KAIS.KÖN.HOF- BIBLIOTHEK
105.175-B
Neu-

J. S. 309.

Digitized by Google

105175-B.

Österreichische Nationalbibliothek
+Z225869403

Digitized by Google

Digitized by Google

Broj 1. U ZAGREBU 1. VELJAČE 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

ČASOPIS ZA UČITELJE, ODGOJITELJE I SVE PRIJATELJE MLADEŽI.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Deseta godina „Napredku".

Evo nas licem u desetoj godini života „Napredkova". U istinu, liepa pojava u školskoj književnosti našoj, ponajviše stićenoj, hranjenoj i gojenoj i duševnimi i materijalnimi silami pučkoga nam učiteljstva. Dà, „Napredak" življaše krepak, zdrav i čil devet godina, pak će, ako bog da i svi njegovi iskreni prijatelji, što krepčiji, što zdraviji, što čiliji i u desetoj godini dobe svoje posjećivati mile si i štovane prijatelje u sladku uvjerenju, da će svakomu uljesti u dvore u dobri čas.

Čime sve priskočismo u pomoć štovanomu čitateljstvu tečajem devetim, poznato je svakomu, motrivšemu sadržaj, duh i pravac raznovrstnih članaka, u njem nahodećih se; nu ipak, dužnost nam je barem kao pripomenkom i sada jošte nacrtnuti: da se kroz zadnja tri tečaja „Napredka", od godine najme 1866. počam, osobitim načinom razpredala nauka najvažnija, nauka najčišća, tičuća se čovjeka u obće, naročito pako uzgoja mladeži. Izvrstnimi onimi članci, kojimi se koncem tečaja devetoga završilo i podpuno djelo, u toliko se podalo zdrave i prenuždne hrane ne samo učiteljstvu, već i svakomu odgojitelju mladeži, da smo odlučili ove struke članaka i neprimati više.

Najvećom radošću bilježimo i to, da se lanjske godine osobitom revnošću natjecahu perom u ruci sve skoro

Digitized by Google

sgoljni mladi naši učitelji, kojim za volju pritajismo — uz naročitu dozvolju pisaca starijih — mnogo raznovrstnih članaka, samo da pružamo mladjim sgodu i mjesto, gdje bi mogli obielodanjivati plodove svoje revnosti, svoje duševne radinosti. To nam budi utjehom, to jemstvom za liepu budućnost uzgoja mladeži naše, za koju se pripravlja mladje učiteljstvo mladjom i čilijom snagom, dostojno pri tom štujuć stariju prezaslužnu svoju subraću, koja jim do danas zemljište tako umjela prirediti za dalnje obradjivanje i uzgojivanje narodnjega cvieća, da ponosno možemo uzkliknuti pred cielim svietom: „ako i nije hrvatsko učiteljstvo prvo, — vjere, nije lje ni zadnje u austrijsko-ugarskoj monarkiji!“

Nadalje treba nam izreći i još koju.

Obrekosmo onomlani štovanim predplatnikom „Napredka“ i liepu jabuku, najme poznato već „Rukovodstvo“, ali uz uvjet, da bude svaki u horu za god. 1868. ne samo pribrojnik, već i predplatnik. Nemareć za znatno veći trošak, začesmo ga izdavati i predasmo ga št. občinstvu sedam araka, prem — poštenja nam — moramo bilježiti i dandanas jošte starih dugova ovako:

od god.	1866. . . .	123	fr. 50	nč.
„ „	1867. . . .	199	„ 50	„
„ „	1868. . . .	524	„ 50	„
	svega	847	fr. 50	nč.

S toga se opet vidi temeljit razlog, s kojega je moralo „Rukovodstvo“ zapeti; s toga se vidi, da točni predplatnici trpe s nehajstva dužnika.

Bilo što mu drago, „Rukovodstvo“ izadje tečajem ove godine svakako; nu molimo, da što prije svaki zadovolji dužnosti svojoj tim više, što mi vršimo svoju posve savjestno.

Osim inih raznih članaka odlučismo ove godine produljiti započeto „Početno računanje“ a to opet zavolj mnogih učitelja, naročito nas umolivših, da dopredemo nit toli praktičnoga načina u računanju. — Nemanje

Digitized by Google

nastojat ćemo, da što više napišemo opet ob „uporabi prirodnîna“, poput onih članaka u VII. tečaju tiskanih. Na to nas podtaknula nužda, jer vidimo, da se samo ovim može valjano nadopuniti prirodopis a nadomjestiti barem u nječem nauka tehnologička, toli nam nuždna u višjih pučkih školah.

Revni naš sudrug g. Petar Solerti napisao je „praktično postupanje pri razvijanju prvih početcih slovnice“ ,moleć nas, da mu trud obielodanimo. Jer mu je posao u istinu brižljivo sastavljen a mislimo, da može mnogomu pripomoći, to smo odlučili isto djelo tečajem ove godine svakako tiskati.

I više bismo željeli; ali: uz samu željicu gleda svaki praznu zdelicu. Željasmo list i povećati; ali čim? Povećasmo ga, doduše, samovoljke „dodatkom“, pak, kakva nam hvala?! Ništa za to! Dao bog zdravlja pak složne volje, na godinu želimo list si povećati i razširiti, da mu ostane dičnija spomen, kada stupi u drugi decenium.

Kojgod nekani držati lista, opetovano molimo, povrati nam mahom ovaj prvi broj.

Samo od urednih dopisnika primamo neplaćene listove a drugi; posebni, treba da se plate.

Uredničtvo „Napredka“.

Praktično postupanje

pri razvijanju prvih početcih slovnice i pismenoga vježbanja

na temelju

I. Slovničke čitanke strana 166.

I. Članak.

Glasovi.

§. 1.

Učitelj: Djeco! Vi eto već podobro čitate, pa i razumiete, što čitate; znajte, da me to upravo veseli; ali vam je jošte potrebno, da se uza to učite i svoj mili, materinski jezik čišće i pra-

*

Digitized by Google

vilnije govoriti, pa ga i pravo pisati. Nu i to ćete se, ako će Bog, lahko naučiti, samo pazite pomnjivo na sve, što vam o tom budem razlagao.

Josipe! Nuder mi reci: Jesi li mogao odmah s početka, kada si u školu došao, iz Početnice pročitati koju rieč? — Nisam.*

Učit.: Što si morao najprije učiti? — Pismena.

Učit.: Kako si učio slova (pismena), da li po glasu ili po imenu? — Po glasu.

Učit.: Kaži mi sva pismena po glasu, kao što si jih u Početnici redom učio? — A, b, c, ć, č, d, e, f, g, h, i, j, k itd.

Učit.: A kaži mi jih po imenu! — A, be, ce, će, če, de, e, ef, ge itd.

Učit.: Evo ti njekoliko pismena po glasu, a ti jih skupa izgovori: r-a-t, m-e-d, ž-i-r, b-o-r, k-u-t itd. — Rat, med, žir, bor, kut itd.

Učit.: Kako se dakle izgovaraju pismena, kada se čita, je li po glasu ili po imenu? — Po glasu.

Učit.: Milane: Čitajder sada §. 1. „Vježba u jeziku!“ — Čita do — a, e, i, o, u.

Učit.: S česa je dakle sastavljena svaka rieč? — Svaka rieč sastavljena je s glasova.

Učit.: Imade li svako pisme razgovjetan i čist glas? — Nejma.

Učit.: Kaži mi pismena, koja svoj čist glas imaju u riečih: žir, kut, med, bor, rat? — To su: i, u, e, o, a.

Učit.: A kako se zovu ovi glasci s toga, što imaju sami svoj čisti glas? — Glasice.

Učit.: Dobro. Petre, čitaj dalje, samo razgovjetno! — Čita do — na gumnu je pljeva.

Učit.: Sad si izvadite „zadaćnice,“ te izpišite u nje iz 2. štiva: 1. Sve rieči, u kojih je sama glasica *i*. — 2. Rieči, u kojih je samoglasnik *u*. — 3. Rieči, u kojih je *e*. — 4. Rieči, u kojih je *o*. — 5. Rieči, u kojih je *a*.**

---

* Radi obširnosti stavljam kratke odgovore, učitelj pako zahtievaj od djece podpune. —

** Poradi zla pisanja u čitanci dvoglasice j e ć a i glasice *r*, može se ob obiju osebice i obširnije, dakako uz primjere govoriti. O prvom, čitaj

Digitized by Google

§. 2.

Učitelj opetuje u kratko §. 1., zatim pročita §. 2., razloži ga — predočivši djeci marljivost i lienost, hvaleć prvu, a kudeć drugu — pusti da djeca čitaju, u pisanke prepisuju i na izust pripoviedaju; napokon izpitava: U kojoj se rieči nahodi koji glasnik? — Na koliko se putih koja rieč izgovara? i s česa se to pozna?

§. 3.

Učitelj opetuje u kratko §. 1. i §. 2. i to po prilici ovako: Mato! S česa je sastavljena svaka rieč? — Svaka rieč sastavljena je itd.

Učit.: Kako se zovu oni glasovi, koji se u rieči čisto čuju? — Glasice.

Učit.: Kaži mi te glasice? — Ti su glasnici: i, e, a, o, u.

Učit.: Znaš li mi kazati na pamet onu pjesmicu o lienom Ivanu? — Dok je Ivan malen bio itd.

Učit.: Dobro ste to naučili; sada pazite opet dalje! a ti Petre kaži mi: Ima li još kakovih glasova osim glasîca? — Ima.

Učit.: A imadu li i ti glasovi svoj čisti glas? — Nejmaju.

Učit.: Koji su to glasci, koji nejmaju svoga čistoga glasa? — To su: b, c, ć, č, d, f, g, h, k itd.

Učit.: Znaš li mi reći: kako se ovi glasci zovu? — Suglasice.

Učit.: A zašto suglasice? — Jerbo se sami, za se nemogu svi čisto izgovoriti.

Učit.: Dragutine, čitaj sada §. 3! — Čita do — suglasice.

Učit.: Kako se zovu ti glasovi? — Zovu se suglasice.

Učit.: Pa kada se najlaglje izgovaraju? — Kađa jim se doda glasica.

Učit.: Čitaj dalje! — Čita do — prokljuvati.

Učit.: Reci mi sada, kakove su one suglasice, što jih malo prije pročitao Ranko? — Sve su one proste suglasice.

Učit.: Proste zovu se zato, jerbo samo s jednoga glasa sastoje.

VI. broj „Napredka“ od g. 1867. strane 89. 90. 91., o drugom, XIX. br. iste godine strane 296. 297. i 298. *Op. Ured.*

Digitized by Google

Ivane! Zašto se te suglasice zovu proste? — Jerbo samo s jednoga glasa sastoje.

Učit.: A ima li još kakovih suglasica osim prostih? — Ima sastavljenih.

Učit.: Koje se suglasice zovu sastavljene? — One, što su sastavljene s dva ili više suglasica, pa ako se njimi i rieči započeti mogu.

Učit.: Imenuj mi njekoliko takovih sastavljenih suglasica! — tr, dv, str, pr, klj, bl, br, dl, stv itd.

Učit.: Dobro. — Nikola, čitaj dalje! — Čita do — muklo izgovara.

Učit.: Znajte djeco i to, da se u najnovijih knjigah i listovih muklo *è* više niti nerabi, nu u naših se školskih, pa i u njekih drugih knjigah ipak još nahodi. — Kaži mi dakle, pred kojim pismenom nahodi se muklo *è*, i kada? Piše se pred r-om, ako se ovo r čisto poput inih glasica izgovara. N. p. kèrv, vèrt itd.

Učit.: Izpišite sada iz 5. štiva: 1. Više riečih, u kojih su proste suglasice. — 2. Više riečih, u kojih su sastavljene suglasice!

§. 4.

Učit.: opetuje u kratko §§. 1. 2. i 3., zatim pozove kojega si učenika, da čita §. 4. prvu postojku. — Čita do — u vodi ga moči.

Učit.: Koje su tu rieči, koje, reć bi, jednako glase? — Kuće, kuče, občina, občinci itd.

Učit.: Pa da li znače jedno i isto? — Neznače.

Učit.: Što znači rieč: kuće? — što kuče, občina itd.? — Kuće, znači sgrade, u kojih stanujemo; kuče = malo pseto itd.

Učit.: Sad mi kaži: Smije li se suglasica *ć* izgovarati kao *č* ili *c*? — Nesmije.

Učit.: A zašto ne? — Jer svaki ima svoj drugi glas.

Učit.: Pravo si rekao. Nu, da se o tom još bolje uvjerite, napisati ću vam na tablu njekoliko izreka, a vi potražite jednako glaseće rieči, te mi kažite, da li jedno i isto znače?

Učitelj napiše n. p.:

Pade ubog *ćélo* upravo na *čelo*, ali njekom srećom ostade mu *cielo*. — Ta to nije nikakov *čar* (coprija), ako je *car* u svojih po-

Digitized by Google

slovih *ćar* (u Primorju znači: točan). — Kad sam vodu *mućal*, posve sam *mučal* i čuo sam gdje *múca* više. — Trajalo je *vieće* ća do prèd *veče*, a tu stvari *veće* nebijahu ni razpravljane. — Malo *kùće* trči izprèd *kuće*. — Opasa oko sebe *ćemer*, a i nezna, da je u njem *čemer*.

Učit.: Imenujte mi rieči jednako skoro glaseće! — Ćélo, čelo, celo; čâr, car, ćar itd.

Učit.: Znače li jedno i isto? — Neznače.

Učit.: Što se učimo s ovih primjera? — Da se mjesto *ć* nesmije izgovarati, niti pisati plsme *č* ili *c*.

Učit.: Mijo, čitaj drugu postojku §. 4.! — Čita do — mama mieša kašu.

Učit.: Koje su tu rieči jedna drugoj nalične? — Bieli, bili; pjeva, piva itd.

Učit.: A znače li jednako? — Neznače.

Učit.: Smije li se dakle samoglasica *i* mjesto *ě* ili *e*, ili obratno pisati? — Nesmie.

Učit.: A zašto ne? — Jer onda rieč nješto drugo znači.

Učitelj napiše na tablu još njekoliko primjera, te postupa s njimi, kao i s prvimi:

Liepa je naša *lipa*. — *Ugrij* mi ruke, ali me nazavodi *u grieh*. — Kakva ti je *sila* odlaziti, kad nisi nego *sěla*. — Istom sunce *sinu*, kad ja dodjoh na livadu k *sěnu*. — Što hoćeš, da rekneš *time*, da je u tebe tvrdo *těme*. — Mjesec *minu*, a ja i neopazih *měnu*. — Slušaj bogoljubno misu *svetu*, dok živiš na ovomu *světu*. — Ljudi čiste *věre* nikad u tudje poslove *nevire*. — Istom mi reče *Niko*, da eto ide *něko*. — *Děvo*, što se *diviš devi?* — Kad ja jednoć lozu *uvinuh*, ona zatim odmah *ùvenu*, i tada prodje s Bogom sladka nada o *vinu*. — Pusti me u *miru*, kad ti dajem pravu *měru* itd. (Gledji I. arak „Rukovodstva," stranu 15. i 16.)

Učit.: Jakove, čitaj nam ti treću postojku §. 4.! — Čita sve do kraja.

Učit.: Imenujder rieči, koje su tobož jedna drugoj nalične! — Ljubi, lubenica, lěka. lěkavi itd.

Učit.: Pa znače li te rieči jedno i isto? — Neznače.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Koliko prodje vremena, što se je prvo čovječanstvo pokazalo na zemlji?

Jošte i dan danas zadaje ovo znamenito pitanje sto i sto jada toli povjestničarom koli naravopiscem. Povjestničari i naravopisci razne su misli. Prvi kažu početak čovječanstva na zemlji od ono doba, od kada imadu prvu i najstariju poviest, poznatu našemu svietu. Drugi vade početak iz prastarina, nadjenih u zemlji, za koje misle, da jih je um i ruka čovječja sagradila u prvo prastaro doba. Povjestničari misle, da je već 4—5000 godina (ravnajuć se po ljudskoj povjesti), što je čovjek stupio na zemaljsku kruglju, dočim naravopisci dokazuju premnogimi jasnimi dokazi, da već mora biti najmanje 20—30.000 g. pa ni 100.000 godina da nije nemoguće, što je prvo čovječanstvo stupilo na zemlju. Goleme li razlike izmedju povjestničara i prirodopisaca! Tko li ovdje većje pravo ima, neću dalje da razglabam, nego mi se samo vjerojatniji čini broj godina prirodopisaca, nego li povjestničara; jer povjestničar počimlje tekar od ono doba brojiti početak čovječanstva na zemlji, od kada imade njegovu prvu poviest, to pako nebi bio pravi početak; jer kada je došlo već do toga, da je narod njeku poviest imao, moralo ga je svakako već više zajedno živiti. Tko znade, nije li to više viekovah trajalo dok su pojedinci došli do toga, da su njeku poviest sačinili? Nahodi čoviečjih kostih i lubanja po dubokih špiljah, jasni su dokazi starodavnosti čovječanstva. — Po arheologičkom iznašašću kaže se, da je i to bilo, da su na njekih miestih ljudi bili jošte posve onakovi kao što jih je Bog stvorio, dočim u drugih, dakako dalekih pokrajinah, živilo je ljudstvo već na znamenitom stepenu naobraženja. — U cvatućoj dobi Egipćanah, koja se napominje 2000 god. prije Isusova poroda, bijaše narod evropejski vrlo malo naobražen, te možda na nižjem stepenu nego je danas Indijanac prema Evropejcu. Kod ovako znamenitoga razglabanja, bit će nam statistika golem pobočnik i pomagač za dokazanje bistvovanja čovječjega na zemlji. Statistika, kako kaže Bukle, ako nam baš posve nemože dokazati, a to nas barma vodi do najglavnijih izvora i osvjedočenja o starini čovječanstva. Dr. Wintersheim kaže u knjizi: „Geschichte der Völkerwanderung“ da je pod carem Augustom

Digitized by Google

pokušao Cnsom prebrojiti narod, spadajući pod rimsko carstvo u Europi, Aziji i Africi pa zatim takodjer premjeriti zemljište, spadajuće na isto carstvo.

Po dovršenu brojenju i mjerenju, kaže Dr. Wintersheim, da bijaše u ono cvatuće doba u rimskom carstvu do 90 miljuna ljudih. U Europi bijaše pod rimskim carstvom južni i stranom zapadni diel Europe, koji sačinjavaše četvrtinu ciele Europe, te na kojem bijaše polag Gewährsmana preko 45 milijuna pučanstva, te je na svakoj četvornoj milji 1050 ljudih živilo. U ostalih mnogo većih evropejskih stranah stanovahu germanski, sarmatski, slovenski i scitički narodi na toliko, da za ono doba nebijaše ni komadića zemljišta, koje nebi posjedovalo svoga gospodara. Germanski narod, koji je imao razna imena, morao je već tada brojiti do 50 milijuna duša; jer, kada se je kasnije na mnogo diela odielio, morao je barem svaki odiel više tisuća duša posjedovati, da se je posebnim narodom mògao nazvati. Isto toliki, ako ne veći broj bijaše i sarmatskoga i scitičkoga naroda u iztočnoj Evropi, ako se svratimo na ono, kako su ta dva naroda kasnije skoro cielu Evropu poplavila ćak do Jadranskoga morja. S toga neće biti odviše, ako računamo, da bijaše u to doba u Evropi 80 do 100 milijuna duša izuzam rimskoga carstva, te tako došlo odsjekom na svaku četvornu milju 500 ljudih.

Azija, osobito prednja, bijaše bez dvojbe prije 2000 godina mnogo bolje napućena nego li je danas, jer ako čitamo spise starodavnih povjestnika o kulturi i bogatstvu asirskoga i perzijskoga carstva, pa zatim o veličini i krasoti grada Ninive i Babilona, u kojih se istom u novije doba odgaljuju prekrasni umotvori spomenika i ostalih krasota. Kako da si živahnije predstavimo mogućtvo indijsko, koje se broji 300 godinah prije Isusa, kada ga je Aleksander Veliki podjarmio. Bez dvojbe, morala je premnoga čovječja ruka sudjelovati, dok se je do takova mogućtva i krasote na umotvorih dotjeralo. Znamo i to, kaže dr. Wintersheim, da se je narod već prije carstva rimskoga u Aziji dobrahno preselio bio u Europu te da ga ni pol toliko nebijaše za rimskoga carstva u Aziji, kao što prije. U doba rimskoga carstva brojilo se je u prednjoj Aziji do 800 miljuna duša; nu budući da ne-

Digitized by Google

možemo posve sigurno tvrditi da jih je baš toliko bilo, jer stanje prednje Azije nebijaše posve poznato, kazati ćemo 600 milijuna.

U Africi, za rimskoga carstva poznat nam je samo Egipat, Cartago i Numidija. Što je danas prastari Egipat sa svojimi orijaškimi piramidami i kraljevskimi grobovi?! Koliko li bijaše sîla čovječjih potrebno kod ote radnje?! Gdje je 300 gradova numidskih, o kojih nam Strabo pripovieda?! Piesak libijske pustare zasipao je sve. Prastari gradovi u afrikanskih pokrajinah izgubiše se, te je opet nomadski život u otih predjelih više nego igdje zavladao, te tako sve one pokrajine u goleme pustare pretvorio, što je jasni dokaz libijska pustara. Da je pustara Sahara tako daleko u prastaro doba dosizala kao što danas, posve je neistinito, nego što više, sve južne afrikanske pustare postale su istom u kasnije doba i to možda prije mnogo tisuća godina bila sva šuma posječena, pa se tako pretvorilo sve na poznati način u goleme pustare šireć se dalje i dalje.

U Africi vlada već od vajkada trgovina robova, te već na egipatskih piramidah opažamo takovih kipove. U novije doba opaža se tom trgovinom veliki gubitak pučanstva u Africi, te se isti računa na 50 milijuna ljudih. Uz takovu trgovinu robova vrlo se se malo naraštaj ljudski u Africi množiti mogao, a jošte više toga radi, što je narod nutarnje Afrike spadao k narodu nomadskom; te se je radi mnoge pomorene djece, kao što i danas vlada u Indiji, vrlo malo množiti mogao. Ako se je dakle tadašnje Afrike brojilo 100 milijuna ljudih a mi ćemo uzeti samo 150 milijuna, od kojih uzimljemo 17 milijuna spadajućih na rimsko carstvo, to jamačno nismo odviše uzeli.

Za rimskoga carstva, koje se uzimlje 2000 god. prije Isusa, brojilo se je u svih poznatih dielih svieta najmanje 900 milijuna, dočim bi se moglo uzeti 1200—1220 milijunah ljudih, dakle mjesto 33·3% uzmimo na godinu 0·016%, jer već u pojedinih evropejskih državah i u sjevernoj Americi dodje na godinu 1% priraštaja ljudskoga, što se, samo sobom razumjeva se, neuzimlje kao postotak od postanka već samo proizvod novijega vremena. U Englezkoj pomnožio se je narod od god. 1651 — 1751 samo za 0.148 % a u Chini od god. 1810 — 1860 samo za 0·16 % na godinu. Iz navedenih sbroja te iz postotaka o njihovu razširenju dade se za-

Digitized by Google

ključiti, da je prije 60—65000 godina barem već 1 milijun ljudih bio na zemlji.

Statistik i naravoslovac vrlo se slažu s brojem naroda, a još više s brojem godina. Jer naravoslovac tvrdi najmanje 60 do 65000 godina od ono doba, kada je prvi čovjek stupio na zemlju gledeć na ona znamenja i ostanke ljudstva, što su nadjeni te za prve najstarije pronadjeni.

Kako je već napomenuto, niti 100 tisuća godina nije odviše uzeto; jer kako znamo, narod selio se je iz svoje koljevke Azije u Europu i Afriku, pa zato istom onda budemo mogli za sigurno broj godinam opredieliti, kada će možda kojom srećom opet koji naravoslovac i u Aziji naći svjedočanstvo i znamenja prastarina, koje će nam tekar prave godine bivstvovanja čovječjega na zemlji pokazati. Ferdo Hefele, učitelj.

Važnost poznavanja prirode.

Istina bog, poviest čovječanstva ima veliku cienu. U ovoj bo kao u ogledalu motrimo i gledamo burnu i ogromnu rieku. razvitka čovječjega duha, poznavajuć mane i slaboće, jakost i krieposti našega plemena — i čovječanske duše; ali opet i poznavanje prirode kao i povjestnica njezine znanosti, nisu nimalo bez iste osobite važnosti. Ni sâm bezsmrtni duh naš nije kadar, bez znanja prirode, sama sebe, svoje dostojanstvo i važnost svoga bića na ovome svietu upoznati.

Čovjek je stvoren za znanost, um njegov traži istinu i nasladjuje se ovim duševnim blagom. To valja u obće, a osobito za znanosti prirodne. Pred našima očima stere se ogromni sviet; nevidljiva ruka božja pometala je po njem svakovrstnih zamjernih bića. Iznad nas razapela divni svod nebeski a po njem razasula nebrojena sjajna tjelesa; pod noge nam stavila tvrdu zemlju, po njoj nanizala uznosite brdine i cvatuće poljane, ponasadila nebrojeno drvlje i bilje, sakrila u zemlju plemenite kovine, napučila ju nebrojenom raznolikom živinom, spreplela brodonosnimi riekami, zarubila sinjim morjem i okružila životnim zrakom. Vrieme teče, a ovo sve u njem bistvuje, po vječnih se zakonih kreće, živi, mienja, radja, propada, obnavlja i opet radja. A što čovjek, nje-

Digitized by Google

govo divno ustrojeno tielo i još divniji neumrli duh? Mili Bože, slavan li si, slavna li su djela tvoja! Tko jih nebi čudom gledao, razmatrao, uzpoznavao se s njimi, a po tom i s tobom? Tko se nebi divio, a tebi se, veličanstveni stvoritelju, klanjao? Doista! liepa je znanost prirodna, koja nas vodi po čarobnih svojih perivojih, odkriva nam svoja otajstva, krasote i divote. Ele! mile i ugodne zabave u veličanstvenom prostoru božjega svieta, koja doista uznosi i uzhiti duh naš!

Znanost prirode uči nas historiju svemogućtva, znake savršenstva i neizcrpive mudrosti jednoga bezkonačno nadvisujućega bića, s tvorstva mu i čĭna osjećati, — onoga najvišjega bića, koje nazivljemo stvoriteljem, i komu se naša duša klanja. Uči nas poznavati i osjećati Boga živoga, objavljenoga, ne skrivenoga, ne tajnoga ili tamnoga, već Boga, komu jasne tragove nalazimo u živućoj naravi, u velikih čudesih i djelih! U tom upravo stoji božanstvo kršćanskoga nauka; ali ima, žalibog, i dan danas dosta i predosta praznovjernika; no svako opet praznovjerje vuče nas u poganstvo.

Poganski vjerozakon i krivovjerje njekadanjih starih Grka i silnih, ponositih Rimljana nije jamačno s nijednoga drugoga izvora potekao, van s onoga nesavršenstva i nedostatnosti, kojom su oni značenje i sile prirode oko sebe poznavali. Njihov duh i njihovo oko nije bilo tako bistro i vješto, da izpita i dokuči uzroke sîla, kojimi narav tvori i raztvara, pa to je bio temeljni razlog, čega radi su se silam prirode a ne stvoritelju ovih sila, oko koga se sve vrti, po kom bivaju sva pojavljenja, sve borbe i promjene, klanjali, nepoznavajući u smjesi toli raznovrstnih sila narave, ono tajno, svemožno biće, koje jest izvor svjetlosti i po kom svaka moć u naravi svoj život i kriepost dobiva. Što koristi, ako su oči otvorene, a duša je sliepa? Nitko takav nije kadar uzbuditi snagu i silu duha svoga; nitko ovakov nemože nijednoga predmeta izvan kukavnoga kruga svojih potrebočah proniknuti. Sve, štogod ga okružava u bogatoj i silnoj prirodi, sve to kao tamna magla mimo njega prolazi, buduć nije kadar, da svoju pozornost na tajnu krasotu preliepe naravi svrati. Tko dakle u životu želi istinu postignuti, tko prirodu i njezino bogatstvo poznati, neka se trudi prije svega svoj razum izbistriti i svoj duh od predsuda

Digitized by Google

očistiti. Ogromna i tajna sila počiva u našoj vlastitoj volji. Čovjek, kada samo hoće, sve je kadar i moguć postići i izvesti.

(Svršetak sliedi.)

Posebne grane stvarne obuke.

(Dalje, vidi lanjski tečaj „Napredka.“)

3. Prirodopis.

S prevelike ljubavi i revnosti za ovaj predmet, a često i s neznanja grieši se mnogo u nas proti svrhi pučke učione, dočim se mnogi upušćaju u potankosti i cjepidlačenje, čim se djeca muče, vrieme se gubi a cilj promašuje. Kod prirodopisne obuke valja se strogo takovoga specializiranja i znanstvenoga razglabanja čuvati, te se ograničiti samo na poznavanje i promatranje najbližjih i za praktičan život najvažnijih životinja, bilina i ruda, baveć se opisivanjem njihove koristi za čovječje družtvo, promatrajuć njihov osebni način živovanja, njihove osebnosti kao nagon i ostala važnija svojstva. O sustavnu predavanju ni govora nejma! Takovo znanstveno sustavno razglabanje ne samo, da nije djeci potrebno i koristno, već joj je težko i dosadno. Da bude obuka življa i zanimivija preplićimo predavanje pripovjedčicami i pričicami iz života pojedinih životinja.

Bez valjana, nazorna tumačenja ostati će obuka pišljiva, manjkava i bezuspješna; s toga prije predavanja već si pripravi potrebni predmet, da ga sgodnom prigodom djeci odmah predočiti uzmogneš. — Nejmaš li i nemožeš li se dočepati samoga predmeta, a ti se posluži modelom ili slikom. Još su bolji modeli, nego slike, al svakako najbolji sami predmeti.*

Kao što je ostalim strukam čitanka temeljem cieloj obuci, tako je i ovoj. Nu učitelj se nesmije zadovoljiti samo onim, što je

* Njeki vole slike, nego predmete pokazivati, veleć da djecu bolje zanimaju liepe, šarene slike, nego li predmeti. Takovi za volju sredstva promašuju svrhu; — jer misle, da jim je zadaća zabavljati, a ne poučavati. Tako je njeki, prigodom zorne obuke u prvom razredu pokazivao naslikanu tablu, knjigu, žes, pero itd., dočim su mu predmeti pod nosom bili. Čudite se, ako niste toga znali! Ali uvjeriti se nedadu, da je to nepraktično, već se hvale i grade kao stari, prepečeni i vješti učitelji. Druga je posve, kada učiš djecu slikati iste stvari.

Digitized by Google

unutri, već i preko toga dječji pogled prenieti u prirodu, da pojedine proučene djelove sve više i temeljitije prokuhaju, nadopune, razšire i uporabe na budući svoj život. — Zato će učitelj na selu dotični predmet razglabati više s gospodarskoga, a u gradu s obrtnoga gledišta.

O valjanu razredjenju gradiva najviše zavisi uspjeh obuke, s toga to razredjenje i ovdje prilažemo, kao i kod prijašnjih granah stvarne obuke, primećuć, da si ga svaki svojim okolnostim prikrojiti mora.

Rudstvo.

(Počinje se početkom I. poljeća.)

a) Glavne vlastitosti i korist rûda u obće.

Specijalno se uzimlju najpoznatiji kovovi.

b) Zemlja (njezine vrsti, navlastito s gospodarskoga gledišta) i soli.

c) Gorive rude i kojekakovo važnije kamenje.

Kod ove obuke valja djecu osobito opreznom učiniti na uporabu pojedine rude. Po gradovih valja osim ovdje navedenih još i one spomenuti, koje su obrtu važne. — Kristalografija rûda nespada u krug pučke učione.

Bilinstvo.

(Počinje početkom II. poljeća, tako da upravo u ono doba pane, kada bilje cvate.)

Obuka počimlje kod bilja domaće okolice, čemu treba upotrebiti šetnju s djecom.

a) Opis pojedinih bilina.

Trave i drveće.

b) Grmlje, zelje i bilje pod imenom cvieće (samo pogdjekoje vrtno).

c) Lišaji, paprati, gljive (valjane i otrovne) i ostale tajnocvietke; — zatim najvažnije inostrane biline, što se kod nas rabe.

Svakom prigodom valja svratiti opreznost djeca na korist ili štetu pojedine biline kao takodjer spomenuti uvjete pod kojimi bilje uspieva, a to su: zemljište, zrak, voda, svjetlo i toplina.

Životinjstvo.

(Sisavci koncem I. a ostale vrsti koncem II. poljeća).

a) Opis najvažnijih domaćih životinja.

b) Svraća se pozornost djece na korist ili štetu pojedinih životinja i opisuju se temeljitije, nego li na prvom stupnju.

Digitized by Google

Veća se pozornost posvećuje sisavcem i pticam, manja dvoživcem i kukcem.

c) Još njeke najvažnlje inostrane životinje. Prije proučeno razpravlja se temeljitije i razglaba s obrtnoga gledišta.

U prvom razredu valja nam ovu obuku strogo spojiti sa zornom obukom t. j. sa onim, što je o prirodopisu u gradivu za zorove, ograničiv se na poznavanje i razlikovanje domaćih životinja i poznatijih bilina i ruda. Tomu služe iz „gradiva za zorove“ sliedeći stupnjevi: 13, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 22, 23, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 34 i 35. (Vidi „Početnicu.“) — U drugom razredu neka uzme učitelj polag gornjega razredjenja samo ono, što je uvršćeno pod *a)* u trećem pako uvršćeno pod *b)*, a četvrtom sve pod *c)*.

Za seoske škole neka si učitelj tako razredi gradivo, da i izpod slova *e)* važnije preduzeti uzmogne. S toga može manje važne stvari navedene pod *a* i *b* izpustiti. — Pomoćnih knjiga je za ovu struku obilno napisano. Od svih najbolje se je moći poslužiti Modčevim: „Prirodopisom u pučkoj učioni,“ jer je u njem ujedno i rukovodnik za učitelja. Osim pomoćnih knjiga nesmije biti učitelj bez valjana prirodopisnoga atlasa.

(Svršetak sliedi.)

Viestnik.

Dopisi.

Iz brodske pukovnije, 18. rujna 1868. Mili »Napredče!« Sa svih strana mile nam domovine donosiš nam zanimivih viestih, samo iz brodske krajine ništa. Ja sam dosele čekao, nebi li se koja vještija ruka iz kruga naših učitelja pera latila, te ti štogod o novo ustrojenom školarstvu priobćila i oglasila se, da i mi živimo; nu pošto to do sada nitko učinio nije, to nemogu nipošto propustiti, da ti, kao prvomu školarskomu organu, nebi obznanio nadziranje nadučitelja gosp. Špudića ove pukovnije. U mjesecu svibnju t. g. pohodio je gosp. nadučitelj sasvim iznenada učione naše pukovnije, uvjeravajuć se o sposobnostih i predavanjih učitêlja i o napredku mladeži. Prilikom svoga nadziranja pokazao gosp. nadučitelj u svakoj školi svoj narodni duh i blago srce, iziskujuć od nas učitelja što se nas, a od djece što se djece tiče. Osim toga pokazao se je svagdje svojim ljubeznim postupanjem napram jednom i drugom tako, da si je u mnogih grudih nerazoriv hram sladke uspomene pribavio. Takodjer nam je i činom posvjedočio, da se učione naše na onaj stepen podignu, na kojem kod inih naobraženih naroda stoje. Slava mu, i svim onim, koji o napredku školâ rade! *M. V—ć.*

Iz Konobe. Nemogoh nikako propustiti, da neizjavim slavnomu svećenstvu i učiteljstvu u našem jedinom školskom organu »Napredku« podpuno zadovoljstvo Josipu Smoleju, orguljaru iz Priegrade, koji je svojom umjetnošću

Digitized by Google

pokazao, da je vriedan, da ga slavnomu čitateljstvu najtoplije preporučimo. Prije njekoliko dana umjestio je pomenuti orguljar milozvučne nove orgulje u konobsku crkvu sa 10 promjena (registra) po najnovijem ukusu tako udešene, da i maleno diete mješine tjerati može. Ako si možda tko želi od gg. župnika imati nove orgulje, neka se obrati na pomenutoga umjetnika u Priegradu, on će se za stalno dokazati, da je vriedan javne pohvale. *V. K.*

Iz Zlatara. Poznato je iz javnih glasila, da je občina Zlatar više putih posvjedočila, koliko joj leži na srcu pravi napredak u obće a esobito onaj, tičući se školstva. Novim dokazom iste plemenite namjere jest opet prekrasan čin, kojim je podielila svojemu zaslužnomu učitelju Vladislavu Kutnjaku doživotnu mirovinu u 260 for. Tom sgodom napominjem i to, da taj učitelj služi već trideset godina u mjestu Zlataru. Revnost njegovu nagradiše česte pohvale duhovnih i svjetskih vlastih, pače zemaljska zaklada pružila mu i novčanu podporu. Ali najveća mu je utjeha i nagrada u grudiju njegovih župljana i učenika, štujućih ga od srca kao pravoga si i rodjenoga otca. *Š. S.*

(Novi ustav školski), što ga učitelji zagrebački g. 1865. izradiše i predaše iste godine visokomu saboru uz molbu, da ga uzme za podlogu kod preustrojivanja našega školstva, obielodanjen je čitav t. g. u »Narodnih novinah«. Istomu ustavu temelj je poznati nam zakoniti »sistema scholarum elementarium«. Nemisli dakle nitko, da se tim novim predlogom želi od sabora našega, — komu će se svakako predati uz molbu, da ga i on prihvatiti izvolji, — po nas šta nova i nečuvena u pogledu uprave školske, već u stvari samo ono, što izradiše i česa se držahu naši otci do g. 1848 Da uzmogne učiteljstvo naše a i drugi prijatelji školstva proučiti rečeni ustav, dao se osebice tiskati a prodavat će se u knjižari »Albrechta i Fiedlera« u Zagrebu po 10 novčićah. Najsgodnije i najcjenije može si ga učiteljstvo nabaviti, ako uzpiše u Zagreb zanj jedan učitelj za cieli svoj kotar.

Zrelo prosudjene i valjano opisane pripomenke voljni smo u kratkosti u »Napredku obielodanjivati, uvidimo li samo, da su temeljito obrazloženi.

Književnost.

(Poziv na predplatu.) Izdanje novoga, podpunoga rječnika hrvatsko-njemačko i njemačko-hrvatskoga, koji bi zadovoljavao sadanjemu stupnju krjepko napredujućega hrvatskoga jezika, postalo je obće osjećanom potrebočom; toga radi odlučih se, da izdadem takovo za tisak već pripravljeno djelo dobro poznatoga književnika g. Ivana Filipovića, koje sam u tu svrhu na sebe preuzeo.

Djelo to izaći će u svezcih sve po 5 araka maloga formata pod naslovom: »Ručni riečnik« hrvatskoga i njemačkoga jezika. I. dio: hrvatsko - njemački, II. dio: njemačko-hrvatski.

Oba diela mogla bi do 100 araka ili odnosno 20 takovih svezaka iznieti. Po dovršenoj predplati izlaziti će svakih 14 dana po jedan. Prvi svezak doći će skoro pod štampu, i prima se predplata sve na 5 i 5 svezaka po 25 novč. za svezak, ili cielo djelo u 2 knjige za sniženu predplatu od 4 for. do konca siečnja 1869. u frankovanih listovih. *Lav. Hartmana knjižara u Zagrebu.*

Listovnica.

G. Š— u D. Primismo sve i zabilježismo za g. 1869.

G. V— u S—tu. Molimo, samo nam se odazivljite što češće. Nevjerujte klevetnikom, vukom, liscem i ostaloj podloj nemani. Naš posao jest čiste namjere i svete nakane; on nevijuga, neševrda a s toga stoji čvrsto i nepomično. Pozdrav subraći.

Sl. redakciji »Дунавске Зоре« у Бранли: примисте ли књиге, што вам их посласмо лани поштом? Одговорите у првом броју!

Г. Тондићу. Пошаљите обречено!

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 2. U ZAGREBU 15. VELJAČE 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

ČASOPIS ZA UČITELJE, ODGOJITELJE I SVE PRIJATELJE MLADEŽI.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Naše pitanje.

Ber borbe nejma pobjede.
Narodna poslovica.

Pučka prosvjeta jest mjerilo državne snage i moći. Na njoj se temelji ćudorednost, blagostanje i svaka sreća naroda. Oni narodi i države, u kojih je ukorienjena, cvatu svakim dobrom, a oni, kod kojih još nije udomljena, ako su iole svjestni, osjećaju njezinu potrebu i têže za njom. — Promicateljica i njegovateljica pučke prosvjete jest pučka učiona. To je obće priznato, pa zato svi narodi blizu nas i oko nas revno oko nje nastoje i ozbiljno ju njeguju. A kako je kod nas? Neću nabrajati jade i žalostne okolnosti, što nam se pokazuju u tom smislu, te s kojih nam domovina tužno stenje; već se tješim i radujem, što su već jedared i preko nas preplovili težki oblaci ljute nevolje i dubokoga mrtvila. Evo u najnovije doba teži se i kod nas ozbiljnije, nego li prije za napredkom i prosvjetom. I mi smo izkusili, da nam se je otresti nesnosnoga dosadanjega stanja, te prilagoditi duhu vremena, duhu slobode i napredka, novijim — vremenu odgovarajućim — preuredjenjem svekolikoga do sada postojećega stanja.

Sabor, komu po ustavu u svih prosvećenih državah pripada pravo stvoriti zakone, zakucat će nam opet do skora na vrata. Njemu će sada, pošto je državnopravni odnošaj mile naše domovine konačno riešen i ustanovljen, biti prvom zadaćom preuredit nutarnje uredjenje mile nam domovine,

Digitized by Google

a medju ostalim i pitanje **školarstva u obće**, a napose pitanje **o pučkih učionah.**

U oči tako važnih dogodjaja, gdjeno će se odkrojiti život i sudbina pučkoj učioni: koja je dužnost pučkomu učiteljstvu? — Treba li da i ono podigne svoj glas, te ga preporuči zastupnikom naroda na mudro uvaženje? Ne samo da treba, nego i mora, želi li bolju budućnost i oslobodjenje iz dosadanjega neutješivoga stanja. A što bi značila šutnja? Značila bi: **ili da je kod nas sve, što se tiče obuke i pučke prosvjete dobro, pače bolje, nego li kod drugih naroda, koji rade oko poboljšanja i preustrojenja, što je golema laž, kao što nam dokazuju okolnosti naše domovine; — ili opet da nismo vlastni ni vriedni o tom razpravljati, što bi bila po nas veoma žalostna duševna svjedočba.**

Istinabog, poznati naši strukovnjaci u srdcu mile nam domovine, t. j. njeki odličniji učitelji zagrebački, znali su uvažiti svaku sgodu, te ju gledali upotrebiti na korist domovine i učiteljstva. Oni su god. 1865. izradili i ponieli tadanjemu saboru: *„Ustav pučke učione za trojednu kraljevinu.“* Nu za onda poradi drugih poslova nije došlo do razprave istoga ustava, pa su isti naumili taj nacrt i sadanjemu saboru na uvaženje podnieti.

Ali ja sam već jednom sgodom spomenuo, da bi se kod budućega preustrojenja školstva moralo saslušati mnenje svekolikoga učiteljstva naše domovine, ako hoćemo da promjene odgovaraju svestranim zahtjevom i različnim okolnostim pojedinih miesta, a toga mnienja ima nas i više. I premda u mnogogodišnje izkustvo i strukovnu vještinu sastaviteljâ gorispomenutoga *„Ustava“* podpuno povjerenje stavljamo; njihovo zaslužno djelovanje na školskom polju, a navlastito plemenite, valjano promišljene, napredne i uzvišene pomisli izražene u istoj osnovi visoko cienimo; ipak mislimo, da nebi suvišno bilo, **kad bi njihovo mnenje poduprlo učiteljstvo ciele domovine složno i jednoglasno.** A takova složna izjava našla bi jamačno i boljega odziva u narodu i saboru.

Pa ako se i nebi naše mnenje u svem sudaralo s mnenjem naših vještaka, mislim, da ga oni za to nebi prezreli, nego po mogućnosti uvažili i upotrebili.

Digitized by Google

Nu kako da se sporazumjemo i dogovorimo?

Ja mislim, da bi najbolje bilo, samo kad bi nam okolnosti dopušćale, da se još prije sazova sabora sastane „učiteljski kongres“ u Zagrebu. Taj kongres neka bi na temelju gore spomenutoga izradka zagrebačkih učitelja istinski i otvoreno izjavio svoje misli o budućem položaju pučke učione; a tim zajedno zapriečio, da nebi došlo nego samo jedno složno i jednoglasno mnenje učiteljstva o preustrojstvu školstva pred naš visoki sabor.

Ele, sabor je skoro na vratih, a mi smo kod kuće zabavljeni svojimi zvaničnimi dužnostmi; s toga se moj predlog u ovo doba nikako oživotvoriti neda. Kako dakle da si pomognemo?

Još je jedan način, koga toplo preporučam, a taj je, da se kod kuće sastanemo dozvolom višje vlasti u izvanredne kotarske skupštine. I u tih skupštinah da nam bude temeljem viećanja gorispomenuti „ustav“. Svaki pojedini član neka ima pravo svoje slobodno i iskreno mnenje o njem izreći. A po cieloj skupštini prihvaćeno mnenje neka bi jedan skupštinom izabrani izvjestitelj priobćio sastaviteljem „ustava“ u Zagreb. Kad bi se tim načinom mnenja svih kotarskih skupština skupila kod njih, mogli bi dotični „ustav“ po mogućnosti urediti prama našoj želji, i tako popravljena kao mnenje cieloga učiteljstva Hrvatske i Slavonije podnieti visokomu saboru na uvaženje.

Složno dakle, mila braćo, k duševnoj borbi i poslu! Nemojmo, da nam se podvikne, da nam manjka znanja, sviesti i dobre volje za uzvišeno naše zvanje. Stupajmo smjelim korakom k boljoj budućnosti našoj; a geslo nam budi: „sloga i dogovor za svetu nam stvar, za što skorije unapredjenje miloga nam roda, za koj živimo!“

Stjepan Basariček.

Drage volje priobćujemo zrelo razmišljen i bilježen ovaj dopis tim većma, što i sami u I. broju ovogodišnjega tečaja izrekosmo: „da smo voljni zrelo prosudjene i valjano opisane pripomenke u kratkosti u „Napredku“ obielodanjivati — tičuće se rečenoga ustava — uvidimo li samo, da su temeljito obrazloženi.“ A što se tiče vaše želje, tičuće se sazvanja kotarskih učiteljskih skupština ad hoc, podpuno ju odobravamo iz dna duše; nu, jer se

*

Digitized by Google

za to hoće skupne, obće želje, to bi valjalo što prije visoku našu vladu jednodušno umoliti, da se takove dozvolje. Uvjereni smo, tako uzvišenoj želji našega učiteljstva, ne samo da se neće visoka vlada uzprotiviti, već ju svom svojom snagom poduprieti. Kucajmo, — pak nam se otvori! Uredničtvo.

Posebne grane stvarne obuke.

(Svršetak.)

4. Siloslovje.

O važnosti i potrebi toga predmeta većinom smo dovoljno osvjedočeni, pa ipak uzprkos tomu njegujemo ga izmedju svih realnih predmetah u pučkoj školi najmanjom revnosti i ozbiljnosti. — Razloga tomu tražiti mogli bismo u manjkavosti naših čitanka i oskudici valjanih pomočnih knjiga za tu struku. Nu kako nam školstvo u domovini danomice više napreduje, nadamo se i u toj struci većoj revnosti.*

Gradivo ovoga predmeta je ogromno, koje se jedva i u višjih zavodih podpuno izcrpiti dade, s toga ćemo ga tim manje

* Naprednomu pravcu našega školstva u obće veoma su slabo pripomogle pomoćne pedagogičke knjige, već ponajviše inicijativa našega časopisa »Napredka«. Kakova nam je još i danas naša pedagogička literatura!? Ali kamo li žalostnija bila je prije, nego li je »Napredak« god. 1860. počeo javno pobudjivati na složno djelovanje, na ozbiljni napredni posao. Mnoge je pojmove razbistrio, mnoge zamršene stvari razložio — mnoge usnule ideje podkriepio, klonule nade pobudio, a neutješive jade svietu odkrio. Slava dakle onim, koji su nam se za takovoga našega prijatelja, savjetnika i utješitelja duševno i materijalno žrtvovali. Najveću pako zaslugu osim visoke naše vlade i mnogih hvalevriednih suradnika imadu nedvojbeno njegovi urednici, jer na njih je najveći teret, na njih najveća odgovornost bila.

S toga se nemogu načuditi »Školskom prijatelju«, čemu se je jednom u svom lanjskom tečaju razredio na skupštinu učiteljstva kotara virovitičkoga, što je uredničtvu »Napredka« odaslalo priznanicu, misleć da bi se u istoj priznanici morali spomenuti suradnici i podupiratelji toga lista, medju kojimi spominje i uzvišenu našu vladu. — Skupština bi to bila jamačno i učinila iz počitanja i zahvalnosti prema onim, koji su naše mezimče cieniti znali, nu propustila je s toga, što je bila uvjerena, da je dotični urednik, koji list zastupa, svoju zahvalnost dotičnikom za učinjene podpore, svakom sgodom javno i privatno izjavio.

Pisac.

Digitized by Google

u pučkoj učioni podpuno i u čisto znanstvenom obliku preuzeti moći. Mi se moramo zadovoljiti razjasnjenjem tek pojedinih njegovih djelova, što nije nikakova krparija; jer svaki pojedin fizikalni zakon, svaki prirodni pojav čini već sam po sebi njeku samostalnu cjelost, — kamo li onda ne, ako učitelj umie poznato s nepoznatim, učeno s novim spojiti, razjasniti, nadopuniti i poduprieti. Kod toga najviše zavisi, da učitelj znade gradivo valjano izabrati, poredati i u sgodno vrieme djeci tumačiti. — Premda učitelj u izboru gradiva mora biti škrt i obziran, to prigodom tumačenja pojedinih komada, ipak nesmije biti površan; — jer površnost je uzaludno traćenje vremena i riečih. — »Bolje mnogo, nego mnoga. —

Rekosmo, da mnogo zavisi o valjanu izboru i poredanju gradiva, jer mnogi grieši, tražeć gradiva u vanrednih i neobičnih pojavih, a zanemarujuć svagdanje u práktičan život veoma zasjecajuće pojave. Mnogi se n. p. voli baviti galvanizmom, nego li svagdanjimi pojavi kiše i sniega itd.

I ova obuka neka se temelji na čitanci. Nu tako da se učitelj nezadovolji samo golim čitanjem i pametisanjem štiva siloslovnoga sadržaja, već mu je nastojati, da svojim okretnim, živahnim i jasnim predavanjem, zatim praktičnimi pokusi mrtvo štivo oživi; — i ako svjestno svojoj dužnosti odgovoriti bude nastojao, opazit će, da se često i po cieli sat od jedne jedincate izreke nebude mogao odtrgnuti,

Razredjenje gradiva.

Razredjujem gradivo na tri stupnja:

I. stupanj.

Zrak i voda.

Vjetar, bura, rosa, mraz, magla, oblaci, dažd, snieg, gràd ili tuča. O tom prouči izvrstno napisani članak u br. 20. 21. 22. VIII. tečaja »Napredka« Zemlja i voda. Učinak teže na vodu, površje vode,: specifična težina,: plivanje, kuvanje i izparivanje. —

II. stupanj.

Lučbeni značaj tjelésa:

Lučbena počela, osobito plinove, zemlje lužne i proste: navlastito s gospodarstvenoga gledišta:

Digitized by Google

Pojavi temeljeći se na ravnovažju:

Téža, težište, gibanje na strmini, gibanje prigodom prosta pada; nihalo. —

Najobičniji strojevi:

Poluga, — dvokraka — jednokraka — ravno ili uglasto — kraka; vaga, — škare, klješte ključ, pero, tačke i drugi prosti strojevi, o kojih djeca pojam dobiti moraju. —

Škripac, osobito koloturnik (Flaschenzug.)

III. stupanj.

Tlak zraka, tlakomjer, mieh, zračna sisaljka, štrcaljka, zračni balon.

Zvuk, jeka.

Svjetlo, sjena i mrak: zrcalo, lamanje svjetla, naočala, dalekozor, sitnozor, boje, dúga, večernja žar, modrina nebeskoga svoda.

Toplina, priobćivanje topline, upotrebljenje dobrih i zlih toplovoda, raztezanje toplinom, toplomjer, kopnenje.

Magnetizam.

Munjina, munjovod, brzojav.

I. stupanj uzimlje se u II., drugi u III. a treći u IV. razredu; nu tako da se u seoskih učionah važnije stvari od III. stupnja i u III. razredu protumače. — U prvom razredu tumači se ova obuka prigodom zorne obuke i to na temelju 36. stupnja „gradiva za zorove“

Onim, koji me pitaju, zašto nisam i

kemiju

uvrstio medju predmete stvarne obuke, odgovaram, da sam, pišuć ovaj članak i nju imao na umu, kao velevažni i za praktičnu potrebu koristni predmet, nu izpustih ju s toga, što joj kao samostalnom predmetu ni po višjoj volji, ni po naravi u krugu pučke škole mjesta nejma. Ona je čest siloslovja, u njoj postala s njom se razvijala. s njom zajedno spojena, i njoj podredjena. S toga je

* Znamo, da su kod nas predmeti stvarne obuke još za sada podredjeni jezikoslovnoj obuci. Kad će se toga riešiti? Prije ne, dok nam se škole nepodignu na šestero razredne, kao što je to u naprednijih i prosvjećenijih državah, već učinjeno! Op. pis.

Digitized by Google

u samoj naravi stvari, da joj je i u pučkoj školi biti u uzkom odnošaju sa siloslovjem, a ponješto i s prirodopisom. Po tom dakle nije posve izključena iz broja predmeta pučke učione, već podredjenim podredjena. U tu svrhu sam uvrstio medju razredjenje fizikalnoga gradiva i njeke važnije komade iz kemije. (Vidi II. stupanj a.)

Znanstvena razglabanja kemičkih procesah netreba u pučkoj školi, — jedino njeke važnije obće poznate i u svagdanji život zasjecajuće pojave neka učitelj razloži. N. p. važnost i upliv hrahrane na životnu toplinu tiela, — uslied toga kako to, da stanovnici hladna sjevera radje jedu mastne i mesnate tvari, dočim južnjaci vole povrće i voće; zašto sjevernjakom jaka i opojna pića prude a južnjakom škode; — onda neka jim razloži upliv i neobhodnu potrebu kiselika za živovanje ljudih i životinja a upliv ugljične kiseline na bistvovanje bilinstva i tomu slične stvari. —

Virovitica godine 1868. Stjepan Basariček.

Važnost poznavanja prirode.

(Svršetak.)

Koji svojoj volji rado sam sebe pokori, taj si je stekao snagu i sve ostalo sebi i svojoj stvarajućoj volji prisvojiti. Plemenita volja i plemenito srdce jedino samo može se tajnoj vrlini duše ponajviše odazvati, kojom ona bude kadra, slaveć Boga velikoga, njegova ogromna djela i čudesa u neizmjernoj naravi svieta svjestno promatrati. Od onoga časa, kada sami sebe stanemo osjećati, počinje naš duh promatrati prirodu; u prvom razvitku naše sviesti stoji dakle već i početak prirodoslovja.

Prostoru, što se oko nas širi, u kom titraju nebrojene zviezde, nejma kraja ni konca; jer što bi s onu stranu toga kraja još biti moglo? Tako ima zviezda i svjetila nebeskih, koja su tako daleko od nas, da zrake njihove svjetlosti jedva u hiljadu i još jednom hiljadu putih godina k nam doprieti mogu.

Mudri su ljudi izmjerili i doznali, da ona sunčana zraka, štono zorom naše oko obasjava, u jednom hipu od 40 hiljada milja prostora mine dok k nam stigne. Kudgod po ovom prostoru okom bacimo, svuda vidimo njeki tvor oli život. Mi pozna-

Digitized by Google

vamo životinjica, koje imaju zube i želudac, prem su tako sitne, da jih prostim okom, bez oštra sitnozora, uzreti nemožemo: a ima od ovih i još hiljadu putih manje živarčadi, koja takodjer zube i želudac ima, i kao najvećje živinče u se hranu prima i jaja leže, koja opet sto putih manja i sitnija biti mora!

Evo, što reče u 23. broju „Napredka“ na str. 364. u članku: „Kako se sačuva zdravlje svilcem.“ Ondje veli, kako podje njekom strukovnjaku sretno za rukom, te je u samom soku opazio njeka presićušna jajasta bića, koja po tekućini plivaju i koja je on u svom vlostitom imenu nazvao Conalia. Pa eto još i većega čuda, kaže malo nižje, da u tako malih i nježnih živinicah nalazi se opet još i drugi rod, koji je i tolikomu narodu na najvišju zadjevicu a i istim strukovnjakom još uviek velikom zagonetkom.

Samo nesavršen vid nedopušta nam viditi živarčadi, koja je još hiljadu putih manja.

Sunčana svjetlost, koja na našoj zemlji život budi, po kojoj tako rekuć mrtva materija k sebi dolazi i gibati se počinje — ovu svjetlost kadri smo u zrake razstaviti, koje, ako i nesvietle, ipak najsilnije promjene čine u živućoj naravi. Mi možemo ovu svjetlost u zrake razciepati, od kojih nam svaka drugu toplinu i različite takodjer boje pokazuje. Sve to, istina, možemo; ali nigdje nismo kadri ugledati niti početka niti konca! U ovoj bezkonačnosti, koje čovjek nije kadar dohvatiti i dokučiti, niti kaplja nekane, niti se trunčić negane, da nebi ganuć sliedio vječne one zakone, po kojih sve se giblje i ravna u prirodi.

Konačno, prirodopis uči nas razlikovati sva bića ovoga zemnoga svieta, a prirodoslovje moć i silu postojećih predmeta, bili oni vidljivi oli prividni. Ova znanost veoma je obsežna i s toga dieli se na više grana; ali obćenito ime svim onim znanstvenim strukam ostaje i bude svagda: „priroda“!

Za sada oprašćam se ovim, jer neizmjernu veličinu i važnost krasne te znanosti nisam kadar slabim svojim perom tako jasno opisati, kako to ogromna važnost njezina iziskuje, pak bi rieč moja, opisujuć, daleko ostala za onim uzorom, kao što cienim divnu i krasnu narav i njezino prekoristno poznavanje.

F. Gudl.

Digitized by Google

Praktično postupanje

pri razvijanju prvih početâka slovnice i pismenoga vježbanja

na temelju

I. Slovničke čitanke strana 166.

(Nastavak.)

Učit.: Smije li se dakle zamienuti *l* sa *lj lě*; *n* sa *nj* i *ne*; *d* sa *dj* i *dě*? — Nesmije.

Učit.: Evo vam još njekoliko primjera! piše na tablu. — To je *ljuba* moga brata, al joj siroti narastla na vratu velika *luba*. — Tko *ljeti lèti*, taj se do znoja ugrije. — Ti veliš, da si čuo *negda někada* o tom govoriti, al ja nisam baš još *nigda nikada*. — Nemeći *leda* na *ledja*, ako ti je zdravlje drago! itd.

Kažite sada rieči, koje u ovih izrekah tobož jednako glase! — Ljuba, luba, ljeti, leti itd.

Učit.: A znače li jednako? — Neznače.

Učit.: Odatle vidite, djeco, da se ni suglasice nesmiju zamieniti, jerbo rieč odmah ili neznači ono, što bi morala, ili znači sasvim šta drugo. To si dakle dobro zampamtite, a pišuć rieči, pazite na njihovo znamenovanje i čuvajte se pogrešaka.

Sada pako izpišite kako valja iz §. 4: 1. Stavke prve postojke, u kojih se razlikuje pisme *ć* od *c*. — 2. Stavke druge postojke, u kojih se razlikuje *i, ě, e*. — 3. Stavke treće postojke u kojih se razlikuje *l, lj, lě*; *n, nj, ně*; *d, dj, dě*!

§. 6.

Učit.: Mato, čitaj nam §. 6.! — Čita do — to će i žeti.

Učit.: Kako se zove jezik (govor), kojim nam puk govori? — Nariečje.

Učit.: A kakov, što ga iz knjiga učimo? — Književan.

Učit.: Josipe, čitaj dalje! — Čita do — urezao.

Sada zahtieva učitelj od djece, da mu kažu rieči i stavaka, što se govore u njihovu nariečju, i to, koliko moguće istim običnim naglaskom, te jih napiše na tablu, n. p.:

Víš, víste, àš, zač, čà, kí, zaìk, škornje, tàrvèz, kamík, sàja, samànj, crìkàv, sȩomànjà, itd. a u stavcih: *Josipè, si se ti navàdil? — Aj sáam. (Nò jà.) — Brat tvoj je bíl pùl mánè. Nis ga vidél. — A kamo si mi stavil lápìs? Tùkà pod škánj. — Màrijò, ča kuštà tàìsti*

Digitized by Google

berhán? Sam ti vlih reklà. — Zvànkó! jel Marìja doma? Sè bojú dà jé. — Míkùlà! Kadi si bil sègà jutra, da nís' k nam prišàl? Sam bil bome v' Rikì. — Tecì, teci, eto oca! Pa neka jé, ča me briga. — Ča ga se ti nebojiš? A ča bim ga se bál, kad nis niš storìl. — Kako to dáš? Ča si nim? itd.

Učit.: Sada mi recite, je li ovo književni govor? — Nije.

Učit.: Nego, što je? — Nariečje.

Učit.: A kako bi se to reklo po knjizi? — Vidiš! vidite! jerbo, zašto? što? tko? jezik itd., a u stavcih: Josipe, jesi li se naučio? Jesam itd.

Učit.: Bartule, čitaj nam dalje! — Čita sve do kraja.

Učit.: Ima li dakle naš jezik samo jedno nariečje? — Ne, nego više.

Učit.: A kako treba, da se naš materinski jezik naučimo govoriti i pisati? — Po knjizi, t. j. književnim jezikom.

Učit.: Sad prepišite, kako valja, s table:

1. Sve rieči i stavke, što smo jih našli u našem nariečju.

2. Naznačite, kako bi se te rieči i stavci izrazili u književnom jeziku?

Za dom pako imat ćete ovu zadaću:

Prepišite 14. štivo, nu tako, da uporebite rieči, što jih rabite medju sobom, zamieniv jih književnimi!

Kratko opetovanje.

§§. 1—7.

Učit.: S česa sastoji svaka rieč? — S glasova.

Učit.: Kako se diele glasovi? — Na glasice i suglasice.

Učit.: Koje su to glasice? — *I, e, a, o, u.*

Učit.: Zašto se zove glasice? — Jer imaju svoj čist glas.

Učit.: U kojih se riečih piše glasica *ě* — U onih, gdje se polag nariečja izgovara sad *i*, sad *e*, sad *ie*, a sad *je*. N. pr. *Sníg- sněg- sněg- snieg. Vìra- vèra- věra- vjera.*

Učit.: Kaži mi suglasice? — *b, c, ć, č, d, f, g, h, j. k, l, m* itd.

Učit.: Zašto se ovi glasovi zozu suglasice? Jerbo nejmaju svoga čista glasa.

Učit.: Kakove su to suglasice? — Proste.

Digitized by Google

Učit.: A zašto se nazivlju prostimi? — Jerbo samo s jednoga glasa sastoje.

Učit.: Ima li još kakvih suglasica osim prostih? — Ima sastavljenih.

Učit.: A koje se suglasice zovu sastavljene? — One, koje su s više suglasica sastavljene, te se njimi rieči začinju.

Učit.: Gdje se rabi muklo *è*? — Muklo *è* rabi se u slovkah pred *r*, ako se ono *r* čisto poput inih glasica izgovara.

Učit.: Smie li se koja glasica ili suglasica u rieči zamieniti? — Nesmie.

Učit.: A zašto ne? — Jer svaki ima svoj drugi glas, te rieč nebi značila ono, što bi morala.

Učit.: Govori li se naš jezik svagdje jednako? — Negovori.

Učit.: Kako se zove govor, što ga naš puk govori? — Narječje.

Učit.: Pa ima li nas jezik samo jedno narječje? — Naš jezik ima više takovih nariečja.

Učit.: A kako se zove jezik, što ga s knjîga učimo? — Književan jezik.

Učit.: Kako treba dakle da se svoj materinski jezik naučimo govoriti i pisati? — Po knjizi, t. j. književnim jezikom, pak s ustiju puka, kojega jezik uzesmo u knjigu.

(Nastavit će se.)

Praktično postupanje pri gojitbi svilaca.

Čuo sam već i sam, gdje se je kazalo: mi bismo rado gojili svilce, ali neznamo s njimi postupati, pa se skoro neufamo; jer vele, da ta živinica, na koliko je koristna, na toliko i nježna, pa nebi li možda, neznajuć pravo s njom postupati, mnogo vremena izgubili, pa jošte osim toga što više štetovali? Da nas tko pouči o tom, vele, rado bismo ju gojili.

Da se i tomu odužimo, evo najjednostavnijega ali sigurno dobroga postupanja ovako. Dan danas imade najmauje svako drûgo, ako ne već svako selo izobilja biela dudja pokraj občinskih pašnjaka, drumova, a u boljih občinah posebnih dudovnjaka i živica.

Digitized by Google

Želiš li gojiti svilca a nejmaš svilčevih jaja pri ruci, to se obrati, ako nikamo, to na najbližje ti gospodarsko družtvo, koje će ti jošte najbolja i najvrstnija poslati. — Dobiv jaja, zadrži je na hladnu mjestu tako dugo, dok se bieli dud (murva) neozeleni; a kad se ozelenila, metni jaja na papir ili gusto platno na toplo mjesto (podnipošto na sunce) za koji dan, eto crvićâ kano tanahnih crnih končica, na koje metni nješto svježa mlada dudovlja lišća, te je tako pusti 12 satih u miru. Poslje minula vremena uzmi iz papira lišće, na kojem se sam crv nalazi, metni ga na drugi arak te opet podaj svježa lišća. To čini tako dugo, dok se svi skoro polegu, ali na svakom arku zapamti si dan, kada su se ovi ili oni polegli; jer kako se koji prije legu tako se i zapredaju. — Svilci obično legu se 3 dana. One, koji se kasnije izlegu, baci bezobzirce. Svilci svaki dan rastu, s toga i svaki dan više prostora trebaju. Glavna stvar je čistoća, čist zrak (razumieva se umjeren) i dovoljno hrane. Nemožeš li to podati mu, onda ti nesavjetujem hraniti svilca. Svilac, čim se bolje goji i čisti, tim će ljepše čahure podati. Da mu najbolje ugodimo a sebi najmanje posla činimo, pribavimo si gustih mreža, napetih u okvirih pa jih gore postavimo, jer preko mrežâ skoro svaka smet i nečist prepadne pa su tako uviek prilično čisti. Svaki drugi dan nuždno jih premjestiti s jedne table na drugu, jer tako možemo jih posve očistiti te staro lišće odbaciti i zajedno pregledati jesu li svi zdravi; jer ako je koji nezdrav, odstrani ga što prije od ostalih, jer ti može sve druge okužiti. Kako se pozna boležljiv svilac, i kako se može zapriečiti bolest, to sam dosta obširno naveo u IX. tečaju „Napredka“ pod brojem 23. Svilce možeš najlaglje premjestiti iz jedne mreže na drugu, ako najprije pomećeš nješto svježa lišća po njih, koji će umah svi po njemse razpuziti, a tada je možeš vrlo lahko i hitro na drugu mrežu rukom premetati a staru mrežu osnažiti, pa će opet za sljedeći put dobra biti.

Vilim Huleš pripovieda, da mu od jajah žapanskih svilaca, koja je dobio od kotarskoga družtva (Bezirksverein Bruck a. d. L.) nepoginu ni jedna buba bolešću. Svilci se linjaju, mile se (svlače se) četiri puta za života (za gojitbe) te tom prigodom posve kao drveni nepomično podignute glave leže te ništa nejedu. Kožu je posve pravilno vidjeti kada su ju svukli kao što i prije, dok je

Digitized by Google

na njih jošte bila. Poslje 30 dana zapredaju se, gdje jim čovjek mora u pripomoć biti. Načine se najme mali snopići sa slame ili hrastova gusta granja sa lišćem, te se privežu na tamnije strani mrežâ polag stiene ili stupa, na koji se tada svilac popne, te se počne zapredati poput pauka. Čahure imadu ostati 3 dana poslje zadnjega zapredenoga svilca a poslje se poberu, te se metnu opet u kakovu suhu posudu.

Da si pako gotova truda nepokvarimo, to znajmo, da kada smo obrali čahure, moramo je jošte nad vrelu vodn il u dosta toplu peć metnuti; da se larve, nahodeće se sada u čahura uduše, jer inače izašle bi za koji čas kao lepirićih iz čahura, te tako pregrizle bi nam na mnogih miestih preogromno dugu nît, te bi toga radi štetovali mnogo na čahurah. Vrela voda priredi se u kotlu pa se tada kuri tako, da uviek voda vrije. Čahure metnu se na sito, koje se nad kotao postavi a ovo se pokrije dobro kakovom plahtom ili platnom, te se tako drži pol sata nad vrelom vodom, to su se sigurno već sve larve udušile, a budimo sigurni, da nam neće nijedna pregristi čahure. Tako udušene larve s čahurami metnimo opet sušiti. Kad su se posušile, dobre su za prodaju koje se kod nas dobro plaćaju kod svakoga gospodarskog družtva, a i drugi trgovci vrlo je rado kupe. Prije nego smo larve udušili, izaberimo si najljepše čahure, iz kojih će lepiriči izači te opet jaja posle zaplodjivanja izleći. — Mužkarca poznamo po njegovu dugogljastu, tanku a žensku po debelu i nespretnu tielu. Kada ženska počimlje jaja leći, metnimo ju na papir ili platno ali jaja držimo uviek na hladnu mjestu, inače za koji dan evo već crvića. Kada je liepo vrieme i dugo ljeto košto bijaše prošla godina, mogu se svilci dva puta u godini odgojiti.

Koji je pročitao 23 broj Napredka od IX. tečaja pa ovo, neka bude uvjeren, da mu je i to dovoljno znati za odgojivanje ove male nježne životinjice, koja danas po Francezkoj, Italiji i drugih zemljah milijune iz žepavah za se mami.

Ferdo H—le.

Digitized by Google

Tjelesna kazan u školi ima se ukinuti.

(Nješto za konferencialne sastanke.)

Svaki stališ ima svojih potežkoća a u svakom stališu naidjemo na zaprieke, koje nam za dostignuće žudjenoga cilja pače; ali savladati ovakove zaprieke, te na dobro okrenuti ono, što nam ili pači ili nas na zlo nuka ili nam škodi, scienim, da je najveći vrhunac savršenstva.

Eto i mi tražimo i popravljamo neprestano mane svojega školskoga sustava; neprestanom sudu predlažemo svaki dan svoj školski rad; služimo se razuimi sredstvi da nam što boljim plodom urodi zasijano sjeme u srdcih povjerene nam mladeži; tražimo puteve, tražimo nova sredstva, da što laglje, naravnije, jednostavnije k-cilju se primaknemo — a nam svako vrieme, nosi novo breme a razne promjene, razni karakteri svakoga vieka nukaju nas na promjene u školstvu, jer je škola temelj svemu, jer je ona sa životnim pitanjem božjega stvora u tjesnu savezu.

Što smo pred njekoliko godina hvalili, danas nam nesluži, ter smo ili nješto boljega našli ili razne okolnosti zahtievaju, da se mnoga poodstranjuju. Pročitah i ja sve, što se u našem glasilu „Napredku“ po vrstnih strukovnjacih govorilo „o zaptu i podvrgoh slabomu sudu svojemu pitanje „koristi li tjelesna kazan školi ili joj škodi„?

Da najprvo rečem: tjelesna kazan imala bi se sasvim iz škole odstraniti već radi toga, što umni odgoj sadanjega vieka nebi smio znati za ono sredstvo, kojim se niema životinja kroti; ako pak okolnost zahtieva, da učenik tjelesnu kazan podnese, mislim, da bi dostojnije bilo izvršenje takove ostaviti roditeljem,

Znam, da mnogomu učitelju nije ovdje izrečeno po volji i svašta ima prigovoriti, nu neka svaki samo pomisli u kojem vieku smo i štetu, koju tjelesna kazan školi nanosi. Ona je, koja zvanje učitelsko pogrdjuje; ona je, koja učitelja meće na ruglo pred občinstvom; ona je, koja uzimlje školi znak odgojivanja, znak slobode, znak občinskoga postupka; ona ubija ćut i duha, nahudi

Digitized by Google

zdravlju i stidljivosti,* prouzroči ogorčanje i opaku podmuklost, odtudjuje djecu školi jer joj uzimlje želju za naukom;** budi nehajstvo roditêlja prama školi,, služi za sredstvo osobnim neprijateljem učiteljevim, da ga i nedužna progone; ona je, kojom se djetetu mati već od rodjenja grozi: „Čekaj, kad budeš u školu hodio“ — — —!

A ima, žalibože, i sbilja učitêlja, koji, jedva krilu majčinu oduzeto čedo, što ga do sada samo ljubav, nježnost, uztrpljivost njezina njegovala, a samo volja djeteta u širokih granicah se vršila, već prvih dana kazniti si dozvole, jer su ili slabi ili hladnokrvni, razdraživi, sliepo strogi i jer s uma smeću istinito izpunjenje dužnostih svojih. Ovakovim postupkom njekojih, trpi i ostalo osoblje učiteljsko, trpe i škole.

Postupak ovakav ima nakloniti učitelju srdca učenîka i prokrčiti jim put, da što dublje njegove opomene, savjeti itd. budu dopirali, ima nadvladati prirodjeno djeci nepouzdanje prama učitelju a buditi ljubav prama njemu?! Strašna li protuslovja u volji učitelja (za postignuti svoju svrhu), i u činu njegovu, služi li se ovim sredstvom!

Ja bi se upustio i dalje; dokazivao bih, na koliko i kada prevaga čustvenosti nad duševnom naravju malakše, kako pogubna je tada kazan; dokazivao bih, koliko se častoljubjem i drugimi sredstvi postignuti može itd. ali svega toga donio je naš „Napredak“ svakomu učitelju dobro želeći, svakoga s mnogostoljetnoga izkustva obilno savjetujuć.

Pitanje ovo najlaglje mogu riešiti gg. učitelji u sastancih i posavjetovati se, kako bi trebalo tjelesnu kazan drugim čovječjim sredstvom samieniti. Svaki početak je težak, a ta težkoća obično dohodi od nas, jer treba imati krepku volju i stalno poduzeće, „da ostarjele strasti slomimo, težkoću s početka svladamo, tudjemu se mnenju opremo i nedamo uplašiti, ako nam prvi korak nepodje za rukom, kao što smo se nadali.“ Fr. Šćepanek.

* Sva mi se koža naježi, kada se sjetim, kako je jedan vjeroučitelj šibom u ruci plačuće diete na izust učio: što je sv. sakramenat?

** Osobito, gdje je liepa navada na očigled učenîka svih razreda tjelesno kazniti!!

Digitized by Google

Viestnik.

Javna zahvala.

Nestalo mi muža, nestalo tim i meni i mojemu osmogodišnjemu sinu Gjuri desne ruke, i branitelja i hranitelja. Al je sviet dobar, pak se brine za uboge i ništa. — „Učiteljska zadruga“ — hrvatska pobrinula se za me i čedo moje, jer mi priskočila mahomice u pomoć 20 forinti, da si namirim pogrebne troškove a uza to dopitala mjesečnu podporu u 5 for. — Šta ću za sve to, za izvanrednu toliko podporu? — U kratko ovo: blagoslovio bog toli čovjekoljubivu zadrugu, koja već sada hrani i oda zla brani više siroticâ! Tim se odužuje dotičnoj „Zadrugi“ — vazda harna

Sima Golubkovićka, udovica.

Radostna viest.

Obćina djakovačka zaključila je u svojoj sjednici, dne 30. prosinca držanoj, da bude plata učiteljem na gl. učioni od početka t. g. 420 for., bezplatan stan i 6 hv. drva; ili, ako nebi bilo stana u naravi, 105 for. stanarine. Tim bi pripalo učitelju na godinu ipak 525 for. Ujedno se zaključilo, da se nabavi na obćinski račun sbirka prirodničkih sprava od Batka. A komu osobita hvala na svem tom? Dakako čitavoj sl. obćini, ali svakako dičnomu načelniku g. Ladenhaufu, koji u istini prednjači u svem, što smjera u obće za boljak gradjanstva djakovačkoga. Bog ga živio! x+y.

Zadruga.

Dični Karlovčani priredišе nastojanjem karlovačkih zadružkih odbornika tombolu, u kojoj se sakupilo čistih 72 for. za Zadrugu — Nadalje prigodom zlatne svatbe dičnih mladenaca starine Hercega i supruge mu, obdržavane u dvoru obće poznatoga nam Dragutina Hercega, župniku bosiljevačkoga, sina vjenčanicima, sabralo se za Zadrugu u tili čas 80 for. — Konačno nastojanjem glavnoga zadružkoga odbora zagrebačkoga priredila se u streljani zagrebačkoj sjajna tombola u oči pokladâ, te je unišlo svega preko 200 for. Namire li se troškovi, preostane čista zaista blizu do 100 for. — Pak ipak ima i danas još i takovih, koji, prem su članovi iste zadruge, — reže na nju samu, zagrizkuju u one, koji se za nju brine.

Natječaj.

Prazno učiteljsko mjesto za gl. učioni u Rumi. Plata: 315 for., stan i 6 hv. drva. Molbenice, upravljene kr. namj. vieću, treba da se pošalju školskomu nadzorniku kotara rumskoga do konca veljače.

Listovnica.

Gospodi?? Naravno, da netrebate niti Vi plaćati listova, jer ste nam stalni i vjerni pomoćnici.

Gnu. Š—u radi g. K—ka. Ono je premalo dokazâ. Nacrtajte točnije i više njegovih zasluga, pak se obielodani. Ono prvo — najmanje vriedi.

G. u Djakovo. Batku pozna ne samo sav Prag, već i sva Evropa. Dosta je ime.

Molimo, izpravite!

U I. broju „Napredka“ strani 3., redku 9. čitaj mjesto početcih: p o č e t â k a; isto tako na isto strani istu rieč zamieni u naslovu: p r a k t i č n o p o s t u p a n j e itd.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 3. U Zagrebu 1. ožujka. 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Roditelji, vi kvarite svoj porod.

Neriedko se danas njekim čudom pita nesamo u gradu, već i na ladanju: kako je to, da je ona mladež, koja školu polažaše poslje, kada ovu ostavi ipak tako zla, kao i ostala, koja u nju nikad ni zavirila nije, dapače i gorja? Mnogi lahkoumni bacaju krivnju na učionu i njezin upliv, nu to su samo takovi, koji si još nigda brige nenametnuše, da stvari na dno zavire, već ju s površja naprečac nepromišljeno osude. Tâ višegodišnja, nu nepravedna potvora koliko me je pekla, toliko me na svakojake misli navodila, dok nedodjoh na ove, što jih želim u ovom članku uztrpljivom čitatelju podastrieti. Ovim riedkom biti će dakle zadaćom, da dokažu baš protivno i da je najveći absurdum, koj se samo pomisliti može, takova šta u grieh upisivati školi, koja je baš zvana, da demoralizaciji u početku korenje podsieči, a što je najviše moguće moral unapredi i za njegovu pobjedu revnuje.

Kada čovjek na um uzme dosta veliko neznanje mnogih roditelja u odgojivanju mladeži, predoče se njihovi zli i ubitačni primjeri na djecu s jedne; s druge strani, kada se u obzir uzme savkoliki sviet, koj se je u naše doba nasumce pustio strujom skvarenosti: to nam se onda škola pričinja malenom korabljicom, koja se je pustila po puklom ovom morju, koju sa svih strâna biju protivni valovi.

Kada je Sveznajući uzpostavio četvrtu svoju zapovjed, rekši: sinko, poštuj ota i majku, da ti bude dobro i da dugo živiš, na

Digitized by Google

zemlji nedvojbeno je tuj sakrivena kud i kamo veća zapovjed i dužnost vaša roditeljka prama svojoj djeci; er se dosljedno i pravedno misliti i suditi može, da se samo roditeljem, strahom božjim proniknutim, djeca pokoravati imaju; samo one odhranitelje, koji postojano putem božjim hodaju, slieditи može i mora njihova gojenčad.

Reče nadalje uzor naš: Bolje bi onomn bilo, koj sablazni jedno od malenih ovih, koji u mene vjeruju, da mu ljudi objese žrvanj o vrat, te ga utope u dobini morskoj. Kad je tako naš Spas izrekao u obšte za sve ljude, pitam vas: kud i kamo veća sramota i paklena muka nečeka vas roditelje smutljivce na dan pokojni; vas, koji ste zvanje svoje roditeljsko daleko nesamo zaboravili, već nemarite, da svoje čedo ubijete na tielu i duši.

Kako su danas ubitačni zli primjeri premahnuli, nebi gotovo čovjek ni vjerovao, da nije sam očevidcem nebrojenih zloraba roditeljskih. Ili, zar nije zloraba, kada lahkoumi roditelj nesamo priliku daje, već i sâm navodi svoje gojenče na razne na dušu i tielo štetne izgrede kao i pijanstvo, pušenje, kletvu, neposluhu i neštovanje prema glavarstvu itd.

Ded' sinko, reči će otac, danas je dan svih svetaca, da se obilnije te kaplice božje užijemo; danas badnjak, sada Božić, danas ovo, sutra ono i tako ide redom. Napijmo se, „Bog zna jel k letu, budemo na svietu“, uzeše si naši roditelji za svoju lozinku u ovakovih prigodah?

Nu zapentati će otčevo mezimče, otče, meni je danas poći u školu; er ćemo u crkvu. E dobro, će otac, da mi nebudeš sirotče i tamo žedjalo, evo ti pune staklenice, nu pij tako, da te nevidi taj tvoj učitelj, ili bi bolje rekao, mučitelj. — Morao bi svaki vriednih čitatelja poznati način zadružnoga života naših seljaka, pak bi tek onda znao kakovo pravo uživa svako diete na otaj poculum vini. Tu ti ide redom čašica, pak kada ti dodje i do toga derišteta, bogme, iztrusi ju i ono; ako je pako kakova kavga i nesloga medju strankami jedne i druge familije, to onda otac svoga sinka i prisilnim načinom naćera, da se drži redom ostalih, samo da nedopade protivnika više. Vidi čitatelju mili, kakovih se krivih pojmova drži naš puk u uzgoju svoje mladeži.

Digitized by Google

Lulica, ta se nefaljeno nosi, dok je samo sinčić dorasao torbici, u koju ju marljivo utiče i sakriva. Nadodje li učitelj slučajno na nju, ukori nevaljalca ili ga primjereno kazni, to imaš skrbljiva otca drugi dan ranim jutrom na vratih, dok se još i ustao nisi. Koje vas dobro nosi ovamo, reći ćeš prišastniku. Gospodine! će on, kako mogoste jučer momu sinku uzeti lulu, pa mi ga još osramotiste pred djecom u školi. Naravno, uzalud nastojiš ti svoga bludnika uputiti o njegovoj i sina mu bludnji i krivnji. Na kraju svega će on: ta pušio sam i ja, ni nemogu se pameti dozvati od kada, pak evo me . . . .

O kletvah da vam ni nepripoviedam. Prodjite koje selo, pak ćete čuti. Ili, pokažite se iznebuha u kući seljačkoj, kad je kakova napast nadošla na ukućane, pak ćete odnieti pune uši. — Mislio bi, da ti se pod nogama zemlja trese, kada ti takova oholica začne. Mogu sdušno izpovjediti, da su me trnci cielom tielom obašli više puti slušajuć takova bogumrzka blaznika. A što je najgorje, da se sve takove nepodobštine sbivaju u pritomnosti mlada naraštaja.

Kada se derištetu takova zlosretna otca svidi, da nejde u očionu, ili ga otac za sebe u kojugod svrhu kod kuće zaustavi, to nejma velike muke, kako da se izostatak izpriča. Tuj mu na skoro dobar otac svojim svjetom pomogne. Reci ovo ili ono, će otac, majka mi oboljela, moradoh ju posluživati itd. Učitelj hoće neće, mora vjerovati, pa i prosto mu je sumnjati. Eto, tako vam se sije sjeme poslušnosti i pokornosti prema poglavarstvu, da i neproduljim dalje, kakove pojmove ubija roditelj svomu djetetu u glavu i pamet o školniku, popu, sudcu itd. Nu često takav zao sijač još gorjega sjemena, i sâm docnije dobro plati naukovinu. Sjeme nepokornosti, bačeno u mladosti, uzraste vremenom čeličnim i nepodatljivim stablom, od kojega sada tužan otac trpak plod sam kusati mora. Dobro se veli: vijaj prutićem za mlada, er kada utvrdne i kada se ukoči: ti mi ga lje neuzravnaš, da te nemilo neošine. Bilo je slučajêva, gdje je osorni sin dobro izlupana vlastitom rukom otca si turao iz sobe; nu, kada će obadva do praga poviknu otac: Sinko, nejdi dalje! dotle sam ja svoga otca doteglio. Tužna i žalostna udesa! Ali vam je to istinita, kao i ova: Voćje nepada daleko od voćke.

Može li se indi pod uplivom takovih i tolikih nepodobština,

*

Digitized by Google

glas učione čuti? Ili, hoće li mnogi, da ju slušaju? Nečini li ti se, mili čitatelju, učiona, kraj ovakih okolnosti, skromnom ljubicom, koja, istina bitiše, ali je grmlje i šikarje neda vidjeti, niti može svoj miomiris daleko razlievati.

Da vidimo, kako se barata sa ženskim spolom! Premda su ženska individua više sentimentalna i scrupulosnije naravi, ter je bedem njihove prirodjene stidljivosti od mnoge pogubne skvarenosti sačuva; to se ipak neda predmnjevati, da pod takovimi izopačenimi uplivi roditeljskimi i taj cvjetić zbiljam nevin i neutepen buja. Odista, mnoga takova čineća se miomirisna i milovidna ruža nije ino, no divlji i bodljivi šipak bez prava mirisa; er od kakovih pravih i boguugodnih dobrinja ovdje, vjere mi, ni trošice nejma.

Tvrdnja ova potvrdila se, žalibože većputih najbolje potlašnjim načinom življenja, kada se mlada spregne sa svojim drugom. Odviše bi mi se ovaj sastavak odugačio, pa upravo i stid me je, da vam stanem duljiti odveć na preotelu konkubinatu, pak obubijanju i proćerivanju materinjega ploda iz utrobe itd.

Kad bih znao, da će ovi redci pasti pred vas mnoge majke, to bi tada ovom sgodom iz dubljine duše svoje zavapio Bogu, da vas obasja onim žarkim sunašcem svoje milosti, kojim je obasjao Šavla, da se najme okanite puta, kojim ste pošle, a nastupite stazu, na kojoj vam je kažiputom vaša savjest, ako vam već i ova nije potonula u more razkalašenoga vašega života. Nu, pošto znadem, da toga nebude, to ovo ovdje razpredoh, ne samo da pišem, nego da možebiti nadjem koju našemu puku prijateljnu dušu, koja, pročitav ove redke, stala bi se dovijati mislim, kako da solidarno obretnemo liek, te izvidamo pogubne rane na moralnom tielu našega naroda. Ima nas dobrano, koji smo vikli samo prednosti i dobra svojstva našega naroda na vidjelo iznašati, a tajiti sebi i drugim razne pogrieške, ako se samo tako i nazvati smiju i mogu. Nu ćemo to? Zar nezaglavi ponajčešće onaj bolestnik, koj svoju bolest sakriva. Tâ bi se prispodobica dala protegnuti i na naš narod.

Mnogi, kad bi te redke svojima očima prošli, mnijem, okanili bi se i nadalje sumnjičiti učionu i njezino djelovanje. Kraj ovakovih okolnosti zaista je njena zadaća i onako težka i težja, er ono što učiona oplemeni i sagradi, dom pohabi i razgradi. Ali,

Digitized by Google

vele protivnici, da je pače i gorja izškolena mladež. Dopustiti ću, da se gojencu višegodišnjom obukom, širenjem misli i nazôra, pobudjivanjem novih pojmova, zabistri um i usavrše umne sile. Nu nije krivnja na učioni, da, dok je ona revnovala čvrste i pravilne nasipe uzduž brzice volje učenikove podignuti, da jednakim tokom svomu se cilju primiče, da, velim ove sipe ini razore, a bujica stranputicami žešće no prije udari i sve pod sobom obara.

Ili ću vam razumljivije reći: Mi smo razvili učenikove sile duševne na dobro, a vi ste je upotriebili na zlo.

Prestanite indi vi ovakovići i onakovići njekim čudom pitati: kako je ovo, kako ono? Evo vam zagonetke bjelodano odgonetnute. Prestanite ju zazornim okom pratiti, već joj objeručke pomozite; upregnite se dragovoljno pod njen težki jaram, da zajedničkimi silami izbavimo svoj narod, koj je nješto tudjom, nješto svojom krivnjom pao u pogubni ponor obšte zavladale skvarenosti! Biti će nam od ljudi hvala, a kod Boga vela zadušbina.

U Nartu. 1869. Josip Klobučar, učitelj.

Tko je posijao raznovrstno bilje i tamo, gdje ga čovječja ruka sijala nije?

Čovjek se i nedomišlja, kako priroda posluje i radi te svoje darove svuda po zemlji razdjeljuje. Dogodilo se već mnogo puti, da je vjetar sobom ponio i daleko odnio ne samo kao oblak od praha i plodnoga praška nego i od pravoga sjemenja, koje se je primilo i raslo.

Po morju, iz daleke Indije, doplovilo je jur kojekakvo sjeme u hladnu Norvegiju, te je ondje i niklo, ali ga nastala neprijazan studeni i uništila.

Ovako ima na novih otocih „Gallopagos“ više od 140 vrsti svakovrstnoga bilja, što ga onamo očevidno morje donielo.

Danska žličarka (Cochlearia danica) jedino u Danskoj raste; ali početkom ovoga vieka nadjoše ju u velikoj množini na obalah meklenburžkih. U Francezkoj pako u novije vrieme razplodiše se njeke odprije sasvim nepoznate trave a nitko nemože dokazati, kako su i kojim načinom onamo dospjele. Njeki misle, da jih je bura nadoniela koja više puti za čudo na daleko od rodnoga mjesta

Digitized by Google

sjeme raznosi. Artićoka raste u južnoj Španjolskoj; pa eno, dospjela je čak u Ameriku; kako? to se pravo nezna. Priča se, istina, svakojako, no tko će pravu pogoditi? Osobito kod ušća rieke „la Plate“ na nješto više nego od 100 četvornih milja, neraste ni dan danas ništa drugo, do artićoka i njeki drugi južno-amerikanski drač.

Kada bura duva, kada vihar, što prednjači oluji, sve u zrak diže i na sveostrane raznaša, onda sije priroda.

Ali ima i mnogo životinja, koje razprostiru mnoge trave i ine biline, osobito pako njeki sisavci i njekoje ptice.

Često priredjuje priroda sjeme poput umna i razborita gospodara, propuštajuć ga kroz utrobu život nje, iz koje izlazi neprobavljeno, i za klicanje valjano priredjeno.

Pripovieda se, da na otoku Cejlonu imade osobita vrst ptica, koje jedu plod koričnjaka (Zimmetbaum). Sjeme oto, čim prodje kroz želudac ovih ptica, niče sigurno i vrlo brzo. Takodjer su i s-drugih njekih uzroka ove ptice kod Cejlonaca veoma obljubljene.

Ptice selice nose sjeme s jedne zemlje u drugu, kao što ga vodene prenašaju s jednoga brda na drugo; s jedne planine ili otoka na drugi.

Na otoku Žavi (Javi), poznatu nam s-rodovitosti kave, živi njeka životinja, zvana Viverra musanga: ova jede zrnje kavlje, pak neprobavljeno sjeme, čim prodje kroz njezinu utrobu, prima se vrlo lasno.

Tako su dakle mnoge trave i ine biline u svoju novu postojbinu dospjele: vjetrom, vodom i životinjom.

Priroda sije sjeme tolika bilja, što ga na svietu opažavamo ne samo čudotvornimi sredstvi već i običnimi, samo što jim se čovjek često nedomišlja, akoprem sve to pred našima očima biva. Ona ima svoje sijače, te sije i omaške i u red, kako joj se hoće.

Sve ovo nas uči, kako su se toli raznovrstne trave po svietu razprostranile, i kojimi se sredstvi priroda služi za taj posao. Sada se valjda nećemo čuditi, našav na svom polju više puti silu svakojaka drača i korova, kako je rieč: samònikla a ne posijana.

F. Gudl.

Digitized by Google

Praktično postupanje

pri razvijanju prvih početâka slovnice i pismenoga vježbanja

na temelju

I. Slovničke čitanke strana 166.

(Nastavak.)

Spol=rod.

§§. 8 i 9.

Učit.: Jure! Imenuj mi njekoliko vaših imena, njekoliko od stvarih, što se ovdje u školi nahode! — Ivan, Martin, Marija, Jela, učenik, učenica; stol, križ, klupa, peć, pero, ravnalo itd. (Učitelj napiše ta imena na školsku tablu.)

Učit.: Kaži mi, bi li valjalo reći: *Ova* Ivan sjedi mirno. — *Ova* Martin sluša pazljivo. — *Ovaj* Marija čita glasno. — *Ovaj* Jela odgovara dobro. — *Ovó* stol stoji ravno. — *Ovo* križ visi o zidu. — *Ovo* klupa stoji čvrsto. — *Ovaj* pero piše liepo itd.? — Nebi.

Učit.: Da kako bi trebalo reći? — *Ovaj* Ivan, Martin, učenik, stol itd. — *Ova,* Marija, Jela, učenica, klupa itd. — *Ovo* pero, ravnalo, željezo itd.

Učit.: Odatle vidite djeco, da su sve rieči, koje kakvu osobu ili stvar naznačuju, ili *mužke,* ili *ženske,* ili *neznane;* s toga se veli, da su *trojaka spola,* najme: *mužkoga, ženskoga* ili *nikakvoga.* Što rekoh, da se s-ovih primera vidi? — Da su sve rieči, koje kakvu stvar naznaćuju trojaka spola, najme: mužkoga, ženskoga ili nikakvoga.

Učit.: Sada nam čitaj, Mate, §. 8. o spolu! — Čita do — ovaj grad.

Učit.: Čijega su dakle spela: *stol, stup, grad?* — Mužkoga.

Učit.: Kojom se rečicom označuje mužki spol? — Rečis com: *ovaj.*

Učit.: S česa možemo dakle poznati mužko ime? — S toga što se označuje rečicom: *ovaj.*

Učit.: Čitaj dalje! — Čita do — ova kost.

Učit.: Jesu li i *kuća, žena, voda, kost, mužkoga spola?* — Nisu, Nego ženskoga.

Učit.: Kojom se rečicom označuje ženski spol? — Rečicom: *ova.*

Digitized by Google

Učit.: Po čem se dakle može poznati žensko ime? — Po tom, što se označuje rečicom: *ova.*

Učit.: Dragutine, čitaj dalje! — Čita do — ovo sjeme.

Učit.: Čijega su spola: *janje, kolo, sjeme.* — Nikakvoga (neznanoga).

Učit.: Pa kojom se rečicom označuje nikakvi spol? — Rečicom: *ovo.*

Učit.: Po čem se dakle poznaje neznano ime? — Po tom, što se označuje rečicom: *ovo.*

Učit.: Tone, čitaj dalje! — Čita do kraja.

Učit.: Sad mi kaži, koliko spolova imaju rieči, koje kakvu stvar naznačuju? — Tri spola.

Učit.: A koja su ta tri spola? — *Mužki, ženski i nikakvi.*

Učit.: Čitaj nam ti §. 9.! — Čita do kraja.

Učit.: Djeco, napravite sada tu zadaću, a kod kuće napravit ćete do sutra sljedeću:

1. Izpišite iz 16. štiva sve rieči, koje kakvu stvar naznačuju, te jih imenujte tako, kao da se samo jedna stvar označuje.

2. Poredajte iste rieči polag spola, na koji spadaju.

§§. 10 i 11.

Učit.: Ako reknem: *otac, mati, diete,* ili: *toranj, gora, drvo* * itd. znate li djeco, o kakvu otcu, materi, djetetu itd. mislim govoriti? — Neznamo.

Učit.: A da ovim imenom: otac, mati, diete pridam ove rieči: *vriedan, pametan, uljudan, kriepostan, marljiv, pobožan, ljubezan, zdrav* itd., a imenom: toranj, gora drvo: *visok, golem, velik* itd. biste li onda razumjeli, o kakovu otcu, materi, djetetu; ili tornju, gori i drvetu mislim govoriti? — Bismo.

Učit.: Istina, ali kada se ovakve rieči, koje pokazuju: **kakove su** stvari, pridaju onim riečim, koje naznačuju osobe ili stvari, onda valja i na spol paziti, jerbo i one imaju sva tri spola; n. p. *vriedan* otac, *vriedna* mati, *vriedno* diete. Ovdje je *vriedan* mužkoga spola, *vriedna* ženskoga, a *vriedno* nikakvoga spola.

Što mislite dakle, čijega su spola: *pametan, uljudan, kriepostan, marljiv, pobožan, ljubezan, zdrav itd.?* — Mužkoga spola.

---

* Netreba mi više spominjati, da se tabla rabi kod svakoga predavanja.

Digitized by Google

Učit.: Čijega su pako spola: *pametna, uljudna, kriepostna* itd.? — Ženskoga spola.

Učit.: A čijega napokon: *pametno, uljudno, kriepostno itd.?* — Nikakvoga spola.

Učit.: Kako glase u ženskom spolu: *visok, golem velik* itd.? — Visoka golema, velika.

Učit.: A kako u spolu nikakvom? — Visoko, golemo, veliko itd.

Učit.: Vladko, čitaj §. 10! — Čita do: crna groždja.

(Nastavit će se.)

Naše voćarstvo.

Koliko li se već današ čita liepih naputaka vrlih gospodara, koji nam što ljepše što jasnije predočuju liepu korist voćarstva; pa uz sve to čini nam se kano, da nas je jošte vrlo malo u domovini, koji bi se htjeli osvjedočiti ob istini ovoj. Da smo popustljivi, vidimo i sami; jer kada svrnemo okom na ono malo voćnjaka u našoj domovini, opazimo izmedju preriedkih mladih voćaka, mnogo starih panja, koji nas bodu, te opominju, da su naši predji već liep temelj u voćarstvu nam ostavili, a mi, mjesto da ga podupiremo, podkapamo ga — Znadem dobro, da bi se svatko nas zastidio, kad bi nam se tko usudio reći: Zato nejmate, jer neznate, ili zato nejmate, jer nećete. Koju bi tu pogodio, sudi ju sam štovani čitatelju. — Koji je već višeputi imao priliku vidjeti prostor Hrvatske i Slavonije, lasno mogaše opaziti, da imade jošte premnogo liepih, ali žalibože praznih zemljišta, iz kojih bi radini gospodari svake godine liepu dobît vadili. Na takovih miestih rasla bi premnoga tečna voćka, kojih tako malo u našoj domovini imamo. — Mili čitatelju! Pitat češ me možda: pa zašto se nesade tuda voćke, već jablani i drugo divlje drveće, koga danas već premnogo kraj livada, oranica, i vinograda vidimo, te koje trojinom više škodi nego li koristi. Vidimo evo svaki dan lasno, kako nam tankoviti jablani zastiru sunce na usjeve, kako više putih zastiru željnu rosu, a znamo i to gdje što živi i hrane trieba, tako i naš jablan srčc, pije štogod više može. Da ti ovo pitanje do kraja razložim, možda bi odviše na tom mjestu bilo, zato sàmo iz medju ostaloga na

Digitized by Google

tvoje pitanje odgovaram ovo: Valjda nisu jošte pravo ocienili koristi voćarstva ili im se —.

Da se pravo zamislim, te da sve dalje i dalje misao oko voćaka pratimo, sjetili bi se koju više, koju nam sve korist pružaju voćke. — Izmedju ostalih koristi, bila bi najglavnija tečno voće, što se danas vrlo cieni po gradovîh, a i seljačka majčica vrlo se prikupi svomu čedu, pruži li mu koju sladku krušku ili jabuku, svježu ili suhu.

Voćke ugadjaju nam za vrućih i nesnosnih ljetnih dana svojim hladom. Na polju su nam liepi pribran od kiše, a u zimi i u tamnih noćih stalni kažiputi. Pa kada su nam već jednom svim tim prestale služiti, ciene jih opet stolari i kolari, kano osobito drvo za svoj posao, a što najmanje, podavaju nam vrlo gorivo.

Tko pozna svoj dom i njegovu družinu, reći će, nije težko našemu narodu i to naskoro upiliti u glavu, samo neka dobro prokuha korist stvari; poduzetan je jošte hvala bogu, jedino dobar primer i mala pripomóć, pa eto voćaka na tisuće po hrvatskih i slavonskih ravnicah i brežuljcih. — Kazao sam: dobar primer. Pa tko će ga dati najbolje? Nitko, ako ne občinsko poglavarstvo a učitelj, koji će tude najbolje uspjeti, ako si ustroje tako zvani občinski voćnjak.

Pa kako i gje će ga ustrojiti? Kakove voćke će u njem saditi? Svaki dobar gospodar mora znati, kakovu vrst voća sadi, jer da nebi možda više godina čekao na dobro voće, a napokon dobio bi zločesto ili posve malo dobra. — Kako velik mora da bude občinski voćnjak?

Kako prostran mora da bude občinski voćnjak, neda se nikako u napried kazati, već to mora dotična občina odrediti, jer u svakoj imade manje više zapriéka ili potreba, koje su občinskim poglavarom najbolje poznate.

Koliko se drveća u mjestu potrebuje na jedan put ili postupce? Koliko će u ovoj ili onoj godine trebati krušaka, jabuka, šljiva, trieśnja i oraha, te koliko će se od svake vrsti za koju godinu usaditi po praznih zemljištih i uz občinske pute, valja, da dobro proračunamo. Napokon valja nam znati kako daleko se dotična občina proteže i gdje bi se dalo koliko voćakah zasaditi. Kada smo sve moguće u obzir uzeli, pronašli smo po prilici, da

Digitized by Google

dotična občina svake godine 1000 voćaka potrebuje, stranom za sebe, stranom za svoju okolicu, a jer znamo, da na četvornoj hvati zemljišta 18 drvca prilično velikih odgojiti možemo, to ćemo za 1000 komada trebati 55½ četvornih hvati. Buduć da moramo imati jedno, dvo, tro itd. do sedam godišnjih voćaka, to trebamo 388½ četvornih hvati. K tomu trebamo prostor, gdje ćemo voćke sijati. Taj obično zauzimlje sedmi dio, dakle ovdje 55½ četvornih hvati. To imamo prostora od 444 četvorna hvata, pa uzmimo jošte najpotrebnije staze, koje u voćnjaku svakako trebamo, te računajmo deseti dio, to opet trebamo 45. četvornih hvati. Pa zatim pomislimo, da imamo svake godine 1000 voćaka odgojiti, to moramo opet najmanje deseti dio računati, koji će kroz sedam godina poginuti, dakle 1100 voćakah, za koje se opet kroz sedam godinah 38½ četvornih hvati više hoće. To se dakle, hoće potriebne površine 528 četvornih hvati. Iz svega vidimo, da za voćnjak, u koga svake godine 1000 voćaka saditi hoćemo, a i postupimice od jedno — sedmo godišnjih voćka želimo, trebamo ⅓ rali zemljišta (= jedan vagan sjemena).

Turnis (različiti redovi voćaka.) Kazali smo nješto o sedmogodišnjih redovih, da vidimo što to znači. Trebamo svake godine 1000 voćaka, pa se samo po sebi razumieva. da jih i svake godine toliko usaditi moramo, te koje, kako kazasmo, sedmi dio prostora zauzmu. Činimo li kroz svih sedam godina tako, to eno u sedmoj godini cieli prostor nàpunismo. Znademo li pako unapried, da budemo za 6—7 godina trebati 4—5000 voćaka, to se moramo već prve godine obskrbjeti za dovoljno zemljište, te ga urediti, (načiniti turnus). Vrlo bi probitačno bilo, kad bi već imali toliko zemljišta da pustimo 2—3 godine ovo zemljište iza sedme godine posle izvadjenih voćaka odpoćinuti, pa da samo takove voćke ostavimo, koje nješto kasnije valjaju za presad. Imademo li mlade voćke tako bujne, da se sve umah presadjivati moraju, to bude najbolje, ako uzmemo bar jošte toliko zemljišta za voćnjak, da nam se uzmogne oslabelo već zemljište odpočinuti i okriepiti.

Položaj i zemljište voćnjaka. Znademo, koliko po prilici voćaka svake godine trebamo, pa smo i odredili prama tomu prostor. Sada ali nastaje pitanje: kakav položaj, kakvo

Digitized by Google

li zemljište valjala bi za voćnjak i gdje bi se taj u občini mogao ustrojiti.

Položaj voćnjaka treba da bude, ako je moguće uviek na prisoju, nikada na osoju; s toga najpriličnije bilo bi, kada bi takav bio na južnoj strani občine. Čim bližje občini, tim bolje s gospodarstvenih razloga već; jer nam je pri ruci, možemo ga nadgledati i braniti od svih mogućih napasti.

Strmi brežuljci nikako nevaljaju za voćnjak, košto ni uzke doline; jer brežuljci izpostavljeni su odviš hladnim vetrovom, a osim toga sva zemlja bježi kod obdjelavanja u dol. Isto tako nevaljaju doline zato već, što zemlja, koja se s brda uviek dole pomiče, zasiplje i zaguši mlade voćke, a drugo voćke su s proleća po takovih dolinah velikim mrazom izvržene.

Zemljište za voćnjak, valja da je sastavina peščenate ilovače s dobrim podzemljištem (Untergrund). Težka ilovača nevalja već s toga što je posle kiševita vremena i posle zimske vlage odviš tvrda.

Te tako n. p. težko zemljište popravimo konjskim gnojem ili lahkim umjetno priredjenim gnojem (Kompostom) * Lahko zemljište kravjim djubrom, zemljom koja se po drumovih (cestah) nalazi i s raznovrstno pomešanim gnojem (kompostom). Više puti čuje se i ta: sadimo mlade voćke na loše zemljište, da nam se i presadjena takovu privade. Tomu nevjerujmo; jer znajmo čim jačju, voćku iz občinskoga voćnjaka dobijemo, tim će i bujnije rasti.

Imademo li takovo zemljište, koje nije svigdje jednako dobro, to uzmimo pri onom kraju za sijanje voćaka, zemljište koje nam se bolje čini.

Da je moguće voćnjaku sva povoljna učiniti, stavili bi ga jošte najradje uz kakav potok, gdje se ipak nebi poplave bojali; jer svakako priličnije nam se čini gotovu vodu iz potoka uzimati za bilje, nego istom iz studenaca, koju moramo dužje vremena u bačvah topiti.

Eto, mili čitatelju, naputka, kako nam ga drugi napredniji i mudriji preporučaju.

---

* Kompost nazivlju Niemci priredjeni gnoj s raznih ostanaka bilina, drvlja itd.

Digitized by Google

U ostalom ništa mi bolje godilo nebi, nego da čujem, da su mi moja slova po miloj domovini što više odziva nasla.

Ferdo H—le.

Dopis.

Kucajmo, — pa će nam se otvoriti.

Kako mi se čini, shvatio sam članak „naše pitanje", pa ga poput svih svojih znanaca podpuno odobravam, te kažem: dao bog! te se i mi što bolje poveli za drugimi naprednijimi susjedi, i pokazali svietu, da i u nas, kao svagda tako i sada imade dobre volje za sve ono što služi na boljak domu i rodu. — Eto, braćo! u tili čas najzgodnije prilike, gdje nam se sabor opet otvara, da medju ostalimi preustroji nutarnost mile nam domovine, a što najviše, da preustroji i odkroji drugi i bolji pravac našim pučkim učionam.

U takav znameniti čas nepoćasio nas nijedan časa, da nebi podigao tamo glasa gdje u napried znade da mu svakako služi za boljak i polakšicu. Svaki nas ne samo da smije, nego što više nuka ga sama dužnost, da mora u ovaj odlučni čas što više činiti za preustroj boljega uredjenja pučkih učiona, jer neupotriebimo li ove liepe zgode, to dvojim da ćemo za koji decenijum prilike opet dobiti, gdje bi uzmogli koju o preustrojstvu pučkih učiona progovoriti. — Uvjeren, da će naš visoki sabor, svjestan zadaći svojoj što pozornije motriti, kako bi uzmogao sve nevaljalo iz naših pučkih učiona odstraniti, to ipak nebi možda odviše želio, kada bi rekao, da bi u ovaj odlučni čas po nas i našu učionu valjalo, da skupno zamolimo svoju višju oblast, da nam dozvoli što nam je i zadaća, da koju više i to u zajednici o svojih učionah progovorimo jer onaj će najbolje naći pogrieške, dosadanjega ustrojstva, koji jih svaki dan osjeća. S toga mislim da nebi bezkoristno bilo, kada bi visoka vlast, ugledav se u primjer i posljedice bečkoga učiteljskoga kongresa, sazvala na koji čas sve učiteljstvo Hrvatske i Slavonije u Zagreb pa tako imala priliku čuti na stotinu različitih mâna, koje su opet na toliko strana raznolike na koliko i samu pokrajinu jednu ili drugu dielimo. —

Saslušav sve ove različite mane mogla bi višja vlast posve lasno takav temelj ustrojstvu pučkih učiona postaviti, koji bi na daleko i široko prednjačio nad susjednimi ustrojstvi. —

Digitized by Google

Jošte je jedan način, kaže pisac članka „naše pitanje“, kako bi se nješto pospiešilo u preustroju naših učiona. Pa i prama ovomu načinu neće valjda nitko ništa prigovoriti moći; nu imade nas dosta, koji smo i toga mnenja, da kada se već nješto čini, da ima barem čvrst temelj bez prigovora; jer budemo li pozvani na kotarske sjednice, dani će prolaziti, svaki će reći što mu najviše na srdcu leži, o malenkosti ni spomenka, koje mogu biti kasnije na najveću zadjevicu kraj svega ustroja.

Nije ni to dosta. Na takovih kotarskih sjednicah debatiralo bi se puno toga što niti na papir nebi doći moglo, a debatiralo bi se i što takova, što bi možda krivo bilo, pa bi se za dobro pronašlo, budući da nitko nije proti istomu nikakva prigovora imao. Budemo li pako u zajednici radili, u zajednici ćemo i odrediti, pa kako si prostremo, tako ćemo spavati: Odiel (deputacija) koji bi se možda sastojao iz zagrebačkih učitelja, takodjer bi imao velikih neprilika s različitimi izradci, koje bi iz takvih kotarskih sjednica dobivao; jer bi se na mnogih mjestih posve različite želje sa jasnimi dokazi zahtievale, a obojega ipak podnieti nebi mogli, te bi tako možda gdje i gdje novi ustroj bio više na štetu nego li na korist. — U ostalom: kucajmo, možda nam se otvori.

F. H—le.

Opis vùčinje.

(tkalačkoga stana u okićkom Prigorju.)

Tkalački stan (Webestuhl), zove naš narod i „vučinja“ i „krosnja“, a na njekih miestih i „nared“, koj sam po mogućnosti točno ovdje opisati naumio.

„Preklice“ zovu ono 8 stupića, što su urezani u 4 glavna stupa. Zatim su 4 „vratila“. „Prsno“ je ono, koje je tkalcu pred prsima i na koje se platno napinje; a „srednje“ je zadjelano u 2 srednje preklice; na ovo vratilo se takodjer platno napinje, pa se odovuda navija na „dolnje vratilo“; na „gornje“ je predja navita.

„Ciepci“ se zovu ona plosnata drvca, kroz koja predja ide i koja nîti odabiraju pri tkanju. Ima jih 4. Kroz „ničavnice“

Digitized by Google

su opet nîti prepeljane te idu odavle u „brdo“, a ovo stoji u „bili“, kojom se predja sbija.

„Čunkom“ se tke a baca se od jedne na drugu stranu rukom kroz predju. U njem je ciev, a na ovu je nasukana predja, koja se odmata, kada se čunak baca.

Evo jedne narodne zagonetke o čunku:

Lepiričić leprée
Kroz bielo plešće;
Petnjaci ga ćeraju
A petnjaci čekaju.
Šta mi je to?

„Grabljice.“ To su one paličke, kojimi se predja ravna, „Vupore“ su opet ona dva drvca, koja kotač drže i stavljaju, da se neobraća, kao i „kuja“ na gornjem vratilu.

„Bat“, jest drvo, držeće ciepce, da nepadnu k ničavnicam, kada se tke.

Napokon su još „podnožnjaci“, što jih tkalac nogama premeće za tkanja. Ima jih po 4, 8 a i po 16, koliko zahtieva vrst i tankoća platna.

Gj. R.—n.

Opis pluga.

„Stegno“ zove se ono plosnato dugačko na dolnjoj strani zaoštreno drvo, koje se drži „blazinice“ slične trupiću.

„Blazinice“ se drži opet, „lemeš“, željezo poput lopate, koje dublje u zemlju reže; a „nož“ koj zemlju para, zavrtan je u „gredelj“, na koj je sav plug učvršćen i koj je sastavljen sa stegnom.

„Krpéljec je klin — ponajviše drenov kojim se ravna plug, a „odka“ je drvo, nasadjeno kao lopata, te se njime struže zemlja s pluga. „Smukno“ zovu kljukasto drvo na kojem se plug vozi do oranice.

Zagonetka (narodna): Kad od doma, k domu roge obrne, a kad k njemu od njeg jih odvrne.

Gj. R—n.

Digitized by Google

Viestnik.

Književnost.

Dotiskala se je knjiga pod naslovom: Ivana Kopeckoga „prirodoslovje“ za pučke, obrtničke i višje djevojačke učione. S českoga preveo V. Z. Mařik. U knjizi ima 166 slika; ciena 1 for; — tisak A Jakića.

Prevoditelj nudja svakomu, koj proda iste knjige 6 komada, jedan za trud.

Mi imasmo do sada 4 siloslovja u prevodu, naime ono Baumgartnera, prevedeno Kiseljakom, g. 1854; Smetane, prevedeno Torbarom g. 1854; Šuberta, prevedeno jednim domorodcem g. 1864 i Majera, prevedeno Peksiderom 1856. Medju ovimi jedino je Šubertovo namienjeno pučkoj školi a ostala tri srednjim. Šta se tiče ovoga najnovijega, iskreno izpoviedamo, jer smo ga pročitali u matici i u prevodu, te ga podpuno razsudismo, da nam je ovaj prevod u najbolju horu stigao a želimo, da si ga slaki za svoju porabu što prije nabavi. Česi su bogate knjige u obće, oni imaju i fizika mnogo, pak ipak jednoglasno priznaše, da je ova, pisana Kopeckim najpopularnija i s toga ju rabe u pučkoj školi za svoju porabu i učitelji a uvedena je ujedno i u preparandije i višje djevojačke ustave.

„*Vienac,*“ jedini naš beletristićan list liepo napreduje i ljepše se širi. Već ga izišlo šest brojeva. Osim same pouke u stvari, nalazi u njem učitelj silu materijala za nauku jezičnu, naročito pako krasan uzor sbora i pisanja čiste hrvatske sintakse. Čitajte ga marljivo!

Natječaj.

Izpražnjeno mjesto učiteljsko za glavnu učionu u Bakru, Plata: 360 for, stan u školskoj sgradi. Moibenice šalju se kotarskomu šk. nadzorničtvu u Bakru do konca ožujka t. g.

Listovnica.

G. Fr. Š. u Sv. Iv. Primismo tri for. za drugo čekamo dragr volje.
G. S. B. u Kon. obćina duguje za lani i ljetos.
G. G—n. Lovrečina duguje za lani i ljetos.
G. Š—ću. Žalibože, nejmamo onih pjesama.
G. R—u, Što se u obće preporuča višjem vlasti, to se nezapovieda, strogo uzeto, niti se tim ukida poraba prijašnjih sredstva. To valja osebito i za pisanke.

Svoj g. g. učiteljem,

koji dojdu u Zagreb na slavni doček i proslavljenje **Njihoviju Veličanstva,** koja će nas usrečiti svojim dolazkom na 8 Ožujka, javljamo u ime predsjednika naše „Zadruge“, da se izvole mahom, kada dodju u Zagreb, najaviti istomu predsjedniku, stanujućem u kući gdje je kaptolska glavna učiona.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 4. U Zagrebu 15. ožujka. 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzduh bilja*.

Da se voda u toplini razdjeljuje, raztvara te u slici pare, magle itd. u zrak se penje, to znade svatko: nu pomanje je poznato veliko množtvo pare, što iz bilja hlapi. Vele: da bilje lišćem odiše; i pravo kažu. Bilje sisa svoju, vodom izmiešanu hranu iz zemlje, a ova voda hlapi kroz lišće. Učenjaci su pronašli, da svaka listka, na svakom četvornom palcu prostora imade 120.000 sitnih, prostomu oku nevidljivih šupljica, na koje neprestanoma hlapi voda i kiselik iz bilja. Hales je izračunao, da, kada bi se sgrušila i u vodu pretvorila sva vodena para, što u godini iz zemljišta gustim biljem obrasla, izhlapi, bilo bi na četiri stope vode na tom zemljištu. Schleiden pako mjerio je paru kruške srednje veličine i izmjerio 16 funti pare uz jedan dan. Čim je svježje bilje, čim ga bolje sunce obasjava, a čim više i većega lišća imade, tim više hlapi vode iz njega: to će vazda svatko jasno razabrati.

Čim je vrućji zrak, tim više može popiti vodene pare, koja se u njem tako razpline, da je nismo kadri okom razabrati; dapače zrak postaje tim prozračniji, dok se god para nesgustne u vodene mjehuriće ili u kapljice nepretvori. Zrak, u kom nejma

* Jer nam je narod stvorio premudro, kako nijedan na toj zemlji, dvie rieči za: „luft“, najme: uzduh i zrak, to bismo mu morali biti zahvalni, pak u istinu rabiti: uzduh, u koliko ga udišemo i izdišemo a opet zrak, u koliko krozanj zrijemo, gledamo, vidimo, motrimo stvari. (Ured.)

Digitized by Google

barem ponješto vlage, to jest vode u nevidivu paru pretvorene, nije po životinju ni po bilje zdrav. Od ovakova zraka oboljeli bi ljudi i životinje, a trave i bilje bi posahnulo. Ovo je neposredna korist vlage od zraka. Dakle ne samo da se para diže s kopna, morja i ostalih voda, već i iz istog bilja, što ga po zemlji ima. Vele prirodoznanci, da iz suncokreta (Sonnenblume) ponajviše hlapi vodene pare: iz jednoga $3^1/_2$ stope visokoga stabla, izhlapi do 2 funte obdan.

Premudri je Bog odredio, da se bilje upravo onim plinom hrani, što ga životinje nemogu disati, te ga svojima plućima izbacuju iz tiela, a to je tako zvana ugljevka; usuprot, izbija s bilja uplivom sunčane topline opet vrst zraka (plina), što no se kiselik veli, i koj je svim živućim bićem za njihov život toli vele potreban — bez kojega bismo se mi u tili čas ugušili.

Da povućeš u se ugljevku, umah bi se onesviestio i zagušio, kao što se već mnogim nesretnikom dogodilo, koji su spavali u sobi, gdje se je iz žerjavice ugušljiva ugljevka izvijala. Tako ravno ugušljiv zrak biva i u zatvorenoj sobi, gdje imade mnogo ljudi zajedno. Ovaj plin razvija se i kod vrienja šire (mošta), i zato je veoma opasno umah — čim se otvori podrum — unj stupiti, tim pogibeljnije, čim više šire u pivnici ima. Takodjer u podzemnih špiljah, rupah i hodnicih nalazi se ovaj pogubni plin. Vlastitima očima vidio sam kod kopanja njekoga zdenca u Vrbovcu, gdje su poslujuće ljude onesviešćene iz jame izvukli; a da se nebude srećom mahomice tamo pridesio ondješnji ljećnik: zaista propadoše svi.

Evo dakle, kako pogubno djeluje ugljevka na naš život, te kako pozornim imademo svagda biti, da se njom u ovako-sličnih miestih nezagušimo i neosmrtimo.

Koli ugušljiv i ubitačan bio bi anda zrak s-ugljevke, koju izdišuju toli nebrojena živuća bića, da ju neupija toliko raznovrstno bilje, što ga na zemlji imade, koje opet svojim uzduhom pomnožava kiselik, što ga udišu sve životinje.

Dva su glavna vrela vodenoj pari za zrak. Para tâ se izvija u zrak u obšte iz voda (morja, riêka i jezêra), pak iz bilja; najviše iz šuma. Zato na velikih pustarah, kao što je afrikanska ogromna Sahara, nejma gotovo nikada kiše. Svi izvori zračnoj pari

Digitized by Google

ovdje posve manjkaju: nejma tu vrela, nejma ni potočića, a kamo li kakovih rieka, a isto tako nepitaj i za bilje? — Ako se i primakne koji gusti oblak, opet se razpline u nevidivu sapu, s-one strašne vrućine, što se žari iz njezina pieska. Pripoviedaju, te se opazilo na otoku sv. Jelene, odkada začeše više drveća saditi i više bilja gojiti, da češće dažd pada nego onda, kada je Napoleon I. ovdje stanovao. Tako ima mnogo inih otoka i ostrva, gdje kiša vrlo riedko kada pada, pače godine prodju, da je nejma kapljice.

Tko je voljan ob istinitosti do sada rečenoga izhlapljivanja vodene pare iz bilja očevidno se osvjedočiti, neka se potrudi prigodom kakova žestoka ljetna dana u koju obližnu šumicu na šetnju, i tu će ga popratiti šumskim putem njeki ugodan hladak; iz šumskoga drveća hlapi kroz lišće velika množina vodene pare, nu pošto žestina sunčanoga ljetnoga žara, zbog gušćine tolikoga lišća i granja, koje se zastire, nedjeluje tako silno na šumsko zemljište, to se tim načinom izhlapljela vodena para ponješto pridržava, da se nerazpline i da neodiđje baš sva u zrak, prem se je veći dio ipak u vis penje. Svatko znade, da na bujnoj livadi, a kamo li u šumi, nejma na liepu danu telike vrućine, kolike na pustoj ravnini ili na golom kamenu, jer livada i šuma odbija sunčane trake, a piesak i kamen jih piju. Kada dodje nad šumu oblak, u kom ima poviše pare, tada se ova sdružuje s onom, što je ima u samoj šumi, pa evo ti kiše iznenada. Inače se sbiva pako, kada dodje oblak iznad kakove pješčare ili kamene goljetine; vazda bude para u oblâka sve redja od onoga žara, što hlapi iz pieska ili kamena, te se onda oblak uzdiže, i konačno se razpline u nevidivu paru.

Ako se dakle i nemože kazati, da je bilinstvo baš daždotvorac, to ipak nejma dvojbe, da velike i guste šume, najpače daleke obrasle gore, kao i plodne ravnine znatno pomažu povećavati i sgušćavati vodenu paru u zraku, s-toga opet: stvaranje oblaka, magle i kiše, te ina zračna pojavljenja. Prirodoslovci pripisuju postanak munjevnih pojava u zraku ponajviše bilju, što raste; a prije se je i mislilo, da dolazi od vodenih para: svakako, da uzduh bilja ponajveći uplív na razvitak dahokružne manjine imade.

Franjo Gudl.

*

Digitized by Google

Praktično postupanje

pri razvijanju prvih početáka slovnice i pismenoga vježbanja

na temelju

I. Slovničke čitanke strana 166.

(Nastavak.)

Spol = rod.

Učit.: Koje su tri rieči, koje kakvu osobu ili stvar naznačuju? — Muž, žena, diete; hrast, gora, nebo; čovjek, zemlja, groždje.

Učit.: Koje su od tih riečih mužkoga spola? — Muž, hrast, čovjek.

Učit.: Koje su ženskoga spola? — Žena, gora, zemlja.

Učit.: A koje su nikakvoga spola? — Diete, nebo, groždje.

Učit.: Pa koje su jim rieči pridate, te pokazuju, o kakovu se mužu, ženi, djetetu, hrastu, gori itd. govori? — Rieči: dobar, visok, crn.

Učit.: Okančaju li se te rieči u sva tri spola jednako? — Neokančaju.

Učit.: Kako glase pred mužkim imenom? *Dobar, visok, crn.*

Učit.: Kako pred ženskim? — *Dobra, visoka, crna.*

Učit.: A kako pred imenom nikakova spola? — *Dobro, visoko, crno.*

Učit.: Na što se dakle imaju okančati one rieči, koje se pridaju mužkim imenom? Na suglasno slovo ili na *i.*

Učit.: Na što se okončaju pred ženskim imenom? — Na samoglasno *a.*

Učit.: A na što pred imenom nikakova spola? — Na sasamoglasno slovo *o.*

§. 11.

Učitelj pročita ovaj §., propitkuje za spol naznačenih u njem riečih, čini jih sa pridatom riečju: *dobar* sastavljati najprije ustmeno, zatim pismeno. Napokon jim zada prikladnu koju domaću; zadaću; n. pr.:

Pridajte rieč *zelen* imenom: javor, lipa, zelje; rieč *biel* imenom: snieg, artija, mlieko; rieč *dugačak* imenom: put, staza,

Digitized by Google

selo; rieč *topal* imenom: zrak, soba, vrieme; rieč *tužan* imenom: brat, sestra, pile; rieč *dražestan* imenom: dječak, ptica, janje; rieč *zloćudan* imenom: konj, krava, krme; rieč *ljut* imenom: vuk, zmija, pseto, ocat, zima itd.

Jednina i množina.

§. 12.

Učit.: Tomo! Reci mi, što je ovo, što u ruci držim? — Knjiga.

Učit.: A kako se zove to, gdje sjediš! — Klupa. (Ili klûp-i).

Učit.: Istina, nu kada reknem: *Ovo je knjiga, a to je klupa*, govorim li o više knjîga i više klupih? — Negovorite.

Učit.: Nego o koliko? — Samo o jednoj.

Učit.: Pravo si rekao. — Ali, da reknem: Drži u redu svoje *knjige*, ili: Školske *klupe* nesmiju biti zamazane; — govorim li sada samo o jednoj knjizi i jednoj klupi? — Ne, nego o više njih.

Učit.: Dobro. Sada si zapamtite ovo: Ako nam koja rieč samo jednu osobu ili stvar naznačuje, onda se kaže, da je u jednini; ako li nam pako predstavlja više osobah ili stvarih, onda se veli, da je u množini.

Mile, čitaj sada §. 12., samo razgovjetno! — Čita do — višebroj (množina).

Učit.: Nuder nam reci: Kada stoji rieč, što nam naznačuje osobu ili stvar — u jednini? — Onda, kada samo jednu osobu ili stvar pokazuje.

Učit.: A kada stoji takova rieč u množini? — Onda, kada više osoba ili stvarih naznačuje.

Učit.: Čitaj dalje! — Čita do — Lipa je visoko drvo.

Učit.: Koja tih riečih naznačuje jedninu, a koja množinu? Jedninu: riba, potok, ruža itd., a množinu: ribe potoci, ruže itd.

Učit.: Izvadite si sada „zadaćnice“, te pazite dobro, da napišete kako valja sve, što za valjano pronadjemo.

Filipe, bi li mi u jednini znao kazati štogodj o ribi?

Pomisli samo: gdje živi? — Riba živi u vodi.

Digitized by Google

Učit.: Dobro. Napišite si! — Djaci napišu*.

Učit.: Pomislite si sada: Čemu nam služe ribe? pa izrecite to u višobroju! — Ribe nam služe za hranu.

Učit.: Mislite, što je potok, te recite to u jednini! — Potok je tekuća voda.

Učit.: A u što se slievaju potoci? — Potoci se slievaju u rieke.

Učit.: Šta ugodna imade ruža? — Ruža ima ugodan miris.

Učit.: A što su ruže? — Ruže su mirisno cvieće.

Učitelj pita nadalje: Što čini bolest? — Jesu li bolesti jednake? — Što je polje? — Kada se zelene polja? — Što je ptica? — Čim se hrane ptice? — Gdje je koljeno? — Kakova su koljena? — Što čini ruka? — Što nam pribavljaju ruke? — Što je orao? — Kakove su ptice orlovi? — Kakav mora da bude sudac? — Kakovi su ljudi sudci? — Gdje je rame? — Čije su podpore ramena? — a djaci misle, odgovaraju i pišu.

§. 13.

Učitelj pročita ovaj §., pretrese ga s djecom ustmeno, zatim naloži djeci, da napišu množinu istih riečih, ali tako, da o svakoj osobi ili stvari štogodj valjana izreku, pazeći na pitanje: kakove su osobe ili stvari? — N. pr.: Djevojke su poslene. Ovce su koristne. Trgovci su bogati. Sela su raztrešena. Stvari su potrebne. Misli su raznovrstne. Kovači su marljivi. Gavrani su crni. Vretena su dugoljasta itd.

Imena.

§§. 14. do 26.

Učitelj upre prstom u djaka, te ga pita: Kaži mi, kako ti je ime? Ivan.

Učit.: Što misliš, odkud ti to ime? Gdje si ga dobio? — Na svetom krstu.

Učit.: Kakovo je to dakle ime, kada si ga dobio na svetom krstu? — Krstno ime.

Učit.: Poznaješ li još koje krstno ime? — Poznajem.

* Tako pišu djaci svaku valjano pronadjenu izreku.

Digitized by Google

Učit.: Kaži mi jih njekoliko mužkih, a njekoliko ženskih! — Petar, Pavao, Luka, Martin, Josip, Antun, Mirko, Lovro, Franjo, Božo; Marija, Jela, Kata, Matija, Milica itd.

Učit.: Kakovim slovom u početku pišu se krstna imena i prezimena? — Krstna imena i prezimena pišu se velikim slovom u početku.

Učit.: Sad pročitajte §. 14. i napišite mi krstna imena mužka i ženska one djece, koju poznajete!

§§. 15. i 16.

Učit.: Zabavlja li se svaki čovjek njekim poslom, da si uzmogne pribaviti svagdanje svoje potreboće? — Zabavlja.

Učit.: A bave li se ljudi samo jednim te istim poslom? — Ne jednim, nego raznimi poslovi.

Učit.: Čime se n. pr. bavi kovač? — orač? — pisar? — krojač? — zidar? — mlinar? — pekar? — ribar? — dimnjačar? — kožar? — remenar? — sedlar? — opančar? — tesar? — stolar? — kolar? — mesar? — sapunar? — trgovac itd. — Kovač kamenjem; orač oranjem; pisar pisanjem itd.

Učit.: Tako je. Nu pazite! Ovakov posao, kojim se ljudi bave, da si pribave svakdanje svoje potreboće, zove se *zanat*; a čovjek, koji takov zanat obavlja, zove se *zanatnik*.

Kako se indi zove posao, kojim se bave ljudi, da si pribave svakdanje potrebštine? — Zanat.

Učit.: A kako se zove čovjek, koji takov zanat obavlja? — Zanatnik.

Učit.: Sada pročitajte §. 15. i napišite mi njekoliko zanatnîka, koje poznajete! — Pročitajte zatim i §. 16., te napišite imena sêla i gradôva, koja poznajete!

§. 17.

Učit.: Recite mî djeco: Biste li bili veseli, da morate goli hodati, i bili to bilo pristojno? — Nebi.

Učit.: Šta morate dakle imati, da si prikrijete svoje golo tielo? — Odjeću.

Učit.: Šime! Kaži mi, koju sve odjeću na sebi imaš, i koju još poznaješ? — Košulju, gaće (svitice), prsnik, ovratnik, haljinu (haljicu), kaput (kaputić), vlače, nogavice, uprte ili vam naramenke,

Digitized by Google

suknju (suknjicu), dolnju suknu, brhan, povezaču, ogrnjaču, surku, surdumu (surinu), pregaču (zaslon), nazubke, čarape, bečve, čizme, čizmice, postole, cipele, opanke, natikače; — klobuk (šešir), kapu, kapicu, rukavice, zobun, slavinu, bundu, kabanicu, gunj, gunjac, opakliju itd.

Učit.: Pročitajte §. 17. i napišite sve komade odjeće, o kojih smo istom govorili!

Učit.: Milane! Kaži mi stvarih, koje su napravljene s-drveta? — Stol, klupa, ormar, tabla, vrata, prag, podsjek, vratnica, pod, stube (skale), linir, okvir = obloga, postelj, krevet (drvenica), stolac, podnožnik, polica, korito, kabao, maštel, bačva itd.

Učit.: Sada mi kaži stvarih, koje su napravljene s kože! — Čizme, postoli, remenje, opanci, uzde, sedlo, torbak, ćemer, rukavice, kesa za novce, mošnja, pregača kovačka, irgaste vlače itd.

Učit.: Pročitajte sada §. 18. i napišite ove i druge poznate vam stvari, koje su napravljene s-drveta, a koje s-kože!

§. 19.

Učit.: Srećko! Jesi li bio ikada kod kojega zanatnika, n. pr. kod kovača, krojača, stolara itd.? — Jesam.

Učit.: Pa jesi li vidio kod njih kakovih stvarih, kojimi djelaju? — Jesam.

Učit.: Što si sve vidio kod kovača u kovačnici — čime djela? — Nakovanj, bat, batić, kliešte, mieh itd.

Učit.: A čemu su mu potrebne te stvari? — Da kuje.

Učit.: Dobro. Nu, šta si sve opazio kod krojača, čim se on pri svom zanatu služi? — Rief, škare, gladilo, iglu, iglenjak,

Učit.: Čujte djeco! Ovakove stvari, kojimi se zanatnici služe, zovu se orudje (alat).

Kako se dakle zovu one stvari, kojimi se zanatnici služe? — Orudje (alat).

Učit.: Pročitajte si sad §. 19. i napišite imena poznatoga vam orudja, kojim se služe zanatnici.

(Nastavit će se.)

Digitized by Google

Praktično postupanje pri razvijanju namire.

Kad su djeca njeku samostalnost u pismenom sastavljanju raznih lista i računa postigla, tada će jih učitelj poučiti u sastavljanju namira, te će pri tom predmeta od prilike ovako postupati:

Djeco! koji vas imade slugu kod kuće? — A tko još u našem selu imade slugu? — Je li gazda svomu slugi dužan što platiti za poslugu? — A koliko? — Dakle, kako se gazda i sluga pogode? Naš trgovac pogodi se sa svojim slugom, da će mu platiti na godinu 70 for. a. vr. za poslugu; nu prije nego se godina navrši, sluga digne svu svoju pogodjenu plaću od gospodara si.

Što mislite sada, je li trgovac siguran, da li sluga neće od njega opet na svrhi godine iznovice plaću zaiskati? — A kako bi se trgovac mogao osigurati, da ga sluga više za istu plaću nenapastuje? — Dobro, ako bi mu sluga pismeno dao, da je svu svoju plaću već primio. Sada latite pero, te ćete sve, što o tom čujete, napisati, kako ću vam evo ja na tabli zabilježiti.

Učitelj: Koji vas mi znade kazati, kako se zove to pismo, što bi ga sluga svomu gospodaru vrhu dobitih novaca dati imao?

Učit.: Kada neznate, mahom ćete pogoditi. Što mislite djeco, što je gospodar uradio, kada je slugi plaću dao? — Namirio ga je.

Učit.: Kakova čest govora je rieč „namirio“? — Glagolj.

Učit.: Preobratite taj glagolj u samostavnik! — Namira.

Učit.: Jer je gospodar svoga slugu namirio, zato se zove pismo, što bi ga sluga gospodaru dati imao, namira. Kako se dakle zove pismo, o kojem govorimo? — Namira.

Učit.: Ja ću to evo na tabli napisati. Što sam napisao? — Namira.

Učitelj: Na kom mjestu table stoji to napisano? — U sredini. —

Učit.: Napišite si i vi tako isto u pisanke! Gdje ste to napisali? — U sredini.

Učit.: Koliko je novaca sluga od gospodara primio? — 70 for. a. vr.

Učit.: Vrhu česa je dakle namira? — Vrhu 70 for. a. vr

Digitized by Google

Učit.: Pišite si evo ovako isto kao i ja, malo nižje pod rieč „namira“! Pročitaj Bartole, što si napisao!

Učit.: Što mislite djeco, nebi li se uz ovaj broj 70 mogla još koja brojka s preda ili s-traga pripisati. — Bi.

Učit.: To bi mogao najlaglje svatko učiniti. Da se pako svakoj prepirci i sumnji izbjegne, mi ćemo tu svotu jošte i pismeni evo ovako napisati: Napišite to! Bi li se mogao sada ovaj broj 70 popraviti? — Bi.

Učit.: Bi li se moglo poznati, da je to popravljeno? — Vrlo lahko.

Učit.: A po čem? — Jer je 70 i pismeni naznačeno.

Učit.: Kako dakle treba, svaku svotu u namiri naznačiti? — Brojkami i pismeni.

Učit.: A čemu dvovrstno? — Da se svakoj prepirki i sumnji izbjegne.

Učit.: Tko izdaje tu namiru od sebe? — Sluga.

Učit.: Gdje će se izdavatelj namire podpisati? —. Dolje.

Učit.: Kako će indi sada o sebi u namiri kazati, jer će podpisan biti? — Što sam jih podpisani primio.

Učit.: Upišite si to evo ovako! Od koga je sluga te novce primio? — Od trgovca.

Učit.: Kako se zove naš trgovac? — Gospodar Bartol Kùtuzović.

Učit.: Kako ćemo to zabilježiti? — Od gospodara Bartola Kùtuzovića.

Učit.: Napišite si to! Nu još ćemo naznačiti, odakle je taj gospodar, a to znate i sami kazati, zatim napišite još: „iz Gundinaca!“ — Zašto je sluga plaću primio? — Za godišnju poslugu.

Učit.: Nu što mislite, kada je stupio sluga u službu? — O mladom Božiću.

Učit.: Pa do kojega vremena mora ostati, da godinu navrši? — Opet do mladoga Božića.

Učit.: Kako bi to dnevom i mjesecom naznačili? — Od prvoga Siečnja do zadnjega Prosinca 1869.

Učit.: Koji zna kazati, što ćemo napisati — „Kao godišnju zaslugu od prvoga Siečnja do zadnjega Prosinca 1869.

Digitized by Google

Učit.: Napišite si sada, kako ste izrekli! Kada je sluga namiru od sebe izdati imao? — Odmah kako je novce primio.

Već od prije znadete, da svaki list ili pismo mora da bude naznačeno mjestom i dnevom, gdje i kada je izdato, zato recite mi, što treba jošte naznačiti? — U Gundincih 23. Veljače 1869.

Učit.: Kada izdavatelj pisma mjesto i dan naznači, kada ga je pisao, što mora jošte učiniti? — Mora svoje ime i prezime i stališ naznačiti.

Učit.: A gdje mora ime i prezime zapisati? — Desno izpod pisma.

Učit.: Znate li, kako se taj sluga, o kom govorimo, imenom zove? — Ilija Pandurić.

Učit.: A vi tako i upišite, samo kako smo rekli, desno izpod pisma, kako sam evo i ja na tabli to učinio.

Pročitaj mi Ivo, što si napisao! Ti! Ti! Koji bi mi već na pamet kazati znao, što je napisano? — Ded pokušaj! Još koji, itd.

N a m i r a

na 70 fr. austr. vr., sedamdeset forinti a. vr., što sam jih podpisani primio od gospodara Bartola Kùtuzovića, trgovca iz Gundinaca kao godišnju zaslugu od prvoga Siečnja do zadnjega Prosinca 1869.

U Gundincih 23. Veljače 1869.

Ilija Pàndurić, sluga.

Draga djeco, jer je školska ura minula, te nam se nije moguće više o tom razgovarati, zato ćemo to isto u Petak po podne nastaviti. Onda donesi mi svako vas istu namiru čisto, i to na pol tabaka napisanu.

Učit.: Martine, što smo rekli onomadne: o kojem predmetu ćemo se danas opet razgovarati? — O namiri.

Učit.: O kakvoj namiri? — Ob onoj, što smo ju u Sriedu pravili.

Učit.: Kakva je to namira? — O novcu, što ga je sluga Ilija Pandurić od gosp. Bartola Kùtuzovića za godišnju poslugu primio.

Digitized by Google

Učit.: koji bi vas mogao pokazati istu namiru, liepo i dobro sastavljenu? Dobro, kada ju imate svi, a vi mi redom svaki svoju donosite, da vidim, kako ju stvoriste? — (Učitelj brzim okom prešikne svakoga radnju, opaziv, da je čist posao, pohvali djecu pak produlji stvar.)

Lovro! reci sada razložno: šta je to namira? — Jest pismen sastavak, kojim potvrdjujemo, da smo primili od drugoga novca za se. —

Učit.: Ive! A da budeš pismeno potvrdio, da si od drugoga primio i šta drugoga, n. pr. vina, žita itd., bi li i onda krstio ono pismo: Namirom? Neznam. — Čujte dakle svi skupa! Primio čovjek bud šta od drugoga, pak zahtieva li onaj, koj ti je stvar predao, od tebe pismeno priznanje, da si to primio, — ono pismo, onaj pismen sastavak nosi vazda ime: „Namira“. Opetuj ti Anice! Ivkice! Dragane!

Sada je sgoda, da se protumači i ova okolnost. Kamo bismo došli, te bi se vazda moralo pismeno potvrdjivati, da smo od drugoga ovo ili ono primili?! — Na to se odgovara: svaki ima podpuno pravo zahtievati od onoga, komu smo dali i po dužnosti svojoj zasluženu si bud koju i kakovu stvar, potvrdu ili namiru; nu jer to nebiva vazda; jer znamo, da gospodar od svojega družinčeta ili težaka; kupac od trgovca itd. netraže vazda potvrdjenja, to je znak, da nije prilike, te bi se usudio sluga ili trgovac po drugi put zahtievati platu, t. j. nijekati, da je primio od nas ono, što mu pripada. U tom jamče vjera i poštenje osebno; nu u službenih odnošajih nepita se ni to, već se bez uvriede traži namira i na najmanju vriednost, a to radi osiguranja one službene osebe, koja izdaje i predaje stvari drugomu u ime bud kakova družtva, obćine itd.

Pripominjem ovom sgodom i to, da bi se već jedared imali okaniti one stare forme u pisanju namira, temeljeće se na jeziku njemačkomu: Vrhu . . ., pak: „dole podpisani“; već da uzmemo u pero naravsku hrvatsku besjedu ovako: Namira na 100 f. što sam jih (bez: podpisani) primio u ime . . . itd.

Sada se redomice opetuje sadržaj namire pitanji, n. pr. Tko treba da piše namiru? Komu se ima predati? Čemu se piše, Mora li primitelj stvari vazda takovu pisati? Bi li se moglo i svjedo-

Digitized by Google

kom ustmeno potvrditi, da smo ovo ili ono od drugoga primili? Čemu treba svotu primljenih stvarih i pismeni zabilježiti: šta je onaj, kojemu predavamo namiru, a šta onaj, koj piše namiru? Čemu bilježimo, ako smo komu služili, i dobu službovanja? Možemo li pisati namiru na stanovitu svotu novca i prije, nego ju zaslužismo? Valja li namira, pisana mnogo kašnje, nego smo primili zasluženu platu si? A šta onda, traži li se od nas namira, a mi neumijemo pisati? itd.

Marijan Vuković,
učit. gundinački.

Idem, da si nadjem straha.

(Pučka pripoviest, bilježena u Vinodolu).

„Strah vam nutri šûp a s-vana ga
ni trošice nejma".
(Pučka poslovica).

Tako vam živio njekoč njeki kralj a imao sina si jedinca, ognjevita i plamenita. Ovaj bi ne jednom slušao od svojih vršnjaka mnogû pripovjedati o „strahu", u kom prije sâm niti pojma neimadijaše. S-tolikih priča o tom, plane jednom kao ljuti zmaj, i odluči potražiti nemân. Ali, kako sklonuti otca, da ga pusti širim svietom u očevidnu propast? Rieč po rieč, opisuje straha što življe otcu si, te ga iznenadce umoli po rane božje, da ga pusti u sviet potražiti ovo stvore, a bez toga uvjeren je već unapried, da se dično povrati u naručaj otca si. Kada je otac sva razumio, pak migom sve u glavi izpreo, zapita si sina: a kada bi htjeo krenuti u sviet? Sutra mahom, reći će sin, a to upravo pješe preko svih bîla i kôsa, preko drâga, jaruga i ponikva — dà, ja ću mu tragom tako dugo, dok ga nenadjem; a onda, što mi bog i sreća junačka.

Idi sinko, ali ne sâm, već da te prati vjerna naša sluga; idi a necrni mi svjetloga do sada obraza pod živu glavu!

Pietli pjevaju drugòpojku, sluga ti bûdi kraljevića, a što bi se dva puta zaokrenuo, eno jih, gdje se praštaju s-kraljem i odlaze u sviet.

Putujuć prvi dan, dodju pod večer u njeko selce, kojemu su kuće porazdaleko, a crkvica se bielila na obližnjem brežuljku, kano labud na tihu jezeru. Pod brežuljkom širi se ravnica, s-triju

Digitized by Google

strana zaokružena kršnimi brdinami, na kojih se tu i tamo samo po koj grmić diràkovine vidjao. Umorila se obojica, pohtjelo jim se, da se odpočinu, da legnu. Ali gdje? Dà, reče kraljević: vele, da se u crkvah gnìezde i kote strašila; da prenoćimo ovu noć u onoj crkvi! Dok oni u rieči, eto, gdje začuju glas zvòna, opominjajućega svako razložno stvore, na molitvicu večernjaču. Srnu u tom što bržje mogahu prema samoj crkvi.

I što bi deset puti bičem puknuo bio, stvori se pred njima zvonar, koga zaprose da jih pusti u crkvu, u kojoj žele prenoćiti. Vi — da prenoćite u crkvi? — zapita jih ozbiljno zvonar. U istinu, molimo te, dopusti, da bude tako. E', ljudi božji, bilo na vaše; nu znajte šta su crkve. Što je čuda i pokora, što strašila i nemânih, sve vam se to noćju u crkvi prikazuje. Vjerujte, ako legnete u crkvi živi, sutra se zaista neustanete. Gotovi ste!

Ipak jih zvonar pusti u crkvu, al jih i ključem zatvorio. Putnici legnu, a kako su bili umoreni, usnuše zaista mahomice, da jih nebude držala triezne i budne želja i misao: strah će jim se prikazati.

Prodje prvi, prodje drugi rok, kojim se strašila ukazuju; namiče se polnoći, a i ove nestade: nejma ti straha, nejma mu ni traga ni glasa! Na to usnuše kao dva zaklana janjca.

Eto ti ranom zorom zvonara, da zvoni jutarnjicu. Kad ju odzvonio, unidje u crkvu; al imao šta i vidjeti: putnici su budni, pak uza to čili i zdravi. Kraljević mu zahvali na ljubavi i pruživ mu liep darak, ostavi ga sama u crkvi.

Putujuć opet dva dana, dodju u njeko oveće selo, komu na sjeveru vidiš veliku, staru gradinu, u kojoj imalo ti biti vûka i baûka; sovuljûga, surljâča i svake ruke plaza i gmaza; straha i trepeta.

Kuda će junaci, ako ne u gradinu; gdje opet da prenoće, ako ne u gradini? Težkom mukom uvuku se u najgrozovitiju njeku podzemaljsku kotlušinu, tamo se smjeste i čekaju straha.

Prodje prvi, prodje drugi rok, kojim se strašila ukazuju, namiče se polnoći a ove i nestade; nejma ti straha, nejma mu ni traga ni glasa. Na to opet usnuše kao dva zaklana janjca. Zora puca, slavulji već poje, putnici se probude zdravi i čili.

Digitized by Google

Kraljeviću se htjelo ipak najti straha, ali videć, da mu nije u tragu, razljuti se, pak zaokrene prama njekom gradu, da si sav umoran i izmučen uzme dva vrana konja, pak da na njima odjezdi kući.

Već ga u kući plače i otac i majka; već se raznio glas svom okolicom: strah je progutao kraljevića; već se sav grad u crno zavio bio. Al eto ti sina u dvoru kraljevskom, eto ti ga, gdje se s-roditeljima i grli i ljubi.

Veseo i radostan otac pozove za sutradan silu svojih znanaca, silu gostova, sve plemenite krvi i svjetloga imena što po bradi, što pako po krvi; sluga donesao na stol pokrivenu zdjelu — tobož juhe, a otac kralj zapovieda sinu si kraljeviću, poznatomu junaku, koji nezna, šta je strah, šta li su strašila, da si prvi nagrabi, jer je čast njemu u slavu.

Kraljević je viknuo slušati roditelje si, prihvati poklopac, odkrije jušnu zdjelu; al kad on to: prhnu iz zdjele dva biela goluba, što jih nalogom kraljevim sluga u zdjelu metnuo.

Nu to se kraljević toli usupnuo i uplašio, da je očito podviknuo: tražio sam cielim bielim svietom straha, i nuto! nigdje ga nisam mogao naći, do u kući vlastitih si roditêlja.

Zabilježio S. M—ć.

Viestnik.

Njihova Veličanstva kralj i kraljica stigla su u istinu u 8 sati pod večer dne 8. t. m. u glavni naš grad Zagreb, zdrava i vesela. Potanji opis i dočeka Njihoviju Veličanstva i boravljenja Njihova u Zagrebu čitalo je zaista štovano naše čitateljstvo u domaćih naših dnevnicih; nam se hoće ovom sgodom u kratko za vječnu spomen napomenuti: da si je glavni naš grad prigodom ovom osvjetlao lice ne samo pred čitavom domovinom, već i pred cielim svietom time, što se je prikazao u slavu Njihoviju Veličanstva u istinu onim sjajem, onim požrtvovanjem, onom čisto hrvatskom srdačnom prema svojoj kruni odanošću, koja izražuje jednu volju, jedno čitavo srdce čitavoga naroda hrvatskoga.

Digitized by Google

Silu i moć; duh i srdce treba da narod prikaže, kad je hora, na javi. Hrvatska i Slavonija prikazaše se ovih dana u Zagrebu kao narod u prekrasnoj slici. Ovaj prikaz motri i danas stranac ne jedan, svaki podvikuje: u Hrvâta jest života, jest snage, jest srdaca, samo jim bog dao liepe sloge, samo jih pratila Svevišnja moć putem, kojim se uputiše, pak si što prije uredili kuću, za sada jošte razloženu i razklimanu; a to mogu, jer su si u njoj svoji, svojcati! Šta ipak žalimo, iskreno izpoviedamo, jest ovo:

Nejma vrsti družtva državničkoga, koje se nije poklonilo dne 9. t. m. svojemu kralju, — do učiteljstva pučkoga. Pučko učiteljstvo zaista sačinjava čvrstu polugu u narodu; pučkoga vanjskoga učiteljstva sakupila se u Zagrebu upravo množina: pak ipak nije bilo ruke, koja bi ga bila povela i predstavila kao tielo Svjetloj kruni svojoj.

I u tom se vidi, da se hoće dostojnijega uvaženja našega staleža, da se hoće prenuždnoga, čistoga i zdravoga preustrojenja školarstva u obće.

Zahvalnica.

Gospodine uredniče! Uvrstite ovo njekoliko iskrenih mojih rieči u mili nam „Napredak“!

Blaga nam „Zadruga“ hrani i mene i dvoje mi djece liepom mjesečnom podporom 10 for. Ja vučem za sada na godinu 120 fr., što bi se inače reklo: primam 5% kamate od 2.400 for. glavnice, a pokojni mi suprug, bog mu duši, dao je kamate samo 3 for. Blagovolio bog milu nam „Zadrugu“, a vam, koji se za nju i za sirotčad brinite, sve, što si od boga želite!

U Križevcih 11. Ožujka. 1869.

Anastazija Somogjinka,
udovica.

Listovnica.

G. Martinu B. u D. Za vašu učionu plaća Nj. uzoritost kardinal-nadbiskup. S-toga nismo poslali niti opomene dotičnomu občinskomu poglavarstvu. Pozdrav Vam i Vašim!

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 5. U Zagrebu 1. travnja 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Nabožno-ćudoredni uzgoj mladeži.

Istina, svaki čovjek donosi sposobnost i klicu za nabožno-ćudoredni uzgoj košto takodjer i dar duha sa sobom na sviet; nu uz navedena može valjanim i pomnjivim uzgojem do plemenita i uzvišena stvora doćerati, ali usuprot, pokvaren te za uviek moralno ubit postaje. —

Prvih već godina mora gojitelj na svoje čeljade bud svoju čeljad osobito pomnjiv biti, da ju mudrim, svrsi shodnim načinom, postupno vodi i budja, košto takodjer učvršćuje u nabožnoj ćudoredbi.

Na ovaj uzgoj najvećma sama majka blagonosni upliv imati maže, te prvi temelj nabožno-ćudorednom značaju gojenčeta si, za cieli docniji život uložiti.

Prvi bo utisci, koje čovjek, pošto je svjetlo ovoga svieta ugledao, te i kašnje u svojoj jošte djetinjoj dobi u dušu upio — ostaju duši neizbrisivim biljegom za budući mu cieli život. Poznato je, da je duša djetinja kao mehak vosak, na kom i najmanji utisak ruke čovječje biljegom postaje, te i tako dugo ostaje, dokle i čitava skûp. — Majci budi indi povjerena njéga, tjelesni košto i duševni razvoj gojenčeta svoga. Pa i svevišnji Tvorac uložio je već i u narav materam neku ljubeznost, nježnost, strpljivost a i čistu ljubav spram dječici si; u suprot, narav mužkaraca je tvrdja, opornija i nestrpljivija. — Nabožna ćudoredba neda se nikakvim

Digitized by Google

nasiljem, nikakvom zapoviedi, tim manje kaznami utuviti i u saditi u dušu i srdce djetinje, već se mora u nutarnosti čovjeka pomalo razvijati, dokle se i svrsi nepribliži. S toga se i čude mnogi roditelji, kako je to, da uviek pred svojom djecom o dobru govore, o raznih kriepostih podučaju ili učiti dadu; toliko ćudorednih riečih utuvljuju u glavu, pa uzprkos svemu, djeca ostaju tvrdoglava, nespretna i nepoprave se nimalo, te i nerade po načelih svojih roditelja bud učitelja, koji jih uče. Takovim roditeljem rekao bih: istina, da si podučavaju djecu, nu djeca si samo pamte puke rieči i zasitna slova, koja od roditêlja čuju, nipošto čina, koji bi imali time skopčani biti. Poznato nam pako budi, da slova glasovi i tuvljenje pukih riečih tamane razum i volju; duh je pako koj oživljuje i vodi sile pripadajuće mu. Čini mi se upravo, kao da bi čovjek mnogo i odviše o vrućini govorio, najme, kako se vatra pravi i kako liepo plansa, pa bi i drva na kup nanosio a užgao nebi. Pitam, da li tuj kakove vrućine?! Sigurno nije! Poslovica bo kaže: „mnogo riečih malo hasne“ ; tako je i ovdje. Negovori odviše nego i primjerom vlastitim prednjači, pa ćeš na brzo k svrsi dospjeti. — Nabožno-ćudoredni smisao mora kroz valjano ponašanje i valjan postupak djeteta budjen biti — U prvih godina ima se osobito skrbiti, da se sa gojencem blago, nježno i ljubazno postupa, po čem se vaviek i sigurno u gojenčetu ljubav, dobrostivost, privrženost bûde k onim, koji ga ljube i liepo paze. — Paziti i bditi valja gojitelju, da diete nebude hotomice, ili radi naslade koga drugoga djeteta draženo, ozlojedano. Netreba pušćati, da odveć dugo plače i viče. Kada štogod zahtieva, netreba mu tvrdokorno uzkratiti ono, što mu škodlji vo nije, pače mu mladoj njegovoj dušici godi i kriepi ju.

Ukloni radje stvar, koju nekaniš djetetu si dati da ju i nevidi, čim je i zahtievati nebude. — Misli mnogi roditelj nedati djetetu što želi, da se tobože time jogunosti put zaprieči. Ne, tim se upravo u zlo uvadja i podbadja te bude sve jogunastije. Diete je posve jošte čustveno, osjetno, nu postat će jezljino i tvrdoglavo pa jošte i pakostno, zlobno, osvetljivo, time bo osakaćuje mu se i ono malo značaja što ga je dosele imalo. — Ne samo to, već tvrdja se i tupi ćutljivost, zatim bûdi nagnuće za okrutnost, nemilost i nečovječnost. — Životinje trapiti i mučiti, zabranjuj što

Digitized by Google

strožje. — Kako često nedužne životinje djeca zlostavljaju i muče! Koli često i sami roditelji predadu djeci mlade ptice, leptire i druge nestašne životinjice njihovoj objesti i samovolji! Vidio nas je svatko, kako se dopušta djeci, da hrušteve, otrgav jim noge, nabadaju na trnove i gumbovače, da jim se u vreteno vitljaju; mlade ptice, mačiće i štence bacaju i mrcvare.

Pilićem vratovi zavijaju, gute i tamane; raztežu leptire itd. Mnogo takovih pestinja i odgojitelja imade, koji se zajedno sa milim si gojencem nasladjuju, kada vide izmučenu životinjicu bez noge, glave, krila; kada motre tako razmrckanu živinicu, gdje jedva gamize i plazi, a to sve za volju malomu paši, samo da vide, kako se već mali zlogonja smieši i od veselja skače. —

Kakovo je to grozno veselje? Koja sve pokvarenost, — gdje roditelj, bud tkomudrago ova vidi, pa nepouči takovoga još maloga i bezumnoga ludjaka, a i još ktomu malko i neoplete brezovinom. — Stari Grci kazniše javno svaku okrutnost pak i nemilo postupanje sa životinjom.

U Englezkoj obstoji još dandanas novčana globa i zatvor, ako se sazna, da je tko kakovu životinju mučio ili zlostavio. — „Danas iglu, sutra ražanj“; kaže stara poslovica.

Pusti diete da za mlada životinjice kini i muči, kašnje u dorasloj dobi iz zasjede će ubijati i ljudomorcem postati. — Ako gojitelju nije stalo do nedužnih i Bogom stvorenih živinica, to mu barem stoj za svoj rod, komu je velika zadaća i odredjenje na zemlji. —

Čim diete starijim biva, to nam većma pred očima lebditi ima njegovo nabožno ćudoredno naobraženje; s toga se valja i posla valjanije i jačje prihvatiti.

Netreba ovdje misliti na bog zna kakav sistem ili sustav. Svaka bo ćudoredna knjižica vrlim nam gradivom biti može. Neradi se tu o nikakovu, kako rekoh, strogo učenu sistemu, kojim bi se možda moral predavao; ne, već je glavna svrha, da čovjeka u kratkoj ali javnoj predstavi k ćudoredju, marljivosti vodi, da potom ćudorednost na temelju vjere prigrli i priljubi za cieli život.—

Prva plemenita ćut, koja se u čovjeku već po djetinstvu buditi ima, te kojom k svemu dobru i valjanu nagiba, je preliepa kriepost: ćut ljubavi. Čovjek bez ćuti, dobrotne ljubavi, je leden

Digitized by Google

bezdušan, besrdačan stvor, koj ni sàm nikakova veselja nećuti, ni drugim prouzrokovati nemože. —

Zaista, to je prekrasna čovječja, punim pravom kažem, božanstvena ćut. Ta i Bog je sama ljubav. S toga neka se smatra liepa ćut ljubavi u kršćanstvu za temelj svim kriepostim.

Ljubav je prva i druga zapovjed, koju nas spasitelj učaše. Roditelji, gojitelji, navlastito pako Vi sudruzi, ako želite gojenčad si sretnom, ljubeznom i plemenitimi ljudmi učiniti, to probudjujte što više u njih ljubavi. — Ota se pako ljubav bûdi s blagih, bi reć vrućih traka vaše ljubavi. —

Djeca, ponajviše ljudi, koji ljubljeni nisu, niti ljubiti nemogu. Pa kaže se i u svetom pismu kao glavnomu temelju i izvoru vjere naše: „Pustite da ga ljubimo, jer je i on nas već prije ljubio.“

Postupajmo dakle s djecom uviek ljubazno, dobrostivo i nježno a nikada surovo, bezćutno. Neodbijajmo njihova liepa približavanja koja napram nam goje izkazuju hladnokrvno; dapače kad i kazniš, pričini se napram njemu ljubeznim i umiljatim. Uči diete najprije ljubiti svoje roditelje, isto tako svoje učitelje, pak one koji su s njim u okrugu: svoju braću rod si, susjede itd. Na taj način porodit će se i u njem čustvo blage ljubavi, da će i kašnje žalost i veselje, sreću i nesreću sa svakim bratski dieliti znati. — Veselite se s djecom vesele ćudi i živahna čuvstva. Nepriečite vesele joj i nedužne zabave i igre. Neobustavljajte joj prosta i bezpečalna veselja, zahtievajte i nukajte ju na to. Živahno i veselo neka prolazi nedužno vrieme mladosti i djetinstva. Doći će s vremenom i njoj doba ozbiljnosti, vrieme bure i stiske. Kosnut će se već i njihovih srdaca težko breme u svoje vrieme.

Imaj sažalenje s djetetom, te dieli s njim tugu ako mu se što nepovoljna dogodi. Da li i nam negodi i ugodno nas nedira, kad bud u trgovini, bud u drugom, nesretni postanemo; pa ako tko s nami pečal i bol trpi — ili nas nesažaljiva? Pa može li to u djetečjem srdcu inače bivati? premda su nam tuge i nepovoljnosti djece neznatnimi i ništetnimi bajkami. Da li je pako u djetinjem srdcu tako? Neznatna, izgubljena bud pokvarena malenkost razžali i raztuži diete više, nego nas, kada nam je požar kuću progutao ili tuča polja utamanila.

Ako indi, kako rekoh, s djecom ljubav, vesəlje tugu i ina

Digitized by Google

dieliti budemo, to sigurno zadobijemo i mi od nje više ljubavi, povjerenja i odanosti. — Tim smo ju načinom zauzdali po svojoj volji, te ju i nadalje možemo rukovoditi i naučati kako nas je volja, —

Vrla drugarica ljubavi jest posluh. Poznato nam je svim, u kakovih sve okolnostih čovjek životariti imade; stoga se takodjer zakonom, propisom i nadležnostim prilagoditi mora. — Poslušnosti pospješuje se takodjer i težak posal gojitbe. Hoćeš li diete na poslušnost priviknuti, to nemoj uviek zapoviedati i marljivost mu samosilno ili despotički ograničiti, te morda i njemu nešto na volju nepuscati. Nevalja uviek komandirati i prećerivati, jer takovim putem načinio bi s djeteta nasilnu makinu, ili osoran, svoje glave stvor. Zapoviedati vrlo malo izuzam što je od prieke nužde i škodljivo, ali i tada valja zapovied točno ovršiti, da diete sbilja uvidi, da to od nužhe bijaše. — Š-k.

Imamo li pravo govoriti?

Nejma u obće ustanove pod suncem, čovjekom stvorene, koja nebi zastarjela, kojoj nebi s vremenom trebalo promjena i popravaka. Uslied toga potrebno je, da naš viek, koji je u mnogom orijaške korake zakoračio, i u školstvu pokorači. Stare su se ustanove školstva jurve znatno preživile; novi viek, novi duh, novi običaji, nove misli i nove potrebe očekuju novieh ustanova.

Nedostatci i mane pučkoga školstva tako su osjetljive, da se preustrojstvom i popravci na tom polju dulje oklevati nemože. S pučkoga školstva izvire pučka prosvjeta. S njom pako su nam mnogi životni interesi, ne samo moralno-materialni, već i gradjansko-politički veoma uzko skopčani. Poviest, a i svagdanje iskustvo uči nas to, jer bez svestranoga umnoga i ćudorednoga naobraženja nejma sretna i udobna života, nejma zajedničke vanjske ni nutarnje slobode, sigurnosti ni poredka, bez ovih pako uvjeta nejma čvrsta temelja državi. Ako je tomu tako, to se toli važnim pitanjem ni u našoj domovini bez velike pogibelji dulje čekati nesmije, a ni neće, jer nam to zasvjedočava brižljivost naše visoke vlade za tu stvar, osobito pako ufanje podaje nam visoki naš sa-

Digitized by Google

bor, koji će se doskora svojski baviti našom stvari, a i nastojenje mnogih drugih plamenitih rodoljuba, koji se za nas svakom prigodom zauzimlju. Samo, ako nas nezahvalna varalica, nada, koja nas je ovih posljednih devet godina neprestano varakala, opet neprevari. —

Svako družtvo, svaki stališ ima pravo, pače sveta mu je dužnost braniti i zastupati svoje interese, odkrivati si rane; bez toga nećemo znati jim melema; tražiti pomoći od onoga, u koga se naći može, koji ima ugleda, upliva, a što je glavno: **volje**. Ako je to načelo pravedno i sveto u obće, nesmie se nijekati ni učiteljstvu. Smie li dakle pojedinac, pa ma i privatno, cielomu učiteljstvu nijekati pravo brinuti se za svoju kožu? To budi ovdje mimogred rečeno, da jih ima, koji preziruć u obće učiteljsko zvanje, nikako nemogu pojmiti, kako bi i učiteljstvo moglo imati svoje mnjenje, još manje, kako ga smije slobodno izreći. Po njihovu, mi smo sluge, koji imamo pravo samo slušati, i mirno primati gotove stvari, bile kakove mu drago. Kada oni tako, a mi ćemo jim evo dokazati protivno. Saboru valjda i oni priznaju pravo u obće stvarati zakone, dakle i zakone za školstvo. Ako tako, a sabor se nije oglušio pravednoj predstavci zagrebačkih učitelja, već njihove izkusne misli povjerio posebnomu školskomu odboru na uvaženje. Tim je najčastniji i najsvetliji sbor domovine naše priznao učiteljstvu pravo upliva kod krojenja njegove sudbine, jer da nije glas učiteljstva kompetentan u tom, sabor bi ga bio jednostavno odbacio. — Isto tako priznaje nam to pravo i naša visoka vlada, jer eve uzastopce već dvie godine zadaje učiteljskim skupštinam pitanja, na koja svaki polag svoga iskustva ima izraziti svoj sud o dosadanjem sustavu, i to uviek s primjetbom: „Kako bi se dale manetoga sustava ukloniti!“ Tim je ponajprije najsvečanije priznato, da dosadanji sustav u obće malo ili ništa nevriedi; drugo, da se tomu zlu najuspješnije doskočiti može samo tim, ako se nove mjere preduzmu na temelju nazora onih, kojim su dotični odnošaji po njihovom strukovnom znanju i višegodišnjemu izkustvu dovoljno poznati.

Naša stvar spada pred javnost, a pravo o njoj suditi i govoriti najsvečanije nam priznaju upravo prvi faktori naše domovine; tko nam dakle može zabraniti, da ju u potrebi slobodno i otvo-

Digitized by Google

reno razjasnjujemo, zastupamo i branimo? Ima li koga, koji bi hotio ili mogao nas ograničiti i s' uziti u vršenju našega prava i naše dužnosti, toli svečano príznanih. Uzprkos svemu, moramo odsele, kao i dosele suditi i govoriti o svom položaju svjestno i nepristrano, ali i neodvisimo, jer jedino tim mogu pravedne naše želje, dosada zatvorene u kutiji, na vidik izaći. Svu pako odgovornost dragovoljno primamo na se, svjestni da radimo tim u prilog miloj svojoj domovini. — S-toga mila braćo, treba da se razumiemo pak činimo, što pitaju od nas: čast, sveto zvanje naše. Neuztezajmo se svaki svoju misao, kada uztreba, izjaviti i obielodaniti; naravski, sve razlogom, sve ljubavlju za sve, što je sveto. Svaki nas râdi za sve a svi za jednoga.

Stjepan Basariček.

Praktično postupanje

pri razvijanju prvih početâka slovnice i pismenoga vježbanja

na temelju

I. Slovničke čitanke strana 166.

(Nastavak.)

§. 20.

Učit.: Ivane Imenuj mi njekoja živine *beznožne, dvonožne, četveronožne i višenožne.*

Dj.: Beznožne su životinje: zmija, puž, crv, gujna, riba — dvonožne su: kokoš, pile, pura, guska, raca, golub, jastreb, gavran—; četveronožne: ovca, janje, koza, jare, konj, vol, krava, tele, pas, mačka, vuk, medvjed, lisica, puh, miš —; višenožne: muha pčela, osa, pauk, rak, buba, stonoga itd.

Učit.: Imenuj mi njekoje trave, koje poznaješ!

Dj.: Slez, djetetina, sladkovina, abdovina, bršljan, bobovnjak, bodalj, pelin, kopriva, bunika, pirika, kukuriek (čemerika), trubeljika, šaš, ljulj, sniet, oman itd.

Učit.: Pročitajte §. 20. pa napišite imena njekojih živina u jednini i množini, a imena trava samo u jednini.

§. §. 21. i 22.

Učit.: Jagodice! Kaži mi cvieća što ga poznaješ!

Digitized by Google

Dj.: Šipak, ruže, klinčići (karanfili), tulipan, ljiljan, zvončići, ljubice, metvica, ružmarin, neven, dragoljub, smiljé itd.

Učit.: Kaži mi imena voća, koje rado jedeš!

Dj.: Jabuke, kruške, šljive, trešnje, višnje, ciporke, bademi, orasi, kestenji, mušmule, lješnjaci, jagodice, ogrozd, maline, smokve, naranče, grožđje itd.

Učit.: Pročitajte sada §. 21. i napišite imena cvieća, koje poznajete! — Zatim pročitajte i §. 22., te napišite imena voća, koje rado jedete!

§. §. 23. i 24.

Učit.: Pročitajte §. §. 23. i 24., te prepišite iz članka pod brojem 4 imena stvarih, koja se u njem nalaze. Zatim poredajte ste rieči polag spola, ali mislite tom na rečice: ovaj, ova, ovo!

§. §. 25. i 26.

Učit.: Djeco! Kada n. p. reknem: *konj, drvo, kamen,* kažite mi, što naznačuju te rieči? — Naznačuju stvari.

Učit. Kakova je stvar „konj“? — Živuća.

Učit. A zašto se kaže, da je živuća? — Jerbo živi, giblje se, raste i t. d.

Učit. A što mislite o „drvetu“, raste li i ono? — Raste.

Učit. Može li pako koja stvar rasti, ake neživi? — Nemože.

Učit. Kakovom stvari možemo dakle i drvo nazvati, dok raste i živi? — Živućom stvari.

Učit. Ima li se tako i s kamenom, raste li, živi li i on? — Neraste, niti neživi.

Učit. Možemo li ga dakle nazvati živućom stvari? — Ne, nego neživućom.

Učit Odatle vidite djeco, da su sve stvari, što se na svietu nahode: *živuće* ili *neživuče.* — Živuće su one, koje živu, t. j. koje se bez ljudske pomoći miču, giblju, kreću i rastu; a neživuće su one, koje neživu, same se nemiču, niti nerastu. — Koje se stvari zovu živuće, a koje neživuće?

Dj. Živuće su dvoje, prvo one koje živu, t. j. koje se bez ljudske pomoći miču, giblju, kreću i rastu; druge opet one, koje se doduše hrane, rastu i plodom rode, ali se nemiču, negiblj

Digitized by Google

same, svojom voljom, a to je bilje. Neživuće su one, koje neživu, same se nemiču itd.

Učit: Imenujte mi njekoliko živućih stvarih! — konj, vol, ovca, pas, vuk, lisica, krt, miš, zmija, žaba, riba, metulj itd.

Učit.: Imenujte mi njekoliko neživućih stvarih! — knjiga, artija, tabla, klupa, soba, zemlja, voda, brod, mlin, kola, selo, put itd.

Učit.: Pročitajte sad §. 25. i napišite imena stvarih, koje živu! —

Zatim pročitajte §. 26., pa napišite imena stvarih, koje neživu!

Kratko opetovanje.

§. §. 8. — 26.

Učit.: Koliko spolova imaju rieči, koje kakvu stvar naznačuju? — Tri spola.

Učit.: koja su ta tri spola? — Mužki, ženski i nikakvi.

Učit.: Po čem se poznaje ime mužkoga spola? — Po tom, što se označuje rečicom *ova*.

Učit.: Po čem se poznaje ime ženskoga spola? — Po tom, što se označuje rečicom: *ova*.

Učit.: A po čem se poznaje ime nikakova spola? — Potom, što se označuje rečicom: *ovo*.

Učit.: Nu, ako se riečim, koje naznačuju stvari, prida koja rieč, koja pokazuje, kakve su stvari, na što valja i onda paziti? — Na spol.

Učit.: Kako se okončavaju pred imenom mužkim one rieči, koje pokazuju, kakove su stvari? — Na suglasno slovo ili na samogl. *i*,

Učit.: Na što se okančaju pred imenom ženskim? — Na samogl. *a*.

Učit.: Na što napokon pred imenom nikakova spola?

Dj. Na samogl. O

Učit.: U kom broju stoji ona rieč, koja samo jednu osobu ili stvar naznačuje? — U jednini.

Digitized by Google

Učit.: A u kom se broju nalazi onda, kada više osoba ili stvarih predstavlja? — U množini.

Učit.: Jesu li imena osoba i stvarih glede svoga značenja sva jedne vrsti? — Nisu.

Učit.: Kakovih raznovrstnih imena znate kazati? Imena krstna, prezimena, imena od zanata, sêla,gradova, odjeće, stvarih drvenih, kožnih, od orudja, životinje, trava, cvieća, voća itd.

Učit.: Kažite mi dakle njekoliko imena krstnih, prezimena, imena od zanata, sêla, gradova, odjeće, od stvarih drvenih, kožnih od orudja, životinje, trava, cvieća, voća, živućih i neživućih stvarih?

(*Djaci odgovaraju.*)

Slovke i njihovo razstavljanje.

§. 27.

Učit.: Otvorite si čitanke i nadjite kod „*Vježba u jeziku*“ *§. 27. Slovke i njihovo razstavljenje.* “ — Tomo, čitaj sad do druge točke. — Čita do — 8 riečih.

Učit.: Koliko riečih ima ta izreka? — Osam.

Učit.: Koja je tu prva rieč? — Koja druga, treća, četvrta, peta, šesta, sedma, osma? — *Mi* je prva, *se* druga, *danas* tretća, *učimo* četvrta, *nješto* peta, *o* šesta, *narodnom* sedma, *jeziku* osma.

Učit.: Pravo, nu čitaj sad dalje! — Čita do — slovka.

Učit.: Na koliko se puti izusti rieč *mi?* — *se?* — *danas?* — *učimo?* — *nješto?* — *o?* *narodnom?* — *jeziku?* — *Mi*, *se*, i *o* izusti se na jedanput, *danas* iz *nješto* na dva, a *narodnom* i *jeziku* na tri puta.

Učit.: Kako se zove ono, što se na jedanput izusti, pa ništa neznači? — Slovka.

Učit.: Nu, ako li bi ono, što se tako na jednom izusti, štogod značilo, bi li se i onda zvalo slovkom? — Ne, nego rieč od jedne slovke.

Učit.: Dobro. — Luka, čitaj dalje! — Čita do — r i e č.

Učit.: Koliko slovka, ima rieč: *mi?* — *se?* — *danas?* — *učimo* itd.? — *Mi* ima jednu, *se* jednu, *danas* dvie slovke itd.

Učit.: A po čem se pozna, koliko je slovka u kojoj rieči? — Po izgovaranju i po glasici.

Učit.: Čitaj Josipe dalje! — Čita do — crkva.

Digitized by Google

Učit.: Što bi dakle imao činiti, kad bi pisao koju rieč na kraju redka, gdje podpuno stati nemože? — Imao bi ju razstaviti.

Učit.: Pa kako bi ju razstavio? — Na slovke, kao što ju izgovaram.

Učit.: Nadjite štivo pod br. 18, te mi imenujte njekoliko riečih od više slovka! — Kruška, drvo, stari, izadje, jednom, kuću itd.

Učit.: Kako bi se te rieči razstavile na slovke? — *Kruška, dr-vo sta-ri i-za-dje* itd.

Učit.: Sad izpišite iz rečenoga štiva 1. Njekoliko višeslovčanih riečih. — 2. Razstavite iste rieči na slovke, i to onako, kao što se izgovaraju!

(Nastavit će se)

Vrači i praznovjerje.

Čovjek nebi mislio, kako se je ova vrst vjere osobito u našem prostom narodu uvriežila. To potvrdjuju svagdanji žalostni primeri i neda se tajiti, kako u svakom nepovoljnom slučaju kriva i budalasta mnienja zamamljuju neuko ljudstvo. Vile, vještice, nagrajsaji, načinji skoro svagdje su krivi.

Kad se šta slična dogodi, umah se vrači potraže, da proreknu kako se je ovaj ili onaj neugodni slučaj dogodio. Sve štogod samo hoćete, sve su kadri svi znati — riečju sve i ništa. Nikada oni nekažu, da što neznadu; znadu se mahom već u svakom slučaju dosjetiti. Obično su ovo ljudi žive i hitre glave, dokučljivi, lukavomudri, kako no se veli: prefrigani prevejani štono su na sitn i rešetu bili. Lagala, umotana u korice lukavštine, to su one njihove knjige, odkud svoje tobožne znanosti crpe. Takove dakle prepredene varalice zasljepljuju prosto ljudstvo svakojakimi ljudorijami, s kojih proiztiču gorke posljedice.

Ako se tko razboli, kažu: na križoput je nagazio, ili vilam u zdjelu je stao; ako marva gine i nesreća tako progoni, da nemogu nikako marve namaknuti i umnožiti, ili ako krave slabo doje; pšenica ili druga koja vrst žita neobrodi, odmah vele: ovaj ili taj to je učinio; jest, on je kriv! već odavna na nas ružno

Digitized by Google

gleda; on je naš protivnik — naš dušman. A nemisle, jadni, ili možda neće da potraže i promisle, nebi li što drugo uzrok biti moglo?!

Tako često proti nedužnomu porodi se progonstvo te uzpiri srčba neprijateljska. Kad na primer što pofali, pak popitaju takovu jednu vračaricu i ona rekne: „prvi susjed je ukrao ili domaćin je odnio: eto svadje, nemira nepokoja medju družinom, med susjedstvom. — Čovjek sâm sebi ovim načinom oduzima najdragocjenije blago svoga života na ovom svietu, najmre: mir i pokoj koj samo u medjusobnoj ljubavi i bratinskoj slozi obstojati može.

A nije li to grieh — grieh smrtni, nevina bez razloga tako progoniti.

Evo, ovako kroz praznovjerstvo nesamo, da se mnogo dobra preprečuje, već što više, toliko se zla poradja.

U mjesto da čovjek smatra neugodnost svoje bolesti kao posljedicu svoga neurodnoga ili nevaljaloga života; na mjesto da svoj život poboljša i u duši svojoj se pred Bogom ponizi: goji u srcu osvetu i srčbu proti nedužnom svom bratu. Ne samo trpećemu već i ostalom čovječanstvu biva praznovjerstvo na škodu na nepriliku. —

Poznam jednu vračaricu, koja je toliko povjerenje u okolici neuka žiteljstva stekla, da svaki gotovo dan tko to dodje, da mu porekne, kamo i kuda da je pogubljena ili ukradjena stvar; često propitkuje se, hoće li bolestnik umrieti ili opeta ozdraviti, moleć ju za kakovu travu, nakâd, vodu itd.; pače privežu na kolih i bolestnike, da jih razvidi te da jim gače, kako li su u svoje bolesti upali. —

Znade ona i laskati. Tu ponajprije nabraja, kako je ovoga pomogla, bolesti nametnute ga oslobodila te na protivnika mu prebacila. Nastoji jih tim dirnuti, da što iz torbe izvade; no nije i zamjere, jer biele pogače, pak tomu i rujno vince, zbilja ide u tek; to čovjeka ponješto ukriepi, te pun trbuh i puna glava dade već buduća i prošasta proricati, ter tajne i skrovnosti dohvaćati.

Neću, da dalje dosadjujem, jer i što bi koristilo, ovakove ludorije izbrajati i pripoviedati, kad već i s toga, što rekoh, možete, dosta uvidjeti prevejanost takovih varalica. —

Nu u zalud ćeš se truditi da proštaka odvratiš od tih krivih

Digitized by Google

i škodljivih proroka ili; dà ga odvrneš od njegovih ludih vrteža. On će ti na to: vi, gospodo, nevjerujete u ništa, ili: gospoda nedrže obično ništa do toga. „Meni se je ili momu susjedu već to i to dogodilo, pak su mi vrači pomogli.“

Imao sam već više puti priliku sa seljaci se o vračih razgovarati, da čujem njihove nazore o toj budalaštini, pa su mi toga i dosta napripoviedali. Ali kad smo došli do pitanja: „od kud bi oni šta znali?“ stojaše zapanjeni; jer odgovoriti nemogoše. Zatim nastavih:

„Molim vas, promotrite i razsudite sámi, može li jedna ćanuta i maloumna žena više i bolje znati, nego li ljudi učeni, ljudi, koji pod jedno iztražuju uzroke i sile prirodne, koji godine i godine uče, muče se i trude, da istinu živu odkriju i pronadju, koji su dotle već dotjerali, da su se i sa stazami zviezda i planeta upoznali, i na sto hiljada godina proračunati znadu, kad će kakova i kolika i kako svjetla zviezda izaći te se ukazat. Pitam vas, promotrite, razsudite, je li i moguće da ovakove tupe ili tupani bolje znadu? recite, jesu li s toga oni nepobožni i krivovjerni, koji u ovakove tvrdoglavice nevjeruju i na svaki mogući način jih iztriebe, jer vide otvoreno, kako ljudi utiču se svakim budalaštinam, svoje zdravje zanemaruju i upropašćuju, nepovjerenje u Boga gube i slabe, te na nepotrebni i u zaludni trošak se bacaju, dočim podpomožu i podupiru ove pokvarene, bez duše i srdca, bez stida i srama, bez Boga i vjere ljudi, koji samo zato se podavaju vračarstvu, jer su lieni, neradeni. — Fr. Gudl.

Dopis.

Iz Gundinaca. Slavno uredničtvo! Mislim, vriedno je znati, da u našem školskom organu „Napredku“ obielodanim ove godine već druga, za riešenje pitanja. Prije mjesec dana imao je svaki krajiški učitelj 6 riešenih pitanja predati svojoj satniji, koja su tada na pregled dotičnomu gosp. nadučitelju odpremljena. Sada nam je evo svakomu dostavljeno 6 drugih pitanja, koja su sastavljena po prečastnom c. k. školskom savjetniku, gospodinu Sabljaru, koji, dok ova crtam, u Beču boravi, da preustroji i odkroji drugi i bolji pravac našim pučkim učionam. Odavde je uviditi jasno, da se je doskočilo onomu nehajstvu za školu i du-

Digitized by Google

ševni napredak, što je do sada u krajini vladalo. S ovoga, kao i s drugih današnjih uredaba crpiti je, da nam se skupštine kao i u drugih zemljah nesamo dozvoljuju, nego kano osobito sredstvo napredka vruće priporučuju. Nepreostaje mi dakle drugo, nego podviknuti: poprimimo braćo, učitelji krajiški, dar svojega poglavarstva, te mu želju izpunimo i dužnost našu vršimo; jer hoće da se osviestimo, da napredujemo i tim sebi i svojemu rodu hasnimo. Ta svaka ptica svomu jatu leti. Požurimo se i mi učitelji jedan drugomu, da se o svojem zvanju razgovorimo, da jedan drugoga za savjet upitamo. Skupštine su jedino valjano sredstvo koje samotno živućega selskoga učitelja obučavati mogu od jednostranosti i pogrešaka glede obće i napose paedagogičko-didaktične naobraženosti.

Stavljena pitanja imaju se do konca Lipnja t. g. riešiti i glase ovako:

1. Što je dužnost? Počem se poznavaju dužnosti? Kakove dužnosti ima čovjek prama sebi? Pokus katechetički:

2. Našto ima osobito učitelj djevojčica u obće paziti? Na što na pose prama malim, na što prama skoro odraslim?

3. Was ist Lehrgang; was Lehrplan? Ist jener mit diesem gleichbedeutend?

4. Was sind Umstandssätze? Auf welche einfache Fragen wird mit denselben geantwortet?

5. Opišite tri vrsti narodnih igara, koje se običavaju u predjelih gdje službujete! njekoliko redaka ćirilicom.

6. Gibt es einen Unterschied zwischen der Regeldetri und einer einfachen Proportion? darzuthun an einem praktischen Beispiele.

Svi oni učitelji, koji su bez podučitelja, a imadu mogobrojne razrede (petorazredne njemačko hrvatske) podučavati, skupa s onimi, koji već 30 godina učiteljuju i oni, koji su loša zdravlja, jesu od riešenja ovih pitanja oslobodjeni.

Oni učitelji pako, koji su natječajne izpite za nadučitelja kušali pravit, imadu mjesto naznačenih pitanja na sljedeće odgovoriti:

Kojim redom imadu se štiva „Slovničke čitanke“ sa onimi „des Lesebuches“ u jednom, n. p. drugom ili trećem razredu preduzimati, da prelaz od jednog k'drugom razmjeran savez imade, da se ova medjusobno podupiru?

Marijan Vuković,
učitelj.

Iz Podravine Vaš list je jednom u svom lanjskom tečaju donio nepobitnih dokaza o probitačnosti mienjanja učitelja po razredih. Nepobitnih velim zato, jer jih još nitko oprovrgao nije. Nu osim toga, što je to načelo i najpravednije i najprobitačnije,

Digitized by Google

već po tom uvaženja vriedno, preporuča ga i zakon ili naredba visoke oblasti od 23. ožujka 1855 br. 18788. Zakonu pako, osobito ako je, kao što ovaj probitačan i po napredak škole uspješan, treba se pokloniti i pokoriti. Nu taj zakon nejma valjanosti na jednoj učioni našega kraja, ne zato kao da se pravednost i shodnost tomu načelu nebi priznavala, nego jer to lagodnost pojedine osobe zahtieva. Ista osoba prisvaja si to pravo o obzirom na starost u službovanju. * E, ako si stariji, a ti budi vještiji primjerom i uzorom mladjim, pa pokaži, da si na svakom mjestu pripravan djelovati, ako to zvanje od tebe zahtieva.

Istinabog, u jednoj naredbi veli se i to, da se prelaz učitelja može samo tamo uspješno uvadjati, gdje se to usljed zrelo izpitanih učiteljskih sila čini probitačno. Nu to se tamo nemože uporaviti, gdje se misli, da netreba razdjeljivati učiteljskih sila polag sposobnostih nego polag osobnostih i preporučnica. A valjda smo se i toga zastarjeloga običaja okanili, koji je najstariji, pa makar bio najnesposobniji da ima najvažnije službe.

Takovo postupanje mora uroditi najgorjim plodom, jer se onim zvanje ogorčava, kojim se nepravda čini, zatim jer se napredak i škole prieči, a što najpogibeljnije, razvor, nesloga i nepouzdanje medju ravnateljem i učitelji zameće.

Opis tačaka.

1. Lice desno i lievo, jesu daske odulje, s desne i lieve strane.

2. Bedro lievo i desno, jest produljenje lîca: Najtanja bedra drže se rukama.

3. Začelak prednji i zadnji, jesu dvie zaoblene daske, kraće od lica, skojima čine četvorac.

4. Četiri cicka, na svakoj strani lica po dva, spajaju začelke s licima a da se lica i začelki nerazlože, utvrdjeni su cicki klini.

5. Dno, koje može da bude cjelikovo ili s dviju, triju li dasaka.

6. Priepon gornji, jest uzka daska, ležeća na dnu, a urezana u licu, da se dno nediže.

7. Priečke, po naravi i službi isto što priepon, samo što su odozdol poda dnom zato, da dno nepadne. Meću po dvie i po tri.

8. Vratilo (osovina) na koje se u sredini, gdje je najdeblje učvrsti kolo.

---

* Ove školske godine prestupio je dobrovoljno i najohotnije senior zagrebačkih gl. učiona iz 4 ga u 1 vi razred, niti se tim njegova važnost, što bi pod noktom, umanjila. Ured.

Digitized by Google

9. Dvie luknje, na zadnjoj strani lîca uvrtane, u kojima se krajevi vratila okreću.

10. Izbuhe, su one česti vratila, što iz škulja vire. (Na kolih umeću se u izbuhe lunjci).

Viestnik.

Prečastni duh. nadbiskupski stol zagrebački predao je za ovu godinu ova pitanja učiteljem pučkih učiona za riešenje:

A. (Pedagogično). Pokornost je temelj državi i svakomu čovječjemu družtvu: — kako dakle ima oko ove važne krieposti nastojati učiona, osebice. kako ima postupati s nepokornjakom?

B. (Didaktično). Golema se opaža mana slovničke obuke, da najme diete ili nije kroz mnogo godina naučilo slovnice materinskoga si jezika, ili, znajuć slovnicu, nije naučilo pravilno prema njoj govoriti ali barem ne pisati: — neka se dakle razvije i obrazloži za obuku narodnoga jezika pravi način, pripominjuć dotičnim pravilom pogrieške nevještih učitelja.

(Družtvo za podupiranje ubogih zagrebačkih pripravnika) posjedovalo je dne 11. veljače t. g. imetak 1) u razteretnicah 644 for; 2) u Rudolfovoj srećki 10 for., 3) u gotovini 640 for. 26. novč.; 4) u tražbinah utemeljitêlja 155 for.; 5) u tražbinah godišnjih prinesâka 284 for.; svega dakle: 1691 for. 26 novč. Za ovu godinu odlučeno je 100 for. za porabu i to 50 for. za nabavljenje knjiga za porabu učenika, a 54 for. za razne potriebe najnuždnijim.

(Zagrebački katolički list) udara i mlatom i kijačom i šestoperom buzdovanom Kraljevića Marka i svimi zemaljskimi strielami — po ustavu školskom, što ga izradila osmorica učitelja zagrebačkih i saboru svomu za predlogu preporučila. Po njegovu sudu nisu sastavitelji „Ustava“ ni Vlasi, ni lutorijani, ni kalvini, ni žudije, ni Muhamedanci, već pravi precursores antichristi, belcebube, bezbožnjaci. Broj 12ti istoga lista, izišal upravo na Veliki Četvrtak t. g. donosi vam obširnu osudu i procjenu nesretnoga ustava. Molimo pročitajte sve, samo mirno, hladno; nemarimo i više puti!

(Privremeni odbor učiteljskoga družtva za Kranjsku urekao je za 31 ožujka prvu veliku skupštinu u Ljubljani u 9 sati prije podne uz ovaj red:

1.) S poročilo in naznanilo o delavnosti osnovalnega odbora in o sedanjem družbinem stanu. 2) Razgovori, kako naj se ljudski učitelj vêde po novi školski postavi. 3) Posamesni nasvetje družnikov. 4) Pravilna volitev družbinega prvosednika, blagajnika, in osem drugih odbornikov. Za osnovatelni odbor Andrej Praprotnik.

Podviknimo miloj subraći od srdca: Bog vam blagoslovio trudove a pratila vas k cilju luč, iz koje se žari čista ljubav za mili nam rod.

Listovnica.

G. - ž. Ljudi, koji vide u jajetu dlaku, lisicu u maku a perje u natražnjaku raku, vidjeli su u Zagrebu učiteljsku skupštinu, nikim nesazvanu; pak sada ropoću i grakću po brlozih bog si ga znao šta, jedeć se, što nevidješe niti skupštinâra niti presidenta. Ta već i pilići znadu, da jim nije slobodno na sied i svjet bez majčina znanja; a mi opet znamo, da nas se može sastati po volji u kavani, gostioni oli u privatnoj kući te razgovarati o stvâri, koje su nama na duši. Kamo sreće, te bi se što češće sastajali i namudrivali o svém, šta je istinito, pravedno, krasno, slovom: sveto! Toliko vam i vašim o toj tobožnoj skupštini.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 6. U ZAGREBU 15. TRAVNJA 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Igra i djetinske zabave.*

Pedagogičko-didaktička razprava.

II.

„Daje lutku tom nejakom čedu,
Lutkom igra diete se nejakó,
A od igre i sbilja postaje.“
O.

Razne naklonosti djetinje očituju se i najmanjim, najneznatnijim činom, osobito, ako je diete na samu, a nezna, da tko nanj pazi. Marljivo i oprezno oko odgojiteljevo mora ove naklonosti pratiti, razmatrati da sazna, koje su jačje, koje li slabije, koje koristne, koje štetne, te nastojati, da jim odmah u početku opredieli shodan pravac, da jedne drugimi razslabi i umalji. Krieposti i mane izviru iz jednoga vrela — srdca — u kojem su sva prirodjena čustva nevina, čista, i iz kojih mora da kriepost samo sliedi, dok se vanjskim njekim djelovanjem neizkvare, udarivši, nevodjene mudro, putem mâna.

Na odgojitelju jest, odmah u početku put pravi djetinjoj ćuti naći, jer inače gojenac, kojega je ćućenje jedanput putem mana udarilo, osmieliti će se, zlimi primjeri svjetske razuzdanosti pobudjen, skočiti na široko polje slobode, te vršiti neograničenu volju** svoju. Da li će si pitati savjest, jesu li njegova djela prama za-

* Vidi „Napredak“ od god. 1868. br. 13.

** Rieč „slobodnu — a“ jest vazda suvišna.

Digitized by Google

htjevom iste? Neće; jer je valjda već lišen ovoga vrutka najčistijih radostih, ovoga prevednoga sudca, čim ga je višeputi opetovanim prestupkom ušutkao.

Dostignn li pako uzavrjela u djetetu nečista čustva tako daleko, da i razum popustiti mora, tada poslužiti će i on pokvaren zajedno, te tražiti jim nove staze, pružati jim nove hrane i tako sasvim neprikladni cilj volji djeteta opredieliti.

Rekoh, da iztičuća čustva iz srdašca gojenčeva imaju biti odmah upravljana rukom odgojiteljevom, što znači isto toliko, koliko ograničivati i oplemenjivati volju djetinju, nastojati, da se čovjek domakne k pravoj slobodi* i neizkvarenoj volji, koja pomoćju razuma stavlja pùt pod gospodstvo duha.

Nu obazremo li se na mladjahno čedo, kojemu jošte nije um dosta razvit, savjest** nedovoljno uredjena, zavisi ponajviše još od osjetnoga*** svieta, naći ćemo, da koliko je za njega potrebito, toliko za odgojitelja je koristno dopustiti gojencu kadkada, da nješto radi po svojoj volji, da si odahne srdcu.

Zabave ili igre nemanje jesu potrebne i odrastlijoj djeci, a odgojitelj i njim, u kojih je razum već ponješto razvit, igru će dopustiti; jer zabava i igra proizticu, naravski, samo iz ugodnih čustva a ova čustva se sa razumom uviek neslažu, nego budu često posljedice osobitih djetinskih, nedužnih pomislih, koje djeca i nehotice izražuju, nadvladana vlastitim čustvom kod slobodne zabave i tako sami sebe u dobru kriepe.

---

* Razumieva se ovdje sloboda ćudoredna = zakon, koji našu ćut redi, kako biću našemu dolikuje, te nam stiče cienu, štovanje i sobstveno zadovoljstvo. Ćudoredna ćut razlikovati se mora od osobne, proti kojoj grieše oni, koji čovjeka smatraju kao stvar, te s njom robski postupaju.

** Sviest nam kaže, kakovo je naše nutrnje stanje. Sviešću čovjek ćuti svoju osebinu (individualnost) i zna, što k njojzi spada ili ne. Proteže li se na djelatnost našu, tada se zove samosviest. Obje spojene zovu se sviest obrazovana = savjest, moć duše, kojom ćudoredna ili nećudoredna naša djela odobravamo ili osudjujemo.

*** Osjećamo tielom, sjetilom (okom, uhom, nosom, jezikom, tipom životnim ili nutrnjim.

Ćutimo ili čustvujemo dušom radost, žalost itd. V. P.

Digitized by Google

Odgojitelj pako znajući, da mu je neobhodno potrebito poznati ćud djetinju, hoće li uspješno shodni pravac volji naznačiti, kao ne manje pravila gojitbe priljubiti pojedinim osobinam gojenca, paziti će, kakova gojencu nutrnjost odsieva vanjskim vladanjem, s njom će se pobližje upoznati, nagadjajuć značajne biljege njezine, te tako naći si ključ, da otvori njegovo mladjahno srdašce.

Zato će nastojati, da svaka igra ili zabava bude djetetu na korist i da se ono igra željno, što ako nestade, mora se ponoviti. To se najlaglje postigne, svrati li odgojitelj pozornost djeteta na drugi koji predmet.

Podavajuć igru gojencu, ipak razlikovati moramo vrsti takove po duševnom razvitku djeteta. Manjim će se dati za dobu njihovu prikladne i njim omiljele igre i neće jim se dopustiti, da se s odrastlimi druže.

Uza to treba nastojati, da se ipak okane igre, kada jih veseliti prestaje, jer igra, kao slobodna, od svakoga napora prosta zabava duha i tiela prestaje biti koristnom, čim diete za nju želje nejma, te nastaje pogibelj, da svrhi svojoj neodgovara zadovoljujuć više tielu nego duhu ili naopako; ili, služi li za sredstvo buditi u djetetu strastvenu ćud*, koja škodi tielu, časti, duši, drugim osobam i tako cielomu čovječanskomu družtvu. Diete se n. pr. igra s konjićem. Kada se je igre nasitilo, hiti konjića na dvorišće ili misli na drugu kakovu bol, koju bi životinji učiniti moglo a to zato, što se konjić neće s njim zabavljati. Diete dakako uzroka tomu nezna. Tako radja se u nježnoj mladosti djetinjoj mržnja, osveta** strast itd.

---

* Kada strast zapovieda, zaboravi njezin rob na sve, što mu nalaže dostojanstvo, čast, zakon; zaboravi na najsvetije nauke, obećanja, prisege itd. Čitaj vrieme Husîta, prve francuzke revolucije ili dobiće Amerike od zlato traživših Španjolaca. Buduć se kod igre veoma često strast javlja, mora odgojitelj osobitu pazku imati, te svom snagom, i svimi pedagogičkimi sredstvi se posluživ, ovo najotrovnije rašće iz srdca gojenčeva sasvim izkorieniti i prepriečiti do njega put mislim, prestavam, ćuti i snagi.

** Kako grieše roditelji, koji, da si diete upokoje, ako se je o stol ili što drugo udarilo, pred njim dotičnu stvar ili živinu (mačku, psa) ili sami tuku, ili djetetu sredstvo pružaju, da se samo osveti.

Digitized by Google

Kod odraslije djece, igre i zabave više bi morale obrazovati darove duha, kao mišljenje, oštroumlje, pažnju, maštu itd. kao n. pr. opisom imena u stavku, u kojem imadu početna slova riečih dotično ime u sebi, ili sastavljanjem, njeki smisao imajućih riečih, a svaka jednim te istim početnim slovom začinje (Petar Pavla pita: Petre, pošto prodaš pet parih pilića? itd.) (Mišljenje, dosjet); zagonetkami (oštroumlje), pripoviedkami (pamet); pričami i basnami (razmiva i mašta.*

Ovdje će odgojitelj najprvo paziti, da se ovakova vježbanja ili zabave uzimaju postupno, kako se razvijaju i moći duševne gojenca, te neka budu sdružene s kakovim veseljem ili tjelesnom vježbom, za da njeku radost u djeci prouzroče i tako želju za višjimi i plemenitijimi pomisli oćute.

Takodjer nebi smio odgojitelj čekati, da se odrastlija djeca ove vrsti igre sami okane, nego treba volju i ljubav za nje umnožavati te nastojati da se opet željno k istoj igri povrate; znamo bo, da, dok djeca sa žarkom ljubavju neizvršuju dobra i pohvalna djela, dok si neuvježbaju tiela i duha u radostnoj promjeni, kojom ojačano tielo ukriepi jurve umorenoga duha, a ovaj duševnom novom zabavom tielu nove sile sabrati pomaže — uzajmice se podupiru — život si slade — nestupaju pravom stazom.

Žalibože, nejma te njege, nejma te brige u većem dielu naših obiteljih. Najplemenitije rašće ovoga svieta, dječica, ostavljena su većim dielom sama sebi. Ima, i to najviše u gradjanskih obiteljih matera, koje svom mogućom pomnjom nad svakim i najmanjim nagnućem svoga mezimčeta bdiju, te mu nastoje svojom nježnošću skrenuti misao i ćut na dobro. Ali i njih prevelika ljubav zanese i kad misle da djetetu najbolje čine, kvare ga. Pjeva pjesnik:

Često brižna meni
Veli majka: „diete,
Jao, tâ ljubav plaha
Strah me — ubit će te.“ *B.*

Nadalje ima i odgojitelja neodgojenih, koji svaku igru i najčedniju zabavu zabranjuju, kao policija na djecu vrebaju, batinom,

* Nevalja zamieniti jedno s drugim, jer razumniva tvori nove pojave, pojme možne, običnije, ozbiljne, mašta pako tvori pojme za pjesničtvo, umjetnost itd. V. P.

Digitized by Google

neuljudnimi riečmi strastveno po njih lupaju a to sve pod krinkom prevelike revnosti, da sakriju svoju zlobu, strast, neugladjenost, riečju: bezćudnost. Da se opravdaju, vele, diete kojemu se igra dopušća nikad ozbiljnije nepostaje; djetinsku bo kabanicu uviek nosi.

Oprostiti se može ponješto onim, koji će reći, da se ova pravila nemogu za svako diete upotriebiti. To je istina; ali s toga nesliedi, da se svakomu uzkrati pazka u najvažnijoj njegovoj dobi. Samo nastoj odgojitelj usaditi u mladjahno srdašce njeku težnju za časti i dobrim imenom (dakako na temelju pedagogičkih pravila), zatim diete neka se nauči, prije nego što počimlje raditi, upitati svoju savjest i poslušati njezin glas, kao ne manje neka se navikne râd svoj podvrgavati njekom razmatranju: tada smjelo može mu igru i zabavu dopustiti i neće mu naškoditi.

Učitelj — odgojitelj, koji se nije u školi nikada nasmiehnuo, koji igre nije dopustio, a kod istoga nauka se s njom shodno i dostojno nesluži* on si djece nije obljubio niti ljubav za nauk u njih probudio; s toga nemože podučavati i zajedno odgojivati. Daj djetetu što ga idje a zahtievaj od njega, što ti može dati; tada će ono ućutiti, da ga njeki milo pazi; obljubiti će ruku, koja ga mudro a ne tiranski vodi, koliko ne manje ocieniti će kriepost, koju malo po malo razpoznaje.

Još mi je spomenuti, da odgojitelj, pružajuć djetetu igru, ipak na svaku malu pogriešku nepazi i pred oči, može biti, kojekakvimi opomenami, naputci itd. djetetu nestavlja. Rekoh i opetujem, da svaka pretjeranost i svaka skrajnost ukora je vriedna. Odgojitelju vazda se je držati srednje staze, izmedju dviju skrajnostih. Pazljivost njegova budi razborita, jer bez takove nemože poznati prava značaja svoga gojenca, nemože razmatrati naklonosti mane i dobra djela njegova. Prekorači li odgojitelj granicu pazljivosti, koju mu razborito nadziranje naznačuje, izopačiti će se ona

* Kada dodje čovječanstvo na onaj stepen naobraženja; kada budu pedagogi s njim uvidjali, da poslje poldnevno podučanje u školi malo je koristno, te da se boljim uspjehom djeca, osobito pučkih učiona, podučavati mogu u jutrnjih satih (čim bi se učiona opet ponješto prilagodila okolnostim obiteljskim): tada će se koristna igra i zabava školi odmjeriti i zauzeti u odgoju ono mjesto, koje jih idje.

Digitized by Google

u korbivost, dosadjujuću i odgojitelju i gojencu; prvomu prouzroči nedostojnu skrb i brigu, koje oboje protivnim, neočekivanim plodom nagradjena bude, uzimajuć drugomu volju i želju, da izvršuje što mu naredjeno, da uživa, što mu ponudjeno, da se naveseli onomu što mu darovano, a tako najlaglje sidje sa staze, kojom je, možebit, već srećno hodao bio.

Kod odrastlije djece, osobito u skupnih javnih zabavah, bude prevelika pazka od strane odgojitelja uzrokom da se izopače, što oćute njeki teret podložnosti i što jih muči robski posluh. Takov običaj, kojim se ustanovljuje strogo podložničtvo*, bilo u školi, obitelji, družtvu; bilo u igri, zabavi, poslu, zaudara uviek divljačinom, jer čovjeka „k zemlji pripinje," t. j. čini ga robom tudjih strastih. (Nadalje sliedi.)

Praktično postupanje

pri razvijanju prvih počétâka slovnice i pismenoga vježbanja

na temelju

I. Slovničke čitanke strana 166.

(Nastavak.)

Glavne i pokrajne slovke.

§. 28.

Učit.: Djeco, vi već znate, da su rieči glede broja slovaka različite, t. j. da su ili slovčane, dvoslovčane ili višeslovčane; nu sada treba, da rieči glede njihova značenja pobliže promotrite.

Petre, čitaj §. 28. slovničkih vježba, samo glasno i razgovjetno!

Dj.: Čita do prve točke, t. j. do *znače.*

Učit.: Na što treba da mislimo, kada koju rieč reknemo ili pročitamo — Na ono, što ona rieč znači.

Učit.: Pravo. Čitaj sada dalje! — Čita do *čin.*

Učit.: Koliko slovaka ima rieč *zaslužba? presladki? učiniti?* — *Zaslužba* i *presladki* svaka po 3, *učiniti* ima 4 slovke.

Učit.: Nu kada rekneš: *zaslužba,* na koju ćeš slovku od njih triju morat osebito pomisliti? — Na slovku *služ.*

* A koliko nestrada pučka prosvjeta s njega!

Digitized by Google

Učit.: Na koju slovku moraš pomisliti, kada rekneš *presladki? učiniti?* — Na slovke *slad, čin.*

Učit.: A zašto? — Jer ono, što ove rieči znače, jest kao uloženo u slovke *služ, slad, čin.*

Učit.: Ivo, čitaj dalja! — Čita do *pokrajne* slovke.

Učit.: Kako se zove ona slovka, koja u rieči nješto znači? — Glavna slovka ili korenica.

Učit.: A kako one slovke, što su pred korenicami ili za njimi? — Pokrajne ili pobočne slovke.

Učit.: Čitaj dalje! — Čita do kraja.

Učit: S kakovih slovaka sastoje višeslovčane rieči? — S korenica i pokrajinih slovaka.

Učit.: Koje se slovke zovu korenice? — One, koje u rieči što znače, u kojih se razabire pravi znamen i jezgra stvari.

Učit.: A koje se zovu pokrajne slovke? — One, koje tobož ništa neznače, kada su same.

Učit.: Nu, ako li bi u pisanju na kraju kojega redka morao ovakovu rieč podieliti, bi li ju smio razstavljati na korenicu i pokrajne slovke? — Morao bi rieč tako razstaviti, kao što se čisto izgovara.

Učit.: Djeco, nadjite 22 štivo! Ante potraži u tom štivu nekoliko riečih od više slovaka, i složi nam jih — Poslenik, morade, kamenje itd.

Učit.: Koje su korenice u tih riečih? — Posl, mor, kam itd.

Učit.: Kaži mi pokrajne slovke od riečih: *izbirao, najprije, ponajviše, nemože, radovao, napredovao* itd. — *Iz-ao, naj-e, ponaj-e, ne-e* itd.

Učit.: Dobro. Evo vam sada „zadaće," a vi ju napravite do sutra:

1. Izpišete iz prve postojke 22 štiva rieči od više slovaka, te napišite kraj svake njezinu korenicu!

2. Razstavite iste rieči u slovke i to onako, kao što se izgovaraju!

3. Napišite pokrajne slovke od riečih: izbirao, najprije, ponajviše, nemože, radovao, napredovao, veselio, svršeno, nasljedovali, posljedak, ostavio, najtežim, započeo, neradi, nejede, svršenom.

Digitized by Google

Dočetci.

§. 29.

Učit.: Djeco! Poznato vam je iz §. 28. slovn. vježba, da višeslovčane rieči sastoje s korenica i pokrajnih slovaka. Nu i to vam je poznato, da su pokrajne slovke dvovrstne, jedne se nahode pred korenicami, a druge za korenicami. Sada ćete čuti po imenu, kako se ove pokrajne slovke zovu. Pazite dakle, da si laglje zapamtite! Franjo, čitaj §. 29. slov. vježba! — Čita do *lo, ća.*

Učit.: Kako se zove ona slovka, što ide za glavnom slovkom (korenicom)? — Zove se *dočetak.*

Učit.: A zašto se zave dočetak? — Jer se njom rieč dovrši ili dočne.

Učit.: Koji su dočeti u rieci *svjetlo,* a koji u *svjetloća.* — U svjetlo *lo,* a u svjetloća *lo-ća.*

Učit.: Lovro, čitaj dalje! — Čita do *slôvka.*

Učit.: Primetnite djeco kakov dočetak korenicam *živ, vez, maz, konj, rod, god, piš, voj, sol, bič, žut, crn, star, mlad,* da tako od njih postanu rieči od više slovaka! -- *Živ*: život, živina, životinja, živež, življenje, živahno, Živko, živica; — *vez:* veza, vezilo, vezati, vezanje, vezano; — *maz:* mazati, mazalo, mazanje; — *konj:* konji, konjar, konjič, konjina, konjsko, konjetinja, konjanik, konjušnica; — *rod:* rodom, roditelji, rodbina, rodjaci, roditi, rodilo, — *god:* godina, godišbina, godište, godilo, godovno, godovnjak; — *pišt:* pišti, pišćalo, pišće, pištola; — *voj:* vojnik. vojevati, vojno, vojska, vojvoda; — *sol:* soliti, solilo, solenje, solenica, solana; — *bič:* biči, bičevi, bičevati, bičevanje; — *žut:* žuto, žutnjak, žutkast, žutilo; — *crn:* crno, crnkast, crnka, crnomanjast, crnilo; — *star:* starost, starac, starica, starina, staređina, stariji, staraju; — *mlad:* mlada, mladež mladić, mladost.

Učit.: Napišite te pronadjene rieči onako, kao što ste jih kazivali!

(Nastavak §. 29.)

Učit.: Djeco! Zadnji put ostadosmo kod slovn. vježba §. 29., koga ćemo sada nastaviti; s toga Šimune, čitaj nam rieči, u kojih je dočetak *a!* — Čita do *globa.*

Učit.: Koje su korenice u tih riečih? — *Po, mre, te, vik, muk. jam, glob.*

Digitized by Google

Učit.: Djeco! Sada ćemo se kod ovih rieči malo zabaviti, vježbajući se u govoru i pismu; s toga izvadite si „zadaćnice“ i pomnjivo napišite ono, što za valjano pronadjemo. Što bi se dalo reći o rieči *pola?* — Pola jabuke.

Učit.: Neka bude. Nu mislite si, komu bi bila dosta. — Djetetu.

Učit.: A kakovu djetetu? — Malenu (bolnu).

Učit.: Kako bi se to kazalo po redu? — Malenu djetetu dosta je pola jabuke.

Učit.: Napišite si to! Što biste znali reći o mreži? S česa je spletena? Čija je? — Ribarova je mreža spletena s uzice.

Učit.: Napišite i to! Recite što o rieči *težja!* Ako prispodobite n. p. dvie kruglje: željeznu i drvenu, što možete onda reći? — Željezna kruglja težja od drvene.

Učit.: Napišite i tu izreku! Sada kažite štogodj o *viki!* Pitajte se bar za nju! — Kakva je to vika?

Učit.: Dobro. Napišite i to! Sada mislite što o rieči *mùku* (trud, trpljenje)! Je li je do vieka? Izrazite se u kratko! — Nije mùka do vieka.

Učit.: Napišite to! Ako li pako reknem *múka* (brašno), što bi o njoj znali reći? S česa se pravi (melje)? Kakova? — Biela múka pravi se sa pšenice.

Učit.: Napišite i to! Kažite što o *jami?* Znam, da vas nijedan bez nje u dvorištu nije. — U našem je dvorištu velika jama.

Učit.: Napišite i to! Sada nam je što reći o rieči *globa*, ili kako naši ljudi kažu: *štrof* (novčana kaštiga). Mislite, na koga pada? Na kakove ljude? — Globa pada samo na uporne ljude.

Učit.: Napišite još i to! Pavle, pročitaj sve, što si napisao! — Pročita.

Učit.: Za danas dosta, a budući put nastavit ćemo dalje.*

---

[1] Ovim po prilici načinom čitavoga §. 29. s dočetci označene rieči s djecom pretresti i za pismene vježbe upotrebiti, veoma je probitačno i koristno; pošto se djeca bez velike muke i golemih slovničkih pravila u izrazu mislih ustmeno i pismeno vježbaju i za sastavke pripravljaju.

Digitized by Google

§. 30.

Učit.: Koje smo dočetke saznali iz §. 29. slovn. vježba? — *a, ac, ak, alj, ar, ač, njak, e, ež, ilo, lo, ost, ota, ko, išta va, ka, ba.*

Učit.: Kažite još koju rieč s kojim ovih dočetaka! — Sa *a:* vjera, mjera, riba, misa, kola, ruka itd.; sa *ac:* rubac, putac, šilac, lažac, žalac itd.; *ak:* brljak, cvrčak, ujak, sanak, sladak itd.; *alj:* pedalj, čepalj, rogalj, krivalj itd.; *ar:* mesar, pekar, vrtljar, mlinar, kravar itd.; *ač:* orač, kopač, nosač, mjerač, krojač itd.; *njak:* badnjak, lužnjak, ribnjak, žutnjak itd.; *e:* pile, žile, janje, diete, želje smilje itd.; *ež:* mladež, živež, mutež, ribež, rubež, starež, itd.; *ilo:* svjetilo, sjajilo, modrilo, crnilo, mastilo itd.; *lo:* žezlo, mukb, puklo, ruglo, vrelo itd.; *ost:* mudrost, radost, javnost, prošlst, lienost itd.; *ota:* ljepòta, krasòta, strahòta, sramòta itd.; *ko:* Franko, Tonko, Živko, Marko, sinko itd.; *ište:* grobište, bojište, bunište, sirište itd. (Reci, da se govori i: grobišće itd.); *va:* rotkva, bitva, praskva, žetva, britva itd.; *ka:* Milka, kruška, puška, patka, guska itd.; *ba:* glasba, služba, užba, torba, dvorba itd.

Učit.: Napišite si pronadjene ove rieči u pisanke!

§. 31.

Učit.: Imenujte mi riečih s dočetci: *nje, onja, ica, ina, nik, ača, an, en, av, ik, kast!* — Sa *nje:* gornje, dolnje, prednje, zadnje, kašnje itd.; sa *onja:* médonja, zlátonja, rúmonja, šáronja itd.; *ica:* kućica, glavica, grudica, žilica itd.; *ina:* osmina, godina, dolina, gradina, slanina itd.; *nik:* Grobnik, Vratnik, Ribnik, zvonik, vojnik itd.; *ača:* lupača, kijača, gromača, pogača, rubača, mokrača itd. (Upozori, da se u *ač, ača* vazda rabi *č*, nikada *ć.*); *an:* miran, vjeran, škrban, mučan, gojan itd.; *en:* srebren, košten, pošten, radin, zelen itd.; *av:* ljubav, lukav, kukav, gubav itd.; *ik:* sjenik, cjenik, brezik, drenik itd.; *kast:* bielkast, žutkast, rudkast, rumenkast, crnkast, žuhkast itd.

Učit: Pročitajte sada §. 31., i napišite si pronadjene rieči pisanke! (Nastavit će se)

Nadalje o našem voćarstvu.

Kada sam zadnji put opisao po nješto korist i postupak njih voćnjaka; opazio je valjda svaki štilac miloga nam lista, da pšte

Digitized by Google

imade toga više, što bi nas gojitelj voćaka svakako prije znati morao nego je i štogod započeo u svom novom voćnjaku. Iza napomenuta već prije, valjalo bi svakako voćaru, da znade valjano ograditi svoj voćnjak, te tako sačuvati ga po najviše od škodljivih zecova, a i od svačega, što bi mu nahuditi moglo. Pa čime i kako ga ograditi? Moći ga je različito ograditi i to: letvami, daskami, pletivom i živim plotom. Razumije se i samo da ćemo občinski voćnjak onako sgraditi, kako će najbolje a i najcjenije sama občina pronaći. Kraj toga valja nam u obzir uzeti, da ga ogradimo tako na gusto i tako visoko, kako nam neće moći zecovi prelaziti ili opet preskočiti plota. Poznato je u obće, da se u gospodarstvu što bolje preporučuju živi plotovi; nisu najbolji, jer živica nikada nemože se tako gusto usaditi, da nebi bilo toliko prostora, da uzmogne zec provleći se; pa što više, zec kadar je popregrizti mladice živice, pa tako doći do voćaka. Kazasmo, da nevalja živica, a bez nje ipak nebi nigdje rado vidjeli voćnjaka; ali samo trebalo bi, da po najprije bude oko voćnjaka drugi plot (mislim od dasaka, pletenjak itd.) pa zatim živi plot, dakako najbolji i najprobitačniji od zasijana dudovlja sjemena, iz koga tada opet na poznati način dvojaku korist vadimo.

Uredjenje i obradjivanje zemljišta.

Uredjenje voćnjaka ravna se uviek po liku njegovu. Je li voćnjak dug, a uzak na 8—12 hvati, to ćemo načiniti dva púta; i to uzki put po širini od jednoga kraja na drugi, a drugi po dužini na 4 stope širok. Ima li voćnjak lik četverokuta to valja jošte po sredini voćnjaka načiniti put. Kod uredjenja valja osobito paziti: prvo da nikada netrebamo daleko od sredine odjela (Tafel) ići na put, već da uviek bude tako uredjeno, kako ćemo samo nekoliko koračaja učiniti, da dodjemo na put; jer inače pogazimo odviše zemljište izmedju mladih voćaka, pa to vrlo škodi.

Drugo, treba si takodjer i prama to voćnjak s odjeli razdieliti tako, kako nećemo opet odviše prostora uzeti na same pute. Pronadjeno je, da jedan takov odjel nikako nebude veći od 60—80 četvor: hvati. — Ima li se studenac kopati u istom voćnjaku, to će biti najpriličniji takov u sredini, pa imao bi se prije svega prvi načiniti, jer će se inače izvažanjem zemlje zatući sva možda već

Digitized by Google

obradjena zemlja. Čim je studenac gotov, začnimo obradjivati i samo zemljište, k čemu trebamo: vrbcu, njekoliko lopata, kolčić, hvat (Klafterstange) grebeničnicu i tačke. Odieljen posebni diel za sijanje voćaka prekopati i prerovati će se motičicom na stopu duboko, pa ako uztreba, prida se na možda slabo zemljište komposta (t. j. priredjena gnoja s raznih bilinskih ostanaka). Novi ili mladi gnoj nevalja tamo metati, gdje će se voćke sijati, jer jim neprija. Ima li se tekar dojduće godine na odredjeno mjesto sijati, to neškodi nikakav gnoj. Zatim prodjemo na ostale odiele pa ćemo jih rigolovati (es sollen regolt werden), t. j. ovako postupamo: Imademo li obćinski voćnjak na brežuljku, gdje nam zemlja rada u dol bježi, to ćemo si od dolnje strane odmjeriti hvat zemljišta pa da nam čim urednije podje, privezati ćemo si vrbcu od jednoga mjesta do drugoga. Evo ovdje imademo sada 1 četv. hvat i ta je prvi do široka puta. Sada ćemo ponajprije iz odmjerena komada na stopu duboko zemlju vaditi, te ju tikom grabe ili puta metati.

Kad smo urečeni prostor na stopu duboko izkopali, tada ćemo po drugi put jošte za jednu stopu u dubljinu ali ovu drugu zemlju nećemo bacati na prijašnju, već na put i to imade, kako ćemo čuti, temeljit razlog. — Sada ćemo si opet o hvat dalje izmjeriti pa opet tako kopati, ali ovu zemlju što ju sada izkapamo, metat ćemo u onu jamu koju smo baš prije učinili nego smo otu započeli. Kada smo jedanput na stopu duboko izkopali, onda začnimo drugi put opet na stopu kao što kod prijašnje jame, pa opet bacajmo na onu zemlju što smo ju pred tom izkopali, te u prije načinjenu jamu bacili. Znadem dobro, da će svaki lahko pogoditi, da zato valja tako postupati, da ona dobra zemlja, koja bijaše na površju, dodje sada odozdol a mrtvica odozgor, pa tako će u rahloj zemljici voćke liepo uspevati. Košto sam naveo kod prve i druge jame, tako valja i za cieli voćnjak a bit će i sve jame, do zadnje opet napunjene zemljom, ali ova zadnja ostala bi prazna; nu imamo jošte zemlje od prve jame, pa tako ćemo sada ovu napuniti. Valja nam pamtiti, da nemiešamo zemlje, već kao svigdje tako i ovdje valja da ona koja bijaše odozdol, sada odozgor dodje, koju ćemo najlaglje od puta do naznačena mjesta izvezti. Kada smo već sve tako prerovali, to ćemo si sada izjednačiti (planirati) pa tada malene putiće ponačiniti. Treba li gnojiti, to ćemo iza prve stope

Digitized by Google

gnoj pometati; dublje gnoja zakapati nevalja, jer nam voćke od-odviše zaostaju i hire. Najprobitačnije vrieme, za takovu radnju jest jesen, samo nevalja sljedećega proljeća u tako priredjeno zemljište saditi voćaka, već radje posijati kukuruz, korun ili šta drugo. Ne samo da je tako raditi koristno već i potrebno ako u jedno te isto ljeto započimlje sijanje i sadanje voćaka. Uzmimo n. pr. mi smo godine 1868. priredili zemljište za sijanje, a i priredili ga (rigolovali) za sadjenje. Budućega dakle proleća t. j. 1869 zasijati ćemo voćke, koje će uzrasti, pa ćemo je tekar 1870. u rigolovano zemljište presaditi moći.

Razumije se, da valja samo toliko zeljišta za presadjivanje prirediti, koliko bude potrebno za mlade divljake; jer inače će zemljište već prije više godina priredjeno opet otvrdjeti tako, kao da ništa neučinismo. *F. H—le*, učitelj.

Početno računanje.

(Vidi br. 14 „Napredka“ lanjskoga.)

P ê t.

(5 — 1 = x) Koliko točaka vidite na tabli? (Pet). Šta sam učinio? (Jednu točku sbrisao). Koliko jih preostalo? — Evo pet prutića; oduzmi jedan pak nam reci, koliko jih preostalo! Kako to? Milka je dobila od djeda si 5 jabuka; koliko joj orâha preostalo, ako je jedno pojela? Kako to?

Koliko preostane, oduzmeš li 1 od 5?

(5 — x = 4). Koliko olovaka vam kažem? (Pet). Koliko jih moramo pričuvati, da vidite samo četiri olovke? Osvjedočite se! Koliko mora seljakinja, ako ima 5 kokoših, 5 raca, 5 gusaka itd. prodati, da joj ostanu 4 kokoši, 4 race, 4 guske? Majčica je imala 5 funti kave a za osam dana samo 2 puta 2 funte: Koliko je funti dotrošila?

Koliko treba oduzeti od 5, da preostanu 4?

Koliko je jednom 4 pak još 1? Na stieni visi 5 slika: recimo to drugimi riečmi! Kako bi se ovo inače izreklo? — Dragan je našao 5 novčića. Majka je kupila pet naprstnjaka itd.

Na tabli je pet crta. Računajte, koliko puti mogu 4 crte sbrisati! Zašto jedan put 4 crte uz ostatak 1? — Koliko puti možemo

Digitized by Google

4 pera od 5 pêra oduzeti? Kako bismo rekli inače? (Cetiri pera nalaze se u 5 pêra jedan put a preostane jedno).

Lot kave jest za 4 novč., — koliko lota dobiš za pet novčića, (za groš)? Toliko lota, koliko puti nalaze se 4 n. u 5 n. — Koliko dana rabit će nam 5 svieća, ako se za dan spale 4 svieće?

Koliko puti nalazi se 4 u 5?

b. Uzporédi s — 1!

(1 + 4 = x). Na tabli su 4 crte i crta: koliko jih je ukupno? Recimo si naopak: 1 crta i 4 crte, koliko je crta? Jedna knjiga, nož, pero itd. i 4 knjige . . . Koliko je knjiga, noža itd.? Na krovu je jedan golub a 4 doletiše k njemu: koliko jih je svih? Koliko i koliko novčića čini 5 n.? Koliko je glâsa u riečih: Vojko, Mirko, Dušan, Kulin itd.? Reci to inače!

Koliko je 1 i 4? — Šta sve čini 5?

(1 + x = 5). Koliko vam slika kažem? (Jednu). Želite ali vidjeti jih pet: koliko vam jih moram jošte pokazati? Zašto? Osvjedočimo se o tom! — Milevi je upravo godina: Za koliko lieta bude joj 5 godina?

Koliko treba pribrojiti 1, da bude 5?

Koliko je: 1 više 4; 5 manje 4?

(x + 4 = 5). Da pridam jabukam, što jih imam u stolu, 4 jabuke, bilo bi jih 5: koliko jih imam u stolu?

Kojemu broju moramo pridati 4, da bude 5?

(5 — 4 = x). Na tabli je 5 križića. Šta sam učinio? (Četiri sbrisao). Koliko jih preostalo? Oduzmeš li od 5 noža, pêra itd. 5 noža . . Koliko jih preostane? Zašto? Dragan si prištedio 5 n. koliko mu jih preostane, ako si kupi za 4 n. ravnalo?

Koliko preostane, ako oduzmeš 4 od 5?

(5 — x = 1). Petero djece izadje iz klupi. Koliko učenika stoji vani? Hoće da bude vani samo jedan: Koliko jih mora u klup? Zorica je imala 5 araka papira; njekoliko jih popisala a preostao joj jedan: Koliko jih popisao?

Koliko treba treba oduzeti od 5, da preostane 1?

(x — 4 = 1). U ruci imam njekoliko lješnjaka; da Anki darujem 4, preostao bi mi jedan: Koliko lješnjaka imam u ruci? — *Od kojega broja treba oduzeti 4. da preostane 1?*

(5 > 1? — 1 < 5?). Koliko je točaka na tabli gore a koliko

Digitized by Google

doli? Koliko jih moramo ovomu jednomu pripisati, da jih bude ovdje toliko, koliko gore? Za koliko točaka je gore više? Koliko jih treba od 5 točaka sbrisati, da preostane jedan? Za koliko točaka jest doli manje? Za koliko je 5 nv. više nego 1 nv.? Zašto? Za koliko je funta soli manje, nego 5 funti soli? Pèro je za novčić a pisanka za 5 n. — o što je pisanka dražja, skuplja? Za mjericu vrhnja (skorupa = smetane = buze) dala je majčica 5 n. Za mjericu mlieka 1 novčić: o što je mjerica mlieka cjenija? *O što je 5 više nego 1? — O što je 1 manje nego 5? — Koji broj jest za 4 veći nego 1? — Koji broj jest za 4 manji nego 5?*

Antiću je upravo godina, bratac mu Perica stariji je za 4 godine? koliko je godina Perici? Do mjesta N. dodje dobar pješak za 5 sati, mjesto B. jest za 4 sata bližje: koliko sati hoće se pješice do B?

(1 × 5 = x). Koliko crta vidite na tabli? (Jednu). Koliko puti jedna crta jest ovdje? Koliko puti po jedna crta nahodi se sada? (Dva puta po jedna). Sada? Tri puta, četiri puta, pet puti. Koliko je crta pet puti jedna crta? Pet puti po jedna knjiga . . . koliko je knjiga itd.? Majčica je kupila 1 funtu masla a pet puti toliko soli: koliko je funti soli kupila? Milan je dobio za groš (peticu) pet jabuka: kako bismo to inače rekli? Ljubičica ima 5 listića: recimo to drugimi riečmi!

Pèro je za novčić: pošto bude 5 pera? Evica je prodala 5 kitica cvieća po 1 nv.: — koliko je dobila novčića za sve kitice? Ako je funta brašna (múke) po deseticu: pošto bude 5 funti? Koliko je 5 puti 1? Koliko puti moramo uzeti po 1, da dobimo 5? Koje broj treba uzeti 5 puti, da dobimo 5?

(5 : 1 = x). Kotiko puti narisah evo po jednu kružicu? (Pet puti). Koliko puti mogu po jednu kružiću od ovih 5 sbrisati? Brojte! Veli se: *jedna kružica nahodi se u 5 kružica pet puti.* Bogdan si je kupio pet araka papira: Koliko puti može po 1 arak nalinovati? Rief tanka platna budi za forint: koliko bi se riefa kupila za 5 for.? (Toliko riefa, koliko puti se 1 for. nalazi u 5 for.) Radoš si je kupio za 5 novč. sličica: koliko jih morao dobiti, ako su po 1 nv.? Koliko se hoće sirotica, kad bi Stanka svakomu dala novčič a ima groš?

Koliko puti nalazi se 1 u 5? — Koji broj nalazi se u 5 — pet puti? U kojem broju nalazi se 1 pet puti? (Dalje sliedi.)

Digitized by Google

Viestnik.

(Sveti otac papa Pia IX) čitao je dne 11. t. g. zlatnu misu u maici kršćanstva, u vječnom Rimu, u koj se sabraše poslanici, da čestitaju sv. otcu i da mu se poklone, s čitave zemlje. Istoga dana slavio i Zagreb svečanim načinom preugodan taj događaj. U prvostolnoj crkvi služio je misu presv. g. biskup Ivan Kralj u prisutnost sv. bana baruna Raucha, čitavoga sabora, svih gradjanskih i vojničkih oblasti. Prvim već sutonom bude razsvjetljen sjajno čitav kaptol i nekoje kuće u N. Vesi.

(Učeno družtvo u Biogradu) naimenovalo je svojim dopisujućim članom našega Ivana Filipovića te mu već i poslalo počastnu povelju.

(Sveučilište **„Franje Josipa“**) u Zagrebu potvrdjeno je Nj. veličanstvom kraljem našim, Što smo tim postignuli, koja li se tim najvišjim potvrdjenjem sreća po nas utemeljila, suvišno bi opisivati u uvjerenju, da smo isto ne sami mi Hrvati, već i sva nam najbližja mila i jednokrvna braća izgledali davno kao ozebao sunca, kao osušjela majčica zemlja-biserne rosice. Živili nam otci naši, bojevavši zanj, slava kralju našemu, zadovoljivšemu najvećoj duševnoj potrebi našoj!

(Beseda učiteljska u Pragu) dostojno je proslavila dne 7. t. m. dan, kada se svidjelo Svevišnjemu predati ljudskomu koljenu domala prije tri vieka — duha, u osobi slavno nam poznatoga Jana Amosa Komenskoga. G. Šćastný, predsjednik družtvu otvorio je slavu besjedom tolim živom, toli umnom, da mu se čitavo družtvo zahvaljivalo bezkrajnjimi „Živio!“ Jer je Komenski eno već prije tri sto lieta, sliedeć Spasitelja našega, učio mladež svakoga naroda — a prošao je svu Evropu, — svojim jezikom; jer je začinjao nauku svoju čistim duhom kršćanskim, nepoznavajućim progonstva i uništavanja narôda, već napredak i dostojan položaj svakoga na toj zemlji: s toga podviknimo i mi besjedami Franje Zubka, sborivšega u istoj Besjedi: „Amosa našeho oslavuj všeliká víra, všelický národ; — památku jeho zvelebuj (slavi) každičký věk!.

(Fran Kurelac, akademik) čitao je 10. t. m. veoma zanimiva razpravu o korenu „teg“, mimogredce dotaknuv se i rieči „važan“. Jer će se ista razprava u „Râdu“ za cielo štampati, to preporučamo, da se što pozornije ne samo čita, već i uči.

(Visoko kr. namjestničko Vieće) izvoljelo je odpisom od 8. t. m. br. 3837 podieliti podporu u 150 for. g. V. Maříku za laglje izdanje djela „Kopeckoga prirodoslovje“, što ga je on pohrvatio s českoga originala.

Tim činom uvjerila se visoka naša vlada zaista: da je sama fizika izvrstno sastavljena a posve dobro u hrvatski jezik prevedena. Knjigi ciena 1 stot. Tko uzme 6 kom. 7mi mu radaš od g. prevoditelja.

(† Josip Vončina) prezaslužni pučki učitelj u Novom i Nj. veličanstvom za zasluge odlikovani, preminuo je dne 4. t. m. u 72 godini. Vječna mu pamet!

(† Vilim Havaić), učitelj u Bedenici preminuo je u Zagrebu dne 9. t. m. gdje boravljaše dulje poradi liečenja. Sproveše ga do hladnoga groba sve zagr. mužke gl. učione i preparandije. Bog mu duši! — (A tko mu priredio sprovod? Da nebude „Zadruge“, braćo i sudruzi!: metnulo bi ga zaista bez lesa i spomena u grob).

Listovnica.

G. J. H—ru u S. Za „Rukovodstvo“ netražimo ničesa.

G. G. Za podlogu primi je V. sabor šk. ustav. nacrtan preč. g. Vukovićem.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 7. U ZAGREBU 1. SVIBNJA 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Koja je dužnost svakomu čovjeku kao rodoljubu?

Čovjek tek onda je časti i štovanja vriedan, kada svojim dužnostim svestrano zadovoljava. Nijedan stalež — pravo reći — nediči čovjeka, već treba da sâm čovjek svoj stalež proslavi, ma bio on i najnižji, najneznatniji.

Imajući nagnuće i naravske darove za stalež, za koj se jurve opredielismo, potriebno je vele, da se valjano upoznamo sa svim onim, što nas u izvršivanju dužnostih naših podupirati može. Tko neuvidja, da je dužnost rodoljuba trsiti se za prosvjetu i boljak cjelokupnoga svoga naroda! Zato valja, da svoj zvanični djelokrug obraćamo vazda i na sveobću korist; jer tako, vjere mi, postajemo istom koristni članovi i prijatelji čovječanstvu. Mnogi državnici i ini visoki častnici točno izpunjavahu svoje dužnosti, a uza to su i mnoga ina proizveli čovječanstvu na uhar; mnogi njih ostaviše plodove svoga uma pismom zabilježene, te jih potomstvo i danas blagom uspomenom osjeća.

Zapovjed uma jest: po mogućnosti dobro tvoriti; a ovo se ni pomisliti nemože bez pravoga i čistoga rodoljubja; ovu zapovjed, zaista vrlo važnu, proteže zakon božji u širjem smislu i na svekoliko čovječanstvo. Po pravom i iskrenom rodoljubju netrpi uštrba ni pravi kozmopolitizam, dapače oba združenom rukom zajedno prosipljuju čovječanstvom svoje obilne darove. Uzmimo rodoljubje starih Grka i onih ponositih Rimljana: kolike i koje sve proizvode svoga uma neostaviše ovi na korist današnjega vieka!

Digitized by Google

Pravi rodoljub bude zajedno i pravi kozmopolita. Sva hasnovita iznašašća i odkrića, riečju: koristno svako umotvorstvo, razplodjuje se od naroda do naroda; jedan čovjek može čitavomu svietu koristiti, kao nasuprot zao i opak — čovječanstvu na štetu i teret biti. Onaj, koj je postao blagotvorac kroz svoje rodoljubje svojoj otačbini, vremenom biva blagotvorac čitavomu izobraženomu svietu; jer što je vlastničtvo jednoga naroda, postaje časom svojina vazda drugih naobraženih naroda.

Koliki razlozi nenukaju li nas na rodo- i domoljubje! Čovjek gotovo nemože se podnipošto ovoj svojoj velikoj dužnosti oglušiti. Dobročinstva domovine, ove nam najveće dobročiniteljice, nukaju nas neposriedno. Ona je, koja čuva naš dobar glas, imetak i život; ona se trsi dobrimi uredbami pospiešiti i unaprieditи blagostanje svojih sinova; ona pruža priliku oplemeniti duh i srce svoje djece, pribaviti toli važnih znanosti, kojimi može čovjek svoju svrhu upoznati i k njoj težiti. Što neučini s ljubavi prama domovini mnôgo zahvalno srce čovječje; što neučini vitežki Kokles, koj se je na nepriatelja svoje domovine strelicama tako dugo nabacivao, dok nije ostâla pomoć prispjela i neprijatelju se na odpor stavila; što opet drugi Mucio, Rimljan, koj turi ruku u vatru, te pokaza neprijatelju svoje otačbine, da se niti iste vatre neboji pravi domoljub, kada mu se boriti za dom, djecu i ljubovcu?! Taj nepostaje slabiji niti sebičan, jer je to sveto, uzvišeno viteštvo, koje ište sjedinjenje i ljubav, koje podiže čovjeka do rajske visine, koje mu pokazuje visoko dostojanstvo slobode, u kojoj je Bog sve i svakoga stvorio, koje postavlja temelj i polugu narodnomu ponosu, bez kojega nejma naroda niti narodnosti, nego hrpa biedne i sliepe sužanjčadi. To nam dokazuje od davnih davnina ista Grčka, ova mati svim europejskim znanostim, gdje su se s bojnimi Bogovi sve rajske miline radjale i odgajale, gdje je umjetnost i znanost vrhunac savršenstva postigla; gdje je pronikla luč prosvjete, koja je malo po malo, tako rekuć, sve narode obasjala i privela na put, što vodi k plemenitoj i uzvišenoj svrhi, koju jim je vječna promisao odredila. Grci su najslavniji narod na svietu, što jih poviest zna, dakako ne u onom smislu, u kom to bijahu Rimljani, ovi bo druge narode nepodjarmljivahu; nego oni postaviše temelj svjetskoj prosvjeti i naobraženosti, i ostaviše nam u svem, što je

Digitized by Google

samo plemenito i krasno takove uzore, koje nenadkrili sve do danas jošte nijedan narod svieta.

Temostokles, Cimon, Aristides i Perikles: kakovih si zasluga ovi nestekoše za blagostanje svoje domovine! Slava grada Atene imade svu svoju veličinu i krasotu ponajviše ovim muževom zahvaliti. Temostokles svu snagu i moć Atenjanah obrati na morje; Cimon opet umio je njihovu pomorsku silu na propast perzijsku obratiti i upotriebiti; Aristides svojom pravednom upravom znao je novčana sredstva na ratne potrebe pribavljati, a Perikles svojom političkom mudrosti umio je sa životom spojiti i razvoj umjetnostih i znanostih. Grčka dakle steče si najvećma zaslûga po čovječanstvo. Tko bi ti izbrojio sve one mudrace, koje znanstvenim duhom i lojalnošću zaljulja koljevka grčke naobraženosti!

Domovina je mjesto, gdje počivaju pepelne kosti naših predja, koji su za nju i svoje potomstvo, koga su dušom i tielom ljubili, tolike žrtve doprinieli, svojom slavnom krvlju kupljena i stečena prava i slobode, kao dragocjeni zalog svoje ljubavi, potomstvu ostavili. Sva ona dobročinstva, koja prije navedosmo, nedaje nam zemlja; ova bo je nješto mrtva, nego njezini žitelji — stanovnici. Ovi kroz razne žrtve koje doprinašaju, utemeljuju razne zavode za oplemenjenje duše i tiela svojih sinova i svoga potomstva; ovi nas uzajamnom slogom brane i štite; s toga jim dakle patri ljubav i zahvalnost. Zar za tolika dobročinstva čovjek nije ništa dužan? Tko bi se usudio izreći: da domovina od njega ništa zahtievati nemože, istu njemuštinu svojim bezumljem nadilazi; takav bo bezobrazan i bezskrajno pokvaren biti morao. Ovakov nije vriedan slavnoga požrtvovanja svojih praotaca, koga ovo nedirne. Zar da samo mirno uživa bez ikakove dužnosti i zahvalnosti napram miloj otačbini ono, što su mu slavni predji junački i znatnim trudom i troškom obranili i kao baštinu ostavili? Nesretne zemlje, u kojoj se kotê takove nakaze i izrodi čovječanstva!

Svakoga čovjeka kao rodoljnba dužnost je sveta da haje za buduću generaciju i njezino blagostanje, da se brini i skrbi svom mogućom voljom i silom te skladnim râdom inih svojih zemljaka ona pràva potomstvu sačuva, koja su njemu brižni mu pradjedovi pričuvali. (Svršetak sliedi).

Digitized by Google

Što da bude u primorskih učionah?

Našim je bodrim Primorcem sinje morje njivom i livadom, a brod jim plugom i drljačom. Morje jim je dakle vrutak žitku: ono jih hrani i odieva, ono jim pruža u obće sve, čega za promak materijalna blagostanja trebaju. Odgaja li pako pučka učiona omladinu za valjal i srećan budući život, morala bi se zaisto u Primorju pobrinuti za to, do čega Primorcn mora da najviše stoji.

Čujem češće: pučka se učiona mora većma baviti sredstvi za praktički život potrebnimi, odbaciv daleko od sebe suhoparan i duhomoran mekanizam slovničarstva, ako hoćemo, da nam puk većom voljom i ljubavlju uz nju prione. Dàkako, nemislimo tù možda o posvemašnjem zatoru slovnice; samo dosadno i nekoristno cjepidlačenje i nesnosno i bezuspješno pravilarstvo neka se u školi više neširi.

Pučka je učiona za puk, a ovomu nije dosta poznavati kojekakve slovničke iznimke; on je gladan realna znanja, bez kojega mu se kultura svoje primitivnosti nerieši. Slovnica bùdi zadaći pučke učione sredstvom, nipošto svrhom. S toga se i brinemo toliko za gospodarstvenu struku i sredstva, kojim bi se ova što bolje i prije polučiti mogla; s toga nastojimo, da se gospodarstvu u p. uč. i više vremena i više pomnje posveti. Pa i vis. oblast pozorno prati ovu našu težnju, predlažući učiteljskim sastankom gotovo godimice (ljetos opet) na pretres i prosud pitanja, kojim je bila navedena potreba neodbivim povodom.

Nu lahko je gospodariti i raditi o procvatu gospodarstva, kada ti priroda traženih uvjeta neuzkraćuje, kada imaš sve, na čem bi svoje gospodarstvo osnovao. Al naš se gol golcati krš neda orati, naše je primorsko sunce ljeti nesmiljeno, blaga nas kišica nakonduga izčekivanja jedva jedvice osvježi i ohladi — a izpržena zemljica, što je još gdjegod imade medju gromačami, od bure sačuvane, žedja i nadalje. Jedino vinova lozica nemari za nesnosnu žegu i pridušljivu omaru. Gdje tuj nastojati oko poljodjelstva, vrtlarstva, voćarstva i svih tih struka gospodarstvenih, kada cielo kamenito, sunčanim žarom izbieljeno, žestokom burom izmeteno, svježom vodicom oskudno Primorje nebi prehranilo uz čitavu godinu niti jednoga kamo skromnijega seoca svojimi plodinami (vino izuzev?)

Digitized by Google

Zato naš bistroumni Primorac marljivo ore i kopa, vlači i tretači rodno mu morje; njemu svu skrb i pomnju žrtvuje; njega danomice obdjelava, da mu se uložen trud obilato naknadi i nagradi. Riečju, što je Hrvatu — rataru njiva, to je Hrvatu — primorcu morje[1].

Ovo navedoh, da se vidi od kolike je potrebe bolje svrnuti i pazljivijim okom na zahtjeve ovoga predjela — na zahtjeve, koje stavlja pomorac pučkoj učioni, da jim valjalo odgovara. Govorimo li o poljodjelskom i obrtničkom gospodarstvu, nezaboravimo i na pomorsko gospodarstvo. Nu, žalibože, ni započeli nismo jošte. Naša je svaka pučka učiona ustrojena po istom kalupu, kako da ju plodonosne poljane i zeleni daleki lugovi okružuju. U naših čitankah o pomorstvu ni glasa. Naše računice[2] oskudjevaju trgovačkimi primjerî i zadaćami. Zorna obuka mora se tuj zadovoljiti maćuhinskim tumačenjem jedino predmeta „m o r j e, l u k a, b r o d“.

Željah, da se sastanemo, te rieč o „školskom ustavu“ povedemo, sjetivši se i „primorskih učiona“ — učiona, koje bi se od drugih odnosno bitno razlikovale; nu kad nije tako, a ja ću nješto o njih putem „Napredka“.

Nisam rad, da se na poljodjelsku i obrtničku gospodarstvenu struku[3] u primorskih učionah možda posve zaboravi; nego da se samo shodno ograniči tim većma u dječačkih školah, gdje se uzgajaju sami pomorci. (U takovih mjestih obradjuju ono nješto malo zemlje same žene). Većja bi se pako posvetila briga onim strukam, što jih potrebe pomoraca zahtievaju.

---

[1] Op. p. Govorim o stranah baš pomorstvom se bavećih. Neshvaćaj me dakle nitko krivo, što ima i Primoraca vinogradara, zidara, kljesara itd.

[2] Op. p. U naših računicah ima takodjer, koliko mjeri u visini Ortlesspitze, Grossglockner itd., što hervatsko diete niti izreći nemože; koliko ima stanovnika Salzburg, koliko umrlo djece u Štajerskoj; nu o Kleku, Bjelolasici itd. ni glasa, kao u obće niti jednoga primjera iz h r v a t s k o g a života za H r v a t a. Škoda da se tamo nespominju jošte Čudi, Eskimaci, Kafri itd.

[3] Op. p. Svilarstvo bi se moglo dosta uspješno njegovati radi blaga primorskoga podneblja; isto tako se preporučuje obrtnička struka u onih krajevih, gdje su većinom zidari i kljesari (o obrtničkoj se je učioni n Vinodolu govorilo).

Digitized by Google

Tako bi valjalo razgraniti zemljopis, kako drugdje tek u glavnih učionah, najpače matematički i politički odsjek. U posljednjem valja osobito izt knuti glavnija pomorska i trgovačka miesta, da nam nebudu mornari samo po svietu putujuća bezsvjestna roba, nego pazljivi i po naš narod mnogo te mnogo koristni putnici. Nije li šteta i sramota po našega mornara, da tek svojim izkustvom saznati mora, kuda i kojim se morjem brodi u zapadnu Indiju, gdje leži Montevideo, da je Newyork-London američkih sjedinjenih država itd? Nije li žalostno, što nam toliki pomorski mladići polažući izpit u nautičkih zavodih propadaju jedino s nedostatka dovoljne priprave? A gdje je drugdje tu pripravu zadobiti imao, nego u pučkoj učioni? Ta se niti nezahtieva, da polazi prije višje zavode? (Svršetak).

Veleučenjak.

Življaše jednom dječarac, koj bi prednjačio uviek u školi svim svojim sudrugovom. Odlika u računstvu, odlika u povjesti, odlika u zemljopisu — to sve se sjalo u njegovoj svjedočbi. Kadno se razdavahu ob izpitu izvrstnim učenikom knjige, donese jih on cielu hrpu pod pazuhom kući, a k tomu bijaše mu glava okićena vienci, da ju bješe jedva vidjeti. Tako se bo njekoč nagradjivalo i odlikovalo. Kuda godj bi prolazio, sve se za njim obaziralo, sve unj oči upiljivalo kao u čudovište njeko — pa sutra dan na tržištu: da ti je bilo čuti njegovu bivšu pestinju, kako ga u nebo diže, pripoviedajuć velikim uzhićenjem o svom mladom gospodičiću, koji je već sada pravim, pravcatim učenjakom. Treba spomenuti, da sve to uzvisivanje te vjekovite hvale zasliepe nebogoga dječaka, te poče polagacko sve to višc se napuhivati, pa s visoka gledati na taj mali bedasti sviet, koji se duboko pod njim koturljao. Imadijaše u susjedstvu djevojčicu, koja češće dolažaše s njim da se igra i zabavlja. Neučaše se tako lahko i brzo kao on, nu zato ipak bijaše vrlo dražestno djetašce, ljubezna i blaga sa svakim i svakomu, poslušna svojim roditeljem, te moljaše svako večer prije nego bi legnula spavati: da ju dobristivi bog učini mudrom i dobrom. Naš veleučenjak poče ju na skoro prezirati gledeć jn porugljivo sa svoje nedoprljive visine. S toga joj i reče jednom,

Digitized by Google

da takova mala bedača kao što je ona, nejma zanj nikakove ciene, i da se u obće treba osvjedočiti o njezinu znanju, a je li to moguće, da joj onda i nadalje izkaže čast s njome obćiti. Mala sirotica i opet dodje da mu pokaže knjigu sa slikami, štono ju dobi od svoje kumice; nu on ju prezirljivo i hladno pogledi, kao da ju nikada ni poznavao nije.

Gospodično, reče naprčeno, sigurno od srdca želim s vami se družiti, samo bih prije rado saznati jeste li u stanju promieniti običan u desetičan ulomak.

Djevojka se nasmije.

Oh! nedodjosmo jošte do toga, istom pristupamo k dieljenju.

Tu nejma sada ništa smiešna: govorim posve ozbiljno Barem ćete mi znati reći razliku medju glavnom, relativnom a principalno absolutnom propositiom? Onomadne smo se to učile u školi, nu nemogu se toga više sjetiti.

Vrlo krasno. Po svoj prilici bilo bi posve suvišno upitati vas, koje se godine utemeljio Rim?

Smiešna li mi pitanja! Ta vrlo dobro znadeš, da smo stopram počele poviest Egypta.

Sve to bolje: ta okladio bih se, da niste kadra nabrojiti mi departement — Gebiet — Loire?

Djevojče zamukne. Njezino zemljopisno znanje nedosizaše jošte tja do rečišta Loire.

Dobri moj bože! odgovori konačno po duljoj stanci svomu strogomu examinatoru, ta šta je tebi danas? nismo u školi, eno ti, gledji radje ondje moju knjigu sa slikami. Naći ćeš u njoj pripoviedaka svake struke, koje će te sigurno razveseliti.

Moje drago diete, odvrati na to dječarac uljudno, nu glasom protektorskim; ponajprije znaj, da me pripoviedke nezanimaju, puno nebave. Takodjer ćete priznati, da premnogo znadem, nego bi se mogao i nadalje družiti s nami, neznalicom, te da nevalja u buduće, da nas tko više skupa vidi.

Neboga djevojčica udri na to plakati, jerbo iskreno ljubljaše svoga učenoga susjeda, te joj se činio krut udes, da ga izgubi poradi rečišta Loire i glavne i absolutne propositie.

Digitized by Google

Čim ga molećim pogledom motrijaše, nemogao se nikako odlučiti, da se razstane od njega, da odidje sama, eto, gdje iznenada unišla njezina kuma.

Bijaše to stara, velečastna gospodja, puna vrlih zasluga uprkos što ju malo poznavalo, -- nu nećete se tome čuditi, kad vam rečem njeno ime: gospodja ta zvaše se Skromnost. Neljubljaše baš puno tih sjajnih nagrada ob izpitih, iz kojih djeca odlaze ovjenčanih glava ponosito i slavno kao pobjedonosni generali. Nu ipak nehtjede ništa reći, jer ako i je skromnost liepa, ipak ju nije moći uvieke rabiti kao valjano orudje u krutih bojevih života, i potrebno je takodjer usaditi, uciepiti u djecu iskru, koja bi uzplamtila kadikad u ponos i dičnost, ako hoćemo iz nje načiniti ljude. Dopusti jim dakle da mirno koracaju pod svojimi vienci, vrlo dobro sudeć, da će jednom skromnost sama svoje volje ustaniti se kod onih, koji budu sbilja ljudmi kriepostnimi. Što se pako ostalih tiče, misljaše Skromnost, da bi bilo okrutnošću, uzeti jim ono malo kukavne slave i koja jim je jedinom nagradom i platom. Tuga kumčeta duboko dirne gospodju Skromnost, te si preduze, da toga maloga naprasitoga čovječca malo popravi, ujedno i pokori, jer on bijaše uzrokom žuhkim suzam sirotice djevojčice.

Ti dakle ništa neznadeš, moje drago diete? upita djevojčicu. Evalja! Bi li mi znala reći, što treba činiti, da valjano živimo?

Oh! kumice, to nije težko. Treba poslušati boga i biti dobrim svim ljudem kao što je on.

To već nješta valja; nu vrlo dobro shvaćem da to nije dosta, da se možeš uzporediti s toli učenim dječakom. Idi sa mnom, prijatelju, nastavi obrativ se k dječaku. Vi toga dakako već premnogo znate, istina bog, da izpitujete djevojčice. Za vas nije više drugo van učenjaci i spisatelji.

Jedva to izreče, prime ga za ruku i obadvojica stvoriše se hitro u jednoj velikih dvorana zvjezdarne, gdje sjedjaše pred dugačkim stolom muž imposantne spoljašnosti, zadubljen u ogromne hrpe papira, pokritoga ciframi. Ovaj tu bijaše u istinu velikim učenjakom.

Radijaše o mjeri zemlje, posal to zamašno težji nego sva trojna pravila. Motraše svjetlo na njegovom putu, a to je kako znate vrlo brzih nôgu, jer prevali za sekundu 42.000 milja, iz-

Digitized by Google

brajaše takodjer, koliko bi nam trebalo godina, da dopremo do zviezda, koje su nam najbližje susjede. Tezaše perom u ruci sunce i mjesec kao na tezuljici, i unapried iznadje svojim proračunom put, što ga moraju provaliti nebeska tjelesa u neizmiernih prostorijah, koje nas zaokružuju.

Vila Skromnost, pozdraviv ga, prijatno mu se pokloni, a on joj odzdravi kao staroj već poznankinji.

Dobar dan, gospodaru! reče mu; — dovedoh vam evo učenjaka, da se s njim porazgovorite.

Ovom velikašu duševnomu bijaše najvećim veseljem, kada bi se mogao o svojoj znanosti razgovarati s onim, kojemu je ista na srdcu. Živahno pruži ruku dječaku.

Klanjam vam se, reče mu. Već učenjakom, pa u vašoj dobi!? To je vrlo liepo. Hoćete mi malo pomoći potražiti kometu, što ju već cieli mjesec dana očekujemo? Baš sada iztražujem, šta ju je moglo uzdržati na putu? Nuda, hoćemo tražiti zajedno.

Tražiti komete, to bijaše ipak malo preveć za našega djaka, koji se još nepomaknu dalje od „pravila dobitka“. Sav zapožaren i u smetnji, začne deklinirati propositiu.

Evala! Predjimo dakle k optiki, akustiki ili hydrostatiki, po vašoj volji, izvolite birati.

Siromašno diete neznadijaše više od srama, kamo bi se sakrilo.

Pa uza sva ta znadete barem logarithme?

Odvrati, samo s naporom se sdržavajuć od plača, da tê zvieri nepozna, već da znade dobro promieniti običan u desetičan ulomak.

Istinski učenjak gledaše sav u čudu vilu Skromnost, hoteć ju upitati, koje vrsti učenjaka mu dovede amo; nu ona mu nedade govoriti, već sama reče:

Gospodaru, imade djevojčica, koja veli, da treba, tko hoće valjano živjeti, boga poslušati i biti sa svimi ljudmi tako dobar kao on. Znadete nješto više od toga?

Nedaj bože, da bi se tim htjeo bahati!

Ona izreče sve, što se tu reći može, mila ta, dobra djevojčica.

Hajdmo odatle, reče vila svomu sudrugu; ovdje vam neprija.

(Dalje).

Digitized by Google

Praktično postupanje

pri razvijanju prvih početâka slovnice i pismenoga vježbanja

na temelju

I. Slovničke čitanke strana 166.

(Nastavak.)

Začetci.

§. 32.

Učit.: Djeco! Što su u višeslovčanih riečih korenice, što li pokrajne slovke, to ste već dobro naučili; isto tako već znate jednu vrst pokrajnih slovaka, najme dočetke, a o drugoj vrsti tih pokrajnih slovaka želim sada koju prosboriti; s toga slušajte pazljivo!

Otvorite si Čitanke i nadjite §. 32. slovn. vježba, a ti Nikola čitaj glasno taj §.! — Djak: Čita do — začetak.

Učit.: Koja se dakle slovka zove začetak? — Dj.: Ona, koja pred korenicom stoji, kojom rieč začinje.

Učit.: Čitaj sada rieči, koje su produljene začetkom *za!* — Dj.: Čita do — zagraditi.

Učit.: Što su korenice u tih riečih? — Dj.: *Tvor, bav, bran, vez, bor, lož, bac, diel, maz, grad.*

Učit.: Imaju li te rieči još kakve pokrajne slovke osim začetka? — Dj.: Imaju dočetke.

Učit.: A što su jim dočetci? — Dj.: *Va, na, ak, an, en, iti, ati.*

Učit.: Sad čitaj rieči sa začetkom *do!* — Djak: Čita do doživiti.

Učit.: Pa što su korenice u tih riečih? Dj.: *Ček, met, pust, sad, volj, sjet, pun, sel, zvat, ljat, živ.*

Učit.: A što su dočetci? — Dj.: *an, iv, iti, i, ati.*

Učit.: Čitaj još rieči sa začetkom *pro.* — Dj.: Čita do — protjerati.

Učit.: Kaži mi sada korenice tih riečih! — Dj.: *zor, dav, vod, kol, bit, liv, mjen, metn, kop, liz, tegn, tjer.*

Učit.: Kaži nam još i njihove dočetke! — Dj.: *ač, ič, a, ačan, en, iv, uti, ati.*

Digitized by Google

§. 33.

Učit.: Kažite mi riečih, koje se začinju sa začetkom *od, pre, pri, iz, raz!* — Dj.: Sa *od:* odbit, odpit, odniet, odbost, odpast, odkrit itd.; sa *pre:* preveć, pregled, prebit, predjel, prenos itd.; sa *pri:* priklad, prikor, primjer, prikaz, prisad itd.; sa *iz:* izbor, izdat, izkaz, izniet, izpit, izbit itd.; sa *raz:* razkrit, razdriet, razgrebst, razlog, razpet itd.

Učit.: Sad napišite riečih, koje se začinju začetkom: *za, do, pro, od, pre, pri, iz, raz!*

§. 34.

Učit.: Djeco, otvorite si čitanke i nadjite štivo 27! — Potražite u tom štivu rieči, koje imaju začetak i dočetak, pa mi jih kažite! — Dj.: Razveseljivaju, požuti, opadati, nemogu, podnositi, posmrzale, priredio, preobilan, nekazuje, nastupe, oblieću itd.

Učit.: Potražite takovih riečih i u 29. štivu, te mi jih kažite! — Dj.: Utekne, izgledaše, odgovori, zahtievam, zasluže, nedajem, dolaze, umjerenosti itd.

Učit.: Što su korenice u tih riečih? — Dj.: Vesel, žut, pad, mog, nos, mrz, red itd.

Učit.: Što su začetci? — Dj.: u, iz, od, za, ne, do, raz, po, pod, pri itd.

Učit.: A što su dočetci? — Dj.: ivaju, i, ati, u, iti, ale, io, an, uje itd.

Učit.: Sad pročitajte §. 34.! — Zatim: 1. Izpišite rieči iz 27. i 29. štiva, koje imaju začetak i dočetak! — 2. Razstavite iste rieči na korenice, začetke i dočetke!

Kratko opetovanje.

§§. 27.—34.

Učit.: Što je slovka? — Dj.: Slovka je ono, što se na jedanput izusti, te obično ništa neznači.

Učit.: Ako li ono, što se na jedanput izusti, štogod znači, zove li se i onda slovkom? — Dj.: Ne, nego je rieč jedne slovke.

Učit.: Pa imaju li sve rieči samo po jednu slovku? — Dj.: Ne, ima jih i od više slovaka.

Učit.: Po čem se pozna, koliko je slovaka u kojoj rieči? — Djak: Po izgovaranju i po samoglasnicih.

Digitized by Google

Učit.: Kakove su dakle rieči, glede broja slovaka? — Dj.: Jedno-dvo-tro- i višeslovčane.

Učit.: Što se čini, kada se višeslovčana koja rieč na kraju redka nemože sva napisati? — Dj.: Mora se razstaviti.

Učit: Ako se ima razstaviti? — Dj.: Na slovke, t. j. onako, kao što se izgovara.

Učitelj: S kakovih slovaka sastoje višeslovčane rieči? — Dj.: Iz glavnih i pokrajnih slovaka.

Učit.: Koje se slovke zovu glavne ili korenice? — Dj.: One, koje u rieči što znače.

Učit.: A koje se zovu pokrajne slovke? — Dj.: One, koje tobož ništa neznače, kada same stoje.

Učit.: Kolikovrstne su pokrajne slovke, i koje su to vrsti? — Dj.: Dvovrstne: dočetci i začetci.

Učit.: Koje se slovke zovu dočetci? — Dj.: One, kojimi se rieč dovrši ili dočne.

Učit.: Imenujte mi poznate vam dočetke! — Dj.: a, ac, ak, alj, ar, ač, njak itd.

Učit: A koje se slovke zovu začetci? — Dj.: One, koje pred korenicom stoje.

Učit.: Kažite mi začetke, koje poznajete! — Dj.: za, do, pro, od, pre, pri, iz, raz.

Učit.: Ako je višeslovčana rieč: mora li imati vazda i začetak i dočetak? Dj.: Nemora; već može imati ili samo začetak ili dočetak, a mogu biti i obadvie pobočnice. N. p. prozor, zorja, prozorje. (Dalje).

Igra i djetinske zabave.

Pedagogičko-didaktička razprava.

(Dalje).

III.

Dočim smo se upoznali sa svim, što umnu odgojitelju znati valja, hoće li igru i zabavu upotriebiti valjano kao jedan glavnijih faktôra u odgoju da postigne žudjene si svrhe, idimo medju djecu, te motrimo vrsti njezinih igara i zabava.

Sasvim drugačije su udešene igre gradske djece od one na ladanju. Možemo reći, da seoska djeca ako se i na nje nepazi,

Digitized by Google

skupih si igračaka nekupuju; ipak su od gradske djece, što se igre i zabave tiče, mnogo srećnija. Niti na nju tko pazi, niti joj tko igru ravna. Još zimi, kadkada roditelji se s njom zabavljaju, ali ljeti pak posve ništa. Starija djeca čuvaju mladju, paze na kuću itd. Nu, kod svega posla, ako ga još i više ima, pridruži li se i školski, ipak si mladež nadje vremena, da ovrši svoje nedužne, od pradjedova baštinjene igre i zabave.

Igračke drobne djece niti su skupe niti su umjetno načinjene. Evo, kod imućnijega seljaka vidimo u kutiću lutku male kćerke, kojoj ona nprljanu opravicu na dvorištu kod zdenca kamikom sapùnâ i čisti. Dakako, da je robicu sama sašila, jer majka lutkn iz sajma nebogu, golu doniela. Za pećju možemo opaziti na malom stolčiću kojekakovo domaće ili kuhinjsko posudje, koje sestrici brat s drva izrezao i priredio, da joj godi dušici.

Dječaci priredjuju vrtove, prave uzde za konje, grade kuće, ribnjake, mline; načinjaju saonice, kola; za konja je najlaglje, ako ga nije stric ili baba iz sajma doniela, posluži i komad lonca sa držkom.

A što ćemo reći o djeci, koja se po livadah, pašnjacih i šumah zabavljaju pasuć svoja tiha, krotka, mirna stada?! Ovdje pastir od 8—9 god. gospodar je cielomu stadu; kuda je njemu volja, tuda mu idje, gdje on stane ili sjedne, tu mu sladko pase a on sòpile u ruku te sviri ili pjevaj! Je li djevojčica prede ili štogod veže, šije, ili ako se joj sve to nerači — spava; kad se probudi, diže jurve oko nje ležeće stado, goni ga na bolju pašu, te tako mirne dane i ugodno življenje sprovadja. (Svršetak).

Dopis.

= *Iz jastrebarskog škol. kotara.* U „Nar. Nov.“ br. 78. od 7. travnja t. g. nalazi se dopis iz Jastrebarskoga, u kom njeki M. K. piše ob uspjehu polugodišnjih izpita u jastrebarskih učiona. On u tom dopisu hvali sadanju učiteljicu djevojačke učione jastrebarske gdčnu. M. P. — spomenuv vrlinu učiteljevu samo u njekoliko rieči — pa udara na prijašnju učiteljicu gju. Lj. C. i to, kako veli, samo s toga, da uvjeri njekakove „s e b i č n j a k e“, koliko su stekli promjenom učiteljice.

Digitized by Google

Da li su ili nisu tom promjenom što stekli, nije moja suditi, i ja se nebih niti rečicom o tom predmetu oglasio, da mi nije do toga, nebi li sviet posumnjao, da se je koji od učiteljskoga osoblja našega kotara, na ovo piskarenje dao. Jer dopisnik piše tako o prijašnjoj učiteljici, kao da je škol. poglavarstvo, povjerivši njojzi dječicu, povjerilo vuku, da ovce čuva. To je dakako malo debelo, nu dopisniku dobro pristaje.

Naš „Napredak“ podviknuo nam jednom sgodom „Štedimo se!“ a to je i pravo, toga valja da se držimo.

Dopisnik kaže, da se je obć. poglavarstvo s mjestnim škol. ravnateljstvom mjeseca studenoga pr. god. osvjedočilo, u koliko su djeca zanemarena bila. Ja prisustvovah tečajem više godina izpitom za bivše učiteljice, pa sam uvidio, da je, izuzam možebit gdje kojega Abderitu, i obć. i škol. poglavarstvo vazda s uspjehom zadovoljno bilo; a što su njeki željeli, da se premjesti, to je sasma drugi razlog. Nu, kada promotrimo dopisnikovu prošlost i sadanjost, moramo do zaključka doći, da on — duše mi — nije sposoban suditi ob uspjehu ma kojega izpita i da se u pedagogiju i didaktiku vrlo malo razumije. O brajko! iz prazna se neda grabiti.

U ostalom želim od srdca sadašnjoj gdčni. učiteljici i svimkolikim sudrugom, da bog blagoslovio svaki i najmanji trudak naš, i da nam urodi željnim plodom. A čast, komu čast; nu nemojmo, niti nedajmo se grditi pred svietom. Jer, danas će, na ovakovu, šibati bez razloga mene, a sutra — i tebe.

A iz svega sliedi, da dopisnik osobno prijašnju učiteljicu jastrebarsku mrzi, pa se zato toliko na nju izgnjevio i počesao, gdje ga nesvrbi; nu mala gospoda kratak gjev. — Toliko o tom jedino istini za volju i — više ništa. *Jastrebarčanac.*

Izkaz članovah,

plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učit. sirotčadi.

Njihovo veličanstvo kralj Franjo Josip 200 stot.; gospoda Vuković Stjepan kao utemeljitelj 20 stot.; Sartori Ljudevit kao utem. 10 st., Kušević Aurel, Barabaš Gjuro, občina Velika Gorica, Pavošević Luka, Pavičić Stanko, Ester Dragutin, Mim Franjo, Kindlein Nikola, svaki kao utem. 10 st.; Paulić Grga, Jergović,

Digitized by Google

Koričić Armin, Lipold Herman, Kosić, Belčić Franjo. Sedlar Andro, Vlašić Vatroslav, Radošić Josip, Dugački Stjepan, Kolarić Franjo, Tepeš Vjekoslav, Kovačić Ivan, Klepač Tomo, Cvetko Gjuro, Petak Marko, svaki po 3 stot.; Macka Antun 7 st.; Tkalčevka 4 st. 50 nč.; Babok Andro 5 st.; Kesser Josip 6 st.; Arlov Gjuro 6 stot.; Hellinger Ivan 6 stot.; Bek Vjekoslav 6 stot.; Hudec Stjepan, Laksar Ivan, Rigler Stjepan, Sivoš Tomo, svaki po 1 st. 50 nč.; Verić Makso 5 st.; Vitković Josip, Janda Drag., Ing Mato, svaki po 2 st.; Jovanović Luka 1 st.; Štiglerova Ljuboslava 1 st.; Kovačević Lovro 50 nč.; Travica Stjevo 50 nč.; Uroda Ljudevit 40 nč : Rabenhaldt 30 nč.; Fartini Franjo 20 nč.; Afric Mate 20 nč.; Tesla Luka 30 nč.; Stojanović Dimitar 20 nč.; čisti iznos plesa u Karlovcu 72 st.; vesele družtvo prigodom zl. pira roditeljah župnika u Severinu 80 stot.; čisti iznos tombole u Zagrebu 103 st. 20 nč.; polugodišnje kamate 15 stot.; Mihoković Andro 3 stot. U Zagrebu dne 25. travnja 1869.

Ant. Irgolić, družt blag.

Viestnik.

Učiteljska Zadruga.

U jučerašnjoj sjednici upravljajućega odbora »Zadruge«, viećalo se je o raznih predmetih zasjecajućih u djelokrug družtva. Po družtvenih pravilih imaju se prinesci redovitih članova izplaćivati u polugodišnjih rokovih, i to: početkom svibnja i početkom listopada. Budući da mnogi članovi neplaćaju baš posve redovito svoje prineske, pa onda i s toga razloga, da se ukloni svako nesporazumljenje, zaključi odbor, da imaju svi prinesci redovitih članova najdulje do 10. svibnja i do 10. listopada, bilo posredno preko pouzdanikah, bilo neposredno stići u družtvenu blagajnu.

Tko nebi u ovom slučaju zadovoljio pravilno ovomu istim pravilom odgovarajućemu zaključku, smatra se, da je prestao biti članom »Zadruge«, te neima više nikakova prava na podporu, što ju družtvo pruža sirotčadi umrlih članova. Na temelju dozvole, podieljene učiteljskoj »Zadruzi« kr. ugarskim ministarstvom unutarnjih posala, da smije tečajem jedne godine dana pobirati po Ugarskoj dobrovoljne prineske, zaključi upravljajući odbor obratiti se uz posebni poziv na sve županije i municipija u kraljevini Ugarskoj s molbom, da s poznatom svojom blagohotnošću i s iskrenim domoljubjem izvole poduprieti plemenitu svrhu družtva pobiranjem dobrovoljnih prinesaka.

Zaključak u pogledu daljnih koraka, što jih u ovom obziru odbor učiniti namjerava, ostavljen je s raznih razloga za dojduću sjednicu, koja će se imati čim prije obdržavati.

Književnost.

Gosp. Janko Tomić, učitelj gl. učione u Karlovcu priredio je i izdao tiskom Pretnera u Karlovcu veoma praktično sastavljenu knjigu pod naslovom: Hrvatska, t. j. certice iz zemljopisa Hrvatske, Slavonije, Dalmacije, Istre, Bosne, Hrcegovine uz dodatak Kranjske, Štajerske, Koruške, Goričke, Srbije,

Digitized by Google

Bugarske i Crne gore. Uz dodatak crtica s prošlosti Hrvâta, te veoma liepa i točna zemljovida.

Već s povjestnice g. Tomića osvjedočismo se, da umie stvar prirediti za liepu pripomoć pučke škole; s toga, u koliko pregledasmo i njegov „Zemljopis“ izkreno izpoviedamo, da takov svakomu učitelju pučkomu u dobri čas dodje, ako si ga nabavi. Ciena mu je posve mala, jer se prodava sa zemljovidom za 60 novč.

Gospodarstvena knjiga.

Državno vojno popečiteljstvo razpisalo je natječaj nagradom 1200 stot., za popularno gospodarstveno djelo, prilagodjeno potriebam hrvatskoga naroda u vojničkoj Krajini nahodećega se a pisano bud hrvatski ili njemački.

Ovo djelo treba da sbori o gospodarstvu — osim šumarstva, — po mogućnosti što praktičnije, da uzme u oko razne odnošaje graničarskih predjela, da utanači sredstva, kojimi bi se isto moglo što umnije poćerati.

Djelo može se i ovako razrediti:

1. Poljodjelstvo i livadarstvo uz nagradu 300 stot.
2. Stoćarstvo i živadarstvo uz nagradu 300 st.
3. Kućarstvo, vrtljarstvo uz gospodarstveno računovodstvo 150 st.
4. Voćarstvo uz nagradu 200 st.
5. Vinogradarstvo i pivničarstvo za 200 st.
6. Pčelarstvo, dudarstvo i svilarstvo za 150 st.

Hrvatski pisci mogu pisati po volji, ćirilicom ili latinicom, nu svakako izpravnim novim pravopisom. Djelo budi originalno, nu, naravski, mogu si pripomagati valjanimi pisci.

Pisci treba da pošalju svoj posao do 1. ožujka 1870 c. kr. državnomu vojnomu popečiteljstvu u Beč bez biljege.

Ovjenčano djelo postaje svojinom c. kr. popečiteljstva, koje bude vlastno potriebne promjene, ticale se stvari ili forme, učiniti bud kroz pisca samoga ili kroz trećega. Djelo nosit će ime piščevo.

†

LOVRO BALOKOVIĆ,

zaslužni učitelj u Vaškoj, kotara virovitičkoga preminuo je dne 7. travnja u 25. godini. Malo nas je u kotaru ovomu. koji ga nebi bili poznavali, a niti jedan zaista necieneći ga kao vriedna i zaslužna učitelja.

S toga, u ime svih: pokoj mu duši i što dulja spomen miloga nam sudruga našega!

Ante Lucarić, učitelj.

Naimenovanje.

Gosp. Stjepan Grotić naimenovan je učiteljem u Gjurgjevcu.

Poziv.

U smislu §. 8. druž. pravila, pozivlju se svi redoviti članovi Zadruge, da svoje prineske najdulje do 10. svibnja blagajniku pošalju.

Priložen VIII. arak „Rukovodstva.“

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

je istina. Ta svatko zna, da mi, velike zvieri, imamo odsjekom malih slabućah. Tako si na primjer čuo o slonu, da ga strah i trepet spopadne, kada krmak zakrulji . . .“ „Jest istina!“ — presieče mu rieč zec. — „Sada tek znam, zašto se mi zecevi tako strašno pasah bojimo!

388. Meso.

Puno ima životinjah, kojih meso služi nam za hranu. Najbolje meso daju nam domaće životinje, najme: goveda, različita perâd, pače u najnovije vrieme hvali se i konjetina. Meso govedje zove se govedina; ono se sieče u mesarnici i prodaje se na funte i cente. Svinjetina se takodjer kao i riba soli i ûdi, te se suha prodaje pak priesna ili kuhana jede. Takodjer njeke plahe i šumske životinje daju tečno meso, kao što su: zečje, jelenje, srnetina. Meso se ili kuha ili peče. U postne dane nejede se meso sisavacah, nego ribe, race, puževi, kornjače. Meso se kuha u vodi, koja se kašnje zove juha. Da nebude juha sasvim čista, tàšta, prazna i jalova, ukuhaju se u nju druga jestiva od brašna ili zelinja, te se solju a često i čim drugim začini.

389. Lisica i rodo.

Reče jednoć lisica ródi: „Pripoviedaj mi štogod o tudjih zemljah! Ti si jih putujuć dosta vidjeo.“ Na to stane ródo izbrajati sve bare i debele livade, gdje je tečnih crvah i mastnih žabah nalažao i jeo, ali o zemljah neznadijaše ništa pripoviedati.

390. Starac i smrt.

Njeki siromašan starac nosio je iz šume podosta težko breme drvah. Putem se je odmarao i promišljavao. „Koli tegobno jest staru čovjeku, samu se hraniti i tako se mučiti,“ reče — pak uzdahne: — „O, da mi samo smrt dodje!“ U taj par stvori se pred njim smrtonoša kostlivac i reče: „Evo me! reci, što želiš?“ Starac se prepane i prihvati: „Htjeo sam te moliti, da mi ovo malo drvah nositi pomogneš. Ja sam iznemogao.

391. Danijel i njegova tri druga.

Jednom dade Nabukodonozor, kralj babilonski, njekakova kumira postaviti, da mu se narod kao pravomu Bogu klanja. Jedva se je začuo zvuk trublja, padoše svi na koljena, samo trojica ži-

Digitized by Google

dovskih mladićah nehtjedoše. I uhvatilo jih te bacilo na zapoviest kraljevu u golemu ugrijanu peć. Ali pravi Bog. Bog Abrahama, Ižaka i Jakova, štitio je mladiće, te jim posla angjela, koji je plamen od njihovih tjelesah tjerao tako, da jim na škodu nebijaše. Mladići neosjećajući nikakove boli, zapjevaše veselo, hvaleći jedinoga pravoga Boga. Začudjen Nabukodonozor izdade odmah zapovied, da iz peći izidju i dopusti svakomu, da mu je prosto služiti pravomu stvoritelju svomu.

392. Dosjetljiva mačka.

Njeka gospoja ostavljaše mačku si preko noći u sobi. Noću bijaše prozor uviek otvoren. Voljela je takodjer ptice i bacaše jim na prozor mrvice kruha. Ptice bi dolažale, nahranjivale se, najidale i odlitale. To vidjela mačka. Želeć na mjesto obične svoje hrane i mesa, skakaše na prozor i svaki put bi ulovila po kojega vrabca. Jednoć ali opazi, da ptieah nejma. Skoči na prozor, da vidi: zašto. Ali gospoja zaboravljala mrvicah za nje pripravljati. I odmah stade tražiti a nenašavši kruha, uhvati na zemlji ležeći pšenični klas, i odnese ga na prozor. Klasom je primamila ptice a nenasitna je tako opet jednu ulovila.

393. Komu treba povjeriti laž?

U njekom družtvu bijaše se povela rieč o tom, komu bi najsigurnije bilo kakovu tajnu priobćiti? Njetko oštroumno primeti: „Poznatomu kojemu lažljivcu; jer mu neće nitko vjerovati ono, što pripovieda“.

394. Zec i puž.*

Trkom svojim hitronogi zec veoma se oholio, dok se neokladi ubogi puž, da će s njim trčati. Skoči zec, te skokom puža preteče. Na pol puta, motreć puža, stane, i reče: „Ala sirotice! kako se muči! Ta ja mogu spavati, dok će puž sa svojom kućom do mene.“ Sanja zeče sladke sanje — a puž puzat neprestane. Probudi se zec i — gledi, gdje na meti puž već sjedi. Lienčini se tako sbiva, kad pri poslu opočiva.

---

* Šta su slogoredci, može se u kratko pripoviedati, i učenikom zadati, da, brojeći slovke i pazeći na srokove, svaki redak na pose početnim velikim pismenom prepišu, prem se rabe i mala.

Digitized by Google

395. Nezahvalnost i nepriznanje.

Vitki bršljan okolo voćke ovinuo lozu svoju. „Šta tu radiš?“ — reče vrtlar — „ti mi kvariš voćku moju?“ — „Ta nekvarim, samo držim njeno stablo“ — odgovori — „držim voćku, da ju bura ili vjetar neobori“. Zavisan ti misli tako, da zavisi od njeg' svatko.

396. Muhe i med.*

Muhe — razliven —. Dolete, —— okuse. Ali — — naliepe, te — odleteti. I — se mučiti, ali —! Jadikujuć —: Jaoj! hude li — kobi! — to jelo, — lukavo namami, — — ubija —.

Tako — sladka razkoš — dušu i —.

397. Kukavica i čvorak.

(Izpravite jezik u ovoj basni.)

Čvorak, što izletiti grad, zapita ti kukavica: „Što veli čovjek naše pjevanje? Što li slavuj?“ Čvorak odgovoriti: Pjevanje slavuj hvaliti što većma. — Što veli ševa? — Mnogo oni, reći on, hvaliti i pjevanje njegov. — A što kazati za prepelica? — Gdjekoji se njezin glas razblaživati. — A o ja, pitati kukavica, što govore? — To ti kazati nemoći; nigdje negovoriti o ti ništa. — Razžestiti se na to kukavica i reći: „Sama dakle svejednako pominjati se. Ova basna šibati onaj, koji bez prestanak hoće da buncati o lažan zasluga svoj.

398. Prerana radost škodi.

— noć je je — već kad — guska — leć sakrivši — — budžaku gdje — noćcu svaku u sred — širokoga stvorio — Vitonoga što no — rado sprema videć tat — — nema iz dvora — natrag ide ali jedva — — vidje s radosti — zagakala jedva Vitonoga čuje odakle — izpituje; hiti — — lati a da nemož' — izdati, — okrene zagnjavi — a pak — avliju govoreći — sebi ha ha gusko — prerana — radost — ljuto nahudila!

---

* Izpušćene rieči imadu se popuniti, da uzima svaki stavak svoj smisao.

Digitized by Google

(Riešena prijašnja zadaća.)

Прерана радост шкоди.

Тамна ноћ је била већ,
кад је гуска ишла лећ,
сакривши се у бућаку,
ће пробави пођцу сваку.
У сред двора широкога
створио се Витонога,
штоно туће радо спрема.
Видећ тат да гуске нема,
из двора већ натраг иће —
ал једва то гуска виће
с радости је загакала:
„Право, право сам имала,
што но сам се сакривала.“
Једва Витонога чује,
одкале глас, изпитује;
хити натраг, гуску лати,
а да немож га издати,
врат окрене, загњави ју,
те оставља ту авлију,
говорећи сам у себи:
„Ха, ха! гуско мила!
прерана је радост теби
сада нахудила.

399. Gavran i lisica.

Na visokom zidu — je gavran i — je u kljunu — ukradjena sira. To — lisica —. I — bližje i videći, da — njega — doći, stala — ovako —: O — ptičice! kakovo li — prekrasno — perje. Ti — ta — ptica — svietu. Ako li — takodjer tako — glas, — si vriedna, da — sve — proglase — kraljicom. Daj, zapjevaj —, da — svoj —? Gavranu — je — laskanje —, hoće — zapjeva, ali — otvori —, sir — izpade, a — ga — smijući — se, — je — lakouman.

400. Golubica i pčelica.

(Pročitajte to i napišite svojimi riečmi!)

Jednoć lija golubicu jednim skokom uhvati, kada je malo u šumicu pošla sama šetati.

Golubica zaludu se muči, hoteć izmaći — al u lije ljute kluse, ona čvrsto zakvači.

Digitized by Google

Već se lija pripravljala golubicu proždrti, obrani ju pčela mala, spasila ju od smrti.

Samo žalcem ubola je liju mala pčelica, a od boli lija łaje — i odleti ptičica.

Jedna služba druge vriedna; i tako se dogodi, da pčelica bivši žedna, pije negdje na vodi.

Pije, al u potok padne, hoće da se izbavi, muči se i plivat stane, malo, što nezaglavi.

Nuto čuda! golubica pokraj leteć vidila, dosjeti se, da pčelica od smrti ju spasila;

pake hitro na hrast leti, kljunom granu odkine, leti natrag, leti leti, nesmie da počine;

baci u čas komad grane pčeli maloj u vodu, da se na nju popne, stane i da steče slobodu.

---

401. Napišite koju ovih pripoviestih: O razsipnom sinu. O milosrdnom Samaritancu. O Kajnu i Abelu. Abraham žrtvuje Izaka. O dvanaest godišnjem Isusu. Prvi Isusov čudotvor. Isus utiši buru na morju. O dolazku Hrvatah u sadanju jim domovinu.

402. Napišite njeku pripoviedku, što vam ju majka pripoviedala!

403. Pročitajte iz čitanke pripoviest br. . . . i napišite ju iz glave!

404. Sastavite životopis pomoćju ovih podatakah: Otac Andrija Kačić-Miošić rodjen god. 1690 u Bristu. Selo Makarsko, primorje u Dalmaciji. Plemena slavnoga. Jedan medju 12 poslanika ka kralju Kolomanu. Andrija uzor kršćanina, redovnika. Ljubežan značaj, prijazan, vrstan učitelj, ponizan; jer na svojima ramenima nosio kamenje za zidanje crkve sv. Martina na otoku Braču. Pisao latinski i hrvatski. Narodu najpoznatija „Pjesmarica“ ili „Ugodni razgovor naroda slovinskoga“. Šta je sve u njoj?

405. Sv. Ćiril i Metod.

Sv. braća Ćiril i Metod bijahu prvi vjeroviesti zapadnim Slovenom. Rodiše se u gradu Solunu u Maćedoniji, gdje su i naučili slovenski jezik, kojim su samo mogli dobrim uspjehom vjeru Isusovu medju Slaveni širiti i sveto pismo prevadjati i tumačiti.

Digitized by Google

Ćiril bijaše sveštenikom, redjen u Carigradu, odkuda se je poslje odputio medju Kozare. God. 855 pošao je sa svojim bratom Metodom medju Slovene a g. 861. pokrstio je već bugarskoga kralja Borišu. G. 863 odputio se je u Moravsku, gdje je i uveo slovensku liturgiju, iznašav u tu svrhu slovenskomu jeziku prikladnu azbuku, koja se danas glagolica zove i koju i Hrvati osobito obljubiše.

406. Jan Amos Komenski.

Medju najslavnije slovenske učitelje spada nedvojbeno Amos, koji je pučkomu školarstvu novi pravac pokazao, najme da se sva školska obuka na zornoj obuci osnivati mora. On se je rodio u Moravskoj g. 1592. od roditeljah siromašnih. Izučiv škole u Njemačkoj, počeo je učiteljevati u svojoj domovini u varoši Prerovu g. 1614. Kašnje ravnao je škole u Fulneku, u poljskom Lešnu, te je ustrojavao škole u Švedskoj, Englezkoj i Ugarskoj, gdje je i biskupom češke braće postao. Napisao je mnogo izvrstnih knjigah latinskim i češkim jezikom, od kojih je sve do sada na glasu njegov „Orbis pictus“ t. j. Sviet u slikah i njegova „Didaktika ili način obučavanja.“ Umro je god. 1671. u Amsterodamu.

407. Čudnovato spašen život.

Bijaše baš ljuta zima. Vuci nisu nalazili više u šumi hrane; zato bi se usudjivali i u obližnja sela. Gladan vuk pograbi njekoga djetčaka, te ga je vukao u šumu. Ali ondje ga susretne gladan medved i hoće da mu grabež otme. Vuk pusti diete i stane se s medvedom hrvati. Djetčak nepočasiv ni časa, popne se na obližnje drvo i stane iz svega grla za pomoć vikati. To čuli drvari, pohite na mjesto pogibelji i oboružani puškami i sjekirami sretno medveda i vuka ubiju i tako dječaku život spase.

408. Pustinjak.

Njeki ohol plemić lovio je lov u šumi i zatekao pustinjaka, gdje promatra nadjenu lubanju čovječju. I upita ga posprdno plemić: „Zašto motriš tu lubanju tako pomnjivo? Ja l' se s njom razgovaraš?“ Al odgovori pustinjak ozbiljno: „Rado bi saznao i dokučio, je li to lubanja kakova plemića ili pako uboga prosjaka; ali nemogu toga dokučiti.“

Digitized by Google

409. Što Bog čini, dobro čini. Njeki trgovac putovao s vašara kući. Imao je puno novacah pri sebi. Putem, baš na ravnom polju pred šumom stigne ga žestoka kiša. Sasvim je do kože nakisnuo. Tužio se i mrmljao, što ga Bog upravo na putu kišom zateče i jedva je izčekivao, da stigne u šumu. Ali, koli se prepane, kada ga dočeka hajduk, i na njega pušku naperio bio. Ali sreća po trgovca! Puška mu slagala, jer se je barut na kiši okvasio. Potjerav konje, sretno izmakne, hvaleći Boga, što je poslao kišu.

410. Kažnjena nemarnost.

Seljak morade u grad — po novce — objašiti konja — sedlajuć vidi, gdje fali u jednoj podkovi čavalj — nemari — konj izgubi podkovu — kamenit put — ozledi nogu — bude hrom — nemože brzo — šuma — lopov otme novce — „čemu nije kriv samo jedan čavalj!“

411. . . . . .?*

Mlad i ohol plemić — prsten sa dva dragokamena — hvaliti se — ljepota — prost čovjek u družtvu — „koja vam korist od njiju?“ — Ja imam bolja dva kamena — donose mi svake godine njekoliko stotinah forintih — Mladić nevjeruje — Čovjek s njim u vodenicu — dva žrvnja.

412. Napišite pripoviest o Jobu; o Joni; o uzkrisenju Lazara; o tome: kako je Hrvatska zadobila s Ugarskom zajedničke kraljeve!?

§. 40. Dopisi.

Dopisi (pisma, listovi, knjige) zovu se ona vrst pismenih sastavakah, kojimi se s osobami na daleko udaljenimi ili neprisutnimi pismeno razgovarati možemo.

Svaki dopis mora se osnivati na ove 3 točke. Valja nam 1. znati: što ćemo pisati 2. komu ćemo pisati i 3. kako ćemo pisati.

1. Što se tiče sadržaja lista, valja promozgati, što treba da pišemo; a sadržaj se mienja po potrebi. Tako dopisom štogod

* Nadjite shodan naslov sami!

Digitized by Google

molimo, iščemo, ili javljamo, nadalje pitamo ili odgovaramo a kadšto se u jednom listu sve to sadržaje. Zato valja cieli dopis prije u misli sgotoviti, misli poredati; niti smiemo raznih vrstih sadržaja i mislih pomiešati, već se naravnoga reda držati i o drugoj stvari istom onda početi, kada smo prvu dokončali. U odgovorih valja se držati reda, kojim su poredane misli dopisa, na koji se odgovara.

2. Što se tiče osobe, kojoj pišemo, valja na um uzeti njezin stališ, dobu i odnošaj prama nam. Prijatelju ćemo pisati sasvim prijateljski, predpostavljenim i starijim dužnim počitanjem i svojim podložnikom ili nižjim potrebitim zatajivanjem sama sebe. U obće mora u svakom listu vladati čednost i uljudnost u svakom obziru; jerbo što je pisano, ostaje pisano, dočim u razgovoru i nesmotreno izrečene nedostojnosti laglje se preslušaju i zaborave.

Da si što bolje izraze upotrebimo, valja si predstaviti, kako bi se s dotičnom osobom lično i ustmeno vladali, razgovarajuć se s njom.

Osoba, kojoj pišemo, odlikuje se i formom t. j. dočim njezino ime i zaime običajem velikim pismenom pišemo (n. p. Vi, Ti, Vaše, Tvoje) i dočim pisac uviek sa osobom primatelja a ne o sebi pisati počimlje

3. Glede načina t. j. kako valja listove pisati, treba pamtiti, da bude sadržaj razumljiv, razgovjetan, kratak pa ipak podpun, bez dvoumlja i pravopisno točan, uredan što se tiče poredka mislih, jezika ugladjena i pravilna kao što se to od pismenih i naobraženih ljudih zahtieva.

4. Što se tiče izvanjskoga lica, valja paziti:

a) na pristojni naslov: (Dragi prijatelju! poštovani prijatelju! Ljubezni brate! Blagorodni gospodine! Velečastni gospodine!) Naslov stoji uviek u petom padežu.

b) na uvod, koji mora sadržaju odgovarati i koji nesmie biti predug;

c) na sadržaj;

d) na zaključak i svršetak (n. p. preporučujem se u Vaše prijateljstvo Vaš N. N. Ostajem Tvoj iskreni brat N. N.)

e) Podpis i kadkad stališ pisca, ujedno sa obitalištem; napokon

Digitized by Google

f) datum t. j. mjesto, dan, mjesec i godina kada se je list sastavljao.

Još valja paziti, da se rabi za listove papir čist, orezan, da se ugledno zamota ili u gotovi već umotak (kuvert) umetne i zapečati, te na drugoj strani napisom (adressom) t. j. imenom, stališem i obitavalištem primalca providi.

413. Zadaće.

Pročitajte si i napišite sljedeći dopis na posebnu četvrticu s pameti:

Mili Dragutine!

Često si mi kazivao, koliko te vesele male ptice pjevice i kako se rado nasladjuješ njihovim milim pjevanjem. Sada po te i najbolje sgode; samo Ti se valja k meni potruditi. Stric mi najme učini neizmjerno veselje, te mi pokloni jednu prekrasno pjevajuću ševu. Ako dakle imaš volju, a Ti dodji, da se osvjedočiš i da se slušanjem nasladiš. Oprosti, što nemogu po Tebe sam; jest nedjelja a Ti znaš da mi otac nedopusti samomu kud god ići. Nadajući se da ćeš mojem prijateljskom pozivu zadovoljiti, pišem se kao Tvoj

ljubeći Te suučenik

U Osieku 4. travnja 1868. Franjo Veber.

414. Odgovor na prošli list.

Ljubezni Franjo!

Srdačna Ti hvala na Tvom prijateljskom pozivu; jer se radujem, što me se sjećaš i što se sam veseliš, kada se drugi sudrug Ti raduje. Da sam željan Tvoju ševu slušati, dokučiš zaista tim prije, ako Ti reknem, da nisam u životu žive ševe ni vidio. Doći ću Ti dakle, ali neznam, neću li u nevrieme. Moram prije sgotoviti svoje školske zadaće; nu ipak mislim, da sam već oko 3 sata po podne kod Tebe. Ostaj mi tim, čim ti je Tvoj vjerni sudrug Dragutin Nikolić,

U Osieku 4. Travnja. učenik 3. razreda.

Napis izvana:

Franji Veberu
učeniku 3. razreda glavne učione
u
Osieku.

Digitized by Google

415. Napišite prva dva lista drugimi suznačnimi riečmi!

416. Sastavite iz sljedećega hoda mislih pismo svojoj tetki: Ti si uvjeren o prijateljstvu i ljubavi tetinoj ne samo prama materi svojoj, nego i prama sebi. Zato si uzimlješ slobodu, te se k tetki u punoj nadi, da će ti tu ljubav učiniti, utičeš. Majka tvoja ti se je najme razboljela, doduše bolest nije opasna; jer nesmie hodati s razloga, što je nogom okliznula, te si je členak tako ozledila, da joj lječnik zapovjedio, da mora barem dva dana mirno ležati, da se prepreči gorjim posljedicam. Budući ti otac mora poslom i zaslužbom, da vam kruha steče, morao bi ti, kao najstariji sin kod matere biti, te ju dvoriti i služiti. Tvoja tetka si može misliti i dokučiti, kako mučno to mora biti po tebe, što moraš s toga od škole izostati, akoprem dragovoljno i u svako doba materi drage volje pomažeš. Zato moliš dragu tetku, da s ljubavi prama sestri svojoj a tvojoj materi na dva tri dana dodje u pohode, da te u posluživanju matere svoje izmieni, što je za nju lagano a tebi sbog škole upravo tegobno. Riešeno.

Mila moja tetko!

Uvjeren sam o prijateljstvu i ljubavi Vašoj ne samo prama materi mojoj, nego i prama meni itd.

417. Poziv na šetnju u vinograd.

Ljubezna drugarice!

Danas poslje podne u 4 sata voziti ćemo se u vinograd. Budući si mi njeki dan želju očitovala, da bi rada sa mnom išla, to te s dopušćenjem mile mi matere prijateljski pozivljem, da mi sutra za rana jutra, najdulje do 6 satih u jutro dodješ. Vratit ćemo se istom pod večer; imat ćemo dakle dosta vremena za zabavu i da se čista zraka i zelene prirode naužívamo.

Tvoja prijateljica

Anka X.

U Verovitici dne 3. svibnja 1866.

Izvana napis: . . . . .

418. Matija ide s otcem u grad; Ivan ga pita: nebi li mu htjeo tamo njekakav posao obaviti?

Brate Mate!

Pripoviedao si jučer u školi, da ćeš po svoj prilici sutra u četvrtak sa svojim otcem u grad, gdje će Ti, kako veliš, nove

Digitized by Google

haljine kupiti. Nisam se jučer sjetio, a danas nisam mogao u školu sbog male groznice, i tako Te evo pismeno molim, da mi učiniš ljubav i da mi kutijicu bojah kupiš. Nemora biti skupa, od prilike za 10 novč. Ti znaš, da se rado zabavljam slikanjem, a kod nas u trgovištu da se takove stvari neprodavaju. Zamoli svoga otca, da Ti potrebiti novac uzajmi; od moje strane neće faliti, te ću jih točno povratiti. Tvoj na uslugu pripravni

U Valpovu dne — — Ivan.

419. Hinko pozivlje Milana u vinograd u berbu. Hod mislih: Prijateljstvo — Milan uslužan — zahvalnost — berba — u koje doba — roditelji su dopustili — Tko će još biti — Nek ponese i košaru, da može ponieti groždja sestrici — Natrag će se voziti. Izradba.

U Vukovaru dne 6. rujna 1868.

Ljubezni Milane!

Pouzdajuć se u Tvoje prijateljstvo nadam se, da mi i dokažeš, da si pripravan pozivu mojem zadovoljiti. Neznam, čim bi Ti se mogao odužiti. Budi uvjeren, da sam ne samo s prijateljstva nego i sa zahvalnosti prama Tebi svoje drage roditelje umolio, da mi dopuste njekoliko sudrugovah u našu berbu pozvati. Eto berbe! Preksutra začinje već u našem vinogradu. Pozivljem Te dakle, da me uzradiješ i da dodješ k mojoj kući barem u šest satih u jutro; jer put je podalek a voziti se nemožemo, budući će trebati kolah za druge stvari: ali natrag ćemo se svakako voziti. Osim Tebe pozvao sam još Franju i Ivana; jer su dobri i pošteni naši sudrugovi. Ponesi i košaricu, da možeš za svoju sestricu groždja nabrati.

Tvoj iskreni suučenik

Hinko.

420. Lavoslava moli Ivku za sjeme, što joj ga lanjske jeseni obećala. Sada je proljeće a hora sijanju; sjeća ju na obećanje. Pripravna je na uzajmičnu ljubav i uslugu.

Mila Ivko!

Tebi je poznato, da mi je majka ustupila komad vrta za moju porabu. Nastalo je proljeće; treba dakle nastojati, da mi nebude uklinak prazan. Da ga što ljepše nakitim, treba mi se na sve strane brinuti. Na sreću imam Tebe, koja si mi još prošle jeseni sjemenja obećala. Evo, sada je hora i zato Te sjećam Tvojega obećanja. Budi tako ljubezna i pošalji mi po našoj služkinji

Digitized by Google

raznovrstnog cvjetnoga sjemenja. Došla bi sama, ali sam upravo u poslu. Nezamjeri, pak vjeruj, da sam vazda spremna ljubav Ti vratiti. Tvoja prijateljica

Lavoslava.

U Varašdinu dne 1. travnja 1866.

Gradivo za listove.

421. Franjica pita svoju drugaricu, pošto je kupila majka njezinu novu žutu maramicu. Majka će sutra na sajam, pa bi joj isto onakovu kupila od novacah, što si jih Franjica s pletenja čarapah zaslužila i prištedila.

422. Antun je u nedjelju zaboravio u Markovu vrtu knjižicu „Igrokazi za mladež“, koju si je bio od g. učitelja iz školske knjižnice posudio. I pita: nije li ju našao, te moli, da ju u protivnom slučaju potraži. Sigurno će biti ondje, jer taj dan nigdje drugdje nebijaše.

423. Marko odgovara Antunu, da je knjigu tu sutradan njegova sestra našla, a on nesjećajuć se, tko bi ju bio izgubio, da je „Igrokaze“ gosp. učitelju predao, jer je vidio na naslovu udaren pečat školske knjižnice.

424. Jaroslav moli Slavka, da mu napiše zadaću i sve ono, što je gosp. učitelj jučer po podne u školi tumačio i zadao; on bo nije mogao u školu, jer su mu bile čižme kod čižmara, da jih zakrpa.

425. Slavko mu odgovara i ujedno ga dostojnim načinom kara, što nije g. učitelju najavio uzroka izostanju.

426. Radojica javlja roditeljem si, da se približuje dan izpitu i svršetak školskoj godini. Nada se, da će roditelje si razveseliti dobrim napredkom i svjedočbom. Ujedno moli, da mu otac veselje učini i da dodje na konačni javni izpit, koji bude dne 13 kolovoza a sutra dan da će biti razpust, te da nastaju praznici, koje želi u otčinskoj kući sprovesti.

427. Franjo moli Ivana, da ga u školi izpriča radi neprisutnosti.

428. Učenik javlja bratu svome, trgovačkomu kalfi u Zagrebu, da mu je strina umrla. Opisuje prije vrst bolesti.

429. Šegrt moli svoje roditelje za nove čižme. Žali trošak; ali nemože u gradu na kamenitih ulicah kraj tolikoga hodanja ni

Digitized by Google

drugačije da bude. Veseli se, što neće za dugo biti roditeljem na teret, jer treba mu samo još godina danah, da se oslobodi i onda će se već sam za sebe brinuti.

430. Miroslav moli Milana, da mu na njekoliko danah uzajmi Filipovićevih 150 ćudorednih pripoviedakah.

431. Milan odgovara i žali, što mu nemože sada poslužiti, budući ju pozajmio svojoj sestrični. Dok ova nepročita, šalje medjutim sasvim novu, koju Miroslav jamačno jošte čitao nije.

432. Otac radeć nješta, posjekao si prst, te nemože pisati. Zato naloži svomu sinu Ćirilu, da piše stricu Dragutinu Iliću, stolaru u Osieku, da mu ondje nabavi njekoliko starih trgovačkih skrinjah i da mu jih shodnom prilikom pošalje.

433. Ljubica šalje bolestnoj Milici košaricu voća, želeć joj ujedno da se brzo oporavi.

434. Milica se zahvaljuje i moli, da ju Ljubica pohodi.

435. Učenik se razbolio, te opisuje početak i tečaj svojim roditeljem. Moli otca da ga kući odveze, jer mu je, bolestnu, u tudjini neprijazno.

436. Učenik piše njekomu, nalogom susjedovim, da je voljan kuću prodati. Opisuje kuću svu, i navadja cienu i uvjete izplaćivanja.

437. Sudrug izvješćuje sudruga, kako je sa suučenici probavio dan prvoga svibnja.

438. Milutin pozivlje s dozvolom roditeljah Slavoljuba na badnjak.

439. Slavoljub sažaljuje i zahvaljuje se, što nemože doći, jer će roditelji poslati po njega kola, da probavi božićne praznike u rodnoj mu kući.

440. Petar čestita ujaku na imendan.

441. Savka moli Katicu, da joj posudi uzorak za čipkanje.

442. Katica šalje uzorak, ali moli, da joj ga do sutra vrati, jer ga trebuje sama.

443. Ivan opisuje stricu, kako mu je prošao lanjski izpit i kakove je redove dobio. Obećaje, da će ove godine još bolje uspjeti.

444. Milica je dobila dvie golubice od tetke si na poklon. Opisuje kakove su. Žao je, što jih nesmie kod kuće držati i nudja je prijateljici na poklon iz zahvalnosti, što ju je uputile u čipkánju.

Digitized by Google

445. Mirko izvješćuje tetku, da su se u novi stan preseliti. Opisuje koliko ima sobah, kakove su? Pozivlje tetku u materino ime u pohode i naznačuje ulicu, kućni broj itd.

446. Čestitka roditeljem na novu godinu: Sretan i vesel dan. Što srce osjeća, težko napisati. Ali zahvalnost nuka. Nepreostaje ino nego moliti Boga za sreću, zdravlje i blagoslov za dobročinstva. Za koja? Obećanje, dobar i pošten biti; zašto? Molba, da i nadalje nastoje ljubav ljubavju vratiti.

447. Čestitka prijatelju k imendanu: Radost, što je doživila. Šta joj želiš? Da bude dobra i poštena. To najveća sreća. Želiš si to i sama. Posljedice toga. Molba k Bogu. Nek ostane iskrenom, vjernom prijateljicom. Obećaješ to isto.

448. Sofija moli Slavku, da joj dodje i pokaže, kako se pravi torta, što ju je kod njih jela, jer bi ju pravila materi na imendan.

449. Slavka sažaljuje, što nemože dojti, jer će još danas odputovati k tetki. Opisuje dakle, kako se torta pravi. Želi, da joj pojde za rukom i da načini materi veselje. Moli da S. piše, ako se što nova za njezine neprisutnosti dogodi.

450. Grga piše u ime otčevo svojemu stricu u Varašdin, da mu kupi ondje 1000 glavicah kupusa, jer u Osieku nije urodio. Nek mu ga pošalje parobrodom, i neka javi, kolik je trošak, da mu ga uzmogne prvom poštom poslati.

451. Ivan zna podobro risati; najvolio bi učiti dalje, ali otac mu eto naglo umre. Zato se nudi majstoru Živiću Antunu u Osieku u zanat, obećavajući, da bude poslušan, marljiv, pozoran i pošten.

452. Ljuboslav sažaljuje, što su njeki suučenici na javnoj ulici toliku halabuku pri nepristojnu i neumjestnu sigranju počinili; jerbo su bili na smetnju susjedom i povukli na sebe školsku kaznu. Razlaže, kako bi liepo bilo, da se toga okane u buduće i da si plemenitije zabave traže. Predlaže dakle prijatelju Srećku da s njim ujedno nastoji o tom, da se svi valjani i dobro se vladajući učenici kod njega u praznike poslje podne skupljaju, te da se redovito krasoslovjenjem i pjevanjem narodnih pjesamah bave. Ako mu to podje za rukom, drage volje jest pripravan moliti strica, da jim ljeti u tu svrhu vrt ili dvorište a ob zimu prostranu sobu ustupi.

Digitized by Google

453. Srećko radostno odobrava Ljuboslavov predlog tim većma, što će ne samo veselje sebi, nego i drugim prijateljem i rodjakom ugodnu zabavu prouzročiti. Javlja, da su već pristali uz njegov dogovor Stjepan i Ostoja, koji će i dalje pomoćnikah i prijateljah tražiti, da se ta plemenita nakana što bržje oživotvori. Nada se, da će jih se do nedjelje za cielo jedno 10 skupiti; s toga predlaže sat, kada bi se imalo početi i ujedno što pjevati i krasosloviti.

454. Josip moli Ljudevita, da mu dodje raztumačiti, što nije sasvim mogao u školi shvatiti.

455. Ljudevit nemože doći, jer mu mati boluje, zato mu potanko opisuje, što je i kako je učitelj o tom predmetu tumačio.

456. Dragutin piše na poziv susjeda si Lazića gosp. španu Lovriću, da ima isti dobra konja na prodaju. Opisuje konja, godine, boju, visinu, brzinu i druga svojstva. Traži zanj 80 for. te mu njetko već nudja 70 for. ali neće da ga po tu cienu dade.

457. Prepišite sljedeće u obliku pisma i izpravite pogrieške! vi ćete se sjećati, dragi prijatelju, da sam vam prije dva mjeseca posudio Maŕika zemljopis trojedne kraljevine i ste da mi obećao za nedjelju danah povratiti ga kako sam vidite niste održao svoje rieči prem mi je žao što vam moram ovo kazati ipak vas uvjeravam da sam opet na uslugu pripravan ako mi ga hitro pošaljite jer mi upravo treba, pozdravite mi svojega brata Andriju pak zadržite u ljubavi svojoj iskrenoga vam Ivana.

458. Čestitka. Svetčani dan — Sjećaš se radostih i dobročinstvah — uzdržanje života, briga skrb, haljine, dobre nauke — da budem pošten čovjek — osim toga puno radostih — U srdcu zahvalan, moliš se Bogu — nu činom bi si rado posvjedočio svoju zahvalnost — zato neka primi tvoju čestitku, zahvalnost i obećanje — preporučuješ se i nadalje u milost i ljubav kao poslušni i zahvalni —

459. Trgovac javlja, da je dne — Misliću u Peštu poslao bure sa znakom $\times$ 4. s pekmezom. Težina 145 funta à 14 novč.

460. N. moli prijatelja, da mu nadje do 30 kolovoza stan. Opis stana, gdje i kakav želi.

Digitized by Google

§. 41. Razlika riečih po smislu.

461. Glava jest najpoglavitije udo tiela čovječjega ili životinjskoga. To je pravo znamenovanje iste rieči. Nu ista rieč prenosi se i na druge predmete; n. p. Otac je glava porodici. Sv. otac papa jest vidiva glava crkvi. Osim toga prenosi se isti izraz na druge slične stvari; n. p. glava od bumbarice ili čavla. Napokon se rabi kad i kad gdje koji izraz kao sličnorečje u sasvim drugom smislu n. p. u prirečjih i poslovicah; tako: Što nije u glavi, mora da bude u nogama (= t. j. na što si zaboravio, po to moraš i ići). On je svoje glave (= radi, kako mu se hoće). Šupla glava (= nezna ništa, nerazumije ništa). Učena, pametna glava (= mnogo znade, jest razuman). Netari si glave (= okani se premišljavanja). Ubio si u glavu (= čvrsto se drži jedne misli). Ide kao bez glave (= nemisli ništa, nezna kuda će). Zaglavit ćeš. (izgubit ćeš glavu).

462. Različito znamenovanje rieči ruka.

Rukama radimo. Životinje nejmaju rûkuh. Nesretnik lomi ruke. Pri molitvi sklopi ruke. Ruke k sebi. Sin treba da je staromu otcu si desna ruka. Ruka ruka pere a obadvie obraz. Jednom rukom daje a dvjema grabi (lakomac). Milosrdan je blage ruke. Juda je predao svoga meštra u ruke neprijateljske. Učitelj ide učeniku na ruku. Pismonoša predao list u ruke. Naš trgovac dobiva robu s prve ruke, ali piljarica istom s treće i četvrte. Pružite si ruke! Vještaku ide posao od ruke. Iz ruke u ruku. Život naš je u božjih rùkuh. Nosio bi ga na rùkuh. — Ručno radi t. j. brzo, okretno.

463. Napišite, kada i u kakovu se smislu sljedeće rieči rabe!

Oko, nos, prst, duša, čelo, tjeme; blago, sat, zemlja, vlast, sviet.

(N. p. Sviet. Sve, šta je dragi bog stvorio, zove se sviet. Sin mi je u svietu već tri godine. Danas se sakupilo na sajam mnogo svieta. Sviet se uzrujao s nepravednosti poglavara svoga. Što sav sviet zamislio, — tomu se pokorava mudra mu glava).

§. 42. Sličnorieč je.

U II. Slov. Čitanci br. 51 članak „Ruho zemlje.“ Riečju „ruho“ nemisli se sbilja obična odjeća, već ono čim je zemlja pokrivena, dakle, trava u obće, bilje itd. Budući iste stvari u tom smislu odjeći, ruhu naliče, zove se takova rieč u slici: slično-

Digitized by Google

Broj 8. U ZAGREBU 15. SVIBNJA 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Koja je dužnost svakomu čovjeku kao rodoljubu?

(Svršetak.)

Prvo, što čovjek osobito cieniti i štovati mora; jest j e z i k. Mudrost Svevišnjega razdielila je koljeno čovječansko jezikom u narode i pukove, a ovo je, mili čitatelju, tako rekuć glavna biljega, kojom se narod od narod luči. Rodoljub, komu je stalo do svoga najvećega narodnoga blaga, mora da teži sve to jačjom težnjom za većjom savršenosti svoga materinskoga jezika. Ova bo razlika uvela je med narode natjecanje i pohlepu, da jedan nadvisi drugoga savršenošću svoga najdragocjenijega blaga. Koliki narodi probudili su se iz svoga duševnoga mrtvila upravo tim, što su se prispodobili s drugimi naobraženimi pukovi, a po tom upoznali svoju malu vriednost, i tada složnom snagom pohrliše napried, da dostignu ono, u čem su jih ini susjedi nadvisili, te tako si do mala slavu stekli i štovanje pribavili.

Uzmimo, da bi svi narodi postali nehajni za svoj jezik i narodnost: nebi li na skoro prestalo sve ono natjecanje, sve ono revnovanje medju narodi? Nehtjeti indi svomu narodu spadati, stiditi se svoga jezika, znači: h o t j e t i b i t i m u d r i j i o d n a j m u d r i j e g a i o p r o v r ć i s v r h u b o ž a n s k u. Napredak čovječanstva nemože se ni pomisliti bez jezika, koj toliku korist čovječanstvu doprinaša, kada ga samo hoćemo umljem po mudrom odredjenju rabiti na slavu Boga i korist svoju.

Digitized by Google

Cicero veli: „Kada sve umom i duhom razmotriš, opazit ćeš, da nejma milijega ni dražestnijega družtva, što ti je ono, koje imamo s domovinom. Ljubimo si roditelje, djecu, rodjake i domare; ali sve ove ljubavi skapča u sebi otačbina sama, za koju će svaki kriepostan i pošten sin domovine život svoj rado položiti, samo ako joj tim uzkoristi.“

Samo pokvareno srce i zao čovjek nećuti ljubavi za svoj narod; samo izdajica nasladjuje se onim, što na porugu svoga roda smiera; samo vragolstvo može potaknuti čovjeka i zavesti ga, da što na štetu ili propast svoje otačbine preduzme. Komu srce nekuca za dobro svoga plemena — svojih zemljaka, nije ni čovjek, van živinče grabežljivo u čovječjoj koži, a takova neće jamačno tuga obuzeti, kad mu domovina padne u krvoločne proboje nesmiljenih harača. Prorok Jeremija oplakivaše u svojih tužnih pjesmah nemili udes svoje domovine. Još se i sada čovjeku srce trese, kada čita jadikovke, što jih rodoljubivi prorok izpjevao, motreć razvaline Jeruzolimske. Isus, kao naš najsavršeniji uzor, plakaše nad Jeruzolimom i svojim narodom sbog jada i bieda, što će ga sada nà obhrvati. Jedan najrodoljubivijih Poljaka, čim bi imao svoju milu domovinu ostaviti, te se u tudjinstvo preseliti, uzeo komadić ili grudicu svoje Poljske zemlje i poneo ju sa sobom kao najdragocjenije blago. Tko li već neču, ma i nebio u Poljskoj, o slavnom poljskom junačini Košćinszku? kakova je ovaj viteška djela svojoj zemlji počinio! Njegovo slavno ime sjaje kô danica jasna u poviesti Poljskoj; ista slobodna Amerika poznavala je njegovu srčanost i viteštvo po rod i dom; njega štuje i cieni domala čitav sviet.

Onaj, koj ljubi svoju domovinu, valja da se raduje nad svim, što unapredjuje blagostanje njezino, da udioničtvuje u svih udesih svoje otačbine. Tko ljubi svoju domovinu svesrdno i iskreno, želi joj sve ono, što je koristno i dobro; valja svoju ljubav prama domovini i time pokazati te zasvjedočiti, da rado i dragovoljno sve činimo, što promiče blagostanje njezino, i da se trsimo od nje ukloniti svaku štetu i pogibelj. Tko ljubi domovinu, taj će rado i sdušno obavljavti javnu i osobnu službu na njezinu sveobću korist. Na to nas opominje sv. pismo: „Mi smo svi jedno tielo, i tako smo

Digitized by Google

si uzajmična uda; i zato imademo bratskom spremnošću u pomoć potriebam svojim priskočiti.“ Nadalje veli sv. pismo: „Tko službu ima, neka služi, neka ju savjestno obavlja: tko si učitelj, ûči, pak se sasvim posveti svojoj službi! Ako li je vas koj starešina, bùdi takov svom gorljivošću i svom sdušnosti: u onom što činiti imate, nebudite lieni, ar služite gospodinu.“ (I. Iv. 3, 16.) *Fr. G—l.*

Šta da bude u primorskih učionah?

(Svršetak.)

Drugo bi bilo: brodarstvo u primorskoj učioni. Istinabog, da sa zlobne nebrige vlada na našem morju talijanska zapovjed, prem su naši pomorci pretežno hrvatskoga poriekla; nu ipak bi se pučkom učionom u toliko doskočiti moglo, da nam mladež izkvarenimi nazivî brodnih čêsti i sprâva negrdi premili materinji jezik. Mogao sam čuti, da je njetko već sastavio brodarsko nazivlje: dao Bog, te ugledala tâ toli po hrvatskoga pomorca potrebita knjiga u dobar čas — božje sunce! Nù, i nazivlje brodarskoga orudja, pa i fraze i zapovjed za brodarske i pomorske poslove prijašnjemu se nanizale! Da nam je primorskim učiteljem rečenih pomoćnih knjîga, mi bi o brodarstvu u stvarnoj obuci već u I. razredu zapodjenuti mogli. To bi našu primorsku gojenčad neizmjerno veselilo; čuvši tumačenje najmilijega si predmeta,* a narodni bi se jezik u Primorju dublje zakorenio i dalje razširio, očistiv se od nakaznih naziva, pohrvaćenih talijanîzma. Naši bi mornari bili uvjereni, da se i svojim jezikom o svem, pomorstva i brodarstva se tičućem razgovarati mogu; misle bo desele, da hrvaština nije tomu prikladna, prem su vatreni Hrvati. I sâm sam čuo pomorskoga zapovjednika rodoljuba, gdje je volio na brodu hrvatsku zapovjed, mješajuć dakako i talijansku: naši bo pomorci svjestni i revni narodnjaci, zaziru od tudjinstva, te bi se ga rado riešili. Pružimo jim daklje ruku pomoćnicu, gdje i kada možemo, pa i moramo!

* Onda bi još većim veseljem risali ti budući mornari već u I. razredu brodove, barke, čamce itd., nego to sada čine, naučivši se jedva pisalo u ruci držati.

*

Digitized by Google

Sada koju o trgovini. Ob ovoj znade naš mornar, da trgovinom slovi kupovanje i prodavanje razne robe, koju mora ili u daleki sviet odpremiti ili iz neznana mu kraja ovamo morjem brodeć dovezti. To mu je sav pojam o njoj. O različnu novcu, raznih država, njegovu omjeru prema našemu, isto o različnoj mjeri za težine, o mjenicah, pridu, burzi itd., što mora da bude pomorcu sve jasno i razgovjetno; ali u svem tom nečù ga u školi gotovo ništa. Zar nebi mogle biti udešene prema ovim neobhodnim potrebam školske računice? Zar nebi takovi primjeri, osnovani u životu i za život veće zanimivosti i veće koristi imali, nego svakojake theoretičke izmišjotine? Pri svakom takovu primjeru mogao bi učitelj tumačiti, tamo se nalazeće nepoznate pojmove, uvadjajuć jih u savez s drugimi jur poznatimi. Ovako bi bar stupilo diete u život na morju s nekakvimi barem pripravami, te mu nebi bilo mnogo potriebna i nuždna „terra incognita," s koje već drugi na morju manje znani narodi veliku korist davno crpe, a mi gladni moramo gledati, kako drugi sita želudca.

Gori rekoh, da na našem morju gospoduje jošte talijanski jezik. Pa i u trgovini se rabi taj jezik ponajviše, što sa susjednom Italijom većom stranom trgujemo. Toga radi, dokle nebude inače, preporučio bih taj jezik za III. razred pučke učione (u glavnih se uči), da zadobiju učenici njeke temeljne početke, koji bi bili barem dobrim provodićem u jezičnom praktičnom vježbanju: naši bo pomorci, umne glave, govore gotovo svi talijanski, ali da nemožeš gorje, pošto nejmaju nikakva predpravna znanja u tom jeziku. Orthografično pisanje nemožeš ni zahtievati. Kada bi talijanski jezik na temelju svoga materinjega bolje poznavali, umjela bi ga, mnijem, takodjer bolje razlikovati od potonjega, a mi bi doskočili kvarenju i grdjenju. Nego i tuj je nestašica shodne i odgovarajuće knjige, za koju bi se valjalo ponajprije pobrinuti, da se mekanizmu, po duh ubojitu, na put stane.*

Navedši sve, što bi u primorskoj pučkoj učioni biti moralo i čega tamo sbilja nejma — pače niti glavne učione ovdje nisu

* Čudim se, uz kakav se uspjeh može podučavati taljanskomu jeziku prema sgoljnim pravilom: „Che cosa è la grammatica" itd.; pa ipak tako negdje njetko uči.

Digitized by Google

posve prema zahtjevom ovoga kraja prem bi mogle, dà morale sve lahko polučiti s dostatka učiteljskih sila — želiti moram, da na svakoj ovdješnjoj učioni prema tolikoj potriebi i tako zamaš-svrsi barem dvojica učiteljuju, jedan lje nebi sve smogao, navlastito uz razmjerno marljiv polazak primorske mladeži.

Napokon pozivljem i ostale drugove u Primorju, da bi i oni možda izkusniji od mene, o naših ućionah koju zapreli. Više očiju više vidi, više ljudî više znade, a sada je hora, kada se radi o preustrojenju pučkih učiona, da reknemo, kako i što valja za našu učionu. Učiona mora da bude prema potrebam i zahtjevom naroda, a nipošto obratno: nevalja dakle svagdje isto tvorila, a najmanje u Primorju, koje živi posve drugi, različiti život od drugih strana mile nam domovina.* Š—y.

Igra i djetinske zabave.

Pedagogičko-didaktička razprava.

(Svršetak).

Je li više pastira i pastirica zajedno** tada veselju i zabavi nejma kraja ni konca. Kadkada se dakako zavade, nu to biva samo onda. kada kakovo nesporazumljenje izmedju obadvaju spôla — radi izbora igre nastane. Tu dodje na red: „Sliepi miš“, „Zada ruke“ „Koprol“ „Tri kralja“ „Pululu“ ili se sjete na Franceza i Engleza i eto vojnîka. S vrbe sablje, s grane puške, pećina bude tvrdjom a potok medja; djevojčice nariese klobuke, jedna pozajmi rubac za zastavu; pjevanje, urlikanje, pomoćju vrbovih svirala služi za glasbu. Djevojčice jih jedan čas gledaju, dok nezačne koja njih t a n i n i k a t i: a sada se pleše ili kolo igra.

Ovakovih radostih nemogu se nauživati djeca gradska; zato umjetne igračke jesu današnji dan vrst znatne trgovine. Roditelji dakle u gradovih moraju djeci si igračke kupiti. Tako mora da bude, jer d r u g a č i j e biti nemože. Da vidimo, kako se djeci te igračke pružaju. Roditelji kupe skoro na svaki poveći

* Op. p. Opetujem, da mi je rieč uviek o primorskih učionah, gdje se odhranjuju i podučavaju izključivo uz malene iznimke budući pomorci.

** Ta dragi bog s-Vami, šta ga rekoste? Da se mužko sa ženskim igra?! Ovdje u Zagrebu veli njeki Veleumni praktičan morališta: da je to pogibeljno, griešno. (Ured).

Digitized by Google

blagdan nješta; dodje imendan, rodjendan itd., opet treba koju igračku kupiti; danas u pohode došla kuma, stric, prijatelj, treba se djeci prilagoditi, čim? — igračkom. Tako u godini dana obasiplju nebogo diete, da samo nezna, koju bi prije u ruku uzelo, što bude uzrokom, da nijednu necieni, a svaku tako dugo u ruci drži, dok ju kao novost smatra a kašnje nemari, ako ju i razbije. Naravna posljedice ovakova darivanja jest, da diete bude oholo, sebično i lakomo. Nadalje, služe roditeljem igračke, da upokoje svoju nesretnu djecu. Vide bo na ubozih posljedice svoga razuzdanoga ponošanja (nerašće, škrofule itd. itd.) Nesporazumljenje, svadje izmedju roditelja, ublažuju se djecom; u to ime opet jim se daju igračke, od majčine strane što nevinije a kadkada i neprikladne, kakove su već potištenoj, nesrećnoj pri ruci; od otčeve strane u nakitu i urehi, u novcu, a to sve za ogled i poraz neboge žene. Posljedice ovakova darivanja strašne su i neopisive. Ovakovim načinom usadjuju se u srdce djetinje izprazne požude, strasti, neposluh, itd. itd.

Više nam se je veseliti u obitelji manje imućnoj. Roditelji, kao da znaju za pogubne posljedice, što jih igračke prouzrokuju: nekupuju nikakovih. Diete se zadovolji komadom platna, obojenim, papirom, svezkom ključa a kada bude veće, po svojoj volji igračku si načini. Umjetnih igračaka nepoželi, jer za nje niti nezna.

Često i otac sam djetetu igračku načini, što je veoma hvale vriedno, jer ovako diete se uči proskrbiti si što mu treba, čuvati i cieniti svoj ili otčev trud. Zatim se uči misliti i raditi te tako si prisvaja u igri već vlastitosti, koje su svakomu gradjanu u životu potrebite.

S ovdje u kratko rečenoga vide se pogubne posljedice njekih vrstih igra kao i korist nedužnih i djeci prikladnih. Preporuča se odgojiteljem, osobito majkam odgojiteljicam, da uvaže ove rieči, te razborito igračke djeci pružaju i koristne zabave dopušćaju, da neizkuse ljute ove istine:

Majka diete mazi,
Ono slušat neće;
Postane li veće,
Tad po majci gazi.

Digitized by Google

Igra je djeci nuždna; igru razvija tielo, bistri umak, plemeni srdašca. Koj mladeži prieči igru oli još naprosto zabranjuje; u kojega je odgojitelja uljeglo nemânsko načelo: „razdvajaj spol od spola; nedopuštaj, da se višnji Stvoritelj raduje nad dječicom svojom, i mužkom i ženskom, kada ga slave i diče, nevino se igrajuć“; koj toga nedopušta: njegova je besjeda naravi kužne, otrovne, demonske; takov nije zaučitelja, a kamo li za odgojitelja.

Franjo Š—nek, učitelj.

Praktično postupanje

pri razvijanju prvih počet̂aka slovnice i pismenoga vježbanja

na temelju

I. Slovničke čitanke strana 166.

(Nastavak.)

Drugi članak.

Stvarna imena.

§§. 35.—37.

Učit.: Kada želimo komu što kazati ili pripoviedati, onda morame više riečih izustiti; jednom riečju nemožemo uviek misli svoje izraziti, s toga se svaka rieč napose zove sama diel govora. — Ove diele govora valja vam proučiti, i s toga sam naumio sada već s prvim dielom govora upoznati vas. — Otvorite si čitanke i nadjite kod „Vježba u jeziku“: Drugi članak. Stvarna imena! — Vlastimire, čitaj §. 35.! — Čita do -- itd.

Učit.: Sad zapri knjigu, i kaži mi sve, što na vratih vidiš? — Dovratnik, peticu (pante, šarke, baglame), kvaku, ključ, ključanicu, krakun, čavle.

Učit.: Što naznačuju te rieči, što si jih imenovao? — Stvari.

§. 36.

Učit.: Mate, čitaj §. 36.! — Čita do grada.

Učit.: Sad mi imenuj diele od noža, čizme, kôla, kuće, sela, grade! — Dieli od nože: oštrica, hrbat, šiljak, tupo, korice, zakovice; — od čizme: sare, goljenice, koža, naplat, poplat, peta, dretva, klinci, čavlići, brukvice: — od kôla: kotači, palci, trupine,

Digitized by Google

šinje, čavli, osovine, kolesa, stupci, rnda, klin od rude, vagìri, zapor, coklja; — od kuće: zidovi, podovi, krov, tavan, svod (volta), pregrade, sobe, kuhinja, pivnica, vrata, stube (škale), prozori, dimnjaci; — od sela: crkva, učiona, kuće, staje (štale), vrtovi, voćari, polja, oranice, livade, pašinci, sjenokoše, vinogradi; — od grada: crkve, učione, uredi, zavodi, bolnice, ludnice, tvornice, palače, kuče, dućani, magazini, gostione, tržišta, ulice itd.,

Učit.: Što naznačuju ove rieči, što ste jih sada imenovali? — Stvari.

Učit.: Što mora dakle svaka stvar imati, ako želimo o njoj govoriti? — Ime.

§. 37.

Učit.: Antune, čitaj §. 37.! — Čita do — narodi.

Učit.: Sad mi kaži narode, koje poznaješ! — Hrvati, Niemci, Talijani, Rusi, Slovenci itd.

Učit.: Što pokazuju te rieći, da li stvari ili osobe? — Osobe.

Učit.: Što moraju dakle i osobe imati, za moći o njih govoriti? — Imena.

Učit.: Djeco, uzmite si „zadaćnice“ i napišite u nje:

1. Imena od dielova noža, čizme, kola, kuće, sela, grada.

2. Imena različitih naroda, o kojih ste kada što čuli ili čitali (Svakako valja prije začeti imeni: krstnimi, prezimeni, krvnimi, rodnimi pak onimi, što pokazuju čovjeka u raznu poslu itd.)

§. 38.

Učit.: Srećko, čitaj §. 38! — Čita do — gradovi.

Učit.: Što pokazuju te rieči? — Gradove.

Učit.: Što moraju dakle i gradovi imati, za moći o njih govoriti? — Imena.

Učit.: Djeco, ovom prilikom vježbati ćemo se malo u govora i pismu, s toga izvadite si „zadaćnice“ i napišite u nje, što vam budem rekao!

Što biste znali kazati o Zagrebu? — Kakov je to grad u Hrvatskoj? — Zagreb je glavni grad u Hrvatskoj.

Učit.: Napišite to u „zadaćnice“! Što mislite o Biogradu? — Gdje je on glavnim gradom? — Biograd je glavni grad u Srbiji.

Digitized by Google

Učit.: Napišite i to! — Sada mi kažite ob Osieku? — Gdje je on glavnim gradom? — Osiek je glavni grad u Slavoniji.

Učit.: Napišite to djeco! — Što znate o Zadru? — Gdje je on glavnim gradom? — Zadar je glavni grad u Dalmaciji.

Učit.: Napišite i to! — Kakov je grad Dubrovnik? Gdje je? — Dubrovnik je znamenit grad u Dalmaciji.

Učit.: Napišite i to, kako valja! -- Koji mi zna kazati o gradu Lavovu? — Kakov je taj grad? — Gdje? — A kakov je grad Krakov i gdje je? — Lavov je glavni grad u Galiciji, a Krakov u vojvodini Krakovskoj.

Učit.: Napišite to djeco! Kakov je Budim i gdje? Kažite to po redu! — Prag je glavni grad u Českoj, a Budim n Ugarskoj.

Učit.: Napišite to! Gdje je Ljubljana glavnim gradom! — A gdje Gradac? — Ljubljana je glavni grad u Kranjskoj, a Gradac u Štajerskoj.

Učit.: Napišiti i to! — Još mi kažite o Mljetcih i o Carigradu! Kakovi su to gradovi? Gdje? — Mljetci su glavi grad u Mljetačkoj, a Carigrad je glavni i stolni grad u Turskoj.

Učit.: Napišite još i to! Milan neka pročita na glas, što je napisao, a vi drugi pazite! — Pročita.

Učit.: Hodi i pokaži mi na ovom zemljovidu, gdje leži koji tih gradôva? — Pokazuje.

Učit.: Dobro. — Za danas budi vam dosta, a budući put nastavi ćemo dalje govoriti o tih imenih —

§§. 39.—41.

Učit.: Nadjite 35 štivo! Mirko potraži imena u tom štivu, koja naznačuju osobe i stvari! — Otac, ključ, grad, Zagreb, mati, diete, imanje, sanduk, kip, stol, list, škola, majka, učitelj itd.

Učit.: Kaži mi, koja izmedju tih imena naznačuju osobe, a koja stvari? — Osobe naznačuju: otac, mati, diete, učitelj itd. a stvari: ključ, grad, Zagreb, imanje itd.

§. 40.

Učit.: Imenujte mi njekoju domaću životinju! — Konj, vol, krava, tele, ovca, koza, pas itd.

Učit.: Sad mi još kažite, što ima sve u kuhinji? — Ognjište, napa, (?) dimnjak, oganj, drva itd.

Digitized by Google

Učit.: Rade, čitaj glasno §. 39., zatim §§. 40. i 41.! — Čita sve do — stvarna imena.

Učit.: Osoba ili stvar, koju imenuje, dolazi na pitanje „Tko ili što“. — Šta je dakle stvarno ime, i na koje pitanje odgovara se njime? — Stvarno ime je rieč, koja znači kakovu osobu itd.

Učit.: Sad napišite u „Zadaćnice“ i napravite do sutra sljedeću zadaću.

1. Napišite stvarna imena iz štiva 35. najprije u jednini, zatim i u množini!

2. Napišite imena domaće životinje!

3. Napišite imena stvarih, što se nahode u kuhinji!

(Dalje).

Naše voćarstvo.

Sjeme.

Prije, nego si biramo sjeme voćaka što ga kanimo u občinski voćnjak posijati, valja nam jošte nješto znati,

Sve voćje dielimo na 4 razreda, najme na zrnato, košćato, lupinjasto i jagodasto.

Zrnato voćje zovemo: jabuke, kruške, dunje, i sve ovim slične.

Pod košćatim voćjem razumievamo šljive, trešnje, mandale, i breskve. Ljuskavo voćje nazivljemo: orahe, kesten (kostanj) i badem (Mandeln). Napokon jagodasto voćje zovemo: dud (murve) jagodu, grozdje, kupinu, groždjic, malinu i njeke druge jagodam slične.

Sve drveće i grmlje, bilo zrnata, košćata, ljuskava ili jagodova voćja, može se iz sama zrna (sjemena) gojiti.

Buduć da nam se ipak uviek hoće čim bržje, cjenije i sigurnije voće pomnožati, to pomnažajmo iz sjemena: jabuke, kruške, kutije, šljive, trešnje, mandale breskve, mušmulje (Nispeln) orahe, kesten (kostanj) badem i dudove (murve). Kroz povaljenike (Stecklinge) i od korena stare voćke, izašle mladice (izdanak, mlâz, pómilić) pomnožajmo: trs, jagodu, ribis i druge ovim slične.

Veću čest evo napomenutih voćakâ valja oplemeniti raznimi voćkami koje želimo imati. Samo kesten, orasi, mušmulje, kutije, badem i dud netrebaju nikakva oplemenjivanja. Želimo li i nje oplemeniti, to je moguće kod 6 zadnjih vrstih učiniti. — Nije

Digitized by Google

možda bezkoristno, da spomenusmo evo razne vrsti voćja, nu mi ćemo se samo onih bolje držati od kojih nam se veća korist čini, a to su: jabuke, kruške, šljive, trešnje i orasi. Sjemenje jabukâ i krušakâ jest najbolje iz jakoga, zreloga voćja.

Ono valja, da bude veliko i liepo, te mora da bude čim crnije. —

Sjeme najlaglje dobijemo, kada voćke jedemo ili ždimamo. Kod ždimanih voćaka valja umah sjeme uzeti; jer kašnje, kad se trop okiseli i stane vrieti, nevalja sjeme. —

Nesijemo li umah sjemena, to ga metnimo na daske i vjetar da se osuši. Kada se je osušilo, metnemo ga u kakovu posudu, pomješav ga prije s nješto mokrim (pomočenim) pieskom. Valja opet pozorno raditi, da ga možda miši nepregrizu ili da nebi gdje na takovu mjestu bilo, gdje bi se kroz zimu smrzlo. — Košćicu sljivah spravljaju se od domaćih običnih šljiva istim načinom. Šljive osim toga, rado pomnažamo i pomilićî. -- Ovakove mladice nalazimo najviše tamo, gdje imade više starih šljiva zajedno.

Kod trešanja valja opaziti, da su najbolje košćice šumskih trešanjâ, te se s njimi isto tako postupa kao što i sa svimi prijašnjimi košćicami. Košćice domaćih trešanjâ nevaljaju za sjeme. Orahe moramo birati tako, da dobijemo najbolju vrst, jer jih netreba oplemenjivati. Orasi se osuše i sprave. — Moramo li sjeme. kupiti, to nam ponajprije valja gledati, nije li pljesnivo i je li umah pod vodu pada. Svaki orah, koji god ostane na površini vode, nevalja za sjeme. —

Sijanje.

Najpriličnije vrieme za sijanje voćakâ jest jesen, a može se i s proljeća sijati. — Sijati se može, pobacav sjeme na riedko ili opet na redove. — Svakako je bolje na redove; jer laglje osnažimo nikle divljake od korova (drača). Kod toga pako valja postupati na sljedeći način: Odiel u bašći, što smo ga priredili za sijanje voćaka ima se na drobno i dobro okopati te pozubljati, a kada smo ga pozubljali, razdielimo ga na 4 stope široke grede, medju kojimi ima biti put, širok jednu stopu. Na svakoj takovoj gredi načini vrbcom 6 čara (linija) a zatim uzme se motika (kopača,) koja naliči više na srdce, te se njom načine na 3 palca

Digitized by Google

duboke grabice onuda, kuda nam je vrbca naznačila. U ovakove grabice metne se nješto komposta* i to na palac debelo, dakle ostane još za dva palca dubljine. Po ovakovih grabicah meće se na jedan palac razdaleko sjemenje voćaka a zatim pozublja se zubačami (grabljami) a zatim pritisne polagacko dugom daskom jošte na zemlju, gdje leži sjemenje. — Kakva posebna pokrivanja posve su suvišna. — Bojimo li se kokošî, to pomećimo za njeki čas trnova kitja. Nebi bilo dobro, da takovo posijano sjemenje slamom prekrijemo; jedno zato, što se u slamu miši skrivaju, pa bi nam do sjemenja došli i pregrizli; a drugo, je li sjeme voćaka posijano, to će nam prerano prekliti i potjerati. Nije li bilo moguće u jeseni sijati, to sijemo s proljeća, pa postupajmo istim načinom kao što i u jeseni samo uz primjetbu, da sjeme valja barem 14 dana prije sjetve vodom poškropiti, da uzmognę prije prekliti. Pa pošto smo ga po grabicah posijali i zagrnuli, jošte ga jednom poškropimo vodom, da nam možda klice, koje su se za onih 14 danah probudile, opet radi suše nezadriemlju. — U obće pako valja nastojati, da vazda takovo sjeme dosta vlage imade. — Pa čim se je kazalo nješto toplijih proljetnih dana, evo ti nježnih divljaka iz podzemna svieta, na koje valja vrlo paziti, da nam nepozebu, jer samo stupanj zime, pak nejma više ni jedne divljake. — Ovakove biljke valja marljivo prikrivati, a najbolja je za taj posao rogožva, koju obično vrtljari trebaju za pokrivanje bilja. Da pako pokrivajuć neslomimo mladih divljaka, to si zabijmo uz grede njekoliko 3—4 palca visokih klinaca, a na ove pribijmo ljetve te je položimo preko grede, a preko ljetava rogožvu, koja se meće svakoga večera tako dugo na nje, dok se je išto pozebici nadati.—

F. H.

Pučki učitelji i „Gospodarski list“.

Da li gospodarstvo spada medju predmete pučke škole, o tom nemože niti nesmie sadanje doba nitko posumnjati, najmanje pako pučki učitelj. Istina, u preparandiji predaje se takodjer gospodarstvc, nu tim nije već sve svršeno, tim većma, što nije prilike

---

* Kompost zove se u tudjem jeziku gnoj, što ga priredimo s raznih ostanaka bilinskih i živinskih.

Digitized by Google

da pripravnici ona svojom rukom i znojem izvadjaju, što besjedom slušaju. Svaki se čovjek mora učiti, dok živi, jer i sviet svakim danom napreduje; a tko s njime jednako nekoraca, zaostati će. Svaki mora nastojati, da se u svom zvanju što više naobrazi, da se u njem što bolje usavrši. Ako je to dužnost svakoga, nije li koliko više dužnost pučkoga učitelja?

Stara je rieč „česa sam nejmaš, toga ni drugomu dati nemožeš“. Kako će dakle učitelj u gospodarstvu mladež poučavati, prema napredku te znanosti, ako se sám u njoj neusavršuje svakim danom?

Ono njekoliko knjiga i nješto znanja iz preparandije, jest samo teoretičan temelj, na kojem valja dalje u istini graditi. Pitanje se tu namiće sada: kako?

Valjalo bi, dakako, najprije putovati, razgledati umno uredjena gospodarstva, i t. d. nu o tom nejma spomenka, dok nam je plaća ovako loša.

A druga je: a šta sada?

Moramo si bar nabavljati knjiga i časopisa ove struke. Ovdje mi se rekne: „tu nam prieči opet ista nevolja, novac“. To je meni dobro poznato, nego nješto možemo ipak činiti.

Naše slavno hrv. slav. gospodarsko družtvo, poznavajuć dobro položaj pučkih učitelja, učini u XXIII. glavnoj skupštini svojoj, držanoj dne 23. siečnja 1867. sljedeći zaključak.

A. „da se seljakom, kano članom podružnice, snize godišnji prinesci na dva stotinjaka.“

B. „da se ova blagodat uz isti uvjet protegne i na učitelje pučkih učiona.“

C. „da uz godišnje prineske od 2 stotinjaka, dobivaju i seljaci i učitelji „Gospodarski list“, a list će takodjer i ovim ići na njihovu osobu“.

D. „da se tada i seljakom i učiteljem izdaju diplome kao članovom podružnice uz pristojbu od 50 nov.“

Ako dakle drugo ništa u pogledu ovom učiniti kadri nismo, to nam je dužnost barma ova 2 for. na godinu žrtvovati.

„Gospodarski list“, može se reći, sada je upravo bogat sadržajem, pa budemo li ga rabili i učili, nezaostasmo sjegurno ni na ovom polju.

Digitized by Google

Ali, poglednemo li u „Imenik članova hrv. slav. gospod. družtva, koliko pučkih učitelja nadjemo tu? Malo.

To dakako nije čudo, pošto imade još dosta učitelja, koji neuvidjaju ni „potrebe da stupe u kolo „Zadruge“, ote majke sirotčadi naše. Nu braćo! nevalja tako. Nebudimo mlitavi u svom zvanju; nezamećimo se sàmi, — jer je to ružno i štetno koliko po svakoga pojedinoga, toliko i po cieli nam stališ.

Ako nemožemo, kako hoćemo, to bar činimo, koliko možemo!

Ovo napisah s jedine namere: nebi li jedni uvidili svoju krivnju, a drugi, kojim možebit nije poznat gornji zaključak našega gosp, družtva, njime se čim prije poslužili. Čista mi ga duša napisala! Gj. R.

Mlin.

Mlin (malin, melin) ima 2 kotača na jednom „vretenu“. U ovo su izdubene 4 škulje (luknje), u koje su učvršćena 4 križa. To je vansko kolo, koje ćerano vodom obraća i nutarnje. Na nutarnjem su „palci“, koji obraćaju „vretenku“. Ova sastoji iz „špingelah“, „štange“ i dviju „rinka“. Vretenka obraća „žrvanj“, oko ovoga se nalazi „okoluš“, poput drvena obruča, u kojem se žrvanj vrti. Nad žrvnjem je „grot“, a izpod ovog „žirelac“, na njem visi „klepac“. U žirelac pada žito, a iz ovog u kamen. Kad se žrvanj obraća, onda se klepetac trese, uslied česa pada zrnje u žrvanj. Ono, u što brašno curi, zove se „škrinjica“, a ono šarafu spodobno drvo ili željezo, čime se ravna, kakovo da bude brašno, finije ili deblje samljeto, imenuju „sloga.“ Čim se voda zatvara i otvara, tomu kažu „zapor“.

Mlinova ima: podljevnjakah, nadljevnjaka, žličara (Löffelmühlen), šajkašica, klàdara, samca, družnjaka itd. A na njekih miestih naše domovine kaže narod naprosto »vodenica“.

R.

Izkaz članovah,

plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učit. sirotčadi.

G. Maljevac Mio, 7 st. 50. n· Gerdašić Albert, Fabković Škender, Pibernik Franjo, Zakaria Franjo, Osbolt Pavao, Lukač

Digitized by Google

Andrija, Rančić Ivan, Sajko Gjuro, Basariček Stjepan, Lukačević Tomo, Šuveljak Marko, Cerovski Vatroslav, Klepač Tomislav, Belčić Franjo, Rataić Janko, svaki po 3 st. Arnold Antun 7 st. 50 n. Hržić Franjo, Lončarić Ivan, Dobrovoj Stjevo, Posavec Josip, Irgolić Antun, Janković Pavao, Klobučar Josip, Šah Ivan, Lepić Antun, Tepež Vjekoslav, Brandecker Josip, Dončević Škender, Majer Mato, Ulses Vilim, Žakić Gjuro, svaki po 1 st. 50. n. polugodišnje kamate 269 st. 50. n.

U Zagrebu dne 12- svibnja 1869.

Antun Irgolić.

Glede zadružnih diplomah umoljavaju se dotičnici uztrpiti, dok se natiskaju, jer svaku napose nemože tiskar tiskati.

Viestnik.

†

JURAJ HAULIK Varaljski,

Nadbiskup Zagrebački i stožernik, preminuo je 11. t. m. u 7¾ sata prije podne navršiv 81 godinu. Vječna mu spomên!

† Vaclav Sekyra, ravnatelj realke i gl. učione u Varašdinu, preminuo je dne 28. Travnja iza dulje bolesti.

Književnost.

U Pančevu zače izlaziti novi ćednik „Pančevac“. Politikom se, strogo uzeto, nebavi, već mu je svrha obučavati u svem, što zasieca u gospodarstvo, trgovinu, duševan razvitak. A u tom treba da bude upravo prava i zdrava života. Prva tri broja pokazuju, da ga vodi rodoljubiva duša. Ciena mu godišnja 5 for. Uredjuje ga Jovan Pavlović.

— Njemačko-hrvatski rečnjak, što ga oglasismo u I. broju svoga lista, liepo napreduje a već se ga tiska prvi arak. Nam je radnja poznata, pak možemo izreći, da bude tamo i riečih i fraza — gradjanstvu t. j. neseljanom manje poznatih.

— „Hrvata“, uredjivana doktorom Matokom, izišla je V. knjiga. Sadržaj mu je veoma zanimiv. Mnogi ga rado čitaju a mnogi se ga plaše za to, što je u njem Starčevićeva uma i značaja. Neplašite se Staroga! Da ga poznate, rekli biste od srdca: tà to nije vuk, već prav-pravcati janjčec!

Javna zahvala.

Dne 36. travnja t. g. obdržavan bi u ilovskoj učioni prvopoljetni izpit školke mladeži, kojom prigodom velečastni gospodin

Digitized by Google

Dragutin Pavčec, podjašprišt i župnik kutinski, bolje učenike iste učione s 3 komada, poglaviti g. Josip Muzler, kat. sudac s 5 komada, g. Laco Tanhofer, duhovni pomoćnik i kateketa, iste učione, s 2 komada, g. Milan Tanhofar, providnik dobara presvietloga g. grofa Sečena s 12 komada, a g. Mirko Gjureković, obć. bilježnik, sa 3 komada poučnih knjižica obdare. Stoga si držim za dužnost, da se gg. darovateljem na osobitom daru u ime povjerene si dječice što srdačnije zahvalim, uvjeravajuć jih, da su si tim činom dugotrajnu uspomen zasadili koli u srdce moje, toli i u nevine šk. dječice.

Ilova dne 1. Svibnja 1869.

Ante Popović, učitelj.

— Ja i moje troje djece uživamo svakoga mjeseca 15 for. podpore od „učiteljske Zadruge“. Za tu sladku hranu i obranu najsrdačnije zahvaljujem svoj p. n. gg. Zadružarom. Bože, blagoslovi nam, brani i štiti milu „Zadrugu“!

U Virovitici 26. Travnja 1869.

Josipa Kovačka.

Naimenovanje.

Gospodin Fran Ivan Švagel postao je učiteljem u Slankamenu, a g. Bartol Stipić c. k. podučitelj premješten je iz Josipovca (Josefsdorf) u Petrovaradin kao takav.

Natječaj.

Mjesto učiteljsko i orguljaško u Desiniću, kotaru taborskom. Plata 315 for. stan, 12 h. drva za se i za školu, ral zemlje. Molbenice šalju se: Veleč. gosp. Ivanu Petranoviću. podj. i župniku u Prišlinu do 15. t. m. (Rohič).

— Mjesto učiteljsko i orguljačko u Bedenici, kot. zelinskom. Plata: 315 for., stan, 2 rali oranice, drva i mala štolarina. Molbenice šalju se: Veleč. g. Stjepanu Haukovcu, podj. i župniku u Magjarovu do 15. t. m. (Pošta Kutina.)

Listovnica.

G. Š Vu—yu. Slučajno zametnuo nam se dopis. Javite jošte jednom, a to mahomice.

G. M. V—u, u G. Oprostite, suvišno bi bila zadnja dva članka, jer se taj predmet razvija praktično u „rukovodstvu“. Prvoga pak neprimamo zato, što smo protivna mnenja i uvjerenja. Zlo bi bilo, kada bismo se onom sgodom mogli osebito naučiti: tà to treba da i sami znamo. Bog!

G. D. S. u Gr. Jel. Do danas nije blagajnik „Zadruge“ od sina vam ničesa primio.

GG. Zadružarom. Izkaz u Napredku dovoljna je namira svakomu članu, Koj se nečita u Napredku, a poslao je novaca, prijavi se barem za mjesec blagajniku.

G. G. R. na Pl. „Pabirke“ upotrebimo: nu imajte na umu i u oku samo nepoznatije rieči, jer suvišno bi bilo štampati one, što se već nalaze u rečnjacih. Pri tom pošaljite i što više, da uzmognemo sporedjane obielodaniti. Vidite: siroška, gražak, buča, pasulj jesu posve poznate; manje opet: nasadjeni voli, kuča-rukovjet itd.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 10. U Zagrebu 1. lipnja 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Cieno mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Nješto o narodnjoj obrazovanosti.

Uzmete li silu koje situacije ocjenjivati, upnite umom u njezine ideje i interese — veli negdje Balmes. Liepih li ideja i interesa, ako su nanizani o znanosti, kojoj je svrha sama istina a kao takova je promicalo umnoga i čudorednoga napredka. Dan današnji prisudjujemo državi jakost, zastupa li načelo prosvjete i slobode; to su bo svojstva, što jih izvodimo iz znanstvenih i kršćanskih pomislij — na tom se temelju takodjer uzkuljala ona aposteriorna istina: znanost je moć; u suprot, država, koju je ponio sobom neodoljiv vrtlog svakojakih prikaza i nekrsta, je slaba, a znanost joj gnjila i sustala. Znanost je dakle kao moć neobhodna potriebština to u državi to u narodu, čemu je i sama svjedočila kroz sve viekove orijaškimi pokroci. Dozovimo si samo u pamet vrieme počam od uznosite Atene pak praktičnoga Rima sve do danas, te imademo čitavi vrzalj umnih muževa, koji nas gâjê dieli, neimajućimi vriednosti samo za svoj viek i za zadrugu ljudsku u kojoj oni življahu, no za sve viekove i za sve narode. Kako su liepo stari već pjesnici dojimali znanost, znademo s onoga, što su sve bogove podložili Veneri, ali vlasti nad Minervom i nad muzami — zaštitnicami znanostij, nisu dali ni njoj ni Kupidu. Medju tim, svaki nas znade manje više, koli je znanost zahvalna to državi, to domovini, to pojedincem; glednimo dakle za sada samo u način, kojim se znanosti prisvajaju t. j. pripazimo, kako se moraju pojedinci naroda obrazovati.

Digitized by Google

Mnogo se danas čuje o narodnoj obrazovanosti sboriti — jer je tâ čedo najnovijih vremena — nu je li se pravo dojâla ta kako se imade razumievati, o tom se mnogo ne spotače ni nezanoveta. Slušajmo Wenziga kako on tu razumieva u čas. česk. mus. 1859: Pod naobrazom narodnjega značaja, veli on po prilici, razumievam naobrazu, koja uz obćenite znakove ljudske svakomu čovjeku prirodjene, svraća pozornost napose na znake narodne ili drugimi riečmi, gdje se uz obćeniti način za svjet obrazuju pojedinci naroda za svoj narod. Znanost je dakle obrazovanosti narodne zasnovana u samom narodu. Svaki se narod od drugoga razaznava svojimi posebnimi znakovi, odkle je očito da je osim obćenite obrazovanosti potrebno i te posebne znakove probuditi t. j. obrazovanost narodu privinuti. Zašto je čovječanstvo podieljeno u narode? Zašto se narodi medju sobom luče jezikom, misli, običaji, čitavim načinom života? Zašto je tolika muka prekovati jedan narod u drugi? Pitanja su to, na koja se neodgovara svakdanjimi odgovori, nu imade višje znamenovanje. Tko bi dakle čovječanstvo u narode razdieljeno za puku slučajnost držao a tu slučajnost tobože ukidajuć na svoju navijao, taj bi ujedno izcrpljivao providnost, — što je absurd. Nije indi ništa nova, što pisci danas toliko paze na družtvo, u kom oni žive, što su počeli narod u srcu izučati te mu nauku na zdravi narodnji razum pricjepljivati, pojedincem ljubav k narodu buditi, po kojoj čovjek voli narod i njegovu korîst, nego sebe i život svoj; to je potriebština u čovječanstvu a potriebština je već sama sobom podžigajuće ostno, to je zakon istine, komu je biti jačju od ičije samovolje ili stranputice. Liepa li primjera, reći će tkogodj u Grka i u Rimljana. Da, liepa primjera ali i kriva dojma narodne obrazovanosti s nedostatka višjega pomagala i okrepe. Kada se je Sokrat nazvao svjetskim obćinarom — a to je bilo u cvietu Grčke znanosti i umjetnosti — uzvrljiše se Grci nadà tim prozovom sasvim protivnim onomu: sve je barbar što nije Grk. Rimljani nenarivavaše samo svladanim svoje narodnosti, no jim takodjer jednaka prava nijekaše — težko se bijaše uznieti na civisa romanusa. Ele krst sijnu a njim nebeski onaj šibolet, komu se ne doviše ni isti. Olimpćani: svi su pred bogom jednaki, svi su braća. Krst je dakle razlijao postupice pravu obrazovanost — u duhu narodnom, on je

Digitized by Google

urazio narodom višju cienu, on je razpuhao egoizam rimski te iznemoglu mu kulturu, on je u čovjeku duh uznietio a narode naučio proti svemu dizati oružje, što bi moglo škoditi njegovoj tjelesnoj, duševnoj ili moralnoj stranci. Čemu nas inomu uči država, prikrojena po narodnjem absolutizmu? Ta iskustvo uči, da se je u takovoj državi mnogo zažganije poganjalo narodno čustvo. Uzmimo za primjer sebe i nepovoljne okolnosti, štono nas stezahu onamo od prieporoda. Ovo pripomenuh samo zato, da se nebi usudio tko godj reći, da je obrazovanost narodnjega karaktera štetna po državu, dočim to baš protivno biva.

Iz svega se do sada rečenoga vidi, da je narodnja obrazovanost glavni temelj narodnjoj existenciji a ujedno, da narodnja obrazovanost ne smije gledati samo na narod, kojemu pojedinci patre, jer se inače nebi razlikovala u ničem od one, koju upravo ožigosasmo nepravdom. Zadaća je obrazovanosti narodnjoj ponajprije prilagoditi se svietu, zatim probuditi spavaćive narodnje znake te tim narod od naroda razlučiti. Dvojako se može griešiti proti toj obrazovanosti: 1. kada se učenici upoznavaju s ostalimi narodi u toliko samo, u koliko su oti u ideji čovječanstva a prednosti se onoga ljeh naroda ističu, kojemu učenici prinadleže; 2. kada učenici nisu onako obrazovani, da bi obikli državi se u svem pokoriti, s čega nepati tjelesna, duševna, ni moralna stranka. Prvo bi značilo sunovratice radit, precieniti narod, a drugo bi utislo narodu žig nepokornosti spram državi i njezinoj svetoj glavi.

Izmjerimo, u koliko se dade ovdje, škodu, koja prozieva izpod zanemara narodnje obrazovanosti. Zapusti li se narodnja obrazovanost; ne upoznaju li se pojedinci znamenitošću naroda u ideji čovječanstva; nenauče li stanja naroda, kojemu su držani; nepoduče li se sredstvi, s kojih pokročuje narod — što je priličnije no da se drže obojudnimi spram naroda te ništo ili gdje što čine za narod; medju tim prodrla li jednoć obojudnost u pojedince to i narod sám propada; pokrok bo njegov visi o djelatnosti sinova mu i kćeri.

Narod jest množ pojedinaca, koje uzajemno krvno prijateljstvo više steže na narod sam, no na čovječanstvo; a to prijateljstvo spaja radost i žalost svoga naroda u srdcih pojedinaca. Naviko li tko indiferentovati spram naroda svoga, bliža

Digitized by Google

se indiferentizmu spram obitelji, spram rodu; tko nije naviko svetoj zapovjedi: Štuj si otca i majku, pak ljubi bližnjega kao samoga sebe u širjem krugu narodnjem, promašit će ju takodjer u užjem krugu rodbinskom. Takav, ugušiv prirodjeno sveto čustvo, hrli u naručaj mrskomu bolvanu sebičnosti, kojoj vriedi osoba više no sve na svietu; ili se najviše izgubi u stljivoj i sgvrčenoj ljubavi kruga obiljskoga, okrom kojega nejma za ništo smisla.

Pitanje nastaje, mogu li takovi otci koristovati državi?; — bio njeki narod jedne države ili više država, ili država više naroda ili grana njihovih — mogu li takovi, velju, pomagati državu? Joj si ga državi, koja stavlja svoje blagostanje na takove stupove! Vrljet će se okolo njezinoga tobožnjega probitka, dok jim je hasan odatle; nadodju li tempora nubila, nemogu li iz nje potlačene ništa iztisnuti, a morali bi braneć ju oskudjevati: oni ju ostave. Snaga državi onemaže, gdje se pošemerenimi značaji dobro njezino pospješuje; jer je to samo sobom nespretnost, a svaka si nespretnost sama plete bič.

Gledajmo dalje. Koja korist takovih sebičnjaka — možda jim na jeziku kozmopolitizam — čovječanstvu? Mnogo objima rieč „čovječanstvo.“ Prikriva ova sve narode na zemlji, od kojih mnogih ni iz daleka neznamo. Koliko bi mislij, sile i žrtava stajalo svakoga, da se uvede nješto zgodna, čim bi se uskorio njihov napred! Gdje bi dakle toli uznosite misli sjevnuti mogle u onoga, komu nije srce ni za svoj narod zažgano! Božanstvena je ruka mudro sbila narode u čovječanstvu od obitelji. Srcu je ljudskomu uviek biti u krugovih svojih, u kojih se uči domačiti. Za obitelj je držanstvo svakomu da radi — ali se ta radnja imade navinuti na rod, na najbolji rod, na narod; skrb opet za narod mora pojedinac pritezati na sve narode, na čovječanstvo. Tko toj naravskoj školi naobraze neučio, tomu se srce spuzlo, taj je nevrstan malenim klubovom hasnjeti, taj nije shvatio morala, nejma smisla za rieč bližnji. Tko se dakle nedovio onoj zapovjedi: Ljubi bližnjega kao samoga sebe u krugu naroda svoga, može zabresti glede nje u obitelji, a što će istom biti u čovječanstvu!

Obrazovati se, budi nas prva briga, a obrazovati se za na-

Digitized by Google

rod — za koj nismo učinili nikada dosta, bud nam ni korice kruha ne dao (rieči: Kurelca, Zlatousta) — budi nas druga briga! Nezabudi mladeži, da domovina upire požudno oči na te; ti si joj nada. Malo samo, pa eto u rûku tvojih sav njezin udes: religije, morála, politike, praktičkih i teoretičkih znanosti, jednom sve, što jakost, sreću i slavu domovini diže. Komu će ljepše svjestan naš narod ime opojati, ako ne onomu, koj će mu znati pristati u zgodi, koj će ga znati utješiti, ako bi mu kakova nemân stegnula krila riečmi uzvišenoga našega mladjega pjesnika:

Sloboda, bratstvo, ljudstvo svuda vlada,
Na koljena, na koljena moj rode,
Nek bog budućnost posveti slobode!

Quo semel est imbuta recens servabit odorem testa diu. Hor. Ep. I. 2. 70.

I. K—l—j.

Primorske opetovnice.

Promotriv i „ustav pučke škole“ i Vukovićevu „Osnovu“, nenadjoh nigdje osvrta na primorske odnošaje i okolnosti. To me prinuka, da sam u prošlom broju koju rekao o primorskih pučkih učionah, a sad mi je opet govoriti ob ovdješnjih opetovnicah.

Opetovnicu mora da polazi mladež izstupivša iz pučke učione, izim učenčadi, prešle u višje zavode do navršeno 15—16. godine. Je li može biti ovako kod nas.

Mislim, da naprosto ne. Ovdje podje mladež jur u 13—14. godini (iznimice u 12. g.) na morje, da se može za pomorske poslove što prije usposobiti. Istina, da bi probitačnije bilo s fizičkoga i moralnoga gledišta nepušćati omladine prije navršene 15. godine u daleki sviet; jer s prvoga razloga tjelesne su sile jošte onakovu dječaku nerazvijene i nejake za obavljanje njegovu snagu presižućih poslôvâ, a s drugoga valja da bude diete dobro oboružano i upućeno, da u svjetovnoj vrvi uz družtvo izkvarenih ljûdî nezabludi, da zamamljeno razuzdanom maštom na sklizkih putevih bez podpore i pažnje neposrne. Pa i onda je uviek prilika, da nauči, što se od valjala mornara iziskuje. Ako bi se dakle ovo potonje poprimilo te zakonom ustanovilo, da prije navršene 15.

Digitized by Google

godine nesmiju roditelji svoje djece slati na morje, morala bi primorska mladež polaziti pučku učionu tja do 15. god., jer je tako oprošćena od polazka opetovnice i jer bez posla nemožemo mladež ostaviti.

S toga razloga zahtievah takodjer u prijašnjem članku širje razgranjenje njekojih struka obuke u primorskoj školi.

Nu, ako se nebi moglo s drugih možda važnih razloga ovomu zadovoljiti, trebalo bi poglavje ob opetovnicah za Primorje modifikovati u sljedećem smislu: „U Primorju, gdje mladež, izstupivša iz pučke učione s dobrim uspjehom odlazi na morje, dužan je svaki dječak svagda kad boravi kod kuće, polaziti opetovnicu tja do 17. godine.“ Neće ni ova ustanova moći shodno odgovoriti, jer se neće mnogi, zaputiv se morjem, u to vrieme ili posve nikada ili tek za kratak boravak kući svratiti. Ele, kako da učinimo bolje? —

Dalje; kao što je majstor odgovoran za uredan polazak opetovnice svojih šegrta, tako da budu ovdje odgovorni roditelji, dotično skrbnici ili morski zapovjednici.

Pod doznačenom globom pako nesmije se primiti nijedan dječak na brod, ako se nemože izkazati, da je 1. svršio pučku učionu dobrim uspjehom, 2. da je boraveći kod kuće uviek uredno polazio opetovnicu ili da je zanemareno nadoknadio. S toga, što neće primorska mladež na ovaj način polaziti opetovnice neprekidno. valja da se drži opetovnica bar dva puta u tjednu u večernje doba.

Obuka je u primorskih opetovnicah sljedeća: vjerozakon, domaća poviest, računstvo s osobitim obzirom na trgovinu, najvažnije iz sveobćega zemljopisa i astronomije, navlastito što je pomorcu nuždno znati, pismeni sastavci, iz prirodoslovja tumačenje rabljivih na brodu fizičkih spravâ, i talijanski jezik. Čitanke opetovnjačke mora da imaju štîva takodjer pomorcu posvećenih, ili bi bilo shodnije i probitačnije, da se sastave za primorske opetovnice posebne čitanke. —

Ovakov, mislim, da bi morao glasiti poseban pripomenak o primorskih opetovnicah uz poglavje, gdje će se ob opetovnicah uobće govor povesti. Svakako valja prilagoditi opetovnicu okol-

Digitized by Google

nostim, odnešajem, potrebam i zahtjevom. Opetovnicam u „ustavu“ i „osnovi“ podloga je gospodarstvo, obrt i zanat; primorskim opetovnicam mora da bude pomorstvo i trgovina. —y.

Praktično postupanje

pri razvijanju prvih početâka slovnice i pismenoga vježbanja
na temelju

I. Slovničke čitanke strana 166.

(Nastavak.)

Drugi članak.

Pridavna imena.

§§. 42.—43.

Učit.: Djeco! Već poznate prvi dio govora, najme stvarno ime; sada ću vam razložiti drugi dio govora, samo budite mirna i pazljiva! -- Otvorite si čitanke i nadjite §. 42. kod „Vježba u jeziku!“

Mirko! čitaj taj §.! — Dj.: Čita do — staklo?

Učit.: Kaži mi dakle: kakvo je zlato? — srebro? — jaje? — Kakov je snieg? — ugljen? — mêd? — nož? — Kakvo je kolo? — Kakva je trava? — batina? — Kakvo je staklo? — Dj.: Zlato je žuto; — srebro je bielo; — jaje je oblo; — snieg je mrzao; — ugljen je crn; — med je sladak; — nož je oštar; — kolo je okruglo; — trava je zelena; — batina je ravna; — staklo je gladko.

Učit.: Koje su izmedju tih riečih stvarna imena? — Dj.: Zlato, srebro, jaje, snieg itd.

Učit.: A kako se ono pita za stvarna imena? Dj.: Sa: Tko ili što?

Učit.: Kojimi se riečmi pokazuje, kakove su te stvari? Dj.: Riečmi: žuto, bielo, oblo, mrzlo itd.

Učit.: Pa kako se pita za ovakove rieči? Dj.: Kakov, kakova, kakovo?

Učit.: Čitaj sada glasno §. 43. Ivane! — ti Lovro! — Josipe itd.! Dj.: Čita do — pridavna imena.

Učit.: Sada zaprite svoje knjige, a ti Mato kaži mi na pamet, što su pridavna imena? — Sada ti Jure! — Franjo! —

Digitized by Google

Srećko itd.! — Dj.: Pridavna su imena takove rieči, koje se pridavaju stvarnim imenom, jer označuju svojstvo ili vlastitost stvarih.

Učit.: Naučite se to dobro na izust! — Izpišite još iz 29. štiva sva pridavna imena!

§. 44.

Učit.: Jakove, čitaj §. 44. samo glasno! — Dj.: Čita do — lišće.

Učit.: O kom se govori u prvoj? — drugoj? a o kom u trećoj izreci? — Dj.: U prvoj o mišu, u drugoj o konju u trećoj o lišću.

Učit.: Što se je reklo o mišu? — što o konju? — a što napokon o lišću? — Dj.: O mišu: da je zvierka; — o konju da ima rep; — a o lišću: da je na drvetu.

Učit.: Pa kojimi riečmi razjasnjena su stvarna imena u tih izrekah? — Dj.: Riečmi: mala, dugačak, zeleno.

Učit.: A što pokazuju te rieči o rečenih stvarih? — Dj.: Pokazuju njihova svojstva ili vlastitost, t. j. kakova je koja stvar.

Učit.: A kako se zovu oni dieli govora, koji pokazuju svojstvo ili vlastitost stvarih? — Dj.: Zovu se pridavna imena.

Učit.: Djeco! Kada se što o kojoj osobi ili stvari izusti, izrekne, onda se zove ono, što se je reklo: izreka. Izreka je dakle riečmi izražena, izušćena misao.

Mirko, reci mi što je izreka? — ti Franjo! — Ferdić itd.!

Učit.: Čitaj do kraja taj § ! — Dj.: Pročita.

Učit.: A kako ćete to napisati? — Kažite mi, što ćete reći, da je sladko? — što gorko? — tvrdo? — meko? — čisto? — nečisto? — lahko? — težko? — visoko? — nizko? — dobro? zločesto? — široko? — tiesno? — veliko? — maleno? — jako? — slabo? — oštro? — tupo? — Dj.: Slador je sladak. — Pelin je grk. — Kamen je tvrd. Pamuk je mek. — Golub je čist. — Svinjče je nečisto. itd. —

Učit.: Dobro. Sada napravite tu zadaću!

§. 45.

Učit.: Mirko, čitaj glasno taj §.! — Dj.: Čita do — vrata.

Digitized by Google

Učit.: Što je to, što si čitao? — Dj.: Stavci.

Učit.: Koja su stvarna imena u tih stavcih? — Dj.: Jelen, zec, lisica, vuk, zvieri, lav, ovca, živina, kuća, vrata.

Učit.: A koja su pridavna imena? — Dj.: Brzi, divje, jak, hrabar, pitoma, koristna, velika, mala.

Učit.: Koliko je stvarnih, a koliko pridavnih imena u prvom stavku? — Dj.: Dva stvarna i jedno pridavno ime.

Učit.: A koliko je stvarnih, koliko li pridavnih imena u trećem stavku? — Dj.: Jedno stvarno i dva pridavna imena.

Učit.: Biste li i vi znali iz glave sastaviti i napisati ovakovih stavaka? —

Koju bi vlastitost mogli pridati n. p. otcu i materi? — opici i vjeverici? — gavranu i ugljenu? — mišu i zecu? — mlieku i žesu (kredi)? — vodi i zraku? — suncu i ognju? — Dj.: Da su skrbni; — okretni; — crni; — sivi; — bieli; — prozračna telesa; — topli življi itd.

Učit.: A kakove se vlastitosti mogu pridati n. p. čovjeku? — ovci? — željezu? — kruhu? — mišu? — gusjenicam itd.? — Dj.: Da je: pametan, uljudan, hrabar itd; — krotka, strašiva, potrebna, koristna itd. — siva, tvrda, pruživa kovina; — zdrava, tečna, ukrepljiva hrana itd. —

Učit.: A što biste napokon znali reći: o robi, što ju trgovac prodaje? — ob odjeći, što ju krojač kroji? — o mesu, što ga mesar sieče itd.? — Dj.: Dobra i zločesta roba; — tiesna i prostrana odjeća; — mršavo i tusto meso itd.

Učit.: Sada napišite i vi:

1. Stavaka, u kojih se dvjema osobama ili stvarima pridaje ista vlastitost, kao što vam pokazuje prvi stavak §. 45.

2. Stavaka, u kojih se jednoj osobi ili stvari pridaje više vlastitostih, kao što se vidi s trećega i petoga stavka:

§§. 46. i 47.

Učit.: Lukica, čitaj taj §! — Dj.: Čita do — umoran je.

Učit.: Tko se indi zove bogat? — radin? — lien? umoran? — Dj.: Bogat, onaj tko ima mnogo novaca; — radin, tko mnogo radi; — lien, tko neće da radi; — umoran, tko je puno hodio, ili radio.

Digitized by Google

Učit.: Bi li i vi znali napisati ovakvih stavaka? — Što bi znali reći, tko je poslušan? — Kako se moraju stariji slušati? — Dj.: Tko svoje starije rado sluša, poslušan je.

Učit.: Tko je ubog? — Ima li najnužnije svoje potrěboće? — Kako bi to valjano kazali? — Dj.: Tko svojih najnužnijih potrěboća nejma, onaj je ubog.

Učit.: Što mislite, tko je vjetren? — Pazi li vjetreni na ono što čini? — Kažite to u redu? — Dj.: Tko nepazi na ono što čini, onaj je vjetren.

Učit.: Tko je pravičan? — Mislite, čini li pravični komu što kriva? — Izrazite se valjano! Dj.: Tko nikomu ništa kriva nečini, onaj je pravičan.

Učit.: Komu se može reći, da je iskren (istinit)? — Govori li iskreni drugčije, nego što misli? — Kako ćete se o tom izraziti? — Dj.: Tko onako govori, kao što misli, onaj je iskren (istinit).

Učit.: Komu se kaže, da je razložan = umjeren? — Jede li i pije li umjereni odviše? — Dj.: Tko odviše nejede i nepije, onaj je umjeren = razložan.

Učit.: Tko je kriepostan? — Dade li se kriepostni na grieh zavesti? Kako ćete to kazati? — Dj.: Tko se na grieh neda zavesti, onaj je kriepostan.

Učit.: Tko je bogoljuban? — Kako valja Boga ljubiti? Izrazite se valjano! — Dj.: Tko Boga nada sve ljubi, onaj je bogoljuban.

Učit.: Sada napišite i vi:

1. Takovih stavaka, u kojih se dokazuje: tko je poslušan? — ubog? — vjetren? — pravičan? — iskren? — razložan? — kriepostan? — bogoljuban? —

2. Izpišite sva pridavna imena, štono se nahode u 39. štivu!

(Dalje).

Blitva (Mangold, Beta vulgaris).

Blitva ima više ili manje debeo, mesnat, odugačak, kadkada 10—15 funtih težak, razno bojodisan korien s izpravnom stabljikom, koja druge godine domašuje gotovo vrh čovjeka. Dolnje Dočim je g. 1783 umro, činilo se je, da je isto s njim u grob

Digitized by Google

lišće jest oveliko, mal ne od podanka stopu dugačko, duguljasto-jajasto, tubasto, nerazcjepkano na jakih mesnatih držćih; u stabljike je izmjenito, maleno, jajasto ili šiljasto. Cvate klubkom u pazušicah i klasom na kraju; plod je suh, okruglast i hrskavom kožom omotan. Raste samonikom u sriedozemnom primorju, na obalah Italije, Portugalske i Španjolske. Kod nas se više odlika sadi, goji se ali osobitim probitkom u Njemačkoj, Francezkoj i Englezkoj, a gojitbom postalo je više odlika.

Najvažniji je burak ili rona (šećernica, Runkelrübe). Jest koje biela, koje crvenkasta koriena, puna sladka soka, s koga se slador vari, na mnogih miestih se gdješto u veliko sadi, jerbo se i marva njime goji. Lišće mu je bliedo-zeleno sa bielo-zelenkastim žiljem. Druga vrst je cvekla ili cikla (Rothe Rübe), ugasito crvena koriena nalik na mrkvu, no krupnija; sadi se u vrtovih kao povrtalje. Vele, da i biela šlezka rona, poput krušaka okrugla, u sebi mnogo, osobito sladka soka imade, dà njeki ju osobito ciene, kao jednu najvrstnijih blitva za proizvadjanje šećera. Blitve ljube rahlo, dobro pognojeno i suho zemljište. Kada sjeme, koje smo posijali, nikne i biljčice dobrahno porastu, valja paziti, da nebude pregusto, zato imadu se suvišne i nepotrebne izčupati, i stopu širine izmedju svake ostaviti. Blitva se okapa i čisti od korova kao i drugi korenasti posadi. U jeseni koncem Rujna, ili pako mjeseca Listopada valja jih izkopati i prigodom liepoga, suhoga vremena više dana na polju ostaviti, gdje jim se cima i korenje odmah obreže, a dočim se rane obrezotina ponješto osuše, mogu se pospraviti.

Postupanje kod proizvadjanja burakova šećera u obće, po prilici jest sljedeće. Blitve se prije svega operu i očiste upravo onako, kako to se čini s korunom, kada se škrob vadi, zatim se razdrobe pomoćju njekoga stroja, koj imade razsjeckane nože poput pile. Ovaj razdrob se poslje još̆te izždima, što obično biva tako zvanom hidrauličkom ždimaljkom t. j. tiskaljkom. Po naputi i propisu Acharelovu prida se izždimanomu soku iza njekoliko sati kašnje, ponješto sumporne kiseline, i pusti se tako 12—18 sati u pokalajenih bakrenih posudah stojati, te dočim se još njeka tvar umieša, pritopi se ponajprije samo na mlačno; konačno prilije se ponješto mlieka ili govedje krvi, takodjer i košćena ugljevja

Digitized by Google

nesmie manjkati, pa se vazda u posebnom kotlu pod 99 stupnjem vrućine kuha. Kipuća židčina prociedi se kroz vunena cjedila, a pjena i ostalo se prepreša. Dalnja postupanja, n. p. čišćenje soka, ukuhivanje, napunjivanje u tvorila (kalupe) je gotovo ono isto, što i kod priugotavljanja šećera iz sladorovca (Zuckerrohr). Proizvadjanje burakova sladora u novija se vremena našega vieka tako diglo, da nam se skoro nevjerojatno čini, osobito u njekih Njemačkih zemljah. Već sjajni napredak ove struke u vojvodini Saskoj, uzbudjuje u čovjeka osobitu pozornost. U Magdeburgu i njegovih bližnjih okolicah ima množtvo tvornica ili burakovih sladorana i svake godine se množaju, prem jih već u obsjegu okružja magdeburžkog gotovo 50 imade, koje svake godine do 200.000 centi šećera proizvadjaju. U Pruskoj, Šleziji priugotavlja se osobito burakov šećer; ali takodjer i u mnogih inih pokrajinah u Českoj, Moravskoj, nadvojvodini Austriji, pak u Bavarskoj, Hessenskoj i Braunšvajgu. Osobite pozornosti jest proizvadjanje burakova sladora u Francezkoj, ali takodjer i u Ugarskoj,* Erdelju, Poljskoj, da i u samoj Ruskoj, Grčkoj, i Španjolskoj začele se dizati. Najveće priznanje zaslužuje ipak izgledna tvornica šećera kod Briege u Šlezkoj, koju je narodno družtvo polag najnovijih načela znanosti i izkustva utemeljilo. U golemoj ovoj fabrici bude dnevice 800 do 1000 centi buraka upotriebljeno i do mala u liepe biele sladorne klobuke stvoreno, koji kašnje u trgovački sviet prolaze.

Iznašašće s buraka ili šećernice slador proizvadjati, pripisuje se glasovitomu njemačkomu lučbaru Andriji Sigismundu Marggrafu — rodjenomu u Berlinu 3. Ožujka 1709, a umrlo mu 1783 — koje je zimi g. 1746/47 u glavnoj skupštini kr. akademije znanostij u Berlinu, predavao vrh svojih kemičkih pokusa o proizvedenju šećera s mnogih domaćih bilina, navlastito pako s buraka. On dokaza zajedno svojimi pokusi bjelodano, da priredjivanje domaćega šećera i s domaćih bilina baš nikakva takova umjetnost nije. Nu ipak neposluži sreća njegovu novomu odkriću.

* Najviše buraka sadi se na imanju grofa Karolyia Tot-Megjeru, gdje ima do 1000 jutara burakom posadjenih; ali tu ima odmah i sladorana u kojoj se s njega slador vari.

Digitized by Google

uljeglo, dok napokon koncem 18. stoljeća tadanji ravnatelj akademije Achard ovo prekoristno iznašašće neuzkrisi, našav ga, premećajući listove rukopisa svoga vriednoga učitelja i predšastnika. Achard odluči živo odkriće Marggrafovo oživotvoriti, te tako bude on obnovitelj njegova važna iznašašća i prvi utemeljitelj šećernih tvornica buraka; pripovieda bo se, da je kašnje na temelju toga podigao bio u Šlezkoj prvu sladoranu. *F. G—l.*

Naše voćarstvo.

Postupak s mladimi divljakami prve godine.

Divljake jednogodišnje možemo kroz cielo ljeto na svom mjestu ostaviti. Nepada li kiša za dugo tako, da se je već zemlja posušila, to se imadu divljake polievati i opleti od svakoga korova, Koru pako, koja se je možda poslje polievanja ili kiše načinila na površju zemlje, valja čim pazljivije opet motikom prekopati. — Imademo li vremena, te nam se već hoće zabave oko divljaka, pa ako uz to dopusti vrieme, to postupajmo na sljedeći način: Čim su biljke treći listić dobile, što biva po prilici početkom svibnja, to jih možemo pazljivo lopatom izrovati, te jim njihovo tanko korenjiće za trećinu prikratiti nožićem ili nokti, pa jih tako na dobro okopanu gredicu sijaćega odiela od 4—6 palaca razdaleko presaditi u redove, te dobro polejati. Sâde se pako divljake običnim kolčićem, kao što i druge biljke.

Takav posao smie se samo za oblačna, mrka dana poduzeti te čim bržje; jer drugčije rado se korenjiće osuši, te je tada uništena biljka. Takav posao nazivlje Niemac pikiranje. (das Piquiren). Prvih 8—10 dana valja pikirane gredice nadkrivati hasurami da imadu sjence i to na takav način, kano što smo napomenuli, kako se imadu nadkrivati, kada se je mraza bojati. Osim toga zahtieva se vazda dovoljno nakvašeno zemljište. Ostalo postupanje jest kod ovih tako, košto je kod običnih nepikiranih biljka.

Dobro će u obće biti, ako svake godine njekoliko divljaka pikiramo, a njekoliko ostavimo, jer nisu li se pikirani primili to nam barem nepikirani ostanu.

Trošak za voćnjak.

Tko će sve to djelo učiniti pa i što će stojati? Na prvo pitanje je lasno odgovoriti, ali na drugo nešto težje. Ne možda poradi veličine iznosa, doista ne; jer potrošci su prama budućoj dobiti neznatni, nu poradi mnogo različitih odnošaja, koji se tude nalaze. Občinski voćnjak može samo jedna občina držati, a moglo bi se i više njih složiti, te jedna drugoj pripomagati. — Dan

Digitized by Google

danas neće sigurno nijedna obćina tako mala i neznatna biti, da nebi u njoj čovjeka bilo, kojemu bi se takav voćnjak povjeriti mogao, te koj nebi znao u takovu voćnjaku raditi, samo ako mu dotična obćina uredno urečenu svoticu plaća. Plaća takova voćara može polag različitih obćinskih odnošaja takodjer različna biti; Tako bi njekoj obćini najcjenije možda došlo, kada bi svomu voćaru dala prost stan i nješta obćinskoga zemljišta za uživanje. Nije li to moguće, to mogu obćinari sami medjusobno načiniti koliko će takovomu voćaru plaćati pa se polag te svotice razdieliti medjusobno koliko će svaki od njih platiti u ime urečene svote. Takova voćara bila bi dužnost svakoga dana, da pokriva i odkriva nježne biljke, usijane na sijaćem odjelu, da je čuva od mraza i sunca, da je marljivo zalieva, pleje, okapa, privezuje, nakoli, oplemenjuje, zasadjuje i izkapa jednom riečju, da sve ono učini što se od jedne osobe sdušno zahtievati može. —

Za težja pako djela kao: ogrnjivanje, gnojenje, mnogo polievanje itd. valja takovu voćaru poslenika dati. — Valja nam opet u obzir uzeti, da nezahtievamo od takova obćinskoga voćara, da nam neprestano radi u voćnjaku, već mu dopustimo da onako radi, kako si je prama potrebi vrieme odredio. Pazimo uza to ipak, da takav svoj posao u sgodno vrieme vrši, pa i onako, kako to sama potreba zahtieva. Takovu pazku nad voćarom možemo kojemu obćinskomu poglavaru povjeriti. — Uz sav taj posao, što ga voćar u svojem voćnjaku obavi, ostaje mu jošte dosta vremena, da si može jošte štogod osim toga zaslužiti. Nadalje, takav voćar morao bi se takodjer obvezati, da će nadgledati i druge voćnjake po obćini te paziti, da li su u redu i kraj toga mogao bi divljake i druge slabije voćke oplemenjivati, ili, ako bi koj od obćinara takove nevaljale odstranio, to valja da bude voćarova skrb, da si taj obćinar na isto mjesto, kakovu plemenitu voćku zasadi. Spreredjivanje velikih voćaka, kao i zasadjivanje mladih plemenitih i trieblenje gusenica po različitih bašća u obćini, nesmie se zahtievati od takova obćinskoga voćara. Bi li pako tko u obćini želio, da mu to učini, to ga valja posebice dobro platiti. —

U obće, zahtievalo bi se od voćara samo odgajanje, upotrebljivanje i baratanje s mladimi voćkami. Nu nebi bilo dovoljno, kano što njeki misle, da se samo zato postavi u obćini, da pazi, da li su voćke po obćini čiste i nepokvarene. Rigolovanje (redanje) razdieljeno na 7 godina lasno će se učiniti.

A za sada ništa drugo nego uz božju pomoć žurimo se na rad! Brojmo, koliko nam treba voćaka, tražimo si mjesto za obćinski voćnjak, obradimo ga, kako to svaki voćnjak zahtieva ter bacimo sjeme puno nade u dobru mater zemlju. —

S njemačkoga priredio F. H.

Digitized by Google

Izkaz članova,

plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu učit. sirotčadi.

Gg. Dukarić Stjepan 9 stot.; Gregorić Pavao 9 st.; Setinski Maks 6 st.; Fabijančić Josip 4 st. 50 nvč.; Antolković Josip, Petrić Vatroslav, Pleše Josip, Pravica Nikola, Kohali Milan i Brleković, svaki po 3 st.; Gjurašin Gjuro, Mlinarić Mijo, Černe, Jambrešić J., svaki po 1 st. 50 nč. U Zagrebu 28. svibnja 1869.

Ant. Irgolić, družt. blag.

Viestnik.

Školske viesti.

Kralj. ugarsko ministarstvo za bogoštovje i javnu obuku razaslalo je već 1. travnja t. g. okružnicu na sve županije Ugarske, pozivajuć i umoljavajuć občinstva, da si u svojih prvih javnih skupštinah izaberu školsko vieće, uzakonjeno §. XXXVIII. točkom 125. g. 1868. Ujedno javlja sl. žup. občinstvom, da je istodobno pozvalo sve crkvene vlasti dotičnih vjeroizpoviedanja, kano i sl. kr. gradove, da si izaberu osobe, koje budu članovi rečenoga školskoga vieća.

Sada već čitamo, da su županije začele izabirati si članove za isto vieće, naročito: županija njitranska izabrala jih 32 — osim svećenika i učitelja; županija Aradska 20; županija peštanska 34. — Medju ovimi čitamo imena dičnih učenjaka čitamo više baruna i grofova, čitamo zanatlija i trgovaca.

Ugarsko županijsko vieće našemu je „Ustavu“: **županijski školski odbor**, naznačen u glavi III § 17 itd.

Budućnost nam pokaže, je li se u takovom školskom ustrojstvu u istinu nalazi zamet i klica nemoralnih, bezbožnih načela, ali možda protivno. Kamo sreće, te bi se svagdje i po svuda sploh omice kriepostno, pošteno i sveto tvorilo, a ne samo šipušarilo!

Svjetli naš ban ustrojio je odbor vještâka, koji imaju izraditi zakonski predlog za što skorije ustrojenje našega sveučilišta. Sva je prilika, da se već početkom nove šk. godine otvore: podpuni bogoslovski, pravnički i filozofički fakulteti, nadalje živinarska i primaljska stolica.

(Načelnici naše vlade). Za načelnike kod hrvatsko-slavonske autonomne vlade blagoizvoljelo je Nj. veličanstvo naimenovati: presv. g. R. Zlatarovića, načelnikom odsjeka za nutarnje poslove; presv. g. Dragutina Pogledića, načelnikom odsjeka za bogoštovne i školske poslove a presv. g. Josipa Žuvića načelnikom odsjeka za pravosudne poslove.

Dne 22. svibnja poklonilo se presv. g. Dragutinu Poglediću ukupno učiteljstvo gl. mužkih i ženskih zagr. učiona, nemanje i ono kr. preparandije. Presv. g. načelnik, saslušav pozdrav, izušćen gg. ravnateljem, zahvaliv čitavomu tielu učiteljskomu na pozdravu i čestitki, — osobito naglasio je savjestno i točno vršenje službe svoje, osebitu i svetu učiteljsku zadaću, kojom, rieši li se sdušno,

Digitized by Google

podižemo si narod a naprotiv, kvarimo ga i kužimo; nemanje, da si budemo iskreni i otvoreni sudrugovi i uzajmični savjetnici a ne protivno. Presvetloga gosp. Pogledića rese poznate nam prekrasne krieposti: vruće rodoljublje, bistrina uma, pravednost i za sva ova značajnost; s toga mu od srdca u ime čitavoga našega čitateljstva iskreni: „Živio!“

Književnost.

(Djela Ivana Gundulića. Različite pjesni) izašle su nakladom i tiskom A. Jakića po izdanju Matice od g. 1848. Knjizi je ciena samo 60 novć. a dobiti ju kod nakladnika i svih zagr. knjižara.

Želimo, da nam duh i prekrasan jezik naših staraca, imenito i Gundulića uvrieži u srdce i dušu našu, s toga velimo od srdca: već same „Suze sina razmetnoga,“ nahodeće se u 3 plaća, vriede ono njekoliko novčića, što li ne čitava knjiga.

— (Besednik). Kratkočasen i podučen list za slovensko ljudstvo, — zove se list, izlazeći u Celovcu mjesto „Glasnika“ svakoga prvoga i trećega četvrtka u mjesecu. Godišnja mu ciena 2 st. 50 novč. — izdaje ga Janežić a uredjuje A. Umek.

List se u istinu praktično uredjuje a jamačno zdravo hrani puk, komu je namienjen.

— (Aristotelova poetika) S grčkoga na hrvatski preveo i protumačio Armin Pavić. U Zagrebu štampom Drag. Albrechta. Ciena 50 novč.

Nejma sumnje ni prigovora o valjanosti prievoda i tumača, nu nam kano učiteljem, kao da si nožem u srdce, čitamo li: megju, usporegjuju, zavagjahu itd. Znanje hoće, da i oko koren motri, običajem se svi složismo, pišući latinicom, te uzimljemo za ђ — dj, ako je korenika čisto hrvatska, a gj rabimo za isti glas, korena grčkoga ili latinskoga: čemu dakle kalati, čehati, dieliti ono, što se i znanjem i običajem složilo?! Ljudi božji, nekužite nam mladeži, ako boga znate!

Premještenje.

Gospodin Stjepan Čuturilo, c. k. podučitelj u Okućanih, premješten je kao takav u Rakovicu. (Ogulinsku pukovniju).

Odlikovanje.

— (Andrija Stazić), velezaslužni učitelj a od više godina ravnatelj u preparandiji zadarskoj i poznati naš pisac stavljen je u mir te uz previšnje priznanje njegova 45 godišnjega djelovanja odlikovan zlatnim zaslužnim krstom.

Listovnica.

G. V. — u G. Najzahvalnije primamo opise, poput „tačaka,“ „mlina“ pojedinih gospodarstvenih sprema. Samo vjerno bilježite pojedine česti, pak točno imena jim onako, kako jih puk čisto izgovara. To isto molimo svu subraću, nahodeću se medju Kajkavci i Čakovci; jer je upravo tamo obilje jezičnoga blaga, do sada veoma malo posakupljena a još manje obielodanjena.

Svoj p. n. gospodi starim i mladim dužnikom: pozdrav!

Česa je pak odviše, bormeš nije ni s kruhom dobro! Odviše je vašega nehajstva a premalo točnosti. Molimo, plaćajte, ma na rokove, jer je nepravedno zahtievati, da uz svu muku jošte i za vas sami trošak plaćamo. Dajte ljudi, da nebude bruke, rugla i sramote! (Ured.)

Uredjuje: Škender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 10. U Zagrebu 15. lipnja 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Nabožno-ćudoredni uzgoj mladeži.

(Dalje. Uz br. 5.)

Treća je kriepost, koju uvriežiti valja, snosljivost-pogodljivost. Nesnosan i nepogodan čovjek uviek je samo na teret družtvu svojom smutljivosti i prznivosti. — Priuči gojenče dobrostivoj ljubavi i poslušnosti, tada će ti sigurno i snosljivim biti. Neka se radje sve odstrani, što bi diete nesnosnim i nepogodnim učiniti moglo, te i mirnu mu dušu smutiti. — Nesnosnu, nepogodnu i inatljivu djecu uviek odstranjuj od mirne i snosljive. — K navedenim i liepim kriepostim spada i prilagodjuje se: „uztega požude i strasti! Koli je nesretan čovjek, te koliko i drugim nesreće preuzrokuje, ako neumie obuzdati požuda i strastij svojih. S toga, ljubazni odgojitelju, valja ti osobito u obzir uzeti, da nikada i nikom prilikom nepobudjuješ u gojencu si požude i strasti, već, ako si kad i opazio, da se ista u djetetu pojavila, to nastoj s petnih sila, da plam tê nesretne vatre, čim prije satreš i uništiš.

Ako vatru nepodpiruješ, netreba ti gasiti; upali li se ipak, to gledji, da ju zadobce ugasneš, dok nije dočista planula. — Diete se tim nauči svakoj snosnosti i uzkraćenju česa mu netreba, ako se samo umah njegovoj požudi i strasti, čim se opazi, u pomoć priskoči. Razumni roditelji i odgojitelji znati će navedena shodno rabiti, razborito misleć pojedinim slučajevom prilagoditi, te se uviek i sámi čuvati požuda i strastij. — Neka se nadalje djeca i

Digitized by Google

odraslija mladež na djelatnost priučavaju, a pri tom čim više moguće i pridrže. — Štogod valjana neka rade, samo da su uviek njekim poslom zabavljena pa makar to i samo igra bila. Netrpi, da ti mladež nepomično manjguje, da se lenjari.

Tako se nauče i priviknu pazljivosti, a sve pomalo i težkomu rádu, pa će joj se sve igrom pričiniti. Netrpi, da ti je diete uviek jednim zabavljeno, da po cieli dan, stojeć bud sjedeć radi; — ne, već porazdieli mu posal, što ga i stojeć i sjedeć obavljati može. Koliko li ti je prilika u okrugu kućnom, da si zabaviš diete, i to koristnim! Eto ti vrta. Liepa se prilika pruža otcu i majci, da si povedu, ako je moguće, otac mužko, a mati žensko u vrt, pa jih u raznih povrtlarskih strukah podučavaju i teoretički, a ponajviše praktički.

Ničemu na svietu nenavikne i uz ništa neprione čovjek tako lasno i brzo kao dangubi, bezposlici i lienosti; a u suprot, ničega se nije moći tako težko odreći, kao navikloj krieposti i lienosti. — A tu upravo valja ona naša: Navika je jedna muka a odvika što je mûka. K povoljnu i ugodno životu, kao i sretnu ravnanju i upravljanju kućnih i domaćih posala, neobhodno potrebna je u r e d n o s t i č i s t o ć a. Na ove krieposti valja doista, za mladjahne već dobe, djecu p r i u č a t i i p r i v i k a t i. — Čovjek zapušten, i nemareći za se već za svojih mladih godina, ostane i u najljepše cvatućoj dobi muževnosti, rôbom s m r a d a, g a d a i z m a z i. — Urednost i čistoća nedadu se možda zapovjedju ili kaznom postići: ne, već p o u k o m i p r i v i k o m. Neka se uviek nastoji koliko moguće, da je okolina djece, a osobito odrasle već mladeži, što urednija i čišća; košto takodjer pokućtvo, postelina, odielo; a osobito gledji na čistoću tiela, te kori pomnjivo svaki nered i nečistoću. Sluči li se višeputij, da se šta i nehotice zamrlja, to umah zamrljano odstrani, i čistim zamieni. Zamazanu i bljutavu čeljad odstrani od uredne i čiste, dok se i ona neuredi i nepočisti. Tim će se načinom vremenom i samoj gaditi nered, smrad i nečistoća. Ovdje mi valja primetiti, da liepo to čustvo urednosti i čistoće ženskomu spolu mnogo više dolikuje i pripada, buduć, da ženski spol kuću — u urednosti i čistoći uzdržavati imade. A i ništa omraznijega, bljutavijega, ogavnijega i gnjusnijegu nemože da bude, nego žena, koja se u obće pusti u neurednost i nečistoću.

Digitized by Google

Osobita je nadalje kriepost mladeži: „smjernost i čednost, navlastito pako spram starijim i učenijim. Pa i sbiljâ, ništa nije opornijega, nego prpošna, dosadna, nametna, neučtiva i neuljudna mladež, koja se svakamo brzoreko nalêca, namiće i urivava; koja se preuzetno, kičeljivo i oholo vlada, te višjim, nadležnim i starijim časti neizkazuje. Nepriuči dakle djecu, da se tobožnjim svojim znanjem svakuda svjetle i ponose; nemoj se takodjer pred njom ni sám svojim znanjem bahati i hvastati, druge možda ogovarati, a što više izsmjehivati; već ju pouči, da i drugi vrline, znanje, sposobnosti i prednosti posjeduju; svaki u svojoj struci. * Uči diete, da nevalja čovjeka, po njegovu imutku, bud po vrsti, u kojoj se nalazi ocjenjivati, već po srdčanih, duševnih vrlinah i svojstvih, njegovih. Dokažimo joj, da zasluga i kriepost u svakom staležu prednost zaslužuju, pa ako i je koja osoba višji stalež postigla a nuz to i čašćena, da je to jedino postigla zaslugom si i kriepošću. Valja težiti, da nam budu djeca uviek iskrena, prostodušna. istinu ljubeća.

K tomu je pako potrebito uzajmično povjerenje, to jest, da nam se djeca kao odgojiteljem povjere, a mi opet, da se njojzi povjeravamo. — Djeca moradu i potajno učinjene pogreške roditeljem odkriti i priznati, da su sgriešila. Ali, izostane sve malo pomalo liepa ota kriepost najme: „iskrenost i prostodušnost“, ako djecu, potajno počinivšu kakovu pogrešku, koju mi namah neopazimo, — preoštro napadnemo pa još k tomu i bezobzirce kaznimo. Naravno je, da se sa straha pred nami pretvaraju i slàžu; ako joj to za rukom podje samo jedanput, to će sigurno tada i češće činiti. Prevelika strogost, bezljublje košto i zlo postupanje roditelja s djecom, uči ponajviše djecu lagati i pretvarati. K više navedenim kriepostim priklapa se i „ćut sramežljivosti“, koju gledji, odgojitelju mili, da ti gojencem svojnošću postane, i u istu narav predje. Sramežljivost pravi je angjeo-čuvar, osobito u zrelijih godina mladeži, kada najme stupe u dobu skušnje, bludnje i zamame. Netrpi ni za mala u djece nikakove oskvrne stidljivosti; golote , nikakova oblačenja i svlačanja, gdje je više djece zajedno, a osobito različna spola. Kupati se nedo

* Uporabi članak o: Veleučenjaku! Uredničtvo.

*

Digitized by Google

pušćaj bez vlačica i rubača. Osobito pako razna medjusobna pipanja — odstranjuj takovim načinom, da ni najmanje svrhe nepromaše. Neupusti se nikada, roditelju dragi, u takove govore u prisutnosti djece, koje ti sám i družica tvoja znati smiete, te koji su vam zakonom ženitbenim dozvoljeni. — Žalibože, što imade i takovih nesmotrenjaka, koji u prisutnosti djece si, dvolične pripoviedke pripoviedaju: smutljive i sramne govore vode; bludne igre i šale sbijaju, koje se podnipošto nabožno-ćudorednu čovjeku nepristoje. Odgojitelju ipak valja ćut sramežljivosti mudro i nježno budjati, da upravo kroz nesmotreno naglu budnju za ćut sramežljivosti, prerano neprobudi raznih slutnja — u gojencu, koje bi jošte dugo driemati, pače i spavati imale. (Konac.)

Praktično postupanje

pri razvijanju prvih početâka slovnice i pismenoga vježbanja
na temelju

I. Slovničke čitanke strana 166.

(Nastavak.)

Drugi članak.

Glagolji.

§. 48.

Učit.: Djeco, upoznali ste se eto do sada sa stvarnim i pridavnim imenom, a sada ćete moći, ako budete pozorno pazili, opet se upoznati s jednim novim dielom govora. — Otvorite si Čitanke, i nadjite §. 48. kod „Vježba u jeziku.“ Pavle, čitaj nam taj §.! — Čita do — pjevamo.

Učit.: Što dakle činimo i radimo u školi? — Čitamo, pišemo, računamo, učimo se itd.

Učit.: A što činim sad ja? — Pitate, izpitivate, govorite itd.

Učit.: A što činiš ti? — Mislim, govorim, odgovaram itd.

Učit.: Čitaj dalje! — Čita do — itd.

Učit.: Jesu li dakle ljudi i živine bezposlene? — Nisu, već čine i rade nješto.

Učit.: Imenuj mi one rieči, koje pokazuju, što čini majka? krojač? bačvar? pekar? itd. — Kuha, šiva, peče, zalieva, teše, zida, gradi, plete, trazi itd.

Digitized by Google

Učit.: Što pokazuju dakle ove rieči? — Da se nješto čini i radi.

Učit.: Čitaj sada dalje! — Čita do — oni idu.

Učit.: O kom si sada čitao? — O ja, ti, on; — mi, vi, oni.

Učit.: Komu se pristoji reći ja? Komu ti? on? ona? ono? mi? vi? oni itd.? — ja pristoji se onomu, koj u ime svoje govori; ti: onomu, s kim se govori: on, ona, ono: onomu, o kom se govori; mi: onomu, koj u svoje i drugih ime ujedno govori; vi: onoj množini, kojoj govorimo; a oni: svim onim, o kojih govorimo.

Učit.: Dobro, sada čitaj dalje! — Čita do — budućem vremenu.

Učit.: Kada reknemo, da tko što radi, kažemo li i vrieme, kada to radi? — Kažemo.

Učit.: Kada dakle reknem: pišem ili ja pišem, znaš li, kada to činim? — Znam, — sada.

Učit.: Da pako reknem: pisao sam ili ja sam pisao, kada se to čini? — To je već učinjeno, — prošlo.

Učit.: A da reknem: pisat ću ili ja ću pisati, kada to biva? — To će takar biti, — buduće vr.

Učit.: Pa kako se zovu te rieči koje pokazuju, da što biva i kada to biva. — Zovu se glagolji.

Učit.: U kom vremenu stoji glagolj, koji dokazuje, da nješto biva? — U sadanjem vremenu.

Učit.: U kom onda, kada pokazuje, da je već prošao? — — U prošlom vremenu.

Učit.: A u kom napokon onda, kad naznačuje, da će činiti takar biti? — U budućem vremenu.

Učit.: Djeco, izradite do sutra sljedeću zadaću:

1. Izpišite stavke iz §. 48. i kažite, u kom se vremenu nahode.

2. Stavite te stavke u prošlo vrieme!

3, Stavite jih napokon i u buduće vrieme!

§. 49.

Učit.: Ivane, čitaj razgovjetno i pozorno §. 49. i to samo do prve točke! — Čita do — trajući.

Digitized by Google

Učit.: Koji se glagolji zovu dakle trajući? — Oni, koji naznačuju, da činjenje dugo traje, ili da se ponavlja.

Učit.: Dobro, nu čitaj sad dalje! — Čita do „Ovdje je odnesti glag. min.“

Učit.: Koji se glagolji zova minući? — Oni, koji naznačuju, da je činjenje, čim se začelo, mahom i minulo.

Učit.: Sada čitaj dalje i kaži mi, koji su izmedju tih glagolja trajući, a koji minući? — Čita do — mjeriti; zatim kaže: Ovdje su traj. glagolji: sjediti, udarati, raditi, začimati, turati, kositi, činiti, mjeriti; — a minući su: sjesti, udariti, dati, uradit, začeti, tuznuti, pokositi, učiniti, odmjeriti.

Učit.: Djeco! Kod ovih glagoljah naznačen je samo čin, ali nije odredjena niti osoba, koja što čini, niti vrieme, kad se što čini, s toga se kaže, da ovakovi glagolji stoje u neodredjenom načinu.

Učit.: U kom načinu rekoh, da stoje pročitani glagolji? — U neodredjenom načinu.

Učit.: A zašto? — Jer se naznačuje samo čin, a ne osoba niti vrieme itd.

Učit.: Recite mi njekoliko trajućih, a njekoliko minućih glagolja! — Trajući su glagolji: pisati, čitati, misliti, računati itd., a minući su: izpisati, pročitati, obračunati, razmisliti itd.

Učit.: Sad napravite sljedeću zadaću:

1. Izpišite iz §. 49. glagolje, što se tamo poredani nahode!
2. Kažite, koji su izmedju njih trajući, a koji minući!
3. Napišite iz pameti još njekoliko trajućih, a njekoliko minućih u neodredjenom načinu!

§. 50.

Učit.: Stjepane, čitaj nam §. 50.! — Čita do — mrzne.

Učit.: Kaži mi sad, što čini seljak? što golub? što biva s travom? što čini konj? što pas? Tko se uči? tko pjeva? Što teče? duva? sjaje? mrzne? pada? — Seljak ore, kopa, sadi itd. Golub guče, nese, leže itd. Trava raste, zeleni se, suši itd. Konj trči, kaše, hrže itd. Pas laje, čuva, glodje itd. Djak se uči. Ptica pjeva. Voda teča. Vjetar duva. Sunce sjaje. Kiša pada itd.

Učit.: Sada mi kažite, što su navadni raditi ljudi i živine, n. pr. pekar, mesar, ribar, krčmar, trgovac, kovač, krojač, po-

Digitized by Google

stolar, kožar, kolar, pisar, učitelj, svećenik, jelen, lisica, mačka, krtinac, pčela, konj, vol, koza, lastavica, vrebac, guska, kobilica.? — Pekar peče kruh. Mesar sieče meso. Ribar lovi ribe. Krčmar toči vino. Trgovac kupuje i prodaje robu. Kovač kuje razne kovine. Krojač kroji i šiva odjeću. Postolar pravi postole. Kožar učinja kože. Kolar pravi kola. Pisar piše u pisarni. Učitelj uči djecu u školi. Svećenik navješćuje rieč božju u crkvi. Jelen živi u šumi. Lisica grabi kokoši. Mačka lovi miševe. Krtinac rije zemlju. Pčela pravi med. Konj grize sieno. Vol pase travu. Koza brsti lišće. Lastavica gradi gnjezdo. Vrebac zoblje žito itd.

Učit.: Napišite to u „Zadaćnice“!

§. 51.

Učit.: Janko, čitaj nam stavke iz §. 51. slovn. vježba! — Čita do knjiga se čita

Učit.: O kom se govori što u tih stavcih? — O služkinji, peći, otcu, travi, djetetu, kruhu, Ivanu, vodi, žitu itd.

Učit.: Pa kako se zovu ti dieli govora? — Stvarna imena.

Učit.: A zašto stvarna imena? — Jer naznačuju ime osobe ili stvari.

Učit.: Što se je reklo o služkinji? otcu? djetetu? Ivanu? što pako o peći? travi? kruhu? vodi? žitu? polju? knjizi? — Da loži, kosi, jede, pije; da se loži, kosi, jede, pije, sije, ore, čita.

Učit.: A koji su to dieli govora? — Glagolji.

Učit.: Zašto glagolji? — Jerbo pokazuju, da nješto biva i kada to biva.

Učit.: malo dalje! — Čita do — itd.

Učit.: U kom načinu nahode se ti glagolji? — U neopredieljenom.

Učit.: Čitaj dalje do kraja! — Čita do kraja.

Učit.: Odatle vidite djeco, da nam se glagolji prikazuju u dvovrstnoj slici, t. j. ili u tvornoj, ili u trpnoj. — U tvornoj su slici glagolji najme onda, kada osoba ili stvar, o kojoj se govori, sama što čini; u trpnoj su slici pako onda, kada osoba ili stvar, o kojoj se govori, sama nečini, već drugi njeki na nju djeluje, njom zaokreće itd. Kada se glagolj zove tvorni, kada li trpni? — Tvorni zove se onda, kada osoba ili stvar, o kojoj se govori, sama

Digitized by Google

što čini; trpni pako onda, kada osoba ili stvar, o kojoj se govori, sama nečini, već drugi njeki.

Učit.: Imenujte mi sada iz pročitanih stavaka, najprije tvorne, pa zatim i trpne glagolje!* -- Tvorni su glagolji: loži, kosi, jede, pije; trpni su pako: loži se, kosi se, jede se, pije se, ore se, čita se.

Učit.: Nadjite sada prikladnih stvarnih imena i izrazite se kako valja u stavcih pomoćju glagolja: presti, strieljati, čistiti, loviti, sjeći, mljeti, voziti, nositi i to koli u tvornoj toli i u trpnoj slici! — Žena prede predivo; predivo se prede. Lovac strielja divljač; divljač se strielja. Djevojka čisti sobu; soba se čisti. Mačka lovi miševe; miševi se love. Seljak sieče drva; drva se sieku. Mlinar melje brašno; brašno se melje. Kiridžija vozi robu; roba se vozi. Pestinja nosi diete itd.

Učit.: Napišite dakle u „Zadaćnice«:

1. Stavke iz §. 51., što ste jih čas prije pročitali!
2. Stavke, što ste ih sad istom pronašli!

(Dalje.)

Veleučenjak.

(Vidi br. 7.)

Nebilo dugo, eto ti jih u ogromnoj kući, u kojoj stanovao glasovit učenjak povjestničar, Sve od tâla do stropa nevidiš u svih mu sobah ničesa do samih, vješto uredjenih knjiga, smještenih po policah, učvršćenih okolice u zidovih. A bilo je i knjižurîna, što

* Glagolati, znači govoriti, besjediti; glagoljiv-govorljiv. Jer je glagol duša jeziku; jer se bez njega u podpunoj izreci baš ništa neizriče: s toga uzesmo staru rieč: glagol za: verbum, zeitwort. — Hrvat nejma trpne glagolne forme; s toga je škakljivo pitanje po djecu: imenujte mi trpne glagole! Nadje li dakle diete za glagol, recimo, kositi podmet: kosac, pak predmet: travu, pak želim da se to isto izrekne prema latinskomu ili njemačkomu u trpnu liku, recimo n. pr. ovako! Recite mi sada, da to isto biva, da se je to isto dogodilo s travom šta i prije, ali neizrecite: tko to čini. Na to će djeca: trava se kosi: soba se (kao da se sama) čisti; pečenka se okreće, vrti, peče itd. Tako u 2. razredu.

(Uredničtvo.)

Digitized by Google

bi jih težkom mukom i junačina podignuti mogao, naprotiv, i tako maljušnih, da bi jih posve lasno u prsničan žep smjestio. Odkada se začele knjige vezati u pravom smislu uzeto, tu vidiš vezarije, što jih samo knjigoveže izobret mogoše. S toga, eno ti začelâka žutih, crvenih, bielih, crnih, besjedom svakovrstnih bôja; eno ti korîca, omotanih kožom telećjom, svinjskom; eno opet drvenih, što najukusnije izritih i skupocjeno izčičkanih; eno jih u baršunu zlatne i srebrene urehe, zlatnih srebrenih spôna. — Pače, bijaše jih takodjer i s-prastare dobe Rimljana u slici dugačke koraste vezanke, tako priredjenih, da se s dva protivna kraja odmatahu poput dvaju debelih drvenih vâlja. Jedan jih bi zamatao a drugi odmatao onu koru, knjigu onim pravcem, kojim se čitalo a komu se izreklo, da umie takove knjîge čitati, nazvalo bi ga učenjakom.

Ponajprije prodjoše veliku dvoranu, opredieljenu poviesti Misiraca, Feničana, Babilonaca i Persijanaca. Komu bi se prohtjelo čitati ove knjige, bijaše mu podpunoma umjeti hebrejski, arabski, staro i novo persijanski pak jošte i množ inih jezika, kojim sam imena i pozaboravio. Tuj se hoće i ta vještina, da si odgonetneš divne prastare črte i rêze, t. j. hieroglife, nahodeće se na misirskih obeliscih, pak, i uz sve to jezično znanje zapne ti neumorni dùmač, neumie li nesrećom i kitajski.

Eto ti sada naših gostova u dvorani za poviest grčku: dakle, povjestničaru valja temeljito znati i grčki; eto jih opet u dvorani za poviest rimsku: tuj se hoće ne samo znanje latinštine obične, ne samo one, što se u sadanjih školah uči, već jezika staroga, jezika, kojim besjedjahu Rimljani u prvoj dobi rimskoj te kojemu nebi danas niti najbolji gimnasijalni učenici razumjeli kao da nikada niti neokusiše znanja jezika rimskoga. Odovuda vidjeo se jošte cieli dugi nîz dvorana, opredieljenih opet poviesti drugoga kojega naroda, pak i u drugom triemu bila jih množina, a sve za istu svrhu. Dalje već nisu išli. U dvorani, za rimsku poviest, bio je nadziratelj povjestničar. Sav se zadubio u njeku njemačku knjigu, što bi možda mnogomu inomu i dodijala; nu njega je toli živo prešiknuo sadršaj njezin, te nije niti spetio gostova si tako dugo, dok se ga nedotakoše.

Digitized by Google

Poznati nam dječarac sav se opet spleo motreć i ovdje gomile knjiga; s toga umoli vilu, da ga — po rane božje — neprikazuje kao učenjaka, jer uvidja, da mu se samo u glavici motaju nespetljivi početci i zametci školskih stvarij. Povjestničar, podignuv glavu i opaziv vilu Skromnost, baci knjigu te joj žurno pruža obadvie ruke kano već poznatoj, staroj svojoj prijateljici.

Dobro i zdravo mi došla! podvikne joj živahno. Ah, da vam je znati, koli vas bijah željan vidjeti.

Gospodine, reći će vila: evo pred vami dječaka, koji jošte nije učenjak, nu ipak već znade, kada i koje godine utemeljiše Rim.

Mudrac se na to samo blago nasmjehnuo.

Nùto ti njega! Za stanovito dakle znate i godinu, koje se to sbilo, prijateljiću moj dragi?

Oh! posve stanovito. Tà upravo sam jučer o tom recitovao čitavu stranu, nezadrgnuv niti jednom.

Živio! Kako vidim, vi ste učeniji nego ja, jer vam ja toga stanovito neznam. Pače, slušajte samo. Ima vam ljudij sa same učenosti tvrdećih, da Romulusa nikada niti nije bilo; nu, ja sam tê, da su takovi predaleko zabasali.

Učenjak je očito opazio, kako se je diete upravo zapanjilo, kako se čitavo usrhotilo. Na to pruživ desnicu prama čitavoj gori knjiga, sve do stropa naloženih, prosbori.

Da vam je poznata samo četvrtina svih bludnja i lažij, nahodećih se u toj gomili knjiga, milo moje diete, zaista nebiste se čudio mojim riečim. Neznalicami zovemo one, koji o ničem nikada nesumnjaju.

Na to će vila: gospodine! Jest djevojčica njeka, koja veli, da treba, tko hoće valjano živjeti, boga poslušati i biti sa svimi ljudmi tako dobar, kao što je on. Sumnjate li o njezinoj izreci?

Bože, sačuvaj me! U tom nejma sumnje ni trošice, što ga to drago diete izriče.

Mladomu se učenjačiću pričinilo sada, da je toli maljušan i sićušan, te bi se sav u lješnjačić stisnuti mogao.

Vidim, mala moja sirotice, — reći će vila vraguljanka, da vam svi ovi ljudi nisu po ćudi. Sada vas povedem k najvećemu

Digitized by Google

piscu sadanje dobe; taj vas zaista nebude naćerati u strah a prosto vam bude s njim i o slovnici štrbencati.

Za onda bijaše najslavniji pisac — ž e n a. To vam se možda pričinja nevjerovatno tim većma, što muževi šta takova dragovoljno nepriznavaju. Nu, sada nebijaše već druge, van to u glas pripoznati.

Ova gospodja primila je Skromnost podpunom, iskrenom srdačnošću u velikoj dvorani, sličnoj svakoj svjetskoj dvorani, a naš čoviečac osjeti se tako slobodnim i lagahnim, kano da mu se s grudiju velik kamen strovalio, ar se vidjeo u družtvu posve jednostavne gospodje, na kojoj nebijaše ništa neobična do njezinih crnih, plamtećih, duha punih očiju. Nu ipak, jer ga prijašnja dva pohoda nemilice strovališe i smrviše, nije se usudio prvi da prosbori.

Al će zato vila: gospodjo, evo vam dječaka, proučivšega vrlo dobro slovnicu. Želi s vami štrbencati o pravilih jezika.

Gospodja, s djecom vazda mila i ljubazna, samo se nasmjehucnula.

Pravo reći, odgovori mu gospodja: u toj stvari da se ponesemo, nebi si baš odviše osvjetlala lica. Pišem i bilježim si, šta mi na um padne a s točnošću jezičnih pravila nelomim si glave. Ipak, ako li vam i to godi, milo diete, recite mi, o čem kanite?

Mogao bih vam razjasniti razliku medju p r i n c i p a l n o - a b s o l u t n o m i medju p r i n c i p a l n o r e l a t i v n o m p r o p o s i t i o m.

I nehotê od srdca se nasmijala gospodja, pak će onda: kada sam bila djevojčicom, o tih riečih upravo niti nesnivah. Neznam vam niti sada jošte mnogo o njih, pak vjerujte, vrlo dobro pomažem si i bez njih.

U to se brže bolje uplela u besjedu Vila, da pripomogne djetetu, svemu već spletenu i smućenu; jer već nije znalo, kud i kamo očima.

Jest — gospodjo — njeka mala djevojčica, koja veli, da treba, tko hoće valjano živjeti, boga poslušati i biti sa svimi ljudmi tako dobar, kao što je on. Mislite li, da se može živjeti bez toga znanja i uvjerenja?

Digitized by Google

Žalibože — imade jih mnogo bez toga živućih; nu znajte, svakoga čeka bud kakova kazna. Da mi je tâ djevojčica ovdje, od srdca bih ju zagrlila i s radosti suzami ju oblila. U onih riečih nalazim sve, što je nuždno i koristno svim ljudem.

Bormeš, sve do sada slabo nas prati sreća, reče vila, okrenuv se snuždenomu slovničaru: — nu s toga neklonimo duhom. Udjimo radje u poznati vam krug.

U to pričini se dječaku, da je negdje vani pod vedrim nebom i da leti njekuda, vitljan bjesnim vihrom; — a kada se osviestio, vidio se u ogromnoj dvorani izvrstne architekture, u kojoj po svih stienah bijahu razvješeni zemljovidi tudjih zemalja.

Dječak prepozna mahomice obći lik kontinenta, nu badava traži na njih razna geografična razdjeljenja, kojim mu oko u školi priviknulo.

A gdje smo sada? zapita vilu.

U sredini Afrike, drago moje diete, u najnaobraženijoj, najpitomijoj po taj put zemlji čitavoga svieta, kakav je; a ova dvorana je jedna najuglednijih školskih dvorana ove zemlje. Nesgrozite se toli! — Odvedoh vas za dvie tisuće godina natrag od ove dobe u kojoj sada živite.

Istim časkom otvore se vrata, kojimi ulazijahu učenici — svi ukupno: dječaci sjedne a djevojčice s druge strane. Bilo jih je plavih, smedjih, rumenih, bliedih, malih, velikih, mirnih, nestašnih i goropadnih, nevlas takovih, kakovih je i sada: — svi bijahu bjeloputni.

Ja sam mislio sve do sada, reče diete vili, da su ljudi u Africi splohom crnòputci.

Davno je već tomu, što bjelòputci zaokupiše cielu već domala zemlju, a ono, šta mogaste ili moraste čitati u svom zemljopisu o različitih sojih ili pasminah koljena ljudskoga, dandanas neznači baš mnogo. Eto ti i učitelja. Bio to muž visoka stasa, bogato odjeven i urešen dvjema žulencijama, jer valja znati, da se ondje učiteljski stališ ponajvećma častio i cienio a najzaslužniji i najučeniji muževi upravo se jagmiše za izpražnjene tu i tamo učiteljske službe.

Natjecatelji obučavali bi i tumačili učenikom svoje predmete redomice a kada bi se svi izredili bili, učenici si izabraše najmilijega, koj jim najvećma godio dušici.

Digitized by Google

Začela i prava obuka; naš dječarac bojao se da nebude ničemu razumjeti, ali se sav zabezeknuo, čuv i razumjev učitelja, gdje sbori francezki. Doduše, ni to mu nije puno pomoglo, jer slušaše sva druga, zamienjena imena; tu pričuo nješta o glavnih gradovih, o rečinah, o cvatućih pokrajinah itd. o čem prije kod kuće niti s daleka ni rečice nečù.

Vila skromnost videć i sada, kako se muči i plaši, prosbori: Gospodine! recite mi, boga vam, čemu neučite djecu si šta o departementih Loire?

Učitelj, vele ugledan to muž, duboko se poklonio vili Skromnosti — a to je običaj svih zaslužnih muževa svih vremena.

Vidio sam ime Loire, odgovori učitelj, u njekoj prestaroj zemljopisnoj knjizi, punoj pogrešaka, koja jasno dokazuje sve neznanje onoga vremena, jer se u njoj nenalazi pogotovu ništa ob onoj velikoj zemlji, na kojoj živimo. Već je tomu jako davno, što više nejma onih pokrajina, o kojih mi govoriste. Onih drevnih i čarobnih pokrajina ponestalo je posle velikoga onoga potresa g. 2500 pak se prirediše za obitališta i šetališta bezbrojnoj ribi.

A vi, moje diete, — rekne vila, obrativ se malenoj djevojčici, koja je svom pozornošću pratila i slušala nauku, — recite mi iskreno: šta treba činiti, da uzmognemo valjano živjeti!

Treba, — odgovori djevojčica — dragoga boga poslušati, pak biti sa svimi ljudmi tako dobrim, kao što je on.

Dopisi.

= *Iz kotara našićkoga.* Evo me sada, mili „Napredče“ opet iza duga mučanja iz našega kotara; ali bahme, svega tužna i jadikovna, svega smućena s nesreće, koja nas je postignula. Javljam ti najme u kratko tužnu viest s naše strane, a ta je, da nam noćju od 3. na 4. ožujka t. g. nemila smrt ugrabila iz kola našega vjernoga, revnoga, poštenoga druga i prijatelja „Stanislava Pavičića“ rodjena pakračanina, a učitelja klokočevačkoga u najboljoj muževnoj 34. godini dobe svoje.

Bio je kako se veli, upravo dobra i poštena duša; ljubio je i cienio je svakoga, a prama sudrugom svojim bio je vrlo prijazan i družtven, prem više puti zamišljen; jerbo prosvjetu nada sve ljubljaše i štovaše.

Digitized by Google

Bio je takodjer utemeljiteljni član mile nam „Zadruge“, u koju svrhu položi već nemalo pol obećane svote najme 20 stot. a. v.

Svoga nezaboravljivoga si „Stanislava“ oplakuje uz drugove svoje troje sirotčadi i ucviljena udova, koja je s njime 9 godina u ljubavi i najljepšoj slogi do nemila raztanka sprovela. —

Zakopasmo ga dne 5. ožujka u Našicah gdje no i ležaše, za opasnijega bolovanja svoga liekova radi. Sprovesmo ga onako, kako to iziskuje čast njegova, kao i naša čista ljubav pram toli vriednomu sudrugu našemu. Bog mu se duši smilovao, a zemljica mu lahka bila!

Nemogu prigodom tom pregoreti, da nerečem dvie tri i o našoj učiteljskoj budućnosti.

Osta jadna — kako već rekoh — osamljena udovica s troje sirotčadi (a treće joj u utrobi jošter sniva) osta mu, velim, porod bez štita i podpore tvrde, bez inih materialnih sredstva, kojima bi se nadalje uzdržavati mogao. Ako joj mila „Zadruga“ naša u pomoć nepriteče i kao svagdje, tako i ovdje, svoju blagodatnu ruku nepruži: — kuda će jadna!? — (Za sada već — Zadruga se je zaista zauzela.)

Mnogo se već o tom govorilo i pisalo, da se udovice učiteljske ili u starosti obieljeli i iznemogli učitelji mirovinom obskrbe, ali malo ili ništa učinjeno nije. Što smo indi mi javni i kukavni seoski učitelji? — Dok smo moćni valjano djelovati i službovati, dobivamo u istinu — ali kakovu? — plaću, koja jedva dosiže da se prehraniš a ne da zvanju svomu primjerno živiš. Da si pako za svoju starost ili po smrti porodici svojoj štogod od nje prišteditи uzmožemo, o tom niti spomena nije! Nu, valja da bude i nam jednoć bolje; ako ne ovdje, a ono tamo — gori!

Sada ti se mili „Napredče“ preporučam moleć te, da me primiš i nadalje, prem mlada, i još neizkusna u okrilje svoje; vjeruj, nastojati ću, da ti se više puti, ali ne takovimi tužnimi viestmi s naših strana odzovnem. S Bogom! Tvoj S. V., učitelj.

= *Iz Brezničke drage.* Mili Napredče! Tvoji štovani čitatelji imahu već dosta puti priliku čitati po koju liepu viest s raznih strana naše mile domovine. Ti bo si vazda rad spominjati sve ono, što nam ima služiti u napredak i liep primer našega puka. Izmedju takovih ugodnih viesti željan sam jednu priobćiti štovanim čitateljem, ako bude samo u tebe mjesta za ovo njekoliko rieči, koje nam neka služe kao liep primer i ponuku k ljudskoj naobrazi i napredku u krasoćudi.

Dne 27. pr. m. t. j. na Tîelovo, kao što svagdje, tako i u župi sv. martinskoj na Humu proslavio se je taj dan osobitom svečanošću. Staro i mlado bijaše nakićeno; nu ne kojekakvimi nakiti, kao što se vide po gradovih i većih mjestih, gdje se briniti

Digitized by Google

mora sirotica majka od kuda joj novci, a odkuda što ljepši vienci za mladu kćerku, već za nakite što je imahu mlade humljanke pobrinula se je po najprije mati narav, a njojzi uze iz široka krila razna cvieća vrla i obće štovana gospoja Josipa Jaklićeva, supruga humskoga učitelja, pa ga savi u vience, ter postavi na glavu mladim, crvenim i nedužnim zagorkam. — Gledajuć s daleka na žensku omladinu, koja je na taj dan ovako liepo nakićena, mjesto na koru, u crkvi stajala, te baš u srce dirajuće premile pjesmice pjevala, rekao bi: ti vienci zaista su skupi, jerbo su liepi; ali, kad tamo, prevario si se; jer nisu ono nikakve umetnine, već samo ono čim prosta narav dieli, a vriedna gospoja izmisli. Da je taj nakit godio i staru i mladu, seljanu i boljaru, budi nam dosta, ako spomenemo, da se je u mnoge majčice caklila suza s milinja, kada je veleučeni gosp. Dr. Mužar, humski župnik u svojoj krepkoj propovjedi upozornio sve prisutne kod službe božje, kako danas ovdje pa i po drugih strauah svieta hrli narod u što najpristalijem ruhu, a što najvećoj pobožnosti u hram božji, pa da od onuda u što većoj povorki drži provod sa presv. tielom Isusa. Rekoh, caklila se je suzica u mnoge majčice jedino s milinja i radosti; jer jim je dobra gospoja njihove crvenike jabuke bogu pristojno nakitila; pa, s toga, ako ništa više, svaka njih tiho šapčuć govoraše: Hvala ti dobra naša gospojo, na materinskoj brizi!“

Mili „Napredče“! Pišuć ovo, nebijaše mi s daleka na pameti, da suvišno radim, pa da dobra diela hvalim, jer se već i sama hvale; već mi je tu svrha, da upozornim onoga, koj krasotu već putij petami prigiblje, a na glavi bi ju trebao, pa buduć da nezna, da ju gazi, robuje ter plaća lošje i dražje.

U ostalom, javljam ti jošte, mili liste, veselu viest, da u ovom školskom kotaru na obće zadovoljstvo učiteljstvo svoju dužnost vrši, pa i naprama njemu čini se po mogućnosti. Sve jedno za drugo, a milo za drago, — x —

Viestnik.

Književnost.

Gosp. Leopold Hartman natiskao je knjižicu: Popis nagradnih knjiga, hrvatskih i njemačkih — knjižara L. Hartmana u Zagrebu. Za god. 1868/9. Knjige su ponajviše preporučene Vis. zeml. vladom, preč. nadb. stolom i c. kr. zem. vojnim zapovjedničtvom — i prikladne su upravo za darivanje šk. mladeži. G. nakladatelj preporuča se svoj gg. šk. nadziratelјem, ravnateljem, občinskim glavarom, učiteljem, roditeljem i skrbnikom. Knjižicu može svaki dobiti zabstunj franko.

— G. Josip Rieger, bogoslov 4. godine u sveučilištu inšpružkom, našemu čitateljstvu veoma dobro poznat s premnogih izvrstnih članaka, čitao je na

Digitized by Google

dan presv. Trojstva u Insbruku prvu sv. misu. Isti g. preveo je djelo Balmesa: „Razum u životu“ te će na skoro nakladom Ante Jakića ugledati svjetlo. Knjiga bude jaka na 6 araka a ciena joj 30 novč. Budi nam upravo najveća briga, da se ovo djelo što više razširi.

Natječaj.

Za orguljašku službu u Čakovcu (u Medjumurju) razpisuje se ovim natječaj do 30. Lipnja t. g. Plaća 350 for. a. v. bez stana, zatim štolarni i ini dohodci za privatna podučavanja.

Natjecatelji, zahteva se, da uz potrebita dokumenta naznače u molbenicah vještinu u glasbi i znanje jezika te do gore naznačenoga roka podnesu „poglavarstvu trgovišta Čakovca.“

— U Čakovcu (Medjumurje) početkom buduće školske godine 1869/70 za novo ustrojenu glavnu učionu razpisuje se natječaj za 4 učitelja i 2 učiteljice. Plaća godišnja: Trojici učitelja svakomu po 500 for. a jednomu 400 for. a. v. Učiteljici prvoj 350 for. a drugoj 250 for. a. v. osim toga slobodan stan u naravi ili u pomanjkanju istoga, imajućim obitelj, u ime starine 100 for. u novcu, a neimajućim obitelji 60 for. a. v.

Od natjecatêlja i natjecateljice zahtieva se, da su vjere Rimokatoličke te izpitani za glavne učione, odnosno, da su pripravnički tečaj dobrim uspjehom svršili te, da su vješti osim jezika hrvatskoga, ili magjarskomu ili njemačkomu. Molbenice šalju še najdulje do 10 Kolovoza 1869 providjene potrebnimi svjedočbami Magistratu trgovišta Čakovca. Na kasnije dospjele neuzima se obzir!

Povl. trgovišta Čakovca Magistrat.

— Izpražnjeno mjesto učiteljice u gl. učioni karlovačkoj. Plata: 400 for. Molbenice, namienjene Visokomu kr. namjestničkomu vieću, šalju se veleč. g. Mati Župčiću, kot. učiona nadziratelju, podjašpištu u župniku u Dubovcu, (Pošta Karlovac.)

Listovnica.

G. S. u Br. Dobro ju opaziste. Velimo li već u I. razredu djeci: dj=ђ; to će već s naše nauke diete čitati n. pr. odjadriti, odjuriti, odjezditi ovako: oђadriti, oђuriti, oђezditi. S toga, dok si neskujemo u istinu nuždno jedno pisme za mekano d, razdjeljujmo one predloge stančicom ovako: od-juriti itd. Želimo, da se to svakako uvaži, kada se budu školske knjige prenapravljati. Da je na našu, migom bismo uzeli poznato nam već svim ђ. Godi nam duši, što vam tamo nikomu neugadja nedonošče gj. za ђ. A dobro opažate, da se ђ neradja u grlu, već u ustima. Pišite nam o poznatoj vam stvari a volja vas i svakomu reći, šta vas na to ganulo.

G. Pr. u Dalm. Jaoh si ga onomu, koj se nemože sam prehraniti. Čini li vaš prijan sve na vlas ona, što mora; ima li jošte vjere tamo u V— i K—nu: da se neklanja nikomu! Za hrvatstvo sladko je i sužnjevati. Bog!

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 11. U Zagrebu 1. srpnja 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Nabožno-ćudoredni uzgoj mladeži.

(Svršetak.)

Velika je poluga za valjano odhranjenje naposled i »častoljublje«, koje bi svaki čovjek imao posjedovati, te svaki odgojitelj u djeci, još mladjahne ćudi usadjivati i buditi. Težko li čovjeku, koj nikakova častoljublja nepozna ni neposjeduje! Takav je za sve dobro i sam za sebe izgubljen i propao. Častoljublje uzdrži čovjeka od hiljadu zabuna, a vodi ga opet k hiljadi djela koristnih. Neosrami djece si pred tudjinom; nepsuj i neruži je potišteno i bezsramno! Nepostupaj s njom kao s izobćenici! Priznaj njezin napor i težnju, i ona dobra, koja ipak posjeduju. Pobudjuj ju k napredku. Nauči ju čast tamo tražiti, gdje ju i sbilja čast ide; pa tako smo ju od ponosna smisla i smiešne gizde odstranili. Istom brižljivosti i vjernosti, kojom smo dosele plemenita čustva i krieposti mladjahnoj ćudi i djetečjem srdcu ucjepljivali i udahnjivali, dužni smo takodjer i prinuždeni i protivne mane i pogreške zarana, ako su se iste uvriežile u dušu i srdce djetinje, izkorenjivati. Čuvajmo djecu od bezljublja, bezučestnosti, nesnosnosti, sporosti, živahne želje za nasladom, uzavrele strasti i srditosti, osvjete, tvrdoglavnosti, jogunluka, taštine i gizde, neposluha, nečednosti i neuljudnosti, neistinitosti i lukavosti, nehatnosti za čast. — Nije svrha učitelju: kuditi djecu, vikati, psovati i podla joj imena nadievati, dapače tući. — Često joj pokvarimo i ozledimo kroz navedena nježnu ćud; košto godj i nagla bura porazi nam bujna i liepa polja

Digitized by Google

polja i usjeve. S mladjahnom, djetinjom njeznom ćudi, valja posve drugčije postupati Uviek valja razlučiti, što je pogreška srdca, a što buknuće i provala temperamenta. — Hvalimo i ljubimo u obće ono diete, koje nas najmanje uznemiruje; kudimo pako i kaznimo ono, koje nas češće uznemirava, pa mnogoputij je posljednje bolje, ćudorednije, nadobudnije; dočim prvašnje manje naprednije i izvrstnije. — Nije sve zlato što se sjaje; nije sve kriepost, što nam se kriepošću pričinja; pa nije opet ni sve zlo, što nam se zlim i pogrešnim ukazuje. — Tjelesni sustav osobita je upliva na navedena. Uzaludno je, od djeteta žive mašte i temperamenta mir tražiti, što usuprot, u troma posve nalaziš. — U ničem se čovjek toliko pregledati nemože, koliko kod kaznjenja, — budući da mjeru neuzdrži. Kudiš li, to nemožeš nikada prestati, što bi upravo valjalo, da svaka osuda i ukor čim kraći bude. Svaka podulja krika i vika, otegoćuje i ogorčuje daljnji uspjev i posljedak. A tučenje? Vaj! samo tučenje, mogu reći mlaćenje, neka se nespominje u gojitbi, jer kroz to okrnjiva i ozledjuje se svaka ćut poštenja. — Kako i kada kaznimo obično? U srditosti. Tada se nedržimo nikakove mjere ni reda, te si samo ohladjujemo uzavrjelo srdce; a kašnje je svakom mučitelju za mučenika žao. — Tučemo često za stvari, koje ni najmanje kazne nezaslužuju, kao n. pr. ako djeca za jopcem i medvedom skaču, njima se smiju, obrézaju ili jih draže; ako diete s nesmotrenosti lončić bud kakovu staru kebu potare, štetu počini itd. Usuprot pako propuštamo i podsmjehivamo se moralnoj kakovoj pogreški. O! koliko se djece uzaludno tuče i mrcvari! Nemogu se istina, i nesmiju suprotiviti, već moraju biesnoj kazni i muci podleći: ali s toga njihov ćudoredni značaj ćuti i trpi za uviek. Naposled, nije glavna svrha odgojenju, da se samo dobro čini, a zlo bježi, već da se prvo ljubi a posljednje mrzi; ono čini, a ovo izbjegava. — Najbolje moralno odgojivanje je, vlastiti primjer roditelja, bud onih, koji na naobraževanje mladjahne ćuti upliv imadu. Primjeri bo imadu izvanrednu, zanešenu i privlačivu silu, za moralnu narav čovječju; česa radi, dobro izabrane pripoviedke i predstave, uzete iz života, vrlo djeluju za živahnost i oživljenje ćuti. Odlučni su takodjer živi i svagdanji, da, svakočasni, pred očima lebdeći primjeri roditelja i odgojitelja, osobito za djetinju mladjahnu ćut i srdce. Primjeri bo se svako

Digitized by Google

dobro uvježbava, što nam jasnim dokazom budi, mnogobrojno izkustvo. Prodikuj, uči, čuvaj, opominjaj, dà, kazni kako te volja, a sám čini protivno, tada će ti primjer svaki očekujući plôd odgojivanja uzaludan biti, i djelo odhranjenja uništiti. Što si indi desnicom sagradio, ljevicom si nemilice i do tâla rušiš. — Nije badava poslovica: „Mladi ptiči uče pjevati od starih.“ Pa tako i jest. Pogledom na zlo, umaljuje se i potištuje gad i gnjusoba, požuda se budi a protivna opominjanja i pažnje gube svaku moć i vriednost. Ako indi roditeljem i odgojiteljem sreća djece na srdcu leži, to se neka što više i sâmi uztežu, i sebe opreznim čine za ono, što žele uzkratiti bud odučiti djecu svoju. Ako je što doraslu čovjeku dopušteno i zanj neškodljivo, a razvijajućoj se mladeži škodljivo, te se nemože za sada njoj dopustiti, to se dorasal čovjek ima pred nejakošnici uztegnuti i čuvati; ili ako poraba zahtieva da se mora učiniti, treba jako opreznu biti. — Zaisto vrlo će se riedko kazniti, opominjati i čuvati, ako bude svatko primjerom djeci prednjačiti i dobro činiti. Banbadava ćeš opominjati, čuvati i kazniti, ako sám sebe neuvježbaš u uztegnuću zala, kojih se pred malimi čuvati imadeš. — Imadu li djeca nećudorednih i bezbožnih roditelja ipak sreću, da pažnjom i njegom drugih vrlih ljudi, dobrimi i kriepostnimi postaju, to se mora svakako u njih bolno preziranje spram roditeljem poroditi, te zaplakati moraju, da vlastitih se otaca i matera pred svietom sramiti imadu. U isto vrieme sa čustvom za ćudoredan život, mora se za djetinstva već buditi i duh, za ćudorednu pomisao, a srdce za nabožno-ćudoredna čustva. — Nevalja odveć prerano, jedva što diete progovara njekoliko besjeda, nerazumljive, djetećjemu umu neshvatljive obrazce molitava učiti, a još k tomu s večera, kada već i na pol gdje u kakovu zakutku ili zapećju spava, a možda i on š njim, koj napola iza sna penta kakovu molitvu. Kada diete i doraste, nevalja ga izpitivati puki i sam po sebi dosadni katekizam, ako mu ga jasno i popularno neprotumačiš. Što rekoh za katekizam, to valja i za ostala. — Ta to je upravo stranputica za nabožno-ćudoredno čustvo; ili ako se već u čovjeku zasadila ćut, koje mu god vrsti — ubiti, te s nauka vjere, puko obredoslovno djelo načiniti; ne samo to, već poradja se u djetetu nehajnost i nenavist prama vjerouki i molitvi. Oh! mnogo i mnogo biva u plemenitoj naravi čo-

*

Digitized by Google

vječjoj našom krivnjom poremećena i skvarena, te i pojmljena slika bogočovjeka drzovito. Za nabožno čustvo budjati dostatno je, da mi sámi prezirno nebuncamo, negrdimo imena svêti. Djeca bo vrlo dobro shvate takova očitovanja i izjave, koje su vrlo težko odstranjive, te na srdce i ćut djetinju velik utisak čine. — Čim se dakle opaža, da je duh djetečji kadar shvaćati, i čustvo srdca buditi se, — to uviek nastoj bacati po koje zrnce, na razvoj ćudoredna čustva. — Nevalja začeti nepojmljivim naukom crkovnim. Stoji bo hram božji pred nami. Imademo svakoga trenutka, dobročinstva i blagoslov višnjega pred očima, kojeg i uživamo. Vodimo indi djecu u velik taj svemir tvorčev; učinimo ju pozornom, na neizmjerna čuda božja, koja se samo na nebu nalaze; na blagoslov višnjega i ljepotu zemlje; na bogatstva njegove mudrosti i dobrote. Učimo ju nadalje spoznati i uživati ljubav svemogućega, kako nas i sv. pismo uči. Probudjujmo u njoj čustvo nedužnoga veselja, — vedra i bistra uma — djetečjoj zahvalnosti za sva dobra, kojoj je i onako mladjahno srdce priviklo i lasno ganljivo. Djetinstvo, mladež je umna i ćutna, kroz navedena pako budjamo nutarnja, tako da i sama spozna, pronadje i govorka: Kako je dobar bog! kako l' nas ljubi! — Temelj je indi položen. Stupajmo sada stupimice k dalnjem, te učimo ju vodjenjem ljudskoga udesa upravu, ko što i vladanje boga spoznati. Učimo ju svaki čin, veselje bud trpljivost ljudsku, promisli, providnosti božjoj pripisati. Tako joj se ćut nutrnjega povjerenja sve većma budi, čim većom živahnosti mladež sve shvaća i pojmiti nastoji. — Koracajmo i bližimo se polagahno višemu i moralnijemu svietu, u kojem bog, kao zakonodavac upravlja i vlada. Upoznajmo mladež sa dužnostmi napram njemu. nu prema njezinoj dokućnosti i shvatljivosti. Podučajmo nadalje božje posvudnosti, sveznanstva i svetosti nebojati se; vodimo ju i priučajmo ju k molitvi, koja mora da je izliev nutrnjih čustva. Netreba misliti, da su navedena djela samo njekoliko dnevna bud mjesečna, koja se, tobože, moradu što bržje izvesti i do svrhe doćerati. Ne, takove ideje moradu zoriti i ojačati u djetinskoj ćuti. To bo je nauk već od četvrte, pete, pa sve do šestnajste godine, koj se učiek sve većma k svrsi, savršenosti voditi imade. — Nemojmo tom naukom djeci dosadjivati u nevrieme, već vrieme izabrati, kada se vedra i bistra nalaze i ćute, ili kada su bud čim vesela

Digitized by Google

načinjena; pa ne samo to, već moramo i mi uzgojitelji mladeži izabrati za taj nauk takove ure, gdje se sbilja i sámi ćutimo vedrimi, bistrimi a što još više čustvenimi za navedenu obuku. Tako razvijene, duševno i nabožno odgojene sinove i kćeri možemo lasno u sve pogibelji svieta slati, te se sigurno možemo nadati, da nam se bez svake pogibelji u naš naručaj i zavičaj bezazleni povrate. Angjeo bo gospodnji, koj u njihovih grudiju bdije, pazit će jih u svakoj pogibelji i nesgodi; pa ako i padnu nesgodom u kakovu pogibelj i skušnju, nikad neće moći dočista zaglaviti i u nećudoredje tonuti. Kad se pako u njih zrelije misli uzbude, te ljubazni i ozbiljni glas roditeljski nuz ova prione, lahko će se sa stranputice k žudjenoj svrsi natrag povratiti. U svem se pako zahtieva, da uzgojitelji, učitelji itd. koji si velebrigu uzgoja na ledja natovare, sami nabožno-ćudoredni biti moraju, — usuprot je svaki plod i pažnja posvema uzaludna i izgubljena. Punim se pravom kaže: „što sam neposjeduješ, nemožeš ni drugomu dati.“ Pa tako i jest. Ako i sbilja čustva pretvaramo i licumjerimo, to je malo ili ništa pomožemo već „što od srdca idje, to i k srdcu pridje.“ — Da se pako plemenito usadjivanje nabožno-ćudorednoga naobraženja uz sav trud i brigu našu nezanemari, te štetni i otrovni krvov nezasije i neuvrieži, što sav bivši uspjev stranom guši ili posvema kvari, to nam valja djecu, valjano uzgojenu, od zapuštene, zanemarene, zlo odhranjene i posve možda pokvarene pomno čuvati, da s njimi neobće i u doticaj nedodju. Za čudo se brzo korov u uzgojena srdca zasadja i uvrežuju. Nedozvoljujmo indi i netrpimo nikakva obćenja; odaljujmo radje gojenče svoje od pokvarenih ili protivno. Pa ako i sastanak takokih s različitih razloga i dopustiti moraš, to da nisu sami, već u tvojoj blizini ili pod takovom pažnjom, koja jim svakom zlu prieči, te svako buknuće razuzdanosti i pokvarenosti obustavlja. Budi uviek oprezan u izboru služinčadi. Dobra ti služinčad, istinabog, može mnogo dobra k uzgoju djece doprinieti što i usuprot svojim zlim primjerom i riečmi potajno, posve pokvariti. Vodi takodjer koliko ti moguće i služinčad k ćudoredju, odpuštaj radje zle i nepopravive. Usuprot postupaj s dobrimi otčinski, da ti potom djecu obljube i kao dobra družina dulje u kući ostanu. — To bi ti mili »Napredče« u kratko, i u koliko mi slabahne još za sada sile dopustiše o »Nabožno-ćudored-

Digitized by Google

nom uzgoju mladeži napisao, da objelodaniš svim, koji su prijatelji miloj nam omladini. — *J. Š—k.* učitelj.

Načela prirodopisne obuke u pučkoj učioni.

Medju veoma važne predmete pučke učione spada jamačno i prirodopis. Ovaj predmet pobudio je u novo doba veliku pozornost svih pedagoga. Pa premda se mnogih mnenja u obziru načela iste obuke medjusobno veoma razlikuju, to ga ipak svi jednodušno preporučaju i priznaju predmetom, u kom ima veoma mnogo gradiva za obće naobraženje. A prirodopis to uvaženje podpuno zaslužuje, jer ne samo da zanima i poučava mladež, nego uz to veoma podpomaže razvitak estetičnih čustva i djeluje na uzgoj nabožno-ćudoredne ćuti.

Sljedbenici Rouseau-ovi, koji se drže načela: „uči što je koristno," brane prirodopisnu obuku u školi samo s toga, što čovjeku osobitih materijalnih koristi donesi. To su tako zvani materijaliste.

Ovim su veliki protivnici tako zvani formaliste, koji sve što smjera na materijalno dobro čovjeka osobito mrze. Prirodopisnu obuku hvale samo u toliko, u koliko doprinaša k oplemenjenju ćudoredne ćuti i bistrenju duševne snage, bez svakoga obzira na njezinu praktičnu važnost i materijalnu korist. U tu svrhu njeguju samo one momente i točke njezine, koje služe pospješenju njihove svrhe, ostalo što nesluži njihovoj zadaći, ili što ju može priečiti, bezobzirce izpušćaju.

Treći, zastupajući načelo: „Pripravljaj mladež za život, da budu valjani gradjani i kriepostni ljudi," neodobravaju nijednoga gori navedenih načela, jer su oba jednostrana, te nijedno nemože podpuno zadovoljiti potrebi čovjeka. Onaj uzgoj, koji samo odgaja a ne obučava, isto tako nevriedi, kao što ni onaj, koji obučava bez obzira na odgajanje; a isto je tako pogibeljno omekšati srdce i raznježiti čustva odviše, kao što je pogibeljno nuz naobražen um ostaviti prazno i okrutno srdce. Škola dakle mora kod svakoga predmeta pred očima imati svoju dvostruku zadaću, tako i kod prirodopisa i s toga mora obzir uzeti na oba načela najme

Digitized by Google

na formalno i materijalno; — ona jih mora umjeti shodno spojiti, te naobražujuć umne sile ujedno djelovati i na oplemenjenje srdca, kao što i obratno, pa će onda jamačno svoju svrhu postići. A prema toj dvostrukoj zadaći mora takodjer znati shodno postupanje, t. j. metodu odabrati.

Dopustite mi ujedno, da ovom sgodom u kratko i historični postanak tih tolikih načela razvijem. — Dok je stara škola, kojoj kod nas istom njegde prvo, a u Njemačkoj i u ostalih naprednijih zemlja već odavna smrtno zvonce odzvonilo, golim mekanizmom samo u čitanju, pisanju i računanju, djecu mučila, smisliše se prvi »philantropi,« te donieše u školu prvi: lavove, tigre, vuke, medvjede i ostale svakojake životinje, da njimi tjeraju ljude, t. j. stari sistem iz škola. Nu poduzeće jim ostane bezuspješno, jer ne postupahu onako, kako te ozbiljnost i korist toga predmeta zahtieva, već kao igrarijom, po njihovu bo načelu imala bi se djeca sve u igri naučiti.

Nuz to rukovodili su prirodopisnu obuku takovi ljudi, koji nisu imali nikakove metodičke vještine. Istinabog, izkusni i vješti prirodoslovci napisaše množina knjiga te struke za školsku porabu, ali zabava i učenje polag takovih knjiga ostade bezuspješno, budući su bile gole sistematične razprave prirodoslovne, bez svakoga metodičkoga naputka. Na to udare Pestalocijevci, koji ne samo strukovnjaci, nego ujedno i pedagogi te metodikeri bijahu, posve drugom stazom, staviv cieloj obuci zor podlogom. *Najprije začeše obuku promatranjem pojedinih individua životinjstva, bilinstva i rudstva, zatim jih prispodobljahu s poznatimi i sličnimi, razmtrahu jim pojedine njihove biljege sravnivajuć jih s općenitimi i zajedničkimi, tad predjoše i na ostale poznate srodne predmete.* Na temelju toga načela poprimila je tada pedagogija biografičnu metodu u čitanke za poviest i prirodopis, kao što ću to nižje obširnije dokazati. A tomu načelu i mi nehotice podamo prvenstvo.

Ni protivnici Pestalocijevih načela, a to su goli formaliste nemogahu se već onda oteti struji vremena, s toga po malo uvadjahu stvarne znanosti, naročito prirodopis u pučku školu. Nu oni ga ne njegovahu podpuno, tvrdeć da je pogibeljno materijalnu stranu odviše njegovati po dušu čovjeka, budući i onako čovječanstvo odviše za materijalnošću hlepti, i tim na svoje duševne po-

Digitized by Google

trebe zaboravlja. Na pol imadjahu pravo, a na pol krivo, kao što i materijaliste. Oni prirodopis samo u toliko podupirahu, u koliko je odgovarao njihovoj svrsi, u ostalom ga zanemarivahu. Pestalociju svi i njegovi protivnici priznavaju zasluge i smatraju ga prvim i najboljim pedagogom. Njemu smo vječnu zahvalnost dužni za mnoga načela, bez kojih bi bili još i danas tumarali po tmini barbarstva. (To želim jednim člankom pobližje protumačiti.) Pestaloci je u svem udario praktičnom stazom.

S toga najboljim pravcem udariše, kako već mimogredno nataknusmo, oni, koji nastojahu učiniti školu „školom života," i koji se obazirahu na sve, što je čovjeku potrebito za vrieme i vječnost, što mu prudi i duši i tielu, t. j. koji materijalnost s formalnošću shodno spojiše. (Konac sliedi.)

Praktično postupanje

pri razvijanju prvih početâka slovnice i pismenoga vježbanja,
na temelju
I. Slovničke čitanke strana 166.
(Nastavak.)

Drugi članak.

Glagolji pomoćni.

§. 52.

Učit.: Djeco, otvorite si Čitanke i nadjite §. 52. kod „Vježba u jeziku"!

Učit.: Ovdje nam dolaze tako zvani *glagolji pomoćni*, t. j. takovi, koji pomažu mienjati druge glagolje; a ti su: *jesam, bio sám, hoću.* Što sam rekao o pomoćnih glagoljih *jesam, bio sam* i *hoću* — Ivane? — Tome itd.? — Da pomažu mienjati (sprezati) druge glagolje.

Učit.: Pravo, sada pazite! Pomoćni glagolj *jesam*, rabi se samo u sadanjem vremenu, a mienja (spreže) se evo ovako: *Sadašnost* (sadanje vrieme) *u jednini: 1. jesam* ili *sam*, najme *ja; 2. jesi* ili *si*, najme *ti; 3. jest* ili *je*, najme *on, ona, ono.* U *množini* pako: *1. jesmo* ili *smo*, najme *mi; 2. jeste* ili *ste*, najme *vi; 3. jesu* ili *su*, najme *oni, one, ona.* — Sada čitaj iz knjige *Sadašnjost* ti Marko — Franjo! itd. — Čita do — *su.*

Digitized by Google

Učit.: Djeco! Rečice: *ja, ti, on, ona, ono* i *mi, vi, oni, one, ona*, što smo jih dodavali pomoćnim glagoljem pokazuju osobe; i to u *jednini I.* osobu pokazuje rečica *ja; II.* osobu *ti; III. on* za spol muški, *ona* za ženski, a *ono* za nikakovi; u *množini* pako pokazuje *I.* osobu *mi; II. vi;* a *III. oni, one, ona.* — Iste osobe pokazuju i sami glagolji, ako prem se uza nje rečene rečice: *ja, ti* itd. nenahode. Što sam rekao, da pokazuju rečice: *ja, ti, on* itd. Josipe? — Ivo? itd. — Pokazuju osobe.

Učit.: Koju osobu pokazuje rečica *ja*? koju *ti, on, mi, vi oni*, i u kom broju? — *Ja* pokazuje *I., ti II., on, ona, ono III.* osobu u *jednimi; mi I., vi II.*, a *oni, one, ona III.* osobu u *množini.*

Učit.: Pa mogu li sami glagolji i bez tih rečica osobe pokazivati? — Mogu.

Učit.: Koju osobu i koji broj pokazuje pomoćni glagolj *jesam* ili *sam? jesi* ili *si? jest* ili *je? jesmo* ili *smo? jeste* ili *ste? jesu* ili *su?* — *Jesam* ili *sam* pokazuje *I., jesi* ili *si II., jest* ili *je III.* osobu u *jednini*; a *jesmo* ili *smo I., jeste* ili *ste II., jesu* ili *su III.* osobu u *množini.*

Učit.: Dobro. — Čujte sada dalje! — Pomoćni glagolj *bio sam*, koj se rabi samo u prošlom vremenu, mienja (spreže) se evo ovako: U *jednini*: *I.* osoba, *bio sam*, najme *ja, II.* osoba, *bio si*, najmi *ti, III.* osoba, *bio* (bila, bilo) *je*, najme *on, ona, ono.* U *množini. I.* osoba, *bili smo*, najme *mi, II.* osoba, *bili ste*, najme *vi, III.* osoba, *bili* (bile, bila) *su*, najme *oni, one, ona.*

Učit.: Čitaj sada iz knjige *„Prošlost“* — ti Antune! — Filipe itd.! i nezaboravi dodavati rečica osobnih! — Čita do — *bili su* (najme oni).

Učit.: Sad mi reci, koje vrieme, osobu i broj pokazuje pomoćni glagolj *bio sam? bio si? bio je?* Koje pako *bili smo, bili ste, bili su?* — *Bio sam* pokazuje *I., bio si II., bio je III.* osobu u *jednini*; a *bili smo I., bili ste II., bili su III.* osobu u *množini prošlom vremenu.*

Učit.: Pravo! — Nu sada poslušajte još, kako se mienja (spreže) pomoćni glagolj *hoću*, koj se rabi samo u budućem vremenu. U *jednini* glasi evo ovako: *I.* osoba, *hoću* ili *ću*, najme *ja, II.* osoba, *hoćeš* ili *ćeš*, najme *ti, III.* osoba, *hoće* ili *će*, najme *on*

Digitized by Google

ona, ono; a u *množini: I.* osoba, *hoćemo* ili *ćemo*, najme *mi, II.* osoba, *hoćete* ili *ćete*, najme *vi, III.* osoba, *hoće* ili *će*, najme *oni, one, ona.*

Učit.: Sad čitaj iz knjige *„Budućnost“* — ti Marko! — Stjepane! — Lavoslave itd. i naznačuj po redu osobe. — Čita do *će.*

Učit.: Koje indi vrieme, osobu i broj naznačuje pomoćni glagolj *hoću* ili *ću? hoćeš* ili *ćeš? hoće* ili *će? hoćemo* ili *ćemo? hoćete* ili *ćete? hoće* ili *će?* — Pomoćni glagolj *hoću* ili *ću* naznačuje *I.*, *hoćeš* ili *ćeš II., hoće* ili *će III.*, osobu u *jednini*; a *hoćemo* ili *ćemo I., hoćete* ili *ćete II., hoće* ili *će III.* osobu u *množini, budućem vremenu.* —

Učit.: Koliko je dakle pomoćnih glagolja i koji su? — Tri su pomoćna glagolja, i to: *jesam, bio sam* i *hoću.* (Tako za sada).

Učit.: Evo vam sada zadaće, a vi ju do sutra napravite: Izrazite se pismeno pomoćju pridavnika: zdrav, dobar, marljiv, miran, poslušan u sve tri osobe jednine i množine, i to 1. u vremenu sadanjem; 2. u prošlom; a 3. u budućem najprije sa, a zatim i bez osobnih rečica: *ja, ti, on* itd. (Dalje.)

Gutta-percha* i njezina uporaba.

Gutta-percha nije ino, nego osušen mlječni sok od drveta tubana ili perče (percha), što raste po otocih indijskih. Naliči posve pruževini — gumielastikum —; no nije tako pruživa, ali dade se bolje i ljepše izraditi nego ova. Nakon svoga odkrića i iznašašća bijaše jur za malo vrieme posvuda poznata, a raznimi načini i za svakojake svrhe najbolje se rabila i rabi dandanas.

God. 1822. podje njekomu englezkomu učenjaku u Singapore i Montgomerie sretno za rukom, te je prigodom iztraživanja tako zvana kaoutschukta**, dočuo bio takodjer i o guttaperchi, te njezinoj, kaoutschuktu posve sličnoj materiji, koja bi jošte bolja i tvrdja imala biti, nego-li prijašnja. Tek god. 1842. učini rečeni učenjak njeke pokuse u Kalkuti indijskoj, te osvjedočiv se o njezinoj vrlini, podnese pokusna izvješća u Englezkoj.

---

* Izgovaraj: guta-perča.

** Čitaj kaučukt.

Digitized by Google

Gutta-percha je bliedo-žuta ili zamrljano biela, od prilike tako tvrda kao mehka drvo i prima utisak nokta. Od kaoutschukta se u svom lučbenom sastavu bitno razlučuje, prem si oboje veoma nalikuje, dapače rekao bi, da je gusta-percha samo njeka vrst kaoutschukta. Veoma je žilava, nu nipošto okorna. U vrućoj vodi od 110 ° F. nezamećujemo nikakove mu promjene, već jedino što malko omekša, ali se opet skrutne, čim ohladne. Tekar pod 145 ° F. bude tako mehka, da se u tvorila tiskati može ili pako razvući dade. U svom njekom stanju posjeduje i podosta veliku pruživost. Dok je mekana, lahko se trga; nu težje u otvrdjelu stanju; u žestokoj se vatri upali. Tali se samo u čistu, vrelu eteričkom ulju n. p. u terpetinovu, nafti i kamenu ulju; obična ulja nedjeluju nikakovim uspjehom na njezinu promjenu. U toploj vodi samo malko omekne, dočim hladna voda i zrak nikakova upliva nejma. S bojami se sudara i nevonja. Voda ju neprobija; a isto tako računa se i u vrst loših provodnika munje.

Gutta-percha se slučuje s mnogimi predmeti i počeli, osobito vapnenastimi, kao kredom, s kojih obično omekša; slučuje se i s kaoutschuktom itd.

Najvažnija je gutta-percha u tekućem stanju. Već rekosmo, da se samo u eteričkih mastih (ulju) raztaljuje, i to, ako su vrela i kipuća; nu dobro valja paziti, da se to nečini na plamtećoj vatri, jer se inače izparivanje eteričko lasno upali, a težko ugasi. Sa sumporom, kaotschuktom i još njekom drugom tvarju pomiešana žitka gutta-percha, kad ohladni dakako, pa otvrdne, biva elastična i neprobojna, i kao takova upotrebljuje se obično za neprobojnu odjeću ili obuću, jer nepropašća vode i vlage. Tkanine obojadisane, tekućom ter toplom gutta-perchom postaju jačje i neprobojne. Dà, na iste pretanahne al i podosta dugačke nîti dade se žitka gutta-percha razvući, ako ju propušćamo kroz sitne rupice: nu imadu se ove nîti kroz hladnu vodu provlačiti, da otvrdnu, pak se tada umah na vreteno navijaju, gdje se poslje za razne tkanine rabe. U mnogih zemljah upotrebljuju gutta-perchu i kod proizvadjanja papira; nadalje kao ljepilo (Leim) i u ljećničtvu za liek. Takodjer njeka vrst praška priredjuje se s nje. Charles začę ju g. 1845. za obuću rabiti; drugi opet izumiše priugotavljati šešire, šubare, pokrivala itd.

Digitized by Google

Englezi znadu ju ponajbolje i ponajuspješnije na svaki način i svakojake svrhe obraćati. Oni su u tom pravi vještaci. Na hiljade centij privaža se u Englezku. Istom u novije vrieme začeše gutta-perchu u njemačkih i drugih ostalih zemljah bolje uvažavati i više ocjenjivati.

Prvi, koj je u Englezkoj gutta-perchu po obrtnost znamenitom učinio bijaše Richard Archibald Brooman; on ju umio upotriebiti kao gorivo i kao masu za modeliranje. U prvom slučaju pričinila se je odviše preskupa. Za priugotavljanje cjevi i cjevčastih predmeta, kao što se takovi često u lječničtvu rabe, pranašao je Bowley više načina i postupaka; nu imade i njeki stroj, kojim se osobito takovi predmeti priugotavljaju. Takove cjevi robe se kod elektro-magnetičkih brzojava i rodokopja, kad se najme ognjo-vodila sprovadjaju pod zemljom, a treba jih stititi od tudjega upliva kao n. p. vlage.

Drvo gutta-perche je obično drvo u šumah Singapore i Ichoire, pak Borneje. Tu ga ozivaju Niate; jest ujedno jedno najvećih drva, što rastu na otocih malajskih. U promjeru zauzimlje 3—4 stope; nu jošte je deblje u Borneji, gdje se nalazi kadkada i po 6—8 u promjeru. Kod proizvadjanja gutta-perche, posieku se najveća stabla, jamačno više stoljeća stara i proživljela, pa se onda ogule, te mlječni sok, koj tada s drveta probija, stiče se u priredjene posude. U noviję pako vrieme izumiše drugi posve bolji način, gdje netreba drveća posjeći, već se jedno isto stablo po više godina rabiti može, a to kako vele, biva sredstvom natege.

F. G—l.

Veleučenjak *.

(Svršetak.)

Jedva što je djevojčica prestala govoriti, eto ti našega dječaka s vilom Skromnosti u svojoj sobici, gdje stoji pred malom svojom prijateljicom, koja ga neprestance tako motrila, kano da ga o što moliti kani.

---

* Golema pogrieška uvukla se u isti članak br. X. Na strani 156. postojki 6oj, predzadnjem redku štampano je: odvedoh vas za dvie tisuće godina *natrag* itd. Za „natrag“ — čitaj: napried. (Ur.)

Digitized by Google

Nečini li vam se sada već gospodičiću moj, reći će vila, da njezino znanje više vriedi nego vaše? Mislim, sâm se glavom mogaste osvjedočiti o vriednosti znanja svojega, — a znadete i to, kako svi oni, u kojih ste vi upravo ništa, počitanjem priznavaju i klanjaju se onomu, šta ona znade. Nitko vam nezna više od nje; nitko o tom nedvoji; nitko nemože bez toga živjeti, šta više: minu vam i dvie tisuće godina, a njezinoj znanosti biti će ista ciena.

Kad je tako, nije mi treba, — odgovori dječarac zlovoljno, da se u školi toliko mučim, jer je — košto vidim — ono skùp svega znanja školskoga.

Vidji ga, vidji nevaljalca, prosborila vila smiešeć se. Posve dobro sam znala, da nam zavrneš ovom. Ne, moje diete, — nevalja o tom tako suditi. Oni muževi, s kojih učenosti ti si se upravo usrhotio i sgrozio, u tvojih godinah bivši nisu takodjer mnogo više znali. Da nebudu od onda ništa radili i da se nebudu neprestano marljivo učili, košto se sada i ti učiš, danas nebi ništa znali, — a jedino neprestanom i neprekidnom marljivošću možeš i ti jednom postati učenim poput njih. Ona gospodja nije znala upravo onih riečij, što jih ti znadeš; nu znala je druge, što su isto označivale i koje su možda i valjanije bile. S toga nesliedi da ti se netreba učiti poznavati mile si domovine zato, što će se jednoć možda iza vas promieniti. Svi će se vaši prijatelji — ujedno s tobom promieniti: pa zar ti to smeta i brani, da za sada živiš u družtvu i prijateljstvu? Htjedoh ti, mili sine, samo pokazati, što nevalja i kako nepravo činiš, što si toli ponosit na tu kukavnu, nespetljivu drobtinicu i trošicu njekakova tobože znanja, — pak, da u obće treba nad sve znanosti uzvisiti onu, bez koje nije moći obstati; onu jedino istinitu, nevarljivu, jedino potriebnu, koristnu; onu jedinu, koja se nikada nemienja. Zagrli mi sada moje kumče, pa si pregledavaj njezine slike; ta znadeš, koli ti je privržena!

Dječarac zagrli djevojčicu a ova ga srdačno poljubi. Stadoše pregledati slike, koje mu osobito omiliše; čitali su si pripoviedčice, s kojih je saznao za svakojake zanimive stvari, o kojih se neda više niti posumnjati, — a kada bi začela kašnje njegova dadilja — po običaju svojem — pred njim opetovati, da je veleučenjak, prišaptnuo je sam sebi, da je samo jedna jedincata znanost za male i velike, najme:

Digitized by Google

„Poslušati dragoga boga i biti sa svimi ljudmi dobar, kao što je i sam dragi bog.“

Pisao Jean Macé. Prevela Marija Fabkovićeva.

(Slavno poznati francezki učenjak Jean Macé podielio je prevoditeljici dopisom svojim od 26. Siečnja t. g. pravo, da može slobodno sva njegova djela, — inače ponajviše samo njegova svojina u originalu, — koja uzhtjedne pohrvatiti. Znajuć, koli sladko čitalo je naše obćinstvo izvrstne članke, istim piscem pisane, pod imenom: „dogadjaji zalogaja hljeba,“ — odlučismo podavati u buduće cieli niz novih, „**Veleučenjaku**“ sličnih biser-pripoviedaka, koje će svakomu učitelju u dobri čas doći, jer će vidjeti, kojim vele krasnim načinom možemo učiti djecu najtežju i najvažniju nauku: moral — u slici zanimivih pripoviedaka.)

Kako bi se moglo u našoj domovini svilarstvo podići?

Dobro je znano, koju dobit pruža svilogojstvo, i kako je naše podnebje upravo kao stvoreno za ovo. Nu priznati moramo, da s njega u malo kojih krajevih naše domovine crpimo onu korist, koju bi mogli, kada bi se svojski toga posla latili. A što nam u tom prieči? Mislim, ovo troje:

a) što su mnogi svilogojci prisiljeni svoje čahurice uz neznatnu cienu prevejanim i lakomim ljudem prodavati;

b) pomanjkanje murva (dudova), koje u mnogih predjelih narod samo po imenu pozna; i

c) neznanstvo i nevještina u svilogojstvu. Glede prvoga, učini naše slavno hrv.-slav. gospodarsko družtvo podosta time, što plaća funt. dobrih čahurica po 1 for., a lošjih po 80 novč. Rekoh podosta; jer ovo je dobro samo za svilogojce, stanujuće bliže Zagrebu. Hoće se dakle, da vlada ili sáma ili opet družtva podupirana njom, shodne naredbe učini, kako bi se svilogojci oteli monopolu svakovrstnih lakomaca, koji su radi čahurice kupovati izpod produktivne ciene. To preporuča naš „Gosp. list“, gdje-no javlja, da su ljudi upravo s toga razloga proljetos više tisuća murva oko Gjura posjekli.

Digitized by Google

Što se druge točke tiče i tu je istine. Ima občîna, u kojih obsjegu nejma niti pet dudova, dapače ni jednoga jedincatoga. One murve ili dudovi, koje su njekoč saditi morali, posjeklo je sve splohom, jer ljudem nebijaše poznata korist njihova; a u novije doba nesade jih. Naravna je posljedica, gdje murva nejma, tuj da nejma ni ob uzgoju svilaca govora. Valjalo bi dakle sva moguća učiniti, da se svuda murve zasade, uz puteve državne, seoske i poljske, pa da se podignu občinski murvinjaci, ali murvinjaci, u kojih će se nješto raditi i koje bude vještak nadgledati i njegovati. Dok se ovo drugo sbude, imalo bi se ono prvo čim prije izvesti.

Kada se prve dvie zaprieke uklone, ukloniti će treću škola i učitelj, poučavajuć školsku mladež praktično u svilogojstvu.

Ovo je u kratko moje mnjenje, koje mogah i na dulje i na širje razviti i podkriepiti; nu za sada bi to suvišno bilo. — A neka i drugi svoje obielodane, pa ćemo sve razvidjeti a zadržati ono, što bude najbolje; stara je naša: više očiju više vidi; više ljudij više znade. *R.*

Ligue de l'enseignement,

što će reći hrvatski: „družtvo za obučavanje, naobražavanje“ — širi se Francezkom u veliko a zametnuo je uzvišenu ovu misao slavni učenjak *Jean Macé*. Veličanstvena mu idea izražava se i ovako: treba da bude ogromna, vele krasna učiona po čitavoj mu domovini za sav puk, za savcat narod. Bez razlike starosti, spola, staleža i znanosti sakuplja se sviet u Francezkoj u opredieljenih za to dvoranah te sluša predavanja svake vrsti znanostij; tumače ti ekonomiju, astronomiju, poviest, matematiku, zemljoslovje, silosloviе, zemljopis, kemiju, knjigovodstvo, besjedom, čuješ najkrasniju pouku o svem, šta duh i dušu čovječju oplemenjuje, obogaćuje, jedino o dviju znanostij kano takovih nejma spomena a to su ti: vjeronauk i politika. U to dvoje nitko nedira niti smie da napominje već samim §om 3im družtvenih pravîla, a to zaista s razloga, što početnik rečenih družtva, Macé, kao izvrstni poznavatelj ljudske naravi, predobro znade, da se rad ničesa tako naglo nezakrvari otac sa sinom si, brat s bratom, rod s rodom, kao što rad vjere i politike.

Digitized by Google

Učitelji obučavaju bezplatno u večer od 8—9 ili od 9—10 satij — a slobodno je prisustvovati predavanju svakomu zanatniku, trgovcu, nadničaru i oraču i kopaču, t. j. svakomu razložnomu božjemu stvoru.

Osnovatelj toga duševnoga pokreta, rečeni Jean Macé, pripravan je velikodušno i hrvatskomu narodu priskočiti u pomoć i savjetom i činom u slučaju, kad bi se u nas dalo šta slična ustrojiti. Toliko za sada, a naskoro i obširnije o tom. *Marija F.*

Viestnik.

Natječaj.

— U Čakovcu (Medjumurje) početkom buduće školske godine 1869/70 za novo ustrojenu glavnu učionu razpisuje se natječaj za 4 učitelja i 2 učiteljice. Plaća godišnja: Trojici učitelja svakomu po 500 for. a jednomu 400 for. a. v. Učiteljici prvoj 350 for. a drugoj 250 for. a. v. osim toga slobodan stan u naravi ili u pomanjkanju istoga, imajućim obitelj, u ime starine 100 for. u novcu, a neimajućim obitelji 60 for. a. v.

Od natjecatêlja i natjecateljice zahtieva se, da su vjere Rimokatoličke te izpitani za glavne učione, odnosno, da su pripravnički tečaj dobrim uspjehom svršili te, da su vješti osim jezika hrvatskoga, ili magjarskomu ili njemačkomu. Molbenice šalju se najdulje do 10 Kolovoza 1869 providjene potrebnimi svjedočbami Magistratu trgovišta Čakovca. Na kasnije dospjele neuzima se obzir!

Povl. trgovišta Čakovca Magistrat.

†

STJEPAN ČULJEK,

pripravnik II. tečaja u kr. učiteljištu zagrebačkom prominuo je dne 12. Lipnja. Osim preparandije sprevele su ga sve gradske i mil. sestara učione a součenici mu prirediše mu, uz podporu družtva za podupiranje preparanda — u istinu ukusan i sjajan sprovod. Bog mu duši!

Listovnica.

Gosp. R. u P—ci. Poslasmo vam tri manjkajuća vam broja. Hvala na sbirka riečij.

Gosp. P—u u L—u, Dragi! Mi sve to znamo i osjećamo; nu vi treba da znate, šta se može i smie — da bude uspješno — obielodaniti. Ništa za to, pišite samo, pak iz svega učinimo izvadak.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 12. U ZAGREBU 15. SRPNJA 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Što je bio pedagog?

Naša pedagogička književnost do sada se veoma malo obazirala na historiju pedagogije; premda je po svakoga učitelja ne samo zanimiva i važna, nego i strogo potrebna. U svem imamo samo dva članka o historiji školstva, i to jedan od g. Stojanovića u VI. tečaju „Napredka“, a jedan o „historiji školstva u našoj domovini“ od g. Tkalčića u istom tečaju „Napredka“. Cjelovite i obširne razprave o istom predmetu trebali bismo tim više, što će po novom ustrojstvu preparandija jamačno i taj predmet većma njegovati, nego li da sele

Nam pučkim učiteljem bilo bi veoma težko, pače nemoguće izvorno znanstveno iztraživanje takove, kao što svake historije, jer nam k tomu ponajviše manjka strogo potrebna znanja starih klasičnih jezika. Dok se pako našim domaćim učenjakom neuzhtjedne baviti takovim poslom, treba da si pomažemo, kako možemo i znamo, pabirkujuć po raznih autentičnih piscih tudjih književnostij, bez čije pomoći pravedno govoreć težko bi bilo i najučenijemu piscu tu stvar podpuno izcrpiti.

I moj člančić, sboreći o tom, što se je razumievalo kod Grka i Rimljana pod tom riečju „p e d a g o g“ spada medju vrst takovih pabiraka. Mislim, da će zanimati svakoga učitelja, osim toga biti će poučan i za one, koji tvrde, da su se ti tako zvani pedagogi bavili i o b u k o m mladeži.

Digitized by Google

Rieč „pedagoge“ izvedeno je od grčkih rieči „παῖς“, što znači „dječak“, i ἀγωγή, vodjenje, ciela znači pratioca ili nadziratelja dječaka. Zadaća pedagoga, kakovi bijahu za vrieme Grka i Rimljana, sastojaše poglavito u tom, da paze na vanjsko ponašanje i ćudorednost; i s-toga bijahu vjerni i neprestani pratioci njihovi. Pedagôga nebijaše u svih državicah grčkih, tako n. p. u doričkih državicah, jerbo Špartanci kao što je poznato samo svoju djecu odgojivahu; s toga bijaše kod njih svaki gradjan ujedno i javni odgojitelj. Tako zvani „Motaci“, koje kod njih nalazimo, bitno se razlikuju od pedagôga. Za pedagoge neuzimahu se u Atini, kao što niti u Rimu djelomice, samo surovi i nenaobraženi robovi, nego ponajviše takovi, koji su poradi pretežke starosti za ostale tjelesne napore i poslove opešali. Takav je bio medju ostalimi i Zopirus, stari trački rob, pa i Alcibiadovi pedagogi. Naravski, da su bile žalostne posljedice odgoja, pravo reći pukoga nadzora robova nad djecom slobodnih i prosvjetljenih gradjana; jer niti su pedagogi od djece imali ikakova ugleda ili počitanja, niti su pedagogi umjeli djecu rukovoditi i ćudoredno odgajati, već su djeca sve većma bivala prokšena i izkvarena. Samo slobodan čovjek, a ne rob ili jadnjak, može odgajati djecu slobodno i prema dostojanstvu čovjeka. Sam Sokrat hotijaše jednom te robove pedagoge, kad kano zli duhovi nadodjoše, da dječake kući odvedu, raztjerati, a mladež mu sva u pomoć priskoči. Plato osobito naglašuje njihovo manjkavo znanje i zločest izgovor grčkoga jezika, te njihovu surovost i pijanstvo. Grozoviti opis strogosti i nečovječnosti njihove, kako ga Theon opisuje, imao bi se više pretjeranom šalom i sprdnjom smatrati, nego li istinom, buduć da su pedagogi veoma ograničenu moć nad svojimi pitomci vršili, te možda prije od istih svojih dječaka batinjani bili. Nu ipak je kadkada mnogi pedagog, kad bi ga roditelji ovlastili, kazne bez štednje i milosrdja podjeljivao, radi česa i jesu prozvali kazneno orudje „žezlom pedagoga“. Kadkada šibalo se je lukovačom (stabljikom od luka) nu to je bivalo ponajviše samo onda, kad se je kaznilo više na izliku, nego li u istinu, kao što na primjer u doba obće mekoputnosti za Aristophanesa.

Kao što se je krivo mislilo, da je bilo pedagoga u svih grčkih država, isto je tako i još netemeljitije mnenje onih, koji tvrde,

Digitized by Google

da su pedagogi bili zajedno i učitelji. Pravo zvanje tih pedagoga bijaše samo to, da dječake — a djevojke bijahu kod kuće odgojivane — od vremena, kad jih dojke i dadilje ostaviše, nadziru, po ulicah k učiteljem na obuku sprovode, po trgovih vode, gdje se od mala trgovanju priučavahu, i govorom prisustvovahu. Xenofon razlikuje učitelje od pedagoga, jer da ovi nadziru i vode djecu od dana onoga kad govoriti stanu, a oni da jih istom poslje odrasle na obuku primaju. Samo jedini primjer je poznat u Korintu, da je pedagog ujedno učiteljem bio, gdje je najme Xeniades sav uzgoj svojih sinova povjerio Diogenu Sinopu.

Osim gori navedenih imali su pedagogi osobito čuvati djecu od pogibeljne, a vrlo vladajuće „paederastie“ sramotne i požudne medjusobne ljubavi dječaka). Takovu zadaću morali su imati i rimski pedagogi, kojih medjutim u najstarija vremena niti nije bilo u Rimu.

Kako su ljudi već od njegda malo uvažavali uzgoj svoje mladeži, vidi se po tom, što su slabo cienili odgojitelje. Ta eno tja u kasnije vrieme, kad su si bar pedagogi svojim načinom znali priskrbiti moćni upliv, predloži Epiktet njekom čovjeku, kojega je sudbina već na sve načine progonila, neka se kano posljednjega sredstva poprimi pisarije, pedagogije ili vratarije. Tako li cienište vi naobraženi Rimljani svoju djecu, da jih niste marili povjeriti robovom i najopakijim ljudem! Ima li i danas tkogod, koji bi tvrdio, da je za učitelja svatko sposoban!?

Ti rimski pedagogi ili čuvari (custodes), kako su je takodjer zvali, pratijahu samo djecu bogatâša. U Rimu povjeravana jim je kadkada i obuka, nu ne sva, i to ponajviše samo grčkim i sirskim robovom, koje su Atinjani prekupljivali i u grčkom jeziku obučavali, pa onda Rimljanom preprodavali. Takove pedagoge zvali su tada i „magistri“. Plautus pripovieda, valjda nješto i pretjerano, da dječak za prvih dvadeset godina ni koračaja od kuće bez pedagoga nije smio; ako je pako prigodom čitanja (čitanje bijaše glavni predmet obuke pedagoga) i slovcem pogriešio, bijaše odmah šiban. Njeki učenici imadjahu više pedagoga, kao Nero, nu obično bijaše obratno, da je najme više učenika imalo samo jednoga pedagoga. Kod odličnih obiteljij imalo je često svako diete svoga posebnoga pedagoga, kao što n. pr. sinovi Marka Antonija.

*

Digitized by Google

Uz pedagoga držali su mnogi posebne učitelje, koji je premda ne po imenu, to ipak u zbilji rob bio, a ponajviše gospodaru za zabavu i učene razgovore služio. Zvali su jih „Servi literati“. Mnogi su jim čudne zahtjeve stavljali. Tako je Aemilijus Paulus, pobjeditelj Perseja, Atinjane molio za jednoga filosofa, koji bi ujedno bio vješt slikarstvu, da mu uzmogne odmah prigotoviti i sgodne slike k njegovomu triumfu. Atinjani mu na njegovu molbu sbilja poslaše filosofa Metrodorusa, koji bio ujedno učitelj i slikar. I u Rimu vodjahu pedagogi svoje pitomce na sva javna mjesta, pratijahu jih u školu i kazalište, gdje jim još August posebno mjesto i to uz njihovu pitomčad opredieli.

U ostalom, morali su ti stari pedagogi uz svu svoju slabost biti veoma uznositi i naduti ljudi, te su si valjda odviše uobražavali o svom znanju, jer Quintilian izražuje valjda povodom njihova ponašanja na jednom mjestu pravednu i za sva vremena valjanu želju: da bi najme učitelji ili podpuno naobraženi i učeni imali biti, ili opet da niti do samosviesti o svom znanju nebi smjeli dotjerati, jer da nejma ništa gorjega, nego li su takovi ljudi, koji, jedva shvativ prva počela znanosti, začnu odmah krivo uvjerenje o svom znanju gojiti, te osobitom njekom povlašću prevage svoju ludost na svjetlo iznositi, a izpod svoga dostojanstva drže onim popustiti, koji su jih sposobni podučiti. — Mnenje Quintilianovo diele i svi današnji pedagogički velikani, te s toga silno zahtievaju obsežnije i temeljitije naobraženje pučkih učitelja. — Daj Bože, da nam se doskora pruži prilika svoje znanje nadopuniti, a ja sam prvi, koji ću tomu već kao učitelj nastojati zadovoljiti, jer uvažavam zlatne rieči Quintilianove. U novoj dobi ima rieč pedagog posve drugo značenje, nego li je imala u staro. Pedagog je najme danas čovjek, koji je ne samo posve praktičan odgojitelj, nego koji takodjer znanstveno i temeljito poznaje sva načela i pravila, zasjecajuća u struku gojitbe i obuke. A takovi nismo mi obični učitelji. —

Stjepan Basariček.

Digitized by Google

Načela prirodopisne obuke u pučkoj učioni.

(Svršetak.)

Koje od ovih načela poprimismo mi u svojih učiona? Oprostite, ako uztvrdim: ni jedno! Pabirkujuć i šturkajuć čas od jednoga, čas od drugoga, tumačismo si načela danas ovako, sutra onako, kako se je kada komu sgodnije vidjelo, — i najposlje uz tolika načela ostadosmo bez pravoga načela i temelja.

To bi se skorom moralo ustanoviti, jer inače će se u svakoj učioni inače postupati i drugi uspjeh postići. Za nas bi najbolje bilo ono načelo, koje zadovoljava svim čovječjim potrebam, koje se obazire na obučavanje i gojitbu, jednom riečju koje pripravlja mladež za budući gradjanski život.

Što se tiče metode, to i ja preporučam suglasno sa „Školskim prijateljem“ (vidi 10. broj, II. tečaj) metodu biografičnu, nu ne u onom smislu, u kom ju on tumači. Nova pedagogija uzela je u čitanke za stvarnu obuku obširno opisivanje samo pojedinih predmeta u štivih, nu ne zato, kao da se osim onoga, što je u nutri, ništa drugo preduzeti nebi smjelo, nego zato, da se na temelju Pestalocijeva vačela: „Od poznatijega k nepoznatijemu“ isti predmet dovede u sklad s ostalimi predmeti i dielovi prirode. Veoma bi griešio, koji bi se zadovoljio s metodom, kojom bi se imali samo pojedini predmeti, pa ma kako obširno i ma kojom ljubavi preduzimati i promatrati. Učitelj mora dati promatrati cielu prirodu, a štivo, koje mu pojedini predmet tumači, ima mu biti istom njekim mostićem, po kom duh svoje slabašne dječice prevadja u nju, da tako pojedine njezine dielove u savez dovedeć, nju u cielosti motre, uče i mozgaju. Istom, kada budu mogli u prirodi cjelovitoj promatrati sklad i harmoniju, istom onda će moći silnije i možnije ocutiti ljubav i počitanje pram svemožnomu, koji ju stvori na našu porabu i korist. A kada bi učeli u sobi iz čitanke samo pojedina, ili makar i vani bili, ako nebi dovodili ona u savez s cielom prirodom, lahko bi djeca mogla krive pojmove ob ostalih nepoučnih prirodnina zadobiti.

Veoma sam protivan cifranju u praktičnom predavanju u obće, tako i kod prirodopisa, a proti takovomu načinu izrazila se je i znanost pedagogička. Kićeni poetički govori bi možda bili dobri i shodni za odrasle, za mladež su dosadni, ona jih nevoli pozorno

Digitized by Google

slušati, te obično upamti samo njeke rieči, a na pravu jezgru zaboravi. U mjesto govora podajte jim stvari, pa jih neka motre; rukoviditi jih bez mnogih riečih tako, da i sama budu mogla spoznati razliku medju ustrojnimi i bezustrojnimi tjelesi, da i bez bajanja u vodi, zraku, životinji, bilini i kamenu uzmognu spoznati djelujuću moć i nutarnju harmoniju i jednotu, a djeca će jamačno i nehotice morati ćutiti u nedužnih svojih srdašcih počitanje pram svevladajućoj moći i dobroti otca nebeskoga. Nepoćuti li pako toga samo, nego istom siljem, tad je već dosta pogriešeno. Pogledamo li u naše učione, uvjerit ćemo se, da je ponajviše taj način mudrovanja i cifranja zavladao. Pustim riečim se previše važnosti podjeljuje, što je još pogibeljnije, nego pusto specijaliziranje. Svi, koji tako postupaju, nepoznaju duha dječjega, niti se znadu sniziti prema stupnju njegovih pojmova; — silom narivavaju djetetu svoja mudrovanja, kojih nije u stanju pravo shvatiti; pa ako tako učitelj tjera svoja bajanja na vršak, prisili djecu, da si sama i s pravih pojmova kojekakove nesklapnosti i ludorije stvore.

Toliko o metodi i postupanju s prirodopisnom obukom; još mi preostaje spomenuti nješto, na što se kod ustanovljenja načela za prirodopisnu obuku podnipošto zaboraviti nesmie.

Spomenusmo, da moramo nastojati školu „školom života“ učiniti. Ako si pako to načelo ustanovimo, tad moramo prirodopis i s obrtno-gospodarstvenoga gledišta razglabati. Da je to nam više potrebno nego drugim narodom, netrebam mnogo razglabati, jer to nam žalostno izkustvo pokažuje, to nam svjedoče ljute rane, kubure i siromaštvo. Evo narod nam po selih, majstori po gradovih padaju u siromaštvo, poglavito s toga, što radi neznanstva nemogu u obrtno-gospodarstvenom pogledu s inimi narodi konkurirati. Siromaštva u nas nejma. Eno seljan ima liepu stoku, krasne poljane i bogate vinograde — ali badava kad nezna s toga nikakove koristi izvući, jer neumije svojih zemlja obradjivati po načelih i pravilih umnoga gospodarstva. U tom pak treba, da mu pučka učiona, na koju toliko novaca troši, u pomoć priteče.

Istina, prodbacit će mi tkogod pravedno, da je ta zadaća prema obsegu pučke učione preogromna. I ja priznajem, da škola, kakova je danas, podnipošto zadovoljiti nemože tomu zahtjevu; —

Digitized by Google

ona ima sada toliko posla, toliko borbe sa znanjem, da sravnivši to s vremenom od 3—4 godine, veliko nerazmjerje nastaje. Vi zahtievate, da vam diete od 7—10 godina, koje još sladki sanak djetinstva sniva, koje u igri i zabavi živi, pojmi svakojaka dosadna brojevna razmjerja, uči jezična i pojmovna pravila, razmatra i uporavlja prirodu i njezine zakone, — ne, — to je nasilje! Vi ubijate tim duh dječji, pa ćete zato odgovarati Bogu i domovini! — Nu hoćete li, da nam pučka učina odgovara svojoj svrsi; želite li da narodu i domovini donosi postotke za žrtve, što jih na njezino uzdržanje doprinaša: a vi se nebojte toga staroga sustava skršiti, ili pa makar sve drugo kod staroga ostalo, a vi nam bar pučku školu razširite na šesterorazrednu i ustanovite načelo: „Pučka učiona ima pripravljati za budući život.“

Virovitica u Lipnju 1869.

Stjepan Basariček.

Škola i njezina skrb za tjelesni uzgoj mladeži.

(Dalje.)

Pitanje „da li se imaju tjelesne kazne u školi ukinuti“ razpravljeno je već više putij s gledišta moralnoga. Njeki pedagogi se slažu u tom, da se imaju tjelesne kazne u školi svakako ukinuti, nu dodavaju, da to nije dotlje izvedivo, dok prije druge pogrieške u odgojivanju domaćem uklonjene nebudu. I zbilja je istina, koju izkustvo podkrepljuje, da je svako diete, koje u školi tjelesno kazniti moramo, u odgojivanju zanemareno ili krivo odgojeno; kaže se bo, svaki je onakov, kako je odgojen.

Pravedne su tužbe na razvraćen duh mladeži današnje vrieme; al tomu nije škola kriva, već dom. Dužnost je škole dakako, ovaj duh udušiti, a to se neda kod sve djece jednakim načinom, nego se mora kadkada i tjelesna kazna upotriebiti. Nu, na to je paziti učitelju, da tjelesna kazan nikada ni najmanje zdravlju djetinjemu neškodi. Rekoh, učitelj ima na to bditi, kaznio ma i tko drugi diete; jerbo njemu su najvećma povjerili roditelji svoje blago; on ima indi i najveću odgovornost. — Kazniti tjelesno nesmije se često, — a i onda, kada se kazni, to budi umjereno i promišljeno. Ima žalostnih slučajeva, da je diete učiteljevom naglošću tako izbijeno, da je za života nakazom ostalo; s toga je najbolje i naj-

Digitized by Google

pametnije, da svaki učitelj, neznajući se kod tjelesnoga kažnenja uzdržati, nikada niti i nekazni.

Nemanje je po tjelesno zdravlje djece ubitačno dieljenje zadaća za kaznu poslje minulih školskih ura. Kakogod i posljedice prekomierna bijenja odmah sliede, tako su zle posljedice ove druge kazne sjegurne, premda se kašnje zametiti mogu. Ovaj način kažnjena bio bi samo onda umjestan i neškodljiv, kad nebi djeca u školi toliko sjediti morala, kao što to danas moraju. Pa ni u ovom slučaju nebi se ova kazan smjela djetetu kao takova predočiti, već samo kao prikrata prostih časova. A uviek ima se učitelj obzirati na tjelesne i duševne sile djeteta; tà najljekovitiji liek može smrt prouzročiti, ako se preko mjere uzme.

Isto tako, kao što ova dosele navedena, škodi tjelesnomu zdravlju i predugo stojanje izvan klupe; jer to ima biti samo kazan, kojom se diete osramoćuje, a ne kojom se tielo kazni.

O klečanju u školi i s njega proizvirućih zlih posljedicah po tjelesno zdravlje djece, mnijem, nije mi treba ni govoriti, jer sam uvjeren, da se taj način kažnjenja već nerabi.

Nemislim, da me moje uvjerenje vara. —

VI.

Priviknuti valja djecu podnašati zimu, vrućinu, vjetar itd.; jer čim je diete više odjeveno prema zahtjevom naravi, a ne modi i razmaženosti, tim je bolje osjegurano proti raznim nezgodam života. Neće takovomu nahuditi svaki i najmanji vjetrić i svaka nahlada, nego će biti vazda čilo i zdravo. Mnogi roditelji tjeraju diete, da mu je vrat uviek tiesnim ovratnikom sapet, noge uzkimi i kratkima čižmama stišnjene i sapete, odkud se opet radjaju razne bolesti. Najviše grieše matere, nježno tielo svojih kćerkah sapinjajuće, da višeputij dihati nemogu. Kod slabije djece moramo se dakako obzirati na dobu godišnju i na vrieme; nu ipak uviek čim moguće manje. Glava, vrat i prsi, mogu pri zdravoj djeci, malo ne gole biti. Vidimo, kako diete, koje je od mala kao otvrdnulo, n. p. ono siromašnijih roditelja, neće se tako lasno nahladiti i toliko putij kašljucati, kao djeco imućnijih kuća, zaodjevena kabanicami, šubarami i vunenimi vlačicama. S toga mora učitelj svakom prilikom djecu si i roditelje poučiti, da se okane svega pri odielu, što je suvišno i nije prema zahtjevu naravi.

Digitized by Google

Isto tako je važno po zdravlje djece, da se tielo dovoljno izparivati može. Na stran dakle svakim mazalom i ličilom! Brižno počešljana glava i svježom vodom čisto oprano lice, riese više diete, nego svi izumi mode i luksusa. Kako ludo rade indi one matere, koje pogledom na ličenje ne samo primjerom djeci svojoj revno prednjače, nego ju dapače već u nježnoj dobi i ličiti začnu!

Ovo zlo je u toliko kod nas mah preotelo, da su se već i naše seljanke, bliže varoša i varošinaca, počele „ljepotati“ kako-no se to u njekom mjestu viče.

Prava istina!

(Nastavit će se.)

Što je dužnost? Po čem se poznavaju dužnosti? Kakove dužnosti ima čovjek prama sebi? Pokus katechetički.

(Vidi br. 5.)

Draga djeco! kako bi se moglo čovječje djelovanje drugčije nazvati? Činom. Je li svaki čin jednak? Kakvi čini mogu biti? Što su dobri, a što zli čini? Nabroj mi njekoliko dobrih, a njekoliko zlih čina! U čem se dobri čini od zlih razlikuju? Dobro. Dobri čini godê dragomu bogu i dobrim ljudem, zli su pako ovim suprotivni i ugadjaju samo hrdjavim ljudem, t. j. takovim, koji nastoje samo svom tielu da ugode, a duši baš ništa. Hoće li dragi bog i zlim ljudem jednaku plaću dati, kao i dobrim? Kako će on naplatiti dobre, a kako zle? Po čem poznaš, što sve otcu, majci ili drugom komu od svojih rodjaka učiniti imaš? A po čem poznaš, što jim nesmieš učiniti? Imaš li nastojati, samo svomu otcu, majci i rodjakom da ugodiš i njihovu volju da vršiš? Čiju volju moraš dakle još vršiti? Dobro. Dragoga boga i svakoga starijega, koj sebi i drugom dobro misli i želi. Evo, malo prije rekosmo, da s čina, koji gode dragomu bogu, vašim roditeljem i drugim dobrim ljudem, poznamo, što činiti, a s onih, koji su ovim suprotivni, izostaviti imamo. Milko! koje čine dakle smijemo, a koje nesmiemo tvoriti? Koj mi od vas znade kazati, kako se još drugčije može čin, kojim smo obvezani štogod učiniti ili izostaviti — nazvati? (Djeca šute.) Jer vam to nijednomu nemože na um pasti, zato ću vam ja pripomoći. Kaži, Božo! zašto moraš otca i

Digitized by Google

majku slušati? Eto vidiš! jer ti je to dužnost. Znaš li sada kazati, kako se zove čin, kojim smo obvezani štogod učiniti ili izostaviti? Dužnost dakle. Što je indi dužnost? Ti! Ti! Dužnost je čin, kojim smo obvezani štogod učiniti ili izostaviti. Osim toga možemo još reći: Dužnost je zakon, koj našu ćut redi, kako biću našemu dolikuje, te nam stiče cienu, štovanje i sobstveno zadovoljstvo. Ive! opetuj, što sam sad kazao! Što je kršćanska dužnost? Liepo. Bjezati od zla i činiti dobro, obdržavati zapovjedi božje i živjeti kriepostno. (Učitelj još više govori s djecom o dužnosti i napredovanju u krieposti.)

Martine! o čem smo se prekjučer razgovarali? Kaži mi, što je dužnost? Ti! Ti! Sada učitelj djecu malo pohvali te nastavi svoj posao od prilike ovako: Djeco! sad ću vas o dužnosti nješto drugoga naučati, samo marljivo pamtite sve što uzčujete. — Ružice! što radi tvoja majka, kada prosjak pred kuću dodje, te moli za kakov darak? Je li nam dužnost prosjaku štogod udieliti? Tko nam je očito zapovjedio, siromakom milostinje dieliti? Što si još dobra i liepa od svoje majke vidjela? Dobro. Bogu se moliti. Moliš li se i ti kada dragomu bogu? Je li tvoja majka komu u susjedstvu štogod dobra učinila? Kaži, kamo idemo svaki dan, prije nego se školski nauk počme? Što činimo u crkvi? Nu dok još u školu nisi išla, jesi li znala, da jest crkva? Kako si to doznala? Kad je tvoja majka obično išla u crkvu? Jesi li ti kada š njom išla u crkvu? Jeli nam dakle dužnost, da siromakom milostinju dielimo, bogu se molimo, iskrnjemu u nuždi pripomognemo u crkvu idemo i tamo se bogu molimo, svetu misu i rieč božju slušamo? Antune! jesi li ti prije, nego si u školu pošao, koje dužnosti poznavao? Od koga si jih se naučio poznavati? Pravo. Od svojih roditelja. Ali kada bi slučajno od drugoga koga čovjeka, izim svojih roditelja, štogod liepa opazio, bi li onda bila dužnost, onako isto činiti? Od koga dakle uči čovjek dužnosti poznavati? Koj mi vas znade kazati: kako se zove onaj čin za čovjeka, što ga od drugoga vidi? (Djeca šute.) Zar vas se nijedan nemože dosjetiti? Bartole: kaži mi, što je kazao Isus učenikom svojim, kad jim je noge prao? Tako je: »Primjer sam vam dao, da, kako sam ja učinio vam, tako i vi da činite.« Kako odgovaramo na ono pitanje: Zašto je Isus bio poslušan svojim roditeljem? Koji mi

Digitized by Google

sad znade kazati: Kako se zove onaj čin za čovjeka, što ga od drugoga vidi? Pravo: Primjer. Indi, po čem se poznavaju dužnosti? Ti! Ti! Je li svaki primjer dobar? Kakvih primjera ima? Iz kakvih primjera učimo poznavati dužnosti? — Vidite djeco! s dobrih primjera poznajemo jestne dužnosti, t. j., one, koje činiti a sa zlih niječne t. j. koje mrziti moramo Pavle, opetuj ovo isto! — Božo! zašto smo na svietu? Zašto mora čovjek bogoljubno živiti? Tako je. Jer je to božja volja ili zapovied. Kada ti tko štogod zapovieda, što t je onda dužnost? Dobro. Obdržavati zapovjedi. Ako čovjek zapovjedi obdržaje, da li onda štogod i izpunjuje? Pravo: Dužnost. Po čem se poznaju dužnosti? A po čem smo jih prije učili poznavati? Indi, po čem se sve poznaju dužnosti? Ta koje: Po zapovjedi i po primjeru. — Djeco! sada smo se evo opet naučili, po čem se poznavaju dužnosti; nu jedno vam pri tom još kazati imam što vam osobito za ravnalo neka služi, a to je: čovjek nikad nepoznaje svih svojih dužnostij, doklem živi, jer su ove mnogovrstne, zato mora neprestrano kako u svačem, tako i u poznavanju svojih dužnostij napredovati; a na to nas opominje i poznata nam posl'ovica: „Čovjek se uči, dok se skuči.“ — Dobro je svašta znati, nu nije dobro sve tvoriti. — Nastojte dakle i vi tako raditi, pa ćete svoje dužnosti lahko poznati, a poznavši jih, svakiput izpuniti moći.

Draga djeco! Učila ste se dosele, što je dužnost, po čem se poznavaju dužnosti. Nu, danas ću vas nješto drugoga o dužnosti učiti, što vam je takodjer vrlo koristno i potrebno znati. — Što mislite, kako se može čovječji čin zvati, koj komu drugomu za primjer služi, dočim onaj, koj ga od drugoga vidi, nemože reći, da li se je s njim tko iz prave odluke za ugoditi dragomu bogu odlikovao ili ne? Pravo: Vanjskim činom ili dužnošću. Zapamtite si djeco: Takovi čini zovu se čednosti čovječje ili dužnosti vanjske. Što sam kazao? Ti! Ti!

Dragice! Što mora svaki čovjek svomu tielu učiniti, da zdrav ostane? Dakle: Davati mu potrebnu hranu, odielo, stan i čistiti ga. A bi li ti ili drugi tko svoje tielo čim pokvariti mogao? Pokušaj mi njekoliko primjera nabrojiti, kojimi se tielo kvari? Čim se preprečuje svaka škodljivost tjelesna? Tako je: Čuvati ga od nerazložnosti u jelu, piću i poslu, od nazebe, osakaćenja, razhlade, itd.

Digitized by Google

Grieši li onaj, koj proti tomu radi? A kako bi se sve, što si nabrojila, glede tjelesne gojitbe u kratko kazati moglo? Dakle: Nastojati i učiniti tielu sve, što mu je koristno za uzdržanje u potrebnoj snagi, a odstraniti sve, što mu zdravlju škoditi može. Je li to, što si sada kazala, i dužnost čovječja? Kako bi se dakle ota dužnost mogla nazvati? Što je tjelesna dužnost? Ti! Ti! A što su vanjske dužnosti? Koje smo se dužnosti sada naučili?

Kada tako dobro pazite, a ono ću vas još nješto o dužnosti naučiti. — Bartole! je li dosta čovjeku čuvati se grieha i opačina? Da što mu treba još činiti? Tako je: Nastojati da bude sve bolji i krepostniji i da ozbiljno teži za kršćanskim savršenstvom. Navedi nam dakle jedan primjer, s kojega se može uviditi, da čovjek teži za savršenstvom? (Diete šuti.) Kada to neznaš, a ono odgovori samo na moje pitanje! Tko je pravedan, kakov treba da još bude? Liepo: Neka bude pravedniji. A tko je svet, dobar, krotak i t. d. Vidite djeco! kao što čovjek uviek teži za nječim višjim, t. j. za većim bogatstvom, višjom znanošću, da si steče ugled i štovanje pred drugimi, tako isto mora neprestano nastojati, da u duhu napreduje, ako misli da putuje stazom, koju mu je bog izjednačio; toga radi mora se neprestano učiti, dok je živ, te napredovati u milosti i mudrosti pred bogom i ljudmi. Ivane, što sam vam sad kazao? Nu što mislite dragi moji, kakvi su to čini ili dužnosti, koje nam evo Ivan nabroji? Dakle: Duševni čini ili dužnosti. Anko! što su dužnosti? Pravo: Bježati od grieha, napredovati u milosti i mudrosti pred bogom i ljudmi. Kaži mi to isto i Ti! Ti! Koliko smo sada dužnostij naučili? Tako je: Tri. Koja je prva, druga, treća? Na koga se odnose vanjske, na koga tjelesne, a na koga duševne dužnosti? Tako je: Na onoga čovjeka koj je obdržaje. Kcje dakle dužnosti ima čovjek prama sebi? — Da se učenici o dužnosti bolje usavrše, može jih učitelj analitičkim načinom izpitati, što su o dužnosti prvi, drugi i sad opet trećiput naučili.* V—ć.

---

* To uzesmo s toga, da se vidi, kako postupa učitelj na selu učeć ćudorednost. Nu nismo za taj, po djecu odviše neshvatljiv način, već za to, da se prije svega pripovieda čin — zanimivim načinom a s njega da se završi: koj to i to čini ili nečini, jest takov, onakov; zove se tako, onako itd. (Ured.)

Digitized by Google

Očitovanje.

Podpisani učiteljski sbor razabravši, da je svaki učitelj vlastan, pače po svojem zvanju dužan slovom i tvorom doprinieti, gdje se radi o poboljšanju i podignuću pučke prosvjete, sakupi se dne 12. Svibnja t. g. u Bakru na sied i svjet, da, pretresav obje osnove vis. saboru o preustrojenju pučkih učiona i učiteljišta podnešene, po razboritom uvaženju izjavi, uz koju i s kojega razloga mu je od obiju pristati.

Promotriv i promozgav podlogu, pravac i sastav obima, nemože no prihvatiti ona načela, koja su bila sastavljateljem „ustava za pučke učione“ svagda obzirnim provodićem i kažiputem. jer

1) „Ustav“ se temelji na zajedničkom, prema pravu i dužnosti shodno razdieljenu djelovanju svih u ustroj pučke učione utičućih činjenica. Smatrajući državu, kojoj valja nastojati o materijalnoj dobrobiti državljânâ, a ovoj je „conditio sine qua non“ prosvjeta, kao vrhovnu nadziratelјicu pučke učione, dozna-čuje crkvi dostojno mjesto, da se brine za duhovne potrebe školske gojenčadi; dosudiv občini i kući, koje uzdržavaju školu, pravedan i nuždan uticaj, nezaboravlja se niti učiteljstva, koje je odgovorno Bogu i svietu za povjerenu si mladež.

2) Radeći o sbiljnu promaku pučke prosvjete, koja lomi svake ju sapinjuće negve, pripravlja „Ustav“ pučkomu učiteljstvu doličnu samosvojnost. Učitelj, ako ima uzgajati misaone ljude, slobodom odišuće muževe, gradjanskimi vrlinami obiljujuće rodoljube, pravdu ljubeće a laž mrzeće kršćane, nesmie da bude puki automat, da bude prosti ovršitelj naredaba, šablonam vikao, u sistemizovanju izexerciran vojnik. Nemislimo tu na nikakvu neograničenost, nego da bude učitelj slobodan u radu u toliko, u koliko se tim sklad ukupna organizma nenarušava.

3) Pokazuje se u „ustavu“, da su mu sastavljatelji izkusni muževi. Poznavajući oni kao poslenici u vinogradu gospodnjem najbolje zadaću i svrhu pučke učione, mogoše joj najprikladniji ustroj skrojiti, da zahtjevom i potrebam svestrano odgovoriti uzmogne. Iztaknuvši pučku učionu kao samostalan zavod, izrekoše svetčano i razgovjetvo, što da bude i kakova treba da bude.

Obrazloživši ovako u kratko svoje mnjenje, priuzdržajemo si, da ćemo posebice, ako uztreba, pojedine točke u „ustavu“

Digitized by Google

braniti, a u „osnovi“ pobijati, da se vidi, gdje se naše misli stiču a gdje razilaze. Nadamo se pako, da će gg. sastavljatelji spremni biti na potrebnu modifikaciju njekojih točaka u „ustavu“, gdje se što izpraviti i nadopuniti može i mora.

Napokon bi željeli, da i ostali učiteljski sborovi svoje mnjenje o rečenih predlozih očituju. Ovako bi saznali, kamo većina naginje; koješta bi se jošte razbistriti i tim stvari koristiti moglo. Dakle, drugovi: u kolo!

Učiteljski sbor bakarskoga kotara:
(Sliedi 10 vlastoručnih podpisa.)

Dopis.

U vojničkoj Krajini mjeseca Svibnja. Srdce mi skače s prevelike radosti, kada čujem ili čitam, da se školarstvo u miloj nam domovini — primiče sve to ljepšemu i izdatnijemu boljku. Ovih dana čitasmo u skupu „Agramer Zeitung“, pak stadosmo učiti onaj, plemenitim duhom nadahnjen „Ustav pučke skole,“ što ga je već g. 1865 liepa grana zagrebačkih učitelja sastavila i visokomu saboru predala na uvaženje, pak i sadašnjemu preporučila, da ga uzme za podlogu.

Vjerujte, mi se uvjerismo, da vam posao nije zaslužio niti s daleka one graje, što ju nedavno dočusmo, šta više, uzporedimo li vašu osnovu, tičuću se uprave, to se sve to većma osjedočujemo, da se želite baciti u dobu do 48 godine; da želite podieliti pravo svim faktorom naroda: roditeljem, obćini, crkvi i državi; da se, nevaram li se, primičete upravo nam. U nas je podpunoma uprava u svjetskih rûku; pak ipak svi znadete i tamo, da su si svećenik i učitelj prvi prijatelji i branitelji, da u nas nije zavladalo bezvjerje niti o vlas, što više da se sveta vjera možda točnije u školah predava, nego li tamo u vas.

U kratko, mi vas željno pratimo i iz dna srdca želimo vam, da se barem glavna načela vašega ustava visokim saborom prihvate i uzakone. A to se i hoće, jer nije prilike, da bi u toj zajednici austro-ugarskih naroda sam Hrvat lutao svojom, tudjom mu rukom podloženom kolotičinom.

Jedna nam ipak nejde u glavu; kako je najme to, te se njeka gospoda odriču svakoga u buduće sudjelovanja, kada bi uztrebalo, kod „Ustava“?! (Jer su se uvjerili, da u našem ustavu nije čist posao, da bi se čovjek mogao, braneć ga, komu i zamjeriti, a to nije praktično. To će biti razlog; budi jim! (Ured.)

Digitized by Google

Inače u nas, hvala bogu sve dobro. Škole nam pod novom upravom liepo napreduju, posve nov duh uvlači se u nje; svaki nas nastoji, da što točnije i ohotnije zadovolji dužnosti svojoj; svaki nas se raduje življoj narodnjoj žici, potegloj u novije doba u odhranjivanju mladeži, jer na očigled izčezava i nestaje traga mnogoj kužnoj, tudjoj pripuzici duševnoj, pak vidimo, gdje nas stadoše oblitati bez straha čisti hrvatski sokolovi. Gospodine uredniče! Začinjemo podpunoma osjećati, da smo Hrvati i ništa drugo! Jesam iskreni štovatelj i vaš i truda vašega. Z—ć.

Viestnik.

Književnost.

— Tiskom i nakladom A. Jakića ugleda sviet knjižica „Razum u životu“, sastavljena Dr. Jaime Balmes-om a pohrvaćena poznatim nam Josipom Riegerom. Ciena joj 30 novč., a koj bi je nabavio više komada, nakladatelj dava 25% radašem.

— Tiskom Dragutina Albrechta izašla je prva knjiga troškom družtva „Svetojeronimskoga“ pod naslovom: „Pijanac“, što ga sastavio I. A. Stelcig a preveo naš Mijat Stojanović.

— Častni sbor duhovne mladeži zagrebačko izdao je „Božidara“, spis najme za odrasliju mladež — uz sliku, Ciena knjizi, tvrdo vezanoj 23 nvč. a pozlaćenoj 40 nvč. Tiskao ju Dragutin Albrecht.

— Sto čestitaka uz pet prizornih sastavaka za novu godinu sastavio je i izdao Gjuro Klarić pod imenom „Srdce“. Ciena prvoj knjižici jest 30 nvč.

Sve ove knjižice u istinu mogu se preporučiti za nagradjivanje školske mladeži.

Natječaj.

— U Čakovcu (Medjumurje) početkom buduće školske godine 1869/70 za novo ustrojenu glavnu učionu razpisuje se natječaj za 4 učitelja i 2 učiteljice. Plaća godišnja: Trojici učitelja svakomu po 500 for. a jednomu 400 for. a. v. Učiteljici prvoj 350 for. a drugoj 250 for. a. v. osim toga slobodan stan u naravi ili u pomanjkanju istoga, imajućim obitelj, u ime starine 100 for. u novcu, a neimajućim obitelji 60 for. a. v.

Od natjecatêlja i natjecateljice zahtieva se, da su vjere Rimokatoličke te izpitani za glavne učione, odnosno, da su pripravnički tečaj dobrim uspjehom svršili te, da su vješti osim jezika hrvatskoga, ili magjarskomu ili njemačkomu. Molbenice šalju se najdulje do 10. Kolovoza 1869 providjene potrebnimi svjedočbami Magistratu trgovišta Čakovca. Na kasnije dospjele neuzima se obzir!

Povl. trgovišta Čakovca Magistrat.

Digitized by Google

— Mjesto učiteljsko u Vaški, kot. virovitičkom. Plata 315 fr. stan, vrt, 12 hv. drva za školu i učitelja. — Učiteljsko mjesto u Bušetini, župi virovitičkoj. Plata 315 fr., stan, vrt i od svake kuće voz drvah za učitelju i školu. — U N. Gradcu, područnoj učioni župe Gradinske. Plata 315 fr., stan, vrt, 12 hv. drva za učitelja i učionu. — U filijalnoj školi u Novakih — župe sopljanske. Plata: 315 fr., stan, vrt, 12 hv. drva. U Čeraljiji, spadajućih na župu vućinsku. Plata: 200 fr., stan, vrt, 12 hv. drva za učitelja i školu — Za sva ova mjesta šalju se molbenice: veleč. g. Ivanu Grgesini, podjašprištu i župniku u Turnašici (pošta Pitomača) po 15. kolovoza.

— U Ilovi, kot. pakračkom. Plata 250 fr., stan, vrt, 3½ rali zemlje i 8 hv. drva.

— U Končanici — spadajućoj župi daruvarskoj. Plata 262 fr. stan, vrt, oranice 1½ rali i 8 hv. drva. Molbenice za ova dva mjesta šalju se: veleč. g. Dragutinu Pavčecu podjašprištu u Kutini.

— Na pučkoj učioni u Bribiru vinodolskom popuniti se ima mjesto učitelja i orguljaša s godišnjom plaćom od 485 fr. aust. vr. i slobodnim stanom

Plaću tu dobiva učitelj iz občinske blagajne u 305 fr. iz blagajne komorske gospošćine u 65 fr. 10 nvč., iz crkvene blagajne blagajne za orgulanje u 115 fr. 10 novč.

U ime školskog paušala dobiva učitelj iz občinske blagajne 8 fr. a iz blagajne kom. gospošćine 6 fr. 30 novč.

U ime goriva dobiva učitelj 20 hvatih drva, koja mu gospošćina bezplatno doznači, a občina bezplatno učini, i dovede; od tih pripada jedna trećina učioni, a dvie trećine učitelju.

Za ovo mjesto razpisuje se natječaj do 25. kolovoza o. g.

Natjecatelji imati će svoje molbenice upravljene na občinu Bribir u Vinodolu i podkriepljene krstnim listom, svjedočbom o školskom osposobljenju, i orgulanju, ćudorednom ponašanju, i dojakošnjemu službovanju do pomenutoga roka podnieti kot. školskomu nadzorniku modruškomu prepoštu g. Vincenciju Mrzljaku u Novi, Vinodol.

U Senju 13. srpnja 1869.

Od biskupskoga duhovnoga stola
Senjskoga i Modruškoga.

— Za glavne gradske učione u Osieku ima se namjestiti učitelj risanja, imajući dužnost, da osim mladeži školsko rečenih učionah podučava u tom predmetu takodjer obrtničke djetiće po nedjeljah i mladež gimnazijalnu jedan put kroz tjedan, i to ove posliednje uz posebnu nagradu.

S tim mjestom skopčana je plaća od 525 for. i stanbina od 105 fr. na godinu.

Rok natječaja ustanovljuje se do 31. srpnja t. g,

Natjecatelji imaju svoje na ovo kr. namjestničko vieće upravljene, te svjedočbami o dobi, izučenih naucih, osposobljenju za risarsku struku, dosadašnjem možda službovanju i ćudorednom vladanju, napokon i primjerci risarskih radnjah, podkriepljene molbenice putem neposrednih oblastih do gore naznačenoga roka predati nadzorničtvu učionah kotara osječkoga.

U Zagrebu,, 23. lipnja 1869.

Od kr. dalm.-hrv.-slav. namjestničkoga vieća.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 13. U Zagrebu 1. kolovoza 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Učiteljska skupština kotara vinodolskoga.

Na dan 14. Lipnja t. g. odredio je preč. g. Petar Matejčić, nadzornik, da se učiteljska skupština drži u Driveniku. Mjesto je do istine svakom učitelju prilično udaljeno, nu ipak svi dužnosti svojoj zadovoljiše i dodjoše.

U 9 satij započe službu božju sa „Dodji duše sveti“ preč. gosp. nadzornik, kod koje mladež školska prisustvovala a članovi sastanka pjevahu crkvene pjesme. Zatim vratismo se u pučku učionu.

Praktička predavanja poslje gg. vjeroučitelja započe gosp. učitelj N. Lill. Nakanio je pokazati zabavnu i poučnu stranku škole, sdružio poučno gradivo „o c r t a h“ s vježbanjem tiela. Pošlo mu je dobro za rukom, zabavio i ohrabrio je malu dječicu i ukriepio vrućinom umorenu.

Gosp. uč. Josip Radočaj tumačio je četiri strane svieta. Djeca su ga lahko shvatila. U obće gledao je da zadovolji zahtjevom okretnoga praktičkoga učitelja.

Gosp. Stjep. Mažuranić predavao je pred djecom I. razreda (jer se je težko na uzkom putiću kod najzadnjih klupa, gdje treći razred sjedi, kretati) na temelju štiva 135. druge slovn. čitanke „o zaimenih“, izradjeno u ped. did. kažiputu str. 32. Vidjesmo i prošloga ljeta, da tumačeć štivo „Odziv“ iz druge slov. čitanke poslužio se izradkom „Šk. prij.“ br. 2. i 3. 1868. Nejmamo proti

Digitized by Google

tomu ništa, ali sudimo, da bi mnogo častnije i zaslužnije bilo, da si štivo sam izradi, bilo i po primjeru čijem, s poznatih razloga.

Gosp. Petar Maričić predavao je svojim živahnim načinom i pohvalnom vještinom veoma dobro „o n a m i r i“ u III. razredu. Nemalo mu je pačio uzki put a na njem još namještena tabla, a pred malu djecu nije opet mogao, jer dotični učenici u najzadnjima dvjema ili trima klupama sjede. Bolje bi bilo, za takav dan učenike po polovici klupa razdieliti, da učitelj pred djecom može stati a ne sa strane. Slušatelji mu bijahu izvanredno pazljivi i na maloj djeci, obazirućoj se bijaše vidjeti da razumljivim, djetinskim govorom svojim znade i manje baviti, ako i nije predmet za nju.

S istom neprilikom kako i predšastnik, borio je gosp. učit. Agr. Sokolić, predavajuć u II. razredu napametno i pismeno računstvo. Zadaća mu bijaše pokazati, kako se lahkim načinom dade jedno s drugim spojiti, djecu ugodno baviti a skoro da ni neznaju, podučavati ju.

Predavanja završi gosp. F. Š. raztumačiv u trećem razredu „p r o s t i i r a z š i r e n i s t a v a k.“

Sada prosbori prečast. gosp. predsjednik krasno slovo vjeroučiteljem, učiteljem i djeci. Žao mi je, što ga nemogu od rieči do rieči javnosti priobćiti; odpusti učenike i otvori sjednicu.

Odgovor na konf. pitanje „Da li Vi, obzirom na mogućnost, uspješnost i korist obuke, sve tri gospodarstvene struke: voćarstvo, pčelarstvo i svilarstvo držite jednako važnimi za okolicu, u kojoj se nalazi vaša učiona i zašto? Ili vam se možda koja od njih za tamošnje okolnosti čini prečjom od ostalih i zašto? Kakove zapreke stoje kod vas na putu povoljnim rezultatom obuke u svih ili pojedinih rečenih strukah gospodarstvenih, te kako bi se, kraj obstojećih okolnostih, mogle najpraktičnijim načinom ukloniti te zapreke“ — pročita gosp. uč. P. M. S pročitanoga vidjesmo, da je rečeni gosp. dosljedno pitanju osobiti obzir uzeo na položaj ovdješnje okolice, potrebe pučanstva a po tom odmjerio pravac podučavanju školske mladeži radu gospodarskomu, kao i nastojanju učitelja oko svih triju struka, a upravo zato, što razpravlja pitanje s gledišta vinodolskih gospodarstveno obiteljskih okolnostij, zadovoljio je javnomu mnjenju i dužnosti svojoj kako valja. Preporučajuć sve tri struke, navadja *a* razloge, *b* zapreke, *c* shodna sredstva.

Digitized by Google

Žalostno je, što u cielom Vinodolu nijedna škola nejma školskoga vrta a kako čusmo, cirkvenička još najlaglje bi ga od fužinske gospodštine kupiti mogla.

Zatim povede rieč o nedjeljnih učionah. preč. gosp. predsjednik, te želi, da nebi kot. sud putnih listova izdavao onim, koji se neizkažu svjedočbom, da su pohadjali nedjeljne učione.

Gosp. F. Š. predlaže, da bi se raznih posala radi, kojimi je konferencija svako ljeto više i više natovarena, izabrao stanovit odbor, kojemu bi bila zadaća:

a) kroz godinu iznadjena učevna sredstva i pomagala popisati, te predložiti učiteljskomu sastanku, da neobhodno potrebita zaključkom svojim kroz dotične vlasti nabavi.

b) da se svi predmeti na svakom sastanku preduzmu, ima odbor gradivo izabrati, kot. nadzorniku predložiti, da ga u program konferencije uvrsti, da si svaki od gg. učitelja predmet za dojduću konf. izabrati može.

c) Odbor bi mogao riešiti »u načelu« pitanje, po visokoj vlasti (ako dopusti) predloženo.

d) Odbor je sastanku odgovoran za izbor učevnoga gradiva iz svih znanostij, u pučku školu spadajućih (simo spadaju razprave pedagogičko — didaktičke, prirodoslovne itd, članci, o kojih je vriedno da se vieća itd.)

Nu njekoji su vidjeli u tom odboru vlast, koja omedjašuje djelokrug skupštine, nepomislivši na to da se svako važno družtveno pitanje odboru preporuča da ga razvidi. (Malo kašnje bijahu dva odbora izabrana). »Vrieme, vrieme, dragocjeno vrieme« idje a bez programa se na skupštine dolazi; jedan drugoga pita, što ćemo, kako ćemo? Od sada, kadno utemeljismo kot knjižnicu s mjestnimi knjižnicami; kadno nam se svake godine natovari više i više raznih posala, sudim, da bez stanovitoga programa nije moći na sastanke dohadjati. Dobro je reći, svaki mora znati, što će na sastanku govoriti, ali to zná on a nezna drugi. U jedan mah nemože mu ni protu-razloga naći, predloži li što konferenciji, jer svaka i mala stvar treba da se sa svojih strana, dobrih i zlih ogleda. A zaključiti treba valjda odmah. (U tom smo posve s vami. Uredničtvo.)

*

Digitized by Google

Uza to, na koliko vidismo, nejma u naših učionah ni takovih sredstva, bez kojih škola ni školom nije. Tâ kad bi odbor pobilježio *, a konferencija sbilja odobrila, morala bi se nabaviti, bilo s koje mu drago blagajne. Što mora da bude, a to budi! Ako obćine sbilja nemogu, u pomoć priskoči država! Ta ona je upravo, koja dan na dan mnogo više zahtieva od pučkih učitelja nego obćina; zašto nebi pripomagala bar za učevna sredstva školi, koju već obćina uzdržava. Pogledajmo na školske sgrade u Novom, (neda se ni izreći, kakova je školska soba patronata fužinskoga a stani nikakvi) u Cirkvenici. Strpljivost je liepa kriepost, ali gdje pači obćemu dobru, neznamo, bismo li ju kriepošću zvali. Lasno se takodjer dokučuje, da se obćine izgovaraju na terete, što jih moraju nositi, te neće da na školu troše a mnogi učitelj s obzira ovoga ili onoga na konferenciji, — muči. Odbor bi jedino ovdje liepo djelovao.

Pogledajmo na znanstvenu stranku konferencije (točka *d* predloga). Praktička predavanja uzmu skoro polovinu vremena, a je li druga polovica dosta za pretesivanje drugih predmeta? Tako moraju, te moraju mnogi važni, pučku prosvjetu osobito dižući predmeti radi pomanjkanja vremena ili sasvim izostati ili pako naprečac i površno se preduzeti. Izradjenim programom bi se svemu doskočilo. Uza to, istina je, uredismo se ponješto, sastanci naši dišu skroz učiteljskim duhom; vidi se râd, žrtva a to sve sa natjecajućom se željom; ali, zar nam je to jamstvo, da će kotar naš uviek već s duhom vremena stupati? Nije dosti rešavati samo pitanja od visoke vlasti nam zadata; mi moramo rešavati najprvo pitanja svoja, o njih sastavke djelati a na konferenciji razpravljati. Takova pitanja, zasjecajuća u život kotara vinodolskoga u obće a u djelokrug škole napose, imao bi odbor predlagati za razpravljanje, ili, ako gdje članak, naše stanje razjasnjujući nadje, uvaženju konferencije preporučiti. Naša konferencija nije još počela o znanstvenih stvarih govoriti a ima medju nami zato i sposobnih. Tu opet nemože jedna osoba opredieliti u programu vrst takovih pokušaja (osim ako si dotičnik sam predmet izabere), niti pogadjati osobe, koje ovu ili onu potrebu valjano razjasniti mogu, —

* A bilježiti jih mora svakako odbor za knjižnicu izabrani.

Digitized by Google

nego odbor. A da li bi se tko ustručavao primiti po odboru mu predložen predmet, ako ga je kadar preduzeti. Ako nije on, bude drugi; a nije li nijedan, tada se pretresuje u odboru i na konferenciji. Ta ciela konferencija jest kolegialna. A zar je takovih pitanja malo, o kojih bi se govoriti moralo? Konferencija, mislim, dragovoljno bi i primila dobrovoljno ponudjene razprave. Tako bi uz poučnu stran pokazala i znanstvenu, te izvinuvši se iz tjesnoga školskoga svoga djelokruga, koji nješto i po pedantizmu zaudara, u drugom bi svjetlu sjala i drugačije bi grijala pomisao na nju, srdca dotičnika a plodom svojim pripomagala bi uredjena konferencija podignuti duševni razvitak vinodolskoga dičnoga naroda.

Za uredjenje kotarske knjižnice izabrani odbor predlaže sastavljena pravila. F. Š. čita i točku po točku razjasnjuje. Primljena su jednoglasno s njekojimi izpravci. Pristupiše kao utemeljiteljni i podpomagajući članovi: veleč. gg. Petar Matejčić, Ivan Urpani, Al. Car; ostala gg. pristupiše kano podpomagajući.

Knjižnica vinodolska, kako se s pravîla vidi, nije samo kotarska već glavna zadaća njezina jest razširivati mjestne školske knjižnice bez kojih napredka nejma a koje radi siromaštva občîna, nehajstva, slabog stepena naobraženosti pojedinih občinara ustrojene nisu, kako bi morale biti. Odbor je još i drugu okolnost uzeo kod sastavljanja pravîla u obzir a ta je književnost. Tko će pisati knjige na svoju štetu; malo ima čitatelja. Zašto cvate književnost drugih naroda; jer narod knjige kupuje i čita. Školska pučka literatura naša nemože se pohvaliti napredkom, kako ga drugdje vidimo. Uzmimo n. pr. 20 kot. knjižnica ustrojenih u našoj domovini a svaka samo sa 9 mjestnih knjižnica, to pisatelj pučke knjige ili časopisa zna, da će barem 200 exempl. prodati. Tada će i knjigu pisati, jer mu bude barem dio troška plaćen. Ako se kašnje razdieli mjestna knjižnica na školsku i pučku a iz zadnje uzajme gradjanom ili pučanom knjige: kakove koristi po narod. Uza to ima svaka škola svojih pomoćnih knjiga pri ruci a samo ona učevna sredstva, koja su veoma skupa, tako da ih nemože svaka škola imati, nalaze se u kotarskoj knjižnici. Nevelimo ipak, da su nazočna pravila savršena, ali za početak dosti nam posluže. Odbor radio je svjestno i dosljedno a bližnja budućnost pokaže nam, da li mu je radnja ocjene vriedna.

Digitized by Google

Izabran je takodjer knjižnici upravljajući odbor: Predsjednik preč. gosp. Petar Matejčić; odbornici: P. M. i F. Š. a blagajnik: veleč. gosp. privr uč. na Cirkvenici M. B. zajedno knjižničar.

Odbor, koji bijaše izabran, da podastre molbenicu preuzv. i presv. gosp. biskupu senjsko-modruškomu, da blagoizvoli primiti pokroviteljstvo iste knjižnice, već je shodna učinio, te se najboljemu uspjehu nada.

Preč. gosp. predsjednik, veoma zadovoljan s uspjehom konferencije, toplimi riečmi zahvaljuje prisutnoj gospodi na radu i pomoći. Govor njegov bijaše prijet gromovitim „živio predsjednik!“ — Skupština zaključena.

Pravila kotarske i s njom sdruženih mjestnih knjižnica:

§. 1. Svrha školskoj kotarskoj knjižnici jest:

a Čitanje časopîsa i knjîga.

b Kupovati knjiga i podpomagajućim obćinam razdjeljivati, a tako

c Mjestne knjižnice razširivati i književnost podupirati.

§. 2. Tko želi biti članom družtva i korist vući iz ove knjižnice, ima se prijaviti predsjedniku na konferencijalnom sastanku.

§. 3. Članovi jesu:

a Uredni; i to:

1. Utemeljujući sa svojom od 5 for. jedanput za uviek;
2. Podpomagajući sa svotom od 1 for. na godinu;
3. Uredni članovi jesu: obćine u obsegu kotara vinodolskoga, koje zadovolje §. 2.
4. Podpomagajući jesu: ravnatelji, vjeroučitelji i učitelji istog kotara;
5. Utemeljujući mogu biti i podpomagajući, kada odredjenu svotu namire.

b Izvanredni; i to:

1. Sva gg. prijatelji napredka, koji prinesu dobrovoljno i manji godišnji prinos.

§. 4. Obćine bi plaćale godišnjih 6 for., ravnatelji, vjeroučitelji i učitelji 1 for. Plaća se 1. Siečnja ili prigodom sastanka za tekuću godinu.

Digitized by Google

§. 5. Prava članova jesu, i to samo urednih, sljedeća:

1. Pohadjati kotarsku knjižnicu u svrhu označenu u §. 1.
2. Po ustanovljenom redu dobivati časopise i knjige; a svaku občinsku mjestnu knjižnicu sa jednim iztiskom svake kupljene knjige potrebite, razširivati.
3. Naznačiti želje, savjete i žaobe na učiteljskom sastanku, tičuće se napredka knjižnice.

§. 6. Dužnosti članôva jesu sljedeće:

1. Svaki član obvezan je ravnati se po obstojećih pravilih i inih naredbah, što bi je učiteljska sjednica obnašla izdati.
2. Paziti na posudjene mu knjige po knjižničaru, da se neoštete, inače štetu namiriti.
3. Plaćati u §. 4. naznačeni prinesak.
4. Čim prouči knjigu, odmah knjižnici povratiti.

§. 7. Tko želi iz družtva stupiti, mora to ili ustmeno javiti konferencialnomu sastanku, ili radi zapreke njegova dolazka, bio član uredni ili izvanredni, pismeno; zatim platiti za iduću godinu prinesak. Seobom člana prestaju njegova prava i dužnosti.

§. 8. Za obavljanje družtvenih poslova i rukovodjenje družtvene imovine biraju sva gg. članovi na konferencialnom sastanku knjižničara i njegova zamjenika.

§. 9. Dužnosti knjižničara:

a Paziti će na red, čistoću i na sve, što se knjižnice kao nje tiče i jamčiti za imovinu.

b Dužnost mu je po upravljajućem odboru pronadjena učevna sredstva za knjižnicu nabaviti.

c Imati će imenik, u kojem će biti po azbuci ubilježene sve knjige i učevna sredstva.

d Davati će članovom knjige i paziti, u kakovu su mu stanju povraćene.

e Račun za nabavljene knjige i učevna sredstva predložiti će prigodom konferencialnoga sastanka kao i preostao novac položiti.

§. 10. Sastanak bira dva člana za pregledanje računa i imenik knjiga. Nu nèsmiju biti izabrani članovi upravljajućega odbora.

§. 11. Sastanak odabire odbor, koji će sa knjižnicom tečajem

Digitized by Google

godine upravljati, te je vazda odgovoran za sve čine konferencialnom sastanku.

§. 12. Konferencialni sastanak nije odgovoran nikomu za svoj zaključak, ticao se on knjižnice ili upravljajućega odbora.

§. 13. Na sastanku ima se voditi poseban zapisnik od knjižnice, u koj će se upisati, koje se knjige imaju nabaviti za mjestne knjižnice, a koje za kotarsku. Za vodjenje istoga sastanka imaju gg. članovi izabrati predsjednika, ili zamoliti predsjednika konferencije, da predsieda. U slučaju, neprihvati li, biraju si tak ova sami.

§. 14. Sastanak može promieniti nazočna pravila, a nova pronadjena od većine glasova sastanka kao valjana uvrstiti, ako su za to dvie trećine nazočnih članova. Odsutni podvrgavaju se odluci većine.

§. 15. Za sada je mjesto kotar. knjižnici u Crikvenici. Sastanak može takodjer istim načinom opredieliti mjesto kotarsk. knjižnici.

§. 16. Upravljajući odbor ima bditi, da novac, jurve knjižničaru uručen, nebude badava ležao, ako nejma prikladnih knjiga da jih nabavi.

§. 17. Učiteljski sastanak razpolaže imovinom. U slučaju da prestane kotar. knjižnica, ima se pozvati iz svake občine po jedan zastupnik, da se sva imovina pravedno razdieliti može svim občinam, najme njihovim mjestnim knjižnicam školskim, koje su do zadnjega vremena iz nje u zajednici korist vukle i nju podupirale.

U Driveniku 14. Lipnja 1869.

Škola i njezina skrb za tjelesni uzgoj mladeži.

VII.

Sve zapreke škole i doma, da se tjelesne i duševne sile skladno razvijati nemogu, moglo bi nadomjestiti umjereno tjelesno vježbanje ili tjelovježba u školi. Već kod najstarijih naroda gledalo se na to, da se je mladež u tjelovježbi poučavala; a novije doba kao da hoće odgojivati samo duh, a ne čovjeka, t. j. duh i tielo. —

Digitized by Google

Tjelovježba pribavlja gibkost i pružnost svim udom, a zapreèuje prekomjernu nježnost. U zdravu i lahku tielu stanuje obièno i zdrav i bistar duh. Nejma se pod tjelovježbom razumievati vratolomno i pogibeljno previjanje tiela, već jednostavno i prosto gibanje, kojim postanu žile krepčije, koža jačja, kao što i sva ostala uda.

Prvo budi hodanje. Ali nije dosta, tvrdi njeki pedagog, prošetati se samo po liepu vremenu, nego valja, da se djeca svaki dan šetaju, bilo liepo ili zlo vrieme, po ravnici kao i po briegih, te da se nauče brzo i lagano hoditi.

Bježanjem se jačaju pluća. Ovomu je kao predvježba hodanje. Nu, kod bježanja mora se postupno i pazljivo postupati. Prve vježbe za hodanjem moglo bi biti loptanje, lov na leptire itd.; jer ovakovo bježanje nije skopčano toliko s naporom, a uza to je i zabavno po djecu.

Skakanje gore, dole, preko grabe, s palicom i bez nje, jača prsa, mišice i druga uda. Čovjek, vješt skakanju, pomogne si u pogibelji sasvim lasno, gdje bi drugi u najvećoj neprilici bio. Nu ove vježbe nebi se smjele nikada bez nadziranja preduzimati.

Penjanje je isto tako potrebno i koristno u mnogih prigodah; ali pri ovom treba ravnatelja i nadziratelja.

Mnogo se preporučuje hodanje i sklizanje po ledu, te se svjedoči, da nijedno vježbanje tielo toliko jačati nemože kao upravo ovo. Čist zrak i studên djeluju blagotvorno na tielo i na duh.

Što se hrvanja tiče, na to nam netreba mladež baš mnogo nagovarati, pošto znamo, da se sáma dosta rada toga laća; nu pozornimi nam je biti, da se hrvanje neizvrgne u bezumno tučenje proizlazeće sa srčbe i ljutosti.

I bacanje grudjem ili kamenjem u prostranu polju, u kakovo drvo ili koji drugi predmet, jača prsa i mišice a oštri vid.

Koli s obzira na zdravlje čitavoga tiela, toli s gledišta potrebe, da bude čovjek danas sutra sjeguran i neustrašljiv u vodi, imaju se djeca kupati i plivati, dakako uviek na shodnu mjestu. A razumievam, da se treba brinuti, da nebude pri tom nikada povriedjena ćut sramežljivosti.

Pogledom na jašenje izjavljuju mnogi, da je ovo samo za zreliju mladež, pa da i za nju, preko mjere rabljeno, zle posljedice radja.

Digitized by Google

Plesanje je po zdravlje dotle neškodljivo, dok se smatra i upotrebljuje samo kao vježbanje tjelesnih sila; a plesanje u zabavah po čitave noći je upravo pogubno, najpače za žensku mladež nježne dobe, što nam toliki primjeri iz života potvrdjuju.

K ovomu ovdje navedenomu može se još pribrojiti kao jedno najjednostavnijih, a vrlo koristnih vježba za tielo rad u vrtu. Velika dobit proizlazi s njega, pa se ipak još za dosta neuvažava, budući da ima još i danas dosta škola bez vrtova. — Pa još ima ljudij, tvrdećih: „da se po školskom vrtu i napredak u školi osuditi dade.“

Zaključujem s dodatkom: da je mnogoj nevolji jedini liek tjelovježba.

I tako me evo na koncu mojih crtica, nacrtanih po slabačkih mi silah. Rekoh, ali nijedne sa zlobe i zle namjere. A da sam ove crtice pisati uzeo, na to me prinuka jedina čista ljubav prama mladeži i zvanju, razmišljajuć, kolike nevolje upravo s ovih sedam zala toliko putij nas stižu, a ne samo nas, pojedinu obitelj, već i čitavu državu.

Dao Bog, da budu skoro uklonjene bar glavne zapreke! Tà dužnost bi bila jednomu jedinomu djetetu za volju žrtvovati nješto, da ga občuvamo od nakaze, a kamo li nije dužnost za volju tolike, — za volju budućega naraštaja našega! — *Gjuro Rožman.*

Što bi imao učitelj kao odhranitelj ćudorednosti raditi, da mladež napreduje u obziru vjerozakonsko ćudorednom?

Želimo li podići bud koju sgradu, to nastojimo, i to punim pravom, sagraditi ju na čvrstu, sjegurnu i neporušivu temelju, dobro znajuć, da ovako uložen trud i trošak nije uzaludan i štetonosan, nego upravo potreban i koristan. — Ako to, onda je lje neoprovrgljivo, da pri polaganju ćudorednoga odhranjenja mladeži — kao važnije od ijedne na svietu stvari — obratiti imamo svu svoju pozornost na shodan, valjan i čvrst tomelj. Shodnijega pako, valjanijega i čvršćega temelja za sretno i čestito ćudoredno odhranjenje nejma doisto osim svete vjere Isusove. Vjera dakle bo-

Digitized by Google

žanska. u crkvi Isusovoj vjerno sačuvana jedini je temelj, na kom se sigurno i uspješno podizati dade pravo ćudoredno odhranjenje. —

Istina je, da su prvi utisci u djetinjem srcu i umu učinjeni, najdužji i najstalniji, i da su s toga kršćanski roditelji još za prve djetinje dobe dužni nabožne utiske polagati, a od nevaljanih brižljivo jih čuvati; istina je i to, da većina današnjega vieka roditêlja djecu svoju osobito u prvoj dobi u tom obziru zapuštaju, ili ju, što je još gorje, svejim zlim i opakim ponašanjem i primjerom upravo izopače, a u drugoj i trećoj dobi ili ju radje na ručno djelo ćeraju, ili ju uvode u vještine, koje tobože odgovaraju modernomu svietu. Istina je žalibože napokon i to, da je malo roditêlja, koji se brine, da nauče djecu dužnosti božanske i izkrnje ljubavi, i da jim razjasne, te srce i volju primjernimi razlozi na to sklone i upute, kako je potrebno dužnosti te izvršivati; pa da jih na dobro potiču, a odazla odvraćaju: sve to i tomu slično neizpriča ipak kršćanskoga i zadaći svojoj posve svjestnoga učitelja, da kao odhranitelj ćudorednosti neradi ono, što mu sam Bog i dužnost odgojiteljska nalažu. Nije ovdje mjesta, a niti je pitanja, da se navode dokazi o dužnosti učiteljevoj kao odhranitelju ćudorednosti, pa se i ufam, da se u nas neće naći učitelja, koji bi o tom samo posumnjati, kamo li istinu tu zaniekati mogao; s toga prelazeć na samo pitanje dokazati mi je, kako učitelj kao odhranitelj ćudorednosti raditi ima, da mladež napreduje u obziru vjerozakonsko ćudorednom.

Kao što se po riečih apoštolovih daju kruća jela odrastlim, nejakim pako mlieko: tako će razuman učitelj i način ćudorednoga podučavanja primjeriti dobi djetinjoj.

Za prve dobe nastojat će učitelj, da uzpiri vatru bogoštovnih i ćudorednih ćućenja u srcih povjerene mu dječice, ako to roditelji već prije učinili nisu; ili će ju sve to više uzpirivat, ako je ercćom kojom po kućnom odhranjenju tinjati počela. On će se u tu svrhu poslužit shodnimi pripoviedkami i dogodjaji iz sv. pisma; razlagat će jih primjerno djetinjem razumu, a govorit živahno i načinom u srce dirajućim. Pri tom će u bogoštovju i ćudoredbi vlastitim primjerom pokazat i podučavat jih tako, da djetinja srca silom učiteljevih primjera nadahnuta i napojena ostanu. — Tako

Digitized by Google

dakle pripoviedanjem, primjerom i podučavanjem trsit će se brižljiv učitelj dokazati djeci, kako svemogući Bog ne samo posebnimi ljudmi, nego i vasionim svietom upravlja; kako on u nebu stoluje, ali se ujedno i na zemlji, pače svagdje i na svakom mjestu nalazi; s toga sve čuje, vidi i zna; kazat će, kako za nas sveudilj otčinski skrbi; kako je dobar i pravičan; kako ljubi dobro, a na zlo mrzi; kako nas rad ima dotle, dok smo mu pokorni i zapoviedi njegove izvršujemo, riečju: nastojat će vriedan učitelj malo po malo upoznati djecu i spasonosnimi istinami božanske vjere, i uciepit u srca njihova dužnu pokornost i štovanje prama tim istinam.

Na ovako položenu temelju neće biti težko nastavljat dalje nabožno ćudoredno odhranjenje.

(Nastavit će se.)

Dopis.

Dodje mi malo prije u ruke dopis iz Vinodola u školsk. Prijatelju br. 13. uvrstjeni. Neznam, što bi u prvi mah o dopisu kazao, jer mi je pitati: zašto i čemu je pisan? Važnih stvarij, o kojih je konferencija viećala tamo nejma, za običnosti koje su kod svakoga sastanka, javnost nemari: nevidim dakle u njem druge svrhe do — bezrazložna, bezsramna, podlizava, i smjela ocrnjivanja pojedinih osoba i cieloga sastanka u javnosti. Neznam, ni komu na taj dopis odgovarati ako i znam komu su se učenici drugi dan poslje skupštine tužiti mogli. Podpisao se nije kao navadno na slične dopise nijedan. Kudi najme trojicu učitelja, koje krsti: „vještaci na polju školstva u Vinodolu“ da su „išli k zadnjim klupam, kojih je osam (?) te su ondje predavali, a druga se djeca natrag obzirala.“

Mi vidjesmo, kako nam se čini u školi osam klupa a u njih triju razreda učenike a u zadnjima dvima ili trima smješćen treći razred, pred njim jedna tabla a druga pred prvim i drugim razredom. Oni, koji su prvomu razredu predavali, poslužiše se dolnjom tablom, koji trećemu razredu, išli su k drugoj tabli. Da nisu bili bar za ovaj dan učenici bolje razredjeni, to nije ipak predavajućih krivnja: neće valjda preko dva razreda trećemu predavati? A zašto jim kod trećega razreda na onako uzkom putiću taka?! Tko koga takovom kritikom kida?!

Nadalje savjetuje gosp. dopisnik, da u budućem sastanku

Digitized by Google

dvojica neštede grla, jer da su tihano govorili. Da su pomalo govorili, istina je; nu da su tako tiho da jih učenici nisu mogli razumjeti, zato bismo morali njekoga drugoga pitati. Gospodin dopisnik mora znati, da umjeren, prem živahan govor, prostoru sobe i broju učenika primjeran, ono je sredstvo, kojim se mladež pozivlje na mir i tišinu i opazna čini na važnost predmeta, promišljenoga, konferencijalnoga?

Dalje veli gosp. dopisnik, da su ga djeca pitala u školi: „Ma gospodine! ki j' bil ono gospodin učitelj, koga nismo mogli razumit i čaj pomalu govoril.“ Eto ti čitatelju žalosti! Ovo su rieči trećega razreda pučke učione u Driveniku. Učitelj (F. Š.) govori o prostom i razširenom stavku a učenici trećega razreda nisu ga mogli razumit „ča j' govoril“. Nije ni čudo, kada se za 4 ili 5 lieta, što učionu polaze, nisu odučili pogriešnomu govoru; služe bo se njim i u školi pred svojim učiteljem kao onda, kada prvi dan u školu dodjoše. Uboga djeco! A tim govorom hoće još njeki da drugoga crni. Što nam je reći, kada takav mudrijaš hoće još da drugim „savjetuje“ a sama sebe savjetovati nezna i toliku sramotu na vidjelo iznaša.

Dalje govori o predlogu F. Š.; naveo ga nije, jer ga nije valjda čuo i ni razumio, te veli da je zabačen s uzroka: „što već svaki, koj dodje na sastanak, mora znati i sam dobro, što misli priobćiti.“ Pitamo, tko je opunovlastio g. dopisnika što takova u ime sastanka očitovati? Je li to u zapisniku? Je li tko posumnjao, da nebi svaki znao što će na sastanku govoriti a može li to biti razlogom, da se predlog neprima? Kako se slažu nadalje rieči: „ovaj predlog je zabačen“ i „učitelji su odmah kazali, što će koji dojduće godine predavati“? (Vidi točku *b* predloga.)

Kadno počeo govoriti F. Š. o pravilih, te razjasnio gledište na koje se odbor stavio sastavljajuć pravila, tada se sva gg. članovi oduševljeno zauzeše za ustrojenje kot. knjižnice i s njom sdruženih mjestnih knjižnica; počelo se govoriti, predlagati, novce davati u jedan mah; to bijaše čas uzhita za predmet, što ga narodu našemu treba, čas dostojanstven, prikladan, dostojan svake živahne razprave, a ovaj čas, u kojem je uzhit, ono krasno rašće srdca čovječanskoga procvalo, u kojem se razigrahu srdca „u plemenitoj zabavi“, onaj čas — prezire g. dopisnik te preporuča: „da bi u budućem sastanku gg. govorili, kao što Primorac kaže, po *Turski**), a ne da jedan drugomu

*) Čudo je, što zapadni narodi zovu Osmanlije Turcima, koja osmanska rieč (türk) znači barbara, krvoloka, seljaka. (Vidi njeke bugarske i naše narodne pjesme i druge. Kod sjevernih Slovjena:

Digitized by Google

presjeca i da mu se upleće se u govor.“ Što će veleč. gg. župnici reći na ove rieči: „Što je knjižnica ustrojena, ide velika zasluga gosp. župniku sv. Jelenskom Ivanu Urpaniu,, Matejčiću i Al. Caru, župniku crkveničkomu, koji položiše na stol po 5 fr. itd. — neznam. Nu mogu za stalno izreći, da će se g. dopisniku zahvaliti na pohvali njegovoj te mu po hrvatski kazati: da dužno nastojanje triju sastanaka kotarskih i rad odbora neprimaju u svoje zasluge. Što su položili svaki 5. fr., to su učinili kao prijatelji svakoga napredka u nadi da će i drugi isto učiniti. Takovo očitovanje može samo uvriediti dotične članove, a ja zbilja nebi ni podigao glasa proti tako pristranomu i ništetnomu dopisu, da mi nije dužnost kano i svakomu članu konferencije, čuvati čast, dostojanstvo, neumorni rad i živu želju za svakim naprednim korakom, plemenito natjecanje u domorodnom požrtvovanju; neizrecivi napredak učinjen u ovo njekoliko godina; bratinsku slogu u zajedničkom školskom rádu, zrele nazore, skrojene po duhu sadanjega vremena i po njih blagotvorni, složni i znatni uspjeh (komu nahuditi nemože nikakov broj sličnih dopisa) dosadanjih konferencijah, u kojih se i nadalje neče po turski govoriti.

Dosta bi bilo, du kano odgovor g. dopisniku upišem rieči kot. nadzornika, koje na svršetku sastanka izusti, ali ipak jedanput za uviek očitujemo gosp. dopisniku sljedeće: da je konferencijalni sastanak tielo, koje izmjenjujuć si nazore — usavršuje se, — a njemu koje udo prkositi budi pačiti mu nesmije tim manje, što nejma kako je dopisom svojim pokazao, dovoljna znanja, ni shodnih, duhu vremena odgovarajućih nazora o stvarih, koje hoće da brani. Neka se dakle čuva g. dopisnik na uštrb javnoga glasa vinodolskoga sastanka na pojedine članove bezrazložno, po svojih nekih načelih i stepenu znanstva udarati, nepazeć na okolnosti, nepomisliv na svoje pogrieške, neznajuć mjeru i pedagogički preduzetoga predmeta smjer, niti pedag. didakt. vriednost držanja se učiteljeva kod djece triju razreda. Nadalje, neka pamti g. dopisnik posl. „žuri se polagano“ t. j. što činiš, budi razborito, te zato bez naglosti, jere nije potrebito a to osobito medju učitelji, da različna mnjenja budu izvor svakojakim nedostojnim uvredam i prepirkam. Zametne li se potrebita prepirka o konf. predavanjih ili pitanjih, tada je dopisnika ili dotičnika dužnost protivna mnjenja razlogî podupirati a ne samo „savjetovati“, pak uvidivši prevagu jednih nad drugimi uz ono pristati, što ima za

---

turek = tikva. Od sada će se dakle po g. dopisn.ku na sastanbih govoriti po Tursku, a gg. članovi nebudu više iskreni, otvoreni Hrvati nego Turci, barbari itd.

Digitized by Google

se jačjih ped. did. razloga, — a za koje tko nezna, liepo — mučati i dati se poučiti bilo i od „vinodolskih vještaka“. Osebni nazori nejmaju ovdje mjesta, kao ni samoljublje a još manje „gdje nemožeš razlogom a ti oporom, pod krinkom „savjeta i preporuke.“. Odatle, mjesto prosvjete izviru: ogorčenje, preziranje itd. Ako bude još kada samoljubje mučiti gosp. dopisnika i uzrači li mu se opet drugim savjetovati po njegovu načinu, neka pomisli, da je bolje popustiti, nego dati povoda uvredi, za koju bi ga odgovornim učinila sva gg. članovi prijatelji čistoga napredka. Mi bismo mogli još mnogošta g. dopisniku ovdje savjetovati, nu to za drugu sgodu. „Ako si i majka, pokrij se.“ — *)

Izkaz članovah,

plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu uč. sirotčadi.

G. Govedić Mio, kao ut. 50 st., sbor duh. mladeži u Zagrebu, kao ut. 10 st. Bradaš Grga, Šunk Mijo, Bujanović Josip, Korbar Franjo, svaki po 6 st., Bibarič Škender, Albert Josip. Ilakovac Ivan, Kolarić Franjo, Balog Gjuro, svaki po 4 st. 50 n. Lebanović Antun 4 st., Mihoković Andro, Herak Marko, Baruškin Andrija, Baboselac Matija, Pisačić Tomo, Gregorović Mato, Jergović Ivan, tvaki po 3 st. Strelec Janko, Tomić Janko, Modec Ljudevit, Vuksanović Ferdo, svaki po 1 št. 50 n. Mačečević Franjo 2 st., polugodišnje kamate od hrv. stav. razt. od 70 st. 1 st. 71 n.

U Zagrebu dne 27. srpnja 1869.

Ant. Irgolić
blagajnik.

Viestnik.

Jučer t. j. 31. srpnja zaključiše šk. godinu srednje učione i gradske svetčanom zahvalnicom.

Na kr. učiteljištu bilo je koncem godine slušatelja 30 u II. tečaju, 28 njih u I.; privatista prijavilo se i podvrglo izpitu 15.

---

*) Ob istom — kosmate duše i duha dopisu primismo jošte dva; nu jer se u ovom sve nalazi, što i vas dva, štovana dopisnika bilježite, suvišno bi bilo, da jih štampamo. U ostalom mi toga gospodina vrlo dobro poznamo skroz i skrozimice. Od srdca mu svjetujemo, da se zavuče kamo u zakutak, pak si odgovara na pitanje: tko sam, gdje sam i čemu sam? (Ured.)

Digitized by Google

S-privatista postalo je učitelja gl. učiona 5; učitelja samostalnih pučkih 6; podučitelj gradski 1; podučitelja seoska 2; jedan je propao.

Od pripravnika II. tečaja postalo je samostalnih učitelja pučkih 8; gradskih podučitelja 10; seoskih podučitelja 8; propala su 4; tečajem godine odpušten je 1 a umro 1.

Od 28 pripravnika I tečaja pronadjen je 21 njih za prelaz u II. tečaj nesposobnih za to ukazalo se 6 a 1 nije pravio izpita.

Naravski, da je tu — već po staroj navadi — krike i vike i pretnje i kletve; ali to ti nepomaže nehajnikom i svojeglavcem niti najmanje a moglo bi pomoći budućim, koji će zaista saznati pravi razlog, s-kojega su inače i bistrije glavice upravo odpuštene. Miliji su nam malo i sporije shvatljivosti mladići uz osebitu marljivost i vriedno ponašanje, nego li prvi talenti uz razkalašen život, uz život, nedolikujući u obće čovjeku, kamo li učitelju budućemu.

A česa se hoće ponajviše preparandijama našima — jest to, da se visokom našom domaćom vladom već za buduću šk. godinu odluči i zadobce u novinah razglasi, da se bude morao svaki kandidat početkom šk. godine podvrći na k. preparandiji prijamnu izpitu iz svih predmeta osim jezika starih, u koliko se jih uče gimnazijalci.

Tužna je istina, ponajviše prima preparandija mladiće, imajuće samo s milosti najslabije prve redove, a kada se metnu na pipu i u škripac, vidi se da su pravi tercijaši.

U tom molimo gg. učitelje srednjih škola, da izvolje biti u buduće što najstržji upravo s onimi, o kojih znadu, da kane u preparandiju.

Književnost.

(Sumporne *Toplice* kod Varašdina u Hrvatskoj). Opisa jih Ivan Krst. Tkalčić. Sa slikom cieloga mjesta i osebice vrela. Zagreb 1869.

Knjiga je razdieljena I. Toplice u prastaro doba. II. Zagrebački kaptol postaje vlastnikom Toplica kod Varašdina i bori se za njih proti otimačem. III. Uprava kaptola zagrebačkoga kao vlastela u topličkom posjedu. IV. Ljećbeni naputak itd. V. Prilozi (latinski) od godina 1181. 1225. 1500. U istinu čitavo djelo veoma je zanimivo i važno za svakoga, komu godi duši, kada čita i razabire, kako i šta sve se sbivalo u davnini — u kući našoj.

— Štovanomu našemu čitateljstvu milo poznati veleučeni g. Mihovilo dr. Klaić c. kr. šk. nadziratelj u Dalmaciji zahvalio se je na toj službi s razloga, što ga odlučilo iz Zadra premjestiti proti njegovoj volji i bez znanja mu u Poriečje, dakle za Istru. Za taj odlučan čin čestita mu se sa svih strana. Recimo mu i mi: Živ nam bio mnogo jošte godina! —

Natječaj.

Izpražnjeno učit. mjesto u Badljevini, područnoj učioni župe pakračke. Plata: 262 fr. stan, vrt, 1 i pol rali oranice, 8 hv. drva. Molbenice šalju se veleč. g. Dragutinu Pavčecu, podjapristu i župniku u Kutini do 15. kolovoza.

☞ G. zadružarom. Koja su se gospoda na blagajnika pismeno obratila, bili im se mogli iz družtvene blagajne novci uzajmiti, čine se ovim pozornimi na zaključak gl. skupštine prošle godine, da se najme novci samo u hrv. slav. razteretnice ulažu.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 14. U Zagrebu 15. kolovoza 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Čitanke se imaju bilježiti naglasci.

Davno već nješta me vuklo u krug učiteljskih sastanaka. Ovih dana želja mi se izpunila, kadno se štov. učiteljstvo i svećenstvo okružja vugrovačkoga sakupilo na sjed i svjet pod predsjedom vrloga — a smjelo izričem bez ičije povrede — u nadbiskupiji zagrebačkoj po narodno školstvo najzaslužnijega i zanj neprestano — uz sve nepovoljno si zdravlje revnujućega podjašprišta Nikole Havlička. Mogu reći, nisam požalio, što sam bio u tom sastanku, i da su mi se malne sva očekivanja, što sam jih unapried s njim skapčao, vrškom izpunila. Ali, nejma u tom ni čuda. Jer je ovaj šk. kotar već davno u glasu kao prvi ili barem medju prvimi s vrstnih svojih radnika.

Milo nam bijaše slušati n. p. vrlo praktično riešenje prvoga, gospodarstvenoga pitanja, visokom našom vladom zadanoga, što ga čitao učitelj g. Gjurašin; ugodno nas zatekla izpravnim i ugladjenim jezikom u teoretičnom pravcu pogotovo izcrpljena radnja gosp. Klobučara o pokornosti* kao osnovi svake vjerozakonske i gradjanske krieposti, a upravo nas uzhitilo pohvalno revnovanje — uz jedva koju iznimku — svih nazočnih učitelja, da nam pročitaju trud svojega razmišljanja i iskustva.

* Danas već dostojniji je izraz: *Poslušnost.* Roblje se kori i nehoteć; slobodan čovjek jest: poslušan; koj je poslušan, taj drage volje vrši želje i zapovjedi. Viekovi dosudjuju besjedam pravi smisao. (Uredničtvo.)

Digitized by Google

Prem su mi bila sva tri pitanja poznata, nije mi bilo ni na kraj pameti, da o njih šta progovorim na konferenciji: ja sam bio došao da slušam, da se osvjedočim o valjanosti i koristi ovih učiteljskih sastanaka. Ali, kako već slavni Gundulić reče: I u čas se sgoda ukazà itd. tako se i meni pruža sgoda za čitanja trećega slovničkoga pitanja, da koju reknem i predložim. Pita se najme u tom trećem pitanju u jezgri ovako: kako bi se doskočilo nedostatnomu plodu slovničke obuke medju seoskom mladežju, te kako bi se čisti književni govor medju njom razširio?

Kad je jedan g. učitêlja u kratko na to odgovorio, zamolim ja rieč i predložim ovo malo ne ovimi riečmi.

Obćenita je skoro tužba, da nam medju našim pukom, osobito kajkavskim sporo napreduje čist govor i izgovor hrvatski.

Ako možda i nije zadatak pučkim učionam, da ostvare želju, u ovom pitanju izraženu, nego da samo razprostrane razumievanje književnoga jezika, to je svakako taj zahtjev uzoran, za kojim je težiti učiteljstvu i što više mu se primicati.

Imao sam evo malo prije priliku čuti, koli mučno je seljače naše priučiti dobro i valjano naglašivanu izgovoru riečij; pače, s čitanja izradaka pošt. gg. učitelja mogoh razabrati, da i sâmi vrlo kolebaju i medju sobom se razilaze u naglašivanju. Nego, gospodo, tješi vas, što imate u tom jadu drugova, koji su svojim položajem na višjoj ljestvici!

Nevolja ova rdjava razglašivanja pritisnula je i višja naša učilišta, naročito pako gimnasije i realke. Pa ne samo, da se gimnasijalac prašta s gimnasijom, nenaučiv valjano izgovarati riečij milo ga si jezika hrvatskoga, nego vjerujte mi, niti oni, koji bi mu u dobru izgovoru imali biti vodje i učitelji, — nisu onakovi, kakovi bi morali biti. Ali, nezamjerimo niti njim! Jer, tko pozna štokavski naglas i njegovu vrlo raznoliku melodiju, taj će znati, koliko se hoće tomu muke, da svaku rieč valjano i pravilno naglasiš. Pače, ja mislim, da je i malo štokavaca — književnika, koji bi se smjeli ponieti, da umiju svaku i sliednju rieč čistim i pravim štokavskim naglasom izreći. Poznato je, kako je čakavski naglas i medju štokavce u premnogih riečij probio, te se hoći velikih studija, dok se stvar sasvim na čistac dotjera. Ja tomu zlu jedini utuk vidim u tom, da se čitanke, namienjene pučkoj učioni

Digitized by Google

pak i nižjoj gimnasiji naglaskom bilježe. Ovako bude i učitelj slobodniji i učenik mu uputljiviji. Dok toga nebude, dvojim, da se tako lahko medju našim pukom uvrieži čist izgovor i jezik. S toga predlažem, da slavni skùp zamoli vis. školsku oblast, neka odsele čitanke tiska s naglasi.

Opazio sam, na prvi pogled da je taj predlog gg. učitelje zatekao te iznenadio. S početka čuše se, doduše, glasovi, da se prihvati, ali se uza to pojavila i neka — rek bih — šuteća opozicija; nu što se javno prigovorilo, reklo se po prilici ovo.

1) Čitanke su nam već dosta nagrdjene nesretnima *é* pak *è*; čemu jih naglašivanjem još većma grditi i djecu smetati u valjanu čitanju, kao što ju ona dva znaka u istinu već sada smetaju; pak i oči joj se tim i većma kvare.

2) Jer je naglasak hrvatski tako težak: tko da se nadje te izvede taj predlog?

Protivština me ova nije nimalo iznenadila, jer sam ju već čineć predlog — gotov bio dočekati*. Nu uvidjao sam već, da mi trud ovaj put neće uspjeti, i to budi prosto iskreno reći više s nevolje mišljenja i nedostatka vremena za razpravljanje — vrieme je objedu već davno bilo minulo** — nego možda s česa drugoga. Nego sam ipak oba proturazloga kušao pobiti: a bio bih i s više razloga izašao na polje, da sam se u onih okolnostij mogao nadati kakovu uspjehu. Što sam onda koje izrekao, koje opet u sebi zadržao — hoću da ovdje tim radje na vidjelo iznesem, što su me poslje konferencije njeka gg. učitelji zamolili, da to učinim.

Što se prvoga prigovora tiče, to je on, kako sam već i na samoj konferenciji opazio — na sasma krivu temelju osnovan. Jer kao što *é* i *è* zbilja smetaju valjanu izgovoru i čitanju — te će se bez dvojbe u budućih škol. knjigah ukloniti — tako naglasci upravo promiču i pomažu čitanje; jer dočim sada učenik kajkavac nenaglašeno „g o s p o d s t v o“ čita: gospodstvó, morao bi g o s p ò d s t v o upravo tako i čitati.

---

* Već sam prije 5—6 god. u jednom članku u „Naše gore listu“ stvar ovu no više mimogred potaknuo.

** Liepo je već Homer rekao u Od. VII., 216: νὺ γάρτι σαυγερῇ ἐπὶ γαρτέρι κόντερον ἄλλο = Nejma ti većega bezobraznika od mrzka trbuha. Neka i šala nješto valja! Ta i onako u svakoj polak istine.

*

Digitized by Google

Taj je dakle prigovor skroz plitak i neosnovan; jer medju ě i è i naglasi tolika je srodnost i sličnost kolika medju nebom i zemljom, medju dobrom i zlom. — Ali će se oči pokvariti djetetu! — Dakako! Zar ne — oni će šiljci na gdjekojih riečij kao bode (bajoneti) bosti i izbadati djeci oči! Sirotna djeca — ona će osliepiti ili oćoravjeti, a krivi će biti tomu naglasi! Nedaj Bog, da ja to primim na svoju dušu. Ali molim vas, jeste li kada vidjeli koju grčku knjigu? Svaka vam rieč (osim njekoliko enklitika, bezglasica) ima naglasak, pa mnogi vam već učenjak sav svoj viek izvio kraj nje, pak još nismo čuli, da su mu s naglasaka oči izkapale. Ali to još nije ništa. (Sad ću kazati, što onda nisam više imao volje reći.) Jeste li kad imali u ruci židovski tekst? Jeste li kad vidjeli povrh slova one mušje piknjice? Vidite, to već prije može pokvariti oči. Pa jeste li ikada čuli, te se je koj rabin podigao i rekao, da ta punkta treba izpungirati — ove točkice izbrisati? Ja ga barem neznam: a valja da i nije, kad još i dandanas i naši žudijčići u Zagrebu taj piknjasti tekst uče čitati. Pak još nješto (a to sam i rekao u konferenciji). Naša seoska mladež dolazi u školu obično u 8 da i 10 godini, gdje se oko već dovoljno ojačilo proti ovakovim pogibeljim, da se iskvari; a ima dosta i gradjanska mladež zeleni — nekmo li seoska, da si ono popravi u prostoj naravi, što bi si tobož uz ovakovu naglašenu čitanku pokvarilo.

Nego, ostavimo židove. Eto vam magjarštine! kakva je poperena naglasci i izbodena točkami; pak, zar da to izbace, da si tobož Magjarčići očiju nekvare? Manite se takovih sljepačkih prigovora!

Ali, tko će iznadievati naglaske, kad su oni tako težki? — Ako su težki, nisu opet nemogući i nedohitni. Stvar je ovu A. Mažuranić, a prije njega ponješto i Daničić, a prije ovoga biskup Šunjič više filozofski tumačio; gosp. V. Pacel nastavio ju bistriti i mnoga točnije i preciznije označio, a u najnovije vrieme u „Radu" jugosl. akad. radi oko toga opet g. Daničič. Pa ima tu još i tko drugi možda (ja iskreno izpoviedam, da se u to nerazumijem), koj bi bio vrstan za naše glavne učione i nižje gimnazije čitanke naglasci obskrbiti. I taj dakle razlog pada. Što dakle! Mi se iskreno nadamo od nove školske oblasti, da će u toj stvari nješto učiniti,

Digitized by Google

a učiniti će njezini učeni članovi sve to tim radje, što su i sami svojim radom oko toga dosad nastojali.

Nego još nješto. U grštini je, rekoh, malne svaka rieč naglašena, dapače gdjekoja i dva puta: netreba toga u hrv. čitankah. Sve jednoslovčanice i naslonice (enklitike) i mnoge dvoslovčanice mogu ostati bez naglaska. Koliko će dakle biti riečij kako njeki misle — nagrdjenih —? Veoma malo. Odsjekom, svaka treća, četvrta. Težke li mi strave i nagrde od čitanaka! A netreba zaboravljati ni na ono načelo, da se imaju zloraba i nedostatak svakim mogućim — pače, gdjekoji državnici misle i silovitim — sredstvom ukidati. Ako se naglasî pomaže dobru izgovoru, tko da se jošte onda pri tom obazire na kakovu krasotu i gizdu teksta? Naši su pradjedovi batinami korun medju puk nam razširivali; pa tko jih s toga proklinje, što su nješta neuljudnije postupali? A naglasi, ako i jesu batine en mineatur — nisu opet prave hrvatske batine.

G. g. učitelji, zamislite se malke u to; bilo bi vrieme i za to. Ja dobro pamtim, koliko sam kao nam. učitelj gimnazijski potrošio za hrvatskih ura vremena, izpravljajuć — a mnogi put možda i kvareć — izgovor i čitanje. Mnogo bi se po mom sudu vremena za koristnije stvari steklo, a naglasak bi i učitelj i učenik igrajuć naučili.

Bit će mi milo, ako se razprava o tom predmetu zametne. Razlogom protivnim, ako su samo temeljiti, uviek sam se gotov pokloniti i pokoriti. U vatru dakle, — ali ne pustim prahom i težkim olovom — nego božanstvenim ognjem uma i razuma.

A sad ću još njekoliko primjedba o samih konferencijah školskih prisnovati. I takve kakve su sada, dobre su i mnogo koriste, ali bi još mnogo koristnije mogle biti. Opazih, da su se gosp. učitelji natjecali, koj da čita svoj izvadak. Svaki dakako nemože, jer nedostaje vremena. Trebalo bi — mislim — tako postupati, kao što se stranom i na pomenutoj konf. učinilo. Jedan od vrstnijih učitelja neka pročita svoju rešidbu: a onda neka svaki, koj misli, da je koju točku pitanja drugačije i bolje svatio, ono saobći. Ovako se krešu misli i bogati znanje. Nadalje bi mogao svaki od veleč. gosp. podjašprišta mjesec dva li dana prije pozvati — ili ako se ta praksa uvede — nebi trebalo ni pretečnih poziva — da svaki od gosp. učitelja, koj kani što predložiti, priobći to gosp.

Digitized by Google

podjašpištu, a on da taj budući predlog obznani svim ostalim učiteljem i svećenstvu, da ljudi o tom prije mozgaju. Ovako neće nikoga stvar novotom svojom iznenaditi, te se neće ono sbiti, što se meni na zadnjem sastanku, da su mi mnogi, pošto je predlog šutnjom propao, dolazili jedan za drugim veleći, da pristaju uzanj i uvidjaju njegovu korist i potrebu.

Reći će tko: ideali! A ja velim: I da budet ih! Jer bez njih u ovo pusto materijalističko vrieme, koje prieti da nam sve značaje okuži i proguta, izgibosmo bez traga i glasa. — Ali nisu to ideali i sanjarije! Ako može čovjek već malone godinu dana bolujući od 10 satij prije podne do 2 popodne neprestano sjedjeti i pozorno pratiti viećanje — kao što je to učinio vugrovački šk. nadzornik — to je onda nješto, što se tomu idealu prilično približuje. Sve je moguće, ali treba k svemu ljubavi; jer ljubav, kako veli divni apoštol naroda: „sve može svladati — sve i sva podnosi“. Ali tomu se hoće rano započeti vieću, nedolaziti za nju bez izradaka — i ostalih. Ovako će ovi sastanci stostrukim rodom i po same učitelje i mladež i po prosvjetu i napredak svega naroda našega uroditi.

Rekao sam, što sam mislio; nisam li što pravo, nisam barem hotio krivo. *Dragan Jambrečak.*

Obća skupština njemačkoga učiteljstva u Berlinu.

Nejma gotovo naroda u Evropi, koji bi do sele na polju i gojitbe toli znatnim korakom napredovao, kolikim Niemci; nejma ga, koji bi se mogao proslaviti i izkazati tolikim brojem glasovitih i vještih pedagoga, kolikim se može narod njemački. S toga će jamačno obradovati i zanimati svakoga prijatelja obuke i prosvjete, napose pako naše učiteljstvo, ako jim „Napredak“ donese izvješće o sastanku, što ga držalo njemačko učiteljstvo u Berlinu. Mnogi su listovi djelovanje iste skupštine odobravali, ali njeki i osudjivali, naravski svaki sa svoga stanovišta; — nu mi se nećemo upušćati niti u odobravanje niti u osudjivanje, već ćemo predmete i rezultat viećanja posve bezpristrano polag raznih autentičnih izvješća jednostavno priobćiti, pa si svaki od štovanih čitatelja ostalo po svom vlastitom osvjedočenju promišljaj i sûdi.

Digitized by Google

Obća skupština njemačkoga učiteljstva započe 18. svibnja u 9 satij u jutro. U velikoj gimnastičnoj dvorani, ukrašenoj barjaci raznih boja sakupi se množina učiteljstva i slušateljstva, skoro na broju 5.000 ljudij. Medju slušateljstvom bijaše i liep broj gospoja, najmanje njih do 200. Osim toga počasti skupštinu svojim posjetom Müller, pruski ministar prosvjete i mnogi savjetnici. Njeko mjestno pjevačko družtvo izpjeva jedan psalm, zatim se izaberu predsjednici, i tim se otvori skupština. Za predsjednike pako bijahu izabrani sljedeći: hamburžki učitelj Hoffmann, berlinski školski nadzornik Behm i lipski ravnatelj Bornemann.

Fürbinger, gradski školski savjetnik, izusti prvi pozdrav skupštini od strane berlinskoga učiteljstva, i spomene kako je isto njemačke učiteljske skupštine uviek osobitom pažnjom i učešćem pratilo. Veli, da su ove skupštine obće, te s toga da jim je cilj u jedinstvu škole, osim toga da su njemačke, i kao takove valja da odgovaraju *njemačkoj trieznosti i umjerenosti, da izbjegavaju praznim izrazom i da štuju narodne njemačke običaje i vlastitosti.* Učitelj neka djeluje i živi za obću uzvišenu ciel, a nebudi nikada sebičan i koristoljubiv.

Poslje njega pozdravi skupštinu u ime berlinskoga gradjanstva Kochmann, radujuć se, što može skupštinu pozdraviti u Berlinu, skupštinu, koja je toliko godina bila izključena iz Pruske. Priznaje, da se usljed nedostataka nutarnje slobode, još mnoge manjkavosti imadu ukloniti, nu nada se, da to prestane, čim prosvjeta svoja moćna krila razprostre.

Zastupnik francezkoga ministarstva prosvjete V. John, školski nadzornik iz Francezke, pozdravlja skupštinu u ime francezke vlade i francezkoga učiteljstva. Spominje, da si je njemačka učiteljska skupština već tim veliku važnost stekla, što se gradovi njemački upravo bore za to, da mogu učiteljsku skupštinu medju svojimi zidinami pozdraviti. Veli, da se i u Francezkoj sada mnogo radi u korist narodnoga uzgoja, jer da se i kod njih uvidja, da je pučka prosvjeta temelj državnoj snagi i moći. Želi, da čim prije nadodje vrieme, kad će se narodi medjusobno natjecati naukom i presvjetom a ne mačem. (Bravo!)

Na dnevnom redu bijaše razprava: „O pruskoj i njemačkoj pedagogiji od L. Seyferta propovjednika i ravnatelja u Luken-

Digitized by Google

waldu, obće poznatoga vještaka. Po njegovu mnenju neće skupština učestvovati niti u političnih niti u crkvenih borbah. On želi govoriti o njemačkoj, a ne o partikularnoj pedagogiji; koji izraz da nemože ni članova drugih narodnostij vriedjati, jer u njem da je samo pojam one gojitbe, kakovu si željahu njemački Pestalozzi i Disterweg. Toj gojitbi je cilj obrazovati u čovjeku sve one sposobnosti, što jih je dobio od Boga; temelj joj dakle religija, nipošto svojevoljno ustanovljena načela. Takova gojitba protivi se „materijalno-mehaničnomu i nihilistično-nereligioznomu“ pravcu. Mnogi su se tomu čudili, što nismo poprimili za predmet razprave odnošaj izmedju crkve i škole. To pitanje je nepotrebno, jer je već odavna riešeno, i njemačka pedagogija nepoznaje nikakove vjeroizpovjedi u školi. Škola neželi, da se diete od crkve odvraća, samo traži, da se škola upravlja polag pedagogičkih načela, i da ju neupravljaju takove osobe, koje nerazumiju ništa o njoj. Bogoslovje, sámo po sebi, jošte neusposobljuje nikoga za upravu škôla. Ovdje je glavno pitanje sloboda škole u pedagogičkom pogledu. Veliki Fridrik govori u svojoj naredbi od 12. siečnja 1746. (rodjendan Pestallozija), da je škola državni zavod; tim je udario pravac njemačkoj pedagogiji, i izveo školu na pravi put. Istina, pod Eichhornom ministrom nastade reakcija, koja pedagoge stade progoniti, nu pod Fridrikom Vilhelmom III. pale su Pestallozijeve misli na plodnu zemlju, i tomu ima Pruska zahvaliti svu svoju moć, veličinu i napredak. Svoju razpravu završi ovako: »Naš je zadatak, da se snizimo do dječice, te da izpunimo svoj zadatak i poziv, čim podnipošto neću da vam spominjem božju nagradu, kojom s poznate strane hoće, da tješe gladne i oskudne učitelje. (Bravo!) Pruska je mnogo doprinesla na uhar školstva, nu sve je to tek spoljašnji oblik, što ga valja izvršiti i oživotvoriti.

Proti tomu podigne se učitelj slobodne berlinske crkve Šefer. On veli, da su crkva i svećenstvo, ugnjetavali narod i škole (Protuslove mu). Stavak: »Pedagogija ima naobražavati sva Bogom dana svojstva«, valjalo bi po njegovu ovako izmieniti: »sva prirodom dana svojstva«. Nepriznaje za valjano, da čovjek čitavoga svoga života traži cilj svojemu životu u budućem svietu (Protuslove mu sa svih strana). Misli da samo slobodna crkva za-

Digitized by Google

stupa istinitu pedagogiju. Pruska da ju je god. 1848. odbacila popošto je uvela regulative, sada pako da s-nova nastoji povratiti se k staromu.

Hildebrandt, misionar u Berlinu, brani prava crkve na školu uz negodovanje ciele skupštine. Veli, da se je pedagogija iz crkve razvila, i da crkva i škola stoje u organičnoj, nipošto pako u mehaničnoj svezi.

Teselovský misli, da u ovoj skupštini nebi ni trebalo spominjati crkve, s toga prelazi opet na pitanje o pedagogiji.

Ballien iz Brandenburga govori u pomirnom smislu.

Seyferth žali, što se je razprava protegnula i na osebnosti, i što se za demonštracije upotrebljuje; i on sam želi, da škola ostane u svezi s crkvom, nu u smislu i duhu gori razvitoga pitanja.

Poslje kratka odmora primi rieč Hofman iz Hamburga i stane razvijati drugo na revni red stavljeno pitanje: „*Znanje i njegova obuka ima biti slobodno.*“ Nejma više nikoga, koji bi ob istinitosti tih riečij posumnjao, zato nije slobodno pedagogiji priečiti puta u njezinu napredovanju. To ištemo u korist znanosti. Radi toga nejma škola zavisiti od nikoga, niti od teologa, niti od filologa, niti od prirodoslova. Škola je obća stvar naroda, treba dakle školsku upravu samo pravim pedagogom povjeriti, pa bili *aristokrate* ili *demokrate, konservativci* ili *liberalci.* Obuka ima biti slobodna, a učitelj neka onako obučava, kako misli, da je najlaglje i najshodnije. Metodu i sredstva nevalja narivavati učitelju, jer ga to još neprieči, da drugčije nečini. Glavna stvar je, da diete smatramo kao glavni cilj, što nisu regulative u stanju učiniti, zato se propisi smiju ograničiti samo na najobćenitije stvari. Na posljedku predlaže govornik, da skupština usvoji sljedeće predloge (koji su uz obće odobravanje i osvojeni: *1. Svojevoljno ograničavanje i stezanje učiteljskoga naobraženja u mnogih sjemeništih valja dokinuti. — 2. Izbor metode, školskih knjiga i ostalih pomoćnih sredstva propušća se učitelju. — 3. Školski zakon neka ustanovi minimum, koji se ima postići, nu neka neprieči učitelja taj minimum u potrebi prekoračiti. — 4. Upravu škola valja samo pedagogično naobraženim muževom povjeriti, školski nadzor neka obavljaju samo pedagogi. — 5. Škola nije stvar nikakove niti crkvene ni političke stranke, nego stvar čitavoga naroda.*

Digitized by Google

— *6. U školskoj stvari, neka se uvede javnost, jer je samo javnost kadra pobuditi ljubav i učešće za školu.*

Tim je završena prva sjednica. (Dalje.)

Elsaski orijaš.

(Franc. napisao Jean Macé.)

U dobi starih vitezova življaše u Elsasu orijaš, strah i trepet cieloj zemlji. Trebao je za jedini par čizama cielu volovlju kožu, a palac mu bio tako debeo kao rame desetgodišnjega djeteta. Ponosit i pouzdan u svoju jakost robljaše i napastovaše bez milosrdja sve putnike i susjede.

Svoje sielo učvrsti na ulazku u jednu dolîna Vosge, i dočuv, da vladar, sit već i umoren svih neprilika, što mu jih orijaš prouzroči, sakuplja sa svih strana vojsku proti njemu, te će na skoro po Rhinu do njega naučati ga pameti, poče brzebolje graditi na vrhuncu planine grad, koji bi kadar bio prkositi ukupnim carevinskim vojskam.

Istom lahkoću, kojom n. p. diže seljak vreću žita, dizao bi orijaš ogromne balvane hrida te jih snašao na ledjima u goru. I s korenom izčupa velike, stare jele što jih je trebao za grede, tetive i ostalu gradjevinu, tako lahko kao stablo kukuruza te u 8 dana dovrši svoj grad, a pogibelj, eto mu već za vratih, buduć ćesar već krenuo iz Češke, gdje je onda boravio.

Kad orijaš i posljednji kamen učvrstio bio na ogromnu svoju sustavinu, sidje s planine u dol, da prosudi i pozorno promotri svoje djelo, nad kojim mu se srdce širi s ponosa, motrećemu visoke tornjeve kako se dično penju nebu pod oblake.

Gradio sam za vjekove, vikne, a čas si svoje zube okrha i i nokte otupi na mom osmodanjem djelu.

Govoreć jošte, čuje slabi njeki štropot. Obrne se, te opazi diete kopajuće kosturom jamicu.

Šta to radiš crviću, ovdje? upita ga osorim svojim glasom.

Diete drhčuć odgovori: Smilujte mi se milostivi gospodine. Evo želuda, što mi ga otac dade, rekav, da bi s njega kad bi ga tko zasadio mogao jednom biti hrast, a ja sada nastojim, da se otčeva izreka izvrši.

Digitized by Google

Prezirno strese orijaš ramenima? te se odali svojimi 12 stopa dugimi koraki u svoje visine.

Od ono doba prodje pet sto godina; na mjestu gdje diete greblo jamicu, širi ogroman hrast, kralj šumam, mogućne svoje grane, prostiruć sjenu, hlad i milinu sve naokolo.

Što se pako orijaševih kula i tornjeva tiče, trebaš se dobro prignuti, da nadješ iz njih koji kamen tamo u guštari.

Moćnija je dobrota, koja sije, nego sila, koja gorami stresa. *M. F—ćeva.*

Što bi imao učitelj kao odhranitelj ćudorenosti raditi, da mladež napreduje u obziru vjerozakonsko ćudorednom?

(Nastavak.)

Učitelj će zato u drugoj djetinjoj dobi podučavanje svoje nješto obširnije udesiti, pa će ga i primjeri, dogodjaji i pripoviedkami iz sv. pisma podupirati i na svagdanji život kako valja uporavljati. On će nastojati, da mu djeca poslušna budu, osvjedočit ju o neobhodnoj potrebi posluha primjeri iz sv. pisma, pa i s vlastitog djetinjega izkustva. Uza to će upoznati djecu s načinom i sredstvi nabožno-ćudorednoga života, te ju upućivat i priučavat, da je i praktično izvršuju. On će ju u tu svrhu naučit osim propisanih molitva još i takove, koje se prigodom osobitih pobožnostij, svetkovina i obreda mole, i pokazat će u molitvenjaku, što ovom ili onom prilikom moliti treba. Da se pako molitva neizvrgne u brbljanje, treba da moli učitelj i sam s djecom prije i poslje škole, za sv. izpoviedi i pričesti itd. i to tako pobožno, krotko i smireno, kao što se dolikuje razumnu stvoru prama svemogućemu svomu Stvoritelju. Crkvene pjesme protumačit će učitelj najprije svaku na pose, zatim će učit i priučavat djecu, da pjevaju prijaznim i ljubkim, a ne kričećim i derućim se glasom. Vodeć ju u crkvu k službi božjoj naučit će ju, kada će kleknuti, kada ustati, kada što moliti, kad li pjevati; kako rieč božju slušati i kako poglavito paziti, da se iz pripoviedanja što nauče. Zato će ju dakako, svaki put pripravit čitajuć i razglabajuć dotična evangjelija i poslanice, i time upoznat i naučit djecu mnoge liepe, spasonosne, nu vjeru,

Digitized by Google

ufanje i ljubav pobudjujuće rieči Isusove, koje razum više razbistruju, nego sva svjetovna mudrolija. Isto tako pripravljat će svjestan učitelj svoje učenike za svetu izpovied, pričest i krizmu, da uzmognu dostojno primati ova svetotajstva. — Pri svem tom priučavat će ju na krieposti. — Najnuždnije i najvažnije krieposti, oko kojih kućno odhranjenje slabo nastoji, uzet će kršćanski učitelj osobito u obzir. Tako n. pr. zabavljat će ju vazda samo potrebnim i koristnim, i uputit: kako treba vrieme štediti i njime se služiti, a od lienosti i dangube brižljivo se čuvati; kako je pri poslovanju neobhodno potrebna vesela ćud i živahnost; kako se vazda i svagdje pristojno, te mjestu i osobam, gdje i medju kojimi se nalazili budu, dolikujućim načinom vladati i zadržavati; kako se uslužni i udvorni prama drugim izkazivati; kako prostodušnost i istinu obljubiti, i njome se, kad uztreba, služiti; kako ćut poštenja čuvati, kako li ju uporavljati i obuzdavati imaju, da se neizvrgne u oholost itd. — Od svega pako, što se ovdje navedenim kriepostim protivi, nastojat će čestit učitelj svoje učenike odvraćati i brižljivo čuvati. (Dalje.)

Dopis.

(Na Ilovi.) Kamo god se obratimo, vidimo, da ljudi svih struka obrta drže više putij kroz godinu sastanke, kojim nije svrha djelovanja toli uzvišena i toli sveta, kao upravo stališa učiteljskoga; a može li biti uzvišenija i svetija svrha ikojega družtva na svietu, nego što je naša, koji imamo odgojiti Bogu miše, a domovini dobre, valjane i koristne gradjene? — Da se o tom poslu učitelji, djeca jedne majke, dogovarati uzmognu, uvedene su učiteljske skupštine. U nadi da tim zatjevom zadovoljimo, sabrasmo se i mi učitelji kotara pakračkoga, na poziv vrloga domoljuba i podupiratelja školarstva veleč. g. Dragutina Pavčeca, podjašprišta i školkot. nadzornika dne 15. srpnja 1869. u Gaj. — Premda je kotar razgranjen i mjesta odaljena, a uz to i nepovoljno vrieme bilo, to se ipak njegovu pozivu odazvaše veleč. gg. Nikola Švajcer župnik pakrački i Antun Kozić župnik medjurički. — Učitelji se svi sakupismo, osim jednoga, koj dopunjujući izpit polagaše. — Kao slušatelj našemu sastanku, pridruži se gosp. N. Caren c. k. major iz Pakraca. — Prije svega uputismo se u crkvu, odkud poslje službe božje i sazova duha svetoga, krenusmo sabrani, u učionu gajsku, koju je tamošnji učitelj s mladežju za tu sgodu ukusno nakitio.

Digitized by Google

Veleč. gosp. predsjednik otvori sjednicu govorom u kom opisuje svrhu sastanka, veleć, da je to učinjeno za medjusobno poučavanje, za priobćivanje si medjusobnih mislij. promatranja i izkustva, dapače to je zato, da promotrimo napredak što ga svaki nas napose u odgojivanju i obučavanju mladeži — od posljednjega sastanka učinio. Napokon dodaje i to, da se na sastanku izvide rane i tegobe školarstva, da se izpitaju, te složnimi silami na to radi, da se izliečе. — Poslje toga preduzeta budu po njekojih učiteljih praktična predavanja iz slovnice, prirodopisa i računstva, te jih obave na podpuno zadovoljstvo.

Iza pričitanih izradaka povede se govor o učiteljskoj kotarskoj knjižnici, te veleč. g. predsjednik položi račune i izvješće o stanju kotarske naše knjižnice, kojom prigodom uvidismo, da knjižnica naša posjeduje 105 for. 85 nv. gotovine, za koju svotu odlučismo odmah shodne knjige nabaviti kao: Râd jugoslavenke akademije. Povjestnicu austrijske cárevine od Tomka preveo profesor Mesić. Biljarstvo od dr. Šuleka. Rudoslovje od Pečirke. Rečnjak od Filipovića. Tumač od Koričića itd. — Povedosmo takodjer rieč o cjepilnjacih, o kojih morasmo žalibože s mnogih strana čuti: „Nemar, nehaj! naših mjestnih pol. poglavarstva. Tako se učitelji iz Brestovca i Deženovca izjaviše, da su jim školski vrtovi občinski pašnjaci, a u Daruvaru nedobi učitelj ove godine baš niti 1., velim niti jednoga težaka. — Jošte jednu da ti napomenem mili „Napredče“. Veleč. gosp. predsjednik upita: da li svi „Napredak“ dobivamo? na što se učitelj pakračkі F. L. izjavi, da ga on, uz svu molbu, niti danas jošte za svoju učionu nedobiva, budući grad Pakrac niti 3 for. za svoju učionu žrtvovati neće. — Ob učevnih sredstvih pako nejma niti govora, uz sve molbe i prošnje učitelja. Veleč. g. predsjednik na to izjavi: da je on već sva moguća upotriebio, nu uzalud. Čuvši te izjave pade mi na um, što pater Abraham a SS. Clara veli: da je sv. Keiving tako dugo sklopljenima rukama Boga molio, dok mu je lastavica u rukuh jaja snesla, a za molitve — i mlade mu izlegla. Valjda je i isti svetac morao biti učitelj, jer nejma drugoga stališa, koj bi šta tako dugo moljakati morao. — Naši su prijatelji škole vrlo mali u broju; a ljudij, mrzećih na nas ima dosta, te se o nas zaista može kazati: Hos dii odero, quos paedagagos fecere, jer štogod učitelj za učionu uprosi ili mu se odbiju ili mu treba poput sv. Keivinga moliti, moljakati — pak opet moljackati i pomoljackivati.

Pošto su učitelji svoje izradke predali, povede veleč. gosp. predsjednik rieč o „Zadruzi učiteljskoj“ i o zamašnoj koristi toga družtva po siročad učiteljsku, te pozva prisutne učitelje, da kao članovi podupru svrhu družtvenu, za koju i opet sam polaže ona dva dukata, koja mu kao podjašprištu iz ostavine pok. uzoritog

Digitized by Google

stožernika Haulika pripadaju. Tim činom pokazao je opetovano koli srdačno ljubi učiteljstvo, te koli mu na srdcu leži sitotčad učiteljska. — Tomu pozivu odazvaše se učitelji, veleć, da su članovi Zadruge, samo dvojica od njih nepristupiše u „Zadrugu“; a zašto ne, naći ćete lasno razlog u nehajstvu ovih nadrimudrijaša.

Dobromu uspjehu ovoga sastanka imademo se najviše zahvaliti veleč. g. predsjedniku, koj nas je vješto i obzirno u svakom obziru ravnao. Napokon preporuči uzajmnu ljubav i slogu, uztrajno vježbanje i rád, te zaključi sjednicu; a vel. g. Josip Mesić župnik gajski, poznan kao pravi prijatelj školarstvu i učiteljem, pozove sve prisutne poznatom svom hrvatskom gostoljubivošću k svojemu stolu, na čem mu od Višnjega plata, a od nas iskrena hvala i srdačni „Živio!“ — *A. P—vić.*

— *Iz kotara gornjo-medjumurskoga.* Mili Napredče! Eto i nas Medjumuraca k tebi. Znam, da smo ti riedki gosti, nu ufam se, da ćeš nas, jer smo riedki, ne možda pokarati, nego većma prigrliti, te ćeš nam ovo par redaka objelodaniti, da mila naša braća i sudrugovi preko Drave nebi pomislila, da smo sbilja ono što nismo!? —

Imadosmo učiteljski sastanak u Nedelišću na 29. srpnja o. g. Prisutni: Velečastni g. J. Raffay podjašprišt i župnik u Vratišincu kao predsjednik ovomu sastanku. Nadalje vel. gg. E. Novak župnik domaći, J. Šenk župnik u sv. Gjurgju, F. Bóda župnik u Selnici, mnogoč. g. domaći kapelan I. Čižmak, pa častni otac Guido reda sv. Franje kateketa čakovački. Nebijaše radi stanovitog uzroka mnogoč. g. A. Lucija duh. pomoćnika štrigovskoga. Od učiteljskoga osoblja manjkahu, žalibože, petorica: Jak. Kos štrigovski, Fr. Majhen sv. martinski, J. Slamek gor.-mihaljevski, Fr. Sinković drugi učitelj čakovački i B. Dorner učiteljica čakovačka. — U 9 satij odputismo se u crkvu, gdje odčita sv. misu mnogoč. gosp. domaći kapelan Čižmak uz „Dojdi duše sveti“. Po tom krenu učiteljsko osoblje u školsku sgradu, te pričeka velečast. gg. najpristojnijim kršćanskim pozdravom. Veleč. g. predsjednik otvori sjednicu pristojnim i liepim govorom, te naznači svrhu sastanka. Po tom prodje se na izbor bilježnika a izabran bi čakovački učitelj Gj. Gerenčir. Za tim izazvani bi redom po predsjedniku na praktična razlaganja.

Otac Guido, kateketa čakovački razavi liepo kateketičko razlaganje ob angjelih. Učitelj čakovački Gerenčir, preduze razlaganje štiva 186 „G o v e d a“ gledom na gospodarstvo a uza to i slovnicu. I. Cinzek macinski štivo 65. „Velika lipa“ gledom na zornu obuku a A. Tomašić vratišinski liepim načinom predavaše napametno i brojčano računstvo. Tim bi predavanja dovršena radi kratkoće vremena pa hvala Bogu dobro.

Digitized by Google

Učitelji izradiše pitanja, a pročitav svaki izradak svoj, preda ga veleč. g. predsjedniku, koj jih opet uruči bilježniku skupštine — za izvadak. Napokon preporuči veleč. g. predsjednik uzajamnu ljubav, slogu i rad te zaključi sjednicu u jedan sat a veleč. gosp. domaći župnik pozove nas gostoljubivo k svomu stolu, za što mu se u ime sudrugova srdačno zahvaljujem. Živio!

Evo, mili Napredče, uvrsti to u svoje redke, da i naša ostala braća znala budu, da smo i mi od napredka, akoprem se dosada malo glasasmo; mene pako nemoj, da odsudiš, jer znaš, da sam još nòvâk — a ja ti obećajem, da ću se od sada češće oglasiti. Svoj vriednoj braći i sudrugovom kaži naš srdačni pozdrav i bratinski cjelov. Bog! — *Gj. G—čir.*

Viestnik.

Književnost.

Gosp. Ognjan Utješenović napisao je knjigu pod naslovom: „Misli o važnosti, pravcu i sredstvih unapredovanja književnosti srbsko-hrvatske“.

Sbori 1.) O književnom pismu našem. 2.) Ob obradjivanju narodnoga jezika kao književnoga. 3.) O pravcu stvarne radnje književne. 4.) O povremenoj štampi. 5.) O kritici kritike. 6.) O književnih zavodih i zadrugah za razprostiranje književnosti s pogledom na takove zadruge u Českoj. 7.) O knjižarskoj trgovini stranskoj i našoj kakova je sada. 8.) O mecenstvu knjige naše. Ciena za nas 50 novč. Prodava ju knjižara Albrecht i Fiedler u Zagrebu. Na deset daje se jedna radaš.

— Jakov Vorgić, župnik andrijevački pozivlje na predplatu za: povjestnicu Hrvatske, Slavonije i Dalmacije. Bit će jaka na 9—10 tabaka a ciena joj 80 novčića. Deseti iztisak radaš. Novci se šalju: veleučenomu gosp. Luki Dabiću, spiritualcu u Djakovu. Preplata traje do zadnjega kolovoza t. g.

Natječaj.

— Za podučiteljsku službu na glavnoj učioni krapinskoj, s kojom je skopčan dohodak od 210 for. bez ikakva ina beriva, — razpisuje se ovim natječaj do 10. rujna t. g. — Natjecatelji imadu svoje, dokaznicami obložene molbenice do gori označenoga roka podnieti veleč. gosp. Eduardu Finku, podarhidjakonu i župniku u Radoboju (Krapina).

— Za izpražnjeno učiteljsko mjesto u Remetincu razpisuje se ovim natječaj do 10. rujna t. g. Dohodak: 262 for. 50 nv., 33. vagana kukuruza, 12 hvatih drva, štolarina, slobodan stan i baštica. — Molbenice potrebitimi dokaznicami obložene imadu se podnieti do gore označenoga roka veleč. g. Stjepanu Haukovcu, podarhidjakonu i župniku u Madjarevu (Novimarof).

— Za učiteljsko mjesto u Klokočevcu, područnoj učioni župe našičke, razpisuje se ovim natječaj do 20. kolovoza t. g. Dohodak: 315 for. plaće, stan, vrt i 10 hvatih drva za vlastitu porabu. — Natjecatelji, izmedju kojih će se osobiti obzir uzeti na one, koji su orguljanju vješti, imadu svoje molbenice potrebitimi svjedočbami podkriepljene do gore označenoga roka podnieti veleč. g. Josipu Kršnjaviu, podarhidjakonu i župniku u Feričancih.

Digitized by Google

†

Jan dr. Purkyně,

čitavomu učenomu svietu poznati učenjak, vrući rodoljub češki, pravi korenjak i dika češka umro je dne 28. srpnja t. g. u Zlatnom Pragu. Vječna mu spomen!

„Učiteljska Zajednica“ u Zagrebu potvrdjena visokom vladom. Neznamo, koja su sve gospoda učitelji osnovala pravila ote zajednice te molila za potvrdjenje istih, nu znamo, da u tom kolu nisu: Gal, Marija Fabkovićka, Josip Posavac, V. Mařik, Ivan Filipović, Ljudevit Modec i Skender Fabković.

Imenovanje.

G. Gjuro Gerenčir, dosadanji učitelj u Čakovcu, postao je takovim u Nedelišću — u Medjumurju.

Listovnica.

G. R—ću i P—i. Od srdca vam preporučamo „Панчевца.“ Ciena mu na godinu 5 for. Izlazi jednom na ćedan i to svake nedelje. Kamo sreće, kada bismo imali što više listova, koje bi hranili ovakovi odlučni muževi i umovi, košto upravo Pančevca. A onomu trećemu recite: Sram ga! gdje kao učitelj već nečita i nepiše ćirilicom. Ta jedan je jezik, hrvatski najme, jedna nam knjiga, samo u kvakah razlika! Samo si ga nabavite.

— F. B. Nemožemo rabiti dopisa vam s razloga dva. Prvi je taj, što ste odviše suhoparan, pravo reći, što ništa nova nejavljate, već samo: bili smo u crkvi, učitelji su razlagali štiva dobro, pak, g. župnik nas je valjano počastio; drugi pak je ovaj, što neznamo, kako vas postenim imenom viču? Bez podpisa nemožemo primati dopîsa.

— G. T. P. u Z. Ako ste se i upisao za člana družtva, volja vas svakim danom izstupiti i dalje neplaćati.

— G. P. T. Kao piscu članka: moji amendementi k osnovama hrvatskoga školskoga zakona. Upotrebimo svakako, nu znajte da se učimo čitati vaše pismo. Smilujte se u buduće, pak pišite hrvatski, to jest tako, da se može čitati.

— G. P. F. O „zvanju“ t. j. vokaciji pisano je u 18. broju, tečaja VI. pak I. broju tečaja VII. Pročitajte si ono, pak imate dobar pojam o tom.

— G. Mladiću — poštenjaku. Nemislite da živimo prije sto godina. Koj vam danas kani dokazati, da je zemlja, da nevelimo sviet, stvorena prije 7000 godina, toga sažalite a nerugajte mu se podnipošto, jer nije kriv, što je neznalica. Čujte! Kinezi, Indi, Misirci itd. na kom stupnju znanja i umića bijahu na tisuće godina prije Isusa!

Glavna skupština „Učiteljske Zadruge“ bude **10. rujna** t. g.

P. n. gospodi dužnikom.

I opet se proporučamo u dobrotu a možda i milost p. n. gospode dužnîka, moleć, da bi nam se blagoizvoljeli što prije mirnim putem oduživiti. Oprostite! Vremena su takova, da moramo za svoje što čednije i skromnije moljakati.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 15. U Zagrebu 1. rujna 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Škola i njezina skrb za tjelesni uzgoj mladeži.*

Pedagogičke crtice.

Živa je istina, kada boluje tielo, da onda i duh. Jedna glavnih dužnostij škole jest, nastojati oko toga, kako će ukloniti sve, što bi tielu djetinjemu nahuditi ili mu u razvitku priečiti moglo.

Ja ću ovdje njeke mâne u tom pogledu napomenuti i ujedno liek jim naznačiti, kako sam to po njekojih pedag. djelih i po vlastitom izkustvu nacrtao.

I.

Prvo, čemu škola osobitu pazku posvetiti ima jeste samòrunje. Mnogi misle, da djeca u školi to zlo poznati uče, nu varaju se ljuto; jer većina dolazi već pokvarena s doma, kako to izkustvo i pedagogi tvrde.

A po čem se pozna ta bolest?

Diete, palo u to, blieda je lica i ustnîca; zatim upalih, mutnih očiju s modrim prstenom naokolo; hod mu je trom; glas mu drhće, a više putij mienja boju lica. Najprije može ga izdati zlovolja, bojazan i raztrešenost duha, koja ga napane bez ikakova povoda.

* Nemilim slučajem uzele se slagati istih crtica točke V. VI. VII prije nego pravi početak. Blagi čitatelj uzmi ova za početak a za svršetak ono, što štampasmo u br. XII. i XIII. (Ured.)

Digitized by Google

Želimo li dakle, da djeca taj potajni grieh neupoznaju ili da se ga okane, tak nam je paziti, da na stanovitom mjestu — zahodu — nikada predugo neostaju. Zatim nedopušćajmo, da sjedeć noge unakrst drže, a zahtievajmo, da su jim ruke vazda na klupi. Sjedala neka su uviek tako šircka, kako to zahtieva doba djece.

Ako učitelj pri djetetu njeku sklonost na samoću opazi, mora odmah gledati, da ga od toga odvrati i u družtvo vatrene ili kako kažu žive djece privede.

Najpače treba bditi nad svakom riečju i činom djeteta, da se uzmogne za dobe svaki prestupak odkriti, po zaslugi kazniti, a za buduće pronadjeni mu povod ukloniti. A treba više, nego to obično biva, nevinu dječicu čuvati, da nedojdu u priliku što nećudoredna vidjeti, čuti ili čitati.*

Nije dosta, kada smo samo mužku djecu od ženske razdružili, a dalnju skrb zanemarili.

Ovaliko po prilici može škola činiti; dakako, da će biti sav trud njezin jalov, ako opet i dom svoje činio nebude. Što je dužnost njegova nije mi namjera ovdje pisati; jer je o tom jur liepo pisao u »Napredku« prije njekoliko godina Gjorgje Rajković, što možeš i u njegovoj knjizi »Škola i život« na strani 56. naći. Ali, neumjestno neće biti, ako spomenem roditelje i odgojitelje na njihovu dužnost u ovom obziru, budući je istina, koju i Rajković s dokazi podkrepljuje, da taj grieh spada više u objem kućevni, nego školski.

II.

Što je uzrok, da imamo toliko mladih ljudij, slaba vida? Tako mnogi pitaju, nemisleć, da je uzrok sasma blizu: d o m ili š k o l a.

U školi sjedi diete ne riedko za visokom klupom, uslied česa je prisiljeno pri pisanju i risanju nakrivo sjediti. A koliko se sadašnje doba mora u školi pisati! Izvan toga mora ono na dan 5,

* Žalibože, i danas jošte jaši većina krivih i bezdušnih morališta na tom: „tumači već s malena dječici ponajprije zloće, opačine; razglobi što tanje sve — i paklenske i u nebu vapijuće griehe u uvjerenju, da će jih diete, upoznav se s njimi, kašnje bježati.“ To je nauka demonske naravi. O dobru, pravdi i svakoj svetinji vičimo što ranije, kada se ova ukoriene, vjeruj, mrziti će svako zlo. (Ured.)

Digitized by Google

6 i više satij sjediti, kada neposluje samo sluh, nego, naravski, i vid. Ovdje razumievam osobito naše srednje škole. Pa kada se kući vrati, valja istom svake ruke zadaće, mnogo putij i pri kukavnu svjetlu, izradjivati, glasbu učiti, a djevojkam za ručnim djelom poseći. Nenapinje li se takovim načinom vid prekomjerno?

Ako se i nezameti odmah u školi i za mladjahnih godîna slaboća vida, nu temelj joj jamačno ovdje postavljen.

A naše pučke škole?

Ote su malo gdje uredjene, kako bi valjalo, da jim se nebi mogla pripisati u tom pogledu krivnja. Istinabog, posljedice toga neshodnoga uredjenja, neopažuju se mahom, dočim se izstupivša djeca većim dielom poljodjelstvu posvećuju; ali neizostaju ipak, makar i kašnje.

U mnogih — i kolikih! — školah vidimo neshodne klupe, tamne sobe itd. Dakako tomu nije kriv ubogi učitelj; jer tko će sam sebi zlo? Krivi su roditelji, obćine i — (dobro je mučati). — Imade, osobito gdje nisu još školske sgrade podignute, školskih soba, koje više naliče pivnici, nego sobi za predavanje, pa koliko se skrbi za podignuće školske sgrade? Po 3—4 i više godina nješto se radi — ili bolje rekuć više govori, a malo ili ništa tvori — pa smo tako napokon ondje, gdje-bijasmo i prve godine. To ide sve račjom brzinom.

Samo kad je, vele, nješto mjesta za sjediti, pa nješta svjetla, to je dosta; a nepitaju, kako djeca sjede, — kako svjetlo u sobu pada. Znam školu, u kojoj zimi u pol dana nije moguće pisati ili čitati, bez napora očiju, da ti se kadkad sve zamagli pred tobom.

Nu i od onoga predavanja zimi do 4. ure poslje podne imamo, obzirom na vid, više štete nego koristi; može se doduše od 3. do 4. ure uzeti predmet, pri kojem oko toliko nerabi. Ali za naše pučke škole bilo bi svakako bolje, da se predaje — osobito zimi — poslje podne od 1 do 3. ure, ili, od 9. jutra, pa do 1 po podne, a zatim, da se djeca razpuste.* Moramo znati, da njeka djeca po poldrugu uru do škole hoda imaju. Nebi li dakle bilo ovako bolje?

Budemo li se na sva ovdje navedena više obzirali, nego do-

---

* Ovo mnienje potvrdjuje i „Napredak“ od t. g. br. 6. str. 85. Pisac.

*

Digitized by Google

sele, imati ćemo manje ljudij slaba vida, i manje mladića osjedlana nosa.

III.

U učioni mora da bude uviek zdrav zrak i pri ruci dobra, svježa voda za pit. Gdje toga nejma, oboljet će diete, najpače, kada se pri tom još i duh previše obterećuje, uslied česa najprije bolest moždjâna, toga najplemenitijega i najnježnijega orudja duha našega, slieditи može. Ako ovaj i neoslabi sasvim, gubi ipak mnogo od svoje živahnosti i krepkoće.

U školi nebi nikada smjela biti tolika vrućina, da se djeca znojiti moraju; jer to veoma tielo slabi. S toga se je učitelju skrbiti, da zimi negori u peći čas previše, čas premalo, nego jednako. Nadalje, da bude školska soba svaki dan jedanput čišćena, a višeputij provjetrena*; kao da i djeca nenose mokrih kabanica i šešira u školu — razumievam, ako imadu klinčanicu u shodniku —. I to je ono, što učitelj učiniti može; ostalo zavisi od obćine. Njezina briga ima biti, da je školska sgrada sagradjena na shodnu i svrsi odgovarajućem mjestu, a ne u nizini blizu močvare ili vode, pa da je soba za predavanje dosta prostrana, svjetla i visoka.

Istinabog, u nas ima takovih valjalih školskih sgrada, ali većina jih još ipak oskudjeva na koje čim.

Na više miestih pretvorena je kliet ili kakova druga crkvena ili obćinska kuća u školu, i to još kao preko noći; a na mnogih sagradjena je — tobož sa štednje — premala: pa tako nejma u jednoj prava svjetla, u drugoj zdrava zraka, a u trećoj opet nemogu uživati sva za školu sposobna i dorasla djeca blagodati njezine radi pomanjkanja prostora.

Što koristi učitelju vjetrati školsku sobu, kada sa susjedskoga gnojišta ili zahoda nezdraviji zrak u nju dodje, nego li je iz nje izišao?

Rekoh da je njekakova tobožnja štednja uzrokom, što takove škole imademo; a to se pobiti neda. Prigovoriš li bo štogodj, čuješ odmah onu: „nejmamo novaca, valja štediti“; a za druge manje potriebne stvari imade novaca mnoga obćina, mnogo

* Toga nejma ni u srdcu mile nam domovine, u Zagrebu, kamo li na vanjštini. Preko 15—16 stupnja R. nebudi zimi nikada višja toplina u školi. (Ured.)

Digitized by Google

trgovište, grad, i — zemlja. Kada se o školi radi, imala bi se više na oko uzeti ona velika dobit, koja s nje proizti̇če za čitavu državu. A istina je tu: za sve druge bogati smo, samo za se nîšte i uboge.

Ovdje se sjećam riečij njekoga njemačkoga pedagoga u tom obziru: „Ersparniss am Nothwendigen -- a to je bezdvojbeno škola — ist allemal Verschwendung.“ A dobro reče jednom i naš „Napredak“: Pametan gospodar za konje i za blago svoje dandanašnji gradi velike štale, da nebudu životinje stisnute, te u pokvarenom zraku.“ A mi?*

Mnogi će možbit reći, da su moji zahtjevi ogromni i prećereni. Ali ljudi božji! Vi znadete, da svako bilje, želimo li, da uspje, zraka, svietlosti i hrane treba, zato ga čuvate i njegujete; dapače mnogi bi strastven ljubitelj cvieća nad gubitkom gdjekojega omiljela mu cvietka i proplakao; a vaša dječica? — to vaše milovanje i radovanje najveće, a naš budući narod? — Ona slobodno u tiesnih i tamnih sobah svednevice od vrućine debeli znoj znoje, svježa zraka žele i žedju trpe, te tako mnogo jedino s toga razloga vehne, dok i nepovehne.

Ovo je žalostna istina, kojoj nebilo do skora nigdje traga!

IV.

Žene su naše u obće slaba tiela, bolješljive više putij, pa i onda, kada netreba. — Ovo bismo morali jačje na um uzeti, nego to obično biva, te tražiti izvor ovoj slaboći. Čineć to, doći ćemo do osvjedočenja, da velik dio krivnje pada na roditelje, jer oni sami žensku djecu — osobito po gradovih — priuče razkalašenosti i razmazenosti u svemu; a ostatak krivnje ide opet svakako školu. Ova bi imala slabašnosti ovoj oprieti se. Razne ženske radnje doma sile djevojče da sjedi, a kad u školu dodje, pa tu opet ima sjediti, te sjediti, naravna je posljedica: da mora ostati slabašno i po tom nezdravo. Nije pametno samo zahtievati, da se duh razvije i sazrije; jer mu je slabo i kratko djelovanje u slaboj i krhkoj posudi tiela. A kada promislimo opredjeljenje žena, uvidimo,

* Mi? Već i u školah više po propisu mučimo djecu naukom o raznih životinjah, nego li onom: o čovjeku. (Ured.)

Digitized by Google

koliko je to štetno po nas i po vas narod. — Kad bi se ženska mladež u školi poučavala ne samo u pletenju, vezenju i šivanju, nego i u ostalom kućanstvu i gospodarstvu, tada bi i varoške i seoske žene ne samo većim razvojem duševnim, nego i tjelesnim podičiti se mogle; a osim toga bila bi i korist ove pouke očevidna u kućah seoskih. Ali i tu nam opet prieči — novac. Po mjestih, gdje nejma posebnih djevojačkih škola, ovu bi zadaću učiteljske supruge preuzeti imale, nu naravno uz primjernu nagradu; jer učiteljska plaća, kakva je danas, nedotiče da bi učitelj u stanju bio plaćati švalju i kuhilju, dočim bi mu supruga vrieme na podučavanje trošila. Liepo, da častno je, tko to može činiti nepotrebujuć i neračunajuć na kakovu nagradu; nu mislim, malo nas ima takovih. Ali, neka se bar ondje uvede, gdje se može, da učiteljice osim inih predmeta žensku djecu i u svemu, što na kućanstvu i gospodarstvo spada, poučavati moraju.

Konačno budi još spomenuto, da su mnoge matere — ponajviše gradske — sáme krive tjelesnoj slaboći kćerćica svojih, jer su jih nevaljali romani naveli na tu nevaljalu misao, da je bljedoća njekakva ljepota, a nije jim do toga, da su liepe, već da su interesantne. Tako tvrdi njeki naš pisac, a tu tvrdnju podkrepljuje svakidašnje iskustvo. Čvrsta, krepka, zaruljena, poskočna, vitka i okretna treba da bude ženska čeljad, ne pako: slabašna, bljuzgava, bljutava, blieda, razpuzljiva, dronjasta, drempasta s neradnje i nenaravna života. One prve mâme momke k sebi; one se zato i udavaju a zadnje brundaju do smrti.

Što bi imao učitelj kao odhranitelj ćudorenosti raditi, da mladež napreduje u obziru vjerozakonsko ćudorednom?

(Nastavak.)

Pošto pako mladež u rûku učitêlja i odhranitêlja doživotno neostaje, da ju ovi vazda rukovode, na dobro potiču, a oda zla odvraćaju, nego će jednom i sama morat to činiti: to će se učitelj kao odhranitelj pobrinut, da za prve dvie dobe posijano spasonosno sjeme nabožnoga odhranjenja u srcih djetinjih klija, te čvrste žile i korenje uhvati; zatim će pako prijašnji svoj način odhranji-

Digitized by Google

vanja u trećoj dobi, kao što treba, promieniti. Nu promjena ova u načinu odhranjenja ostaje istoga smiera, najme: nabožno-ćudorednoga, i razlikuje se samo u tom, što se pitomci nesmiju siliti, da čine ono, što mirnom savjesti prije razsudili, i o čem se, kao što treba, osvjedočili nisu. Ovim načinom otvara se indi širje polje k slobodi, pa s toga je upravo nuždno potrebno poučiti pitomce i utvrditi jih u tom, kako jim se valja svojom slobodnom voljom služiti, a svačiju slobodu štovati Za ove dobe služit će se učitelj načinom prijaznim, pouzdanim i svjetujućim, i pitat će za razlog pri ovom ili onom postupanju; pa česa pitomci njegovi nebi znali, to će jim on sam dokazati i svoj dokaz riečmi slova božjega podkriepiti. Nuz to će nastojati, da jim u srca zasadi goruću želju za primanjem pomoćnih i od samoga Isukrsta i njegove sv. crkve naredjenih sredstva, koja jih jedino u pravo nabožnoj ćudorednosti ukriepiti i pomagati mogu. Isto tako neće propustiti nijedne sgode, da svoje pitomce na one kreposti nesjeti, koje jim je za prve i druge dobe preporučio; pa i na mahne, koje nabožnu ćudorednost po roditeljskom neshodnom, a čestokrat i nevaljanom načinu postupanja podkapaju; kojom prigodom dakako ničije osobe dirati niti imenovati neće, već će samo dostojnim i odlikujućim se načinom samu stvar razložiti. U ovoj dobi napokon upoznat će učitelj svoje učenike, osobito one, koji se školom opraštaju, s dužnostmi i načinom naobrazovanja samoga sebe, i to, koli glede tiela, toli i glede duše: moći poznavanja, moći ćućenja i moći pohotne. Gradiva u tu svrhu naći će učitelj i u školskih knjiga u izobilju. Ovakovim načinom postupanja zadovoljio bi učitelj kao odhranitelj ćudorednosti — svojoj dužnosti, a mladež njegova jamačno bi napredovala u obziru vjerozakonsko ćudorednom. (Dalje.)

Razni jezikoslovni pabirci.

(S okićkoga Prigorja.)

Predjel od starca Okića grada, pa sve do župe slavetićke, pod gorami Okić, Plešivica i Žitnica, zovu naši „Prigorje.“

Valjda mi odsudjeno, te me smjestilo u srdce toga prekrasnoga kraja, s kojega evo predajem milomu čitateljstvu našega „Na-

Digitized by Google

predka“ njekoja zlatna zrnca, što sam jih ovdje pobilježio, u uvjerenju, da je velika šteta za najmanju drobtiničiću narodnjega blaga, kamo li nebi za oveće režnjičke, koji su kadri nahraniti i znatno ogladnjele.

Njeki pisac piše:

„Pogledji krasnu ljubičicu, kako tamo skrovito i tiho, pod trnjem sakrivena, prijatno odiše! Upravo tako mnogo čisto hrvatsko jezično i srebro i zlato, dà prečisto biserje nalazi se i dandanas u siromašnoj seljačkoj kolibici. Nastoj, da to blago nadješ, digneš, sačuvaš!“

Ove rieči potaknuše me, da sam za mnoga propitkivao, ista zabilježio a sada evo predajem bilježke si drage volje boljim poznavateljem i gladiteljem miloga nam hrvatskoga jezika, kojemu i samomu — (uh, grdne li sramote, crne li obraza krivcem! —) malo da neponesta i istoga imena, od vjekova dičnoga i slavnoga, da nam nebude poslao Vječni stražâra čvrste vjere i liepa znanja. Bilježim dakle.

Brána = drljača. Bûča = misìrača, mìsîrka. Bûncekeka, = okračica.

Četvériti = k dvama volima jošte pripreći dva. Čéliti (bolje i pravo čehliti) = žito sa snoplja stepati. S tih snopova pravi se rítak.

Dižica = ona kabljica, u koju se doji mlieko. (Veli se i podojnjača. Vidi „Napredak“ 1866. str. 152.)

Fanjek-njka, vrst poculîca, kojimi se žene u Prigorju glavu pokrivaju.

Gòrjan-jana, jest onaj koj stanuje u gori, n. pr. u Podlipovcu, Dragònošu i sv. Duhu.

Karminščak, zove se večera, što se dava u oči pokopa jamárom. Kosišće, jest držak kose. Krčelj-elja, jest drvena ili željezna šibka, što drži jaram na rudu. Krpèljiti, hoće se reći, prirediti, držati valjano krpeljac t. j. klin na plugu, da plug ljepše i bolje ore. Kušci, jesu one dvie željezne ili drvene šibke, kojima se volovi uklinjaju. Kûča-e = kuća, dvie ili više n. p. ličja, bèkovine itd. znači, toliko rukovjetij istoga šiblja.

Làjt-a, jest lagav od 8—16 viedara. (Čehu jest: lýt, lejt naša preseka, u k oju meću ribari uhvaćene ribe. Svakako je čista

Digitized by Google

naša rieč, jer joj je koren liti. Uredničtvo.) Làmbura = labura, lonac, u kojem mlieko kisne. Veli se i čùp. Lievak-vka, posuda, kojom se voda grabi iz kablja. (Zove se i: hr̂g-a, za hr̂k-a = sr̂k-a. Ured.)

Meždjac-djàca, jest onaj rašljasti prut, kojim se grožđje u brenti meždi, drobi, grsti. (Zove se i: rašljan, grštan, drûzg, drúzgalo. Ured.) Mjera kolja, znači 40 komada takova. Mljèzivo-a, jest mlieko, što ga krava prvih dana za otelenjem dava. Mljezivača jest kolač, što se s takova mlieka i sira pravi. (Gledji „Napredak“ 1866. str. 152). Mòčilo, jest mlaka ili druga voda, gdje se lan, konoplja moče. Močilnica, jest 10 rukovjetij svezanih ujedno.

Naklenuti vole, hoće reći, upreći jih. Nasadjeni voli, jesu oni visokih nôgu a sukasta tiela.

Osnić-ića = švîg-a, = bič (Bolje: Ostnić. Uredničtvo.) Ostnišće = švižišće = bičišće = bičalica. (Bič jest svakako légla njemačkoga od: peitschen, peitsche. Ured.) Òkrača = butina = šunka. Òkračica = kràčica = bûncek = prva noga s plećetom. Óplen, vele onomu priečnomu drvetu, u kojem su na zadnjih kolih ručice. Óbdjel = óbloga = fenster — thürstock. Obr̂š-i; obršje-a; jest gornja, višja stran vinograda, gdje je obično i his = kliet. Okòluš siena = na okrug složeno sieno, da se suši.

Palica platna, jesu 2 riefa takova. Plasničiti sieno = takovo kupiti, u plasnice metati. Platnica ili oplatnica jest ono oblo drvo, na koje se šinja nabija. (Veli se i: gòbulja. Ur.) Páse se magla na gori, reći će: debela magla leži na gori. (Debela, gusta magla zove se i tònja-e. Urednič.) Pràlišće, jest mjesto na potoku, gdje se pere rublje. Pràšiti, znači drugi put trsje okapati. Pàvozina ili pòvoznô jest ono vino, što se dava kupcu kao namet na pojedino pupljeno viedro. Pekva-kve = pekača, jest posuda, u kojoj se peče pečenka. Pljêst-i, jest gornja stran jarma. Prémak-mka, jest zadnje, najlošje i najjalovije zrnje u žitka. (Čuje se i: plémak; a to bi bili i občinci. Ured.) Prígorac-rca, jest čovjek, stanujući u prigorju. Pìlununa; pilunka, pilùnica, pilúnče, jest kumče bud kojega spola. Pòd noge ići = ići nizbrdice, nizgorice. Pódbradnja,

Digitized by Google

dolnja stran jarma. Pòdênje, jest dolnja stran trsja. Pojata, znači u nas: škedanj, štedanj, štagalj. Pòljâk-áka, jesu stanovnici u ravninah, u poljih, n. p. nam Cvjetkovčani itd. Za čudo, u množini rabimo: Poljci, a ne poljaci. Potrošanac, zove se barilce samo do oke ili vrča. Putrih, jest barilo, počam od dva vrča. (Zove se takodjer i: potŕša. Ured.)

Ròglje-âlja, to su vile ili razsohe za sieno premetati.

Samodrugce vozite se, raditi, znači: dva vola, dva konja rade. Staviti, stavljati trsje, znači u nas: koliti ga. Stepáljak-ljka, jest ona šibka, škuljastim kotačem nasadjena, kojom se vrhnje tepe. (Više o tom vidi u „Napredku“ g. 1866. na str. 150 pod naslovom: Mlieko. Ured.)

Svèdr̂c-ŕca, jest motovilac, matovilac = feldsalat. Stìdnîk, zovu zadnji kus, zalogaj kolača ili pečenke, preostao u sdjeli, tanjuru. (Čuje se i: stidac-dca. Ured.) Smuzati se = klizati se. Sûd-a, jest posuda od 16 viedara i dalje.

Têg-a, jest žitak u obće. — Tafun-úna, jest vranj. Toporište, jest držalo motike, lopate, sjekire itd. (Veli se i: topor-a, pak: násadak-dka. Ured.) Tr̂dak-dka, t. j. čep, zatik. Tr̂naknka, zove se pri ključanici ono željezo, što prima ljevu.

Vôžica, jest lagvić od 1 viedra, t. j. akovče. Voža, jest lagav od 1—8. viedara nove mjere. Vláčiti = drljati, drljačom ili branom. Vékli-âla; — u véklih jest trava na livadi, reći će, da je pokošena, ali niti jednom jošte obraćena. Vretènica. Trava je u vretenicah, znači, da je na dugačko, ali uzko pometana, da se suši. Vùčinja = krosnja, nared, tkalački stan. (Vidi opis u 3 br. „Napredka“ t. g.)

Zážara, zapadna žar, t. j. svjetlost, što se vidi, kada sunce zapada. Zástrug, jest ona zemlja, što se na obršju odasvuda postruže, te k prvomu redu obršja prigrne. Zgiban biti n. p. za jelom, pilom, djelom itd. znači strastno, sršno za tim hlepiti. (O pojmu i rieči strâst, pogledji si jošte ono, što napisasmo u 4 br. „Napredka“ od g. 1867. na strani 49. u opazci. Ured.) Zòbûnúna, žensko odielo, nalično našim surkam, nu nejma rukâva. Zubci-âca, = zubače, grablje, greblje.

Evo vam još i jadikovke:

Digitized by Google

Sinek dragi, sinek mili!
Gdje te budem tužna vidla?
Nit u crkvi, ni na cesti,
nit pri domu, ni pri rodu;
a nit u gori crnoj,
ni u polju ravnom.

Gjuro Rožman,
učitelj plešivički.

Evo, koliko samo ovdje riečij, premnogim pomanje a mnogim niti s daleka poznatih! — Ali, to nisu štokavske, već kajkavske; jesu provincijalne: s toga niti za knjigu! I takovih ima, — pak još rodjenih i presnih kajkavaca, da šutimo o štokavcih; — nu, neka samo pomisle, u koliko jim jošte čiste hrvatske sviesti u srdcu a zdrava mozga u lubanji, da do sada jedva stotinu zabilježismo riečij, puku poznatih a piscem nepoznatih; da se ponajviše blaga jezičnoga nalazi upravo u kajkavštini i čakavštini, pak, da svaka rieč, korena čisto hrvatskoga, rabila se ona u Krapini, Crnoj Gori, Negotinu, Celovcu itd. bez razlike zemljopisnoga mjesta, gdje se osebito rabi, u istinu vriedi, da se ubilježi i protumači u rečnjacih, da se što sdušnije i točnije uvlači u knjigu.

Mislimo, da ove, košto i one rieči, što jih u buduće kanimo u ovom listu štampati, dobro dodju svakomu, bavećemu se sada rečnjakom, u obće pako jezikoslovjem. Vas pako, g. sabiratelju, košto i ostale sudrugove, po selih živuće molimo, da nas što prije ovakovom liepom sbirkom presenetite. (Ured.)

Obća skupština njemačkoga učiteljstva u Berlinu.

(Dalje.)

U drugoj sjednici držanoj dne 19. svibnja bijaše na redu razprava: „Škola u svjetlu pedagogičkoga načela“, predavana po dr. W. Lange-u, glasovitomu vještaku naše dobe, uredniku „Rheinesche Blätter-a“ na glasu pedagogičkoga časopisa, i izdavatelju Fröbelovih ukupnih djela.

Poslje kratka uvoda, ovako razvija svoje misli: „Porodica je prvi faktor gojitbe. Nu porodica nemože s mnogih razloga svojoj zadaći podpuno odgovoriti, jer nemože čovjeka za posebne struke i posebna zvanja usposobiti. S toga mora svoj posao podieliti s po-

Digitized by Google

dieliti s pojedinimi za to sposobnimi ljudmi ili zavodi, kao što su škole. Sve škole dieli na dvoje, najme na stručne- i pučke škole. Ob obijuh vladaju još krivi pojmovi. Pojam posljednje je tim nejasan postao, što se obično puk s u b o g a r i (Armen) zamjenjuje. Pojam pako stručne škole je s toga jednostran, što se umna radnja odviše od fizične odjeljuje. Razlikovanje naučnih i tekničkih zavoda nije valjano i izpravno, jerbo se nauka i tehnika u današnje doba nemogu već odieliti.

Pučka škola daje nižji stepen naobraženja, a dieli se na početnu i višju pučku školu, kojoj posljednjoj mogu se i višje djevojačke učione pribrojiti. Pošto je s prosvjetom uzko skopčana m o ć, s l o b o d a, m o r a l n o s t i m a t e r i j a l n o stanje svake domovine, s toga je država dužna, da se brine, kako će svaki gradjanin bez obzira na njegov socijalan položaj biti u stanju svoje bogom podieljene sposobnosti razviti i usavršiti.

Razlučivanje naučnih zavoda u realke i gimnazije posve je nepravedno i bezsmisleno, te je s toga nuždna odavno već očekivana reorganizacija i ujedinjenje obiju zavoda. Lange nemože nikako priznati, da bi se i prirodnimi nauci i matematikom materijalizam sve to većma širio. (To bi si mogli zapamtiti njeki naši konzervativci.)* Ta baš matematika upliva znatno na duh čovječji. A opet sam Bog u svakom kutiću prirode proglašuje najveći materijalizam. S toga nemože biti više spomena o materijalističnom uplivu prirodnih nauka. U svih škola, bile koje mu drago vrsti imao bi vladati živi pedagogički duh, po kom bi se imala nutarnja i vanjska organizacija škole udesiti, te uprava odlučiti. Taj duh zahtieva, da se odgoju sve više upliva u naših školah podieli. Do sadà su u tom školi priečile put razne zaprieke, i to 1., što se djeca izstupiv iz škole dalje ne naobrazuju, već propušćaju slučaju i samim sebi, 2. što zanat mnogo hiljada dobro odgojene djece izkvari i proguta. S toga zahtieva, da se svuda, pa i u najmanjem seocu uvedu opetovne ili nedjeljne škole. K tomu opet treba, da budu

* Dà, konservativci, u koliko konservijaju svoje mješine vičuć i tuleć na XIX. viek, da samo materialisam širi itd. a sami hoće da se utope u premastnoj i pretiloj materiji. Sveta je istina: čista, angjeoska duša nevidi tako brzo grieha; ugojen putnjâk vidi već u djetašcu sodomitanjski grieh a prepitana materija nemože da vidi nauke uzvišene, duševne. (Ur.)

Digitized by Google

učitelji naobraženiji, nego li su do sada bili. — U viših školah opet nalazimo tu pogrješku, što skoro izključivo svu važnost polažu na samo znanstveno naobraženje bez obzira na uzgoj srdca i obće naobraženje. Diete od 10 godina već uči znanstvenu latinsku gramatiku i prepletenu matematiku, dočim bi kašnije za jednu godinu moglo više toga naučiti, nego u to doba za tri godine. Proti tim zloporabam mogla bi ustati pučka škola, kad bi dobila širji djelokrug, i tako višjim zavodom, kao njeki zajednički osnov postala. Različni su nazori, da li da to bude produljenjem školskoga vremena ili umnoženjem učevnih predmeta. I tu je glavna stvar, da diete dobro probavi duševnu hranu, što mu se podaje. Načelo nutarnjega ustrojstva škole može biti samo obrazovanje svijuh duševnih i tjelesnih svojstva. Glede moralno-religijozne obuke neće govornik, da na novo dade povoda razdoru i svadji medju članovi skupštine, ali mora reći, da se obuka u vjerouci nesmije izključiti iz pučke škole, samo što se s njom netreba tako postupati, da ljude razdvaja nego, da jih ujedinjava (Burno odobravanje). Ujedinjenje je temeljno načelo naše dobe. U obziru blagodati jednogodišnjega službovanja u vojsci drži govornik, da su ga vlastniji zahtievati pitomci realka i višjih gradskih škola, nego li gimnazijalci, jer tjelesna vještina i snaga je nuždnija vojniku, nego li latinski i grčki jezik. Višja pučka škola treba da podaje obće čovječansko a ne znanstveno naobraženje; s toga treba da je u uzkom odnošaju i vjerno ogledalo života, te s toga netreba svih gradskih škola po jednom kalupu prekrojiti. „U obće želim, da škola ima pred očima pedagogičko načelo, a to će se postići, a ne samo pojedinci, nego i cieli učiteljski sbor sačinjava jedan primjerak svieta.“ Govornik sidje uz burno odobravanje s govornice.

O tom je govorio još i Reichard iz Berlina, osobito preporučajuć pažnji učiteljstva gimnastiku.

Hildebrandt misli, da učitelji nebi smjeli onoga sramotiti, koga su nasljednici, i koji jih k svetom djelu narodne gojitbe pozvao. Od Krsta ka Krstu, to ima biti lozinka svakoga učitelja.

Peč iz Berlina preporuči sljedeći predlog: „Osamnajsta obća skupština njemačkoga učiteljstva nedrži svrsi-shodnom one naredbe, usljed koje njeki višji zavodi imadu povlast izdavati svjedočbe radi ovlašćenja na jedno godišnje dobrovoljno službovanje u vojsci, već

Digitized by Google

misli, da bi bilo svrsi shodnije, kad bi dotičnici polaganjem osebitoga izpita dobili to pravo.“ Skupština je samo prvi dio toga predloga usvojila.

Kada se je povela rieč o mjestu za obdržavanje buduće skupštine preporuči bečki nadučitelj Majer gorućom besjedom Beč. Na što i pristane većina skupštine, premda je ta čast već prije Regensburgu bila namienjena.

Poslje maloga odmora stane Lüben, ravnatelj bremenske breparandije predavati: „O značaju čitanke u njemačkih pučkih škola“, koja razprava dokaza, da jošte vlada i djeluje u njemačkom školstvu duh i načela neumrloga Pestalozzija. Prije jedanajst godina dodje govornik iz Merzeburga u Bremen, i opazi žalibože, da se tu poslje „početnice“ djeci odmah biblija u ruke daje, tako nejmadjahu niti najglavnijega sredstva za obuku. Čitanka ima biti pomoćna knjiga za svaku znanstvenu obuku u pučkoj školi. Diete ponese čitanku iz škole u život i medju obitelj svoju, s toga mora biti primjerena praktičnoj porabi i svim odnošajem života, i tako će čitanka biti onaj izvor, iz koga će ne samo diete, nego i čitava porodica crpiti nauku, što će znatno pomoći unapredjivati obći razvitak. Osim toga valja da bude čitanka sastavljena više s idealnoga gledišta, i da je u njoj plodova najodličnijih naših narodnih klasika. Što se tiče uredjenja čitanaka, i pitanja komu da se taj posao povjeri, veli govornik, da se samo po sebi razumije, da se taj posao samo učitelju povjeriti može, jer on najbolje znati može što je potrebno njegovim učenikom. Čitanke pisane s vjeroizpovjednoga gledišta valja iz škola izključiti, a uvadjajuć nove valja uviek mnenje učiteljâ uvažiti. Sveto pismo, službeni listovi i misionarski spisi, što su donjekle bili smatrani kao dovoljna duševna hrana za puk, neodgovaraju više sadanjem duhu vremena.

O toj stvari govori Keferstein iz Jene, te razpravlja čitanku s idealno-etičnoge, te estetičnoga gledišta, želeć, da se i odraslija mladež djevojačkih učiona uvadja više u cjelost umjetnih djelah, osobito pošto su već naši klasici obćim dobrom puka postali.

Holšer iz Hildesheima veli, da vlada učiteljem izdaje svjedočbu duševna siromaštva, nametavajuć jim učevne knjige, kao što to biva sada u Hanoveru.

Digitized by Google

Hildebrandt misli, da vlada ima pravo nadzirati škole, i učitelje pridržavati na red. (Ciela skupština mu protuslovi). Preporučuje bibliju za čitanku. (Nemir u skupštini).

Poše iz Berlina, želio bi znati, da li u Austriji još obstoji službena razprodaja knjiga za školsku porabu.

Heinrich iz Praga. Mi imamo istinabog oktrojisane školske knjige, ali nejmamo regulativa.

Krämer iz Maribora. Austrija se može ponositi svojimi školskimi zakoni. U svakom školskom vieću sjede i učitelji, te si sami biraju pomoćna učena sredstva. Iz krvavoga dogodjaja g. 1866. izniknu najslobodoumniji školski zakon za Austriju.

Lüben izpravlja još njeka kriva tumačenja svojih riečij po njekih poslje njega govorećih govornicih, kao Hildebrandtu itd. I tim se sjednica završi u $1^1/_2$ sat. poslje podne.

Viestnik.

(Kraljevska hrvatsko-slavonsko-dalmatinska samosvojna vlada) stupila je u istinu u život danom 22. kolovoza sjajnim načinom. Istoga dana u 10 satij prije podne sakupilo se čitavo službeničtvo, što se nahodi u Zagrebu, u bansku dvoranu, gdje je svjetli ban veselim, dà, svim pravom uzhićenim glasom izjavio: da Nj. c. k. apoštolski veličanstvo, riešenjem svojim 13. kolovoza t. g. uživotvara kralj. hrv.-slav.-dalmatinsku vladu, ujedno ukidajuć obstojalo kr. namjestničko vieće. Što bi srdaca, toliko jih izpustilo iskrenih „Živio!“

Jer je vlada razdieljena u tri odjela, najme: u odjel za nutarnje poslove, za pravosudne pak za javnu obuku i bogoštovje, to ovim pripomažemo št. učiteljstvu tim, da od sada upravlja molbenice, u koliko bi išle do vlade u školskih poslovih, ovako: Visokomu kr. hrv.-slav.-dalmatinskomu odjelu za javnu obuku i bogoštovje.

Školsko nam poglavarstvo jest ovo: Načelnik odjelu: presv. gospodin Dragutin Pogledić; savjetnik odjelu: gosp. Dolhopf; tajnik i referent za bogoštovne poslove gosp. Brnardić; tajnik i referent za srednje škole g. V. Pacel; tajnik i referent za pučke škole g. A. Veber.

— *(Pukovnije hrvatske gjurgjevačka i križevačka, pak 11. i 12. satnija slunjske pukovnije, t. j. cielo vojničko* **Zumborje**, *nadalje vojnički Sisak i drevni naš grad Senj)* spajaju se i slučuju s majčicom gradjanskom premilostivim riešenjem Nj. apošt. veličanstva kralja našega od 19. kolovoza 1869.

Praktičnim pijavicam, kojimi — žalibože — gradjanska nam domovina zaista preobiluje, rastu već i sada zazubice, osebito za milim nam Podravljem, — jer je tamo puk imućan, prostodušan i u svem nepokvaren; nu, uhvamo se, da takove, dodju li tamo sub titulo tobožnjih miritelja, savjetnika, pravice — branitelja i krojitelja, narod brzo progleda, pak će povjerovati jedino zakonitomu si glavaru.

Digitized by Google

Književnost.

— *(Koledar i ljetopis družtva svetojeronimskoga za god. 1870).* Izdalo družtvo sv. Jeronima. U Zagrebu 1869, Tiskom Drag. Albrechta. Ovo je druga knjiga, što ju izdalo isto družtvo za kratka svoga obstanka. Osim koledara, nalaze se članci: 1) Ljetopis družtva; 2) Odbor i članovi družtva; 3) Pravila; 4) Rodu knjiga; 5) Krasna žena; 6) Život Jeronima; 7) Ptičja skupština; 8) Kakovo će biti vrieme god. 1870; 9) Gospodarske sitnice; 10) Dosjetke, pričice, sajmovi. Knjiga je liepa, zabavna i poučna; nu bormeš težko da samo jednomu omile, za nas već danas posve zastarela, posve nespretna, nezvučna već hrapana i divljačinom zvučeća nam — prem svetâca imena, košto su n. p. Eleuterij, Emerencijana, Eulalija, Eustahij, Gorgonij, Guntram, Krišpin, Simforijan, Tripurcijuš itd. Narodu nam jedva je tu 20 imena poznatih: čemu nam dakle ostala tudja, kada imamo dovolje i čistih hrvatskih i tudjih na našu prekrojenih?! Čast svetcem i sveticam božjim; ali, što je puku milije i ugodnije a svetcem u ničem nehudi, budi mu! Ali, tomu nije krivo družtvo, već svojeglavi redaktor koledara. Do godine i tomu se zaista zadovolji. — Ciena je knjizi 40 novč.

Natječaj.

— Slob. i poveljeno trgovište Sisak ustrojilo je glavnu četverorazrednu mužku učionu; s toga razpisuje natječaj za dva učiteljska i dva podučiteljska mjesta. Učiteljima plata je 420 for. i 80 fo.r stanarine; podučiteljima 315 for. i 60 for. stanarina.

Nadalje hoće se dvie učiteljice, potvrdjene za glavn. učione. Plata jim 320 for. i 60 for. stanarine.

Molbenice, namienjene visokomu kr. hrv.-slav.-dalmatinskomu odjelu za bogoštovje i nastavu, šalju se: veleč. g. Josipu Malančecu, kotarskomu školsk. nadziratelju u Selih (Pošta Sisak) do 16. Rujna t. g.

— Izpražnjeno podučiteljsko mjesto u Valpovu. Plata: 240 for. stan i drva. Molbenice šalju se šk. kotarskom nadziratelistvu u Valpovo do 30. rujna.

Izkaz članovah,

plativših svoje prineske kao utemelitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu uč. sirotčadi.

Gg. Šoštarić Josip, kao utem. 10 stot.; Cerovski Jakov, kao ut. 10 stot.; Lambl Dragutin, kao utem. 15 stot.; Valdec Stjepan, kao utem. 10 stot.; Havliček Nikola, kao utem. 10. stot.; Barabaš Gustav, kao utem. 10 stot., Stražimir Dragutin, kao utem. 5 stot.; Hegedić Stanko, kao utem. 5 stot.; Mažuranić Stjepan, kao utem. 5 stot.; Babok Andro, Pomper Mirko, Matosović Josip, Filjak Pavao, svaki po 3 stot.; Tkalčevka Ljubica, Laksar Ivan, Hudec Stjepan, Rigler Stjepan, Gjurašin Gjuro, Klobučar Josip, Črne Jakov, svaki po 1 stot. 50 novč.; občina jamnička 5 stot., občina sredička 5 stot., občina kravarska 4 stot., Galić Franjo 1 stot. 50 novč. Župančić Petar 6 stot.

U Zagrebu dne 27. kolovoza 1869.

Ant. Irgolić.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 16. U Zagrebu 15. rujna 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Hrvatski jezik u pučkih učionah

ili

„kako bi se moglo diete i bez slovnice naučiti zrelo misliti i dobro govoriti i pisati“*.

„Eine Sprache kann unter keiner Bedingung wie eine abgestorbene Pflanze erforscht werden. — Sprache und Leben sind unzertrennliche Begriffe, und die Erlernung ist in diesem Gebiete nur Wiedererzeugung.

Humboldt.“

Praktika je bolja, nego gramatika.

Pedagogička poslovica.

Nije tomu davno, što se o hrvatskom jeziku, kao predmetu pučke učione govori. Stara škola, koja je kod nas do nedavna životarila, ograničila se je u obziru jezika na samo golo čitanje i pisanje, malo gdje se je i na to gledalo, da djeca ono što pišu, i pravo pišu. Na to pako, da se nauče čisto govoriti, te liepo svoje misli izraziti, nije se ni najmanje obzir uzimao.

* Prema zadatku preč. nadbiskupskoga zagrebačkoga duhovnoga stola pod ovim naslovom: „Golema se opaža mana slovničke obuke, da najme diete ili nije kroz mnogo godina naučilo slovnice materinskoga si jezika, ili znajuć ju, nije naučilo pravilno prema njoj govoriti, ali barem ne pisati: neka se dakle razvije i obrazloži za obuku narodnoga jezika pravi način, pripominjuć dotičnim pravilom pogrješke nevještih učitelja“.

Digitized by Google

Noviji pedagogi upoznali su važnost jezikoslovne obuke, te joj većinom poslje vjerouke prvo mjesto medju predmeti pučke učione opredielili. Glasoviti pedagog naše dobe Kellner izrazi se o njezinoj važnosti za cjelokupnu obuku ovako: „Što je svetlost i zrak životu, to je valjana jezikoslovna obuka duševnomu razvitku“. Nu ne samo, da je ona koristna za školsku obuku, već je neobhodno nuždna i za praktičnu potrebu u životu, što nam svakdanja praksa dovoljno svjedoči.

Ni mi Hrvati nismo u tom obziru zaostali za duhom vremena, jer se je u novije doba uvidilo, da se bez njegovanja jezika, kao posrednika svakoga kulturnoga naobraženja u nikom smislu neda napredovati, te s toga uvedosmo obuku u materinjem jeziku ne samo u višja i srednja učilišta, nego i u skromnu pučku školicu. Revniji naši školari i vještaci pobrinu se s mjesta u tu svrhu i za shodne pomoćne knjige, prekroje kojekakova načela i osnove, napišu raznih metoda, poprimu se sad ovoga sad onoga sredstva, samo da obuku miloga materinjega jezika tako udese i urede, kako da bude po obće naobraženje i budući život učenika koristna i plodonosna.

I prem je u posljednja dva decenija u nas mnogo za jezikoslovnu obuku učinjeno, ipak se žalibože priznati mora, da smo u prevelikoj revnosti za ovu struku veoma stranputice udarili, mnogim inim predmetom za njezinu volju krivicu nanieli, dočim žudjene u pučkoj školi opredieljene svrhe ipak postigli nismo. Nu to je sasvim naravna stvar i posve jednostavan pojav, jer čovjek obično za svaku plemenitu stvar u prvoj oduševljenosti živim plamom uzplamti, te u takoj prevelikoj oduševljenosti i revnosti mnogoputij i takovih zloraba počini, koje su na štetu obćoj svrsi i dobrobiti. Ali tješi nas jedino to, što smo si ipak svjestni, da smo sada uz sve to bližje svojoj svrsi, nego li bijasmo u početku toga pokreta.

Nu ne samo da nismo mi sami glede toga pitanja na čistu, nego ni najglasovitiji pedagogi našega vremena nisu se još u tom složili, kako da udese tu obuku, da uzmogne odgovoriti i zadovoljiti onomu cilju, koji od nje punim pravom zahtieva praktični život. U tom obziru vodi se velika i žestoka prepirka, pa se bojati, da se neće skoro to pitanje konačno i valjano riešiti.

Digitized by Google

Nisam ni ja toli drzovit, te bi mislio zamršenoj prepirci svojim smjernim mnenjem presjeći žicu i tomu pitanju konac učiniti, nu s jedne strane na naročiti nalog naše visoke oblasti, s druge opet u nadi, da će se tim bar ponješto doprin eti k obćemu sporazumljenju u tom pitanju bar medju učiteljstvom naše domovine, usudjujem se i ja svoju iskrenu o tom predmetu povesti i predložiti na uvaženje.

Razpravljajuć ovo pitanje neću se možda u svem držati pravca gori stavljenoga pitanja, već ću u koliko bude potrebno, udariti drugim putem, kojim mislim najsigurnije dospjeti k cilju.

S toga prije nego li predjem razpravljat samu stvar, želim označiti svrhu i zadaću pučke učione, i ustanoviti načelo, koje će mi upravo i u ovoj razpravi služiti ravnalom, i biti stalnim voditeljem, jer bez stalna i opredieljena pravca, bez čvrsta načela i sigurna voditelja, nećemo u ničem, tako ni u tom pitanju doći do željena uspjeha.

Svi slavniji i napredniji pedagogi smatraju pučku učionu samostalnim zavodom, koja nije niti smije biti ičijom podlogom, nego koja mora imati svoj samostalan cilj, kao što i svaki ini zavod, a taj je da pripravlja svoje pitomce za praktični život. — Sve štogod leži u interesu s praktičnim životom, to ona ima pomno njegovati, što je pako u oprieci sa životom, u oprieci s duševnimi i tjelesnimi potrebami čovjeka, tomu mora izbjegavati.

Da vidimo samo, koja je prema tomu zadaća pučkoj učioni u obziru jezikoslovne obuke, i kako se ima udesiti, da uzmogne odgovoriti gori naznačenoj svrsi. — Cilj pučkoj školi u obziru jezikoslovne obuke nemože biti drugi, nego da diete valjano nauči čitati i pisati, zrelo misliti, i svoje misli bilo ustmeno bilo pismeno valjano i razumljivo izraziti. Prema tomu dieli se jezikoslovna obuka na vježbe u čitanju i pisanju, vježbe u mišljenju, i vježbe u izrazu mislij.

U pogledu načina, kojim se imade ova obuka njegovati razlikujemo dvie svrhe: formalnu i materijalnu. Želi li učitelj, da mu bude obuka plodonosnom, to mu valja u porabi i postignuću istih osobito pozornim biti; s toga nesmie jedne na uštrb

*

Digitized by Google

druge njegovati, kako pako ima jednu i drugu shvatiti, spomenut ću u daljnoj razpravi.

Kazali smo, da je čitanje, t. j. vježbe u čitanju dio jezikoslovne obuke, pa i jest, i to bitni, premda toga mnogi shvatiti nemogu. Ponajprije ćemo dakle razpravljati, kako se ima čitanje rukovoditi, da bude cieloj jezikoslovnoj obuci koristno. U čitanju razlikujemo dva stupnja, najme čitanje mekanično i logično. Već ista vještina u mekaničnom čitanju jest od velike važnosti za obuku u jeziku, osim toga je od neizmjerne praktične vriednosti za život, i koju i najprostiji seljak uvidja i priznaje. Mekanično čitanje je sredstvo i temelj na kom svaki svoje daljnje naobraženje i sam revnim čitanjem valjanih knjiga nastavljati može, što je za svakoga od neobhodne potrebe osobito u današnje vrieme, gdje no se veli, da je štampa peta velevlast, a znanje moć, koja krši puške i handžare. — Nu nije dostatno mekanična vještina tomu, nego treba iz svih sila nastojati oko toga, da djeca ono, što čitaju, takodjer s korišću i razumom čitaju, to će pako postići, ako budu i razumjela ona mrtva slova, što jih mekanično izgovaraju.

Tko točno pozna naše škole, te se je bavio razmatranjem njezina djelovanja, morao je žalibože nagaziti baš kod čitanja na način mnogih učitelja, koji zaslužuje najveći ukor, i koji svrhe ne samo nepospješuje, nego ju pače prieči i otegoćuje. Ponajviše se mnogi nebrinu za formalnu stvar čitanja, već ga posve mekanično tjeraju, te djecu ništa nenauče do gola mekanična i bezumna blebetanja. Naravski da se takovim čitanjem, golim mekanizmom nemože ni najmanje podpomoći obuka u jeziku, nego se njim radi baš proti istomu umnomu naobraženju djeteta, svaki bo mekanizam tare duh čovječji. Samo bezsvjestan učitelj može tako postupati, jer ga takov posao malo ili ništa truda nestoji; — marljiv pako i razuman učitelj nastoji s mekaničnom vještinom u čitanju spojiti i umno čitanje, te nastoji, da djeca prodru i u smisao čitanoga. Najuspješnije sredstvo tomu jest, da djeca svako štivo, što su ga čitala na novo pripoviedaju, na što se dostaputij u naših školah zaboravlja, uz to ima jim učitelj još prije nego li predju na mekanično čitanje dotičnoga štiva, sve rieči, pače i cieli smisao štiva protumačiti, čim će i djecu upozoriti, da budu po-

Digitized by Google

zorna prigodom čitanja, a ujedno će joj protumačene rieči biti poznate i razumljive. Kod toga se ipak valja čuvati preobširnosti, jerbo preobširnost djeci dosadjuje, a ujedno i cieli sadržaj štiva muti i poremećuje. (Svršetak).

Obća skupština njemačkoga učiteljstva u Berlinu.

(Dalje.)

U trećoj i posljednjoj sjednici držanoj dne 20. svibnja predavaše Tiedemann, hamburški nadučitelj „o glavnici i radu".

Predavatelj nebi rado o tom pitanju govoriti sa socijalnoga gledišta, pošto se učitelj nebrine za političke stranke, koje se svaki dan radjaju; — učitelj, kao učitelj može družtvene odnošaje samo s kulturnoga gledišta prosudjivati. S toga, pa onda i zato, što škola ima pripravljati za život, te s njim u uzkom odnošaju biti, ima se učitelj baviti i s narodno-gospodarstvenim pitanjem. —

Istinabog mnogi vele, da narodno gospodarstvo ne može biti predmetom pućke škole, jerbo razpravlja pitanja, koja su pred sudištem politike jošte dvojbena i neriešena. Nu u svakoj nauci valja razlikovati obće usvojena načela temeljna, od posljedaka, što se iz njih izvode, i koji su često dvojbeni. Temeljna načela mogu se, a i valja jih uvesti u školu, pošto u puka još mnogo krivih pojmova vlada o „državi", „vladi" i „radniku". „Mi smo i sami radnici", pa opet govorimo često o njekoj osobitoj „radećoj klasi".

Dalje se proti narodnom gospodarstvu navadja, da je odviše abstraktan predmet, i da zato nije za pučku školu. Nu svaki i isti najconcretniji predmeti mogu se abstraktno predavati, dočim se opet svaki abstraktni predmet može zorno tumačiti. Obće čovječje gospodarstvo temelji se na stanovitih zakonih, koji su tako neoborivi, kao zakoni prirode, te zakone valja djetetu razjasniti primjeri, uzetimi iz njegova kruga. Osobito u pogledu ovoga predmeta valja pomno svaka teoriju izbjegavati, naprotiv pako osvrtati se na svakdanje dogodjaje, u koliko su prema dobi i dohvatu djeteta.

Nadalje se navadja, da pučkoj školi manjka vremena za taj predmet, te da se ima i s dosadanjimi početnimi predmeti dosta

Digitized by Google

boriti. Nu od množine pozitivna znanja nezavisi još njegova vriednost; — glavna je pako stvar, da se čovjek oboruža onim, što će mu u životu koristiti. — Pučka škola podaje temelj svakoj nauci, pa treba da to čini i u narodnom gospodarstvu, što je tim laglje, buduć se temeljni pojmovi narodnoga gospodarstva dadu dovesti u sklad s ostalimi predmeti, osobito pako s prirodnimi nauci i povješću, a ponješto i s vjeronaukom (najme s deset zapovjedij božjih). Nu zato se mora strogo tražiti od učitelja, da mu je narodno gospodarstvo dobro poznato i po odnošaju prema drugim znanostim, jer će samo onda biti u stanju, da izabere gradivo, što će ga htjeti priobćiti svojim učenikom.

Tiedeman pokažuje praktično, kako bi se pojmovi „glavnica i rad“ prigodom povjestne obuke mogli tumačiti i poučno spojiti n. pr. „Glavnica i radnja bijahu prije u jednoj ruci sjedinjene, i to bijaše najprirodnije i najsretnije stanje. U srednjem vieku već nalazimo odvojenu glavnicu, koja se tada većinom sastajala iz zemaljskih posjeda i radnje (odtud plemići — slobodnjaci — kmetovi). Opet jih je sjedinilo gradjanstvo kao srednji stališ. Uslied razvitka trgovine i zanata sabrali su pojedinci velike glavnice, što je izazvalo tvornice, čim je „rad i glavnica“ opet jedno od drugoga odvojeno. Tim odjeljenjem rada od glavnice nastanu smetnje i opasnosti, kojim se nemože stati na put. Najbolje je sredstvo u tu svrhu, da se sada radnici pobudjuju, da i oni sebi skupljaju glavnice, radi česa su se već mnoga družtva sastala“. — Taj praktični pokus poprimljen je podpunim i svestranim odobravanjem. Prije toga dade njetko predavatelju povoda, te se je izrično izrazio, uz živahno odobravanje svih prisutnih gospoja, da nepravi u tom nikakove razlike izmedju djevojačkih učiona.

Izvjestitelj naglasi tom prigodom, kako je „kućno gospodarstvo“ bitni dio „obćega gospodarstva“, i kako je važno „žensko gospodarstvo“, kojega je narodno gospodarstvenu stranu razpravio njegdje prvo u sgodnoj knjižici jedan od višjih pruskih oficira gjeneral Prittvic-Gaffron.

Na koncu moli Tiedeman, da skupština usvoji ove predloge: 1. Škola ima pripravljati za praktični život (Svečana opomena našim konservativcem!) 2. S toga treba iz obćega

Digitized by Google

gospodarstva sve ono uzeti, što je najnuždnije za život, i što odgovara duševnim sposobnostim učenika.

Noak iz Berlina misli, da će se ovo socijalno pitanje istom onda podpuno riešenim smatrati moći, kad pučka učiona veću pozornost svrati na obuku u poljodjelstvu, ujedno primećuje, da se to samo u slobodnoj školi postići može, kakove su u najnovije vrieme u Austriji.

Dr. Keferstein iz Jene nevidi ništa nova u zahtjevih Tiedemanovih, jer se neprotežu dalje, nego na kulturnu poviest i temeljitiju obuku u zemljopisu, što je mnogi učitelj činio već dosele.

Toselovský iz Berlina traži, da se i u najmanjem selcu uvedu opetovne i produžne učione.

Skupština poprimi za tim oba Tiedemanova predloga, i nehoteć se dalje upustiti u zazpravu novoga predmeta, dade predsjednik rieč članovom donesavšim posebne pozdrave.

Na to izgovore poslanici iz raznih krajeva svoje pozdrave.

Medju mnogimi pozdravi, što su stranom pismeno, pa i brzojavno izručeni skupštini, odlikova se osobito ovaj iz Francezke: „Muževi, koji rade o duševnom, religioznom i ćudorednom razvitku čovječanstva s istinitošću, pravednošću i ljubavlju, moraju, pa spadali kojemu drago narodu, sačinjavati jednu veliku porodicu, vezanu istimi željami i jednim svim zajedničkim ciljem".

Podpisana bijaše brzojavka slavnim J. Miheletom, piscem „La Femme" i Julesom Simonom, sastaviteljem „L' Ouvrière".

Prije glavne skupštine bile su predhodne konferencije pojedinih odsjeka. (Konac.)

Važnost voćarstva, pčelarstva i svilarstva u mojoj okolici*.

Svaki narod i svaka država mora iz svih sila nastojati, da procvate u svakom dobru, i da se moralno i materijalno popne na

* Prema zadatku vis. kr. kr. nam. vieća: „Da li vi obzirom na mogućnost, uspješnost i korist obuke sve tri gospodarstvene struke: voćarstvo, pčelarstvo i svilarstvo držite jednako važnimi za okolicu u kojoj se nalazi vaša učiona? Je li vam se možda koja od njih

Digitized by Google

onaj stepen, na kom se jedino dade valjano napredovati. Nemože već nitko tajiti, da o materijalnom blagostanju i bogatstvu države nezavisi i obći napredak, te moralno-kulturni razvitak svake države.

Bacimo samo pogledom po Evropi, popitajmo historiju i svakdanje izkustvo, pa ćemo se osvjedočiti, nesastoji u zalihi novca i množini zlata i srebra, jer eno Španjolska bijaše njekoč, pa je i sada, podosta puna dukata i zlata, ali nikomu još nije na um palo Španjolsku medju bogate i cvatuće države brojiti, dočim je Englezka i Francezka, u kojih u razmjerju malo novca kola, u tom na prvom mjestu.

Bogate i trgujuće države nepretvaraju sav svoj imetak u novac, nego usuprot novac u imetak i robu; kod njih mora novac, zemlja, voda, stoka i sve ostalo biti glavnicom, koja shodnim upotrebljavanjem i raznim premetanjem državi i pojedincem stalne dobiti ima donositi, pa tim postupanjem imućne i bogate.

Vrelo dakle bogatstvu nije u novcu, nego u marljivosti, radinosti i štednji naroda, u njegovom zemljištu, stoci i ostalom gospodarstvu. S toga je sveta i liepa dužnost zemaljskih oblastij i pojedinih plemenitih rodoljuba svimi mogućimi sredstvi svoj narod pobudjivati na radinost i štednju, te upućivati u umnom gospodarstvu, što je temelj i ključ bogatstvu i dobrostanju narodnomu.

Tko je odnošaje naše mile domovine s toga gledišta promatrao, mora bolnim srdcem priznati, da nam narod tu i tamo propada i na siromaštvo naginje, i da skoro rekuć kuburi i jedva životari. Nije tomu krivo prirodno siromaštvo, tà ima, kako jednom već spomenuh, krasnu glavnicu, liepih pôlja i vioogrâda, nu žalostan nezna s njom upravljati, ravnati i prometati, jer ga jošte nije pritisla krajna sila. — Sam si nezna pomoći, a od pouzdanih ljudij savjeta neprima, misleć, da mu o zlu radi, i tako ostaje svedj kod staroga. Nu nisu sad već vremena stara. Družtveni naši odnošaji promienili su se s temelja, jer danas ima svaki čovjek, već i isti seljan većijih potreba, nego li u predjašnje doba;

za tamošnje okolnosti čini prečjom od ostalih i zašto? Kakove zaprieke stoje kod vas na putu povoljnijim rezultatom obuke u svih ili pojedinih rečenih gospodarstvenih strukah, te kako bi se kraj obstojećih okolnostih mogle praktičnim načinom ukloniti te zaprieke".

Digitized by Google

u današnje vrieme hoće svaki gradjanin i onakovih udobnostij uživati, kakovih ni najbogatiji naši djedovi i pradjedovi ni poznavali nisu. Država treba više dohodaka, s toga su veći porezi. U stara vremena nisu, istinabog bili toliki danci, jer se tada nije trošilo na željeznice, škole, obrt, poljodjelstvo i. o. kao danas. K tomu zavladala je već strašno, pa i u ista sela prodrla moda i luksus, koji silne novce guta, — treba dakle da se radi toga i čitavoj zemlji i pojedincem poveća prihod.

S toga je neobhodno potrebno, da se tomu doskoči poukom i ponukom, i da se naš narod priuči radnjom i štednjom pokriti povećane potrebe i troškove. Osobito pako morala bi u tom na pomoć priteći pučka učiona, koja svojimi blagotvornimi sredstvi ima prilike pobuditi u mladom naraštaju za umno, uredno i valjano gospodarstvo. Pri tom pako valja joj se obazirati najviše na one struke gospodarstva, kojimi se je radi malena truda i malene novčane glavnice, što se ima uložiti, zatim radi posebnih mjestnih okolnostih, probitačno zanimati, a te su voćarstvo, pčelarstvo i svilarstvo. — Malo koja zemlja je tako bogata voćjem, kao Slavonija, jerbo nigdje skoro nejma tako prijatna i sgodna podneblja i zemljišta za uzpievanje voća, što je u Slavovoniji. Kada bi dakle stanovničtvo ove okolice znalo valjano upotrebiti tu svoju preimućnost i prednost, moglo bi si tim pribaviti znatan izvor za prihod. Istinabog, narod vlastitim nagonom sadi i plemeni voćje, nu neuputan je još u izboru valjanih i za gospodarstvo i promet probitačnih vrstij. Zato bi mu morala škola u tom prednjačiti, i pomoćnu rnku pružiti. U tu svrhu joj je od neobhodne potrebe dobar školski vrt, u kom bi moći sve liepo djeci praktičnim načinom i primjerom pokazati. Taj vrt morao bi biti prostran i tako uredjen, da bi se u njem mogla djeca praktično vježbati ne samo u voćarstvu, nego i pčelarstvu i svilarstvu. Iz školskoga vrta imalo bi se medju puk svake godine podieliti nekoliko oplemenjenih voćaka od najplemenitije vrsti, jedno da se plemenite i odabranije voćke medju narodom razprostrane, a drugo da se u puku volja za voćarstvo pobudi, i da se uvidi, da škola praktičnomu životu ipak njekakovih koristij donosi. Nu osim toga još je jedan razlog, koji nam nalaže tu struku veoma pomno njegovati, te sadjenje voćaka u narodu razprostranjivati, i koji raz-

Digitized by Google

log zaslužuje veoma veliku pozornost misaonih rodoljuba. Opaža se najme, da se je u novije doba počelo nemilo harati naše šume, te bi nam zemlja ostala gola i pusta, što je s mnogih obzira veoma pogibeljno. Dobro bi dakle bilo, da se šumsko drveće bar ponješlo zamieni pitomim.

Osim svega toga vriedno je, da se voćarstvo njeguje još i s idealnoga gledišta, radi ljepote i zabave, koju čovjeku pruža.

J. J. u 18. broju „Vienca“ piše u članku „Iz Adisona“ o toj stvari sljedeće: „Ništa negodi tako, kako udubiti se u promatranja svojih vlastitih djela, i sprohadjati se po sjeni, koju smo svojim trudom stvorili. Uživanje te vrsti miri srdce i ublažuje strasti, koje čovjeku dušu muče, plodi dobre misli, te nas usposobljuje za spasonosna razmatranja“. (Svršetak.)

Što bi imao učitelj kao odhranitelj ćudorenosti raditi, da mladež napreduje u obziru vjerozakonsko ćudorednom?

(Nastavak.)

II.

Što djeluje najmoćnije na to, da narod školu obljubi, te da uslied toga naročito djecu rado u nju šalje i da bude voljan prinositi žrtve, potrebne za njezin uspješni razvitak? Što može u tu svrhu učiniti pučki učitelj, i koji su uvjeti njegova blagotvorna djelovanja u tom pogledu?

Žalostna je žalibože istina, da većom stranom naš seljački puk — školu, koju bi kao jednu izmedju najvećih dragocienostij obljubiti i njegovati morao, njekim načinom reć bi prezire i mrzi, pa s toga djecu si nerado u nju šalje, a još neradje u tu svrhu potrebitu koju žrtvicu prinaša. Ako se n. pr. djeca u školu upisuju, ili ako ju pohadjaju već koje vrieme, to se roditelji većom stranom lecaju i na svaku ruku izpričavaju, veleći: da jim ta djeca kod kuće mladju djecu čuvaju, kad su zapriečeni vanjskimi poslovi; ili da bez nje nikako nemogu biti, jerbo jim ili što pri kući pomažu ili koje marvinče ili sitno blago pasu; ili pako, da ju radi siromaštva amo tamo šalju, da si što zasluže; ili da su

Digitized by Google

im slabahna i za školu nesposobna; ili, da jih oni sami u kršćanskom nauku poučavaju, a druge škole, da jim niti netreba itd. — Ova i njim slična izpričavanja, pa i uztezanja djece od škole bivaju osobito onda, kada se dotičnici opominju na nabavljanje školskih potrebština. — Ništa manje, pače tu i tamo još većih je neprilika s opetovnjaci, koji ili opetovnicu neće da polaze, ili ju u veoma neznatnu broju, i to ili sasma bez naukovnih sredstva, ili samo gdjekojom školskom knjižicom providjeni — polaze. — Tomu smo mi pučki učitelji najbolji svjedoci, i malo ćeš koga — bojim se — osobito seoskog učitelja naći, koj bi se protivnim pohvaliti mogao. To svjedoče takodjer mjesečna, tromjesečna i godišnja učiteljska izvješća, školski izpiti, učiteljski sastanci itd. O tom se je jamačno i ista vis. školska — sudim — obsvjedočila, pošto dotičnim pitanjem mnenje i obrazloženje pojedinoga učitelja saslušati, a valjda i razloge uvažiti, te svrsi shodne mjere poprimiti kani, za da se postojeće mane i nedostatci sustava pučkih učiona — koje osobito u učitejskih, prošle godine držanih sastancih odkrismo — jedared već dokinu.

Istina je, da bi se razprava ovoga pitanja imala kretati jedino okolo učitelja, jerbo se od njega sve, što narodnu prosvjetu promiče, zahtieva, neglede, da li mu oni, koji su na to pozvani po dužnosti i savjesti na ruku idu, i u tom ga nuždnimi sredstvi, kako valja, podupirn. Nu neće mi se valjda zamjeriti, ako radi razjasnjenja same stvari prosborim koju i ob onih, u pitanje ovo tobož nespadajućih, ipak najveći upliv u puku imajućih faktora. Ovdje mislim tako duhovne, kako i svjetske organe (nu negovorim u obće, a čast hvale vriednim iznimkam), kojim je od njeko doba — škola, dakle pučka prosvjeta reć bi deveta briga, i koje ini po tužni naš narod većkrat možda i ubitačni predmeti više zanimaju, nego li prosvjeta i dobrobit njegova.

Sad mi je preći na samo pitanje. Pošto se pako istq s gledišta koli moralnoga, toli i materijalnoga smatrati dade, a naš narod u sebi još nezrel i bez samosviesti, prvo potonjem predpostaviti kadar nije, što mu se borme niti zamjeriti nemože, dočim se i kod drugih tobož prosvjećenijih naroda, pače kadšto i u većoj mjeri, nego u nas — opazuje, da su materijaliste —, to sam si preuzeo pitanje ovo s gledišta materijalnoga riešiti. Nu prije nego

Digitized by Google

što nanj odgovorim, potražiti mi je uzrok: Zašto narod školu — jedini taj izvor duševnoga i materijalnoga blagostanja svoga — neobljubi, i potrebite za njezin razvitak žrtvice nerado, ili podnipošto neće da prinosi? i možemo li ga radi njegove upornosti okriviti?

(Konac.)

Dopisi.

Mili Napredče! Ima deset godina, odkad si u život stupio, a evo ti druge žalostne viesti iz ovoga kotara, najme: da smo iz svoga kruga opet izgubili mladoga učitelja Matu Troboza u 23. godini svoje dobe; rodom je iz Osieka, gdje je nižju gimnaziju, a u Djakovu oba tečaja preparandije dovršio, i dobi godine 1863. odobrenje za podučitelja u trorazrednih pučkih učionah. Kao takov bijaše god. 1864. privremenim učiteljem na župskoj učioni u Vrbici namješten. God. 1865. podvrže se dopuniteljnomu učiteljskomu izpitu, i bi za učitelja na onih trorazrednih učionah odobren. Uvidiv, da nikakva sluha za pjevanje niti volje za orguljanje nejma, dade se više za čitanje i učenje, ter se tako svoje dvie godine pripravljaše za izpit glavnih učiona.

Kod izpita se je svaki prisutan divio, kako je naš Mato na svako pitanje podpuno odgovarao, a osobito mu praksa iz svih predmeta veoma dobro podje za rukom. Po dovršenom izpitu godine 1867. dobi po zaslugi odobrenje za učitelja na gl. učiona, prem smo prije izpita bili krivo sudili, da je težko tomu dorasao. To napomenuh s-razloga, da mladi učitelji uvide, što sve marljivost i dobra volja učiniti može.

Sada mu bijaše prva briga, da dobije mjesto ma na kojoj gl. učioni, zato je za takova mjesta i molio, znajuć dobro, da će na gl. učioni više prilike imati, sve se više i više usavršivati. Neoženjen i kao privr. učitelj stupi već prve godine u učiteljsku zadrugu, a od svoje malene plaće (210 fr. na godinu) živio je posve umjereno, čisto se i pristojno nosio, podupirao svoje stare i siromašne si roditelje, a najviše je trošio na svoga brata Josipa, koji u Zagrebu prava uči.

Osamljen proživi naš Mato skoro pet godina u Vrbici; kroz to je vrieme bio uzorom u svakoj struci, kako u ćudorednosti, tako i u svom revnom službovanju u toliko, da ga je sve mlado

Digitized by Google

i staro ne samo u mjestu, nego i u cieloj okolici štovalo, a osobito ga obljubiše njegovi učenici, što se vidi s toga, da su vazda školu marljivo polazili i dobro napredovali; a svojemu poglavarstvu ukaza vazda dostojno počitanje.

Tjelesni mu uzrast bijaše dosta visok, jak i snažan, da mu u ovomu kotaru nebijaše para; lice vedro, jagodice crvene, govor rečit nu blag i umiljat, a hod poput labudice.

Čudio se je svatko, kako može osamljen tako dugo živjeti, bar zašto se neženi, bijaše od mnogih upitan. „Prije se ženiti neću, dok nebudem namješten kao glavni učitelj“, — bio bi vazda njegov odgovor. — Čovjek snuje, a Bog boguje. Tako se izpuni ova izreka i na našem drugu Mati.

Razhladi se mjeseca siečnja o. g., ter pade u sušicu, kojoj polag svega svoga troška ipak lieka više nenadje. Težkim naporom nastavljao je svoje predavanje sve do konca svibnja t. g., videć se napokon posve iznemoglim, potraži od predležne višje oblasti za njeko vrieme odpust, što mu se i dozvoli. Boraveć tako kod svojih roditelja u Osieku, polazili su ga svi vještaci lječnici, nu sve zahman, jer u svojoj težkoj boli zamieni dne 3. o. m. ovaj svìet s boljim —, i tako se naš drug Mato mjesto svoje supruge vjenča za uviek s majkom zemljom, koja mu lahka bila!

Premda me je pokojnik na svom odlazku u Osiek, i u jednom listu iz Osieka umolio, da mu — ako bi umro — posljednju uslugu učinim; nu to mi nebijaše moguće, budući smo istoga dana, kad je njegov sprovod bio, zaključni izpit imali, i tako bijasmo svi zapriečeni toj svojoj najvažnijoj dužnosti zadovoljiti. Ali što mi nismo mogli učiniti, to su naša bratja, osječki učitelji učinili, ter su svoga i našega Matu sa svom školskom djecom do hladnoga groba odpratili.

Bratjo! svim Vam od srca hvala,
A drugu Máti vječna slava!

U Djakovu 16. kolovoza 1869.

Ivan Jergović, učitelj.

Iz kotara pokupskoga. Dana 23. kolovoza o. g., na poziv vel. gos. Franje Budickoga, učiona nadzornika, podarcidjakona i župnika kupčinskoga, sastali smo se i mi učitelji ovoga kotara, da se prijateljski porazgovorimo.

Digitized by Google

Osim veleč. gosp. predsjednika, prisustvovahu tomu sastanku veleč. gg. ravnatelji i župnici: St. Pavić pokupski i St. Harabajsa šešinski, gg. učitelji; J. Lončarić kupčinski, Gj. Tominac šešinski i A. Arnold pokupski. Na lanjskoj sjednici zaključili smo, kao goste pozvati u skupštinu, susjede u krajini: gg. katekete i učitelje; nu tomu pozivu odazvao se je jedini g. M. Žugaj, učitelj stankovački, koj nas je svojom prisutnostju obradovao. Njekoja gg. ravnatelji i katekete izpričana su radi važnoga posla i bolesti. Gosp. Gj. Žunić, učitelj šišljavski, primljen je u domobranstvo, te se je morao staviti u Karlovac, a g. J. Fiucku, učitelju kravarskom, dogodi se kao i lani, da nije od obćine predpregu dobio, a isti dan ni za dobru platu dobiti je nemogaše. Krivnja je svakako na obćinskom glavaru, koj ili još nepoznaje blagodati sastanaka, ili mu je pako do prosvjete naroda malo stalo. — Ovako u malom broju sakupljeni uputismo se po dovršenoj službi božjoj u učionicu, gdje su gg. St. Harabajsa iz vjeronauka, Gj. Tominac iz slovnice a A. Arnold iz računstva pokazali svoje praktično postupanje s djecom. Zatim otvori veleč. g. predsjednik kratkim pozdravom sjednicu. Učitelji pročitavši izradjena pitanja, uručiše jih g. bilježniku.

Nakon kratka posavjetovanja, preporuči veleč. g. predsjednik medjusobnu ljubav i slogu, marljivost i strpljivost, te zaključi sjednicu. Tom prigodom pristupiše sva gg. učitelji kao članovi III. reda u družtvo sv. Jeronima, a gosp. M. Žugaj, takodjer kao redoviti član naše mile „Zadruge“.

Budući da u ovomjestnoj učioni malo učenika imade, bi ujedno i izpit obdržavan, koj je na zadovoljstvo svih prisutnih izpao. Osobito su tu svetčanost svojom pisutnošću povećali: pogl. g. kotarski sudac Gjuro Kranjčić, s milostivnom gospojom i kćerju gospodičnom Dragicom, koja je svojom nedužnom ručicom marljivim učenikom darove dielila. Bog dao, u dobru napredovala, narod obljubila i primjer svojih roditeljâ nasledila!

Po dovršenom poslu u 3 sata po podne, pozva nas veleč. g. kuće domaćina svojom poznatom gostoljubivošću k svomu stolu, da se nakon velika truda okrepimo, na što mu u ime sviuh srdačno zahvaljujem. Živio!

Nemogu tom prigodom propustiti, da nebi izrekao hvalu poglavitomu g. Gj. Kranjčiću, radi njegova neumorna truda i nasto-

Digitized by Google

janja za učionicu. Došavši u ovaj kotar, prvo mu pitanje bijaše: Kako su učione? polaze li učenici marljivo takove? I zbilja; ne samo da je govorio, već je i činom posvjedočio, jer kratko vrieme, što no je ovdje, nemože se učitelj potužiti o nemarnom polazenju učenika. O da se on brini, da li učitelj svoju dužnost vrši, pokazao je time, što je na izpit obje učione svoga kotara svojim posjetom usrećio, a darovi učenike na marljivost poticao. Ponosimo se, kao što bi se i svaki kotar ponosio, ovakova čovjeka na kormilu imati, jer ovakovimi ljudmi samo, možemo željnu svrhu postići. Slava mu! —*r*—

Viestnik.

(*Učiteljska zadruga*) imala je svoju glavnu skupštinu 10. rujna t. g. Potanji opis iste obielodaniti će sam odbor; mi samo bilježimo toliko, da je predsjednik, g. Posavec u svom govoru osobitim sažaljenjem napomenuo: da se sve danas za „Z a d r u g u“ ponajmanje staraju učitelji sami, jer svih urednih članova neiznosi skoro glavnica toliko, koliko imamo za buduću godinu odredjenih novaca za podporu — (preko 1000 fr.); da za glavnicu svoju imamo se zahvaliti ponajviše blagim pojedinim darovateljem i nastojanju njekojih vriednih učitêlja, pobrinuvših se za zabave, namienjene koristi naših sirotîca; — da uzprkos i danas jošte njekojim rovarom, spletkarom i očitim neprijateljem družtva našega, isto ipak liepo napreduje, što se vidi s toga, da je najme lani u sej doba bio glavni imetak na 13.851 for. a danas na 15.523 for. jak, što potvrdjuje, da ima ljudij ćutljivih, vriednih i poštenih. Skupština izabrala si u glas isti odbor, g. L u j u M o d c a; za tajnika, J o s u P o s a v c a; za peneznika, A n t u I r g o l i ć a. Račune pregledaše gg. Kobali, Cihlař, Špánović i Vrbanac.

(*Kruglja zemlje naše*), imajuća 9'' u promjeru, bilježena što najpomnjivije hrvatski g. drom. Matkovićem, priredjena i nabavljena za hrvatske učione troškom Leop. Hartmana, može se dobiti za 17 for., a prida li se jošte 40 nč. tim je namirena i škrinjica u koju se složi. Ista kruglja ima čitav mosazni poldnevnik, obzornik, kažicu za dobu, kvadrant za visinu i magnetičnu iglu.

(*Hrvatska*), pod uredničtvom V. Bacha izišao je I. svezak, jak na 7 arâka. „H r v a t s k a“ jest produljenje „H r v a t a“, što ga uredjivao dr. Matok. Za 12 araka plaćaju vanjski 1 fr. 20 nč., a predplatu prima urednik, stanujući u mesničkoj ulici pod brojem 130. Drugi svezak izadje sredinom Listopada.

(*Eugenij Kvaternik*) pozivlje na predplatu za t r e ć u s t r a n u djela: „I s t o č n o p i t a n j e i H r v a t i“. Prvi dio iste knjige začinje prvim padom bugarske državе, a siže do izbora habsburžke dinastije za kralja svim Hrvatom; drugi dio teče od toga časa sve do danas. Pročitavši I. i II. svezak „I s t o č n o g a p i t a n j a“ zaista se uvjerio, da neznamo do danas ljepšega zrcala do toga, u kojem bi se zmožna prošlost hrvatskoga naroda sjajnije i vjernije odsievala; s toga preporučamo svakomu, da se na isto djelo predplati 1 fr. 50 nč. Prvi svezak može se jošte dobiti za 80, a drugi za 90 nč. Novci šalju se g. piscu u Zagreb, mesničku ulicu br. 130.

Natječaji.

Mjesto učiteljsko u Rasinji, kotaru koprivničkom, Plata: 206 fr. 45 nč.; preko 20 rali zemlje, 54 vagana žita, 6 hv. drva, stan i drugi manji dohodci.

Digitized by Google

Molbenice šalju se: veleč. g. Pavlu Dragancu, podjašprištu i župniku u Kuzmincu do 30. rujna t. g. (Pošta: Koprivnica.)

— Učiteljsko mjesto za glavnu učionu u Bakru. Plata: 360 for. i stan u školskoj sgradi. Molbenice, namienjene kralj. vladnomu odjelu za bogoštovje i nastavu, šalju se školskomu nadzorničtvu kotara bakarskoga do zadnjega rujna t. g.

Naimenovanje.

(Josip Maletić), bivši učitelj u vojničkoj hrvatskoj, izabran je za učitelja u Bribiru.

Listovnica.

Gosp. M. C—n, u Gr. Biljege sam primio, prem suvišne. Za tamo, poznavajuć okolnosti, nejma već sada izgleda. Pogadjate, da je ono: kao njekakovo redarstvo nad nami. Uvjereni smo, prvim vjetrom raztepe se sva smrdeća tonja, pak bude svjetla.

Gosp. C—u. Strpite se! Koj prije u mlin, prije u melje.

Izkaz članova,

plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu uč. sirotčadi.

Sedlar Andro, Tominac Gjuro, Vrbanec Mio, Dončević Luka, Mařik Vjenceslav, Šalamun Jakov, Božić Davorin, Dorniković Ivan, svaki kao redoviti član po 3 stot. — Bèrc Mirko 6 stot., Oljevac Josip 5 stot., Rožman Gjuro 6 stot., Opat Ivan 4 st. 50 nč., Baboselac Matija 4 st., Žugaj Mio 3 st., Arnold Antun, Lončarić Ivan, Tomić Janko i Tepeš Vjekoslav, svaki po 1 stot. 50 nč. Kamate 17 st. 50 nč.

U Zagrebu dne 11. rujna 1869.

Ant. Irgolić.

Prenagla odsuda.

☞ **G. Cerovac,** prevendar varoški, zastupnik gradski i ujedno mjestni nadzornik gornjo gradskoj mužkoj i djevojačkoj učioni, izjavio se u gradskoj sjednici dne 24. kolovoza držanoj medju ostalimi: da je napredak na djevoj. učioni, uz male iznimke *loš*, a u V. razredu da nije bio napredak, kakav bi morao biti, ručno pako djelo da je bilo **„am ungenügendsten“** zastupano. G. Cerovac, prevendar zagrebački, koj se *nije niti 10 minuta* udostojio bio gledati djela u V. razredu; koj, kao takav nezna djela ni u ruke uzeti, kamo li šta zakrpati, saplesti, izvesti, sašiti raznih opravica, usudjuje se javno, čitavomu Zagrebu i domovini izreći: djevojke u V. razredu zaslužuju iz ručnih posala ne 3, već 10, nikakov red. Čudne drzovitosti u g. referenta; čudnije li u istinu, strpljivosti u ostaloga štovanoga zastupstva gradskoga! Stvar se tiče svakako urednoga učiteljstva, koje će, mislimo, odgovoriti jasno onako, kako dolikuje g. recensentu. — Medjutim, g. Cerovče! To nije vaše uvjerenje. — Vi ste drugač poštena duša, ali nemislite svojom glavom. Ako vam još kada dodje šta šaputati u uho kakov lisac i vukòdlak, molim vas, podviknite mu bud latinski: **apage!** ili hrvatski: *cuki od mene, napastniče!* Učinite to, pak budete posve čist. A znajte i to: svaka javna učiteljica ručnoga posla razumie se bolje u theologiju, nego **vi** u ženski ručni posao! pak već i s toga vidite, da nije za vas tâ zadaća. — To smo dužni izjaviti, kanoti *„Napredak“*, kojemu je odbijati nepravednosti, nanešene učiteljem pojedince ili učiteljstvu u obće.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 17. U Zagrebu 1. listopada 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Hrvatski jezik u pučkih učionah

ili

„kako bi se moglo diete i bez slovnice naučiti zrelo misliti i dobro govoriti i pisati“*.

Svršetak.

Rekoh, da valja i na logično čitanje obzir uzeti! Pod logičnim čitanjem razumieva se logično poznavanje onoga, što se čita. Logično čitanje valja osobito njegovati, te bi ga valjalo zamieniti s dosadanjim nesretnim slovničkim analiziranjem. Djeca neka razmatraju u kojem logičnom savezu stoje pojedine rieči, stavci, periode, alineje, pa i cieli članci, da si budu tako svjestna onomu što čitaju. Nu, kod toga valja brižljivo izbjegavati svaku slovničku razpravu. Za svaki predmet, o kom se govori, valja pitati, što se o njom govori, pod kojimi se okolnostmi, odnošaji, razlozi, uvjeti itd. štogod čini, zatim zašto se čini, i to tako dugo, dok djeca sasvim neshvate smisla i saveza pojedinih mislij, i dok tim načinom posve neprodru u smisao cieloga štiva, te si ga posve neprisvoje. Glede pojedinih riečij neka pita, da li su u pravom ili prenešenom smislu. Naravski, da se učitelj u svom postupanju ima ravnati primjereno dobi i dohvatu djece, na što se i dotična čitanka mora obazirati. U obće se preporuča, da budu štiva u naših čitankah, što više concretna sadržaja.

Takovim postupanjem, kao što ga evo izvedosmo, da će se djeca pomalo priučati i bez pravila razlikovati i razpoznavati, da

Digitized by Google

li je što u izrazu pravilno ili nepravilno, jer svakdanje nam iskustvo svjedoči, da se čitanjem zatim nasljedovanjem i vježbanjem dade više postići, nego li znanjem slovničkih pravila. Osim toga postizava se vježbanjem u logičnom čitanju i to da djeca čitaju liepim i pravim naglaskom, jer samo onaj, koji razumie što čita, može liepo i miloglasno čitati.

Žalibože, na logično čitanje u malo se kojoj školi naše domovine obzir uzimlje. Odtuda dolazi, da djeca makar i nauče nješto mekanično čitati, ipak nikada od svoga čitanja nemogu koristi vući ni u školi, a kamo li u praktičnom životu. — Mnogi, izstupiv iz škole po praznicih čitaju knjige, ali kako se nisu u školi naučili uz čitanje ujedno i misliti, neznaju, pročitav svu knjigu, o njezinu sadržaju ni muknuti. Pa što onda takovim mogu pomoći liepe moralne pučke knjige i gospodarstveni spisi, pa makar su u školi bivši i svu slovnicu poduž i poprieko naučili, a nisu se naučili razumom čitati?! —

Prelazim na vježbe u pisanju, (današnji tako zvani krasopis*). Po mom mnenju je i pisanje dio jezikoslovne obuke, jer da nejma jezika t. j. govora, to nebismo imali ni pisma.** Kod pisanja ima učitelj nastojati, da djeca čisto i čitljivo pišu, pa više niti nemože od nje zahtievati. Premda je pisanje stvar posve mekanična, to će valjan učitelj ipak i s njim znat spojiti mnogo poučna, te ga tako udesiti, da bude koristno služilo i cjelokupnoj jezikoslovnoj obuci, pa i mnogim drugim predmetom.

Dalje rekosmo, da se jezikoslovna obuka dieli i na vježbe u mišljenju. — Gje se učenici nevježbaju u mišljenju, tamo obuka u nijednom predmetu neće poći za rukom, kamo li pako u jezikoslovnoj struci, kojoj je potreba zrela mišljenja najnuždnija, jer

---

* Neznam da li taj naziv može za pučku školu imati smisla; ili barma za dolnje razrede, gdje imamo biti zadovoljni ako nam diete ikako a nekmo li krasno oblik izvede. Budimo zadovoljni s nazivom vježbe u pisanju, a realkam neka bude krasopis. Pisac.

** Kad već u naših svjedočbah i relacijah pod rubrikom „hrvatski (ilirski) jezik“ navadjamo pojedina, kao: slovnicu, pravopis ust. i pism. izraz mislij itd., nebismo li mogli k'tomu dometnuti još i vježbe u pisanju, a onu slovnicu uslied navedenih izpustiti? Pisac.

Digitized by Google

rieč i misao stoje u najužjem odnošaju, što si ga možeš pomisliti. I premda su tako važne, te premda su jih najizkusniji i najglasovitiji pedagogi toplo preporučili, ipak se još nenjeguju, kako bi trebalo, i kako bi to obći napredak, osobito pako ustmeni i pismeni izraz mislij, silno zahtievao. Je li dakle po tom čudo, ako diete znajuć pustu slovnicu i njezina raznovrstna pravila, a nepriučiv se misliti, nezna dobro govoriti ni pisati.

Najvažnija i najbitnija pako čest jezikoslovne obuke jest vježbanje u izrazu mislij. Svoje misli može čovjek dvojako izraziti, najme pismeno i ustmeno. Kod izraza mislij gleda se na dvoje, najme na ono, što se ima izraziti t. j. na sadržaj, zatim na ono, kako se što ima izraziti t. j. na oblik. Sadržaj je prečji nego oblik, i oblik je bez sadržaja stvar ništetna, koja nejma smisla. Ako škola svojoj svrsi želi zadovolj ti, to mora djecu u obojem vježbati, dajuć ipak sadržaju prednost: — svrhu pako će pospješiti, ako bude djecu marljivo vježbala u govoru i pismenih sastavcih.

Razmatrajuć djelovanje naših učiona i s toga gledišta, sa žalošću nam je priznati, da smo zabasali posve krivom i nepraktičnom stazom, koja cilju pučke škole odgovoriti nemože. Materijalnu stran ove obuke većinom smo posve zanemarili, te svu pozornost svratili na puku formalnu stran. Obliku (slovnici) podali smo svu njegu i pozornost, dočim smo sadržaj posve zanemarili. — Skoro polovina učitelja nemari za prirodni razvoj, kojim bi se obuka u izrazu mislij bilo pismeno bilo ustmeno razvijati i rukovoditi imala, te su s toga slovnici svu pozornost i muku posvetili: — slovnici, s kojom se siromašna dječica po više godina moraju bezuspješno mučiti, pa je ipak nenauče, ili ako i nauče, neznaju polag njezinih pravila govoriti ili barem ne pisati. Nejma učitelja, koji nebi te nauke gorko težko osjećao; nejma ga, koji nebi stotinu putij radi neuspjeha iste gorko uzdahnuo: „Bože mili, čemu sve te mudrolije djetetu sedme, osme godine!“ Pa zar se nemože tomu doskočiti!

Nu neopaža samo učitelj neuspjeha slovničke obuke, opaža ga i praktični život, opaža i visoko naše poglavarstvo, spomenuv u predloženom pitanju, da se opaža golema mana te obuke na to-

*

Digitized by Google

liko, da djeca ili naučila ili nenaučila njezinih pravila, svejedno polag nje govoriti ni pisati nenauče.

Pa s toga i žele svi slavniji pedagogi, da se slovnica iz predmêta pučke učione izključi. Toj pravednoj želji mora se svaki od nas pokloniti, jer ako djeca od nje, naučila ju ili nenaučila, svejedno nikakove koristi necrpe, čemu onda uzaludna muka i bezuspješan trud, što se na nju trati. Mora se pako priznati, da nam ona najviše školskoga vremena proguta. Nuz to pučkoj školi nije svrha baviti se znanjem u strogom smislu, dakle niti slovnicom, jer neodgaja ni nepripravlja mladež za filologe ni učenjake, već za jednostavne gradjane ili seljane. Manjka joj vremena dok djecu nauči stvar, kamo li još i oblik. Pa da i silom hoće (kao po propisu mora) to ipak ni uz sve nastojanje nemože podpuno i sustavno djecu naučiti slovnicu jer bi jim preterešila duh i nadmašila snagu, dočim pako polovičnim i površnim znanjem nepomože nimalo.

Da kojim bi načinom valjalo udariti, zapitati će me mnogi od onih, kojim je zabava s abstraktnimi slovničkimi pravili prodrla u krv i mozag, i kojim je analiziranje jedini posao. Sliedite onaj red i onaj savez, u koji je sama priroda tu obuku svela i postavila, i kojim se je diete učilo govoriti prije nego li je školski prag prekoračilo. Diete je najme čulo od majke i otca si govoriti, pa je nastojalo odmah i nasljedovati, nasljedujuć često je pogriešilo, otac, majka i druga braća su ga tad mahom izpravljala. Stvar se je dakle sama posve organično s malom pomoći braće i roditelja razvijala. Tako treba i učiona postupati, pa će se žudjena svrha postići, i kao što je god naučilo diete kod kuće govoriti onim naglasom i pogrieškami kojimi i roditelji, tako će i još laglje i u školi naučiti uplivom uzornih primjera i neprestana popravljanja čisti književni jezik. — U tu svrhu je već mnogo pomoženo, ako su djeca onako priučena čitati knjige, kako smo gori prigodom čitanja spomenuli, zatim ako se priučaju o svakoj stvari misliti, a najviše pako, ako se neprestano vježbauj u izrazu mislij, na što se je sve dosada malo obaziralo.

Kao što već spomenusmo, svoje misli može čovjek izraziti pismeno i ustmeno. Vježbe u ustmenom izrazu mislij ili bolje vježbe u govoru moraju uviek prednjačiti pismenim. Učitelj će

Digitized by Google

svoju djecu vježbati u govoru, ako se često bude s njom u razgovor upuščao, kojom prigodom mora zahtievati, da mu djeca odgovaraju oštro i zrelo, te u podpunih stavcih. Pri tom opet i na to ima paziti, da su odgovori ujedno i izpravni s gledišta jezikoslovnoga. Ako je koji pogriešio, neka ga odmah neizpravlja, nego ako se može diete samo izpraviti, neka to učini; ako ne tad mu neka drugoga sposobnijega u pomoć prizove, i istom ako nijedan nebi dobro pogodio, može sam u pomoć priteći. Nu u tom mora dosljedno i savjestno postupati, kako prvih dana, tako tečajem ciele godine, jer će mu inače biti sve uzalud. Nu kod djece nesmije biti odviše pedantan, te na svaku i najmanju pogriešku odviše paziti. Mnogi griešе opet radeć i govoreć sami ono, što bi djeca imala činiti, čim neće nikada svoje djece dovesti do potrebite samostalnosti.

Kad su djeca dovoljno upućena u razgovaranju, i kad već nješto črčkati umiju, može joj učitelj dopustiti, da svoje misli i pismeno izraze, što će osobito rado činiti. Samo učitelj mora paziti, da joj neshodnim postupanjem nepokvari volje. Učitelj nesmie nikada davati djeci pretežkih zadaća, a osobito takovih ne, koje bi djecu imale dovesti u nedosežne visine abstrakcije; — glavna pako briga budi mu, da djeca svoj posao ljubavju i veseljem rade; jerbo ljubav oživljuje i dovodi do riešenja velikih čina; svaku sgodu će upotriebiti samo da joj posao olahkoti, s toga će svaku zadaću s djecom prije dva, tri puta ustmeno riešiti, pa tek onda joj razložiti, da to samostalno rade. Nu podnipošto se nesmie podstupiti zadaća na tabli sam riešavati, pa onda zahtievati, da jih djeca prepisuju.

I kod stilističnih vježba, kao što i kod svakoga drugoga predmeta valja postupati prirodnim putem, jedno za drugim. Najprije se imenuju pojedine stvari, zatim se spajaju s pojedinimi glagolji, pridavnici itd., najposlje prave se cieli opisi i listovi. Najveću pozornost mora učitelj svratiti na sastavke, koji su potrebni u praktičnom životu, najme raznim poslovnim sastavkom, kao što su namire, ugovori, računi itd., tim će praktični život više koristi crpiti, nego praznim učenjem slovnice.

Učitelj mora sve pismene sastavke svojih učenika točno i valjano izpraviti, pri čem mora svaku strogost pomno izbjegavati.

Digitized by Google

Nemože zahtievati od djece, da misle oštroumno, kao ljudi, da biraju izraze mudre i izcifrane. Zadovoljan ima biti, ako jim je misao čista, te jednostavno, ali razumljivo, bistro i u pravom savezu izražena.

S ovo njekoliko riečij, svatko može uviditi smjer, kojim kod jezikoslovne obuke u pučkoj učioni udariti nastojim; te pogoditi želju i svrhu, koju progonim, samo ako je pozorno pratio moje rieči. Sve mi je nastojanje, da se obuka u milom nam hrvatskom jeziku tako udesi, da bude kadra odgovoriti cilju i zadaći pučke učione, i da bude zadovoljavala svim potrebam praktičnoga života. Kod toga pako točno različujem svrhu i sredstvo, pomno pazeć, da za volju posljednjega, nezanemarim predjašnjega. I obliku podajem njegovu cienu i važnost, nu svakako više mi je do sadržaja.

Najposlje imamo i ovdje uvažiti onu istinitu poslovicu: „Česa nejmaš, nemožeš ni drugomu dati.“ Tim mislim, da učitelj revno nastojati mora oko toga, da se u svom narodnom jeziku podpuno usavrši. Svakako mora više znati, nego li ima djeci predavati. S toga nije dostatno, da mu je jezik samo po pravilih slovnice i sintakse poznat, već ga mora proučiti i po njegovom historičnom razvitku, što više mora nastojati, da se upozna posvo dobro s duhom pojedinih naših književnika novih i starih, i da u njihovih uzoritih djelih promatra krasotu, bogatstvo i uzvišenost našega miloga i blagozvučnoga jezika.

Ovo što napisah, pisah jedino sa željom, da tim koristim napredku miloga našega naroda, i da štogod doprinesem u svrhu razprostranjenja i unapredjenja krasnoga i miloga nam jezika. A to budi nam vazda u pameti i na srdcu! Prionimo svojski uz obuku svojega jezika, nastojmo da ga shodnimi sredstvi podignemo i uzveličamo, pa nebude jamačno cilj pučke učione promašen, a sadašnost i budućnost spomen će nam slaviti i blagosljivati. — U to ime: pomozi Bože!

Upravo kad sam već završio ovu razpravicu, dodje mi rûku članak g. Jambrečaka, u kom preporuča, da se čitanke bilježe naglasci. I ja se s njegovim mnenjem podpuno slažem, a mislim, da će ga većina učiteljstva odobriti, premda, kako se prituži sam

Digitized by Google

g. pisac nenadje u vugravačkom kotaru povoljna odziva, naravski radi toga, što su članovi bili za tu stvar nepripravni, te iznenadjeni. Valjalo bi dakle, da je g. J. za svoj predlog već unapred koju progovorio, da si ga dotičnici mogu promozgati, te se o njem s braćom porazgovoriti i složiti.

K njegovim razlogom nejmam ništa dodati osim, da je taj predlog i s toga probitačan te uvaženja vriedan, što će djeca u knjizi bilježene naglazke ne samo uhom, nego i okom, moći promatrati, dokučivati i shvaćati, daklem u podpunom smislu zreti. A bez zrenja nebi se ni smjeo nijedan predmet pučke škole preduzimati.

Drago mi je, što se je čestiti i učeni, te nesamo našemu narodnomu jeziku nego i pedagogiji vješti g. J. u svojoj razpravi i bez namere približio načelu, što ga svi napredni i učeni pedagogi zastupaju, i što sam ga i ja u gornjem pitanju povodom zadatka preč. duh. stola razvio. To se pako vidi iz sljedećih njegovih riečij: „Ako i nije (kao što i nije! B.) zadatak pučkim učionam, da ostvare želju u ovom pitanju izraženu, nego samo da razprostrane razumievanje književnoga jezika“ —

Želili bih, da g. Jambrečak, kao čovjek napredan i bez svakih predsuda„ češće povjeri svoje misli — osobito o nastavi u jeziku — našemu obljubljenomu starini „Napredku.“

Više ništa nego daj dragi Bože, da oni, kojim je to u moći, doskora usliše i ustvare želje g. Jambrečaka! Stj. Basariček.

Obća skupština njemačkoga učiteljstva u Berlinu.

(Konac.)

U odsjeku za matematiku i prirodne znanosti držaše dr. Arendt iz Lipska predavanje: „O znamenovanju prirodopisne obuke s gledišta umnoga i ćudorednoga, osobito pako s gledišta naobrazbe srdca.“ Poslje njega govoraše prof. Bopp iz Stuttgarta: „Ob ustrojstvu prirodopisne obuke u wirtemberžkih pučkih učionah.“ — Spomenu obligatnost te obuke za pučku učionu, njoj potrebna pomoćna sredstva, i naobraženje učitelja za istu struku.

Digitized by Google

Izvjestitelj Bartholomeus donese u glavnoj skupštini sljedeće zaključke toga odsjeka.

1. Prirodne znanosti nisu od štetua upliva za razvitak čuvstvena života, što više unapredjuju ga i podpomažu, dovodeć u njega svjetlost i poredak, te podlažuć izvjestne klase pod gospodstvo zdrava razuma. Buduć da se nemože zatajiti upliv prirodnih znanostij na obraženje uma, potrebno je, da jim se u naukovnoj osnovi pučke škole dostojno mjesto opredieli. Odsjek drži prirodne znanosti upravo tako važnimi, kao što i svaku drugu znanost.

2. Za uspješnu obuku u prirodnih znanostij trebamo mnogo pomoćnih sredstva. Pri izboru istih nevalja gledati samo na to, da se njimi samo najprostiji pojavi mogu zorno predstaviti, nego osobiti na to, da se njimi učenici sa najvažnijom uporabom prirodnih sila tako upoznaju, da budu mogli shvatiti i savez prirodnih pojava.

Dne 17. svibnja držale su i učiteljice posebnu sjednicu, sazvanu po gospodični Mariji Calm i gdčni Augusti Šmidt iz Lipska. Za predsjednicu izabrana je bila gdčna Šäling predstojnica škole u Duisbergu. Razpravljano bijaše poglavito o tom, da li, da se uz obće družtvo njemačkih učitelja utemelji još i družtvo njemačkih učiteljica. M. Calm progovori: I učiteljice imadu pravo, pače dužnost držati zajedničke dogovore, jer i one imadu izkustva iz odgoja ženske mladeži, a kao žene razumiju se u mnoga pitanja domaćega uzgoja. Nitko jim nemože s toga prigovoriti, ako javno govore ob onom, što jim srdce napunjuje, i čim svoj život posvetiše. — Proti tomu, da se podignu i utemelje posebna družtva za učiteljice, progovori samo njekoliko mužkaraca, najme Heinrich ravnatelj iz Praga, zahtievajuć, da se učiteljice priključe družtvu učitelja, veli da i u Pragu jurve postoji družtvo njemačkih učitelja, u kojih su i učiteljice kao redoviti članovi, pa imaju i aktivno i pasivno pravo izbora. Na što mu gdčna M. Calm odgovori: „da veoma dvoji o tom, da li mogu učiteljice svoje pravo i upotrebljivati, jer evo u velikoj skupštini nije se ovih dana nijedna učiteljica upustila u debatu.

Gdčna Augusta Šmidt. Nebi se moglo zamjeriti, da su se i učiteljice upušćale u razprave. Nu nitko nemože prinukati

Digitized by Google

ženu, da zataje svoju narav. Bez straha i sile govoriti će ženske samo onda, kad su na samo.

Dr. Pappenheim iz Berlina, veli, da bi radostno pozdravio družtvo učiteljica, komu bi bila svrha pospješivati materijalne interese. Ali ako misli družtvo učiteljica i o zloporabah ženskoga uzgoja govoriti, tad nejma to nikakova smisla, jer za ono što je u ženskom uzgoju pogriešno, nose krivnju muževi.

Proti tomu navede gospoja Goldšmidt iz Hamburga ovo: Dr. Pappenheim je izmedju učitelja i učiteljica njeku meni nedokučivu granicu provukao. Prije 18 godina utemeljila sam školu za siromašnu djecu, koja još i danas obstoji, brojeć 700 djece. Što mi ženske u smjernosti i čednosti započnemo, to obično uspješno i postignemo, pa bili to sad duševni ili materijalni interesi. Ako su mužkarci, kao što reče g. Pappenheim, štogod pogriešili, to ćemo mi žene vierno i pošteno pokušati pogriešeno s nova popraviti. Savjete pako muževa ćemo u svako doba radostno saslušati:

Gospoja Lina Morgenstern reče o toj stvari još ovo: „Odnošaj izmedju glavnice i rada postade dnevnim pitanjem, s toga se moraju i zastupnici duševna rada za svoje materijalne interese boriti. Trebalo bi družtva, koja bi se skrbila za podporu ostarjelih i obeljelih učiteljica.

Gdčna Aug. Šmidt misli nasuprot, da nije uviek probitačno tražiti materijalnih poboljšica. Družtva za izmjeničnu pripomoć moramo podirati, i u njih svoje pedagogičko znanje obogaćivati, pa ćemo tim posredno i o materijalnom poboljšanju raditi.

Nakon te razprave zaključi konferencija „družtvo za njemačke učiteljice“ utemeljiti. —

U skupštini predlože učiteljice sljedeće zaključke svojih odsječnih sjednica:

1. Napredak čovječanstva zavisi o zajedničkom djelovanju obiju spolova. 2. Oba dakle imadu nastojati oko gojitbe mladeži. 3. Ženske su za to osobito sposobne, s toga jim valja podati takovo naobraženje, koje nebude zaostajalo iza naobraženja mužkaraca.

Za sljedeća tri pitanja razpisane su nagrade:

Digitized by Google

1. Zašto bi se imala sjemeništa premjestiti u veće gradove, i zašto internat (t. j. stanovanje u sjemeništu) protuslovi opredieljenju učitelja? (To će biti zanimivo i za naše občinstvo!)

2, Ima li biti škola konfesionalna (vjerska) ili občinska?

3. Ima li se školarina plaćati ili ne?

Predsjednik Hofman veselo promatra râd i djelovanje ove najvećma posjećene sjednice, uzkliknuv triputa „Hoch" zaštitniku skupštine i učitelja, pruskomu kralju; preporuči i dalnje djelovanje učiteljstva obrambi Višnjega i zaključi skupštinu.

Na godinu bude dokonjčak u Beču.*

Stjepan Basariček.

Važnost voćarstva, pčelarstva i svilarstva u mojoj okolici*.

(Svršetak.)

Voćarstvo je uslied navedenoga, u našoj domovini, napose mojoj okolici, toli važno, da nemože važnije biti.

Ciela naša domovina, navlastito ovdješnja podravska okolica bogata je raznim bilinjem, obrašćena šumami i izprenizana krasnimi cvatućimi dolinami, uz to je i prijazno podneblje, što sve pčelarstvu veoma prudi. Mogla bi se dakle iz pčelarstva veoma velika korist i liep dohodak izvući, kad bi se isto revno, dobro i umno tjeralo.

I ne samo da bi se njim mogle pojedine obitelji pomoći i okoristiti, nego bi mogle cieloj državi znatne dohodke donositi, jer bi se suvišak voska i meda mogao u inostranstvo prodati i tim trgovanje unaprediti.

I u ovoj okolici ima dosta gospodara, koji upoznaše korist pčelarstva, nu nevode ga ni potrebnom pomnjom, a kamo li po propisih umnoga postupanja, s toga nije čudo, što jim pčelarstvo

---

* U prijašnjih brojevih uvukle su se medju ostalimi manjimi ove veće pogrješke, najme: Pruski ministar nastave, piše se Mühler, a ne Müller, a zastupnik franc. ministarstva zove se Jost, a ne John. Molim da se tako izpravi. S. B.

Digitized by Google

nije napredno, i od one koristi, koje bi jim moglo biti, da oko njega valjano nastoje.

Škola ima u tom pogledu djecu i praktično i teoretično napućivati, korist pčelarstva očito predstavljati, te ju na pomno njegovenje istoga shodnimi načini pobudjivati.

E, ako korist pčelarstva prosudimo, opazit ćemo, da malo koja stvar, uz tako malenu glavnicu i toli malen trud u razmjeru toliku korist pruža; s toga se može reći, da je toli koristno i toli važno u gospodarstvu, kao što i voćarstvo.

Svilarstvo donosi velikih dobitij. U našoj domovini i zemlja dudovom, i podnebje svilcem čisto dobro godi, nu ipak nemožemo crpiti iz svilarstva onih dobitij, koje drugim narodom donosi, i to radi toga, što mi nejmamo vlastitih manufaktura i svilara, u kojih bi se svila priredjivala, već smo prinudjeni preko raznovrstnih lakomica svoje čahurice po što, po to u druge krajeve pošiljati.

Svilarstvom imao bi se ponajviše baviti ženski spol, jerbo nas izkustvo uči, da su prikladnije i uztrpljivije u tom poslu, nego li mužkarci, koji su obično i inim poslom zabavljeni. Nu kod nas, gdje nam je domovina bogata na zemljištih, mora se ženskadija baviti poljodjelstvom i upravo u ono doba, kad bi se imala sa svilci baviti mora na polje radit ići; — k tomu imadu ženske po naših selih baviti se vrtlarstvom, voditi cielo ukućanstvo, gojiti perad i goveda, tu dakle premalo ostaje vremena i za to, da se oprede i otke platno, potrebno za svakdanju potrebu, a gdje je tad još i prilike i vremena za gojitbu svilaca. Svakako bi prije valjalo proračunati, koliko funtij lišća treba za funt svile, zatim koliko funtij lištja daje srednje veličine dud, koliko zemljišta zauzimlje sto komada takovih dudova, onda koliko vremena čovjek izgubi njegovanjem dudinjaka, koliko sabiranjem lišća i najposlje koliko gojitbom svilaca. To sve omjeriti s dohodkom, pa ako posao i trošak nije prama dohodku u povoljnu razmjeru, kao što uz neznatnu cienu današnjih čahurica sbilja i nije, tad se kod nas posao taj neizplaća, i bolje se je onda ratarstvom i drugim gospodarstvom baviti, nego li takovim baš dosta mučnim poslom dragocieno vrieme tratiti.

Evo, Virovitica je puna puncata dudova, pa se već odavna neda nitko sklonuti na to, da se bavi gojitbom svilaca, jer se evo

Digitized by Google

u novije doba, bog zna čijom krivnjom baš nimalo trud neizplaća.

Uzprkos tomu neda se doduše tajiti, da bi se i s ote struke dala izvaditi velika korist, samo kad bi se te mane uklonile, i da bi tada moglo svilarstvo po našu domovinu, naročito po ovdješnju okolicu, gdje je gografični i klimatični položaj upravo za nju stvoren, veoma važnom postati.

Nadamo se, da će se za to gospodarsko družtvo i pojedini vrli domoljubi svojski pobrinuti.

Uslied svega dosele rečenoga držim sve tri struke po našu domovinu i moju okolicu jednako važnimi i koristnimi, naravski samo dok se ukloni zaprieka, koja prieči razvitak svilarstvu, a ta je slaba ciena.

Kako rekosmo, pučka učiona svimi načini mora oko toga nastojati, da probudi u djeci ljubav za ote predmete, i da ju ujedno u njih upućuje i podučava.

Nemože ona, istinabog obuke u gospodarstvu rukovoditi znanstveno i sustavno. Nu u čitankah ima toga o gospodarstvu u obće, a ponješto i o gorispomenutih strukah, pa neka učitelj pojedina štiva liepim, prijatnim i popularnim načinom protumači djeci. Koji je što vještiji, i koji je oduševljen za napredak roda i domovine, znati će jamačno izhitriti sva sredstva, kojimi se djeci obuka olahkoti. On će svojoj djeci u školskom vrtu pokazati, kako imadu plemeniti i gojiti voćke, te jednom jedinom košnicom umjeti praktično pokazati i protumačiti cielo pčelarstvo, pa ako ima vremena i prilike pokazat će joj praktično i postupak, kojega se imadu držati kod gojenja svilaca.

Posvudu se marljivo radi, posvuda se u gospodarstvu napreduje, hajdmo dakle i mi napred, da i mi polučimo sreću i blagostanje svoga naroda. — Daj Bože, što prije! Stj. Basariček.

Pučka učiona u pravoj Austriji.

Da nejma zla, o dobru niti pojma; ogledaš li se s drugim bud u čem: prepoznao si istim činom svoju bud tjelesnu, bud duševnu snagu. Toj nejma prigovora, jerbo je stalna već od zameta koljena ljudskoga.

Digitized by Google

Nas Hrvate zametava prividno Niemac (prem je na nas strven) od vajkada, glaseć i trubeć, da smo jadnjaci, ništa i uboge, neznalice, lienčine, nerazložni u jelu i pilu itd. tomu se nečudimo, jer nam nikada nebijaše a niti može da bude prijateljem. Nu čitajuć i slušajuć neprestano takovo huljenje, ponizivanje samih sebe, doćeralo se i do toga, te već i sami, nepoznavajuć svojih sila, u istinu stadosmo piskarati i propoviedati: ljudi božji, narode moj mili! prosti smo, glupi smo, nevješe, siromašni smo: pomozite narodi i mudriji i bogatiji!!! U tom grmu zec leži; u tom sva naša nesreća i sramota. Narod, koj sam do toga dodje, te pripoznava svoju slaboću i ništavost, u istinu hrli k svojoj propasti: nu hvala prirodnosti, naš narod nemisli tako, već oni njegovi tobožnji zagovaratelji, kojim je zadaća stvoriti ga Nehrvatom, predati ga na milost i nemilost staroj, poznatoj nam neprijateljici, gutavšoj nas od viekova. Hvala bogu, te je Hrvat košćat, pak bi se svi dušmanski zubi prije posatrli i smrvili, nego bi mu bilo sudjeno košćata Hrvata sdruzgati i samljeti, kamo li progutati!

Više se i u nas: hrvatske škole nevaljaju, a to zato, što nejmamo učitelja valjanih. Prem smo mi protivnoga mnenja i odbijamo od sebe tu sramotu svetčano, to ipak izričemo: želimo, da nam budu škole što bolje, želimo boljih i vještijih i značajnih u dobru učitelja.

Nu, ogledajmo se s pučkimi školami prave Austrije, da se prepoznamo! Bečka „Presa“ ima originalan dopis od 18. rujna t. g. pod naslovom: „Naše pučke učione.“ Evo, šta se tamo piše medju ostalimi.

S izvješća školskih nadziratelja vidi se, da je većinom školsko stanje kukavno. I za gornju i doljnju Austriju jest razlôga, što se škole upravo podivljačiše. (Može li se tako podviknuti o naših školah? Zaista ne! Ured.) Tomu je prvi uzrok u materijalnom položaju učitêlja. Riedko gdje imaju plate preko 260 fr., ako jim se čim i pomože, to biva službom „Zvonarskom“ i orguljaškom. (U preinteligentnoj Austriji učitelji su zvonari u pravom smislu; učitelji čiste i metu crkve itd. Naše razborito svećenstvo i njihovo: velike li razlike! Ured.) A gdje je i taj dohodak jalov, tuj je

Digitized by Google

učitelj pravi težak, te se kao takov o t e ž a č i u najttrožijem smislu, šta će reći: postaje pravi: cupan i lupan. Pomislimo si samo čovjeka, koj od rane zorje plugom pluži, pak kad mu je hora u školu, tjelesno sav slomljen, proti svojoj volji opušća posao, što ga mora da hrani, pak ide na pravi svoj školski zanat. A tko da se s toga i čudi, prestane li biti učiteljem? U ovakovih školah jest čista njemština i učitelju i učenikom bielom vranom a sva obuka, uzme li se kako valja, čista tresura, po obadvije strane najmučnija u istinu jer se na izpitu čuju i vide same priredjenosti. Tuj se čitava štiva, računarske zadaće i njihovo riešenje uče na izust, a neumieša li se nadziratelj u to, ciela parada prodje i kako. (Toga je i u nas, što vješti poglavari spaze, nevješti pak nemogu. S toga se hoće da budu nadziratelji strukovnjaci a ne protivno. Ured.) U ostalom, izpao izpit ovako ili onako, šta će na to školski nadziratelj? Recimo, ovaj će ga uputiti; ali onaj mu niti nerazumi, pak ako ga i shvaća, to ga bude jedva stôti slieditи s razloga, što nejma kada, da se bavi naukom uz drugi, neobhodno mu nuždan râd.

Svakako je prežalostna istina, gdje se sveudilj — jaoh si ga — moramo uvjeravati, da većja čest naših pučkih učitelja niti nesluti o gibanjih, što bivaju na polju školskom. Kako, da mogu takovi ljudi pripomagati sijačem i saditeljem, kada niti neznaju, da se sije ili sâdi? U najviše pučkih škôla nahodi se u višjem razredu od godine do godine vazda samo jedna školska čitanka, a ta jest „b i b l i č k a p o v i e s t," u njoj jedinoj jest sva duševna hrana. Da imade i drugih knjiga, većom česti zastarelih, toga premnogi neznaju a mnogim bi i pačiti mogle.

Tako jadikujuć, pripoznaje da je napredak ipak bolji tamo, gdje se škole zauzimaju svećenici; veli, da si ipak tu i tamo po koju krajcaru zasluže učitelji opetovanjem, nu šta onda, ako jim se to posve zabrani; svjetuje vladi, da se pobrini za što najcjenije školske listove; da nije dosta, ako se koncem godine nadziratelj u paradi ukaže školi, već takovi da bi morali neprestano hodati od škole do škole, te buditi, hrabriti i obučavati kukavne učitelje.

Tako je danas u gornjoj i dolnjoj Austriji. Draga subraćo! proučite ovo valjano; sravnite se s onimi tamo nesretnjaci u svem,

Digitized by Google

pak, učinivši to, znademo već unapred, da Vas nejma niti jednoga, koj nebude veselo i zahvalno podviknuo: blažena i premila nam Hrvatska! Ipak nisi zadnja, prem ti to premnogi žele.

Dopisi.

Mili „Napredče!“ Uvjeren sam, da tvojim štovanim čitateljem bude milo, uzčitaju li u kratko šta o stanju učiteljišta: arbanskoga i zadarskoga. Evo vam izvješća.

U hrv. učiteljištu u Arbanasih bilo je u 1. tečaju pripravnika 11; od ovih pomakne jih se 10 u II. tečaj a ovi su: Alačević Nikola, Bjelić Petar, Brkanović Dušan, Buzolić Mate, Depolo Grga, Kuliš Andrija, Matavulj Šime, Perotić Vjekoslav, Plančić Ante, Rosini Ulrik; jedanaistoga proglasi učiteljstvo nesposobnim za taj stališ.

Od osam pripravnika II. tečaja, dobio je svjedočbu za učitelja pučkih učiona gosp. Andrijašević Petar; za podučitelje višjih pučkih učiona potvrdjena su: Brlanga Ante i Turbarina Josip; za podučitelje nižjih pučkih učiona: Gošinić Visko, Jović Vladimir, Ljubić Gajo, Paklar Tudor, Vigato Jakov.

U talijanskom zadarskom učiteljištu bilo je u I. tečaju 12 pripravnika; od ovih prelazi jih 7 u drugi tečaj, i to: Elenc Ivan, Fustinioni Franjo, Giampieri Pompej, Lengo Josip, Makiedo Laur, Margetić Stanislav, Taborić Josip. Četvorica njih opetuje I. tečaj a 1 je proglašen za nesposobna za učiteljstvo. Od dvojice izpitatanih II. tečaja, pronadjen je sposobnim za pomoćnika manjih pučkih učiona Juraj Bukša; drugi ima se jošte podvrći izpitu na godinu.

S ovoga vidiš, mili nam liste, kako se priredjujemo za prosvjetljivanje miloga nam puka čisto hrvatskoga u Dalmaciji. Vidiš i to, da u ustavima vlada strogost, ali pravedna, šta se upravo i hoće, a godi nam duši, što vidimo, da se i kod Vas radi svom mudrom i sbiljnom oštroćom. Jesam Vaš najiskreniji

F. K—n.

Digitized by Google

Viestnik.

Književnost.

„*Tumač*“ za sva — predavati se imajuća štiva itd. na temelju prve slov. čitanke, priredjen g. Arminom Koričićem, učiteljem na M. Bistrici, dotiskan je i već se prodava. Djelo je posvećeno svjetlomu banu Levinu barunu Rauchu. — Gospodin pisac zajamčio si je osebitim načinom pravo na svoju svojinu tim, što je na prvom listu dao naštampati ovo: „S pridržanjem prava na prevod i preštampanje.“

„*Vienac*“ otvara predplatu za zadnju četvrt t. g. Za ova tri mjeseca ciena je domaćim 1 fr. 50 nvč.; vanjskim pako 1 fr. 75 novč., Novci šalju se „Administraciji Vienca“, knjižari najme Albrecht-Fiedlerovoj u Zagrebu.

†

Antun Janežić,

učitelj višje realke u Celovcu, veoma plodni slovenski pîsac a vrući rodoljub, umro je 19. Rujna u Celovcu. Pokoj mu duši a medju nami vječna spomen!

„*Narodne novine*“ javljaju nam veoma radostnu viest, da se ima, nalogom bečkoga ministarstva za obuku, u Dubrovniku uvesti u gimnaziju splohomice hrvatski jezik bez paralelnih talijanskih razreda. To isto da valja i za spljetsku, čim uzimade učitêlja, vještih hrvatskomu jeziku. Pomozi bože! I doba je, da bude već jednom tako.

Jedno je, u čem nevidimo čista posla, najme, da se taj jezik u mnogih novinah više „slovinski,“ „slavjanski,“ kao da se plaše izreći: hrvatski. Nedajte toga, braćo hrvatska, drevne i klasične nam Dalmacije!

Ta danas barem vidite, kuda nas povlačilo i kamo domala nedovuklo tudjimi, hotomice izmišljenimi i upravo nam Hrvatom nametnutimi ne imenî, nego prišvarci, prikljukami.

Listovnica.

G. K—nu, u V. Okanite se onoga u daljini. Svim vam tamo pozdrav.

G. K—ku, u K. Broj 16 prošle g. dobite; drugih već nejma. Valja mahom reklamovati a ne iza dvie godine.

G., koj se podpisao „Učitelj“. Verek, neznamo koj ste; takove naravi dopîsa nemožemo tiskati, neznamo li: tko jih piše. Jer ono i može i nemože biti istina. Javite se, koj ste i kako vas još inače zovu? U ostalom: čast vam!

G. Lepiću u Konjščini. Župnik Bezuk, položivši 3 st. kao podupiratelj i 1 st. za diplomu, ubilježen je u bl. knjizi, nu slučajno izpušten u zadnjem izkazu.

Uredjuje: Škender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 18. U Zagrebu 15. listopada 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj posluha.*

Pokornost = posluh = poslušnost je kriepost, kojom dragovoljno sliedimo zahtjevom i volji drugih od nas pametnijih, odličnijih, izkusnijih ili moćnijih. Razlikujemo dvie vrsti pokornosti, najme pokornost uvjetovanu i bezuvjetovanu ili sliepu pokornost. Pokoravati se komu sliepo ili bezuvjetno, to jest be zobzira na to, da li je volja dotičnoga podkriepljena i obrazložena pravednimi i razboritimi razlozi, nije podnipošto dozvoljeno čovjeku, kao umnu i slobodnom voljom obdarenu biću; jer mu to i isti vjerozakon brani, kako čitamo u djelih apoštolskih: 5. 29. — gdje se u takovom slučaju nalaže, „da treba više slušati Boga, nego li ljude.“

Izkustvo nas uči, da je posluh svakomu neobhodno potrieban, i da je prvi uvjet prave sreće u životu, jer osim toga što nejma položaja u životu, u kom čovjek nebi prisiljen bio svoje volje podložiti volji drugih ljudij, slaže se istinita sreća jedino s tim, što se pokoravamo zakonu dužnosti, glasu savjesti, i zapovjedi samoga Boga. Poznato je osim toga, da je čovjek podvržen ravnim strastim i nagonom, ove dakle valja znati i htjeti podložiti razložnim i razumnim zakonom, jer će inače ojačati, pa će čo-

* Odgovor na prvo po prečastnom duhovnom stolu zadano pitanje: Pokornost je temelj državi i svakomu čovječemu družtvu, kako dakle ima oko ove važne krieposti nastojati učiona, osebice, kako ima postupati s nepokornjakom?

Digitized by Google

vjeka zavesti stranputice, a mnogo putij strmoglaviti i u najveću nesreću, što se je češće dogodilo, ne samo pojedincem, nego i cielim družtvom, pače i cielim državam, jer ni iste države nemogu obstati, kad svaki gradjan njezin sliedi samo svoj vlastiti nagon i strast, a naloge i zapovjedi zakona i pravde bezobzirno prezire i gaze, i najposlje mora takovu zemlju sharati i uništiti medjusobna mržnja, iz koje se rodi nepravedno postupanje, otimačina i ubojstvo.

Već dakle s toga, što je svakomu čovjeku posluh u budućem gradjanskom životu strogo potreban, zauzimlje uzgoj i njegovanje posluha u moralnom odgoju djece velevažno i osobito mjesto. Nu škola se ima na njega obazirati, te ga pomno njegovati još i s toga, što je u samoj školi nuždno potrebit, on bo je duša i temelj ćudorednomu uzgoju, k tomu podaje i intelektualnomu naobraženju upliv i moć.

Upliv posluha na ćudoredno odhranjenje tako je očevidno i bjelodano dokazan, da mi za utvrdjenje te istine nepreostaje mnogo riečij trošiti. Svaka stvar u svietu, tako i ćudoredni uzgoj, istom onda može uspievati i napredovati, kad se osovi na stalan temelj, rekosmo pako goriviše, da je posluh temelj ćudorednomu uzgoju, treba dakle posluh njegovati i uzgajati, pa će nam i ćudoredni uzgoj uspješnije i laglje poći za rukom.

S gledišta intelektualnoga posluh je osobito nuždan u školi, jerbo uzdržaje i podupire pozornost u učenika. Znano nam je iz svakdanjega izkustva, da poslušna djeca obično na rieči svoga učitelja paze već iz samoga štovanja i posluha, a neposlušna, da su obično nemirna i nepazljiva. Nemogu nipošto odobriti mnenja onih, koji žele, da djeca budu malo živahna i nemirna i u istoj školi, tvrdeć da su nemirna i živahna djeca obično oštroumnija i dosjetljivija od mirne i pozorne. Ali poznato nam je dobro, da je izmedju duha i srdca uzka sveza, i dok je duh sa srdcem u ravnovesju, dotle se dade napredovati; čim pako požude i strasti srdca nadmaše snagu duha, odmah se poremeti i izgubi pravo razmjerje i ravnovesje, koje medju duhom i srdcem obstojati ima, i diete se tad više bavi požudami i željami, nego li naukom. Nu pa makar da i poslušno i mirno diete stvari štogod i težje shvaća od nemirna i živahna, to ipak žudjena cilja nikad nepromaši, a stvar

Digitized by Google

težkim trudom naučenu, tim stalnije i dulje uzdrži u pameti, dočim razuzdanče, čim školski prag prekorači, obično na svu obuku zaboravlja.

Proti uzgoju posluha, koga toli vaznim označismo, izraziše se njeki, osobito u svem pretjerani Rousseau, premda ni on baš neodbacuje svih prisilnih mjera pokornosti. — Njemu je diete od poroda nepokvareno, i bez svih opakih okolnostij, s toga misli, da bi mu bilo pogibeljno štogod govoriti o dužnostij, te mu zapoviedati prije podpune zrielosti. On je udario u svem, naravnim putem, pa je izmislio i njeku vrst naravne kazne.

Nu, mi se nesmijemo podnipošto s njim slagati, jer bi to gorko ocutili; tim bo se je Rousseau ponajviše udaljio od svih načela dotadanje i dosadanje pedagogije, pače zaostao je glede toga za istimi pogani, koji u čovjeku takodjer spoznavahu njeke naravske zlaće, prispodabljajuć ga drvetu, koje se pomno klaštriti i čistiti mora. Pogledom pako na kršćantka načela gojitbe, poznato nam je ono temeljno načelo kršćanske gojitbe, učeće, da je čovjeku usljed pada naših praroditelja potamnio razum i volja više sklonuta na zlo nego li na dobro. Sv. Pavao veli: „Po jednom čovjeku dodje grieh na sviet, i po griehu smrt, i tako prodje smrt na sve ljude, jer svi sagriešiše.“ Tko pako da neprizna otu bjelodanu i svetu istinu naše vjere, ako pomisli samo na svoje nutarnje stanje, kako nam je najme volja već od poroda i na zlo sklona, i s toga mislim, da treba naopako i krivo izvrnuto izpravljati i ravnati, te otrov, što iz nutra djeluje spoljašnjimi sredstvi suzbijati i posluhu priučati, da se otrovane strasti neòsile i smrtnim otrovom nepostanu. Pomislimo si samo, kakova razvraćenost bi morala nastati u svietu, kad roditelji, učitelji i brižno poglavarstvo nebi nikakova obzira uzeli na njegovanje posluha; kad čovjeku nebi njegovim strastim, duševnim slabostim i požudnoj te nezasitnoj sebičnosti odlučnim nastojanjem zakrčili puta: on bi u met ežu i navali družtvenoga života postao divlji i surov plod naravi, za kojom Rousseau toli bezobzirno teži; ostao bi glup, neuk, zao, opak i sasvim pokvaren. Ta svakdanje izkustvo nam svjedoči, da neposluh sve ostale opakosti i zloće za sobom povlači, i da je vazda uz dobru ćud i kriepostno srdce uzko skopčan i posluh. — Da je pako posluh svakomu strogo potreban, zasvjedoči

*

Digitized by Google

nam i dvanajstgodišnji Isus, koji je bio, premda kao Bog čist i bez trošice grieha, ipak zato svojim roditeljem u Nazaretu pokoran i poslušan, — ili je možda Rousseau-vac bio još čišće rodjen od našega Spasitelja, da mu nebi ništa trebalo znati o dužnosti i posluhu. Toliko proti načelu Rousseau-vom. Mislim, da se za njegovom naukom o posluhu nitko izmedju naših povesti neće.

Na uzgoju posluha nemogu se protiviti ni humanitarci, to jest oni, koji zastupaju načelo podpune naravne slobode djeteta. Jer kad se nebi sililo na posluh, to bi čovjeku strasti zaokupile ne samo srdce, nego i um, i čitavu dušu njegovu, te bi mu tim oduzele u pravom smislu svaku porabu prave duševne slobode. Svatko dakle pametan i slobodu ljubeći mora zahtievati, da se tim strastim i opakim nagnućem predusretne podčinjenjem pod njeke razborite i shodne ustanove, što pod nipošto nemože biti nikakovo duševno robstvo, jer takovo podčinjenje i takov posluh ni najmanje neugušuju naravne slobode čovjeka, već ju pače kriepe i podižu, a onaj koji vazda svoju volju pravednim i razložnim zahtjevom podlaže, biva u istinu slobodniji; jerbo ugušujuć griešne nagone i zle sklonosti slabi silu vanjskih napastij, te tlačeć putene zahtjeve i požude kriepi ćudoredne i razložne. Takova dakle kriepost u nijednom smislu neprieči čovjeka u vršenju slobodne volje, što više oslobadja ga nêgva i lanaca, u koje su ga nemilostivo sapele strasti i naravne požude, pa ga pušća tim u podpunom smislu na slobodu iz neugodna robstva.

Dokazav tim potrebu i važnost uzgoja posluha, i označiv svoje stanovište u pogledu toga pitanja, prelazim na drugi dio razprave, najme na način, kojim se ima nastojati oko njegovanja ove krieposti, ujedno ću pako gdjegdje, ako bude potrebno spomenuti i po gdjekoju manu, koju neizkusni roditelji i odgojitelji u tom obziru često počine.

Svatko će mi priznati i dopustiti, da se i uzgojem posluha takodjer mora početi već u roditeljskoj kući, ako želimo, da škola u tom pogledu uzmogne zadovoljiti svojoj zadaći. — Ta ciela sudbina čovjeka, kao što i sve opačine i krieposti, izviru iz domaće gojitbe i plod su onoga sjemena, što ga zasiju otac i majka gojithom u mekano srdašce djeteta. Pa o domaćem odgoju uvjetovan

Digitized by Google

je obično i uspjeh školskoga djelovanja i nastojanja, a mnogoputij zavisi o njem i sva sreća i budućnost mladeži. S toga valja u pogledu uzgoja posluha odmah u prvoj dobi na oprezu biti, jer u toj dobi baš najviše počmu klicati strasti te tada se radjaju klice, koje će kašnje težko biti izčupati, i koje će u zrieloj dobi proklijali i buknuti živim ognjem sreće ili nesreće.

Pa kako si god roditelji diete priviknu u djetinstvu na posluh, onakovo jim obično ostaje za cieloga života, jer škola ima i može samo nastavljati i ponješto izpravljati kućno djelovanje, ali pokvareno sasvim s temelja izpraviti i preokrenuti, k tomu joj mnogo manjka. Težko si ga samo svakomu djetetu, koga budi s nemarnosti, budi s pretjerane majmunske ljubavi, ili ma s kojega razloga roditelji u mladosti zapuste, jer će ga za cieloga života goniti zle posljedice krive domaće gojitbe.

Ali pogledajmo malo oko sebe, po naših domovih, po visokih palačah i nizkih seoskih kolibah, pa promatrajmo ozbiljno i strogo način i postupak u gojitbi djece, i uvjerit ćemo se, da baš u obziru uzgoja posluha svoju dužnost najviše zanemaruju, ili pako u krivom uvjerenju stranputice udaraju. (Konac).

Konf. radnja prigorskoga učitelja Gj. R. s gledišta na obće gospodarstvo

Da li Vi, s obzirom na mogućnost, uspješnost i korist obuke, sve tri gospodarstvene struke: voćarstvo, pčelarstvo i svilarstvo držite jednako važnimi za okolicu, u kojoj se nalazi vaša učiona i zašto? Ili vam se možda koja od njih za tamošnje okolnosti čini prečjom od ostalih i zašto? Kakove zaprieke stoje kod vas na putu povoljnim rezultatom obuke u svih ili pojedinih rečenih strukah gospodarstvenih, te kako bi se kraj obstojećih okolnostij, mogle najpraktičnijim načinom ukloniti te zaprieke?

Naša majka domovina, nadarena je od Boga bogato i različno tako da bi mogla, kad bi se njezini krajevi prema prirodi izpitali, i u njih se prema tomu gospodarilo, mogla bi rekoh, a i morala bi upravo procvasti, a narod obogatjeti, jer bi se onda koliko više iz nje izvažalo, a manje u nju uvažalo.

Digitized by Google

Nu ogledav se malo po naših krajevih morati ćemo priznati, da se narod neobazire mnogo na prirodna svojstva, nego bilo s uspiehom ili bez njega s malom iznimkom svaki plete kotac, kô što mu ga pleo i otac. — Tako n. pr. gdje bi voćarstvo i te kako uspievalo, tu jedva poznaju voće, te dodje li odakle čovjek punimi koli kakovih jabuka ili šljiva, natovare mu za nje kola žitom po pravilu: koliko voća, toliko žita.

A promislimo samo, koliku korist i koju dobit bi narodu svilogojstvo pružalo, — pa imade predjelah, gdje narod svilca još ni danas nepoznade. Pa i pčelarstvo je u nas još na nizkom stepenu.

Koliko opet toga iz inozemstva dobivamo i skupo plaćamo, što bismo, da uzmemo poslovati, doma bolje i jevtinije proizvesti mogli.

Želimo li indi, da narod, a s njim svi skupa, sadanje terete lašnje podnašati mogli budemo, i da njeko blagostanje stečemo, tak nam je nastojati, da naš narod nenazaduje za drugimi narodi, nego da napreduje tvarno i umno; a to možemo postići školom, — jer pučka škola je poluga pučkoj prosvjeti tvarnoj i umnoj. Mladež, izučiv što u školi o voćarstvu, pčelarstvu, vinarstvu, stoćarstvu i td. prionuti će uz to načinom izkušanim u njoj, pa će se tako malo po malo širiti izabrane struke gospodarstva u pojedinih okolicah, a s njimi i obće blagostanje.

Ja ću ovdje govoriti s obzira na okolicu u kojoj sada stanujem i službujem, a ta je okićko Prigorje, te ću u kratko razpravljati gornje pitanje visoke naše oblasti, ne samo s gledišta na one tri gospodarstvene struke, već i gledišta na gospodarstvo u obće, čemu mi isto pitanje povoda daje.

Ovdje u Prigorju bi jednako probitačno bilo zanimati se voćarstvom i svilarstvom, manje pako pčelarstvom.

Voćarstvo bi kod nas trud obilato plaćalo, pošto znamo iz izkustva, da voćke, gdje jih ima, dobro uspievaju. Nu dosele se još za podignuće voćarstva malo radilo i radi, jer nebijaše uredjenih škola do novijeg vremena, a ni sada još neimamo glavnoga sredstva k tomu, najme školskih voćnjaka, osim kod sv. Jane pod Turnom, nu i taj je premalen, pa s toga neodgovara svrsi. Po

Digitized by Google

mojem mnenju imao bi školski vrt ili voćnjak – nemislim učiteljev vrt, taj bo je njemu za porabu i za pouku u povrtlarstvu — imao bi dakle škol. vrt biti tako prostan, da učitelj u njem oplemenjivanje voćaka na razni način preduzimati može, te da toliki broj ciepova proizvede, kako će svaku kuću ili bar svako školsko diete po jedan ili dva komada svake druge ili treće godine dopasti. Time bi se u narodu probudila volja k voćarstvu kao i ljubav i učešće za školu. To sam ja preporučivao još god. 1865. (vidi 21. br. „Napredka“ i g. str. 323.) povodom konf. pitanja: „Kako se imade imade naučat gospodarstvo u pučkoj učioni, da bude mladeži i njezinom budućem zvanju koristno? Koja su sredstva nuždno za uspješnu obuku u toj struci?“ Od onda do sada minule su četiri godine pa smo još ondje gdje i tada bijasmo, — ni koraka u tom pogledu nenapredovasmo, dapače nazadovasmo, jer od to doba opustjeli su mnogi školski vrtovi, najviše s nemara dotičnih občinah. Težko grieše, koji su tomu krivi.

Onom prilikom — naime god. 1865 — spomenuh i sada opetujem, da bi u svakom školskom vrtu za podignuće svilarstva imala biti sgrada za svilogojstvo, a uz nju pčelinjak. Nemislim, Bog zna kakovu sgradu skupocjenu; ma bila samo iz dasakah sbijena, pa da neprokisne — bobra je.

Školski vrt i u njem sgrada za svilogojstvo morala bi biti uz svaku školu, a pčelinjak samo ondje, gdje položaj dopušća. U našem Prigorju drži doduše narod pčele ali malo. S toga bi se tek prokušati imalo, bili vriedno bilo pčelarstvom se tu baviti. Ali prije, nego li bi bila gotova — kako rekoh u školskom vrtu sgrada za hranjenje svilaca, morali bismo se pobrinnti za murve ili dudove, kojih ondje gotovo ni neima. Občine bi morale nabaviti i zasaditi murve svuda (vidi moj predlog u 11. br. „Nap.“ t. g.) uz puteve seoske i poljske; a školski i učiteljev vrt neka bi bio svagdje murvinom živicom ogradjen. Dok nejmamo murva, nemožemo uz svilogojstvo prionuti a ovo bi jamačno veliku korist zemlji donašalo. Znamo, kako u Italiji tolike obitelji u njekih priedjelih jedino od svilarstva živu.

Kako je gdjegdje pretežnije ili važnije stočarstvo ili ratarstvo pokraj navedenih triju grana gospodarstva, tako je u našem Prigorju vinogradarstvo najpretežnije, jer ondje narod žive, može se

Digitized by Google

reći, upravo samo s proizvoda vinograda, za koji je onaj priedjel kao stvoren. Ali tajiti se neda, da bi ova struka gospodarstva puno veću dobit narodu pružala, kad bi se naše vino s inozemnim natjecati moglo, što danas žalibože nemože, čemu je uzrok, što proizvoditelji našega vina s njime valjano nepostupaju; osobito pivničarstvo loše stoji. Da se tomu doskoči, morala bi u ovoj okolici svaka škola i vinograd, kao pokušalište, imati, u kojem i s kojeg bi se mladež praktično mogla vježbati u svemu, što je prema napredku vinogradarstva.

Ovo je moje smjerno mnienje, kojim u kratko svedeno, predlažem:

da bi svaka škola morala imati

1. za obuku i podignuće voćarstva, školski vrt;

2. za obuku u svilarstvu, da bi se svuda zasadile murve i uveli murvinjaci; a

gledeć na položaj okićkoga Prigorja, da bi se

3. uz svaku školu podigao vinograd za podignuće vinogradarstva i poboljšanje pivničarstva.

Da pako učitelj zadaću svoju valjano riešiti u stanju bude s gledišta, kako to gdje okolnosti zahtievaju, t. j. osim onih triju struka gospod. gledeć na stočarstvo, vinogradarstvo, ratarstvo i t. d., potriebno bi bilo, da se otvori na našem križevačkom gospodarskom učilištu svake jeseni tečaj, gdje bi iz svakog školskog kotara svake godine po jedan učitelj praktična predavanja iz umnoga gospodarstva slušati mogao na troškove zemaljske, jerbo se na preparandiji gospodarstvo dosta škrto i samo teoretično predaje, a to nije dovoljno.

Znam, da će se vidit gdje komu, da previše tražim, nu nije to previše, ako premislimo na one velike kamate, koje bi uložena glavnica davala. Ta u Francezkoj država isto pokućtvo pučkim učiteljem daje.

A konačno kažem: bilo to po ovom ili po kojem drugom boljem predlogu od mojega, — dao Višnji samo što prije sve dobro nasoj miloj domovini i sveukupnomu učiteljstvu!

Digitized by Google

Izvješće

o zaključcih trećega općega učiteljskoga sastanka u štajerskom Greču.

Po onom izvješću što sam ga imao napisati u njemačkom jeziku i podneti službeno c. kr. austrijanskomu vojnomu ministarstvu, sastavih evo isto i hrvatski za štovano čitateljstvo miloga nam „Napredka“ u podpunu uvjerenju, da sam tim činom štov. čitateljem dobro došao.

Dne 30 kolovoza o. g. u večer 7½ ure bijaše predbježni sastanak učitêlja u zemaljsko-viteškoj dvorani (landschaftl. Rittersaal) u Greču, kojem se prilikom viećalo ob izboru zadâća za glavni sastanak, o dnevnom redu i izboru predsjedničtva i funkcionarâ, pridržavši si odobrenje glavnoj skupštini.

Bijaše se sastalo tom prilikom preko tisuću članovâ; ja nebijah pritoman, jerbo tek one noći oko ½10 ure na večer stigoh željeznicom iz Zagreba u Greč.

Dne 31. kolovoza bijaše prvi glavni sastanak trećega općega austrij. učiteljskoga sabora. U 9 ura pred podne otvori u prostoriji ljetnoga pozorišta „Thalia-Theater“ načelnik mjestnoga odbora, gosp. realni učitelj Lukas sabor prosloviv svečano slovo.

Načelnik grada Greča, g. Moritz vitez Frank pozdravi učitelje u ime grada srdačnim dobrodošli, i smatraše u pravu slobodnoga sdruživanja i pristojnoga izmjenjivanja mislij, medjusobno jamstvo za uspješan razvitak pučkogâ školarstva.

U predbježnom sastanku izabrano predsjedničtvo a djelujuće osoblje bijaše od strane glavne skupštine potvrdjeno.

Zastupnik vlade, prisjednik namjestničkoga vieća pl. Neupauer pozdravi u ime vlade srdačno skupljene učitelje te se izrazi, kako je uvjeren, da će pritomni učitelji osigurat si tim častnu i blagoslovljenu uspomenu, ako svoju zadaću rieše u duhu napredka.

Prešlo se je na dnevni red pod predsjedničtvom nadučitelja Bobiesa iz Beča. Podpredsjednici bijahu realni učitelj Lukas i rajsratski poslanik Herman, gospoda Steiner i učitelj Ernst Gugl i dr. Zeynek bilježnici. Prvi predmet viećanja bijaše zadaća: „Načela obučavanja,“ vrhu koje dade izvješće učitelj Deinhard iz Beča.

Digitized by Google

Ovaj razvi ista načela u predavanju primljenom posve povoljno. Nauka, obuka valja da prvo odgojiva, t. j. da se uzima obzir na odgoj ličnosti (osobe), na sposobnost za užitak života. Drugo, valja se obazirati, kako bi se razvila snaga. Učitelj mora učenika promatrati, tražiti, nalaziti — dakle pustiti ga, da djeluje samostalno. Dalje, mora biti nauka i obuka teoretična i praktična, ćudoredna i krasoslovna, ona mora oba smjera svesti u primjerno razmjerje. Napokon valja da učitelj čuva svoju vlastitu osobnost i svoju samostalnost, i nesmie dopuščati, da ga sputa spoljašnji upliv, niti da ga veže u spone n. pr. ustanovljeno razdjeljenje časovâ po koncu mjereć mak na konac.

Pri koncu razprave ob ovom predmetu stavljen je predlog: neka se sastavi odbor iz učiteljâ raznih pokrajinâ, raznih narodnostij i sliedba, koji bi sastavio njekoličinu pitanjâ, koja se odnose na narav, osobnost, način življenja i hranitbe, na prignuća, sigre, sposobnosti dječje, kako bi odgovorivši na ta pitanja sudjelovanjem mnogih za učitelja potrebita znanost „Poznavanje djece“ postala samostalnom znanosti, na kratko, sačinimo odsjek za empiričko dušoslovje, za pedagogičku antropologiju za učitelja, učiteljem načinjenu, za nas od nas, ako nećemo to učiniti mi učitelji, a da tko bi?

Taj predlog bijaše primljen, i da se proizvede bude, povjereno stalnomu odboru i dopisujućim članom. Tim se pokazuje prvi predmet dnevnoga reda riešenim.

Bližnji predmet dnevnoga reda zanima se zanimivim pitanjem čitânka, vrhu koga izvješćuje g. Holčabek iz Beča! Dne 1. rujna t. g. nastavljena je u drugoj glavnoj sjednici razprava o zadaći: „Kakove imadu biti čitanke, da zadovolje potrebi pučke učionice?“ Poslje podulje prepirke bijahu obadva u bitnosti slažuća se predloga gospodina Eisfeldta i gg. Deinhardt-Jessena i drugovâ spojena i pri glasovanju pri koncu sjednice ovako primljena.

1. Čitanka valja da bude sredstvo za nauku čitanja, kojom se usposobiti može za čustveno čitanje, da se čitanjem razvija moć jezika i primljivim čini za ljepotu jezika.

2. Sadržaj čitanke mora biti sposoban uztrajno djelovati na oplemenjenje čustva i naobraženje ćudi.

Digitized by Google

3. Štiva moraju odgovarati po svom sadržaju i obliku dobi zrelosti i realističnom obukom uposredovanoj sposobnosti razumljenja.

4. Svaki komad štiva mora zaokruženim svojim oblikom sačinjavati cjelost a po tom, kano i živahnim predstavljanjem i svojim osobitim gledištem sudjelovati, kako bi se postigla sustavna nauka.

5. U čitanku valja uzeti na svakom stepenu što je shodno i primjerno iz narodne književnosti.

6. U prvih stranah čitanke mora se uzeti obzir na pjesnički oblik.

7. Samo onaj, koji posjeduje pedagogičko naobraženje i izkustvo, pozvan je sastaviti čitanku.

8. Ograničenje u izboru čitankâ zaprieka je sastavljanju dobrih čitankâ, te se nemože podmiriti naukovna potreba.

Za ovim dobi rieč g. Kremer, ravnatelj preparandije u Mariboru i govoraše jako pobudno o zadaći: „Prodre li život u učionicu, prodrieti će učionica u život.“

Govornik pozdravi, veselo razpoložen, u toli velikom broju posjećen učiteljski sabor, što lje svjedoči, da stavak, o komu kani govoriti, već istinom postaje.

Jasnim, osvjedočavajućim načinom nastójaše govornik dokazati, da prosto (slobodno), nezavisno, osigurano položenje može učitelja privesti u bližnje odnošenje s občinom, s obitelju s čega postaje živo, svježe medjusobno strujanje i tek izmedju života i učionice, što zadnju samo unaprieditи može u svom djelovanju. Učitelj mora biti riešen svakoga uzgrednoga zanimanja, koje bi ga moglo zapriečivati u vršenju njegove dužnosti, i to već poradi toga, što su takova zanimanja u stanju dovesti u nemio sukob dužnosti. Govornik učini napokon predlog sljedećim riešenjem:

1. Učitelji svake krunovine upravljaju molbu na dotične zemaljske sabore, u kojoj zahtievaju, da se plaće učiteljske bez obzira na ikakve ugovore tako odrede i postave, kako bi oni i njihove obitelji svomu stanju primjerno živiti mogli.

2. Služba crkvenjačka nesmie biti skopčana sa službom učiteljskom.*

* Braćo, čujte, česa sve i danas jošte ima u Cislajtaniji! Ured.

Digitized by Google

3. Družtva za odgojenje valja utemeljiti i zavesti u svakoj školskoj obćini.

4. Okružnih škôla nadzornici neka se postavljaju kano i zemaljski inspektorri i da nebudu skupa obvezani obnašati službu učiteljsku na kojem učiteljskomu mjestu.

5. Javne izpite valja dokinuti, nasuprot pako zavesti godišnje dječje svečanosti (slave).

To riešenje primljeno bijaše jednoglasno uz srdačno odobranje i privoljenje cieloga učiteljska sabora.

Zadnji predmet, koj bijaše na dnevnom redu, dodje u pretres u trećoj glavnoj sjednici dne 2. rujna o. g. i bijaše zadaća: „Kako valja urediti plaće i povišenje učitêlja?“

Tu je zadaću postavio gornjo-austrijanski učiteljski sabor, a kao izvjestitelj zauzeo se za nju učitelj i urednik Jessen iz Beča. Dočim se govornik poziva na prvašnje učiteljske sabore i na obodvie sjednice grečkoga učiteljskoga sabora, utvrdjuje, da se učiteljstvu nemože nipošto predbaciti, da se ono nezanima sa velikom cjelosti, da nejma čustva za najvišje zadaće života, da je ogreznulo u sebičnosti, nemože ga nitko ukoriti. Ali pravednim načinom mora se učiteljem dozvoliti, da se zanimaju i svojim vlastitim poslom.

Sad predje govornik na odredbe obćega školskoga zakona o plaći učiteljskoj, i reče uvodno, kako zakon za pučke škole pada često u protuslovje sa napredkom, pa ipak ga kano za poboljšanje sposobno branište i bedem zaštite držati i čuvati moraju učitelji i braniti do kapi krvi. Zakon je samo nuždan oblik, i valja uložiti svu snagu, da isti predje u život u duhu i istini. Snaga (moć, sila) muževska ima svoje medje, kano i veselost i srdačnost. I da se mogu ove medje dalje razmaknuti, moramo biti pravedni prama učiteljem i njihovom zahtievanju, kako bi jim se poboljšao njihov materijalni položaj.

Odredba zakona za pučke škole, po kojoj se oprostiti ima učitelj svakoga smetajućega uzgrednoga zanimanja, samo je prazan zvuk, dokle god se nepopravi i nepoboljša materialno položenje učiteljevo.

Učiteljstvo izpunjuje ne samo dužnost prama puku, jerbo po-

Digitized by Google

višenje učiteljskoga stališa u materialnom obziru povlači za sobom povišenja cieloga pučkoga školstva.

Gospodin izvjestitelj preporuči anda sljedećih 14 stavakâ, da se primu:

1. Nigdje se nesmije umanjiti plaća kojeg učiteljskoga mjesta.

2. Najmanja plaća nesmie biti različita po raznih krunovinah.

3. Najmanje plaće gradskih i seoskih učiteljâ nesmiju biti različite.

4. Najmanja plaća učiteljeva mora biti 600 for. a podučiteljeva 400 fr.

5. Želiti je, da se seoskomu učitelju dade na razpolaganje u ime jedne strane njegova zakonitoga prihodka komad zemljišta.

6. Sve daće prirodnîna i davanje u žitu, živeži itd. prestaju, s toga postajući uštrb mora se izravnati stalnom plaćom.

7. Svakih pet godina pristoji učitelju kano i podučitelju povišenje plaće sa 50 fr.

8. Učitelj ima se odreći crkvenjačkih prihodâ.

9. Kao orguljaš i ravnatelj crkvene glasbe poteže učitelj plaću iz crkvene blagajne. Kolika da bude ta plaća, ustanoviti ima država u sporazumljenju s crkvenimi vlastmi.

10. Država imade plaćati učiteljem i njihovoj svojti mirovine iz svoje blagajne.

11. Mirovine i zaklade podpôra, što su jih učitelji sami utemeljili, nemogu riešiti državu od dužnosti, plaćati učiteljem ili njihovim obiteljim mirovine niti posve niti častimice.

12. Učitelj valja da ima pravo, dati se staviti u mir u svako vrieme.

13. Povišenje učitelja u časti i službi zabacuje se kano načelo ili pravilo.

14. Gdje se priznaju jednakim sposobnost i vjernost, tu odlučuje vrieme službovanja.

Predložitelj utvrdjuje svaku pojedinu ovih točkâ obširnije i navodi osobito pri zadaćah 1—6 povorku pučko-gospodarstvenih razlogâ. Umni govor prekidaše skupštinu gromovitimi uzklici odobravanja.

Digitized by Google

G. August Hoffer iz Beča predloži: „Treći obći austrij. učiteljski sabor neka izreče, da je s napredkom pučke škole nerazdruživo skopčano bolje položenje u cieloj ugarsko-austrijanskoj državi učiteljâ, dapače, da je to glavni uvjet školskoga napredka.“

Gosp. Stopper iz Maribora mišljaše, neka bi ministar obuke onako činio, kako je vojeni ministar stavio odlučne zahtjeve. Govornik učini predlog: „Neka se naloži stalnomu odboru, da dostavi zaključke učiteljskoga sabora u obziru na uredjenje učiteljskih plaćâ svim cislitvanskim saborom.

Bijahu predočeni njeki promišljaji proti „uniformitetu“ učiteljskih plaćâ, da najme nije skladno oktroirati zaključke učiteljskoga sabora zemaljskim saborom.

S druge strane nadjeni su stavljeni zahtjevi preveć čedni, s druge opet strane nedosljedni. U pogledu mirovinâ smatraše se povriedjeno načelo reci prociteta, ako bi sè priznalo učitelju pravo, da može zahtievati u svako doba poći u mir.

Izvjestitelj Jessen oprovrže kratkim ali čistim i jasnim govorom proti riešenju podignuteprig ovore.

Za tim bijahu od sabora sve točke s iznimkom 12. i stupca 2. devete primljeni. Od ostalih predloga primljeni su samo onaj g. Hoffera i g. Stoppera.

Tim su razprave III. austr. obćega učiteljskoga sabora dokončane, i ja kao učitelj pristajem rado uz te zaključke želeć, da bi se što prije oživotvorili, jerbo sam uvjeren, da bi našemu pučkomu školarstvu izpunjenjem tih pravednih željâ pružila se velika pomoć za uspješan razvitak, no s druge strane kao Hrvat razžalio sam se u srdcu slušajući razprave III. austr. obćega učiteljskoga sabora, očekujuć zahman: naći će se valjda jedna duša izmedju 2000 učiteljâ, koja bi obratila pozornost učiteljskoga sabora na druge narode.

Da li je izmedju 2000 na saboru u Greču sakupljenih učitelja i koliko Slovinaca bilo, neznam, samo to znam, da su Niemci i Magjari u dogovoru bili i složni, s druge strane priredjene zadaće za viećanje, pak sam mislio, u takovih okolnostij zahman bi podigao ja svoj jedini glas, kao glas vapijućega u pustinji, a smatrao sam se samo kao gostom u sboru Niemaca i Magjara. Sjedio sam a kazalištu „Thalia-Theater“ kano na žeravici očekujuć, hoće

Digitized by Google

li tkogod dirnuti u strunu, što mi u srdcu neprestano zuji, da li će se naći koji pravedan Niemac, koji bi se sjetio i slovjenskih sugradjaninâ u državi. Badava, na Slovene i njihov živalj nitko ni nepomisli. Plamtio sam ognjem kao u groznici, i kadgod sam pomislio, da se javim, progovoriti o predmetu, što mi leži na srcu, padahu mi na um pomisli puni jada, jeda i gorčine, te da sam u onakovu razpoloženju stupio na govornicu, izletile bi mi i nehotice iz ustiju gorke rieči, a neželim širiti razpru, nego slogu, u kojoj jedinoj nalazim uvjet boljoj budućnosti za sve narode naše države, i uvjeren sam u dubljini duše, da će država naša pod žezlom srećno vladajućega doma habsburgsko-lotrinskoga istom onda pravo procvasti u napredku i blagostanju duševnomu i materijalnomu, kad podpuna ravnopravnost sviuh narodnostij u austr. ugar. monarkiji postane živom, pravom istinom.

Najposlje spomenuti mi je na kratko izložbu učevnih sredstva za pučke učionice. Ova bijaše smješćena u tri prostorije cinkusa (Thalia-Theater), te sklodno razredjenje olakšavaše posjetniku pregled ciele izložbe. U prvoj sobi izložio je gradački zemaljski zavod za sliepe svoja mnogobrojna i skupocjena učevna sredstva, kano i učeničke poslove, i ondje visaše slika pravoga utemeljitelja zavoda za sliepce, Abea de l' Epel. Drugu soba sadržavaše naravoslovna učevna sredstva, upružnu tablu za duvar, prekrasne kalupe od sidra i dvie nove školske klupe, takodjer poslove učenikâ iz trgovačke akademije. Treća soba imade na duvaru zemljopisne karte a po stolovih druga učevna sredstva, knjige, predloge za risanje i pisanje itd. razdieljena na sliedeće gromade: struka jezikoslovna (nazorna obuka, način obučavanja u čitanju, čitanke slovnice, književnost, strani jezici.) Prirodoslovje, vjerozakon, matematika, poviest, zemljopis, dječji vrt, razne stvari (medjutim pedagogika); obuka gluhoniemih i sliepih, gombanje, stenografija, risanje i pisanje. Globusi Schoningerovi iz Beča i izložba u osebnoj prostoriji, knjigâ i drugih učevnih sredstvâ knjižára g. Sallmayera i druga mu iz Beča, predstavlja nam pravu ručnu knjižnicu za svakoga učitelja. I tim završujem.

M. Stojanović.

Digitized by Google

Viestnik.

Književnost.

Velimir Gaj pozivlje na predbrojku različitih pjesama pod imenom »Lira« „Lira će na sviet izaći u dvie knjige na maloj osmini, što ukusnije na liepoj, gladkoj i čvrstoj hartiji, tiskane, te prema računu iznieti do 40 tabaka. Knjiga I. izaći će oko božića. Svakoj je knjizi predbrojna ciena, koja se za prvu napred ima namiriti, a za drugu, kad se knjiga I. gotova primi, 50 nvč. Obie knjige dakle stoje 1 stot. Predbrojnina se šilje ili Velimiru Gaju ili knjižari Fr. Župana (Albrechta i Fiedlera) u Zagrebu do konca studenoga o. g. Tko uzme ili skupi 10 iztisaka, dobitî će 11. bezplatno.

— Knjižice „Tuga t. j. mala hrvatska povjestnica“ što smo ih oglasili u zadnjem broju, te se prodavaju po groš, dobro prolaze. Osobito ih kupuju seljane iz okolice varaždinske. (Pučki prijatelj).

— „T u m a č“ je doštampan i može se kroz tiskarnu Drag. Albrechta dobiti.

Natječaji.

U Valpovu je utemeljena nova učiona za žensku djecu, i oviem se razpisuje natječaj do 20. listopada t. g.

Učiteljice za ovu službu, s kojom je skopčana plaća u gotovini 240 fr. slobodan stan i ogriev, neka svoje molbenice sa svedočbami o dobi, sposobnosti i dojakošnjem službovanju do rečenoga roka podnesu kotarskomu škol. nadziratelju u Valpovo Franji Taglieberu.

— Za učiteljsko mjesto u Preseki. Dohodak: 400 fr.; 20 hv. drva; 1 ral oranice, stan i vrt. Molbenice šalju se: veleč. g. Herniku Jandi, podjašpristu i župniku do 25 listopada t. g. (Pošta Vrbovac).

— Za izpražnjeno učiteljsko mjesto u Bosiljevu. Plata: 315 fr., pol rali zemljišta. Molbenice šalju se: veleč. g. Mati Župčiću, podjašpristu i župnikn u Dubovcu, po 30. listopada. (Pošta: Karlovac).

— Za učiteljsko i orguljaško mjesto u Selih. Plata: 277 for. 75 novč., 15 hv. drva, vrta 2 rali, livade 3 rali i stan. Molbenice šalju se. veleč. gosp. Josipu Malančecu, podjašpristu i župniku u Selih, do 30. listopada (Sisak).

— Za učiteljsko i orguljaško mjesto na gornjoj Rieci. Plata: 252 for., četvrt rali vrta; 72½ vedra vina i drvarine 43 fr. 30 novč Molbenice šalju se veleč. gosp. Stjepanu Haukovcu podjašpristu i župniku u Magjarevu, do 30. listopada. (Pošta: Novimarof).

Listovnica.

Gosp., koj želi, da obielodanimo onu pohvalnicu. Nemožemo učiniti s obzirnosti, što se kako vidimo, to učinilo samo jednoj učioni a drugim ne. Tim bi se u javnosti samo vaša dičila a druge kao zametavale, a to nije u redu. Tiče li se svih: uzmemo; prem i za to nismo s uvjerenja. Budimo skromni! Razumiete?!

Gosp. Tondiću. Učinismo sve; više javismo vam pismeno. Javite se u »Napredku“.

G. G—lu, u R. Onoga nekupujte. „R u k o v o d s t v o“ čeka novaca; gg. dužnici znadu samo zahtievati a dužnostij se nesjećati; bude ga još na 3 arka. — Vidite, takovi smo. Dugujete jošte 1 fr. 50 novč.

Gosp. S t a r i n i. Neljuti se, što ti je dopis manjkav u »Napredku.« U v o d moradosmo izpustiti, jer neodgovara sadašnjim okolnostim. Onaj drugi ako uzhtjedne, može se poslužiti. Bio nam zdrav i što dulje živ!

Uredjuje: **Skender Fabković.** **Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.**

Digitized by Google

Broj 19. U ZAGREBU 1. STUDENA, 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Uzgoj posluha.

(Konac.)

Posve je temeljito mnenje podagôga tvrdećih, da već i malo u povoju djetešce ima volju i svoju želju, pa s toga da ga je veoma pogibeljno dirati, te mu davati povoda, s koga bi mu se uznemirivala i razdraživala ćut i pobudjivala zla volja. Nu u tom baš množina roditelja grieši, te njekim tobože strogim, a u pravom smislu nemilosrdnim postupanjem, neprestanim psovanjem, krikom, vikom i lupanjem pokvare si djecu na toliko, da poslje, priučiv se tomu, niti za rieči a nití za batine više nemare, već svedj u nepokornosti uztraju. Tako mnogi opet sami priliku traže, da si mogu diete razdražiti, i zato sve proti volji i želji njegovoj rade, u krivom uvjerenju, da će tim diete priučiti na to, da bude svoje želje i zahtjeve pregorjelo, a njihovu volju sliedilo; nu ljuto se varaju, jer upravo tim načinom pobudjuju diete na gnjev i mržnju prema sebi i svojim nalogom, iz česa će se kašnje jamačno poroditi tvrdokornost i opornost. A ima i takovih, koji opet samo zabave radi diete dotle draže i muče, dokle god u jadu i razdraženosti nenapadne onoga, koji ga draži, udarcem, psovkom i plačem. Dotičnik pako uvivdiv, da mu krivo čini, što ga na plač tjera, mora mu se kašnje umiljavati, što si diete obično dobro zapamti, pa traži i drugiput umiljavanja, kad je vriedno kazne, što ako se nedogodi: jao i pomagaj. Od tako odgojene djece nemože se naravski ino očekivati, nego da će se pogrješkami i strastmi, kojim je u djetinstvu priviklo odrasti i prema svakomu oporno i tvrdo-

Digitized by Google

glavo postati, i najposlje došav u ruke školi, učitelju sto jada zadavati i ostalu nedužnu dječicu smućivati. Nasuprot, ima opet roditelja većinom po gradovih, koji protivno tomu rade, i koji si diete nada sve u svietu stave, te u svojoj majmunskoj ljubavi misle, da mu moraju svakoj željici zadovoljiti, čim postaju pravi robovi svoje djece. Ako takovo njihovo mezinče i najmanju zlovolju pokaže, tada nejma umiljavanju i maženju kraja ni konca. Takovim se djetetom učitelju pripravljaju gotovi jadi, jer kada dodje takovo razmazanče u školu, tad se neće htjeti pokoravati učiteljevim nalogom i školskim zakonom, već će od učitelja zahtievati, da mu poput roditelja dvori, te da mu se hirom i svojevolji pokorava. I kad učitelj neće htjeti na to pristati, ustati će isti roditelji proti njemu, te mu predbacivati tobož osorno i prestrogo postupanje s njihovom fino odgojenom djecom. — Zlo je takodjer mitom izmamljivati od djeteta pokornost*, jer diete u takovom slučaju nikada naloga neizvrši iskreno, već izlično i s koristoljublja, pa drugi put neće bez nagrade i mita htjeti podnipošto sluša. Niti u istoj bolesti nevalja djeteta odviše razmaziti, (jer razmaženci su obično nepokornjaci) i na što ga čovjek u bolesti priuči, to traži kašnje takodjer kao zdravo. U bolesti ga valja pustiti u miru i tišini, pa mu dati red i čistoću, nipošto ga netreba obsipati igračkami, jelom i slasticami više nego obično.

Mnogo škodi i po uzgoj posluha, ako su roditelji u odgoju nesložni. U kućah, gdje otac brani, kad mati kara, a mati viče, kad otac kazni, diete neće najposlje ni otca ni matere htjeti u toliko slušati u koliko bi trebalo, već će se prvom sgodom obojici protiviti i prkositi.

Tako zlo odgojena djeca dodju napokon u ruke učitelju, donesav već od kuće punu torbu opornosti, tvrdokornosti, samovolje i ućudnosti. Učiona mora sada popravljati, što je dom pokvario. Težke doista zadaće; ali učitelj se mora iz ljubavi za svoje zvanje i sreću čovječanstva žrtvovati, ako hoće svojoj dužnosti zadovoljiti. — Nu prije svega treba mu se držati stalna pravca, da ne-

* Zato mnogi pedagogi nagrade za opasna gojitbena sredstva smatraju. U ostalom vidi moju konačnu opazku o tom na svrsi ovogu člančića. Pisac

Digitized by Google

promaši i on, kao što je dom. Napose valja mu pamtiti, da si ima ponajprije steći ljubav i povjerenje učenîka, jer bez toga neće u ničem moći valjano postupati, kamo li pako kod uzgoja posluha. Izkustvo svjedoči, da se diete voljnije i radostnije podlaže ovomu, nego li onomu, i da jednoga radje sluša nego li drugoga, tomu uzrok može biti jedino u načinu postupanja. S toga se neka učitelj u svakom slučaju prema svojim učenikom ponaša blago, prijazno i uztrpljivo, jer kao štogod osorno postupanje i namršten pogled učitelja odbija i odtudjuje diete, tako ga privlači prijatno i nježno postupanje. Svakom mogućom prigodom neka se posluži učitelj, kojom može dokazati svojim učenikom, da on jedino o dobru njihovom i o njihovoj budućnosti radi, i da mu ništa nije svetije, nego njihova sreća. Svaki trenutak neka upotrebi, kad god jim može dokazati, da bez njega nisu ništa, niti da mogu što god bez njegovih naputaka i savjeta. Svakom mogućom prigodom neka jim dokaže krnjavost i plitkost njihovih nazora i njihovih mnenja, te jim neka predstavi zlo i posljedice, koje bi se mogle izleći iz njihova nepromišljena i neizkusna postupanja. Tim će djeca uvidjeti neprijatne posljedice svojih želja, te će se svojevolje pomno čuvati.

Nu, žalibože, baš težnja za ljubavlju i povjerenjem učenîka zavela je mnoge učitelje stranputicom. N. p. mnogi iz jedine želje, da postignu tu ljubav puste svojoj djeci, da rade sve po svojoj volji, te se čine nevješti i onakovih čina, kojih podnipošto nebi smjeli odobravati, ili opet misle, da će umilavanjem, popustljivošću i laskanjem postići ljubav, što su oboje krivi putevi, koji pogibeljnimi posljedicami rode, jer će najposlje takovi učitelji izgubiti svoje dostojanstvo pred djecom i postati predmetom podmjehu, pa tad mogu ma što ozbiljno zapoviedati i ma kojim glasom braniti, djeca će to držati za šalu, pa će mu se u brk smijati, a rieči će mu ostati glas vapijućega u pustinji. Treba dakle, da učitelj blagost s osbiljnošću spaja, pa neće svrhe promašiti. Nu prevelikim opet strahovanjem neće postići prava posluha, ili makar ga pretnjami i kaznimi i postigne, to neće biti pravi i čisti posluh, već prisiljeni robski strah, koji će mu uzgojiti prave licumjerce i prilizavce, koji će ga samo dotle slušati i slieditи, dok budu pod nazorom, čim pako odmaknu izpod njega, bit će razpušteni tvrdoglavci.

*

Digitized by Google

Učiteljevo će se nastojanje unaprieditì, ako bude u slozi sa roditelji svoje djece, i ako oni njegove naloge budu podupirali, a ne kudili i omražavali djeci. Učitelj se dakle mora brinuti, da bude s njimi vazda u doticaju i dogovoru glede svojih naloga.

Način, kojim se učitelj služi kod zabranjivanja i nalaganja može takodjer uzgoj posluha olakšati i otežčati i svrhu pospješiti ili otegotiti; s toga neka dakle učitelj samo ono nalaže i brani, što razboriti razlozi zahtievaju. Nikad nevalja onoga trošiti, što učenici polag obstojećih okolnosti nisu kadri izvršiti. Nalog ima biti kratak, točan i jasan, nu tako da bude ujedno odlučan, te da svako izpričavanje preprieči. Od djeteta treba zahtievati, da bezuvjetno nalog izvrši, jer nije jošte u stanju uvažiti razloga i prosuditi, da li mu je ovo ili ono na štetu i korist; nu i kod toga se čuvati svake svojevolje i ućudljivosti, te stoputij prije promisliti i prosuditi nalog, nego li ga zapovjedati i naložiti, jer djeca svaku nepravdu i despotizam gorko ćute. U nalogu treba izbjegavati proste i osorne rieči, svaki gnjev i prietnju, te se služiti blagim glasom brižna i ljubeća otca. Po stupnju odraslosti duševne i tjelesne treba i način zapoviedanja udesiti: djetetu valja nalagati, dječaku propisivati, a mladiću savjetovati. A velika je razlika izmedju savjeta i zapovjedi, jer savjetovati se može samo onomu, koji je kadar razloge shvatiti, nipošto pako onomu, koji je umom nedorasao.

Razuman učitelj zahtieva snažno i odlučno, da mu se nalog bez svakoga oklevanja i otezanja podpuno i točno izvrši. Ako nenalaže bez promišljavanja i u žestini, bar neće trebati naloga opozivati, što je veoma pogibeljno. A što je danas zabranio ili naložio, to mora i sutra braniti i nalagati, ako hoće biti dosljedan, i ako neće da bude obiedjen s pristranosti i nepravde. Ima jih, koji samo nalože, jer tobož moraju, da jih savjest nemuči, da nisu svojoj dužnosti zadovoljili, pa se dalje ni najmanje nebrinu za izvedenje svoga naloga, a djeca tad obično ništa ili samo polovično nalog izvrše. To nevalja u takovom slučaju ni najmanje pregledati kroz prste učenikom, nego od njih treba zahtievati strogo, da ono, što su polovično izvršili, naknadno izvrše. Isto tako grieše i oni, koji neće da vide neposluh učenika, jerbo tim gube svoj ugled, a učenike si pobudjuju na trajnu prkošljivost i opornost.

Digitized by Google

U mladosti prima duša veoma rado spoljašne utiske, i na to netreba kod uzgoja posluha zaboraviti; — s toga valja da učitelj svoje naloge uviek podkriepi i vlastitim primjerom. Eno poganski Plato veli: „Dobar uzgoj sastoji se ponajviše u tom, da i sami činimo sve, što od drugih zahtievamo, da čine. Hoće li učitelj od djece zahtievati pokornost, mora se dakle i sam učiti pokoravati. S toga u pogledu na svoj odnošaj prema poglavarom neka se uviek obazire na rieči sv. Pavla: „Slušajte svoje poglavare, i budite jim pokorni.“ — Osobito se pako pomno mora čuvati učitelj, da pred djecom nikada ni preko svojih neposrednih poglavara negovori, a kamo li preko državne glave, gospodara, zapovjednika i otca našega. Spartanska jedna ustanova veoma je strogo branila pred mladeži rešetati iste državne zakone. — Vrhovna državna glava je naš gospodar, vlasti njegove zastupnice, a svi mi drugi smo podložnici, koji, čim smo naobraženiji i u većoj časti, tim smo više dužni poslušnost izkazivati gospodaru svomu. Rekoh, da je u tom baš učitelj najviše dužan valjanim primjerom prednjačiti, jer će tim tu kriepost i u srdca mladeži podhraniti, te će onda i oni jednom kao gradjani biti vjerni i poslušni državljani. To je pako tim više nuždno, što je u naše vrieme zavladao osobiti duh nemira, neposlušnosti, rovarstva i odpora proti vlastim i poglavarstvu, duh pobune i nepokornosti, u srdcu, kako pojedinaca, tako i cielih naroda, odkuda i dolazi tolika bieda. — To zahtieva i domoljublje od svakoga čovjeka, jer bez toga morala bi prestati svaka družtvena sveza, poremetila bi se obća sigurnost života, imetka i mnoge druge udobnosti, te bi nastao obći metež i pobuna, uslied kojih težko si ga svakoj domovini!

S prkošljivom pako i jogunastom djecom valja postupati mudro i oprezno, sad dobrom riečju, sad strogo, čas ljubežljivo, čas ozbiljno. Netreba se s njimi natjecati, tko će pobjedu održati, nego jim se treba više prijatnim i ljubežljivim prikazati, te glede onoga, što jim se odbije ili zabrani pozvati se na zapovjed božju, ali zato se ipak nesmije lahkoumno odustati od onoga, što se jednoć odluči, već u potrebi i očito se suprotstaviti samovolji djeteta šibom, osobito, ako što hotice prestupi; — jer treba dobro paziti, da li je diete navlaš ili s plahosti, zaboravljivosti, lahkoumlja, hvalisanja itd. pogriešilo, što se lahko dade opaziti na glasu, pogledu

Digitized by Google

i crtah lica, te je tad dostatna i opomena; oštre kazne nevaljaju podnipošto. Kada kori učitelj diete, neka licem, t. j. držanjem i govorom pokaže, kako mu je žao, što je diete pogriešilo i neka blagim načinom djetetu predoči grdobu nepristojna ponašanja, tim će se djeca osvjedočiti o ljubavi učitelja prema njim a s druge strane laglje i voljnije priznati svoje prestupke. Prema povodu, koji je diete sklonio na pokornost mora odabrati svoje mjere u postupanju n. pr. hvalisavca će svakom prigodom poniziti i izsmijati, prokšena ukoriti, a razdražena gledati umiriti itd.

Posljedica trajna neposluha i trajne nepopravljive tvrdokornosti mora biti kazna, a blagosti i posluha nagrada. Istinabog njeki pedagogi žele punim pravom, da se nagrade i kazne, kao gojitbena sredstva neupotrebljava. A dobro bi bilo, kad bi jim se moći ukloniti, jer sbilja nisu valjana i uspješna sredstva za čistu ćudorednn gojitbu, a neumjereno i nepromišljeno upotrebljavana mogu biti moralnosti na uhar, osobito nagrade, kojih su posljedice neshodna upotrebljavanja često štetnije, nego li posljedice krivo upotrebljavanih kaznenih sredstva. — Nu tko ima iole izkustva školskoga, te komu je narav čovječja, osobito pako pokvarena i izopačena domaća gojitba dobro poznata, mora priznati, da se sasvim dokinuti nemogu. Kah bih imao više vremena, dokazao bi to pobližje.

Nastojmo braćo shodnimi sredstvi uzgojiti domovini i čovječanstvu poslušne gradjane, pa ćemo jednoj od glavnih svojih zadaća zadovoljiti, i velikih si zasluga steći za domovinu i družtvo čovječansko.

Stj. Basariček.

Opis vučènice.

Vučenica jest Hrvatu: velika ždimalnica. t. j. preša na kamen ili žrvanj. Za istu imamo prekrasnih riečij; ovdje ju opisujemo onimi, što jih sakupio g. Hefele u brezničkoj okolici, pak opet onimi, što jih pobilježio sam urednik u Kranjskoj na Dednoj gori, dva sata odaljenoj od Sevnice štajerske. Prvo ime jest ono dednogorsko a drugo brezničko.

1. Ploha = bàbinja jest veliki balvan, klada, na kojoj počiva sva gornja sprava ždimalnice.

Digitized by Google

2. Četiri stabra = stupa, medju kojima jest

3. Sljeme = velika greda = préspon. Leži, bolje reći, niha se poduljce medju stabrima te tlači komovlje.

4. Níha t. j. klin nihač = počiválak, jest željezni klin medju dva stabra, na kojem leži sljeme.

5. Plého (4 do 8 njih) = sbojnice, jesu daske u četvero osovice postavljene, medju koje meće se komovlje.

6. Ris, zovu onaj četvorasti rêz na plohi, kamo se umeću sbojnice. (Vučenica, što ju sada opisujemo, ima ris posve u sredini. Seljan Jarnej, čija je ista, rekao mi: gospodine, kî je ovu vučenicu gradio, bio je posve neuk; evo nà, ris je u polovici a mora da bude bližje sglobinji = sglobnici = podpori. Trećinu prostora, bližjega podpori, zauzmi ris, ostalo budi prosto.)

7. Hlâst = koš = grt = kotac. To su rieči za sve, složene već sbojnice.

8. Dvie duge ručice = preponi, jesu odulje, razóvito položene grede, što spajaju stabra.

9. Preponi mali, jesu gredice, ležeće na ručicama u kluč. I veliki i mali preponi čine, du se hlâst s tlaka i tiska sljemenom nerazpadne.

10. Prasica = tršak (od trha) = paščica, jest četverokutna daska, ležeća na komovlju.

11. Strela = trúpel-la, jest klinasti panjić, na koj pada sva sila sljemena. Trupet stoji neposredno na tršku.

12. Stabra prednjáša jesu ona dva, kroz koja ide počivalak; stabra zadnjáša ili rtáša jesu ona — protivna jim. Rtáši zovu se takodjer i: presličari; jer se nalaze

13. Preslice = peránca = peràvice = babice medju zadnja ova dva stabra s toga, da se podmeću ili nameću sljemenu prema potrebóći, u koliko se mora sljeme nihnuti.

14. Glava, jest najdeblji kraj sljemena. Za veću sigurnost, više putij se i okuje čvrstimi obruči.

15. Lisica, jest uložen u glavi trup, kroz koj ide

16. Svieća = vreteno t. j. velik drven vijak.

17. Kamen ili žrvanj, visi o svieći. S njega pak prema težini njegovoj, ujedno i sva sila na komovlje.

Digitized by Google

18. Podnožnjak = kopanjica, jest željezna ili drvena spremica, na kojoj se vrti, ili samo mirno počiva doljni šiljak vretena, što ide kroz kamen.

19. Dvie kàpe, jesu dvie drvene spone ili priečke, nahodeće se na tjemenu stabara, da se nerazklimaju.

20. Malo sljeme = sljemce = gredica, leži duljinom na kapama da se stabri nerazidju lievo ili desno.

Ako nije téža t. j. kamen cjelikov, to se onda nameće više kamenja na stolac koš ili óplet.

Svaka vučenica nejma 4 stabra, već samo 2. U tom slučaju vele onomu, na kojoj je strani kamen, stabar počivalac, onomu pako zadnjemu: presličar = peràničâr — ára.

Komu je do znanja jezika hrvatskoga, prouči samo ova imena, što jih rabi Dednogorac u Kranjskoj, Brezničan u Hrvatskoj; ja kriv, ako neizrekne mahom: i braća nam u Krajnskoj živuća, zaista su čisti Hrvati.

Ali česa se hoće školam za valjanu i uspješnu zornu obuku? Toga, da bude u svakoj što više gospodarskih strojeva, izvedenih u manjem. Slike, pak bile za to i najvještije, malo pripomažu.

Evo za to i shodne zagonetke!

A šta mi je to?

Kada visi, onda svak čas puca;
Kad nevisi, niti neskomuca. (Breznička.)

Istočna pedagogija.

Želim u sljedećem člančiću baciti pogled na istok cielomu svietu, najme na Aziju, i pomoćju historije u njem promatrati razvitak, napredak i stanje pedagogije.

Danas je prava prosvjeta usriedotočena ponajviše na zapadu i to u Americi, Englezkoj, Francezkoj i Njemačkoj, a sa zapada širi ona sve većom snagom svoje moćne i blagotvorne trake po svih krajevih ostaloga svieta. U starom pako vieku, kad su još svi ovi krajevi čamili u pravom divljačtvu, bijaše najmilije sjedište prosvjete sada zapušteni i zanemareni izkok. Azija, ta kolievka čovječanstva, bijaše ujedno i kolievkom te izvorom prave prosvjete. — Istina bog, prosvjeta se azijatska nije nikada mogla s

Digitized by Google

mnogih važnih razloga uzdići na onaj stepen visine, kojim se danas ponosi zapadna civilizacija. — Nu ni u samoj Aziji nije mogla prosvjeta po svih krajevih jednako napredovati, što se posve lahko protumačiti dade s čudnovatoga svjetskoga njezinoga položaja, te s njenih posebnih klimatičnih i geografičnih odnošaja. Punim se pravom može uztvrditi, da je stara prosvjeta bila obljubila ponajviše morske obale južnih strana Azije, u obće širila se je više po onih stranah, koje su ležale nuz mora ili nz obale velikih rieka. Na obali sjevernoga mora priečili su joj slobodan put nepovoljni i strogi klimatični odnošaji, pa s toga se i nije mogla tamo nikada udomiti. Isto tako slabo je bila razprostranjena u nutarnjem dielu Azije, i to ponajviše radi njezine kontinentalne odieljenosti.

Najmilija joj domovina bijaše u južno-iztočnoj Aziji, niz more ležeća Kina, isto tako omilila joj bila i pokrajina Hvanga i Jantsekianga, zatim u južnoj Aziji tropičkim morem obkoljena čest i najzmožniji dio Azije, iztočna Indija, ležeća u području Inda i Gangesa. Osim toga nije ni zapadne strane zemaljske ove česti baš posve prezirala, poznato bo nam je, da su se narodi pokrajina Eufrata i Tigrisa, a osobito pako odabrani narod izraelski svojom prosvjetom medju ostalimi odlikovali. Mala se Azija s obzira kulturnoga može smatrati prelaznom česti Azije i Evrope, kao što se opet stara Arabija može nazvati posrednicom medju Azijom i Afrikom.

U istih ovih pokrajinah, u kojih nalazimo prve tragove prosvjeti, opažamo i pojedine tragove pedagogiji i mi ćemo jih nastojati štovanomu čitateljstvu po mogućnosti u kratko, ali vjerno i točno predstaviti.

Počnimo od Kine ili kako mnogi vole Kitaja. U Kini razprostranjivahu Confutse oko 500 god. prije Isusa, njegov učenik Mengtseu (Meneius) oko 380 g. prije Isusa i Tšuhi, nazvan „knez znanosti“ takodjer pojedine uzvišene ideje i o pedagogiji. U komentaru Jungtšinga nalaze se i njeke opomene roditeljem i i djeci. Iste hvale „kriepost otca i majke, kao najuzvišeniju dobrinju i najveći raj.“ Tšuhi pako, gori spomenuti mudrac, zahtieva, da budu otčinske upute i opomene djetetu to, „što je bilju ugodno proljetno vrieme i topla okriepljujuća kišica.“

Digitized by Google

U ostalom bijaše kinezka pedagogija veoma ograničena, jer se kod moralnoga uzgoja odviše cjepidlači, te mnogo više pazi na vanjsku formu, na pristojno držanje, na obične kinezke ceremonije i na ponašanje prema odličnijim i starijim, nego li na pravu i čistu nutarnju kriepost. Što se pako tiče obuke i znanstvenoga naobraženja, tu se opet ograničavahu samo na to, da si pribave znanosti tek za najnuždnije životne potrebe. Učahu svoj jezik, čemu jim treba pol svoga života posvetiti, budući imadu za svaku od svojih 60.000 riečî posebno znamenje. Ljudi, koji su mogli naučiti valjano i liepim naglasom čitati (Kinezi čitaju jedino na glas) k tomu krasno pisati, bolje reći slikati (kod pisanja se nesluže perom, već kistom), smatrani bijahu najvećimi učenjaci. Cienili su njeku sbirku propisa i izreka pedagogičkih nalazeću se u K i a-p'h a o-t s i o u n-t s i, nu isto toliko, ako ne i više cienili su i njeku u versih sastavljenu suhoparnu knjigu ob ugladjenosti i čednom ponašanju.

Tako isto vladah u, pa još i sada vladaju u Kini čudnovati narori o fizičnomu uzgoju djece. Dočim se najme u obće nastoji u mladeži uzgojiti snažna, kriepa tjelesna uda, gledaju oni tielo svoje djece nagrditi (premda je to nagrdjenje prema njihovomu ukusu ukrašenje). Tako otac, kao podpuni gospodar nad životom i srećom svojega djeteta, ima pravo svojoj kćeri uzkratiti svako nasljedstvo, ako su joj noge velike, pače ako mu je volja smije si nepovoljno diete izložiti, ubiti, ili dati zvjeradi, da ga proždere.

Danas ima u Kini trovrstnih učiona: pučkih, plemećkih i učenjačkih, uz to i tako zvani pedagogički zavod u kom se pripravljaju pitomci za učiteljstvo. Nižje učione razdieljene su u četiri razreda, a za svaki je razred opredieljena posebna knjiga. U prvom je razredu p e-k i a-s i n g (početna knjiga) sadržavajuća gradivo za početno čitanje i učenje na izust, iz druge knjige zvane T a-t e uče obće polezne stvari, treća t i e n t-s o o u a u, kao da je slovnica, a četvrta s a n-t e-k i n g sadržaje pjesme, u kojih se predaju početci i temelji ćudoredbe i povjestnice. S početka uče djeca sadržaj te knjige na izust, a poslje jim se istom tumači, najposlje moraju protumačeno pismeno izvesti. Viša učilišta upravlja neposredno posebni državni kolegium u Pekingu. U takovih učilištih pripravljaju se pitomci za mandarine i činovnike kod upraviteljstva.

Digitized by Google

Koji žele popeti se više u državnoj službi, moraju još dva višja tečaja proći. Njeki od odličnijih i bogatijih davaju si djecu kod kuće učiti. U Kini počituju veoma učitelje, a u javnosti su smatrani kao mandarini, pače kao učenjaci.

Premda je, kako vidimo vanjsko uredjenje školstva u Kini upravo izvrstno, prema njihovim odnošajem, to bi se ipak ljuto varao, koji bi po vanjštini sudio nutarnje stanje današnjega kinezkoga školstva, jer svemu tomu manjka ona snaga, koja svaki posao oživljuje, a to je sloboda i samosviest.

O stanju i razvitku kinezke pedagogije, koja nam dovoljno gradiva pruža, više do skora u posebnom člančiću.

U Indiji uliven je pjesnički život i u istu pedagogiju. Na mjesto suhoparnih kinezkih prozaičnih propisa stupa kao najglavnije sredstvo pouke ugodna basna, puna uzvišenih pomislî. Najstarija knjiga basana je panchatantea (pet sbirkâ) ili panchopâkhijâna iz petoga stoljeća po Isusu. Kasnije je ista knjiga preradjena i nazvana hitôpaderas, što znači prijateljska uputa. Ova prijateljska uputa rabi se kao školska knjiga, te je puna raznih dragocjenih izrieka n. pr. „Kao što drvo podaje sjenu i onomu, koji ga nastoji podsjeći; kao što mjesec svojim sjajom obasjava i kolibu najnižjega chaudala: tako neka svaki ljubi i one, koji ga mrze.“ Pametan čovjek nastoji si pribaviti znanja i bogatstva, kao da i nije podvržen bolesti i smrti, dužnosti pako vjerozakonske izvršava tako revno, kao da mu smrt lebdi već na ustijuh.“

Žalibože samo, što se je u Indiji primjereno orientalnim odnošajem i njihovom aristokratičnom duhu, dielećem čovječje pleme u razne kaste, u tom duhu ravnalo i odgojenje, te umjeća i znanje skoro izključivo podjelivalo samo kneževskim sinovom, prostačka pako djeca rasla su kao divljaka u šikarju. Indija, kako je poznato, bijaše pako izvor i gnjezdo aristokraciji.

(Svršetak.)

Digitized by Google

Što bi imao učitelj kao odhranitelj ćudorednosti raditi, da mladež napreduje u obziru vjerozakonsko ćudorednom.

(Svršetak.)

Tko na ova po savjesti odgovoriti želi, valjà mu se ponajprije u stališ i položaj seljakov postaviti, a to učiniv jamačno će do osvjedočenja doći: da nam puk neljubi škole jedno s toga, što je nezrel, te nepojmi važnosti i blagodati njezine, a drugo, što mu škola, kakova je sada, sbilja neznatnu ili nikakvu materialnu korist nepruža; svaki ga dakle pravi rodoljub mora sažaliti, a podništo s gluposti i opake upornosti okriviti; pače dužnost je svakomu zrelijemu — u pomoć priteći biednomu si bratu, što naukom, što valjanom uredbom, što materialnimi sredstvi. Inače neka si neprisvaja častnih imena: narodnjak sam, rodoljub, domorodac i što sve ne. — Ako je svaki zreliji domovine sin na prijašnju izreku vezan, kud i kamo više vezani smo mi pučki učitelji, kojih je najsvetija dužnost, kao što ju bez dvojbe svi i priznajemo — putem škole ne samo, već i svakom inom shodnom prigodom u svom narodu širiti čistu narodnu prosvjetu i naobraženost, te time promicati koli duševnu, toli i materialnu korist njegovu.

Da većina seljačkoga naroda od sadanje škole slabu ili nikakvu korist neuvidja, neoboriva je istina, pošto mu iz škole izstupivša djeca, pa ma i najmarljivije 3 do 4 godine pučku školu polazila osim čitanja, ponješto pisanja i računanja nikakova inoga u seljački život zasjecajućega znanja nedonose. Pučko životno pitanje u obće je gospodarstvo, a ovo mu se nalazi na veoma hrdjavu i nizku stepenu; imalo bi se indi izpravljati, poboljšavati i unapredjivati. Nisu li mu za to iz škole izišla djeca sposobna, i neznaju li se u tom pomoći, već, pletu li kotac, kao što jim i otac: neće li i nemoraju li jim ne samo roditelji, već i oni sami zamrziti na školu i potraćeno u njoj vrieme? — Pa tko da jim zamjeri? —

Kada bi seljak uvidio, da mu škola zasieca u životno pitanje; da mu je kadra pružiti pomoći u materialnom obziru; da si jedino s njom popraviti može obće svoje gospodarstvo, da su mu ženska iz škole izišla djeca u toli nuždnom ručnom djelu, u tjelesnoj i

Digitized by Google

kućevnoj snagi, u priugotavljanju jela, pečenju kruha, odhranjivanju živadi itd.; a mužkarci u priredjivanju gnoja, popravljanju mršava i neplodna zemljišta, sijanju žita i bilja, sadjenju povrća, zasadjivanju i rezanju vinove loze, oplemenjivanju voćaka, gojenju pčela i svilaca, hranjenju i redjenju stoke, itd. uvježbana i usposobljenja: nejma dvojbe, da bi to najmoćnije nanj djelovalo, da školu obljubi, svoju djecu rado u nju šalje i dragovoljno doprinosi svaku žrtvu, potrebnu za njezin uzpješni razvitak.

Što učitelj u sadanjem svom položaju, nejmajući niti prikladna stana, kamo li vrta, voćnjaka i inih gospodarstvo promicajućih sredstva, u tu svrhu učiniti može, jedino je to, da se neumorno trudi oko svestrana napredka u svom zvanju, da se ponaša naprama občinarom i djeci učtivo i načinom dolikujućim izobražena čovjeka, da u čistoći, redu, umjerenosti i inih kršćanskih i državljanskih krepostij bude uzorom svojoj občini, da joj po mogućnosti svakom sgodom pomaže bud valjanim savjetom, bud djelom: time mnijem, izpunio bi uvjete svoga blagotvornoga djelovanja u tom pogledu. Ova i ovomu slična čini jamačno svaki svjestan učitelj, pa ipak je time materialnom blagostanju naroda malo ili nimalo pomoženo.

U čem indi leži pravi i jedini spas narodnjega blagostanja?

Mnijem, pače u koliko sam iskusio — tvrdim, da mu nejma spasa dotle, dok se školarstvo, kako valja nepreustroji; dok se pučke škole nepreporode i nepostanu u pravom smislu rieči takove, da su ga kadre, ne samo moralno svjestna učiniti, već mu i s materialne strane dovoljne pomoći pružati. Obširniji o tom govorili su većkrat školski vještaci i ini rodoljubi u javnih listovih, naročito pako u našem školskom listu „Napredku“; nu želje njihove ostadoše, žalibože, dosele samo na papiru. P. Solerti.

Kako ti je, moj brate?

Na jednostavno tvoje pitanje, evo ti, ljubezni brate, čitav nîz istinitih odgovora.

1. Zlo mi je, jer sam uz malu platu i veliku dražinu prazna žepa; dugujem Natanom a sada već nestalo mi i vjere.

Digitized by Google

2. Zlo i naopako; jer sam slabih prsiju s razloga, što imam učenîka, mislim ovdje i opetovničare, na 240; mučim se ćednom 36 satij bez odmora -- ne jednom, vjeruj mi, do poldne posve tašta i ništava želudca.

3. Kukavno; jer kod mene i u cieloj mojoj okolici nejma niti traga pripomoćnoj duši za obuku vjeroučnu; sve tèši i tegli sam, a koncem godine dopita se dobro: ravnatelju, a svako i najmanje zálce: meni.

4. Jaoh i naopako; jer za veoma težku radnju, osobito zimi, za orguljanje, nedobivam uredno plate, a znam, da se svete mise i drugi čini točno plaćaju onim, koji inače dobro žive.

5. Kukam i lelečem; jer mi djeca neuredno polaze učionu, a prijavim li to g. ravnatelju: zlo i žlje po me. Mnijem, dužan sam svaka tri mjeseca podnieti ravnatelju izkaz o pohadjanju škole u obće; činim li to onda, kada nejma po 14 dana djece u školi, mislim da nisam pogriešio. I u tom sve zlo na me.

6. Jadikujem; jer mi djeca nejmaju ni pločica, ni knjiga a niti pisanaka. To su krivi roditelji. Imasmo pisanka njemačkoga na čelu napisa po 3 novč; — ovih nisu htjeli kupovati; kako bi sada tako zvane hrvatske, gdje su po 4 novčića? Neshvaćam ovu: čemu zapoviedati, da se baš ove ili one pisanke mogu rabiti? Eno graničara, gdje si djeca sama crtaju pisanke: pak gdje su ljepša pisma — njihovih?

7. Besjedom: zlo mi je, uzmi me kako ti milo i drago. Kada gladuješ; kada ti se nedava zaslužena plata; gdje nejma reda, niti savjetnika, niti okrilja; gdje nejma u školi niti ormara, niti zemljovida niti drugih učila; gdje sa tvojom mukom, tvojim liepim plodom drugi kiti i resi a i najmanja pokluzica samo tebi se prišiva: tuj, brajane moj mili, nije druge, van u sav glas podviknnti: Jaoh si ga! Ljudi božji, visoka vlado! poglednite, razvidite svi kukavno stanje mnogih nas pučkih učitelja, pak što prije pomozite!

Eto ti odgovora na pitanje, pak mi bio sretan i zdrav, košto je nesretan i boljestan tvoj ljubeći te

Perović.

Digitized by Google

Dopisi.

(Radostna viest.) Kotarski sud u Čabru preduzeo si je dne 11 o. mj. viećati o podignuću školske sgrade u Plescih, k čemu pozvao je ravnateljstvo pleške učione i starješinstvo obćine. — Diviti se je, što i učitelj neprisustvuje kod viećanja, ta i on bi svoje mnenje mogao očitovati, kakova li bi imala sgrada biti i soba glede položaja, prostora itd. Pustimo to na stran, dobro bude kako bude, valjda će biti na onaj način, kako je u Čabru i u Tršću. Ako tako izpadne, onda je u redu. Zato neću da puno reknem, već samo to: buduć si se, poglaviti g. sudce pobrinuo o. g. za ove sgrade, koje su već pod krovom (u Čabru i Tršću), ufam se, da ti podje za rukom takove i u Plešcih do danas ljeto dana sasvim urediti; time ćeš zaista već otešćanoj obćini mnogo pomoći i učitelju dobro učiniti: Zato: Bog te živio! M–ča.

Izkaz članova,

plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu uč. sirotčadi.

Gg. Gajdek Tomo, kanonik kao ut. 20 st. Sartori Ljudevit, kao utem. 10 st., Juranović Josip, Radočaj Josip, Pisačić Tomo, Cernolatac Stjepan, Koričić Armin, Baboselac Matija, Franjo pl. Kolarić svaki po 3 st., Hržić Franjo, Brandecker Josip, Dunčević Škender, Sivoš Tomo, svaki po 1 st. 50 novč., kapelan Framić sabrao prigodom vesela družtva 6 st. Klarić Josip, kao ut. 10 st.

U Zagrebu dne 28. listopada 1869.

Ant Irgolić.

Viestnik.

Književnost.

Poznati naš pisac gosp. Ante Truheljka spisao je vrlo nuždno djelo pod naslovom: „početna vježbenica u pjevanju“ za glavna i srednja učilišta a isto si djelo podnio već domaćoj šk. vladi uz molbu, da takovo uvažiti blagoizvolji. Nam je duh toga djela dobro poznat, pak sudimo, dobro ga u kratko prosudismo izrekom: da je izradjeno na temelju narodnjih pjesama i napjeva, dakle narodnjega stila i značaja. Isto djelo odlikuje se ujedno i sgodnom, tu i tamo, naravski, i novom terminologijom. Osobitim načinom svraćamo na to pozornost i visoke vlade gg. učitetèlja.

— Gosp. Fran Ivan Švagel, učitelj u Nikincih, (pošta: Hrtkovci) pozivlje na predplatu djela, što ga je priredio pod naslovom: „Izumičovječji, t. j. znamenita iznašašća“ od početka svieta, do god. 1761.

Digitized by Google

Knjiga bude jaka na 8—9 araka a ciena joj 60 novč. Novci se šalju samomu sastavljatelju do 1. Prosinca; koj sakupi 10 predplatnika, jedanaesta mu radaš. Učiteljske knjižnice u Hrvatskoj, Slavoniji, Dalmaciji pak kneževini Srbskoj, predplaćuju samo 30mi novčići. Uvidi li pisac, da mu trud i muka nalaze liepa odziva, to je spreman mahom izdati i drugu knjigu slična sadržaja.

— G. M. Gj. Miličević, urednik „Škole“ u Beogradu, pozivlje na predplatu djela „Istinske priče i nauke za djecu.“ Ovo je prevod s francezke matice, koja je u Parizu više već putij tiskana a nagradjena francezkom akademijom naûka. Ciena djelu, jaku 14—15 araka, jest 80 novčića; predplata traje do zadnjega studenoga; novci se šalju ili samom g. piscu, ili g. Stjepanu Rajičeviću, faktoru državne štamparije u Beogradu. Koj sakupi 10 predplatnika, jedanaestu mu radašem. (G. pisac šalje knjige o svom trošku).

Razne viesti.

— Dne 9. t. mj. bile su zadušnice u crkvi sv. Marije za preminule nam sudrugove. Služio je g. Šime Balenović uz podvorbu dvaju svećenika a s pjevalnice razlievahu se tužni zvuci hramom božjim toli prodirljivi, da si mogao vidjeti mnogu pobožnu dušicu, gdjeno si otirala suzice žalostinke, zaista u pripomeni na zaostale udovice i nejaku sirotčad blago usnulih.

— Radostnu bilježimo viest, da je najme visoki naš sabor u sjednici svojoj dne 14. držanoj. zaključio povisiti plate svim učiteljem, koji se nalaze u državnoj službi, viškom u 20 percenta. Slava zastupnikom shvativšim težku zadaću učiteljsku i dosadašnju jim u istinu malu platu! Ujedno razabiremo, da se širi plemenita nakana i medju zastupničtvom sl. i kralj. grada Zagreba, kojom se odlučuje, za sada samo privatno, povisiti plate svim gradskim učiteljem i učiteljicam. Dao bog, složilo se u tom čitavo slavno zastupničtvo!

Natječaji.

Mjesto za učiteljicu u Jastrebarskom. Plata: 315 fr.; stan, vrt i drva. Molbenice šalju se: veleč. g. Jakovu Jambrečaku, podjašprištu i župniku u Slavetićih, do 10. studenoga. (Pošta: Jastrebarsko).

— Učiteljsko i orguljaško mjesto u Završju. Plata: 215 for.; drvarine 52 fr. 50 novč. Molbenice šalju se veleč. gosp. Josipu Mavretiću, podjašprištu i župniku u Vivodini, do 10. studenoga. (Pošta: Vivodina).

— Učiteljsko i orguljaško mjesto na Bistri. Plata: 340 for. 15 hvatih drva, pol rali zemljišta, vrt i stan. Molbenice šalju se. veleč. gosp. Jakovu Cerovskomu, podjašprištu i župniku na Bistri.

— Učiteljsko mjesto u Budrovcih, podružnici župe piškorovačke. Plata 315 fr., stan i 6 hv. drva. Molbenice šalju se: veleč. g. Franji Šagovcu šk. nadziratelju i župniku u Djakovu do konca studenoga t. g.

— Učiteljsko i orguljaško mjesto u Krašićih. Plata: 345 fr.; vrt, stan i potriebna drva. Molbenice šalju se: veleč. g. Jakovu Jambrečaku, podjašprištu i župniku u Slavetićih. (Pošta: Jastrebarsko).

☛ Prilažemo za gg. vanjske predplatnike opis „**Pulverina**,“ sastavljena slavnim lučbarom „Apertom“, najboljega to najme za sada čistila za razne tekućine. To činec, molimo svu g. predplatnike, da isti dodatak što više razšire, jer smo uvjereni da premnogim vinarom dodje u najbolji čas.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 20. U Zagrebu 15. studena, 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Istočna pedagogija.

(Konac.)

Sva indijska obuka i znanost dielila se je u 18 glavnih čestij, a glasba i ples spadala je medju najodličnije. Osim toga učila se je još i gramatika, prosodija, filosofija, a jamačno i poviest. Balabodhani ili obuka za početnike sadržavaše se u vedâ, i to u pjesmi od 47 kitica. Misli se, da su u obće sve učevne knjige bile spisane u versih Nuz uzvišene i mudre nauke bijaše i pustih te bezplodnih ceremonijalnih pravila, navlastito u krugu budhaizma, gdje su se ceremonijalna pravila veoma ozbiljno izvršivala. Takova su n. pr.: „Prigodom usekivanja nesmije se odviše bučiti, a prigodom zievanja imadu se usta zakloniti rukom, rukavom ili ma čim.“, i tomu slična.

U Indiji stoji i danas pedagogija na nizkom stepenu. Prosvjeti nedadu prodrieti u najnižje kaste, te su naobraženi samo bramini, njihovi svećenici. Ovi se uče čitati svete knjige Vedine, upućuju se u zakonodavstvu, zvjezdoznanstvu i starom književnom jeziku — sanskritu. Vojnička i trgovačka djeca uče se takodjer nješto čitati i pisati, zatim pjesničtvo i glasbu.

U staroj Perziji nebijaše teoretička pedagogija ni prozom ni poezijom zastupana. Tomu je valjda stranom i taj uzrok, što se dom skoro nije zanimao uzgojem djece, već je taj bio posve prepušćen državi, kojoj sin već od poroda pripadaše, a ne otcu, premda ovaj bijaše gospodar i nad životom svomu djetetu. Država se je

Digitized by Google

pako najviše brinula za to, da mladež odgoji za valjane i hrabre vojnike, s toga mladež od mala priučavahu na zimu i vrućinu, na hrvanje i trčanje; nastojahu, da se nauče vješto jahati, strieljati, koplje rabiti, u obće dobro vojevati. Lagati, zaduživati se, neharnim i nezahvalnim biti, smatrano je najvećom zločom, koja bje ošto kažnjena. Osobito se pako težilo za tim, da bude mladež istinita, iskrena i svesrdna u rieči i djelu. Bijaše takodjer i njekih državnih odgojilišta, i to za razne dobe i razne stališe. U tih se je pako odgojilištih veoma malen obzir uzimao na znanstveno naobraženje mladeži, nego ponajviše na to, da se pitomci priuče nevoljam, umjerenosti, zadovoljstvu i ostalim kriepostim, koje su nuždne hrabru vojniku, uz to vježbahu i svoje tielo. Znanošću su se bavili jedini Magi. Pisma i knjige, što jih je po njihovom mnenju napisao njihov učitelj i zakonodavac Zoroaster, bijahu izvor perzijskoj mudrosti. Čim su dječaci prestupili u dobu mladića od 17 godina morali su deset godina noćivati oko vlastnih i poglavarskih sgrada, te ondje stražiti; morali su nastojati, da ostanu čisti i ćudoredni, te da bdiju nad sigurnošću stanovnika. Danju valjalo jim biti pri ruci i posluživati starješine, zatim pratiti kralja u lov, te se lovom vježbati za rat. Vježbali su se pako utrkivanjem i hrvanjem, a tko bijaše hitriji i jači, dobi nagradu. Učitelji mladeži bijahu starci od najmanje 50 godina, koji do 27. godine nisu vojevali, nego se bavili poslovi upraviteljstvenimi.

Kod novo-Perzjana, kojih su bogate madresse ili škole kod azijatskih plemena na glasu, znamenit je osobito ružičnjak (gulistun) i voćnjak (bostan) Šeik-Saadia, umrloga g. 1291.

Vidili smo, da se kinezka pedagogija od indijske samo u tom razlikuje, što se kinezka osavlja i podupire umnim promatranjem, indijska pako izključivo poezijom, punom živih fantazijskih slika, inače se obe slažu u načelu, jer obe mudrost i znanje s toga ciene, što je sredstvo k bogatstvu, časti i ostalim udobnostim ovoga života. Predjemo li pako u svetu zemlju najme Palestinu, susresti ćemo se s posve drugimi pedagogičkimi načeli. Kod njih najme vidjamo, gdje u pedagogiji premašuje značaj vjerozakonski. Oni su čvrsto uvjereni, da se jedino na tom nepokolebivom temelju dade uspješno graditi, s toga srdačno i pobožno svojoj mladeži spominju ove uzvišene rieči: „Strah božji, početak

Digitized by Google

je svakoj mudrosti, a svjetsko znanje bez njega izprazno i tašto.“ Na pitanje, „što ima činiti mladić, da bude bez mana,“ odgovaralo se je ovimi krasnimi besjedami: „Neka se drži rieči božje.“

Etična poezija Hebrejaca bijaše jednostavna i djetinja: „nježna hrana za prvo doba čovječanstva.“ Roditelji smatrahu si djecu blagoslovom nebeskim, nipošto teretom, s toga djeca poštivahu svoje stare.

Za didaktičku poeziju hebrejsku osobite su važnosti psalmi Davidovi, osim njih važan je i Salamon u svojih poslovica (20, 22, 23, 24; 1 i 2, 28, 24, zatim glave 1—4 i 13, 14; 10, 1; 12, 1; 13, 18; 19, 18, 27; 29, 15—17) i u propovjednika (1, 16—18; 11, 9 i 10; 12. 1 i 2), zatim kašnje i poslovice Isusa Siraha s božanstvenom poukom (uzporedi cap. 3; 8; 14, 22; 16, 1—6; 9 i 26; 24, 11). Dotle su se ponosili patrijarke, bogatim plemenom i potomstvom, poslovice Sirahove preinačiše jim u toliko ponos, u koliko su učile, „da je bolje imati jedno čestito i pobožno diete, nego hiljadu bezbožnih.“ Nuz svu otčinsku blagost i ljubežljivost, što svjedoče mnogoputij spominjani ljubezni nagovori; „diete moje, sine moj,“ preporuča se i strog zapt, pa i šiba. (Sir. 30, 1; 4, 8).

Dočim u Indiji poučavajuća bahora u obuci mah preotimlje, vlada kod Izraelaca prića, razjasnivajuć i oživljavajuć nabožnoćudoredne istine.

Feničani, a isto tako i Egipćani svraćajuć svu pozornost, snagu i djelatnost ponajviše vanjskomu sjaju i materijalnoj koristi, malo su uvažavali korist pedagogije, i malo se borili se pedagogičkimi idejami. Feničani tim manje, što jih je njihovo osobito zvanje, trgovanje veoma odieljivalo od obiteljskoga života.

Karakter odieljenosti, koji se i u geografičkom odnošaju Azije znamenito izražava, preotimlje mah, kako smo se mogli i tečajem ove razpravice dovoljno osvjedočiti, i u cieloj orientalnoj pedagogiji. Vidja se, kako svaka zemlja, svaki narod i svaka sljedba svoj posebni egoistični pravac u pedagogiji sliedi. — Kinezki puk neizmjernimi gorami i dubokimi jezeri od ostaloga svieta odieljen, te sam sobom podpuno zadovoljan, čini kao njeku ogromnu i strogo discipliniranu obitelj. Muž, žena i diete strogo se razlikuju u medjusobnom uživanju svojih posebnih prava i povlastî. U Indiji pak vlada najstrožja razlika u stališih. Bramin, kao tobože božan-

*

Digitized by Google

stvu najbližje biće strogo se luči već u običajih svakdanjega života od najnižje kaste, tim više pako u načinu uzgoja svoje djece. Hebrejac opet, smatrajuć svoj narod odabranim narodom i ljubimcem božjim, smatra se najvećom kastom u čovječanstvu, i sliedi opet egoistični pravac. Istočna dakle pedagogija može se punim pravom nazvati egoističnom ili svojeljubivom, te pravomu humanizmu veoma tudjom.

Razmotriv to, nije ni čudo, ako istočni narodi, na temelju takovih odnošaja nisu mogli poslje tolikih stoljeća u prosvjeti ni najmanje pokoračiti, dočim zapadnjaci, koji su oko njegovanja prosjete kasnije počeli nastojati, danas na visini napredka stoje.

Stj. Basariček.

Naše učiteljice prema zahtjevom vremena.

Toliko se u najnovije vrieme govori i piše o slobodi i dostojnijem položaju žena, te o poboljšanju i ublaženju njihovoga stanja u družtvenom životu, da se je to velevažno pitanje moralo napokon dojmiti i nas, te i u našega občinstva probuditi zanimanje i interes. Dokažuju nam to mnogi članci po raznih časopisih, osobito pako u beletrističnom listu „Viencu."

Isti je list već njekoliko putij nabrojio liepih sredstva, kojimi bi se dalo doskočiti zanemarenomu stanju ženskoga spola, kako u gradovih, tako i po selih. Medju ostalim spomenuo je, pače najprešnijom potrebom proglasio nastojanje oko temeljitijega njihovoga naobraženja.

Dočim se s hvalevriednim i poštenim nastojanjem „Vienca" u tom podpuno slažem, mislim, da mi nije treba puno dokazivati, da se o temeljitijem naobraženju i boljem odhranjenju ženskoga spola jedino onda bude moglo ozbiljno misliti, kada nam visoka vlada i visoki sabor naše ženske učione bolje i svrsishodnije urede, čemu se pouzdano nadamo.

Nu bolje uredjenje ženskih učilišta nezavisi samo u nutarnjem uredjenju, ne samo o valjanoj upravi i valjanom nadzoru, o dobro sastavljenoj školskoj osnovi i valjanosti školskih knjiga, nego mnogo i ponajviše o čestitoj učiteljici, koja ima uliti duh i život u mrtva slova osnove i knjiga.

Digitized by Google

Čestite pako učiteljice dobiti ćemo istom onda ako budemo ponajprije pazili na ove uvjete:

1. Da se tomu zvanju posvećuju jedino čestite, ćudoredne i nadarene djevojke.

2. Da budu iste budućemu svomu zvanju iskreno odane, te da ga s ljubavi, a ne s nužde odabiru.

3. Da budu za svoje zvanje dovoljno naobražene, kako budu kadre, na opredieljenom si mjestu blagotvorno djelovati.

To se pako nemože postići dotle, dok se učiteljstvu u obće, a učiteljicam napose ne priznade u gradjanskom družtvu mjesto i položaj prema okolnostim i duhu vremena, i prema njihovu uzvišenu zvanju, te dok jim se nepruže dovoljna sredstva za pokriće najprečih životnih potreba.

Nu, svrnemo li okom na dosadanji položaj učiteljstva u obće, napose na njegovo materijalno stanje, uvjerit ćemo se, da neodgovara duhu, a bogme ni skupoći vremena; uvjerit ćemo se da je civilizirani devetnajsti viek uvažio potrebe svih ostalih klasa, da je zanatlijam prema skupljini vremena povisio cienu robi, a ostalim činivnikom, pače istim pandurom podvostručio plaće, dočim je učiteljstvo u obće, napose pako učiteljice ostavio bez svake pripomoći, da sa svojom, po obćinah škrto odmjerenom plaćicom kukavno životare.

Ali, uz sve to što su dohodci učiteljstva u obće veoma maleni moraju učiteljice bez svakoga razloga zadovoljiti se samo s $^2/_3$ od obične učiteljske plaće. Jedinu hvalevriednu iznimku čini za sada Osiek, koji je i učiteljem i učiteljicam odmjerio jednaku plaću.*

To nepravedno nerazmjerje izmedju učiteljskih plaća nejma po mom mnenju nikakova temeljitoga razloga, jer

1. Učiteljice polaze iste vrsti učiteljište, koje i učitelji, a polažu i izpite iz istih predmeta, po tom su dakle u obziru sposob-

---

* Trgovište Krapina razpisa lanjske godine natječaj za učiteljicu s plaćom od golih 200 fr., bez stana, vrta i drva. Pitamo sada svakoga misaonoga čovjeka: da li se učiteljica, ako nejma pomoći od svojih, može prema svomu svanju uzdržavati, i da li joj je zamjeriti, ako se radi uzdržavanja laća i nepoštenih sredstva, kao primanja mita i raznih drugih nedopuštenih stvarij? Š. —

Digitized by Google

nosti, vještine i načinu priprave za svoje službovanje sasvim jednake s njimi.

2. Izabiru jih i plaćaju općine, a konačno namiešta ista vrhovna oblast, koja i učitelje. Imadu dakle isti stepen časti, koji i učitelji.

3. Čine istu službu, koju i učitelji, što više, učenjem ručnoga posla naprćene su jim težje i veće dužnosti, nego li učiteljem. Mislim pako, da bi se imala plaća prema poslu, nagrada prema trudu i nastojanju, a zaslužba prema zasluzi krojiti, te učiteljici s toga razloga plaća bar izjednačiti s učiteljevom.

4. Najposlje, ako želite, da su u svem družtvenom životu ženske ravnopravne mužkim, nemorate li uslied toga zahtjeva prosvjete, učiniti i učiteljice ravnopravnimi učiteljem.

Istinabog, viče se već odavna, ogroman je i uzvišen zadatak učiteljica, jer odgajaju supruge i matere, od kojih zavisi budućnost i sreća domovine. Viče se tako osobito posljednjih devet godina; nu kad su se god učitelji u obće usudili odkrivati svoje rane, svoju biedu i nevolju, odgovaralo se: plaće se nemogu poboljšati, jerbo su općine obterećene velikimi troškovi.

Ele, naš sabor ima skoro viećati o toj prevažnoj stvari, i mi se podpuno nadamo, da će on, koji je dosada u mnogom pokoraćio, mnogo zanemarena i zapuštena izpravio i izgladio, i tomu lieka naći, te da neće učiteljstva i nadalje ostaviti u ovakovom položaju, u kakovom je danas.

Navlastito se pako nadamo, da će osobitu pozornost svratiti ženskomu uzgoju, i s toga uvažiti dosadanji žalostni položaj učiteljica, te jim zvanje prema trudu i usluzi, koju domovini čine, poboljšanjem materijalnih okolnostij osladiti i olakšati.

Napokon da se znade, izjaviti moram, da ova nepišem s koristoljubja, jer meni je slučajno i ovako dobro; nu gledajuć druge, koji za pomoć uzdišu, napisah ova, znajuć, da je sada hora, gdje bi jim se mogli uzdasi uslišali.

Tko navedena nepristrano sudi i promatra, neće mi s toga zamjeriti.

S. —

Digitized by Google

Jezikoslovni pobirci.

(S brezničke drâge).

Mili nam Napredče! Nedavno si javio, da si željan primati po kiticu milodušnoga nam pučkoga cvieća, kojim se doduše kriepi srčika naša ladanjska, ali to sve do danas mnogomu varaščanu niti s-daleka poznato nije. Evo ti njekoliko pučkih riečij, menom sabranih u okolici brezničkoj, pak jih privij skromnim onim okićkim ljubičicim, nebi li komu, osobito učitelju ugodile.

Blazina, jest četvorast trupić, u sredini skružen, na kom se vrti izbuha mlinskoga vretena.

Beljarka, jest željezna ostrica, kojom se kolje bieli. Veli se i strûg.

Bežgjálak-lka, takodjer: bežgjalica, jest drvce, šibka, kojom se mezdra, mežgjac, srčika iz bazgovine izćeruje.

Cvrće-a = pražetina, jesu jaja u masti pržena. (Pravo reći: ako se jaja dobrahno u liku kolača sacvru, pak i zarumene, onda je to cvrće; ako se u jaja prilije mlieka, pak se sve to časkom zamieša u pražulji, samo dok se smies malo sgruši, onda je to pražetina. U obće: u masti jela se prže, praže; kovovi se u vatri cvru, cvare. Ured.)

Čmôlj-a, bumbar.

Dâb-a = deb = futač. Diridajček, jest ono drvce, što se drži u ruci, kada se predja u klubko namata. (Veli se takodjer: predjálce-a. Ured.) Droždjènjâk = pipnjak = slavinjaš, jest dolnji, najveći čep u lagvu. Drevénka = vagànica, jest drvena mjera, imajuća upravo vagan. Dvojkača = dvojnica, jesu dvie žveglice ili sopiljke u jedno stvorene s-jednoga kusa.

Flàke-â, znači mokro bielo ruho, opet: rubac ili peču, satkanu u kući s-domaće predje. U flake nose si pastirice suhu hranu na pašu. (Flake ima i Belostenec. Ured.)

Fúrek-rka, jest komad drva ili pečena mesa oveći kus.

Gáviti se (komu) = duriti, grstiti se. Gùbâč-áča = lučac-čca = masljènjač = hrastova šiška. Glisnice, jesu one pruti iznad peći, o kojih vise skornje, opanci itd., da se suše. Grden, grdiš, geren, jesu imena za — potari ga sve

Digitized by Google

zlo — vraga. (Vragu velimo: bes, hudić, zlodij = zlodjej. Ali šta i odakle: geren? Stari nam jezik ima: грънило трънилъ — peć, u kojoj se rude cvru: nebi li se tuj mislilo riečju geren na onoga besa, koj u paklu duše cvari?) Grmadišće, jest malo, gusto grmlje na uzvišenu mjestu. (Evo, ovdje se prikazuje rieč grm, likom skupnim na âd.) Grundj-i, jest kopa šljiva na grančici. Gutice-îca, jesu one zančice, povrzalce, kojim se bič na bičalicu priveže.

Imelje-a, jest ljepak, čim se ptice hvataju. Ikra, jest, truhlâd ili prš, t. j. truhlo drvo, što noćju svieti. Išće = ušće, jest mali onaj prostor pred pećju.

Kaprica ili prprica, jest željezo, udubeno u gornji žrvanj, u vàljaš. Kečica, jest daljina podpleta na biču od uzla do uzla. Ketuši, zovu se svi, imajući pravo pomeljave u jednom mlinu.

Kličak, jest petla, o kojoj visi voćje. Kopa zovu pet oraha. Kopun, zove se orahova jadrka, dok je čitava. Kòtârára, jest podzemljuša, kamo se spravlja povrtelje. I mèdjaš, kamen oli humka, zove se kotar. Košaričak = šćurac = čvrčak. Krčenica = grebeničnica, rabi se kod izkapanja kamenja. Krti = jaglac = jagli, jest krupno samljevena kuruza. (Razlikujmo jagle od kaše.) Koška, jest koš, s-kojega se puli most, dok je jošte u badnju. (Veli se i: ciènjak, cednica, cedilnjak, cedilo. Ured.) Koza, jest podpora, što drži mlinski žlieb. Kozica, jest trupac, u koj se nasadi drveno držalo za luč, kojom si puk u sobah svieti. Kópati se, znači pogadjati bičem u redu pometane kope oraha. Kvácati, reći će sjeckati sjekiricom šiblje.

Lina-e, jest okánce u klieti, hisu. Lastažari = lastari = kosci na zvjezdištu. Listinac, jest lišće, što se rabi za najtelj. Lisinke = lisnjače jest divlje šumsko voćje. (Svakako im smisao u: lès, lis = šuma. Ured.) Luknica, jest jelo, što ga žena nosi težakom u polje. Lùkno, žitak, što se dava župniku.

Mahalo = rašak, na koj se predja namata, Maslenjak = tunjotepac = maslovordač = daždènjak, jest salamandra. Mlinčenjak = valjak, kojim se prave mlinci, ili tiesto valja. Mlinica = četvrtinka, t. j. četvrt vagana. Mertuk, jest mjerica, kojom se barut za hîti mjeri. Moštaljka = drûzg = drež-

Digitized by Google

njak, kojim se grožđje druždje, moštà. Mulàvina, jest pokošena po trsju trava. Zove se i: pòdžinje. Mèdje-a, jest ona srednja jama i onaj obližnji prostor okolo kotla, gdje se pastiri svinkaju. Mèsilje-a, jest ona podloga, na kojoj leži korito, u kom se kruh miesi. Mladìna, znači perâd, pak i mlado vino. Mùlava koza, jest ona bez rogova.

Náplet-a, t. j. kunč, jesu u žene sapleteni već i saviti vlasi. Uplet, jest ono vlakno, što si ga žene u kosu upliću. Novoljetnica = ljetnica, jest hljeb božićnjak, što stoji od božića do novoga ljeta neoskrvnjen.

Opàlûh-úha = lepenica t. j. kruh potrpač, što se na brzu ruku priredi, da se što prije namire djeca, željna svježa hljeba.

Ošešak-ška, jest brašnenica, jelo, što se dava pastirom na Gjurgjevo i Sesvete. (Svakako je to skraćena rieč od osesvetčak. Na breznici čuje se: sesvetka. Sav Okić rabi: ošešak. Ur.) Obud-a, bolje: obod = obvod, jest okoluš okolo žrvnja. Obvarnica = gudla, jest juha ovarenih devenica, klobasica. Ogradje, jest veći komad zèmljišta, opredieljen za povrtelje, lan, konoplje. Obeljak, jest kožica, obeljena od jabuke, kruške. Odškrtnuti, znači pipu otvoriti. Okváči, jesu ona dva držala u plugu. Ornice, jesu dva kotača na plužnih kolicah. Omélo, jest onaj prut, na kom je navezan svežanj cûnja, kojimi se iz peći preostala još žega omete. Ostrvi, jesu rašlje, na kojih se suši žito prije mlatidbe. Ožeg, jest prut, kojim se u peći žega razgrinje.

Peča-e, jest bieli, ponajviše na krajevih izvezan rubac, kojim si žene pokrivaju glave. (Čehu je: péče = briga; pečovati = brinuti se; mi i sada velimo: popečitelj = minister: a žena pokrije si pečom glavu, kada se úda, kada joj nastaje briga, starost. Ured.) Pasanci, jesu željezne spone, koje drže osovinu s-oplenom. Peliska, jest onaj múćni prah, što se mlinom amo tamo pelíha; rabe ju postolari za mâz. Podojić, jest lanac, kojim se zaviraju kola, pak i ovija sienska žrt. Povitnjača — šemper, t. j. savit kolac, kojim se povije, pošemperi na kolima lagav, drva itd. Podčepinja, jest čabrica, podmetnuta pipi, čepū. Podplet-a, = žlaka = pùcalj-lja, jest ona vrbca, što se podplete biču, da upravo puca. Podvinje = podvratje, jest dolnja

Digitized by Google

čest trsja. Pakovčak, jest drvo, što drži više rožnica, ako je krov slab. Povratak, jest ono mjesto, slog, s-kojega se rataj povraća. Popihač, jest ono pihalo, kojim se brašno u vreći piha, nabija. Pritorbić, jest mala pregradica na torbi. Plâz-a, veliko željezo u plugu; nalazi se tik za crtalom. Privezač, jest u obće vezica, pantlika. Pridelić, jest manji diel kolača, što ga svaki dobi uz velik komad. Rekli bismo, kao da mu je namet, privaga. Poličica, jest ona priečka, što spaja najbližje česti sanjûga, t. j. sanica. Pùto-a, takodjer: puta-pûta; jest spona, kojom se konji sapinju. Puškálo-a, pùškalica-e, jest šibka, kojom se nabijaju puške. Pùtača, putačica = volje, voljášce u ptica voljašica.

Režka-e = pukotina. Rùcelj-a, jest prazan, okomljen klip kuruze. Rùdina, jest zemljište, pripadajuće jednoj obćini. (Vuku je rudina = flur, pratum. Ured.) Rastava = stavica = deset snopa u kupu. Rèbra-e; gusto grmlje, gdje koze brste. Redkòsija = veliko rešeto.

Skladnji, sprema, kojom se lagvovi s-kola spuščaju. (Zovu se takodjer: sklanje, slanje, strmišće. Svakoj rieči svoj razlog; jerbo se njom sklada, jerbo je sprema sklonjena, jer se prislanja vozu i jer je strma. Zaista, samo Hrvat može si stvar toli umno zamisliti, pak ju mahom valjano i krstiti! Ured.) Skòrac rca, jesu one dašćice na mlinskom kolu, u koje pada voda sa žlieba. Šćipanci = trganci, t. j. tiesto, što se zakuha u juhu. Sànjuga, jest jedna samo sân. Strančica, jest upravo piščalica samica, flanta. Struske, jesu droždjice, sgrûš, preostale u kozici, kada se maslac prekuhao. (Zovu se i strôské, jer se obore same trohe, trošice. Ured.) Stramice, četiri nizka stupića na saonicama izpod oplena. Svinkarica = svinkača, jest kijača, kojom se pastiri uganjaju, svinkaju. Sùpreg, zove se onaj susjed, koj se s drugim prijateljem si zamjenjuje za težake. (Veli se: težko si ga onomu, koj si nemože u selu najti suprega! Ured.) Škrîp-a, jest lipova korica, što se meće u čizme, da škripaju.

Tvorilo-a; tvorilce-a, jest zdjelica za sir sušit. (U obće: narodu je tvorilo = kalup. Ured.) Teslo-a; teslica, jest zavita sjekirica kojom se u obće budšta tesla ili izduba. Tunjka-e, jest kotlina u vodi. Truska = prakolje t. j. suho kolje u trsju.

Digitized by Google

Ulišće = léto u košnice, Uglić, jest izbuha grede, što viri iz zida, stiene.

Vaganac-nca, mjerica mlinarska. Vrtanj-ánja, jest gibanica pletenjača. Takodjer isto što perec. Vrbanac = jarbolac = rothlauf. Vitra-e; vitrica-e; jesu one sibke, kojimi se pletu košare, rešeta itd.

Znétvo = bezdno.

Žrtaljka = zajimač, kojim se voda zajima, grabi. (Valjda od: crptaljka, s čega: crtaljka, pak i žrtaljka? Ured.)

Žutka, jest drvena kruglja, kojom se pastiri naganjaju kod svinkanja. Hefele.

Pripomenak. Da se znade, sve one rieči izostavljamo, za koje smo uvjereni, da su posve poznate i da se nalaze u rečnjacih. To za ravnanje svakomu. Veoma dobar opis kôla štampasmo g. 1867 na strani 217 i dalje; s toga uzmemo samo one rieči, kojih tamo nejma. (Uredničtvo.)

„Tumač" za I. slovničku čitanku.

spisan Arminom Koričićem.

(Prvo izdanje g. 1867.)

Trebam li kao pojedina oseba, — a to i biva često svakojakimi sgodami i nesgodami, — tumača oli ti dragomana, za treću osebu, koja može da bude i prisutna i neprisutna: to se hoće, da mi taj moj tumač skroz i skroz pozna ćud i narav; da je prepečen u poznavanju mojih okolnostij i odnošaja; da shvati svaki moj mig, svaku voljicu i željicu. Nije li toga u njem: i nehotice prikazao me moj tumač onomu trećemu u nejasnoj, da nereknemo u posve krivoj slici.

Tumač treba da bude mudar, obziran; treba da bude u sto slučajeva mudriji i obzirniji, nego li je sama matica, s koje izviru misli, želje oli čini.

Evo nam dokaza a to iz života velikoga našega muža, pravoga génija u svojoj struci, najme: Miloša Obrenovića, bivšega kneza Srbiji.

Pozvalo Miloša prije 20 i više godina sa sinom mu Mihajlom u Beču na sjajnu večernju zabavu. Sâmo se kaže, da je u kolu

Digitized by Google

tom sama najplemenitija baronska, grofovska i kneževska krv. Uz Miloša i sina mu desio se ujedno i Milošev lječnik, njegov pravi tajnik a sgodomice i tumač g. P. — Tuj se plesalo i veselilo. Za odmora prolazi Miloš sa sinom si i lječnikom simo tamo dvoranom, prepirkajuć se s milim si sinom. Rieč po rieč: plane ti moj bábo Miloš, osupne se na Mihajla, te ga čusnuo toli nemilice, da se plesak raznio čitavom dvoranom.

Nije šala: knez Miloš udario javno kneževića! A Miloš, ostaviv sina, si koraca kao mahnit amo, tamo. Strašne li zabune! Hoće se razjasnjenja, hoće tumača za taj strašni čin.

Sve se sgrnulo k lječniku, moleć ga, da jim razjasni uzrok tomu strašnomu prizoru u toli odličnom kolu.

Pak, šta će na to mudri lječnik?

Gospodo, reći će: smirite se, pak slušajte.

Moj gospodar, bivši knez srbijanski, pripoviedao je sinu si i meni njeku zanimivu, kako se njekoč s Turci tukao i ganjajuć jih uhvatio jim vodju, najžešćega svojega neprijatelja. Košto je veoma žestok, krv mu se uzrujala tom sgodom tako, te mu se onim časom pričinio pred njim glavom isti onaj turčin pak u toj jarini zamahnuo rukom i u zao čas šusnuo si miloga sina.

Živio Miloš! podviknulo sve te nagnulo i k njemu i k Mihajlu, da jim dokažu, da shvaćaju razlog onomu, inače nemilomu prizoru.

Miloš nije znao njemački a lječnik je to govorio, naravski, njemački. Sada zapita Miloš lječnika si: boga ti, čemu me pozdravlja družtvo? Mudri lječnik pripovieda mu savjestno sve, što i kako je stvar razjasnjivao a starina knez, razabrav mudrost i obzirnost vjernoga si tumača, zahvalio mu se ovim: bre, doktore: valja ti pamet!

Čitamo li bud koju i kakovu knjigu, to srčemo iz nje čustva, misli i znanje stvoritelja njezina. U knjizi vidi se duh piščev; u knjizi treba da motrimo osebnost piščevu.

Svakoj knjizi hoće se tumača bilo-to samo za pojedine misli, pojedine samo rieči. Ako to, tak se dopušta, da nam i čitanaka nemože svaki učitelj valjano shvatiti a to s razloga, što nas ima svakojakih; takovih najme, koji i bez svoje krivnje manje, više blude i tumaraju učeć se i mučeć prisvojiti si sok i jezgru poraz-

Digitized by Google

bacanih štîva, nahodećih se u čitankah školskih, pak i onakovih, koji nesamo prvim već mahom providjaju sadržaj njihov, već su ujedno uvjereni o velikih manah njihovih.

Školski list „Napredak“, shvativ svoju zadaću, od postanka već svoga mišljaše vazda na učitelje, potrebnije tumača za pojedina zamršenija štiva, pak s toga tumačio je liep broj štiva, nahodećih se u čitankah koje s vlastite ponuke, koje pako na osebitu želju mnogih predplatnika. „Napredak“ se ujedno i naročito izrazio, da je prosto i voljno svakomu se obratiti nanj molbom, da se bud pojedini, zamršeniji pojmi ili čitava štiva razjasne. Tomu se glasu i odazivalo i u listu zadovoljavalo.

Nu g. Armin Koričić, kanoti vješt i skusan učitelj, uvjeriv se, da se tumačenjem pojedinih samo štiva veoma malo pripomaže pučkomu učiteljstvu, spisao je rečeni „Tumač“ a u njem protumačio sva štiva, bivšim vis. namj. viećem g. 1866 naročito odredjena, da se u II. razredu prouče.

U predgovoru si, osim ostalih, veli: da je nastojao, da predavanje i tumačenje svih struka štiva bude u moralnom, intelektualnom i znanstvenom odnošenju jednostavno, zanimino, shvatljivo, vrhu svega poučno i usredotočeno; da se tamo nalazi množina podataka, koji se dadu u višjih razredih rabiti; da mu knjiga pruža sgodnu pomoć i *podpuno* jamstvo k žudjenomu napredku: ravnateljem, vjeroučiteljem i ostalim dušobrižljivim duhovnikom, koji bi imali učitelja suplirati; pače, ista knjiga, da dobro dodje roditeljem i istoj njihovoj djeci obojega spola.

Skromno pripoznaje, da mu nije knjiga tako savršena da nebi možda po koju metodičku ili inu pogriešku imala, s toga veli: kušajte sve, a zadržite si ono, što je najbolje. Što piše pravopisom školskim, službenim, veli, to je učinio za to, što su sve šk. knjige pisane tim: „ali, obzirajući se na visoke obstojeće propise, koji naročito svaki drugi pravopis kod pučkih školah i šk. knjiga upotrebljavati strogo zabranjuju, **pružaju** mi dovoljno jamstva **moga opravdanja**.“

Napokon veli, da mu bude trud nagradjen, uvjeri li se, ako je svojoj braći tim svojim djelom bar u čem ugodio, ako je pospiešio žudjenu jednoličnost predavanja u II. razredu.

Digitized by Google

Poznavajući podpuno sadržaj, duh i smjer prve slovničke čitanke, pak znajući i sva ona štiva, što jih u istinu prije tri godine bivše namj. vieće naročito opredielilo, da se godinom razjasne i prouče, izričemo prije svega: gospodin pisac bacio se na ogroman posao, za koj i kakov neznamo, bi li se jošte ikoj u domovini našao. Mi barem iskreno izpoviedamo ovo: da nam bude tko rekao: evo vam tisuću forintij, razložite sva ova štiva, službeno namienjena ovoj i onoj struci, za nauku sedmogodišnje dječice, vjeruj nam svaki: nikada neusudismo se toga sdušno preuzeti.

Prispodobimo si to! Mornarski zapovjednik veli učitelju mladih mornarića: evo Vam broda i mladića; ajd u duboko morje, pak izvježbajte učenike u svem, šta moraju znati ove godine. Kad oni u morju, konopci tanahni, te se neda penjati; krma i vesla ogromna, te mladići nemogu njimi niti micati; jadra prevelika a brodić je ne brod, već tragetić a i on sâm sav prhak i krhak, sav utak i pišljiv: bože moj, šta bi na ova onaj učittelj? Ako je sdušan i mudar, odgovorio bi svojemu glavaru: ova i ona mogu razjasniti, u tom i u onom mogu se djeca na tom brodu, ali samo u luci vježbati, ali, sve drugo je nevaljalo i opasno, s toga niti može da mi služi za temelj obučavanju i vježbanju. Ova se ipak posve čisto razumie.

Pak onda? — Evo to. Austrija nam sve knjige za sve za onda Austrijance kovala u Beču bezsvjestno i bezumno; matica se sastavila njemačkim jezikom i začinila posve njemačkim začinom. Nu, jer ima i više naroda u tom skùpu, to se povjerila njemačka matica pojedincem u raznih kraljevinah i zemljah a ovi moradijahu vjerno, dà često i robski pretočiti štiva u svoj jezik. Tako postaše i naše čitanke.

Pak šta je prhla, krhka i opasna u prvoj slov. čitanai? Šta opasna i nedokučiva za sedmogodišnju mladež?

Mi učitelji, imajući zdrave oči, i budući svjestni kod podavanja duševne hrane milim si gojencem, samo u kratko navadjamo njekoga štiva i njihov smisao, da dokažemo ovo: i najvještiji učitelj neusudjuje se takova tumačiti u uvjerenju, da nisu niti s daleka za taj razred, u osvjedočenju, da bi morala djeca nam upravo poludjeti, kad bismo takova i htjeli tumačiti.

Digitized by Google

U čitánci za II. razred imamo n. pr. 14 štiva, na temelju kojih morali bismo učiti poviest. Prvoga polugodišta tumače se ova: Sveti Polikarpo. Sveta Jelisava. Sveti Metod. Sv. Stjepan. Rudolfo habsburžki. Nikola Šubić. Dobrotvorni biskup. Drugoga pako ova; Martin Borković. Hrabra krajiškinja. Car Josip. Domoljubje. Dobar izgled. Materinska ljubav. Odvažnost krajišnîka.

Sveti bože, pomozi tu i djeci i učitelju! Djetešce prvim tim štivom vuče se mišlju malom Azijom, morjem egejskim; vidi Smirnu i Carigrad; znade da jest, da obstoji tursko carstvo. U Jelisave — govoriš u Tumaču ob Ugarskoj; napominješ austrijansku carevinu, vojvodinu srbsku. Rieč Metod nosi diete u poganluk, vodi ga Českom, Moravskom itd. itd. Besjedom: obilaziš s djecom svu skoro kruglju zemaljsku, gdjeno pri tom o svojoj kućici, o svojoj občini, o povjesti najpoznatijega domaćega kojega mjesta, itd. ni spomena nejma.

Pak onda, jesu li sva ta štiva povjestne naravi. Da vidimo. „Hrabra krajiškinja“ ima biti za to. Evo mu jezgre. U njekom selu vojničke Slavonije sjedi diete pred kućom. Majka ide k studencu po vodu; speti vuka, koj će pram djetetu; pojuri s krčagom k njemu, udari ga po glavi, ubije ga i tim si spasi čedo.

Učitelj, koj u tom štivu vidi temelj za historiju s toga, što su tamo rieči: krajiškinja i Slavonija možda, nije učitelj, već bluna i zreo za ludnicu; onaj pako, koj to štivo smatra za čisto moralno, ima i srce i um na pravom mjestu.

S toga štiva upuštati se u poviedanje kako je čest Slavonije postala vojničkom zemljom, značilo bi toliko, koliko reči: „Otče naš“ budi vam podlogom za gospodarstvo, za obrtnost itd.; jer se u njem nalazi rieč: „hljeb.“ Ali ujedno i za zemljopis, jer su tamo nebo i zemlja. Ova valja i za ona štiva: Car Josip; Dobar izgled; Materinska ljubav, jer su splohomice značaja moralnoga.

Ali tu ima i fizikalnih štiva, košto znademo. Evo jih: Zemlja i zrak; Odziv; Voda; Svjetlost sunca; Bura; Boje. — — Čudne ili pometnje, čudnije li raztepenosti mislij za bivšega branja latka fizikalnoga! Pomislimo si samo djetešce, pak ovaj nesklad za njegov úmak. Šta ćemo, pisano je u knjizi a veli se, da se to mora proučiti. — Dašto, sve se može spojiti, dakle i ova štiva, n. pr. ovako: zemlja je zemlja; na zemlji je voda; okolo zemlje jest

Digitized by Google

zrak, zvuk se širi zrakom; svjetlost pada na zemlju; veoma uzljuljan zrak čini buru; svjetlost stvara boje. Nu, pravi učitelj znao bi druga štivca poredati iz istoga predmeta u čitanku za II. razred.

Da šutimo o toj samovolji: upravo ovo štivo rabi za jezikoslovnu vježbu itd.; zaključujemo za sada tim:

dokazasmo, da je već sam temelj, nahodeći se u prvoj slov. čitanci ništav; s toga, da se je g. Koričić zaista latio ogromnoga posla, odlučiv protumačiti a sada već i protumačiv sva štiva za II. razred propisana.

A kako je u tom uspjeo, progovorimo što najkraće u dojdućem broju.

Viestnik.

Književnost.

G, A. V. Truheljka. učitelj u Osieku, bavi se već više godina sabiranjem duševnih tvorina puka našega, naročito pako zagonetaka; šaljivih, sbiljnih dosjetljivih pitalica i gataka.

Urediv sve to, odlučio je sbirku predati občinstvu za porabu; s toga pozivlje sl. občinstvo na predplatu za isto djelo, što bude nositi ime:

„Da što mi je to — da što?“

Prijavi li se dovoljan broj predplatnika, to se nadopuni sbirka: računskimi itd. mudrolijami, rebusi, pučkimi vračarijami itd. Ciena knjizi predplaćenoj 80 nč., sknpljaču na 5 komada jedna radaš; knjižarom obični postotci.

Vis. kr. hrv.-slav.-dalm. vladni odjel za bogoštovje i javnu obuku izvoljeo je preporučiti g. Mařikom priredjene knjige i to: a) Kopeckoga prirodoslovje, b) kratko prirodoslovje za učenike pučkih učiona. Prvo djelo preporuča se pučkim učiteljem, pripravnikom i učenicam višjih djevojačkih učiona.

Slavnomu uredničtvu „Napredka!“

Žalostnu Vam viest javljam, a ova je, da mi je mili brat Antun Macka c. kr. podučitelj u vojnom Križu 21. listopada o. g. iza poduljega bolovanja na prsiju preminuo, ostavivši ucviljenu suprugu uz dvoje sirotčadi, raztuženu si majku i braću Što ovim svim njegovim bivšim prijateljem i znancem obznanujem. Lahka mu zemljica!

U Svibovcu 9. studenoga 1869 J. Macka, učitelj.

Natječaji.

Izpražnjeno mjesto u Ceriću. Plata: 315 fr.; stan, s dvjema sobama, vrta 600□°, šest hv. drva, i to 4 za učionu, 2 za učitelja. Molbenice šalju se: školskomu nadzirateljstvu kotara vinkovačkoga do 21 prosinca t. g.

Izpražnjena učiteljska miestu u Gibarcu Sotu i Ljubi.

U Gibarcu plata 126 for. 35 mj. žita; 35 mj. kuruze, 8 funtij lojenih svieća, 4 hv. drva, stan i vrt.

U Sotu: 315 fr.; 6 hv. drva, stan, vrta 315□ hv.

U Ljubi: 315 fr.; 6 hv. drva, stan, i vrt. Molbenice šalju se: Veleč. g. Antunu Matiću, šk. k. nadziratelju, poojašpištu i župniku u Tovarniku do 15. prosinca t. g.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 21. U ZAGREBU 1. PROSINCA, 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Naobraženje učitêlja.

Nije čudo, što se u novije vrieme osobito potaklo pitanje o svrsi shodnijem i temeljitijem naobraženju pučkih učiteljâ. To velevažno pitanje nezanima samo naše obćinstvo, gdje se radi o preustrojstvu cieloga školstva, već se ono istom, ako ne većom, zanimivošću razpravlja i kod ostalih naroda, osobito pako kod Niemaca, kojim se svakako mora dopustiti, da u pedagogiji ostalim narodom prednjače. Mnoga se je liepa i uvaženja vriedna rieč jurve o tom povela, i mnoga su jasna fakta navedena, nu pitanje još nije konačno riešeno; naravno bo je, da je nastojanje naprednjâka o poboljšanju učiteljskoga stanja i naobraženja nagazilo na odpor, kao što je obično; da svaka reforma i novotarija, ma bila u sebi najbolja, većinom nagazi na silu opornu, na neprijatelje konzervativne i natražnjačke, strastno se boreće i za nesgrapnu starinu, u kojoj se sami odgojiše i uz koju očelaviše.

Nemogu se upušćati u potanje razlaganje toga predmeta, jerbo se za temeljito razglabanje te stvari hoće više vremena, vještine i izkustva, nego što se pravedno od mene zahtievati može. Upustit ću se dakle samo u načelno riešavanje toga pitanja, i u kratko navesti svoje misli i opazke. Manjkavost pako neka blagi čitatelj izvoli izpričati čistom namjerom i iskrenom voljom.

U pogledu riešenja toga pitanja vladaju u pedagogiji dva medjusobno posve protivna si mnenja. Jedni hoće, da se učitelji naobrazuju u zatvorenih zavodih, tako zvanih učiteljskih sjeme-

Digitized by Google

ništih; (internat) drugi pak misle, da naobraženje i odhranjenja u zatvorenom zavodu neodgovara opredieljenju i zadaći budućega učitelja, i hoće externat. Tko je u posljednje vrieme pozorno pratio razpravu o tom predmetu, mora priznati, da posljednje mnenje sve više prevladjuje, te da sve više i više pristaša dobiva. Želja najvećih pedagoga je, da se učiteljska sjemeništa s mjesta dokinu, jer, da kao već odavno preživljela neodgovaraju više i duhu vremena. A i 18. skupština njemačkoga učiteljstva nepita više, da li je internat shodan, već samo: zašto nije shodan?

Nastoji se s njeke strane o tom, da se i u nas takova sjemeništa uvedu. Budući pako neželim, da se k nam presadi ono što kod drugih neodgovara svomu opredieljenju, laćam se pera, da saberem i izpitam razloge, koji vojuju proti zatvorenim učiteljskim zavodom.

1. Učitelju je naobražavati puk. Hoće li ga pako valjano i uspješno naobražavati i obučavati, mora ga dobro poznavati sa svake strane. Učitelj, naobražavan u zatvorenom zavodu, strogo je odlučen od svieta, tim ne dolazi sa svietom u doticaj. I ako želi poznavati običaje, vlastitosti i slabosti ljudîj, mora se pomagati knjigami. Bolje je pako nikakovo, nego li takovo puko teoretično poznavanje ljudîj, reko je već neumrli Pestalozzi. Kada dakle tako naobražen mlad učitelj dodje punom glavom polovična znanja i pustih teorija, na selo bez svakoga svjetskoga izkustva, neće se znati u nijednom slučaju valjano kretati, te će biti posve nesposoban i neprikladan.

2. Premda će se takovi učitelji možda, ako bude dotično učiteljište providjeno valjanim učiteljstvom, oboružati teoretičkim znanjem, neće se ipak nikad moći uzdići do savršenstva u svom zvanju, jerbo se u zavodu priuče činiti samo ono, što strogo moraju, a za sve ostalo što je preko njihove dužnosti moraju dopuštenje tražiti kod upravljatelja. Tako će i onda, kada izadju iz zavoda postupati, te se neće ničega laćati, što bi nadilazilo njihove dužnosti, i zadovoljni onim, što su naučili po školah, neće smoći toliko duševna poleta, da bi se primili knjiga i ostalih sredstva nuždnih za dalnje naobraženje.

3. U zatvorenih zavodih nejmaju se pitomci prilike upoznati s družtvenim ugladjenim životom, i s toga kada budu namješteni,

Digitized by Google

neznadu se u čestitih družtvih prema današnjim zahtjevom pristojno i ugladjeuo ponašati, čim postaju češće na sprdnju ostalim družtvenim klasam, a tako kvare cienu i ugled cielomu zvanju. Dočim se oni, koji nisu zatvoreni, socijalno bolje naobraziti i izgladiti mogu, jer jim se pruža prilika, da dobiju kao podučavatelji djece u višjih kućah ulaz, čim ponajprije zasluže si koji novčić za knjige, vježbaju se u poslu učenja i nauče kretati se i ponašati prema otmenijim i odlučnijim osobam. S vlastita izkustva znam cieniti upliv i koristi takova doticaja.

4. Nepobitna je istina, da se uz svu brigu i nastojanje za dobro pitomaca u takovih zavodih, strogi red i zapt mora najposlje izvrgnuti u militarsku pedanteriju. Sluči li se još k tomu, da je takovu zavodu predstojnikom čovjek prenapet, zlobom pristran i samoživac, koji neumie potrebne strogosti s ljubavlju spojiti, zavede si pitomce na svakojake opakosti i nećudorednosti, te svojim prenapetim i strogim postupanjem prisili jih, da su neiskreni i licumerni, te da se sakrivaju po raznih zakutcih, gdje nevidjeni zadovoljavaju požudam, kojih inače nesmiju činiti, jerbo čovjek najradje čini ono, što zna, da nebi smio, i što mu se najviše brani.

5. Poznato još i to, da se u takovih zavodih najvećma njeguje tako zvana denuncijacija ili špionstvo. Predstojnici zavoda prekomodni da sami nadziru povjerene si pitomce, obično taj teret podiele medju njeke izmedju njih, i to obično medju one, u kojih opažaju najzlobnije i najopakije srdce. Takovim nalože, da na svoje drugove u potaji paze, i da jih tajno što više mogu pritužuju, obećavajuć jim radi toga kojekakove nagrade, čim se dvie od najružnijih opačina njeguju, najme gadna podlost i sebično koristoljublje. Naravski, da takovi denuncijanti stranom iz zlobe, jala i kruhoborstva, stranom da se dotičnikom ulize najradje kleveću ob onih, koji su najćudoredniji i najčestitiji, da jih tim ponize i ozloglase, te svojom opakošću preteku; s česa obično medju pitomci nastane mržnja, nesloga i svadja, s koje se često i osveta radja, tim se pako pomuti medju pitomci druževnost i strogo potrebna medjusobna ljubav. Zar će takovi klevetnici i šaptači, koje dotičnici gledaju obskrbiti najboljimi mjesti, jednoć kao učitelji i odgojitelji podići prosvjetu u milom našem narodu? Molim vas, negradite u domovini gnjezda za aždaje i ljutice zmije, koje bi, šireć

*

Digitized by Google

se po miloj domovini, svu zloću i opakost ukorienjenu u njihovom izkvarenom srdcu smrtonosno izlievale po milom narodu našem; koje bi nesmiljeno trovale obće poznatu nevinost, iskrenost, bogoljubnost, pobožnost i poštenje krotkoga i nepokvarenoga našega puka; koje bi najdragocjenije blago naše, nadu našu, omladinu milu, povjerenu jim od Boga i domovine, vodile ne putem ćudorednim, već putem opakim i krivim, kojim su i same zalutale.

6. Osim toga bi se stanovanje u takovom zatvoru činilo po učiteljske pitomce i ponizujuće, jerbo bi bili smatrani za njeku posebnu izoliranu kastu u čovječjem družtvu. Za one, koji se pripravljaju za svećeničko zvanje ima takovo odieljenje od svieta ponješto smisla, ali učiteljskomu zvanju ne odgovara podnipošto, pače po navedenom može mu biti pogibeljno.

7. Već se je i kod vojničtva uvidilo, da obrazovanje u zatvorenih zavodih nije shodno, osobito da je pogibeljno i sa zdravstvenoga gledišta za razvijajućega se mladića.

Uvažimo li sve navedeno, i još mnogo toga što je meni izbjeglo izpod pera, priznati moramo, da se u zatvorenih učiteljištih nemogu odgojiti valjani učitelji, koji bi odgovarali duhu vremena i potrebam našega naroda, i koji bi umjeli svoje dužnosti samosvjetno i svrsishodno riešavati. Smjerno se dakle utičemo visokoj vladi i visokomu saboru, da na naše želje prigodom skoroga preustrojivanje školstva sav mogući obzir uzmu. Čemu se od poznate vještine muževa u školskom odsjeku pouzdano nadamo!

Sve pako takovih clausura prijatelje, koji se braneć jih pozivlju na ostale države, prispodabljam onomu graditelju, koji bi želeć udobnu i ukusnu kuću graditi, uzeo plan s onakove susjedove kuće, koju se on radi njezine neshodnosti i nespretnosti sprema rušiti.

Ovom sgodom pruža mi se prigoda spomenuti nješto o tom, kako da se u buduće preustroje učiteljišta. U tu svrhu mislim, da neće biti suvišno, ako nevedem mnienje glasovitoga Disterwega, koji se o tom u šest točka posve u kratko, ali jezgrovito izrazio. Slušajmo ga:

1. Učiteljišta, u kojih teoretični ili teoretizirajući predmeti prevladjuju, ne samo da nisu koristna, već usuprot mogu biti štetonosna.

Digitized by Google

2. U obrazovnom zavodu za pučke učitelje, mogu se držati sistematična predavanje samo o historično-pozitivnih predmetih. Svi ostali predmeti imadu se razpravljati u razvijajućih dialozih.

3. Obuka, koju slušaju pripravnici za pučko učiteljstvo, ima se predavati u onom obliku, u kojem će ju oni jednom kao učitelji podavati djeci.

4. S tih razloga je namještenje teoretizirajućih na učiteljištih neumjestno.

5. Na učiteljištih bi se imali namjestiti svestrano naobraženi i posve praktični školari.

6. Učiteljišta su bezkoristni zavodi, ako nisu u savezu sa školom, koju rukovode uzorni i u svem praktični učitelji. Njihovim predavanjem imadu šlušatelji pod nadzorom svojih rukovoditelja prisustvovati.

Želimo, da se ovi razlozi i kod nas uvaže, te da se naše učiteljište u Zagrebu čim prije razširi, navlastito pako da se stavi u savez s takovom uzornom učionom, koja bude državnim zavodom, i koja bude pod upravom preparandijalnoga ravnatelja, koji bi imao biti iz učiteljskoga osoblja preparandije odabran.

Ovim u kratko mišljah na taj predmet svratiti pozornost svojih sudrugova i ostalih čestitih domoljuba. Nisam li kazao dobro, nemože se reći, da sam htio krivo.

Stjepan Basariček.

Dopunjak. Neznamo, je li čudo ili pako naravna posljedica bud osebnoga neznanja, oli — najbrž bude to — hotimičnoga za svoje svrhe pretvaranja i plaženja: ipak je istina, da ti se u nas Hrvata pomoli za svaki slučaj po koj individijum, slobodan i drz braniti i najočitije zlo, samo, ako to njemu i s daleka nosi bud u čem i najmanju poboljšicu. I u tom, po nas vele važnom pitanju pojavljuju se svakojaki.

Mi smo podpunoma uvjereni o tom, da počam od najstarije drevnine, niti jedno družtvo, odgajavše mladež, bilo mužku, ili žensku u gajbištih t. j. zatvorih, pa sve do danas neodgaja takovu za obću korist državi, već — manje, više za korist onomu družtvu, koje ju odhranjuje. Iznimaka je veoma malo, a ove vidjamo u državah, ukojih se čista, ljudska sloboda zakonom upravo državnim ucjepljuje u potomstvo već i majčinom dojkom. Da se indi razumiemo! Sva radinost,

Digitized by Google

svi višji, plemenitiji, obćenitiji čini, kojimi se kašnje uži votu prikazuju pojedini takovi bivši nevini uznici, plod su privatnoga razmišljanja i učenja, plod obuke vanjske, gradjanske. I u tom može nam izreći da je tako samo onaj, koj pojmi, šta su: istina, iskrenost.

Ako je u istinu bolje, uspješnije, narodnije i čovječnije odgojenje u zatvorih: to je onda — naravski — ono u krugu obiteljskom gorje, neuspješnije, nenarodnjije, nečovječnije.

S toga pako moralo bi se zaključiti i ovo: sve je gorje u obće, što se nije od nježne mladosti odgojilo u zatvorenih gajbištih; drugimi riečmi: narode! gradi si po svih selih i varoših gajbišta svake ruke, pak si odgajaj mladež od 6 do 25 godine tako, da nevidi do ovo doba nikoga osim svojih poglavara.

Nediži niti jedne klase ljudij nad drugu! Treba li u zatvoru, u gajbištu odgajati svećenika, učitelja, vojnika: zašto nebi i sudca, odvjetnika, trgovca, svakoga zanatnika, svakoga radnika? — Pak ipak, eno nam sjemeništa za buduće svećenike, eno konvikta, sirotišta, trgovačkih gajbišta itd. Kako to? To su vam samo nuždna zla, proglašena i raztrubljena svietom kano jedina dobra. Nu, valja znati, da su ovi instituti samo s toga puni, što se tamo sve dobiva tùna; treba pametovati, — danas sve njekako misli, da se i najgorje u institutu mora popraviti, — prem u istini protivno biva, a da se danas izrekne: svaki bogoslovac, konviktorac, orfanotrofac itd. dobivat će na mjesec po 20—30 for. pak budi, gdje mu roditeljem milo: pitamo, koliko bi jih ostalo u istih gojištih?

Ova je stalno i stanovito istinita:

ako se u obiteljskih kruzih izopači 5% dûša, to jih se u gajbištih 50—60%. Od ono u gajbištih pokvarenih gojenaca, popravi, te izlieči sviet u istinu 90%; od ono pako, slučajem u svietu pokvarenih, nije kadro gajbište popravitr niti jednoga. Sva tobožnja poprava, čista je i gola samo pretvara.

Za takovo učiteljsko gajbište hoće se novaca, a to mnogo. Nebojmo se, da bi visoka naša vlada ili sabor sliepo sliedila tudjinstvo, bog znao, s kojih razloga upućeno, da su bolji zátvori, nego krugovi čestitih obitelij i njihovo sdušno i praktično odhranjivanje.

Digitized by Google

Uvjerimo se i o tom:

najveći za mladosti griešnici, pod stare dane svim svetcem pete liže; — najveći za mladosti razpustljivci, razuzdanci, putnjaci, rušitelji domaće sreće i pročaja, — pod starije dana viču i trube na sva usta: propada nam u svietu mladež; pod ključ, u zatvor s njom! — Zapte! stègo! disciplino! ovamo vas! — stoputij rad ničesa.

U ovakovu narav pretvore se samo stari griešnici; takovi su jedino samoživci, kojim nedao bog nikada upliva u odgojivanje mladeži hrvatske. Uredničtvo.

Školske sgrade.

Svestranomu školskomu napredku — duševnomu i tjelesnomu uzgoju — nedvojbeno mnogo doprinašaju i valjana, te svrsi shodno sagradjena školska stanja. — To su već uvidjele i uvažile njeke napredne gradske i seoske naše obćine školske, pa su ili — s temelja čestite nove šk. sgrade posagradile ili pako dojakošnje svoje stare prema školskim zahtjevom ljudski preustrojile.

Upravo na čast nam služi, kada — putujuć milom našom domovinom nailazimo osobito u povećih njekih mjestih na čestite i krasne doduše školske sgrade, koje koli su sa svoga izvanjskoga ili spoljašnoga oblika ukusne gradjevine, toli opet glede unutarnje svoje praktične udobnosti prostorijah, opredieljenoj si svrsi posve pristale. Nu naći ćeš — žalibože — gdjekuda još i takovih da ćeš namah, na prvi pogled, osuditi neshodnost njihovu. Ima istinabog, takovih ali nemarnih i natražnjačkih obćina, koje se za blagostanje i napredak svojih učiona niti najmanje nebrinu — pa ma se tu govorilo i pisalo o važnosti i koristi škola što mu je drago — svejedno: sicut erat in principio sve ostaje liepo pri starom i nadalje; a koliko putij se po naših gradskih i seoskih obćinah troši i na manje važne svrhe, nitko nije često proti tomu; nego čim dodje red na školu, ele! tu ima onda i koječesa.

Sve to bjelodano i očito pokazuje, na kakovu stupnju prosvjete i naobraženja stoje jošte danas mnoge naše obćine, jer znadu tako liepo važnost škole po vlastito svoje dobro ocieniti. A nije li to šteta po čitavu državu, kada mnoge naše obćine tako u napredku zaostaju.

Digitized by Google

Ipak su hvale vriedne njeke obćine, koje, prem nisu imućne, to ipak nastoje svoje učione po mogućnosti si u primjerenom redu uzdržavati. — Slava jim! — Tà već sama svrha i svetinja škole zahtieva dostojno svoje uvaženje; valja indi, da bude mjesto, gdje se dragocjeni dar i sjeme prosvjete u mladjahna srca budućih državljana sije, takodjer i prema svojoj svrhi uzorno i dostojno.

Ima u nas školskih sgrada, koje nikada nisu bile otoj svrsi namienjene, već odprije bijahu crkvene krčme ili ina kakova obćinska stanja. Nepovoljni rezultati odtuda su često: tiesne, nizke, tamne, vlažne, nepopodjene itd. prostorije. Da su takove sgrade skroz neshodne i nedostojne po školsku porabu, to će jamačno svatko zaključiti, ma i nebio školski vještak. Kod ničega se upravo toli neskupari, koli navlaš kod gradnje škole, gdje bi se sve moguće baš najviše žrtvovati imalo, nemisleć: kolika dobit odtuda proiztiče za čitavu domovinu. A zar nije podignuta učiona vidni spomenik ocjene i ljubavi naprema budućoj našoj generaciji, o kojoj nam zavisi sva sreća i blagostanje u budućnosti ljubljene domovine? Nu nije jur dovoljno samo šk. sgrade podizavati, a poslje se ništa više za nje nebriniti, već sada prinadleži osobita dužnost nju u dobrom i valjanom stanju postojano i brižno uzdržavati; ova pako skrb i briga, sveta je dužnost vazda naših škol. obćina, čija je i svojina ista šk. sgrada. Ali šta ćemo jadni, kad su nam naše osobito seoske obćine,* upravo u toj svojoj obvezanoj dužnosti veoma nemarne i nehajne; bogu je plakati, kako su nam zapuštene i zaostavljene, mnoge naše školske sgrade. Na njekih se mjestih izpričavaju, da nije vriedno već šta na popravke škole trošiti, jer će se i onako morat s nova graditi; drugi opet vele: nejma za sada u peneznici toliko novaca; zla su lieta, nemogu se novci smagati itd. Ovakovi i tomu slični odgovori nisu ništa drugo nego utvare i plodovi natražnjačke glave, a tomu ponajveć krivo je zlo i nevaljalo uredjenje došadašnjih naših obćina, kojim do sada na volju stoji što učinit ili ne. One su dosada njekim načinom sveglave; k tomu jošte na čelo obćinam stavljaju se nesposobni nevrstni i nevješti ljudi, kojim do blagostanja škole nimalo stalo nije, nego kad nam se jednom obćine shodnije organiziraju, pa njim na

* Neizuzimlju se po gdjekuda i njeke gradske. Op. pis.

Digitized by Google

kormilo stave inteligentnije osobe, kao što to duh naše dobe i zahtieva: tada ćemo i našim učionam bolju budućnost i sretniji obstanak čestitati. Bože daj, da naši narodni zastupnici o tom svojski uzrade!

Ima škola, gdje se riedko kada šta samo i bieli, a kamo li šta preinačuje, popravlja ili zidari. Znamo dobro, da se svako čestito stanje barma sedamput na godinu bieliti i izčistiti mora, a toga nemožemo za škole — sgrade javne i izgledne postići. Daleko smo došli! U jednoj seoskoj učioni vidio sam zemljovide, zorne pločice i ostale slike kao i naokolo stiene sve od dima zacrnjene. Pa pitajte, čija je to krivnja — učiteljeva valjda? Nebi zaista vjerovali, da nismo toliko osvjedočeni o nemaru naših občina, da niti proste peći neće dotična šk. občina popraviti, kada već nove graditi nije naumila. Mnoge naše ladanjske učione ni drvena poda nejmaju, već su naprosto zemljom nabijene, pa tu neka se njeguje čistoća. Još bi vam, kad bi vrieme i služba dopustila mnogo toga napisati mogao; nu mislim, da nije ni nuždno, jer ste mogli dosta toga već čuti i čitati po naših domaćih glasilih.

Do danas jošte visi o volji samih občina, da li će se nova škola graditi ili stara preuztrajati, a tako isto i popravci te ostalo o njihovoj volji i zato vidimo, da se malo oli ništa o dobru škole po naših mjestih radi. Ako li se pako tu i tamo nova škola podigne i sagradi, to su ponajviše zasluge gg. župnika i kot. sudaca, kojim to običo uz težko nastojanje za rukom izpada. Okržljavio bi naš narod duhovno i materialno sasma, kad se nebi učeni i rodoljubivi ljudi za njega svjestno brinuli.* Pošto vlada korist škola po narod i državu svestrano priznaje i živo osjeća, tò se nebi imalo občinam na volju stavljati, da li će se nova škola graditi ili ne, već kao što se nova škola graditi ili ne, već kao što se vlada za unutarnost škole t. j. za duševni njezin život brine, tako bi se imala i njezine materialne uvjete obzirati, kao što su medju ostalimi osobito školska stanja.

---

* Tim samo vrše ono, što moraju; župnike pako, sudce, bilježnike i ostale manje i višje poglavare, upravo zato i hrani puk, da se zanj brine. (Ured.)

Digitized by Google

U tu svrhu imale bi se šk. sgrade bar najmanje jedan put na godinu točno pregledati od strani naših kotarskih oblastij, a to bi najzgodnije bilo prigodom godišnjih izpita, kadno je i onako čitavo školsko poglavarstvo in corpore sabrano, pak gdje je potriebno, da se nova sgrada podigne ili po okolnosti stara shodnije preustroji, dotičnoj šk. občini naloži. Tom prigodom moglo bi se i osvjedočiti, da li su šk. sgrade u svom redu, i čini li se od strani občina ono, što su po vlastito svoje dobro — dužne činiti.

—l.

Pamučnjak obični.

(Gossypium herbaceum.)

Nejma skoro biline na ovom svietu, koja bi svojom znamenitom korišću za nas toli važna bila, kao što je pamučnjak. Akoprem je tako znamenita bilina, ipak ima dosta ljudij, koji, istina, mnogo putij čuju rieči; pamučnjak, pamuk, pamučnina itd. pa nepomisle: odkuda li taj pamuk dolazi? Gdje se sadi? Kako se prenačinja? itd. — Mnogi ljudi vide svakim danom kartun, nankin, pamučni baršun i ostale raznovrstne pamučne tkanine, nu malo koj pomisli, odakle nam ovi latci? Kako i s česa se dogotavljaju? gdje se sve i kako rabe? itd. Ajde dakle, da se s tom znamenitom i važnom bilinom — pamučnjakom najme — pobližje upoznamo.

Pamučnjak spada medju prostolatične biline, i naraste 12 do 20 stopa. Lišće mu je srčasto, krpasto i široko. Stabljika je odebela i granasta a krošnja široka. Cviet je biel, žut, i crvenkast. Plod mu je kao orah velik, hrapav, tvrd i kestenaste boje tobolac, koji se u svoje vrieme, razreži u troje ili petero, te iz tih pukotina pamuk izbuhne. Pamukovo sjeme nalazi se u tobolcu pamukom obavito; u njem se nalazi i ulja, koje se preša. Pamučnjak uspieva u vrućem i umjerenom pojasu. U Indiji, Kitaju i južnoj Americi ima ga od vajkada, a s toga zaključujemo, da su mu spomenute zemlje i domovinom. U umjerenom pojasu uspieva samo uz dobru njegu, primjerenu toplinu i marljivo obradjivanje. Pamuka imadu dvie vrsti, i to biela i žuta; s ovoga posljednjega tvori se nankin. — Čim se tobolci pamučnjaka razreže, valja odmah pobirati plod, i to prije izhoda sunca, jer bi mu u protivnom slučaju upliv sun-

Digitized by Google

čanih trâka promienio boju. U sjevernih predjelih umjerenoga pojasa mogu se tobolci samo onda ostaviti na stabljiki, ako se nije bojati mraza, koj mu hudi. Kako se postupa neobranimi a nerazrežilimi tobolci, vidit ćemo nižje. — Kada se razpuknuti tobolci poberu, metnu se na suho mjesto, da se zaostale hlapive čestice izpare, a po tom se pamuk iz tobolca izvadi, dočim se napokon nastoji sjeme, štono se nalazi obavito u pamuku, odstraniti. Lišen od sjemena pamuk najprije se koliko je moguće stisne, a po tom zamulji.

Da vidimo, kako je s obrtnošću pamuka. Da je obrt pamukom neizmieran, a trgovina baš najživahnija, i tom nitko nedvoji. Mnogo miliuna centij dovaža se ga u srednju Europu s prekomorskih strana. Koliko tisuća ljudij bavi se priredjivanjem i prenačinjanjem pamuka! Koliko strojeva prede pamuk i proizvadja pamučninu! Ob ovom dalo bi se mnogo pisati, nu ovdje budi nam dosta samo njekoliko primjera. U Englezkoj i Francezkoj razvaža se odsjekom svake gedine 208 miliuna funtij pamuka, koj se cieni na 250 mil. franaka. Sav taj pamuk sadi se na ukupnom površju od 422 četvorne milje, računajuć na jednu milju 432 miliona pamučnih stablika. — Godine 1860 uvezlo se je iz prekomorskih strana u Englezku samu 2,662.260 centi pamuka, a Austrija izprede u svojih pamučnih predionica svake godine po prilici jedva 50.000 centij pamučne predje!

Pamučni latci ili kartuni spadaju medju najstarije tkanine, koje su pronadjene po svoj prilici u Indiji, gdje se još dan danas vrlo krasne pamučno tkanine dogotavljaju. Iz Indije prodjoše u Perziju i Misir. U Evropi neobstoji tkanje pamuka ni podpunih sto godina, pa se je za to kratko vrieme unapriedila obrtnost i i trgovina pamuka tako, da je sada u svih znamenitih gradovih Evrope, a osobito u Englezkoj glavnim predmetom obrtnosti i trgovine. — Predenje i prenačinjanje pamuka obavlja se sada strojevi, kojim se sve laglje i bržje obavlja, dočim se je prije sve obavljalo rukama, što u Indiji i Kitaju još dan danas obstoji. Pamuk morao se je prije pomnjivim razvlačenjem prsti, zatim lupanjem palicami svih nepotrebitih čestica oprostiti; a to se ponajviše postigavalo grebenjem. (Konac sliedi.)

Digitized by Google

„Tumač“ za I. slovničku čitanku.

spisan Arminom Koričićem.

(Prvo izdanje g. 1869.)

Naravno je, da nismo krivi mi, što nam se ove školske knjige, u Beču kovane, narinule; naravno je, da je bivše kr. namj: vieće jedino na temelju zakonito obstojećih knjiga moglo izdavati sve naputke, zasjecajuće u postignuće što bolje svrhe kod obučavanja pučkoga: nu, hvala bogu, danas smo već ipak na toj, te slobodno izričemo: ne samo hrvatsko učiteljstvo, već eno sveukupno u Austro-Ugarskoj monarkiji, (dakle i same bečlije), proglasilo je javno i službeno ništavost njihovu. Uz ova, hoće se dakle od učitelja u istinu zrele presude, hoće mudrosti i obzirnosti, ako mu je sdušno i zdravo tumačiti mnoga štiva.

Kako dakle uči g. Koričić nevještije i neskusnije učitelje, da tumače učenikom si propisana štiva?

Iskreno govoreć, jezik mu je u čitavoj knjizi posve razumljiv i dobar; nu, njekako se posve izgubio i zamrsio sâm, kano pile u kučinah tamo, gdje se upušta u tumačenje istoga jezika i njegovih pravîla. S toga mu se čudimo, kako mogaše odgovoriti na pitanje si: o koliko osobah čitasmo u ovom štivu? „O **dvajuh.**“ (Strana 5) Neznamo, šta ga nagnalo, te si opet odgovorio u 22. štivu, str. 56. na pitanje: o komu si čitao? „O **dvajuh** poslenikah“; pak opet na str. 58 u sredini: „Kada govorimo o dvijuh stvarih ili dvijuh osobah“ itd. To nisu pogrieške tiska, a grieši se upravo tamo, gdje se ima tumačiti poraba dvojine.

Ovdje se imala prije proučiti narav dvojine u obće, a posebice ona **brojne** dvojine, koja ima 3. 6. i 7. padež na *ama, ima* itd.

Štivo 109 tumači stablo rieči (netreba: *jedne*) i porabu mu.

Da prešutimo ovo, gdje se veli: stablo ili korenicu zovemo i panjem, navadjamo samo pitanje: na koliko se načinah može napraviti iz jednoga panja više riečih? pak odgovaramo s njim: na tri načina. Koji je prvi način? Odgovor: „ako se što sried rieči promieni;“ n. pr. **bolěti, bo**lovati itd. Koji je drugi? Ako se što doda rieči; n. pr. boj, boj-ište, ubojica itd.

Pitamo sada g pisca: šta se je promienilo u: bolěti, bolovati? Valjda ono ě — u: ova? Nejma li za to tumača u samoj I. slov. čitanci s traga?

Digitized by Google

G. pisac prenaglo tumači, a tim najvećma grieši. S toga upravo često neshvaća, što je socijal, što li instrumental; s toga se je u 23. štivu nespretno i prenaglo upustio u razredjenje glagôla, naročito: tvornih i trpnih. Nauka u *trpnom* liku nespada u obće u II. razred, a sama u sebi ima i zube, pak rado ugrizne.

Valja znati, de nas ima svakojakih. Pak baš zato treba da učimo čisto i istinito. S toga velimo, da g. pisac strašno grieši, odgovara li si na pitanja: nalazi li se ovdje (nikada: ovdě) po koja rieč, koja označuje kakovu stvar ili osobu? ovako: jest: „hlad, ljepote, slabosti, godinah, siromaštvu, imetku, (nikada: imětku), volja noć, žalost“ itd. itd. Oprosti nam svaki, reknemo li: ako ove rieči znače stvari ili osobe — koje su takodjer stvari —, onda moramo u 3. i 4. razredu tumačiti i ovako: rieči — konj, vol, velblud, slon, kit itd. jesu imena za njeke pojmove, kojimi se izriču vlastitosti, čini itd. stanovitih živućih stvarij. To bi bilo ipak strašno, zar ne? (Strane 55, 56).

I to bi morao znati g. pisac, kanoti stariji već učitelj, da nejma u svietu naškoga jezika, prem bijaše i takovih prije nekoliko godina, koji se nisu bojali boga a stidjeli Hrvâta, izrekavši: diplomatički pako jezik budi: naški! Čemu dakle ona na str. 52?: kako se to ima naški reći? Je li to sbilja Konrad naški kazao? Je li dobro ... govore, kad u naški jezik tudje rieči miešaju. Takovimi prigodami treba da učitelj više shvati, nego mnogi nazivo politikuš; Hrvati smo, a jezik nam starinom već hrvatski.

Veli se: nije baš najlaglje označiti t. j. definirati stvar ili koj pojam. Nije li oznaka na vlas valjana, točna i shvatljiva, to mora da bude kriva, s toga i opasna. Gospodin pisac i u tom je strašno nagal, te je griešio u toliko, da mu se nemože oprostiti.

Tako u 44 stivu čitamo: Što je tat? Tat je zločest čovjek. Što su kradljivci? Jesu nepošteni i zato nesrećni ljudi. Šta su ljudi? Ljudi su stvorovi božji. Što je sviet? Sviet je vremenito prebivalište ljudij i životinja. Što je stvar? Stvar je predmet. Što je početak? Početak je začetak. Što je prevara? Prevara je pomanjkanje ćudorednosti itd.

Da se budne g. pisac držao samo starih katekizmuša, doista ga umnije napisa i izreče, nego što ju sâm izumio. Mi starci učili smo se n. pr. ovako: čovjek je razložno i neumrljivu dušu imajuće

Digitized by Google

stvore božje. *Sviet* si označivasmo ovako: „Sunce, mjesec, zviezde, zemlja i sve šta je u njoj i na njoj zove se sviet.“ Shvaća li ova diete u II. razredu? Zaista! Nu s onih definicija postane i zdravije ga mozga diete, u istinu boljestno.

Budi nam to dosta u toj struci, pram da je sličnih nepodobština sila božja, medju koje zaista spada i ova: „jesu li možda ljudi postavili cara i sv. otca Papu? Nisu, nego sam bog.“ Dragi je bog svagdje, bez njega ništa; nu recite Francuzu, da jim je Napoleona postavio sam bog; recimo si mi Hrvati, da si neizabrasmo sâmi, dobrovoljno, slobodno za kralja Ferdinanda I. i njegovo koljeno: neznamo, šta bi nam na to čestit i svestan Francez i Hrvat, da imaju slučajno glogovaču u ruci. — — Čista i prava značajnost viri iz najtanjega poteza, što ga pisac nacrtne. Reci der g. pisac prve nedelje pred crkvom puku si: puče! ti me nisi izabrao za učitelja, već sam g. bog. Prodje li dobro, onda učimo i to po tumaču.“

Zaključujuć ovu rubriku, u kojoj se samo plod zdravoga mišljenja i prosudjivanja, motri, dodajemo jošte jednu, nahodeću se na str. 116 u štivu 113. Tamo se pita: Šta je glogov trn? Odgovara se pako na vlas ovako: „grm s odugačkimi šiljastimi bodljikami po svojih granah i grančicah bogato snabdĕven, i veoma tvèrdim dèrvom osposobljen, zove se glogov tèrn.“ Ovomu zavolj zavirismo medju izpravke pogrešaka, nu žalibože, niti slovce neizpravlja se.

Pročitasmo ujedno i tumačenje stîva, zemljopisu i poviesti namienjena. Osim one preobširnosti, napomienjene jurve obćenito u 20 broju „Napredka“, navadjamo jošte samo njeke pogrieške, što su se uvukle u tumačenje istih predmeta.

U štivu 36. strani 132 tumači se: Ugarska, a pri tom čitamo: „Ugarska je bila negda samostalna kraljevina, a sada je sastavina austrijske carevine.“ Nadalje, opisuju se njezine granice, pak se uči ovako: od juga graniči Ugarska: „Vojvodinom srbskom“ itd.

Šta bismo na to? Samo ovo: žalostno je, kada sam učitelj nezna, šta se hoće za to, da bude koja država svoja, samostalna? A šta se tiče Vojvodine srbske“ danas, — na to se može reći g. piscu: da je jamačno morao prospati ono doba, u koje je nèstalo Vojvodine srbske a prenuv se, mašio se koje njemačke šk. knjige, tiskane u Beču 1850 ili nam bliže koje godine.

Digitized by Google

I to se može oprostiti, pak reći: zapisalo se; nu, čitamo li u istoj knjizi u štivu 88. pod naslovom: Nikola Šubić, ovu nauku: „Siget je stara tvrdja u **šopronskom okružju** u Ugarskoj“: onda se neda ničim pod suncem izpričati ono — da tako reknemo, duboko neznanje i lahkoumno bezbrižje za nauku, što ju čovjek hoće da tumači drugomu a sam niti pojma o njoj. Gdje li je Šoprun od Sigeta?! Pak, zar i danas obstoje okružja, krajzaupmanšafti? — Jošte nješta!

U štivu 38. na strani 120 pita se diete: šta sve znadeš kazati o Hrvatskoj? A g. A. Koričić odgovara za diete ovako: Hrvatska bijaše njekoč samostalna kraljevina, a sada je sastavina austrijske carevine. Graniči od sjevera s Ugarskom, od **istoka** s Vojničkom krajinom i **Jadranskim morem** itd. Veli se: od iztoka! Pak, zar nisu i same križevačka i gjurgjevačka regimente u Hrvatskoj?

Po bogu, rekao bi zdrava uma primorac, „prid tom se pak valja prekrstit, zač je smetiško va njoj.“

Iskreno govoreć: toga je pak odviše; zato prestajemo izbrajati množinu jošte sličnih nauka, pak samo otvoreno izpoviedamo, da se, sudeć g. pisca s knjige mu, ni najmanje nečudimo tomu, što je mahom s početka knjige dao naštampati veoma zamamljive rieči: „S pridržanjem prava na prevod i preštampanje;“ pak opet na čelu već: prvo izdanje. Ali svakako čudimo se punim pravom tomu, kako su se mogle takove bludnje, nesmisli i laži štampati u Zagrebu, gdje no si je g. pisac zaista povjerio djelo mužu ili mužem, koji mu takovo moradijahu proučiti i prije tiskanja, jer ga preporučivahu na sve strane u toliko, u koliko mogahu sadržaj poznavati jedino s rukopisa.

G. piscu svakako se priznaje najbolja volja i velik trud u tom poslu; ali, molimo ga, ako djelo doživi drugo izdanje, neka se postara za čovjeka, koj mu bude kadar cielo djelo tako prirediti, da bude komu na korist a njemu na čast.

Viestnik.

Književnost.

Visoka kr. odjel za javnu obuku i bogoštovje izvoljeo je preporučiti: „Početnice u risanju“, sastavljene g. A. Truheljkom, a nami lani u 17, pak opet ljetos u 23 broju napomenjene, učiteljem glavnih učiona.

Digitized by Google

— Isti visoki kr. vladni odjel, koštо i c. kr. zem.: vojno zapovjedničtvo preporučše a) Ivana Kopečkoga prirodoslovje. b Kratko prirodoslovje, što jih preveo V. Mařik. Prvoj je cieua 1 for a preporuća se kao pomoćna knjiga pućkim učiteljem, preparandom i viš djev. učionam: drugoj 30 novč. preporuća se učenikom pućkih učiona. Ujedno izišlo je drugo, povećano i opravljeno izdanje knjižice: kratak, obći zemljopis. I ova je preporučena a dobi se za 30 novčića. Koj si naruči u samoga g. izdavatelja 6 knjiga, sedmu dobi nagradom.

Družtvo „učiteljska zajednica.“

Osnovatelji toga — po imenu za sada — družtva, o kom izrekosmo u 14. broju Napredka: da neznamo, koji su sve u tom kolu, nu znademo, kojih u njem nejma, — htjedoše držati dne 13. Studena t. g. svoju prvu sjednicu u ravnateljnici gl. učiona.

I opet sada velimo, da u tom kolu nije bilo gg. Josip Gala, M. Fabkovićke, Josipa Posavca, V. Mařika, Ivana Filipovića. Ljudevita Modca, Šimuna Balenovića, pak k tomu niti Antuna Irgolića, Jurja Kutena, Tomislava Ivkanca i Miška Vrbanca. S toga, naravski nije bilo niti sjednice.

Natječaji.

Za obadvie djevojačke glavne učione u Osieku utemeljeno je i četvrto učiteljsko mjesto uz platu 420 for. i stanarine 105 for. Molbenice namienjene kralj. odjelu za bogoštovje i obuku, šalju se šk. nadzorniku kotara Osiečkoga do 20. Prosinca t. g. Zahtieva se podpuna vještina hrvatskoga i njemačkoga jezika.

— Učiteljsko i orguljaško mjesto u Crikvenici, županiji riečkoj. Plata: Od školske obćine 350 for; od komorske zaklade 63 for; za orguljanje iz crkvene blagajne 30 for; dryarine za se i učionu 40 for; paušala 16 for. 30 novč. uz stan. Molbenice, namienjene školskoj obćini sv. Jelena — crkvenićkoj. šalju se do 25. Prosinca t. g. veleč. g. Petru Matejčiću, okružnomu šk. nadziratelju, podjašpristu i župniku u Grižanih.

— Učiteljsko i orguljaško mjesto u Šaptinovcih, filialci župe feričanske. Plata: 315 for. 16 hv. drva, dvie rali livade, vrt i stan. Molbenice, glasećе na presv. g. Gustava baruna Prandaua, c. k. komornika, šalju se veleč. g. Josipu Kršnjavu, podjašpristu i župniku u Feričancih, do 24. Prosinca t. g.

Listovnica.

Mnogoj gg. predbrojnikom šaljemo opomenice. U koliko se tiču obćina, molimo, izvo ji takovu svaki što prije predati istoj. Ostalim dugujućim pošaljemo u dojdućem broju.

— Gosdodinu u kot. D. M. Polovina samo, da nam je platila, drage volje zadovoljismo. Ovako nemožemo za sada.

— Mnogoj gg. dopisnikom. Opisujuć nam kotarske sjednice, molimo. budite što kraći, što jezgrovitiji. Da se ide u crkvu, tamo pjeva; dodje u školu, mo u njoj se pomoli itd. to je već stara.

Molimo, da se izpravi.

U zadnjem broju ima tiskano na 1. strani, redku članka 2om: a glasba i ples spadala je. To čitaj: glasba i ples spadao je itd. Na strani 307. redku 20om, tiskano je bahora, što zamieni riečju: basna.

Nadalje: u 20. broju na strani 320. redku 4om, tiskano je: „samovolji“, a ima biti: višjoj, ne bez temeljita razloga izdanoj volji:

Urednjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 22. U Zagrebu 1. prosinca, 1869. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

O zadavanju zadataka ili tako zvanih lekcija.

Do nedavno se je vodila žestoka razprava o tom, da li je za pučku učionu važnije znanje ili umieće. Utvrdjenjem njezine zadaće prekinuta je i razprava o tom predmetu, i svi se glasoviti pedagogi jednodušno u tom slažu, da je za pučku školu, koja ima pružiti tek najobćenitije i najnuždnije temelje praktičnomu životu, važnije i potrebitije umieće, nego li pozitivno znanje, premda se ni poslednje posve prezreti nemože. Učenik pučke škole neka se uči, da umie ono, što zna takodjer i upotrebiti, a učevni predmeti neka se tako odaberu i udese, da uplivaju na naobraženje uma i oplemenjenje srdca, ujedno pako da budu praktične vriednosti za javni život budućega gradjana. Istina, pučka škola nije u stanju usavršiti čovječje naobraženje, te mora svoj posao povjeriti i propustiti raznim okolnostim pojedinaca i uplivu javna životu; nu ipak ono što vrši i što podaje svojim pitomcem, sačinjava već njeku zaokruženu i pudpunu cjelost, koja je kao temelj daljnjemu naobraženju veoma nuždno potrebna svakomu onomu pitomcu, koji nejma sgode da nastavi svoje školsko naobraženje, nego je prisiljen iz pučke škole odmah u javni život stupiti. Djelatnost dakle pučke škole siže u budućnost, i to ne samo u budućnost pojedinca već i onu svih njezinih pitomaca. Naravski, da to drugčije shvaćaju oni, koji joj niječu samostalnost, smatrajuć ju podlogom višjih škola. Takovi moraju nastojati, da ona oboruža mladež onimi znanostmi, koje su potrebne kao priprava za višja učilišta.

Digitized by Google

Negda, a nije tomu davno, nisu marili mnogo za u m i ć e. Težili su ponajviše za tim, da si djeca propisane predmete prisvoje, što je obično mekaničnim putem bivalo: — da li pako djeca prisvojenu nauku ujedno i shvaćaju, i da li ju sgodnom prigodom i u p o t r e b i t i u m i j u, to jim bijaše najmanjom brigom. Sve obučavanje sastojaše se u pukom zadavanju zadataka, ili tako zvanih lekcija, kojih učitelj predtečno niti protumačio nije. Pa što se je postiglo tim, i da li je takav postupak urodio dobrim plodom? Podnipošto, jer pusta mekanična obuka nije mogla djelovati niti na razvoj uma i oplemenjenje srdca još manje pako na pobudjenje nuždno potrebne snage samodjelatnosti. A znanje, takovim načinom pribavljeno, nije moglo biti od nikakove trajne koristi za buduće zvanje pitomaca, jerbo su ga tim laglje zaboravili, čim su si ga bržje prisvojili

U novije se doba prema načelom u uvodu navedenim udarilo drugim pravcem, a današnja valjano uredjena škola kani se takova mučna, bezkoristna i ubitačna postupka. Ona nastoji, da djeca ne samo nauče i znadu, nego da ono što znadu umiju u životu i upotrebiti, pa to posljednje joj je glavnije i prečje od onoga predjašnjega. Uslied toga punim su pravom zadatci redji i ograničeniji. Istina, njeki, koji su zahtjeve vremena krivo i pretjerano shvatili, hoće da se zadatci posve izključe, pa da se učenici zadovolje samo onim, što za vrieme školskoga predavanja nauče iz ustiju učiteljevih. Nu tim se nebi takodjer postigla žudjena svrha, jerbo bi djeca, tim načinom obučava na brzo zaboravila ono, što bi površno naučila u školi, pa s toga se domaći zadatci podnipošto ne smiju posve prezreti, samo jih valja tako rabiti i udesiti, da nebudu dječjemu duhu štetne, pa će se njihova korist jamačno očito uvidjati. Da se o tom pobližje uvjerimo, promatrajmo ponajprije svrhu i porabu zadataka.

Svrha zadataka je dvostruka:

1. Da djeca nješto, što joj je još posve nepoznato, jednostavno nauče na pamet. Takovo se učenje tada zove mekanično napametno učenje.

Digitized by Google

2. Da djeca nešto jasna i poznata bolje u pamet utube i da se u onom spoznanju što većma uvježbaju i učvrste. Takovo učenje zovemo ponavljanje ili opetovanje.

Uslied navedenoga i uslied utvrdjenoga načela, po kom pučka učiona ima pripravljati za život, a ne za školu, nespada prvi slučaj podnipošto u krug pučke učione, i nesmie se rabiti za nijedan njezin predmet. Pa ipak još ima učitelja, koji dadu djeci „jedan put jedan“, da si ga prepišu, pak kod kuće na izust nauče, veleč da k tomu nije ništa potrebito osim mekanične vještine. To je posve krivo mnenje, i učitelj mora prije djecu za „jedan put jedan“ metodičnim vježbanjem pripraviti, te jim razne brojevne odnošaje dolazeće u njem shvatljivo i jasno razviti i predočiti, istom onda naložiti, da to kod kuće kao nješta poznata i jasna valjano i čvrsto prouče. Tako čine njeki s katekizmom i s pjesmicami, veleć djeci na prosto: toliko i toliko listova, redaka ili kitica imate do sutra ili prekosutra naučiti. Kad prispije vrieme izpitavanju, pitaju, pa po tom kako koji znade bolje i bržje mekanično u knjizi nalazeće se rieči obnoviti, hvale ili kude, nagradjuju ili kazne. Nemislim tim uztvrditi, da se isti predmeti nebi imali na izust učiti, samo želim, da jih djeca ne uče, kao nješta nova, nepoznata i tudja, kao puste i prazne rieči, nego da učitelj mladež svoju za to napametno učenje pripravi, i shodnim načinom, te valjanim postupanjem uz razvoj duševnih sila, djeluje i na oplemenjenje čuvstva. Tim opet neću reći da bi se svaka stvarčica morala umnimi i logičnimi definicijami, te svestranimi i obširnim tumačenjem na vlas razvući, nego mislim, da je ipak dužnost škole sa sadržajem svakoga zadatka upoznati mladež, prije nego li joj ga za privatno učenje zadade.

Prvi slučaj, kojim se djeci nešto posve nepoznata za učenje zadaje, može se dopustiti samo kod učenja tudjega jezika. A to je kod nas slučaj na glavnih učiona, na kojih se, valjda radi prelaza u gimnazije, mora učiti njemački jezik. Kod učenja riečij prisiljen je učitelj, da se osloni posve na privatnu marljivost svoji učenika, tu školsko tumačenje nepomaže. Medjutim slovničkih pravila već ne smie bez predtečnoga poznavanja i razumievanja zadavati, već ako želi, da jih djeca sgodnom prigodom budu umjela upotrebiti, mora jih svestrano, točno i shvatljivo protumačiti.

Digitized by Google

Drugi slučaj, po kom domaći zadatci služe za opetovanje onoga, što je učeno u školi, odobravaju svi pedagogi. Osobito se preporučuju za stvarne znanosti, kod pismenoga i ustmenoga izraza mislîj i kod računstva. Što je učitelj u školi valjano razložio i protumačio, to može punim pravom i strogo zahtievati od djece, da kod kuće pomoćju pameti obnove i učvrste. Žalibože, što njeki toga opet neuvažavaju, i dočim prvi misle, da su tim što su zadali zadatak za mekanično učenje zadovoljili svojoj dužnosti, misle ovi opet, da je odmah njihova dužnost prestala, čim su svoj predmet djeci protumačili. Oni neznudu da je izmedju teorije i prakse još velik jaz i da se pouka i vježba u sklad i savez dovesti mora, ako hoćemo zadovoljiti svojoj svrsi, samom pako poukom i teoretičnim tumačenjem, da je dužnost polovično svršena. Mnogoputîj se čuje tužba: „Ja ne znam što bi začeo, već sto i stoputij sam tu stvar kazao i protumači jasno i jezgrovito, i još neznadu.“ Valjalo bi pako takovim znati, da nije dosta stvar čuti, nego i znati, što se može postići shodnim vježbanjem i opetovanjem.

Vježbanje i opetovanje preporučuje se osobito za pismen slog. Tomu se kod nas njekako tobože zadovoljava zadaćami. Pismenimi zadatci vježbaju se djeca u više predmêta, i to ponajprije u pisanju, (ljepopisu), pravopisu, slovnici i u izrazu mislîj. Ako učitelj s takovimi zadatci znade u sklad dovesti i ono što je učeno u školi iz stvarne obuke, može polučiti jednim mahom mnogo svrha. U tom zadavanju zadaća dosta se u nas grieši; učitelj zadade n. pr. nedjeljom po jednu zadaću za dom, koju učenik (?) kod kuće izradi i donese, pa preda učitelju, koji ju za tim kod kuće (!) izpravi, prosudi i osudu obično crvenom olovkom pod izradbu podpiše.* Takovo postupanje može se odobravati samo kod višjih učilišta, nipošto pako u pučkih učionah. U pučkih učionah može se skoro svaki sat upotrebiti za vježbanje u ustmenom i pismenom izrazu

* Najviše se u tom grieši po onih gradovih, gdje učenici višjih škola podučavaju učenike pučkih škola. Osim toga što postupaju s djecom pučke škole tako, kao što njihovi profesori s njimi, izradjuju jim uviek i njihove zadaće sami, bez ikakova sudjelovanja djeteta. A roditelji to upravo i nalažu, samo da si mezimče rieše neugodna posla. Učitelji opet mnogo nepaze na takove zloporabe, jer jim se

Digitized by Google

mislîj, a zadaće se neizradjuju o bog zna kakovib temah, nego se obično ono opetuje, što je prijašnji sat učeno, i to čim kraće.

I kod računstva se iziskuje privatna marljivost učenika, ako hoćemo, da se djeca s raznimi brojevnimi odnošaji bolje oprijatelje i upoznaju.

Do sada razmatrasmo porabu domaćih zadataka; rabi li se kao opetovanje nauka ili vježbanje u pismenom slogu i računstvu, posvetimo još nješto pozornosti i koristi, koju s gledišta moralnoga i odgojnoga donose školi. Domaći zadatci vežu dom sa školom, jerbo se njimi pruža prigoda otcu i materi baciti pogled na nastojanje učiteljevo i djelovanje škole, što je od veoma velike važnosti. Kako i što se uči u školi, — kojom pozornošću ljubavlju i kojimi duševnimi darovi susretaju djeca školsku obuku, o tom se nemogu roditelji laglje osvjedočiti, nego sredstvom domaćih zadataka. Inače oni tečajem svoga svakdanjega života malo što saznadu o školi i školskom životu svoje djece, a malo se o tom i brine. Netreba misliti, da je glede toga bolje kod odličnijih i naobraženih staleža, nego li kod nižje i srednje klase.

Odličniji su većinom uslied svoga zvanja i raznih posala i uz različite družtvene zabave tako raztrešeni, da se ni najmanje ne brine za školu, te joj ništa nepritiču u pomoć, što više, traže od nje, da sama svu skrb uzgoja i obuke preuzme, veleć: ta čemu nam onda i škole, kada neće ni te male usluge preuzreti. — Ali ni oni, koji se školskim djelovanjem zanimaju, i koji su školi iskreno odani, te priznavaju, da uz marljivo pošiljanje djeteta u školu i učiteljevo nastojanje imadu podupirati, nejmaju se prilike o školskom radu i nastojanju bolje osvjedočiti nego li kroz domaće zadatke. Naši javni ispiti u tom malo vriede, jer oni priliče više njekoj predstavi, koju čovjek zaboravi, čim zastor padne, a nuz to jih obćinstvo slabo posjećuje. — S toga dakle razloga, što su zadatci, koji se imadu kod kuće ovršiti, vezom izmedju škole i doma, ima jim učitelj dostojnu pozornost obratiti. Oni mogu oba

---

mili čitati liepe izradke tobože (!) njihovih učenika. Prigodom njekoga izpita na takovoj školi, čitao sam od učenika III. razreda krasne opise, a i male novelice. Dotični učitelj nije pako pomislio 1. da su to zadaće za djecu od 9 godina pretežke, a 2. da nisu za nikakovu praktičnuporabu.

Digitized by Google

gojitbena činbenika u prijateljski savez dovesti, ali isto tako jih mogu medjusobno još većma omrznuti i otudjiti, te prouzročiti, da dom o školi nepovoljno sudi, ako neumie učitelj s njimi shodno i razborito postupati. Svakako bi za učitelja zanimivo i koristno bilo, kad bi mogao saznati, kojom voljom uče djeca zadatke, što sude roditelji o njih, i kako s ostalimi ukućani kod njih učestvuju?

Nu, ovakovi zadatci mogu navesti djecu i na laž i neiskrenost. S toga učitelj mora dobro paziti, da njimi nepretereti umne sile djece. A isto tako kao što je moći valjanom porabom zadataka školu djeci omiliti, moći ju je nepedagogičkim postupkom i omrznuti.

Stjepan Basariček.

Pamučnjak obični.

(Gossypium herbaceum.)

Medju dva ovakova grebena metnuli su pamuk te ga grebli tako dugo, dok se nije ukazao u slici kudrave, riedke i prozračne ploče. Ovakovu ploču grebli su opet drugimi grebeni, dok neproizvedoše dugoljasti pamučni zovojak. Ovaj pako zavojak prela je prelja na kolovrat u jednoj niti. Tako su pamuk priredjivali prije, a sada se sav taj posao u Evropi i Americi obavlja makinami ili strojevi, koje ponajviše para tjera. Godine 1770 pronadje njeki Englez makinu, na kojoj su pamuk preli, te je tim poraba kolovrata sasma nepotrebna bila, te malo iz običaja izišla. Dok jedna prelja na kolovratu samo jednu nit izprede, može stroj što ga diete okreće 200 do 500 nitij izpresti. Čovjek može uviek dva takova stroja poslužiti, i tada se nije čuditi, da jedan jedini čovjek, koj je marljiv i vješt prelac može na dva stroja, svaki po 180 vretena u 12 satij preko miliuna lakata tanke pamučne predje izpresti. Iz pamučne predje, koja se medju sobom i tankoćom razlikuje, tku se pamučni latci svake vrsti. Medju ostalimi razlikujemo: a) gladke, b) rudaste, i c) baršunaste latke. Medju gladke latke spada: kartun, nankin, perkal itd. medju rudaste: pamučni merino, porket perkal itd. medju baršunaste: manšester, pamučni baršun itd. Raz-

Digitized by Google

novrstne ove pamučnine tku se kao vuna i lan, samo što je stan umjetnije naredjen. Pamučne tkanine rabe se bojadisane i nebojadisane.

Prije nego se tkanina bojadiše, treba ju izgladiti i sve nepotrebne čestice odstraniti. Prije nego se tkanine razašilju, t. j. prije nego postanu predmetom obrta i trgovine, nakvase se i po tom provuku kroz ugrijane kovne valjke. Ovako priredjene pamučne tkanine razašilju se na sve strane bieloga svieta, pa takovi i k nam dolaze, a mi je za raznovrstne svrhe upotrebljavamo.

Dosada govorismo, kako se pamučnjak nalazi u vrućem pojasu, a sada ćemo govoriti kako se isti obradjuje u umjerenom pojasu, naročito u naših predjelih, jer to mi upravo i dalo povoda, te sam se latio opisa ove biline, buduć sam upravo vidio, kako se pamuk u Slavoniji sije, obdjelava i kako zori. U vrtu, gdje sam ga vidio rasti, postupa se njim ovako:

Zemlja, u koju se želi suditi, mora se godinu dana prije dobro pognojiti, i prekopati. Prije nego se sjeme posadi, mora se zemlja na 1' duboko prekopati. Sjeme se sadi koncem mjeseca Travnja u plitke jamice, dočim se prije dva, tri dana u vodi kiseliti mora. U jednu jamicu metni 5 ili 6 zrna, jer svako vazda nenikne Ako više zrna iztjera stabljike, onda se najjačja ostavi, a ostale se izčupaju. Jamice, u koje se sjeme sadi, moraju biti jedna od druge na 3 stope razstavljene Pamuk naraste preko $^1/_2$ hvata i pošto već ponaraste $1^1/_2$ stope treba ga ogrnuti kao grah, Pamučnjak cvate kod nas mjeseca Kolovoza, a sazrije u Listopadu. Kod nas se nemože čekati dok se pamukovi tobolci razpuknu, izim onda, ako je liepa jesen, te se nije bojati mraza. Ako pako nije liepa jesen, poberu se još nerazreženi tobolci, i to neopureni od mraza, jer mraz pamuku vrlo škodi, — pa se tobolci iznesu svaki dan na sunce, — ako je liep dan —, ako pako nije, onda se metnu na propuh. Nakon 1 do 2 nedelje dana razpuknu se tobolci, a iz pukotina sukne ti bieli poput sniega pamuk.

Dragi čitetelju! evo ti priobćih uz slabe sile svoje opis pamučnjaka — vele važne to, za cieli sviet biline. Na pitanje: bi li se obradjivanjem pamuka mogli i mi okoristiti, odgovaram, da bi, jer evo prekasno uspieva u vrtu roditelja moga, s kojim ga i ja njegujem.

Ferdo U—s.

Digitized by Google

Uredjenje učiteljîšta u Ugarskoj.

U najnovije vrieme nastoje sve vlade i svi narodi, da uzdignu svoje učiteljstvo na dostojan stepen časti i ugleda, jerbo su uvjereni, da je jedino to shodan put k valjanom i uspješnom uredjenju cieloga školstva. To će se pako ponajprije postići tim, ako se učiteljstvu pribavi temeljito i primjereno naobraženje.

U Ugarskoj se nastoji takodjer ozbiljno oko poboljšanja školstva, to se s toga sve staro s temelja ruši, preinačuje, preuredjuje i promienja. Početkom ove godine preuredjena su i učiteljišta, t. j. zavodi za naobraženje pučkih učitelja. Naravski, da to uredjenje za sada još ne odgovara posve pravednim zahtjevom, i da je prema uredjenju učiteljišta ostalih naroda još podosta manjkavo, a ne može se ni zahtievati, da se zanemareno i zapušteno jednim mahom valjano i shodno uredi.

Nadamo se, da ćemo ugoditi našemu občinstvu, navlastito pako učiteljstvu, ako ga pobližje upoznamo s tim uredjenjem.

Ugarska učiteljišta jesu skroz državni zavodi, bez svakoga vjeroizpovjednoga značaja, i stoje pod vrhovnim nadzorom ministarstva za bogoštovje i javnu nastavu.

Obuka na učiteljištu traje tri godine. Godina počinje 1. listopadom, a svršuje se koncem srpnja. U učiteljište se prima svaki, koji može dokazati, da je zdrava duha i tiela, da je navršio 15 godina i svršio četiri nižja razreda gimnazije, realke ili tako zvane gradjanske škole. Tko toga nebi mogao dokazati dotičnimi svjedočbami, ima se podvrći posebnomu primateljnomu izpitu.

Učiteljište ima naobraziti stručne, vješte i revne učitelje, koji će jednom oduševljeni iskrenom ljubavlju prema čovječanstvu, i valjanim primjerom pomoćju pribavljena znanja upućivati mladež na plemenita i moralna čustva, obogaćivati jim um raznimi koristnimi znanostmi, pobudjivati jih na samorad, jednom riečju moralno i intelektualno naobražavati.

Naobraženjem učiteljskih pripravnika, veli sam ministar Etveš imadu se postići ove tri svrhe:

1. Da budu odgojeni u nesebičnoj ljubavi pram čovječanstvu.

2. Da se radi postignuća uzvišene svoje zadaće oboružaju nuždnim znanjem, i da si pribave vještinu i uspješni način u predavanju istih.

Digitized by Google

3. Da se priviknu na duševnu i tjelesnu vještinu.

Izmedju navedenih sredstva, nuždnih valjanu učitelju, najvažnije je prisvojenje potrebna znanja, i u tu svrhu potrebna vještina u načinu predavanja. S toga veoma mnogo zavisi o valjanom razredjenju predmeta, i valjanoj naukovnoj osnovi, po kojoj se imade predavati na učiteljištih.

Učevni predmeti po raznom svom sadržaju čine i razni utisak na čovječju dušu. Nu valjana naukovna osnova mora školske predmete tako razrediti i udesiti, da bude izmedju njih podpuno suglasje, i da svi sačinjavaju jednu podpunu i suglasnu cjelinu. Od učitelja opet zavisi, da tako podučava i upućuje svoje pitomce, kako će jednom i oni sami morati podučavati, te svojom dušom prodrieti u dušu djetinju. Nuz to svaki predmet mora uz obrazovanje uma uplivati i na moralno-estetično i domoljubno čustvo.

Dobro valja pamtiti i na umu imati kod uredjenja učiteljišta, da takovomu nije glavna i ne izključiva svrha pribavljanje znanja, već da mu je glavna zadaća i prva briga didaktičko upotrebljavanje istoga. S toga treba nastojati više oko toga, da se pitomci imadu prilike upoznati s praktičnom uporabom predmeta, nego li samim teoretičnim znanjem.

Promatrajmo sada naukovnu osnovu ugarskih učiteljišta, pa ju prispodabljajmo s gori razvitimi načeli.

U ugarskih učiteljištih uče se sliedeći predmeti.

1. Vjeronauk i nauk o ćudorednosti. Ovaj je predmet razdieljen polag raznih vjeroizpovjestij. Predaju ga dotični svećenici onako kako jim njihova crkvena oblast propiše. Osim teoretičkoga razjasnenja dužni su dotični učitelji isti predmet i praktično predavati. Na tjedan po 2 sata.

2. Gojitba i obuka. Uvod u nauku gojitbe. Tjelesni i duševni razvitak čovjeka ili antropologiju, zatim potanja pravila fizičnoga, moralnoga i intelektualnoga uzgoja. Kratku poviest pedagogije uče kroz sva tri tečaja.

Obća pravila obuke, i napose način učenja najglavnijih učevnih predmeta pučke učione. Dobivaju naputak za uredjenje škole, kao sastavljanje školske osnove, držanje zapta i reda u školi, vodjenje zapisnika i ostalih školskih spisa. Na nedjelju po 4 sata.

Digitized by Google

3. Materinski jezik. Uče gramatiku i stilistiku, vježbaju se u estetičnom čitanju i deklamovanju. Osim toga moraju poznavati razne pisce svoga naroda, na temelju kojih uče historiju književnosti. Upoznavaju se s načinom, koji valja rabiti kod učenja materinskoga jezika u pučkoj učioni. Na tjedan po 3 sata.

4. Njemački jezik. Uče gramatiku. Vježbaju se postepeno u prevadjanju. Uče stihove na izust, te jih deklamuju. Na nedjelju po 3 sata.

5. Računstvo. Sve vrsti računstva počam od proste sbrojitbe do trojnoga pravila, verižnih, družtvenih i kamatnih računa. Upoznavaju se ustrojstvom raznih osiguravajućih družtva i štedionica. Uče i prosto knjigovodstvo. Upoznavaju se s praktičnim postupkom u računstvu. Iz algebre uče uzmnažanje i vučenje korena, logaritme i njihovu uporabu. U savezu s računstvom uče i geometriju. Po 3 sata na tjedan.

6. Zemljopis Matematički i fizički zemljopis uče u I. i II. tečaju dosta točno i obširno. Iz političkoga zemljopisa dobivaju tek kratak pregled, izuzam zemljopisa Ugarske, koji se u savezu s austrijskim ponješto obširnije uči. Dobivaju uputu o načinu postupanju sa zemljopisnom obukom.

7. Povjestnica. U kratko uče obću poviest. Poviest svoje domovine uče točnije i obširnije. Uče i ustav domovine, kao što i elemente zakonarstva. Upućuju se u praktičnom postupanju s posjedničkom obukom.

8. Prirodopis. Uzimlju što točnije sva tri prirodna carstva. Upoznavaju se s načinom postupanja kod prirodopisne obuke. Uče samo u I. i II. tečaju po 2 sata na tjedan.

9. Fiziku i kemiju uče u III. tečaju na nedjelju po 4 sata s osobitim obzirom na gospodarstvo. Dobivaju uputu u načinu predavanja fizike i kemije.

19. Gospodarstvo. Ratarstvo, stočarstvo, pčelarstvo, svilarstvo, vrtlarstvo, voćarstvo i vinogradarstvo. Ratarstvo, vrtlarstvo i vinogradarstvo uče kroz na tri tečaja praktično u gospodarskom vrtu zavoda, te moraju sami sve poslove obavljati. U II. i III. tečaju uče teoretično.

Digitized by Google

11. Risanje, geometrično i prostoručno, s osobitim obzirom na postupak, kog se u tom predmetu valja držati u pučkih učionah.

12. Kod krasopisa se negleda na umjetno i cifrasto uriešenje, nego na valjano i pravilno izvadjanje pismena, osobito pako na to, da si pitomci pribave valjan način u predavanju toga predmeta.

Osim nabrojenih predmeta uče pjevanje i sviranje, i to na glasoviru, orguljah i guslama, zatim tjelovježbu.

Na koncu svake godine obdržava se u prisutnosti županijskoga nadzornika iz svih propisanih predmeta javan izpit. Tomu se javnomu izpitu pripušćaju samo oni, koji su redovito polazili dotični tečaj.

Poslje dovršenoga trogodišnjega tečaja dužan je svaki pripravnik gdjegod prakticirati. Učiteljskomu izpitu mora se svaki praktikant prijaviti za godinu dana ili najdulje za dvie, istom onda primi prema svojim sposobnostim učiteljsku svjedočbu. Koji vrlo dobrim uspjehom svrši izpite, može, ako hoće, sa 800 for. štipendije putovati u inostranstvo na dalnje naobraženje.

Na svakom učiteljištu služe izključivo s ravnateljem 4—5 redovitih učitelja. Redovitim učiteljem smatra se i učitelj uzorne učione. Nuz to ima i pomoćnih učitelja, kojim se broje i vjeroučitelji.

Pod predsjedničtvom ravnatelja ili njegova zamjenika drže se svakoga mjeseca sjednice. Redoviti učitelji imadu odlučujući glas, a pomoćni učitelji, kao i vjeroučitelji savjetujući.

Učiteljski sbor priudešuje u smislu zakona osnovu predavanja i sastavlja razredjenje satîj. Savjetuje se ob ostalih na dobro zavoda smjerajućih predmetih, preporuča valjane pitomce za štipendija itd.

Cielim zavodom upravlja upravljajuće vieće, sastojeće se iz županijskoga nadzornika, ravnatelja učiteljišta i pet članova imenovanih po ministru bogoštovja i javne nastave.

Digitized by Google

Upravljajuće vieće pazi na moralnost zavoda i na materijalno stanje. Odlučuje u onih predmetih zapta, u kojih se ne može učiteljski sbor složiti. Ustanovljuje godišnji potrošak i dieli stipendije. Nadgleda sgrade, gospodarske vrtove, pokućtvo i ostalu imovinu. Obavlja primanje učenika i izašilje po jednoga člana k primateljnomu izpitu, komu predsjeda. Ima prisustvovati svim javnim izpitom, koji se obavljaju pod predsjedničtvom županijskoga nadzornika.

Koncem godine podnaša ministarstvu bogoštovja i nastave izvješće o svom djelovanju, kao što i o moralnom i materijalnom stanju zavoda.

Eto, takovo je vanjsko i nutarnje uredjenje učiteljskih obrazovališta u Ugarskoj. Daj Bože, da se i u našoj domovini što skorije u tu svrhu poboljšice preduzmu. S. B.

Dopisi.

Virovitica 27. listopada 1869.

Obično sam Vas izvješćivao svake godine o naših godišnjih skupštinah, nesmijem dakle ni ove godine izostati; premda ponješto kasno dolazim, ipak bolje ikad, nego nikad.

Ovogodišnji sastanak držasmo u Sopju, i premda je to mjesto prilično odstranjeno, ipak smo se sakupili u podpunom broju.

Veleč. gosp. predsjednik pozdravi skupštinu liepim govorom, opomenu skupštinare na slogu, umjerenost i opreznost, a na koncu izjavi, da je gotov sve učiniti, što smiera na unapredjenje škole i učiteljstva. Zatim upita, da li želi tkogod od učitelja praktična predavanja preduzeti.

G. Černko misli, da bi najprobitačnije bilo, kad bi domaći učitelj, komu su djeca dobro poznata i priviknuta, sam preduzeo predavanje.

Na što g. Helinger uzme »logično čitanje« u II. i „početno računanje« u I. razredu.

Odgovor na izvadke su čitali sljedeći na I. pitanje g. Mužina i Basariček, na II. g. Lukačević i Basariček, a na III. gosp. Gres i Lucarić.

Digitized by Google

Pošto smo pročitali svoje izradke, prešli smo na razpravljanje ostalih važnih pitanja, navlastito o preponah, koje su narodnoj obuci na putu, i kako bi se iste dale ukloniti.

Ciela se skupština prituži na neredovit polazak i na oskudicu pomoćnih sredstva, zatim na ubitačni pravac kućnoga uzgoja. Mnogi nam se prituži, kako mu roditelji pred djecom si psuju i ruže naloge te osujećuju djelovanje.

Skupština naloži radi toga bilježniku, da sve ove jade spomene u ljetošnjem zapisniku, u uvjerenju, da će visoke oblasti istim jamačno čim prije zakrčiti put. Medjutim misli skupština, da svaki učitelj svjestnim vršenjem svojih dužnostij, uzornim moralnim ponašanjem i neumornom svojom djelatnošću mora ponajprije sam pomoći zapriečiti sve prepone, koje ga prieče u njegovanju narodnje prosvjete.

U ovoj debati učestvovahu ponajviše sljedeći: veleč. g. predsjednik i veleč g. župnik Doma, zatim gg. učitelji Kovač, Žakić, Setinski, Lukačević, Pleše i Basariček.

Nakon toga pročita knjižničar Basariček izvješće i račun o stanjn knjižnice; čim je sjednica završena.

Poslje sjednice spomene g. Lukačević našu „Zadrugu“, misleć da nam je slobodno, pače dužnost ovom sgodom govoriti i promišljati o tom po učiteljstvo toli važnom i hasnovitom zavodu. Navlastito misli, da si imamo izabrati pouzdanika, bez kojega smo na sramotu cielu jednu godinu bili. Veli da je budućem pouzdaniku nastojati i oko promicanja družtvenih svrha, a ne samo oko sabiranja i odašiljanja novaca.

Skupština izabere g. Basarička, koji se na povjerenju uljudno zahvali, izjavi, da je pripraven sve poduzeti, što bi smjeralo na procvjetanje i korist mile naše „Zadruge“. Misli da bi bilo shodno, kad bi se iz ove skupštine terezovačkomu i virovitičkomu kotarskom sudu odaslale molbe, i sudci umolili, da svojim moćnim uplivom nagovore obćine na to, da kao utemeljiteljice pristupe „Zadruzi“, i to zato 1. jer su već mnoge obćine to učinile, 2. jer mi, kao obć. činovnici služimo obćinam, te to u podpunom smislu zaslužujemo, 3. jer bi u protivnom slučaju djeca t j. siročad učitelja ipak pala na većji teret obćinam.

Digitized by Google

Primljen je isti predlog i g. pouzdanik umoljen, da se za izvedenje istoga pobrine.

Veleč. g. župniku Domi na gostoljubivoj podvorbi iskrena hvala. S. B—k.

U Nartu dne 22. studenoga 1869.

Mili Napredče!

Nemogu navalam svojih harnih čuvstva, koje je znao u gospodu usnuli Nikola Havliček svomu učiteljstvu duboko u srce usadíti, odoljeti, da Ti nesaobćim bolnu viest o nemiloj i preranoj smrti njegovoj.

Prem istu žalostnu viest objaviše jurve većim dielom domaći naši listovi, to ipak mislim, dosljedno će biti od nas, da mu nekoliko riečij u vječnu spomen utisnemo i u naš „Napredak“, kojemu je pokojnik za cielo medju prvimi prijatelji bio i svom se snagom za njega zauzimao. Dne 16. studenoga t. g. sprovesmo do hladna groba ostanke obćeljubljenoga, a u narodnjem našem školstvu slavno poznatoga N. Havlička, župnika i podarcidjakona i revnoga vugrovačkoga kotara škola nadzornika.

Što je sada već blagopočivajući pokojnik našemu školarstvu pripomogao u obće, više manje svim nam je poznato, a što nam je naposeb bio u ovom kotaru, znamo ponajbolje mi njegovi kotarani, koj' toli znamenit gubitak u njem nećemo skoro ne zaboraviti, već težko si ga nadoknaditi moći i znati.

Po prilici prije 15 godina mnoge su još u ovom kotaru župe bez škole obstojale, nu odkako je on na nadzorničku stolicu zasjeo, počele su se jagmom otimati to za prvenstvom, to zidanjem i dobrim uredjenjem svojih škola. Reći će tko: ta valjda je nije on sâm posagradio? Da nije; al tko zna kako takav posao u našem puku sporo napreduje, taj će dopustiti, da je pok. N. H. jamačno obziran krmilar bio, te je umio svojom osobitom taktikom kroz najveće bure projuriti, a svojim blagorečjem najtežje prepone razbiti i svoju korab, to jest kotar na zavidni glas podići.

U jedan se pako glas pripoznaje, da je blagopočivajući pokojnik svojoj školi bio i stvorac i brižni njegovatelj. — Sada je upravljao i nadzirao 14 učiona na obće hvalevriedno priznanje,

Digitized by Google

prem mu ovo revnovanje nikada nije bilo nagradjeno. Što je nadalje pokojnik bio svomu učiteljstvu, toga, ah! nemogu svojim perom ocrtati; ne nadzornik, već savjetnik; ne poglavar, nego prijatelj, riečju: za mnoge čelični štit, o kom su se mnoge striele, naperene s gora i s dola, razbijale. U pokojniku gubiva takodjer i naša Zadruga velikodušna utemeljitelja, kojoj, čim je u život stupila, nije krzmao svojom darežljivom ručicom u pomoć priteći.

Pravom možemo dakle reći, da je naše školstvo u Nikoli Havličku izgubilo obzirna, mudra i duhu vremena dorasla suradnika.

Nikola! duh Tvoj, ulijan nam Tvojimi umnimi govori i idejami prigodom raznih svetčanostij živi medju nami, i živjeti će dok bude i jednoga Tvoga kotarana; tielu Ti pako lahka bila hrvatska zemljica, za koju si iz toplih svojih grudiju baš hrvatski plodonosno sjeme na sve strane razsijavao. J. K.

Mili napredče!

Evo me k tebi, da razneseš tužnu viest; a ta je, da ini nemila smrt ugrabi miloga mi tetka Valentina Dendl-a velezaslužnoga učitelja u Šaptinovcih, kotaru našičkom. -- Pokojnik umro je dne 8. Stud. u 64 god.; on je bio vriedni storina, štovan i čašćen od naroda svoga. Svi ga poznasmo kao marljiva i vriedna učitelja! S toga u ime svih: „pokoj mu duši, a vječna spomen medju nami!“

F. U—s.

Izkaz članova,

plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu uč. sirotčadi.

G. Dragoević Vinko, kao ut. 10 st. Pravica Nikola, Zakić Gjuro, Lisinski Gašo, Basariček Stiepan, Klaić Franjo, Kolonić Leon., Štaduar Vatroslav, Petak Vjekoslav, Fržić Antun, Herceg Josip, Grdašić Albert svaki po 3 st. Rančić Ivan, Kobali, Milan, Jambrešić Josip, Rozanić Martin, Göszl Vilim., Göszl Jakov, Dobrovoj, svaki po 1 st. 50 novč. Čviček Florian, župnik 5 st. Ivkanec Tomislav 7 st., Kovačić Ivan 2 st.; prigodom učitelj. skup-

Digitized by Google

štine lipničkog kotara sabrano 4 st. vel. g. Pavčec Dragutin, podarcidjakon i župnik poklanja 10 st. u ime ostavljena dva dukata od pokojnoga kardinala, polugodišnje kamate 290 st. 50 nv.

U letošnjem izvješću uvidit će svaki, koliko je već u blagajnu učiteljske zadruge platio i koliko duguje.

U Zagrebu dne 12. prosinca 1869.

Ant. Irgulić, blagajnik.

Viestnik.

Natječaji.

Za gl. učioni u Vukovaru, Plata: 315 for.; stanarine 52 for. 50 novč. Molbenice, namienjene kr. odjelu za bogoštovje i obuku šalju se školskomu nadzorniku kotara vukovarskoga do 20. Prosinca t. g.

— Za gl. učionu u Rumi. Plata: 315 for.; stan, vrt 160□° i šest hv. drva. Molbenice, upravljene kr. odjelu za bogoštovje i obuku šalju se škol. nadzorniku kotara rumskoga do 20. Prosinca t. g. Obučava se hrvatskim i njemačkim jezikom.

— Za mjesto učiteljice u Ludbregu. Plata: 210 for., 3 hv. drva, stan, ili 50 for. stanarine. Molbenice šalju se: školskom nadziratelju Pavlu Dragancu u Kuzmincu, (Koprivnica) do 28 Prosinca.

— Za učitelja i orguljaša u Farkašicu. Plata: 288 for. Molbenice šalju se: veleč. g. Josipu Malančecu podjašpristu i župniku u Selih do 31. Prosinca (Pošta Sisak).

— Za učitelja i orguljaša u Orahovici. Plata: 420 for. 10 hv. drva, stan i ral oranice. Molbenice šalju se: veleč. g. Josipu Kršnjavu, podjašpristu i župniku u Feričancih do 31. Prosinca t. g.

U jedno mjesto za podučitelju u istom mjestu uz platu 157 for. 50 novč. stanom uz pokućtvo i 3 hv. drva. Molbenice do 5 Siečnja 1870 istomu veleč. g. I. Kršnjavu.

— Za učitelja i orguljaša u Šišincu. Plata: 332 for. 50 novč. stan i vrt. Molbenice šalju se veleč. g. Franji Budickomu, podjašpristu i župniku u Kupčini do 10 Siečnja t. g. (Pošta Pisarovina.)

— Na novo ustrojenoj djevojačkoj učioni u Legradu imade se popuniti mjesto učiteljice, s kojom službom skopčan je dohodak od 300 for, a. v. u gotovom novcu, udoban stan s dvjema sobama i kuhinjom, 3 hvata drva i komad vrta. Natjecateljice treba da znadu hrvatski i magjarski jezik te da svoje molbenice ujedno s potrebitimi svjedočbami do 11. Siečnja 1870 školskomu oboru u Legrad pošalju.

U Legradu dne 13. prosinca 1869.

Školski odbor.

☛ Priložena ovomu broju besjeda žalostinka, prosborena na spomen Nikole Havlička Josipom Zorićem.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Broj 23. U Zagrebu 1. siečnja, 1870. **Tečaj X.**

NAPREDAK.

Časopis za učitelje, odgojitelje i sve prijatelje mladeži.

Ovaj list izlazi 1. i 15. svakoga mjeseca na čitavom arku. — Ciena mu je 2 stot. 50 nov. za domaće za vanjske poštom 3 stot. Za pol godine polovica.

Pedagogija i njezina načela.

Pod pedagogijom se obično razumieva cjelokupna nauku ob uzgoju i obuci. Medjutim se pod tim imenom češće razumieva i sam uzgoj u užjem smislu, to jest gola mekanična nauka ob uzgoju i njegi djeteta. Po našem se mnenju ne može ni pomisliti uzgoj bez obuke, kao što opet ni obuka bez uzgojnoga upliva ne odgovara svojoj svrsi, pa s toga se pod pedagogijom ima razumievati ne samo teorija uzgoja, nego cjelokupna nauke uzgoja i obuke zajedno.

Važnost pedagogije toli je znamenita, da joj prvi i najglasovitiji umovi priznaju prvo mjesto medju svimi znanostmi, pa s toga nije mi čudo, što se je u svako vrieme našlo veleûma, koji su zabacili i prezreli ugled, časti, udobnosti svoga života i sav izgled u sjajnu budućnost, te sve svoje sile i sposobnosti posvetili pedagogiji, toj uzvišenoj, obćekoristnoj, ali i najnezahvalnijoj nauci. Pestallozi, Komenský, Disterweg i mnogi drugi borili su se cieloga svoga života za ljubav i korist čovječanstva s raznimi uzvišenimi idejami, bistrili načela, čistili mnenja i prilagodjivali razna pouzdana sredstva. Nu, uz sve nastojanje tih pedagogičkih velikana nije se sve do sele još postignuo dovoljan uspjeh, jer jim radnju njeki pohuliše i ozloglašiše. Pa premda su jim ju drugi većinom odobravali, pače uzvisivali, ipak se do danas prema potrebi neuvažava. Neda se poreći, da potežkoća u pogledu riešenja toga predmeta poglavito zavisi od razlikosti načêla pojedinih stranaka. I

Digitized by Google

prem se sve stranke bore za jednu istu ideju, za istu stvar, predlažu razne puteve i sredstva, pače razne su jim i svrhe. Promotrimo i prispodobimo u tom samo materijalistu s idealistom, filantropa s pietistom, pa ćemo se osvjedočiti, da se prepirka o sredstvih i svrsi pedagogije tako skoro i lasno nerieše.

Kao što u obće čovjek samo onda njeku stvar valjano i temeljito prosuditi i upoznati može, kada ju promatra sa svakoga mogućega gledišta, tako mislim neće biti suvišno, ako i ovaj predmet promotrimo s raznih strana, i ako se valjano upoznamo s mnogimi načeli, koje rukovode pojedine pedagogičke stranke. To poznavanje toli je potrebno svakomu učitelju, da se bez toga neda ni pomisliti podpuno vješt učitelj. Ne mislim tim opet reći, da bez toga nebi mogao biti učitelj praktičan i izkusan u svojoj struci, ali sam tvrdo uvjeren, da svaki onaj, koji se hoće baviti pedagogijom i čitanjem pedagogičkih knjiga, mora imati valjan pojam o pojedinih pedagogičkih načelih, te jih valjano i točno razlikovati; jer komu su dobro poznata pedagogička načela, i tko jih umie valjano razlučivati, taj će odmah čitajuć pojedinoga pisca pogoditi duh i smjer njegova pisanja, i po tom točno razlučiti valjano od nevaljana i shodno od neshodna.

Već se u ustanovljenju zadaće uzgoja neslažu svi pedagogi. Niemayer veli u tom pogledu, da svakomu uzgoju imadu biti temeljem sliedeća četiri pravila:

1. Bûdi i njeguj u pitomcu sve one sposobnosti i naravske darove, što jih kano čovjek i individium posjedjuje.

2. Usavršuj jih jasnimi predstavami a prirodnim sklanjanjem istih nastoj dovesti sklad i jedinstvo u njihovo obrazovanje.

3. Sklad izmedju razuma i slobode ima ti biti najprečjom svrhom, jerbo se na tom skladu temelju ćudoredna, dakle najuzvišenija vriednost čovjeka.

4. Svakim sredstvom, koji se slaže s pravi pitomca, kao umna stvora, ravnaj moć djeteta na sve, što neprotuslovi dostojanstvu čovjeka.

Braubach opet stavlja ovo temeljno pravilo za zadaću uzgoja: „Čovjek treba da bude uzgojen za vlastita uzgojitelja“.

Rottel zahtieva za cieli čovječji uzgoj izpunjenje ovih dvaju pravila:

Digitized by Google

1. Uzgoj ima pospješivati sve duševne pokrete, ali tako obširno, da se ipak čim slobodnije pokrećuju.

2. Uzgoj ima sve duševne pokrete upravljati k zaptu i čednosti. — Oba se ova pravila jedino tada mogu izvesti, ako se kod izvedenja njihova uzme obzir na ovaj treći: „Čovjek ima biti uzgojen u ljubavi i vjeri".

Hofmajster razlikuje dva temeljna pravila u pedagogiji i to jedno subjektivno, a drugo objektivno. Prvo se sastoji u samostalnosti, za koju se pitomče ima uzgojiti, a drugo u obrazovanju uzvišenih ideja istine, dobrote i ljepote. Oba svodi u jedno općenito subjektivno-objektivno pravilo: „Obrazovanje čovjeka k samostalnom djelovanju za ideje istine, dobrote i ljepote u javnom životu.

Graser veli: „Diete ima vrstan čovjek tako rukovoditi, da bude kadro i samo dozreljeti, te svoje čovječje opredieljenje i bistvovanje utemeljiti.

Gräfe opet veli: „Uzgajaj si pitomca tako, da ga usposobiš, kako bude jednom i sam sposoban nastojati oko svoga naobraženja".

Još više nego li o temeljnom pravilu prepiru se razne stranke o svrsi uzgoja. Wolfova filozofija ustanovljuje blaženstvo za glavnu svrhu pedagogije, a filantropi hoće da bude sposobnost za praktični život glavna svrha. Rousseau-ov ideal bijaše naravnik (Naturmensch). Kantovci drže čudorednost; teologizirajući pedagogi religioznost, bogusličnost, divinitet; humanitarci čovjekoljubje, a najnoviji absolutni filozofi razumnost ili absolutnu slobodu čovječega duha svrhom pedagogije. Najpopularniji su oni pedagogi, koji se o svrsi uzgoja ovako izraziše: „Diete valja uzgojiti za dobra čovjeka, gradjana i kršćana. Na pitanje: što je dobro, odgovaraju: ono što je upravo onakovo, kakovo treba da bude".

Nu osim toga ima još i drugih povoda, po kojih se razlikuju razne pedagogičke teorije, a to sliedeći: 1) po shvaćanju čovječje naravi, 2) po ustanovljenju čovječjega opredieljenja, 3) po uporabi uzgojnih sredstva. — Uslied toga se uzgoj i dieli na troje i to:

Digitized by Google

I. Na uzgoj, koji se jednostrano obazire na čovječju narav.

Tu imamo:

1. Despotični uzgoj s načelom: Čovjek je po naravi već od poroda podpuno zao, jer je istočnim griehom izkvaren.

Po tom se je zaključivalo: Ako je čovjek već po naravi posve izkvareno biće, tad je izlišan svaki uzgoj. Jedino što mu se može pomoći jest, da se uvježba u njekih vještinah, bez obzira na obći razvitak duševnih sila. To se pako postizava pukim vježbanjem i prostim dresiranjem, pri čem imadu glavnu ulogu očutne kazne, kao šiba i post.

Ovomu načelu netreba komentara, a svaki pametan čovjek mora vidjeti, da je veoma pogubno po razvitak tjelesnih i duševnih sila mladeži. Uzprkos tomu i danas se još vidja taj način uzgoja po mnogih naših kućah, a žalibože i po gdjekojih zavodih. Razlog su tomu nespretnomu i ubitačnomu postupku razne predsude, lienost, neznanstvo i druge nečiste namere.

2. Pietistični uzgoj. Načelo mu je isto, koje i kod despotičkoga uzgoja, samo se u izvadjanju od njega razlikuje. Pietiste vele: „Buduć je nutarnji čovjek posve izkvaren, to je čovječja volja nesposobna služiti se božjom milosti, pa s toga mora svako djelovanje dolaziti s vana. Skvareno čovječje srdce ima se sklonuti na poniznost i pobožnost, a volja strogim zaptom prikučiti na bezuvjetnu pokornost, da bude u stanju primiti božju milost. Za tim su još i to primećali, da božja milost sama djeluje na uzgoj, a čovječja pomoć da nejma nikakova upliva.

Najokoreliji bijahu u tom methodiste u Englezkoj i tako zvani herrnhuteri u Njemačkoj. Nu, medju pietisti ima i takovih, koji preziru okrutni zapt methodista, pa hoće svoj cilj prekomjernom prijaznošću postići, a tjeraju to takovom skrajnošću, da jim se sav postupak pretvara u pustu igrariju, čim djecu još većma razmažuju.

Izkustvo dokažuje, da takav uzgoj radja najgorjim plodom, i da se upravo protivan uspjeh postizava. Takovim uzgojem bivaju pitomci plašljivi, licumjerni, lažljivi, prkosljivi, ogorčeni i prilizavci. Premda je ovaj način uzgoja sa svih strana prezren, ipak ponajviše vlada u zatvorenih zavodih ili tako zvanih gajbištih. (Konac.)

Digitized by Google

Biljevna pluća.

(Mrvica s prirodopisa.)

Sbilja? Biline imadu pluća? To je nemoguće! reći će mnogi. Rastline, pa jim pluća? da što još — opetovat će mnogi nevjerojatno glavom klimajuć.

Biljevna pluća — dà, u ovim dvjema riečma sakriven je za mnogoga cieli sviet pun dvojbe. U mnogoga vidimo sumljivi pogled, upravljen na naslov štiva, iz kog razabiremo pitanje: je li moguće?

Nije baš lahak posao, nadvladati i pobiediti dvojbe i predsude, — dapače protivno. Te upravo krasna je zadaća prirodoznanstva, ovomu predusresti, te jih u neumornoj bitci pobiediti. Plaća pobiede je najveća; jer gdje je zlo, koje više nesreće radja, nego li predsude i protivni pojmovi.

Počivaj si u mirisnom hladu granata drveća! Pa gledji kroz zelene rešetke listnata krova prama krasnom, modrom nebu! Kako tu skaču i titraju sunčani traci simo i tamo u zlatnih svjetiljkah kroz zeleno lišće i lahke grančice tihim povjetarcem uzljuljane! Dà, radostno i veselo pomisliš na davno prošle dane, gdje ti cvatijaše vlastito drvo života, gdje u grančicah skrovito šuškaše i šaputaše o ljubavi i o svem, što toli lastno potrese mladjahna srca.

Prošli su ti dani slasti i radosti a težko se ikada više povrate, — pa i čemu da jih u duši opet budimo? Dozrelu mužu ono je šaputanje njeka tajna priča — neznani sviet.

Nu prodjimo na samu stvar, te čujmo, što o tom dr. Koller.

Čarobnost i krasota proljeća i ljeta nesastoji samo u toplih tracih i u novom životu naravi, već osobito u mnogobrojnih bojah, u zelenilu poljâna i šûma.

Znademo: da su sve one bilinske česti, koje lišćem zovemo, z e l e n e. Motrimo dakle to lišće nješto pozornije.

Obe plojke — spoljašne tjenice — preobučene su njekom tankom kožicom, koju odlučiti možemo lahko tankim nožićem. Medjina napunjena je njekom zelenom tvari, u kojoj možemo zametiti veoma malena, žuto-zelena zrnca u neizbrojnoj množini. Zrnca su sastavljena od njeke voščane masti ili škroba, te su skroz napunjena, dušik sadržavajućim mastilom. Ovo mastilo, koga se neizmjerna množina nalazi u slici prokapljivosti, — da lišće i druge

Digitized by Google

rastlinske čestice, koje ista posjeduju, ukaže vrlo zeleno-pobojeno, zove se listno zelenilo (Chlorophil), te se dobije od zelenih bilinskih čestica, smešanih izhlapivim uljem (Aether), koje zatvori to zelenilo i nakon izparivanja (ako baš i ne sasvim čisto) ostavlja za sobom.

Pribitnost toga mastila vaviek je uzrok onomu krasnomu svježemu zelenilu, koje našemu oku toli godi te nam čar i krasotu naravi tako povisuje i oživljuje.

Može se uzeti njekom sjegurnošću (ako baš ne sasvim za stalnu istinu), da je ono žuto zelenilo, što nas u jeseni sjeća toli pečalno na brzo vehnuće zemaljskih lastij, — da je to samo njeka promjena listnoga zelenila; jer ako uzmotrimo tu žutinu = listno žutilo = xantophill sitnozorom, to će nam se ukazati, kao i chlorophill (zelenilo), napunjeno, u mnogobrojnih malenih zrncih na voščanom ili smolenom temelju. Na divljoj rozgvi (Simpelopsis hederacea), koja se penje uz zidove velikim zelenim lišćem, vidimo u jesen čudnovatu promjenu listnoga zelenila; jer se ono krasno zeleno mastilo pretvori u tamno-crvenu, žarkastu preinaku, koja postane valjda prijamom kiselika iz zraka.

Dočim se na površju lišća nalaze većinom tako zvani privjesci, — tanahne dlake itd., vide se na dolnjoj strani često žljezdena zrnca (mjehurići), u kojih se nalazi ugodno mirišuće izhlapivo ulje, te pruža bilju često krasan miris. Ti mjehurići sastoje većinom s jedne stanice, napunjene eteričkim uljem, i stoje ili neposredno ili kratkim držkom pričvršćene na tjenici. Oni su nosioci toli osobita mirisa bilinskog.

Ako si stavimo pitanje: kako postaje ono mastilo, koje smo nazvali chlorophill, te koje, kako uzesmo, tolike promjene u bilju pobudi; — to se moramo povratiti malo natrag, i pobližje motriti gornju kožicu (tjenicu) zelenih bilinskih čestica.

Ta gornja kožica providjena je sad manjom, sad većom množinom tako zvane pûči (luknjice, Spaltöffnungen). Te sitne puči ili luknjice, koje su obkoljene dvjema dugoljastima, okrugljima, više ili manje zavinutima stanicama, zovu se zatvorne stanice (zapornice, Schliesszellen). One posjeduju svojstva kod veće vanjske vlage otvoriti, a kod suhoće zatvoriti tu pûč (pukotinu, luknjice). Tih luknjica nejmaju one biline, koje pod vodom rastu. Ono lišće,

Digitized by Google

koje pliva na vodi, ima takove samo na gornjoj strani. Lišće drveća i grmlja ima samo na dolnjoj strani; a kod zelja i sočnoga bilja nalaze se na obim stranama lišća.

Te puči nalaze se kod njekojih rastlina u velikoj množini, te je proračunano, — samo da za primjer navedemo —, kod bazge na svaki četvorni palac površine 63.000 na dolnjoj strani lista. A kod vodene lokvice, Alisma Plantago, ima takovih luknjica na gornjoj strani lista (na 1□″) 12.000 a na dolnjoj 6.000. Lišće modra sabljića (Iris germanica), imade na gornjoj strani (1□″) 11.750, a i na dolnjoj strani isto toliko pučij = luknjica. List raveda (Rheum palmatum, Mutterpflanze), — ljekarstvu tako često dolazeći ravedni korien (Rhabarberwurzel), — ima po prilici na 1 četv. palcu površine, i to na gornjoj strani 1000, a na dolnjoj 4000 takovih pučij; likovac = maslinica, Daphne Mezereum, nejma jih na gornjoj strani lista, nu zato na dolnjoj 63.000.

Pa već nam kaže i taj ogromni broj, da je tim luknjicam opredieljena važna obava, — jer nijedno biće nije bez svrhe. Svi se dielovi slažu i podupiru, sve pojedinosti stoje u najužjem savezu i skladu i u najvažnijem odnošaju cjelokupnosti; te razstavimo li koj dio čudnovato djelujućih strojeva, to poćuti stvar (razumieva se biljka) znatnu smetnju.

Pa zbilja, ljuknjicam je opredieljen najznatniji obavak biljevna tiela. One čine isto ono, što i naša pluća, — one su dahni stroj (disalo) rastlina. Njihovom pomoćju dišu biline.

Luknjicami primaju (usisavaju) biline vlagu iz obližnjega zraka. To vidimo n. pr., kako se opet okriepi i oživu usahli dielovi biljke u vlažnom uzduhu nakon žarkoga, zalazećega sunca, kada leži na njih rosa poput srebrna bisera.

Tako je bilje timi ljuknjicami u najužjem prometu s uzduhom; njimi dišu, kô i mi našima plućima, — i tim se izmjenjuju plini s uzduhom. Nu dočim ljudi, životinje i rude neprestano zrak gade (kuže, nečiste), oduzev mu najznatniji dio sastavine, — bez koga nebi bilo života, dapače, bez koga je nemoguć ikakav važniji dogadjaj u naravi, — kiselik — povraćajuć mu za dihanje i život nepotrebitu ugljičnu kiselinu, prihvate ju biline, odstrane i čine uzduh opet snosljiv za sva bića i sve dogadjaje u naravi pristupan, — buduć izdihavaju opet kiselikov plin.

Digitized by Google

To oddjeljenje kiselika u uzduh na svjetlost jest sasvim običan posljedak biljevne hranitbe. Pa kao što se našim dihanjem, gdje kiselik zraka dodje u doticaj s našom krvlju, te se preobrazbom, razstavljanjem itd. sbivaju najglavniji dogodjaji za naše bistvo, — tako je to i biljevno dihanje za život rastlina najglavnije,i zaista uzrok tvorbi mastij, imenito listnoga zelenila = chlorophill.

Kao što je za naš život, uzgoj i uspjev tako neizreciva potrebita i koristna svjetlost, i jasne sunčane zrake, — tako je i za život bilja važan uvjet, jer u tamnosti bude bliedo, kao i mi sami. Rastlinski zelni dielovi ostanu bliedi, žuto-bieli, jer se nemože u njih razviti chlorophill, a nedodjeljuje takodjer niti kiselika.

Pa u istinu, za svakoga čovjeka najljepši je uspjeh, medju naravju i čovječim životom naći takav nutarnji, svesrdni odnošaj. I kako se nas tako prijatno pridomljuje, kada vrh nas iz drugoga svieta padaju meteori k nam, koji iste kovine sadržaju, kakovih mi na našoj zemlji nalazimo i rabimo, — tako se veseli i ljudsko srdce, kada vidi, kako je Vječni sve, što je stvorio, u toli čudnovatom skladu, u tako nutarnjem uzajamnom djelovanju, u tako bistrom, svesrdnom, svezljivom odnošaju spojio. *A. D.*

Kratka poviest o kruhu.

S trbuhom za kruhom.
Nar. posl.

Kruh je po cielom svietu tako poznata ljudska hrana, da se u istih narodnih poslovicah nalazi. Tako n. pr.: S trbuhom za kruhom. Kruha mu dam, pameti nemožem. Kruh, sol jedi; pravicu govori! Jesti kruha od mnogo pećij. Bez kvasa kruh neshaja. Budi kruha budi hljeba, — bit će zubova. Hljeb za trbuhom nehodi. Kruh sitni nije za svakoga. Tko rano ustaje, kruha mu ostaje. Kuda sunce teče, kruh se peče. Česa je odviše, nevalja ni s kruhom. Sitû trbuhu ni kruh po volji neprija. Jošte muha išće kruha. Vaša gnada (milost) kruha strada. Zûba dosti, kruha malo itd. Kraj tolikih poslovica nepobitna je istina, da je kruh po cielom svietu tako obljubljen kod boljara kao i kod najbjednijega prosjaka.

Mi Evropljani ponajviše poznamo kruh pšeničnjak, hrženjak, ječmenjak i kukuružnjak, a stanovnici visokih te manje plodnih

Digitized by Google

brda hrane se i zobenicom. Indijanci peku si kruh s kukuruznih jagâla i s gamova korenja. Crnci imahu kruh s palmove srčike, južnjakom na otocih bijaše i jest hranom kruševac. Poznato je i to, da se je već na egipatskih piramidah našlo tvorîna, urezanih od egipatskih i rimskih pekara. Neki spominju isto i na razvalinah Pompejevih. Poviest prastarih naroda spominje kruh uz pečenje kao najstariju, umjetno priredjenu ljudsku hranu. Pa i jošte današnji način pripravljanja kruha jest prastar. Dokazom tomu budi nam i ona izreka sv. pisma, koja dolazi po narodnom žudijskom eposu: „Židovi, bežeć iz Egipta, uzeše sa sobom nekvasna kruha".

Kada bi tko prebrojio godine, pa zatim ljudski napredak prosudio od onoga vremena, kada su prvi put ljudi priredili kruh, pa do danas, to bi svatko odvažno izrekao, to nije moguće, da kruh nebi stojao na najvišjem svom savršenstvu. Kraj svega toga dugotrajnoga vremena i vrloga ljudskoga napredka, kažu mnogi, da tomu nije tako, već da se je sve do najnovijega vremena premnogo propustilo, što se dalje zažmiriti neda, nego valja da se pronadje neki prikladniji, ljepši i ukusniji način za priredjivanje kruha.

U najnovije doba opaža se zbilja skoro kod svih naroda, da se sve to većma i to znatnije osvješćuju, ter traže svemu poznatomu i nepoznatomu čim bolji i temeljitiji razlog, a kraj toga za temelj si uzeše, da štogod pronadju i usavrše, paze na to, kako bude gospodarstveno bolje.

Kao osobito interesiran i napredan narod u Evropi, vele da su Englezi, koji su izmedju ostaloga zamislili nešto dublje i to, kako da se već jednom nadje što ljepši i prikladniji način za priredjivanje kruha. Kako čitah, pisao je neki dr. I. Bersch, da je već danas po Englezkoj preuzela mah novija znanost o priredjivanju kruha, gdje se služe temelji kemije i mehanike u zajednici. U krušarah po Englezkoj i sever. Americi nemiesi se više kruh uznojenima rukama, već makinami. Takovih makina nalazi se već i u Austriji, kojimi mese kruh, što ga zovu neumjestno parnim kruhom (Dampfbrot) a to s toga što makinu, kojom se kruh priredjuje, tjera para.

Svako, i najmanje diete već danas znade, da se za kruh hoće mûke, vode, kvasa i soli; nu sva ta jednostavnost postupka s kruhom mnogim je nepoznata, premda ju i isto diete lasno shvati; da

Digitized by Google

mu se nešto i u čitanci o njem pripovieda. Takova bi štiva vrlo pristala bila u čitankah za pučke učione.

Promatramo li potanje raznu melju, to nalazimo u svakoj jednu te istu tvar; nu u jednoj više nego u drugoj, a u pšenici najviše takovih hranivih čestij. Svaka melja sadržaje u sebi škroba, t. j. takovu tvar, koja se sama po sebi neda raztvoriti nego sačinjava neku kašu, kada se toplom vodom namoći; pak, ako se jošte raznimi kemičkimi procesi ili samo toplinom rastavlja, tada znajmo, da se taj škrob razredio u neka djeliva tjelesa. Škrob posjeduje u sebi one iste česti, koje i mast, t. j. samo uglika, vodika i kiselika, a ne dušika, pa s toga nemože biti tvorivom za mišice i tvari živaca, koje vazda jošte dušika u sebi imaju, već se u organizmu pretvara u mast, pa se rabi kano tvar, nuždna za dihanje.

Metne li se mûka u gustu platnenu vrećicu, pa tada u vodu te se stane mesiti tako dugo u vodi, dok god nepostaje vrećica pužljava od sama škroba, koj se u melji nalazi, to se opaziti može neka mutno žuta elastična tvar, koja rada naskoro gnjije, te se zove ljepilo. Sa sastojîna kemičkih jest uzko spojeno s jajčevim belanjkom pa je s toga osobiti činbenik za proizvadjanje mišica i nerva. Čim ga dakle više u melji imade, tim je ova vrednija. Naprama tomu sadržaje ga pšenična melja $^1/_8$—$^1/_7$ svoje težine. Ona mûka, koja imade u sebi mnogo ljepila, rado se sgruši u kruglje, kada ju čovjek rukama stisne, pa s toga i poznati pokus pekâra koji, kada hoće da kupe melju, stišću takovu u šaki. Ovakova melja takodjer rado grâni t. j. rada se pokvari, kada je gdje na vuhku mjestu po dulje vremena, a to sve biva poradi rastavljanja rečenoga ljepila.

Mekinje svakoga žitka sadržavaju mnogo dušikove substancije (kod pšenice 16%), pa, ako samelje se nješta mekinja zajedno s meljom, to dobijemo mnogo hraniviju melju, makar je i kruh nešto crniji poradi mekinja; nu valja znati, da se kruh negleda, već jede. (Dalje).

Ogrlica istine.

(Francezki napisao Jean Macé.)

Bijaše djevojčica, laganju toli vješta, te bi ju svatko veselo slušao. Stanovitoj djeci čini se, da je to šala, da lagati nije ništa

Digitized by Google

osebujna, — pak vam takovo lažče i tépalo, kada se râdi o tom da izbjegne kakovu nemilu mu poslu ali možda i zasluženoj kazni, ako mu godi i zadovoljuje njegovu samoljubju, to onda laže kao da je za to zakonom ovlašćeno. Svemu tomu živa slika i prilika bijaše vam naša djevojčica. Za nju nebijaše istine na svietu te se s toga objeručke laćala svake laži, samo, ako joj se iolice pričinjala vjerojatnom.

Dugo si tako mamila i varakala roditelje, dok jim konačno nije puklo u mozgu te od toga hipa izgube svako povjerenje u kćerku si. I sbilja; nije strašnje po roditelje do ove: nevjerovati vlastitoj si krvi, rodjenoj si djeci! I bilo bi skoro bolje nikakove nejmati djece; jer navikla jednom laž, može ju kašnje navesti i na sramotnije grieške, pak, — koji roditelja da se nesgrozi samo kod pomisli, da si odhranjuju krv možda za ruglo i sramotu?

Već nije bilo načîna, kojimi sve nekušahu roditelji kćerku si sa zla navrnuti na dobru: nu u ničem lieka; s toga odlučiše predati ju vilovnjaku Merlinu, proglašenomu za onda po čitavoj kraljevini najvećemu prijatelju istini, što ga sviet pamti. Pak sbilja, sve živo povrvljelo k njemu s djecom, okuženom laganjem, u nadi, da ju izlieči.

Vilovnjak Merlin stanovaše u dvoru, koj imadijaše sve zidove staklene, dakle posve prozirne, jer mu nikada nebijaše zaletila u pamet misao, da ikoji svoj čin krije i taji, ili da bi laž zamienio istinom, oliti da šutenjem potvrdi neistinu, kada bi valjalo govoriti. — Čudna li čovjeka! Na milju daleko već bi lažljivce njušio, — a kada mu se naša djevojčica približavala, morao si brzebolje dvorove zakaditi octom, zrak si čisteć: — toliko mu se smučilo bijaše!

Majka, kojoj srdce živahno kuckaše, zače mu tumačiti grdu bol svoje kćeri, a zapožariv se sa stida i sva uzbunjena pentaše nješta nerazumljiva; nu vilovnjak joj mahom za prvih besjeda presjekao nakanu.

Znadem, znadem o čem se radi i šta se hoće, mila gospodjo. Već je tomu čitav sat, što njušim dolazak gospodične. To je lažljivka prve vrsti, te mi se već s daleka s nje smučilo.

Roditelji prepoznaše s mjesta, da je sve istina, što se povieda o vilovnjaku, a djevojčica, sva smetena, neznadijaše, kamo bi se sakrila. I uteče pod surku svoje majke, koja ju dobrotno prigrnula

Digitized by Google

— svu ustrašenu sa svega, što je vidjela i čula. I sam otac stupi pred kćerku si, da ju u najgorjem slučaju zaštiti, jer lice vilovnjakovo tom prilikom neizražavaše upravo ništa milotna i prijatna. Od srdca si žudijahu, neda se tajiti, da jim se diete izlieči, nu svakako blagim i ljubaznim načinom, bez ikakove napasti, bez ikakova zla.

Nebojte se, hoće na to Merlin, — opaziv veliku bojazan svojih gostova, — liečeć boljestnike ove vrsti, vjerujte mi, neobičavam s njimi postupati osorno. Molim dakle, gospodično, dopustite mi da vam predam darak, koj vam zaista bude mio i drag. Pak otvori njeku liepu skrinjicu, izvadi ogrlicu, nanizanu samimi ljubičastimi ametisti, uz diamantovu sponu nečuvena sjaja. Djevojka se s prevelike nenadi sva usrhotila. Metnuv joj ogrlicu oko vrata i mahnuv roditeljem blagohotno rukom, rekne: pošli s bogom, moji dobri ljudi, pak budite posve mirni! Vaša kćerka ima uza se vjernoga čuvara istine.

Djevojče sve zarumenjeno s prevelikoga veselja, brže bolje povuče se natrag uzhićeno, što je toli sretno prošlo iz toga kobnoga spleta, — ali ju Merlin pozvao, rekav: Za godinu dana eto me u vas po svoju ogrlicu — a motri ju što najsbilnije. Od ovoga časa zabranjujem vam skinuti ju s vrata ma samo na časak; jaoh si ga vam, ako se usudite to učiniti!

Oh! ta ja drugo niti neželim, već da mi ju je slobodno uviek nositi, jer je prekrasna!

Da konačno saznate, ova ogrlica nebijaše ništa drago, nego ogrlica Istine, o kojoj se toliko piše u starih knjigah, koja razgali laž, bila koja i kakova mu drago.

Roditelji povratiše se s kćerkom si istoga dana kući; sutradan pošalju diete si u školu, a jer je nije bilo više dana u školi, zaokružiše ju sve njezine drugarice, košto to obično i biva iza duljega nevidjenja. Opazivši ogrlicu, sve zaciknuše, zapanjene s njezine krasote.

A gdje si bila tako dugo, draga; tko ti je dao prekrašnu ovu ogrlicu? sa svih strana se zvjedljivo razpitkivalo.

Muka je neodgovarati, a sto je mûka izreći, da dolazi od vilovnjaka Merlina, obće poznatoga lječnika lažljivcem. Jer, to bi

Digitized by Google

značilo toliko, kao da tko reče u Parizu: „dolazim iz Charentona“, u Strassburgu: „evo me iz Stephansfelda*“.

Jer se istina nije mogla izreći, da se javno neosramoti, moralo se krivudati, moralo se, naravski, lagati.

Odulje već binečuć, napokon reče njekom drzošću: da vam pravo reknem, bolovala sam odulje, a za mojega oputljivanja i oporavljanja darovaše mi roditelji ovu ogrlicu.

U to se čuo sa svih strana, kao da bi s jednoga grla strašan cikot i klik.

Jer diamanti, nahodeći se na sponi, prije toli sjajni, blistavi i žareći se, eto nà — sada su migomice tamni, mutni te se pretvoriše u kalno i maglovito staklo.

Dakako, bolovah veoma! — A čemu toli vičete? —

I nuto čuda! Tim časom promieniše se čisti ametisti u vrstu grda, žutkasta prudja.

Eto ti opet nove vriske i klikota. Pak opaziv, da joj sve družice neobičnom zvjedljivošću motre ogrlicu, baci i ona na nju oči, — ali se pri tom sva stresla i s groze naježila. — Dà, — bila sam kod vilovnjaka Merlina, — reći će na to sva smrvljena, — sjetiv se ipak, odakle joj ovi nemili udarci. Migom joj prèselo lagati.

Istom što je priznala bila istinu, eno ti ogrlice opet krasne i sjajne kao i prije; nu onaj grohotni smieh, što joj sa svih strana dolažao u uha, u toliko ju omekšao i spokorio, te se začela njekako spričavati.

Čudne li frke, čudna li smieha! Gospodin Merlin primio je mene i moje roditelje ljepše, nego ikoga prije. Poslao je sâm po nas svoja vlastita kola u bližnji gradić, a i same si možete pomisliti, da to nisu bila svakdanja kola, već prava pravcata kočija. Što je u njoj dušeka, svi su sa suhe, ružičaste svile, sve resice opet sa čista i žežena zlata: pak k tomu, priprego je šest vilovitih zelenka, sve nam u čast.

(Konac sliedi.)

Jezgra mnogih dopîsa.

Uz najbolju volju nismo mogli mnogih dopisa, bilježenih i prije više mjeseca, u svoj cjelosti štampati s razloga, što su ponajviše

* To su ludnice.

Digitized by Google

preobširni, a list nam malen pak nam valja paziti, da unj dodju najvažnija, najkoristnija. Kanimo s toga samo jezgru njihovu štovanomu čitateljstvu saobćiti.

S njekojih kotara županije zagrebačke tuže se jednoglasno učitelji: da nedobivaju uredno plate; dokazuju, da s toga upravo stradaju s obitelju si; žele, — a to posve pravedno, — da jim bude barem jednom u godini a to s početka, u obćinskoj sjednici, u kojoj se i školski proračun itd. tvorè, mjesto i barem pravo savjetujućega glasa; tuže se, da jim se s mnoge strane nedava dolikujuća čast kao učiteljem i javno namještenim obćinskim službenikom, — i ostala. —

U sjednici kotara d. miholjačkoga zauzela se skupština družtva „Sv. Jeronima“, te se mnogi takovu i priglasiše; zapitalo se: gdje je uzrok, te se preblagotvornomu družtvu „Zadrugi“ najme u veliko neodazivlju učitelji? Pak se složiše u tom, da je taj, što družtvo nepodupire ostarelih i iznemoglih učitelja. Zaključeno, u tom obratiti se na „Zadrugu“ i sve učiteljstvo, neka to potakne kod iste. — Tuže se na neuredno plaćanje i neuredno pohadjanje opetovnica. Radi prvoga da se obraćaju na kot. nadzrateljstvo, poradi drugoga scieni se, da bi valjalo sposobnjake upisivati u prisutnosti obćinara.

U sjednici kotara vinkovačkoga utemeljiše si kot. knjižnicu, za koju prvi položi predsjednik gosp. dr. Ante Jakševac svotom u 5 for. Nadalje dadoše u to ime gg. Cvjetko Činček 2 f.; Hajnović 1 f.; Mato Kolarić 1 f.; Sloboda 1 f.; Topalović 1 f. — Za „Zadrugu“ dao g. C. Činček 5 f.; Vinko Dragojević pako postao utemeljiteljem.

Kotar belečki dogovarao se: imaju li biti u godini dulji šk. praznici za vrieme ovećih gospodarskih poslovah? Zaključeno, da ne; jer se pučanstvo malo bavi žetvom, već ponajviše vinogradarstvom; jer s onih krajeva mnogi prelaze u srednje učione, pak tim načinom nebi imali niti praznîka, kad bi se ispiti držali u Rujnu; s toga, da se drže koncem Kolovoza. Nadalje pozove g. predsjednik, da se učitelji pridruže družtvu „Sv. Jeronima“, gospodin pako Božić predloži, da se učine koraci za školske knjižnice, te da se uznastoji, da pojedine obćine stupe u družtvo „Sv. Jeronima“. Sve

Digitized by Google

primljeno. Naravski, da se sborilo i o „Zadruzi“, kojoj mnogi novi članovi pristupiše.

U skupštini kotara tuheljskoga položi temelj kot. knjižnici veleč. gosp. Ferdo Krajačić svotom u 5 for., svikolici učitelji položiše takodjer 5 for. te se obvezaše svake godine doprinašati po 2 forinta. Nemanje sborilo se o družtvu „Sv. Jeronima“ i zaključilo, takovo podupirati.

Kotar g. zelinski viećao je: imaju li djeca za školskoga predavanja sprovadjati mrtvace; kako da se dade učitelju za vanredan slučaj predprega uz platu, što ju davaju ini kotarski činovnici i hoće li pristupiti družtvu „Sv. Jeronima“? Prvo se propušta odredjenju g. župnika; za drugo moli se posredovanje preč. duh. stola u visoke vlade a na treće zaključeno, da nemogu pristati uz najbolju volju poradi slaboga materijalnoga stanju.

Košto drage volje priobćujemo dopise milih nam sudrugova, da se vidi šta se snuje i radi, tako opetovano molimo: budi svaki što kraći; napiši makar pet redaka, s kojih uzmogne čitatelj u kratko uvidjeti plod nastojanja bud pojedinaca ili čitavih sborova. Kojih dopisa neštampamo, neka se znade, da jim nije hora; od svakoga pako odrešito zahtievamo, da se podpiše već za naše ravnanje i za poručanstvo istinite viesti. — Naravski, mi odgovaramo za sve vladi; nu upravo s toga moramo imati i jemstvo u dopisniku, da je istina što piše. — To onim, kojih se osebito tiče.

Viestnik.

Izkaz članova,

plativših svoje prineske kao utemeljitelji, redoviti članovi, ili podupiratelji „Zadruge“ učit. družtva za podporu uč. sirotčadi.

Občine pokupskoga kotara 10 stotinjaka. Vriedni g. o. Konstantin Horvatić, duh. pomoćnik i kateketa u Muhaču, poslao 11 f., što mu jih predadoše u kotaru požežkom gospoda: Josip Kalajn, upravljatelj dobara kutjevačkih 1 f. Ivo Valetić, župnik vetovački 1 f. Mato Kovačević, župnik pleternički 2 f. Stjepan Novak, župnik bučki 1 f. Joso Kraljević, župnik kutjevački 1 f. Tomo Novaković, župnik kaptolski 1 f. Jakov Mihaljević, jakšički 1 f. Blaž Mračić, župnik velički 2 f. Gavro Domjan, župnik stražemanski 1 f.

U Zagrebu dne 31. prosinca 1869. Ukupno 11 for.

Ant. Irgulić, blagajnik.

Digitized by Google

Književnost.

„Vienac“, za sada naš jedini beletristički list, bude uredjivati ove godine g. Ivan Perkovac. Vanjskim je cieno 7 for. na godinu.

Čujemo, da isti list dobi na skoro premca si, pod imenom „Sokol“, komu bi imao biti vlastnik g. Hartman a urednik g dr. D. Demetar. Zvjedljivi smo, kojim nam udari pravcem, t. j. kojoj čitajućoj klasi bude namienjen.

— Naš u pravom smislu „Pučki prijatelj“, svakomu zaista dobro poznat, bude i nadalje izlaziti uz godišnju cienu u 3 for.; nu, žalibože, javlja, da mora za mjesec dana veznuti s razloga, što se list prima a neuredno plaća. — A šta bi na to „Napredak“? — Na to ćemo u zadnjem broju Xga tečaja.

— U slovensko-hrvatskom jeziku preporučujemo uč teljstvu svojemu 1) „Učiteljskoga Tovaršа“, izlazećega u Ljubljani 2puta na mjesec uz god. cienu 2 f. 50 n. 2) „Besednika“, izlazećega u Celovcu uz god. 2 f. 50 n.

— Nadalje, hrvatskim jezikom, ali ćirilicom pisani listi osobito dobro dodju učiteljstvu: 1) „Škola“, list za učitelje, roditelje i djecu. Izlazi u Biogradu tri puta na mjesec uz god. cienu 6 for. 2) „Matica“, list za književnost i zabavu. Izlazi tri puta na mjesec uz cienu 4 for. u Novom Sadu.

— Onim, koji se bave češtinom preporučujemo 1) „Národní školu“, izlazeću svakoga ćedna u Pragu za 4 for. 2) „Školu a Život“, časopis pedagogički, izlazeći svakoga mjeseca u tri arka. Ciena mu uz dodatak „Štěpnice“ na godinu 4 for. 50 n. Izlazi takodjer u Pragu.

Natječaji.

Učiteljsko mjesto u Erpenji. Plata: 315 for., i stan. Molbenice šalju se: veleč. g. Ferdi Krajačiću, podjašprištu i župniku u Kraljevcu (Dubravica) do 17. Siečnja 1870.

Za glavnu učionu osječku u gornjem gradu. Plata 420 for., stanarine 105 for. Molbenice, namienjene visokomu kralj. odjelu za bogoštovje i nauku, šalju se školskomu nadzorničtvu kotara osječkoga do zadnjega Siečnja 1870. (Hoće se podpuno znanje hrvatskoga i njemačkoga jezika).

Učiteljsko i orguljaško mjesto u Ljubešćici. Plata 315 for., stan, vrt i 12 hv. drva. Molbenice šalju se: veleč. gosp. Stjepanu Haukovcu, podjašprištu i župniku u Magjarevu do 20. Siečnja 1870. (Pošta: Novimarof).

Mjesto učiteljice u Starom Vukovaru. Plata: 315 for., stanarine 52 for. 50 nov. Molbenice, namienjene preč. duh. stolu djakovačkom, šalju se do zadnjega Siečnja t. g. veleč. gosp. Antunu Matiću, podjašprištu i župniku u Tovarniku.

P. n. g. g. dužnikom.

Evo i naše godine sada nà na izmaku. Duga imamo na 1.500 for. za 5 godina; opomenusmo pismeno dužnike do pošte: Ilok, a tu jest duga na 360 for. Gospodo i mila braćo! Zadnju velimo ovako: dalje se već trpeti nemože, jerbo je bila, jest i bude vazda bližja košulja, nego li haljina. Ostala u zadnjem broju desetoga godišnjaka.

Uredjuje: Skender Fabković. Naklada i tisak: Dragutina Albrechta.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Fr. Hollaster
k.k. Hof-Buchhu
in
WIEN
IX. Bez. Schwarzs